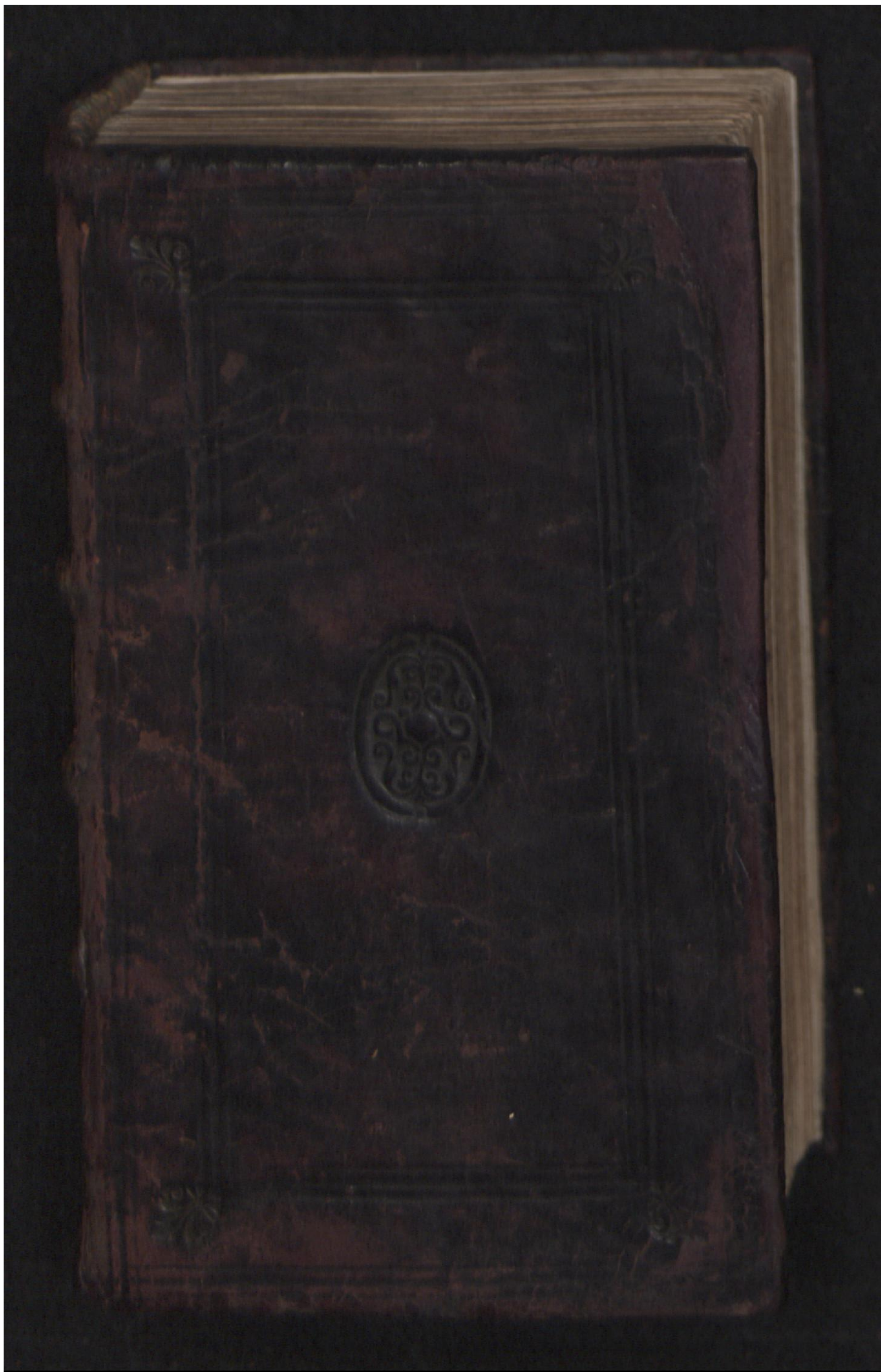
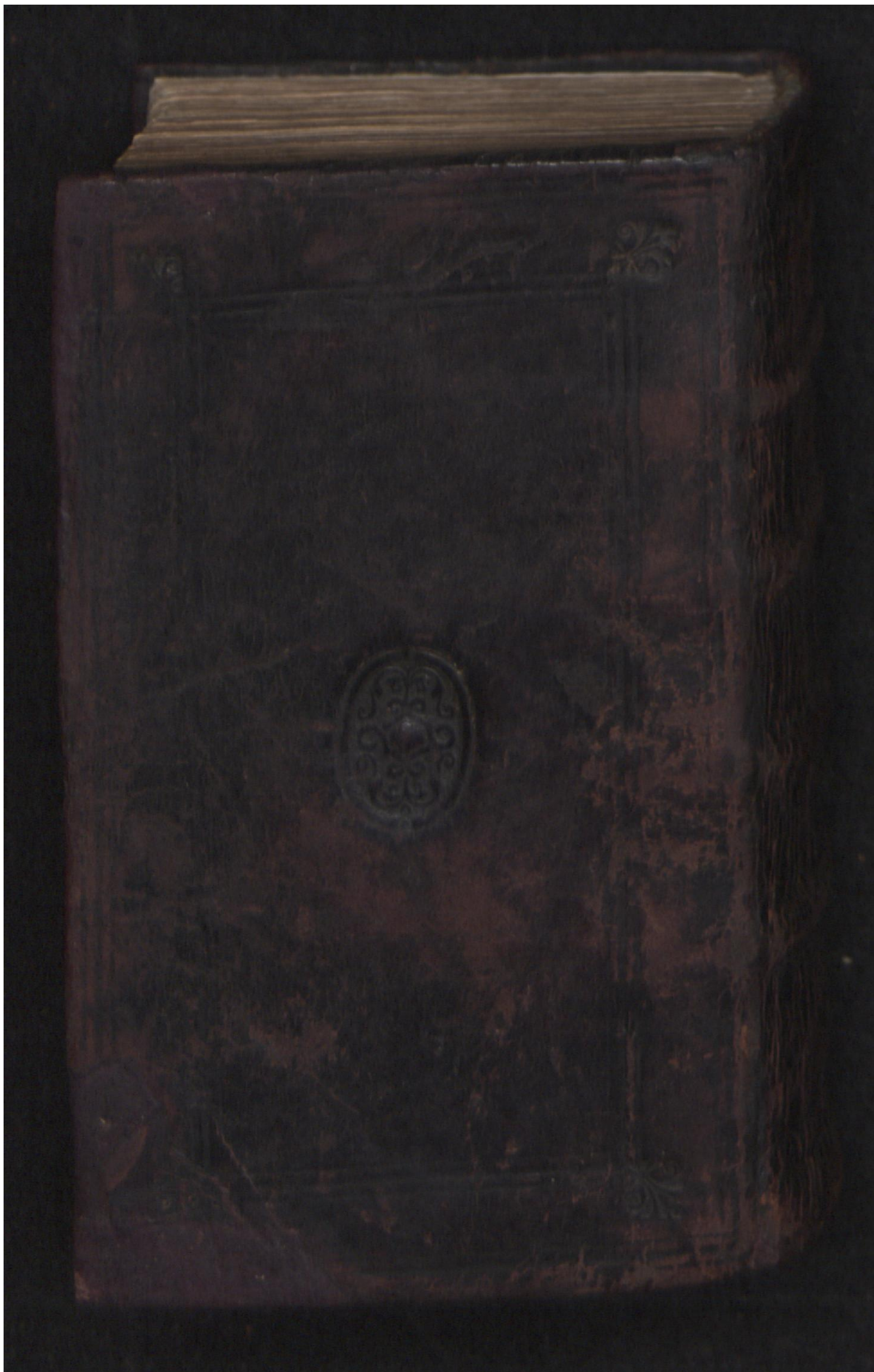
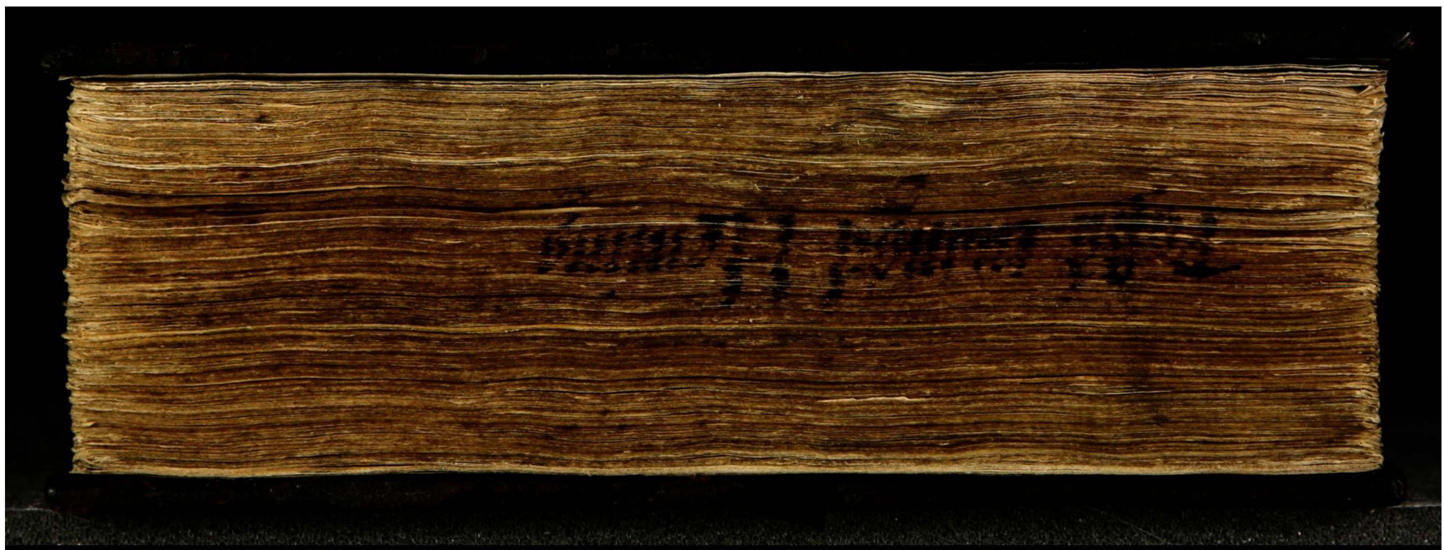

6½ – 200

Ao ab orbe condito 5644.

POSTILLA
SEV
ENARRATIO
EVANGELIORVM, QVÆ IN

Dominicis diebus, & in Festis Sanctorum, usitate in Ecclesijs Dei proponuntur, in gratiam piorum ministrorum Euangelij, conscripta per

NICOLAVM HEMMINGIVM.

PRAEFIXA EST EIVSDEM COMMONEFACTIO AD MINIstros Verbi, de perpetuo Ecclesiæ Christi consensu, in doctrina & vero cultu Dei, ne opinionum varietate, & sectarum multitudine offensi, vel confessionem abiiciant, vel segnius officium faciant.

ANNO M. D. LXXII.

BIBLIOTHECA REGIA
HAFNIENSIS

OMNIBVS SERVIS DEI ET MINISTRIS IESV CHRISTI, IN INCLITIS Regnis Dania ac Noruegia, suis fratribus in Christo dilectis gratiam, misericordiam & pacem à Deo patre & Domino nostro IESV CHRISTO, optat Nicolaus Hemmingius minister Euangelij in Academia Haffniensi.

RODEST inprimis obseruare, carissimi fratres, perpetuum Catholicę Ecclesiæ Christi cōsensum in doctrina & vero Dei cultu: præsertim in hac maxima opinionum varietate, quæ facit, vt multi non pessimi angantur animis, dubitantes cuinam cœtui se socios adiungant. Nam dum alij alium magistrum iactant (de cuius sapientia & pietate gloriantur non sine aliorum contemtu, quos tanquam ex alto despiciunt) fit, vt cœco iudicio pro eo affectu, quo quenquam illis aut fauere intelligunt, aut aduersari, eius eruditionem & & pietatem æstiment. Hinc nascuntur simultates, sinistræ suspiciones, odia, iurgia, vindictæ cupiditas: Quibus sursum deorsum omnia miscentur: Ex qua re duplex incommodum (vt alia taceam) nascitur. Nam & Euangelij hostes in sua pertinacia impieta-

teq; confirmantur, & infirmiores ac imperitiores, qui magis propensi ad amplexandam veritatem erant, non parum perturbantur, fluctuantes & incerti, quibus se potissimum partibus adiungant. Inter quos non pauci quasi nihil certi de tota religione tradi statuiue posit, non modo de omnibus eius partibus, sed etiam de omnibus religionibus dubitare incipiunt. Hic nostrum officium est, fratres dilecti, & precibus nostris & admonitionibus iuuare infirmos, ne hac turba & colluuione opinionum offensi, ruant præcipites in certum interitum. Huic malo potissimum medetur perpetua Catholicæ Ecclesiæ consensus in doctrina & vero Dei cultu obseruatio. Vt enim vnus est tantum Deus: ita & vna æterna, constans & minime fallax Dei veritas, vna religio vera, vna fides, vna recte viuendi regula, & vna Christi Ecclesia, quæ sola verum colendi Deum modum nouit. Huius Ecclesiæ qui non est ciuis, gratia & salute excidit, quantumuis magnos se habere magistros gloriatur. Contra, qui in hoc cœtu Deum spiritu & veritate colit, gratiæ & salutis hæres est, etiamsi bubulcum magistrum habeat. Non enim hæc res pendet ab hominis vel dignitate, vel indignitate: sed à magisterio spiritus Christi, qui suum purum verbum & sincerum nobis vitæ & salutis re-

gulam

gulam eſſe voluit. In quo verbo & cultu verbo tradito, ſummus fuit omnium ſanctorum Patriarcharum ante diluuium & poſt diluuium, Prophetarum, Apoſtolorum, atque adeo omnium piorum conſenſus: quorum doctrinam & cultum ſi nos vere retineamus, poſſumus iure in Chriſto gloriari, quod ſimus ciues Eccleſiæ IESV CHRISTI, etiamſi totus mundus nos exoſos habeat, & tanquam hæreticos execretur, Volo igitur, fratres, de hoc perpetuo conſenſu nonnulla dicere, vt certo nobis conſtet, an in eo conſenſu Catholicæ Eccleſiæ ſimus, nec ne: aut aduerſarij noſtri, qui, cum iactant ſuos magiſtros (quos patres vocant) ferro & igne curſum doctrinæ Propheticæ & Apoſtolicæ intercludere conantur. In huius argumenti tractatione multa ſane concurrunt, quæ huc tanquam ad ſcopum collimant. Hic enim neceſſario quæritur, quiſnam ſit ortus veræ religionis: quæ certitudo: quantus conſenſus omnium ætatum Eccleſiæ in eadem doctrina: quibus artibus Satan veram religionem oppugnare ſoleat: deniq; qua prudentia pij aduerſus Satanæ inſidias & fraudes vti debeant: ne, quemadmodum primi parentes fecerunt, ſinamus nos πιθαναλογίαις à fontibus ſalutis ad ciſternas Diaboli, humanas traditiones & ἐθελοθρησκείας abduci.

A quo autem ortum habeat vera religio attingendum non esset, nisi tantus fuisset olim, & hodie esset hominum & Diabolorum furor, quod ausi sint religiones instituere pro cœco suæ rationis sensu, quas ferro & igne tuentur: ac eam religionem, quæ à solo Deo est, persequuntur, vt vaticinium comprobent, quod editum fuit de semine serpentis morsuro calcaneum Seminis mulieris. His multo rectius iudicauit prophanus Socrates, qui cum apud Xenophontem interrogaretur, quænam esset vera religio, respondit eam esse, quam ipse Deus instituit. Nam cum Dominus clare apud Prophetam dicit, se abominari doctrinam & cultus hominum, extra omnem controuersiam sit nobis, quod vera atq; perpetuo constans religio ab ipso æterno Deo ortum habeat. Apollo Pythius ab Atheniensibus interrogatus, quas potissimum religiones tenerent, respondit, eas, quæ essent in more maiorum. Cum rursus obijcerent, morem maiorum sæpe mutatum esse, ait optimum sequendum. Nam, vt ait Hesiodus, νόμος ἀρχαῖος ἄριστος. Ad eundem modum hodie aduersarij antiquitatem iactant, autoris veræ religionis nomine suppresso, qui potius cum Socrate respondere, quam cum impuro Dęmone deberent. Nam vt Satan: Ita & illi antiquitatis autoritate

ad ſtabiliendos errores abutuntur. Verum quidem eſt, antiquiſsimam religionem optimam eſſe, modo ab optimo DEO ortum habeat, & non ab antiquo ſerpente, qui à principio ſuam religionem in mundum ex diametro cum diuina religione pugnantem inuexerat, Quare diſcernendum eſt inter duplicem antiquitatem. Vna enim ad Deum: altera ad Satanam refertur. Prior illa antiquitatum omnium longe vetuſtiſsima eſt, vt quæ nec principium nec finem habeat. Ex hac vetuſtiſsima antiquitate prodijt veritas DEI, qua docetur, quæ nam ſit vera religio, cui confirmandæ Deus miranda teſtimonia addidit, quæ eſſent veluti perpetua quædam & authentica ſigilla veritatis diuinæ. Poſterior eſt, quæ principium habuit, & finem habitura eſt: Ex qua prodijt omnis ſuperſtitio & Impietas. Vtraq; hæc antiquitas habet ſuos propagatores veluti Patriarchas quoſdam, quos poſteriores Patres appellarunt, de quibus non parum gloriantur. Papiſtæ ſemper in ore habent patres: in omni controuerſia de doctrina & cultu Dei ad eos tanquam ad extremam ancoram confugiunt. Nos quoq; patres agnoſcimus: ſed inter nos & illos ingens eſt diſcrimen. Nos enim eos Patres profitemur, qui à Deo acceptam religionem fideliter tradiderunt poſteris, vt ſunt

Patriarchæ, ſancti Reges, Prophetæ, Chriſtus ipſe et Apoſtoli: hos ſolos patres veneramur, à quorum ſententia diſcedere, ſalute excidere iudicamus. De patribus, qui tempora Apoſtolorum ſecuti ſunt, iudicamus iuxta regulam Ambroſij: Nos noua omnia, quæ Chriſtus non docuit, iure damnamus: quia fidelibus via Chriſtus eſt. Si igitur Chriſtus non docuit quod docemus, & nos id deteſtabile iudicemus. Et iuxta hanc Pauli regulam: Si quis aliud Euangelium docuerit, anathema ſit: Iſti autem, vt fucum faciant ſimplicioribus, interrogandum eſſe dicunt de ſemitis antiquis, non eſſe limites antiquos tranſgrediendos, quos fixerunt Patres & maiores noſtri. Quod ſi id minime licere in agrorum finibus certum eſt, quanto minus id licere in religionis limitibus iudicabitur? Verum nos limites, quos fixit autor religionis Deus: quos acceptos diuinitus tuebantur ſancti Patriarchæ, Apoſtoli: à quibus apros & lupos inuicta animi fortitudine repulerunt ſancti martyres (inter quos primum locum obtinet ſanctus Abel) deniq; quos filius Dei ſuo precioſo ſanguine ſtatuit, non tranſgredimur: ſed intra illos manemus conſtantes. At fines, quos antiquus ſerpens cum ſua ſobole fixit, tranſgredimur, intra quos non niſi mera damnatio clauditur. Religionem igitur

veram

veram ad Deum, qui antiquus dierum deno minatur à Daniele, referimus. Vnde conſtabit & eam antiquiſsimam eſſe, & ſui autoris naturam ingeniumq; referre. Quare vt conſtantiſsima eſt ſemper; Ita ſui perpetuo ſimilis exiſtit.

Sed quænam illa eſt ſibi perpetuo conſtans religio, quæ eius ſumma, quæ partes? vox Dei & ſignum voci additum veram religionis & cultus Dei normam præſcribit. Semper enim Deo in more fuit, ſuam voluntem verbo, & externo aliquo ſigno hominibus patefacere. Quod enim verbum auribus ingerit, vt ad mentem tranſmittatur, idem ſignum oculis aſpiciendum proponit, vt veluti per feneſtras lux quædam in animum transfundatur: vt vox & ſignum ſit duplex verbum, vocale & aſpectabile, quorum finis & ſcopus vnus eſt: ſed ſigni interpretatio ſemper è verbo ſolo petenda eſt. Hæc qualia ſunt, quinq; tempora, quibus Deus præcipue ſuam vocem ſonuit & ſigna edidit, apertiſsime docebunt: vt ſunt ſtatus ante lapſum. tempus promiſſæ reparationis: tempus repetitæ promiſsionis: tempus reipublicæ Moſaicæ: ac deniq; tempus completæ promiſsionis, exhibito Ieſu Chriſto Domino noſtro. Hiſce quinq; temporibus eandem fuiſſe religionem & ſibi per omnia conſtantem, voce

Dei & signis diuinis est ostendendum.

Ante lapsum quando Adam ornatus erat imagine Dei, Deus homini & verbum tradiderat & signum. Verbum requirebat noticiam Dei, & obedientiam erga ipsum: prohibebat ne quid tentaret homo contra Dei interdictum sub comminatione pœnæ: habebat etiam verbum promissionem immortalitatis, quam promissionem fide amplectabatur Adam: Et arbor vitæ, vt aspectabile verbum, idem per oculos in mentem transfudit. Quæ omnia eo spectabant, vt Adam imaginem Dei tanquam in speculo repræsentans, Deũ perpetuo coleret & celebraret. Ex his constat, quod vera religio ante lapsum hominis fuerit purus cultus Dei iuxta Dei verbum, cuius regula erat verbum & signum. Partes fuerunt agnitio Dei, fides promissæ immortalitatis, obedientia erga Deum interior & exterior. Finis, repræsentare imaginem Dei, ac eum prædicare & celebrare. Et fuit in eo statu cultus Dei perfectissimus, qualis est futurus post resurrectionẽ, nisi quod tum non quidem substantia, sed gradibus futurus est multo plenior. Hic cultus Dei, qualis est primo homini prȩscriptus, à nobis etiam post lapsum requiritur. Neque vlla mutatio facta est in cultus ratione: Sed horribilis deprauatio secuta est in toto huma

no

no genere post lapsum primorum Parentum, vt hunc cultum plene præstare, imo ne ipsum incoare posit quisquam, nisi ad arborem vitæ, quæ est Iesus Christus, ei accessus patefactus fuerit.

Lapso igitur genere humano in primis Parentibus, Deus rursus suam voluntatem patefecit verbo & signo: vnde discitur, quo cultu post lapsum voluerit coli. Verbo reprehendit transgressionem sui mandati: verbo promissionē edidit de Messia, qui homo factus solueret lytron pro reatu Adæ, & restitueret homini imaginem Dei, quam peccando amiserat. Signum adiecit verbo, quod erat veluti aspectabilis quædam concio de Messia. Hoc autem signum erat mactatio & oblatio pecorum & frugum terræ. Ex his sequitur, quod post lapsum Deus requirat omnino similem cultum cum eo, qui fuit ante lapsum, licet suis gradibus eam perfectionem non habeat, quam ante lapsum habuit. Requirit enim hic Deus agnitionem sui, requirit agnitionem nostri peccati: requirit agnitionem Christi, qui est loco arboris vitæ, quæ erat in Paradiso: requirit fidem Messiæ, requirit ex fide obedientiam, vt paulatim magis magisq; in homine reparetur imago Dei per Christum, hoc est, vt in mente refulgeat firma DEI noticia: in anima sancti-

tas;

tas: & omnibus viribus obedientia ex præscripto verbi præstanda. Hæc breuiter verbo & signo indicantur in principio Mosis. Nam olim οἱ παλαιοὶ κρείττονες ἡμῶν ὄντες καὶ ἐγγυτέρω θεῶν οἰκῶντες, vt Platonis verbis vtar: Melius & solidius erudiebantur breuibus Aphorismis & Symbolis, quam nos longis concionibus. Fuit enim olim ea docendi ratio cum Theologis, tum Philosophis communis & familiaris, vt id quod breuibus Aphorismis proponerent, idem certis significarent symbolis. Lapso homine hic Aphorismus propositus voce Dei est: Semen mulieris conteret caput serpentis. Symbolum, quod quadam imagine idem significabat, fuit oblatio diuinitus Patribus commendata.

Abel itaq; cum suas offerret victimas, in Aphorismum propositum respiciebat, & offerens hæc cogitabat. Primum mortem victimæ intuens, admonebatur de morte, in quam inciderat genus humanum propter peccatum: vnde haud dubie ingens dolor in animo eius excitatus est. Deinde intuens sanguinem victimæ admonebatur factæ promissionis, de Messia: cuius merito & intercessione placari iram DEI iuxta promissionem statuit, vnde & consolatio in corde nata est, & fides, qua Deo acceptus fuit per Iesum Christum.

Chriſtum. Hac fide iuſtificatus ſola, veram
ſanctitatem iuxta vocem Dei meditatus eſt,
Deum prædicans & laudans propter iuſtici-
am & miſericordiam. Atq; ita Abel, imagine
Dei in ſe quodammodo reparata, verum cul-
tum Deo prę́ſtitit, quem cultum poſtea mor-
te ſua confirmauit. Nam cum Cain frater &
Hypocrita ipſum à confeſsione promiſsi Se-
minis & vero cultu auocare ſtuderet, potius
mortem oppetere voluit, quam in impium
fratris decretum conſentire, ſignificans hac
ſua conſtantia, quod is demum vere Deum
colat, qui obedientiam erga Deum & Chri-
ſti confeſsionem omnibus rebus, mundi, atq;
adeo vitæ ipſi, qua nihil homini carius eſſe
ſolet, anteponat. Ex hoc ergo verbo & ſigno
primis parentibus poſt lapſum tradito appa-
ret, quod eadem religio fuerit eorum poſt la-
pſum, quæ ante lapſum erat. Etſi autem quæ-
dam circumſtantiæ externæ acceſſerunt pro-
pter deprauationem naturæ, & promiſsio-
nem reparationis: tamen ſubſtantia cultus
Dei eadem manebat, atque ad eundem fi-
nem tendebat, licet imperfectius. Hic cultus
Dei purus durauit in Eccleſia, quæ fuit per-
exigua, vſque ad diluuium, hoc eſt, annos
mille ſexcentos quinquaginta ſex. Nam Cai-
ni poſteritas carnaliter promiſsionem intelli-
gens, perſecuta eſt veram Eccleſiam: ſibi Ec-

clesiæ titulum vsurpauit: verum cultum Dei in prophanam hypocrisin & superstitionem commutauit. Porro cum hypocrisin & superstitionem cum aliis horrendis sceleribus diluuio puniuisset Dominus, Nohæ verbo & symbolo verum Dei cultum iterum commendat: Non nouum quidem, sed prorsus eundem, quem ab initio instituerat. Verum cum hunc hypocrisi & superstitione Iaphet, & Cham tyrannide profligasset, mansit in sola familia Patriarch Sem. Is enim recte intelligens promissionem & eius Symbolum, Deum ex fide coluit eiq; obediuit, quemadmodum Abel & Nohe fecerunt. Etsi autem & verbum & Symbolum traditum primis Parentibus, Nohe & Sem retinuerũt: tamen propter nouum euentũ nouum Symbolum accessit. Nam cum Deus impium mundum diluuio perdidisset propter defectionem à vero & puro cultu Dei, promisit Nohæ & eius posteritati, se postea mundum diluuio non perditurum. Huic promissioni symbolum, nempe arcum cœlestem adiecit, qui erat promissionis quoddam μνημόσυνον. Arcum itaq;, qui in nubibus apparere solet, verbi sui nota inscripsit Deus, vt quasi sigillo promissum illud suum ratum fore confirmaret, quo se non solum Deum Nohæ, eiusq; posteritatis, cuius se in fidem clientelamq; contule-

tule-

tulerant, futurum receperat: verum etiam ſe deinceps homines nunquam aquarum inundationibus deleturum. Hoc igitur ſymbolum intuens Nohe & Sem, exemplo ſancti Abelis, Deo verum & ſpiritualem cultum exhibuerunt.

Sequitur Abrahami ætas vſq; ad tempora Moſis, qua ætate idem cultus & voce Dei & nouo ſymbolo Patriarchis eſt commendatus. Nam decreſcente iam ſapientia, quæ fuit in primis parentibus, vt verbo clariori, ita ſymbolo euidentiori opus erat. Verbum igitur Abrahamo propoſitum fuit hoc: Benedicentur in ſemine tuo omnes cognationes terræ. Symbolum verbo additum erat Circumciſio genitalis membri in maſculis. Vt ergo verbo docuit, vtrumq; cultum requiſiuit: Ita ſymbolo idem fecit, quod erat doctrinæ & cultus ſigillum. Cum enim ait: Benedicentur in ſemine tuo, tria apertiſſime inſinuat: quorum primum eſt repetitio accuſationis totius generis humani propter peccatum & defectionem à DEO. Nam cum promittit benedictionem, ſignificat eos in maledictione hærere, quæ maledictio peruaſit in homines omnes cum peccato. Alterum eſt repetitio promiſſionis ſeminis & beneficiorum eius, quod Adamo dictum erat ſub his verbis: Semen mulieris conteret caput

ſerpen-

ſerpentis. Id quod hic ſignificantiori voce be-
nedictionis exprimitur. Nam benedictionis
voce ſignificatur fauor Dei, reconciliatio, re-
miſsio peccatorum, & iuſticia propter Chri-
ſtum, quemadmodū Paulus Moſis interpres
exponit. Tertium eſt indicatio noſtræ im-
becillitatis, quod noſtris viribus non poſsi-
mus benedictionem nanciſci: ſed oportere
nos eam obtinere fide in ſemen promiſſum.
Hanc fidem Abrahæ ſecuta eſt obedientia
in tota eius vita, iuxta præceptum: ambula
coram me & eſto perfectus: quam obedien-
tiam ſanctus Patriarcha declarauit victima
filij. Quanti enim fecerit obedientiam erga
Deum, ex eo apparet, quod potius voluerit
vnigenitum filium Iſaac, quem genuerat in
ſenectute, cui tam magnificæ promiſſiones
erant factæ, ad mandatū Dei mactare, quam
ab obedientia erga Deum recedere. Symbo-
lum vero additum à verbo interpretationem
mutuari debet. Nihil enim aliud Symbolum
eſt, quam aſpectabile verbum. Tria proinde
ſymbolum ponit ob oculos: nempe natiui-
tatem noſtram carnalem eſſe corruptam: De-
inde promiſſum eſſe ſemen, per quod natu-
ra reparabitur: tum circumciſione carnis ſi-
gnificari circumciſionem cordis, qua ampu-
tatur ignorantia Dei, affectuum impuritas,
& cordis contumacia: vt nouus homo na-
ſcatur,

ſcatur, geſtans imaginem Dei, in vera ſancti-
tate & iuſticia. Ecce quam apte quadrant hęc
cum prioribus. Vox quidem mutatur, ſed
ſignificatio manet. Hæc in verbo & in ſym-
bolo varietas humanæ imbecillitati ſeruit, &
ignorantiæ noſtræ medetur: nō aliquam no-
uam colendi DEVM rationem præſcribit,
quemadmodum carnale ſemen Abrahæ au-
tumnauit. Nam quemadmodum Cainitæ hy
pocriſin, reiecto puro intellectu verbi & ſym
boli amplexati, perſecuti ſunt Abelem &
imitatores fidei ipſius: Ita Iſmaelitæ in litera
circumciſionis hærentes, ſpiritu neglecto,
perſecuti ſunt veros filios Abrahæ: ex quo
factum eſt, quod verus cultus apud paucif-
ſimos remanſerit. Nam cum exularent in
Aegypto Patres, ſola familia Ioſeph, mortuo
Patriarcha Iacob, verum cultū retinuit, qui
cum poſt eius mortem tantum non extin-
ctus eſſet, Deus, nato Moſe in Aegypto & a-
gente iam 80. annum, à promiſſione facta A-
brahæ 340. anno, verbum iterum promiſſio-
nis repetit: multa addit ſigna, & vt conſerua-
retur cultus verus, erexit regnum & ſacerdo-
tium. Tametſi autem idem verbum & idem
ſignum Moſi commendat, quod ante Patriar
chis commendarat: tamen longiores concio-
nes & plura inſuper ſigna adhibet prout ei-
us ętatis ratio poſtulabat. Quæ omnia ad eun

 dem

dem ſcopum collimabant, & eundem cultum Dei ſpiritualem hominibus commendabant: Nam in deſerto (vt prætercam rubum ardentem & columnas ignis & nubis) Man, Petra, & Serpens æneus, vt ſymbola doctrinæ & cultus Dei proponebantur: quæ tria ſignificabant Chriſtum olim promiſſum. Man enim, Paulo interprete, ſignificabat cibum ſpiritualē, quo noui homines, per Chriſtum facti aluntur in Chriſti regno. Petra figurabat potum ſpiritualem, quo credentes reficiuntur. Serpens ſuſpenſus adumbrabat Chriſtum ſuſpendendum in aram crucis pro peccatis mundi: quemadmodum ipſe Chriſtus ſymbolum hoc interpretatur. Intuitus in ſerpentem ęneum typus erat fidei, qua homines iuſtificati & viuificati coram Deo ambulant, & ad perfectionē aſpirant. Verum poſtquam populus in terram promiſſam, quæ typus erat cœleſtis patrię, introductus erat, plura adhuc ſigna veluti aſpectabiles conciones ei propoſitæ ſunt: ex quibus pauca quædam attingam: nam omnia perſequi inſtituta breuitas non permittit. Tota quidem reſpub: ſignificat Eccleſiam: ſacerdotium & regnum figurant Chriſtum, qui ſacerdotio ſuo placat iram Patris iuxta promiſſionem primam, & ſuo regno deſtruit regnum Diaboli, peccatum & mortem: & vtroq; reparat imaginem Dei

Dei in homine, ad quam homo erat creatus, vt ita rursus ornatus imagine Dei, vera obedientia ipsum colat ac celebret.

Ceremoniæ multæ sunt additæ, quarum spiritualis significatio primam promissionem explicat, ac cultum Dei spiritualem commendat. Verum quia multæ sunt, paucas easq́ illustriores eligam, & breuiter excutiam. Sacerdotis ornatus, annua oblatio summi sacerdotis, arca fœderis, agnus phase, sanguinis aspersio, baptisma, quotidianæ oblationes singularem habuere rerum spiritualium significationem, quæ omnes dulces habent meditationes de Mediatoris conditionibus & piorum officio. Sacerdos summus laminam in fronte & vestes mundas gestauit. Lamina aurea diuinitatem Christi significabat: vestis vero munda humanitatem, sed mundam & puram ab omni peccato. Quod autem sacerdos semel in anno intrauit in Sancta Sanctorum, typus fuit Sacerdotis Christi, qui vna oblatione consummaret sanctificandos. Hoc aperte Exod. 28. indicatur, vbi Dominus ait: vt sit ei placatus Dominus. Deinde vestes Sacerdotis figurant sanctitatem, qua ornatos vult esse suos sacerdotes Dominus, quemadmodum Dauid Mosis interpres exponit, cum ait: Sacerdotes tui induantur iusticia, & sancti tui exultent. Arca fœderis

significat populum Dei, cum quo expresso verbo pactum fecit Dominus. In hac arca fuerunt tabulæ legis, quæ tegebantur in arca lamina aurea: qua re nihil aliud significatum fuit, quam quod habet prima promissio, Semen mulieris conteret caput serpentis, nisi quod symbolum dulcius rem exprimit. Tabulæ enim decalogi in arca teguntur aurea lamina, quæ dicitur propiciatorium. Hoc est, Christus qui est propiciatio pro peccatis nostris, tegit in Ecclesia peccata hominum, aduersus iram & horrendum iudicium Dei, quid quæso hoc est aliud, quam semen mulieris conteret caput serpentis? Ita hunc typum explicat Mosi interpres Paulus Rom. 3. Iustificamur gratis per illius gratiam, per redemtionem quæ est in Christo Iesu, quem proposuit Deus propiciatorium per fidem in sanguine eius. Vt enim pontifex Hebræorum solebat semel singulo quoque anno propiciatorium imbuere sanguine, cum in sancta sanctorum ingrederetur: Ita summus noster pontifex Iesus Christus semel obtulit se Patri pro peccatis mundi, & æternam redemtionem reperit. Agnus Phase habuit etiam significationem symbolicam, qua prima promissio veluti viuis coloribus depingebatur: cuius typum explicat Paulus, cum ait: Et Phase nostrū immolatus est Christus. Quod

autem

autem iſte agnus de grege ſumebatur, innuebat Chriſtum carnem noſtram aſſumſiſſe, & infirmitates carnis noſtræ tuliſſe, & per omnia nobiſcum ſimiliter tentatum abſque peccato, vt nos quoq; cœleſtes, qui terreni, ſpirituales, qui carnales ſumus, redderet. Quod autem de Agno dicitur: Immolabitq; eum vniuerſa multitudo filiorum Iſrael, ſignificatur non propter vnum & alterum obijſſe Chriſtum: ſed propter Eccleſiam, hoc eſt, propter totum corpus ſcriptorum in libro vitæ. Sanguinis aſperſio apertam habet ſignificationem. Symbolum enim fuit ſanguinis Chriſti, effuſi in ara crucis, quo aſperſæ conſcientiæ noſtræ mundantur à mortuis operibus, quemadmodum typum hunc autor Epiſtolæ ad Hebræos pie explicat. Eodem pertinent baptiſmata & quotidianæ oblationes. Figurabant enim hæc in genere cum purgationem illam, qua Chriſtus abluit & emundat nos ob omni iniquitate, tum ſanctitatem veram, qua credentes ornantur, vt iam imaginem Dei repræſentare incipiant in gloriam & laudem Dei. Hæc legis typica fuerunt ſymbolicæ interpretationes primæ promiſſionis, quas qui intellexerunt cum Adam, Abele, Seth, Enoch, Noha, Abraham &c. verum cultum & ſpiritualem Deo exhibuerunt, non diſſimilem quo ad ſubſtantiam cul-

tus attinet, ſed omnino ſimilem imo eundem. Sed quid hic fit? Sicut Cainitæ promiſſionem carnaliter intellexerunt & ex ſymbolo addito fecerunt cultum per ſe: ita hic maxima pars Iudæorum, omiſſo ſpiritu, literam admirata eſt, cultum Dei poſuerunt in iſtis externis ritibus ſine fide: quem errorem taxat grauiſſime Dominus apud Prophetam, vbi ait: Quo mihi multitudinem victimarum veſtrarũ dicit Dominus? & paulo poſt: Ne offeratis vltra ſacrificia fruſtra, incenſum abominatio eſt mihi. Et huius rei cauſſam mox ſubiungit, cum ait: Iniqui ſunt cœtus veſtri, calendas veſtras & ſolẽnitates veſtras odit anima mea. His verbis ſignificat Deus, non ita ſe inſtituiſſe ceremonias, quaſi eas vt cultum requireret ſpiritualem, ſed vt in ijs populus ſe ad pietatem exerceret, obfirmaretq́ fidem ſuam, magisq́ ac magis ſeſe in puro cultu Dei contineret. Verum vt natura ſuperſtitioſi ſunt homines, maxima pars per hypocriſin abducta eſt à vero ceremoniarum vſu, ac in earum obſeruatione proram & puppim, vt aiunt, ſuæ ſalutis collocarunt, quorum errorem miſſi Prophetæ, cum arguerent, rapti ſunt ad ſupplicia tanq́ in legem Dei blaſphemi. Ex his patet, ſummùm fuiſſe conſenſum ipſorum, qui in repub. Moſis vixerunt, cum in doctrina, tum in cultu

cum ſanctis patrib. ante diluuium & poſt diluuium, vſq; ad vocationem Moſis, & à Moſe vſq; ad Chriſtum. Quid enim hic requiritur præter agnitionem peccati, fidem in Chriſtum, inuocationem, ſanctitatem, obedientiam, & alias virtutes, quę ad reparandam imaginem Dei in nobis tanquam partes requiruntur? Reſtat poſtrema ætas, qua λόγος æternus iuxta vaticinia aſſumſit ſemen mulieris, hoc eſt, naturam humanam, vt contereret caput ſerpentis, h. vt Iohannes interpretatur deſtrueret opera Diaboli. Hic Moſis & Prophetarum interpres & completor, eundē cultum Dei iam fere collapſum verbo & ſymbolis reſtituit, iuſsit prædicari pœnitentiam & remiſsionem peccatorum, credentes in ſe ornat ſua iuſticia, donat Spiritu ſancto, excitat in ijs motus congruentes legi & voluntati Dei: breuiter, reparat imaginem Dei, ad quam primus homo conditus erat, iubet vt ita luceat lumen noſtrum, vt glorificetur Pater noſter cœleſtis. Hunc eundem cultum ſuis diſcipulis commendat, quem ipſi voce & vita docuerunt & expreſſerunt. Verum vt perpetuo hunc cultum conſeruaret Eccleſia, verbum certum tradidit, ac verbo duo externa veluti ſigilla appoſuit, Baptiſmum & cœnam Domini. Verbum primam promiſſionem clarius interpretatur. Signa ſunt aſpe-

ſtabiles, quædam conciones, quæ idem quod verbum docent & offerunt. Sed quid fit? Vt olim Cainitæ, Camitæ & Pſeudoiſraelitæ verbum corruperunt, & ei carnali ſua ſtulticia humana ſomnia aſſuebant: ita hypocritæ à verbo deficientes, in hac poſtrema mundi ætate, cultum Dei conſpurcarunt, donec hæreticorum furijs & regno Antichriſti doctrina rurſus fere cum veris cultibus, ſacramentis partim conſpurcatis humanis traditionibus, partim mutilatis obruta ſit. Cæterum ante 40. fere annos excitatus Propheta Dei beatus Lutherus, reſtituit doctrinam & cultum veterem, quem & primi noſtri parentes acceperant à Deo, & Chriſtus ſuæ Eccleſiæ commendarat. Atque hunc verum & perpetuum cultum Dei eſſe, quem noſtra Eccleſia hodie tuetur, clariſsime intelligitis, qui ipſum ad normam Patriarcharum & Eccleſiæ Apoſtolicæ refert. Sed quid nobis accidit? Idem ſane quod primis parentibus quod Abrahamitis, quod Eccleſiæ Apoſtolicæ. Diabolus enim toto impetu ruit ad perdendum Euangelium & verum cultum Dei abolendum: atq; id noſtra ætate furioſius agit, quia nouit exiguum ſibi reſtare tempus, quo liceat ei in Eccleſiam Chriſti ſæuire. Quibus autem technis iſte aduerſarius Chriſti ad delendam ſinceram doctrinam & verum cultum

tum

tum vtatur, res ipsa hodie palam loquitur. Primum enim regnum, illudq́ amplissimum nempe Turcicum erexit, quod palam blasphemat nomen Christi. Deinde aliud regnū, quod Papatum vocant, statuit: quod etsi nō profitetur se palam aduersari Christo: singulari tamen dolo & fraude regnum Christi inuadit: doctrinam corrumpit: sacramenta contaminat, breuiter, verum cultum Dei peruertit. Papa enim ministerij titulo primatum assecutus, omne superstitionis & Idolatriæ genus in mundum inuexit, adeo vt post natos homines nulla vnquam sit audita violentior intolerabiliorq́ tyrannis, nullumq́ extiterit idolomaniæ genus, quo grauior irrogata sit maiestati diuinæ iniuria, & quo Christianorum hominum mentes prodigiosius sint fascinatæ. Posteaquam autem hac ex parte suas fraudes deprensas cognouit Satan, non agit inducias, sed suæ impietatis ministros conquirit, quales sunt Libertini, Anabaptistæ, Seruetiani, Antinomi & alij, qui doctrinam repurgatam & sacramenta rursus suo impuro rostro fœdare conantur. At vero cum hisce suis conatibus animaduertit se non posse cursum Euangelij, & puri cultus Dei impedire, aggreditur alia via, qua intestinis dissidijs distrahat, ac hostiliter inter se committat illos ipsos, quos animaduertit se-

 riam

tiam præ cæteris meditari Ecclesiæ ac veræ religionis restitutionem, ne scilicet coniunctis studijs & consilijs hoc tam præclarum opus vnanimes moliantur. Præterea subinde quosdam è castris Christi exturbat, qui Apostatæ facti, grauissimum damnum Ecclesiæ inferunt: inter quos sunt, qui nouam rationem conciliandi odium puræ doctrinæ apud infirmos & imperitiores excogitant. Colligunt enim antinomias in dictis eorum, quorum opera Deus est vsus in hac extrema senecta mundi ad repurgandam suã Ecclesiam: cum tamen in nulla parte fundamenti doctrinæ & cultus Dei possint vllam veram Antilogiam monstrare, vtut se in mille formas Protei isti transforment. His machinamentis Satanæ videmus effectum esse, quod obstinati sint facti confirmatiores in sua superstitione: infirmiores ac imbecilliores magna ex parte succumbant, cum piorum omnium ingenti dolore: & nisi Christus accelerauerit suum aduentum, metuendum est, ne rursus superioribus tenebris pleriꝗ inuoluantur. Quid nobis quæso hic faciendum est fratres? Cauendæ sunt insidiæ Satanæ: respiciendum est ad exempla maiorum, Abel, Abrahæ, Prophetarum, Christi, Apostolorum: horum cœtui in doctrina, cultu, inuocatione nos adiungamus: non turbemur multitudine

hosti-

hoſtium: non moueat nos numerus transfugarum: non frangamur animo in cruce & ærumnis, quas pios perferre in hoc mundo neceſſe eſt: Non tantum reſpiciamus ad humilitatem Eccleſiæ, quæ in hac vita humili iacet cõtemta: ſed etiam intueamur Chriſtum triumphantem, qui eos, quos conformes ſibi facit in hac vita, olim beata immortalitatis gloria donaturus eſt, modo conſtantes perſeuerauerint vſq; ad finem. Meminerimus grauiſsimę ſententiæ Chriſti: Vigilate & orate, ne intretis in tentationem. Quod vobis (inquit) dico, omnibus dico. Tentat mundus: ſollicitat caro: turbant hæreticorum agmina: offendunt doctrinæ & morum ſcandala: futiles ſuperborum hominum rixæ moleſtant: aduerſus hæc omnia præſidium tutiſſimum eſt inuocatio Dei. Non enim fruſtra dicit Salomon: Turris fortiſſima nomen Domini, ad eam confugiet iuſtus & ſaluabitur. In inuocatione noſtra reſpiciamus ad Eccleſiam Propheticam & Apoſtolicam, & muniamus animos noſtros aduerſus Mahometicas & Papiſticas idolomanias & hæreticorum ἐνοχλήσεις: ſæpe cogitemus, quam firmis & immotis fundamentis nitatur Eccleſiæ perpetua doctrina, & conſtans Eccleſiæ Catholicæ cultus: veniant nobis in mentem patefactiones diuinæ, quibus ipſe DEVS ſuam

volun-

voluntatem hominibus patefecit, quando locutus est cum sanctis Patriarchis & Prophetis: quam suam voluntatem multis stupendis miraculis confirmauit, cum in veteri, tum in nouo testamento: aspiciamus dulcissimum cõsensum Mosis, Prophetarum, Christi, Apostolorum in doctrina & cultu: incitemur ad confessionem exęmplo tot Martyrum, qui cum Abel protomartyre doctrinam cœlestem suo sanguine confirmarunt: abstineamus à futilibus disputationibus, quibus vinculum pacis, quod est dilectio, soluitur, & magis piæ vitæ studeamus, quam argutis & inutilibus disputationibus, ex quibus quid mali ortum sit in Ecclesia, non sine magno dolore animi cogito. Etsi autem in his regnis est summa (sit Deo gratia) adhuc tranquillitas, & in omnibus Ecclesijs pius consensus: tamen pietas suadet, vt afficiamur eorum calamitate, qui hodie affliguntur propter quorundam intempestiuas rixas, quibus multorum principum, & aliorum animi vulnerantur. Verum cum his malis mederi non possumus, confugiamus ad illum, qui solus potest omnia. Orate igitur cum tota Ecclesia Christi ęternum Deum Patrem Domini nostri Iesu Christi, vt sibi Ecclesiam in hac vita colligat, & in ea puritatem doctrinæ, & verum cultum conseruet; vt ipsum vere colamus, & in

in omni æternitate celebremus ac diligamus. Orate, vt gubernet ſuo ſpiritu regem Dominum noſtrum clementiſſimum D. Fridericum eius nominis ſecundum, qui vt Patri ſanctiſsimo in regnum ſucceſsit: ita paternarum virtutum hæres exiſtit veriſsimus: non ſolum iuſticiæ & æquitatis amantiſſimus Princeps, verumetiam Eccleſiarum ſcholarumq; fautor & patronus optimus, imo nutritius fideliſſimus. Orate, vt Chriſtus ſuo ſpiritu regat regni Conſiliarios & alios nobiles & gubernatores Eccleſiarum, politiarum, ſcholarum, & Oeconomiarum, addatq; ipſis animum, gloriam Dei, veram doctrinam, & honeſtatem diſciplinæ conſeruandi, vt tranquillam & quietam vitam degamus cum omni pietate & honeſtate. Orate pro omnibus regni ſtatibus, vt omnes dulci concordia coaleſcant, & alij alios ſubleuent, vt maiores cogitent, inferiores cohæredes regni Dei ſecum futuros: vt inferiores ſuperioribus obediant in Domino, vt Paulus præcipit: vt ita dulciſſima harmonia ordinum in hoc regno conſtituta, pacifice & tranquille viuamus. Orate aduerſus hoſtes Regis & regni. Orate, vt Chriſtus impetus Satanæ reprimat, ac largiatur Eccleſiæ Doctores & paſtores in vera doctrina & pietate concordes, qui recta docendo exemplo piæ vitæ glo-

riam

riam Dei illustrent: quo tandem plene omnes retecta facie gloriam Domini, vt in speculo conspicientes, in eandem imaginem transformentur à gloria in gloriam, sicut à Domini spiritu, Amen.

Iam reliquum est, vt nonnihil dicam de meo consilio, cur videlicet has in Euangelia Dominicalia enarrationes, ediderim in lucem. Ante quatuordecim annos priuatim domesticis meis discipulis dictaui quædam scholia in Euangelia Dominicalia, quo eorum studia hac mea opella nonnihil iuuarem, nihil omnino cogitans de edendo. Sed quid fit? quæ paucis discipulis dictata erant multis communicantur: & dum animaduerti ista auide à multis expeti, ea nonnihil ante sexennium auxi: Iam vero piorum quorundam pastorum preces me impulerunt, vt publicarem & in lucem emitterem. Quare cum hic labor totus destinatus sit pijs Euangelij ministris, mihi visum est sub nomine vestro, carissimi fratres, hunc meum laborem in lucem emittere. Quod si quis fructus ad vos inde peruenerit, Deo gratias agite, & me Deo vestris commendate precibus. Hoc vnum studiose curaui, vt doctrinam Catholicæ Ecclesiæ pure proponerem, quam & schola Vitebergensis vltra 40. annos & adhuc sincere tuetur, & præstantissimi viri huius Scholæ pro-

professores: D. Iohannes Maccabæus Alpinas: D. Petrus Palladius: D. Iohannes Seningius: D. Olaus Chrysostomus (qui omnes iam in Domino quiescunt, expectantes plenam liberationem per aduentum filij Dei) tradiderunt. In hoc consensu persistimus & nos, qui illis in officio successimus in hac schola: & serio oramus Deum, vt in hoc consensu viuamus & moriamur. Non enim dubitamus, quin hic sit consensus perpetuus Ecclesiæ Dei, sicuti supra satis ostendimus. Oro Deum Patrem Domini nostri Iesu Christi, vt nos suo Spiritu coniungat, vt vnum in ipso simus. Bene & feliciter in Christo valete. Hafniæ 30. Martij, Anno à Christo nato 1561.

DOM

MA

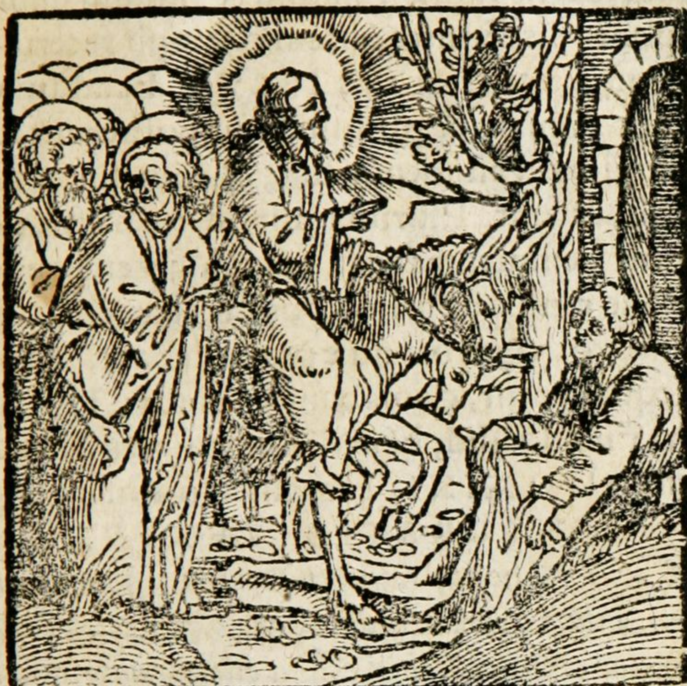

V
r
p
t
l

lum, quod con
tis Asinam allij
uite & adducit
quid dixerit, d

DOMINICA PRIMA ADVENTVS

Matthæi 21.

CVM appropinquassent Hierosolymis, & venissent Bethphage ad mõtem Oliuarum, tunc Iesus misit duos discipulos, dicens eis: Ite in castellum, quod contra vos est, & statim inuenietis Asinam alligatam, & pullum cum ea, soluite & adducite mihi. Et si quis vobis aliquid dixerit, dicite: Dominus his opus ha-

bet, & confeſtim emittet eos. Hoc autem totum factum eſt, vt adimpleretur, quod dictum eſt per Prophetam dicentem: Dicite filię Sion: Ecce Rex tuus venit tibi manſuetus, ſedens ſupra Aſinum & pullum filium ſubiugalis. Euntes autem diſcipuli, fecerunt ſicut præceperat illis IESVS. Et adduxerunt Aſinam & pullum, & impoſuerunt ſuper illos veſtimenta ſua, & eum ſuper illa collocarunt. Plurima autem turba ſtrauerunt veſtimenta ſua in via: Alij verò cædebant ramos de arboribus, & ſternebant in via. Porrò, turbæ quæ præcedebant, & quæ ſequebantur, clamabant dicentes: Hoſanna Filio Dauid, benedictus qui venit in nomine DOMINI, Hoſanna in altiſsimis.

ENARRATIO TEXTVS.

CVM hoc de Aduentu Domini feſtum ſit omnium primum ordine, quod in Eccleſia celebratur, operæprecium eſt, ut admoneamur, quæ in ſingulis feſtis ſpectanda ſint, ne aut cum impio & prophano mundo eis in contumeliam Dei abutamur, aut minus piè, quam par eſt, eadem celebremus non ſine multorum ſcandalo. Sunt autem in uniuerſum tria in ſingulis feſtis conſideranda: Hiſtoria, quæ feſti fundamentum eſt: beneficium, cuius Hiſtoria meminit: & feſti uerus legitimusq; uſus. Vt enim hiſtoria mentem erudit: ita beneficium Dei, cuius memoriam confirmat Hiſtoria, fidem

dem alit & confirmat: ex qua fide gratitudo manat, quæ Deum pro accepto beneficio celebrat mente, uoce, confeßione, & moribus: in qua gratitudine uerus festi usus conspicitur.

Hæc tria omnibus festis accommodanda sunt. Quare cùm hoc festum sit institutum de Aduentu Domini, Historia Aduentus, quæ ad conceptionem, natiuitatem, doctrinam & facta Christi, præcipuos articulos nostri Symboli, pertinet, discenda est, beneficium Dei, quod est per Sacrificium expiatorium saluare perditam ouem, & recolendum: illa mens erudienda, hoc fides alenda & confirmanda est, ut inde mentis gratitudo nascatur, qua Deum, qui filium dare dignatus est, mente, uoce, confeßione & moribus celebremus. Porrò ut nobis præsens festum reddatur cùm in Dei gloriam, tùm in nostri instructionem utilius, tres locos ordine tractabo, qui sunt:

I. De Aduentu Domini.

II. Descriptio Regis Christi & eius Regni.

III. De ciuibus huius Regis, eorum officio, atq; adeo de uero usu & salutari meditatione Aduentus Domini.

DE PRIMO.

Quò magis & certius erudiamur in Dei laudem, & nostri salutarem instructionem de Aduentu Domini nostri Iesu Christi, Sex circumstantias cum diuo Bernardo pensandas in eo præponamus,

quæ ſunt: Quis ſit qui ueniat: Vnde: quo: ad quid: quando: & quà.
I. Venit ſecundum Gabrielis teſtimonium altißimi Filius, æqualis altißimo patri in uera dignitate. Hinc diſcamus quanta ſit eius Maieſtas, dignitas & potentia. Venit Semen mulieris, uerus homo de ſemine Abraham & Dauid, iuxta oracula Prophetarum, & teſtimonia Apoſtolorum: minor Patre in uera humanitate. Ex quo diſcamus, qua naturæ ſocietate nobis coniunctus ſit: ut ad eum accedere non pertimeſcamus. Venit ergo Chriſtus, qui idem Deus eſt uerus, & homo uerus, una perſona in duabus naturis ſubſiſtens, qui & poteſt ſaluare, quia Deus: & uult, quia naturam noſtram aſſumſit, ut pro nobis uictima fieret.
II. Vnde uenit? cœlo uenit, è ſinu Patris uenit, qui omnia implet, & ubiq; inuiſibiliter adeſt: uenit & in utero uirginis, conceptus Spiritus ſancti opera, nutritur ſanguine uirginis, naſcitur, educatur, circumciditur &c.
III. Quo uenit? in mundum uenit, qui per ipſum factus eſt, in propria uenit, & ſui eum non receperunt, uenit in inferiores partes terræ. Atq; hoc eſt ſine controuerſia magnum illud myſterium, de quo Apoſtolus 1. Tim. 3. Deus manifeſtatus eſt in carne, iuſtificatus eſt in ſpiritu, conſpectus eſt ab Angelis, prædicatus à gentibus, fides illi habita eſt in mundo, ſurſum receptus in gloriam.
IIII. Ad quid uenit? Cauſſas Aduentus Domini in mun-

in mundum, uox Dei prænunciat: Typi figurant: oracula Prophetarum clamant: uerba & facta aduenientis Domini comprobant: Apostolica testantur præconia: ac omnium sanctorum læta confitetur Ecclesia.

Vox Dei ad Serpentem fuit, Gen. 1. Semen mulieris conteret caput tuum, quod Apostolus explicans ait: Christus apparuit, ut destruat opera Diaboli. Huius uocis sententiam sæpe sanctis patribus idem Deus inculcauit, & potissimum Abrahamo dicens: In semine tuo benedicentur omnes gentes. Ex his ergo intelligitur, quod propter duo aduenerit Christus: Primum, ut destrueret opera Diaboli. Alterum, ut benedictionem adduceret super filios Abrahæ, hoc est, super omnes, qui Christum fide receperint, sicuti Abraham fecit. Nam cum Adam se, & totam posteritatem, suo lapsu regno Satanæ mancipasset, ac in maledictionem commeritam coniecisset, requirebat iusticia Dei, ut aut commeritas pœnas lueremus, aut satisfaceret aliquis in genere humano iusticiæ Dei: uerum cum nulla finita potentia potuit Diabolum superare, & Deum iratum placare, prodijt filius Dei de arcana sua sede, uenit in mundum, fit homo, nostram causam in se recipit, destruit regnum Diaboli, ac iram Patris placat, factus pro nobis uictima & sacerdos.

Hoc ipsum multi figurant typi: ut sacrificia patrum, agnus phase, aspersio sanguinis uaccæ rufæ super populum, atq; adeo Arca fœderis, totum

ſacrificium Aaronicum cum omnibus ſuis ritibus & ceremonijs.

Oracula Prophetarum innumera has ipſas cauſas Aduentus Domini conſentientibus ſuffragijs clamant: ut Eſaiæ 53. Verè languores noſtros tulit, & dolores noſtros portauit, ipſe uulneratus eſt propter præuaricationes noſtras, & attritus eſt propter iniquitates noſtras. Dominus coniecit in illum iniquitates omnium noſtrum. Huiuſmodi ſunt plurima teſtimonia Prophetarum, quæ breuitatis cauſſa omitto.

Verba & facta Chriſti aduenientis idem comprobant: Venite, inquit, ad me omnes, qui laboratis & onerati eſtis, & ego uos refocillabo. Item: Qui credit in me non peribit, Sed uitam æternam habebit. Item: Pro ijs ſanctifico me ipſum, hoc eſt, me hoſtiam Deo Patri offero pro ipſorum peccatis expiandis: quod non ſolum multa miracula, quæ fecit, quibusq; opera Diaboli deſtruxit, conuincunt, uerumetiam mors ipſa, & eam ſecuta glorioſa uictoria.

Apoſtolica teſtimonia quis poteſt numerare? Paulus dixit: Mortuus eſt pro peccatis noſtris, & reſurrexit propter iuſtificationem noſtri. Idem ſcribit: Eum qui non nouit peccatum fecit peccatum, ut nos fieremus iuſticia Dei in ipſo. Iohannes Baptiſta clamat: Ecce agnus Dei qui tollit peccata mundi. Iohannes Apoſtolus: Ieſus Chriſtus purgat nos ab omni iniquitate noſtra. Idem ſummam benefici-

neficiorum Christi complectens, scribit: Christus apparuit, ut destruat opera Diaboli.

Deniq; uniuersa Christi Ecclesia has ipsas Aduentus Christi causas læta per Spiritum Christi confitetur, ita canens: Tu ad liberandum suscepturus hominem, non horruisti uirginis uterum. Tu deuicto mortis aculeo, aperuisti credentibus regna cœlorum &c.

Verum si de tempore quæris, respondet Apostolus Paulus: Postquam uenit plenitudo temporis, emisit Deus filium suum natum ex muliere, factum sub Lege, ut eos qui erant legi subnoxij redimeret, ut adoptionem filiorum reciperemus. Venit ergo nec serius, nec tardius quam uenire debuit. De hoc aduentus Domini tempore prædixerunt Prophetæ, Iacob, & Daniel: de qua re plura dicenda erunt die natiuitatis Domini.

Vnum restat, uia uidelicet per quam uenit: & hæc quoq; diligenter requirenda, ut poßimus recta ei occurrere. Sicut itaq; ad operandam salutem nostram uenit semel in carne uisibilis: ita quotidie ad saluandas animas singulorum ubicunq; eius uerbum cogitatur, legitur, prædicatur, in spiritu uenit, & inuisibilis: imo illic semper adest, iuxta promißionem: Ero uobiscum usq; ad consummationem seculi. Atq; tum rursus apparebit uisibilis iudex uiuorum & mortuorum, ut qui ipsum antea aspernabantur medicum & saluatorem, tum sentient iudicem, & suorum scelerum uindicem

iustißimum: de quo aduentu proxima die Dominica plura audiemus. Atq; hoc pacto de Aduentu Domini breuiter dictum sit.

DE SECVNDO.

Secundus locus, quem continet textus Euangelij, habet descriptionem Regis Christi, atq; eius regni: quæ descriptio confirmatur Zachariæ testimonio, quod adducit Euangelista, ut sciamus hanc pompam non temere institutam: Sed ex uoluntate Dei & consilio arcano Trinitatis longe antea prænunciatam fuisse. Multa enim hæc pompa nos docet de conditionibus regis Christi, & eius regni. PRIMVM enim hæc Christi pompa equitantis in Ierusalem, discrimen facit inter Christum regem, & mundi reges, eorumq; diuersa regna. Satis enim arguit hæc contemta pompa, quod Christus nec mundanus Rex sit, nec regni eius administratio sit mundana: Nam Reges mundi, ut à suis magnifici æstimentur, splendide ornantur: ita regnorum mundanorum administratio splendorem & magnificum requirit apparatum. SECVNDO docet hæc historia, quod sub hac uili pompa lateat omnipotentia & diuinitas quædam. Nam cum ait, Soluite & adducite mihi. Item: Dominus his opus habet. Item: Confestim dimittet eos, significat Christus Rex noster, se diuina sua uirtute omnia, quæ uult, efficere posse: atq; adeo hominum corda & uoluntates in sua habere manu.

Etsi igitur regnum Christi in hoc mundo apparet

paret contemtibile: Tamen ſi Regis potentiam & diuinitatem reſpicis, nihil eo auguſtius, nihil potentius, nihil deniq; glorioſius.

Porro uaticinium Prophetæ tria continet, primum exhortationem ad Eccleſiam iam deiectam & plane conſternatam: Lætare, inquit, & exulta filia Sion. Hinc docemur, quod ad deiectos & conſternatos, planeq; contritos ſpiritu pertineat Euangelium. Deinde continet hoc uaticinium mandatum Dei, ut huic regi homagium præſtemus, quemadmodum ſecundus quoq; Pſalmus hortatur, cum ait: Oſculamini filium. TERTIO, continet hoc uaticinium deſcriptionem perſonæ Chriſti, nimirum quod ſit Rex Eccleſiæ promiſſus: Ecce ait, Rex tuus uenit: ac ſi diceret, hic eſt tandem ille promiſſus Rex, de quo tot extant teſtimonia, qui reſtituet regnum Dei, quod Diabolus inuaſit, ac peccato perdidit. Hunc regem manſuetum, & mitem eſſe dicit, ut eum non fugiamus tanquam crudelem tyrannum: Sed potius plena cum fiducia accedamus, petamusq; ab eo promiſſam ſalutem. Quod autem eum pauperem eſſe prædicat, id ad præſentis uitæ conditionem referendum eſt: Quia ideo pauper eſſe uoluit, ut nos Spiritu pauperes ditet, & æternum beet.

DE TERTIO.

Huius Regis ciues ſub perſona diſcipulorum Chriſti, & turbæ deſcribuntur, quos nos imitari debemus, modo inter ciues regni Chriſti cenſeri

uelimus. Primum itaq; cum discipulis Christo adducamus Asinum: hoc est, nos, quibus ministerium uerbi demandatum est, omnia, quæ nobis præcepta sunt, in gloriam Christi & eius regni propagationem faciemus. Deinde uestimenta nostra sternemus super Asinam: id quod tum demum faciemus, quando facultates nostras ad conseruationem ministerij conferemus. Ramos quoq; cædemus de arboribus, et obijciemus Christo: hoc est, Christum prædicabimus, & agnoscemus perpetuum Regem: cuius regnum perpetuo instar palmæ florere optabimus, ut nullis operibus ærumnarum huius mundi succumbat. Clamabimus Hosanna: hoc est, ex fide inuocabimus, & confitebimur hunc Regem, certi quod eius Regnum sit benedictum in excelsis.

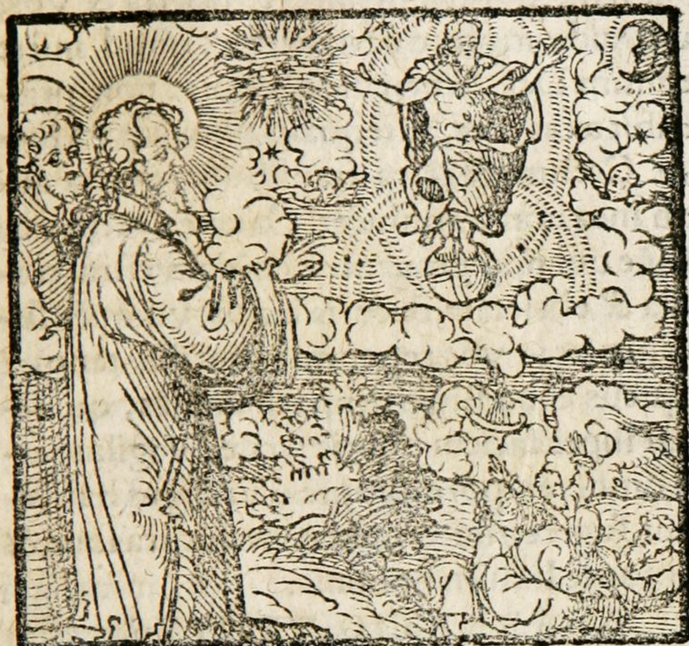
Hinc iam breuiter colligamus, quis sit uerus usus, & salutaris meditatio huius festi de salutari CHRISTI Aduentu. Primum itaq; studeamus, ut hic Rex ad nos ueniat: Quomodo hoc fit? Vera pœnitentia accersitur, sola fide retinetur, puro cultu delectatur. Deinde admoneamur gratitudinis, ut ipsum mente, uoce, confeßione, & moribus celebremus: qui nostra caussa ad nos uenit: qui factus homo dedit seipsum pro peccatis nostris, ut eriperet nos de præsenti seculo malo, iuxta uoluntatem Dei & Patris nostri: Cui gloria in secula seculorum,

AMEN.

DOMI-

DOMINICA SECVNDA ADVENTVS, EVANgelium Lucæ 21.

ERunt signa in Sole & Luna & Stellis, & in terris anxietas gentium per desperationem, resonãte mari, & fluctu, extabescentibus hominibus præ timore & expectatione eorum, quę superuenient orbi terrarum. Nam virtutes cœlorum mouebuntur. Et tum videbunt Filium hominis venientem in nube cum potestate & gloria magna His autem fieri incipientibus, suspicite & attollite capita vestra, quoniam appropinquat

redem-

redemtio vestra. Et dicit eis similitudinem: Videte ficum & omnes arbores, cum protrudunt iam gemmas, cernentes, ex vobis ipsis scitis, quod iam instet æstas. Ita & vos, cum videritis hæc fieri, scitote, quod instet regnum Dei. Amen dico vobis, non præteribit ætas hæc, antequam omnia facta fuerint. Cœlum & terra transibunt, verba autem mea non transibunt. Cauete autem vobis, ne quando grauentur corda vestra crapula & ebrietate, & curis huius vitæ, & superueniat in vos repentina dies illa, tanquã laqueus enim superueniet in omnes, qui sedent super faciem omnis terræ. Vigilate ergo omni tempore orantes, vt digni habeamini fugere ista omnia, quæ futura sunt, & stare ante Filium hominis.

ENARRATIO TEXTVS.

Quemadmodum proximo die Dominico Ecclesia memoriam Aduentus Christi in carne recoluit: Ita hæc Euangelica lectio de Secundo ipsius aduentu tractat, & pertinet ad Articulum fidei nostræ, quo mente & ore confitemur, eundem Dominum, qui prius uenit, ut esset Mediator & Saluator in se credentium, uenturum ad iudicandum uiuos & mortuos: ut illi, qui Christum in hac uita receperunt, & Saluatorem agnouerunt, æterna donentur uita resuscitatis corporibus: & qui eum spreuerunt, indulgentes suis affectibus in contume-

tume-

tumeliam Dei, dignis cruciatibus afficiantur æternum. Constituantur autem huius Euangelicæ lectionis tres loci.

I. De Aduentu Christi ad iudicium.

II. Vsus & fructus præmonitionis de eodem Aduentu.

III. Exhortatio Christi ad discipulos, ut sint parati sine impedimentis.

DE PRIMO.

Occasionem huic concioni de Aduentu Christi ad iudicium, præbuit colloquium Christi & discipulorum eius de templo Hierosolymitano. Nam cum admirarentur discipuli ornatum templi, ipse Dominus respondit fore, ut ita uastaretur aliquando, ne relinqueretur lapis super lapidem. Hoc audientes discipuli, interrogant de tempore. Quibus respondens, signa quæ præcederent excidium Hierosolymitanum exposuit, illos confirmans, ne animum desponderent propter imminentia mala: hinc occasione sumta transit ad uniuersale, & supremum iudicium, & quæ signa illud sint præcessura enumerat.

Verùm quò omnia nobis fiant illustriora, primùm circumstantias quinq;, quas textus complectitur, examinabimus. Deinde ipsum iudicium ex scripturis describemus.

Circumstantiarum itaq; prima est temporis. Tempus enim monstrat à signis, & comparatione confirmat. Sunt autem plura signorum genera, quæ

Aduentus DOMINI ad iudicium præcedunt.

PRIMVM in Sole & Luna & stellis conspicitur, quod quale sit futurum Marc.13.cap. his uerbis explicat: Sol obtenebrabitur, hoc est, erunt frequentes Solis eclipses: & Luna non dabit splendorem suum, dum uidelicet patitur eclipsin: & stellæ cœlo decident, hoc est, uidebuntur decidere. Huius generis signa præterijsse quam plurima hæc nostra testatur ætas. Nunquam enim tot contigere uel Solis uel Lunæ eclipses.

SECVNDVM signum imminentis iudicij, est anxietas gentium præ desperatione, hoc est, ut Matthæus & Marcus interpretantur: Insurget gens contra gentem, & regnum contra regnum, nec erit locus tutus à bellis. An non huius generis signis plenum esse mundum, testatur hic dies?

TERTII generis signa sunt maris, fluctuum, Aeris, tempestatum, horrendorum tumultuum, & inusitatorum quorundam & uehementium uentorum. An non & huius generis signa nostra ætas uidit quam plurima?

QVARTVM genus signorum ex secundo & tertio manat, quod est extabescentia præ timore & expectatione eorum, quæ superuenient orbi terrarum.

QVINTVM genus: uirtutes cœlorum mouebuntur, hoc est, erunt inusitati aspectus in cœlo, & in terris, terræmotus. Breuiter, Cœlum & terra irati iudicis faciem quodammodo referent, ut

ut peccatores istis iræ Dei signis moti, agant pœnitentiam, & conuertantur ad Dominum.

Hæc signa in hunc modum ad extremum iudicium applicat Dominus: Videte ficum & omnes arbores, cum iam emiserint folia, uos eas cernentes, ex uobis ipsis cognoscitis, quod iam prope sit æstas: Ita & uos, cum uideritis hæc fieri, agnoscite, quod prope sit regnum Dei. Nam hæc signa è creaturis omnibus, quæ sursum ac deorsum feruntur, erunt ueluti præcones, quorum uoce citabuntur homines ad horribile illud tribunal, qui hic in mundo lasciuientes suam ipsorum salutem neglexerunt, & ueluti ebrij Christum salutis autorem contemserunt.

Præter hæc quintuplicia signa, quorum textus meminit, sunt & alia Matth. 24. Marc. 13. 2. Thess. 2. Dan. 2. & 7. Apol. 17. quæ omnia sunt ueluti quædam aspectabiles conciones de pœnitentia, quibus Deus inuitat homines, ut confugiant ad filium suum Dominum nostrum Iesum Christum, in quo solo salus est.

SECVNDA circumstantia est, quod, is, qui est filius Dei & hominis, Iesus Christus, sit futurus iudex: Vnde pij & impij habent quod discant. Pij quidem, ut sciant illum futurum iudicem, qui omnibus in se credentibus uitam æternam promiserat addito iureiurando: Amen dico uobis, Omnis qui credit in me non pereat, sed habeat uitam æternam. Hæc promissio iuramento confirmata nequa-

quaquam fallere potest. Impij uero, ut uel agant pœnitentiam, relicta impiorum colluuie, & ita de salute per Christum parta gaudeant, uel meminerint, hunc quem renuerunt saluatorem, adiudicaturum ipsos æternis cruciatibus, ut tum demum cum suo magno malo discant, quàm sit horrendum in manus Dei uiuentis incidere.

TERTIA circumstantia est, quod sit uenturus in nube gloriosus & tremendus, non seruus, ut antea, sed Dominus: non iudicandus, sed iudicaturus: non iam inuitaturus homines ad pœnitentiam, sed impœnitentes æternis pœnis puniturus: idq; ut iudex iustus.

QVARTA circumstantia, quòd sit uenturus potens, cum potestate & gloria magna, unde discendum, quòd & poßit damnare rebelles, & ualeat æterna uita donare credentes.

QVINTA circumstantia, caussam Aduentus Christi ad iudicium (quantum quidem ad pios attinet) exprimit: Appropinquat redemtio uestra, qua uoce Christus indicat, non fore, ut Ecclesia bene in hoc mundo sit habitura, non enim potest antea à natiuitate huius mundi liberari: Ita significat complementum beneficiorum Christi erga Ecclesiam, esse plenam redemtionem ab omnibus malis: cum qua coniuncta est perfecta fruitio æterni Dei cum æterna lætitia. Hæc ergo pertinent ad piorum consolationem. Verùm, quantum ad impios attinet, iste dies Aduentus Domini erit dies iræ &

calami-

calamitatis, non liberationis: caliginis & tenebrarum, non lucis; mœroris, non lætitiæ: exitij, non salutis.

Cæterum iudicij forma, Matth. 25. his uerbis describitur: Cum autem uenerit filius hominis in Maiestate sua, & omnes Angeli cum eo: tunc sedebit super sedem Maiestatis, & congregabuntur apud eum omnes gentes, & separabit eas ab inuicem, sicut Pastor segregat oues ab hædis, & statuet oues quidem à dextris suis, hædos autem à sinistris. Tunc dicet Rex ijs, qui à dextris erunt: Venite benedicti Patris mei, & poßidete regnum uobis paratum à constitutione mundi. Esuriui enim, & dedistis mihi manducare, &c. & ijs, qui à sinistris erunt, dicet: Discedite à me maledicti in ignem æternum, qui paratus est Diabolo & Angelis eius. Esuriui enim, & non dedistis mihi manducare &c. Atq; ita impij ibunt in supplicium sempiternum: iusti uero in uitam æternam. Et in Apocal. 20. Sedebit super thronum magnum candidum, à cuius conspectu fugit terra & cœlum, & mortui magni & pusilli stabunt in conspectu throni: & tunc aperietur liber uitæ, & libri conscientiarum, & iudicabuntur ex his, quæ scripta sunt in libris, secundum opera ipsorum: qui bona egerunt, ibunt in uitam æternum: qui uero mala, in ignem æternum.

Porrò in sententia Iudicij duo spectanda sunt: A parte Dei, benedictio: à parte hominum, bona

opera. Cùm dicit: Venite benedicti patris mei, significat eos gratis saluari propter Christum, quem fide receperunt. Nam in solo Christo benedicuntur homines, in gratiam Dei recipiuntur, & gratis iustificantur. Verum cum ad bona opera prouocat, id facit Dominus, non quòd sint caussæ salutis: sed propter alias caussas, nempe, quia sunt testimonia ueræ fidei & timoris Dei. Deinde, ut compensatione ærumnarum, quas ferunt in hac uita, proposita, magis eos ad piè sancteq; uiuendum excitet.

DE SECVNDO.

Cur Christus præmonuerit suos de suo ad iudicium Aduentu, explicat, cùm ait: Cùm hæc fieri incipient, suspicite, & attollite capita uestra. Hæc omnia signa admonebunt nos perpetuæ cuiusdam pœnitentiæ in hac uita: sed quid nos facimus? Videmus ceruicibus nostris imminere diem extremum, nihilominus pœnitentiam differimus, indulgemus nostris affectibus: Quid faciunt nobiles? quid principes? quid docti? quid indocti? quid ciues? quid rustici? quid deniq; fere omnes? Quis seriò de hac Christi præmonitione cogitat? pluris facimus prædium rusticanum, quàm Regnum Dei: imò quis non huius uitæ commoda uel perexigua anteponit saluti animæ?

DE TERTIO.

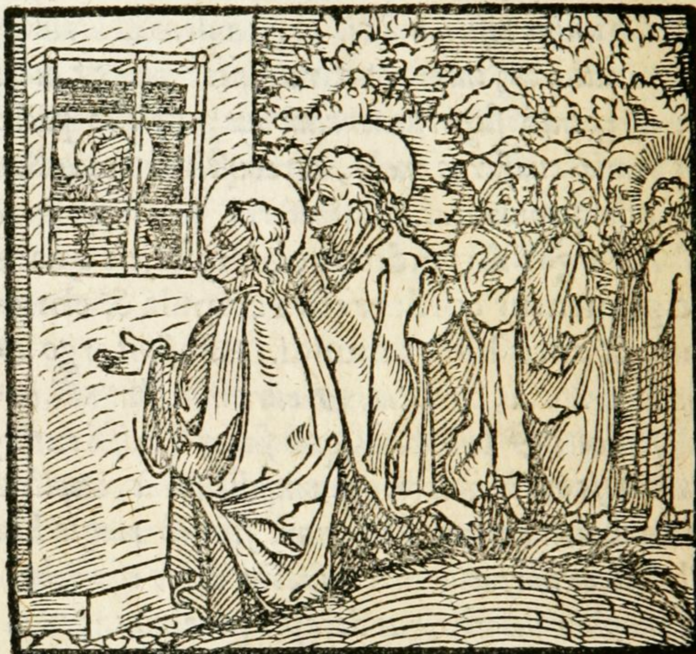
Quia Christus præuidit, quibus malis mundus esset inundaturus sub sui Aduentus tempus, exhortatio-

tationem inſtituit : ut cum uitent, quæ tum maxi-mam mundi partem, à ſalute promiſſa excludunt : tum ſe ſtrenuos præbeant milites, qui uigilijs & precationibus pugnent contra hunc mundum, ſub uexillis unius Ieſu *Chriſti. Quò autem ad utrunq; ſint paratiores, interponit rationes : nam & diem iſtum repentè ſuperuenturum ait, & iſto pacto eos omnia euaſuros mala, & conſtituendos coram* Dei *Filio pronunciat.*

Ait ergo : Attendite vobis ipſis, ne quando grauentur corda veſtra crapula & ebrietate, & curis huius mundi. *Hæc ſunt ergo uitanda, crapula, ebrietas, & cura huius mundi, impia ſcilicet, & prophana, quæ fidem Chriſti extinguit. His malis cùm omnes mundi ordines implicari & inuolui manifeſtiſſimum ſit, eò magis hæc Chriſti exhortatio in conſpectu nobis eſſe debet : ne mundi malis moribus decepti pereamus.*

Deinde, *cum ſubiungit* D*ominus:* Vigilate omni tempore deprecantes, *docet quibus rebus occupari eos oporteat, qui ſuperuentura mala cupiunt effugere.* Requirit *in ſumma fugam malorum, & ardens bonorum ſtudium: utrunq; coniungit* Apoſtolus *ad* Titum *ſcribens :* Abnegantes *omnem impietatem, & mundanas concupiſcentias, ſobrie, iuſtè, & piè uiuamus in hoc ſeculo, expectantes beatam ſpem, & aduentum gloriæ magni* Dei, *Cui ſit laus, imperium, & gloria in ſecula ſeculorum, Amen.*

DOMINICA TERTIA ADVENTVS, EVANGElium *Matthæi II.*

IOhannes autem cùm audiſſet in carcere facta Chriſti, miſsis duobus diſcipulis ſuis, dixit illi: Tu es ille qui venturus eſt, an alterum expectamus? Et reſpondens Ieſus dixit illis: Ite & renunciate Iohanni ea, quæ auditis, & videtis: Cœci viſum recipiunt, & claudi ambulant, leproſi mundãtur, & ſurdi audiunt, mortui excitantur, & pauperes lętum accipiunt Euangelij nuncium: Et beatus eſt quiſquis nõ fuerit offenſus in me. Euntibus

autem

autem illis, cœpit Ieſus dicere turbæ de Iohanne: Quid exiſtis in deſertum vt videretis? Num arundinem, quę agitatur à vento? Age, quid exiſtis vt videretis? num hominem mollibus veſtibus amictum? Ecce qui mollia geſtant, in domibus regum ſunt. Ad quid exiſtis videre? num Prophetam? Certè dico vobis, & excellentiorem Propheta. Hic eſt enim, de quo ſcriptum eſt: Ecce ego mitto nuncium meum ante faciem tuam, qui præparaturus eſt viam tuam ante te.

ENARRATIO TEXTVS.

HOC Euangelium deſcribit nobis Regnum Chriſti, illudq́; depingit proprijs ſuis coloribus, quantum ſcilicet ad externam eius formam, quæ in oculos incurrit, attinet. Nam ſi eius arcanam uim reſpicis fidei oculis, eſt longè ſplendidiſſimum & glorioſiſſimū: Hic itaq; ſolummodo de eius externa ſpecie agitur, Præcurſor incarceratur: Vnde monemur, quòd Chriſti Regnum ſub cruce ſit conſtitutum: mittuntur diſcipuli dubitantes, ſed ad Chriſtum ſolum: Chriſtus Rex ipſe inter pauperes, cæcos, ſurdos, leproſos uerſatur: Illi curantur & recipiunt lætum ſalutis nuncium, quod mundi potentes, nobiles, & ſapientes contemnunt. Breuiter, ut hoc Euangelium Regnum Chriſti depingit: ita confirmat Iohannis miniſterium, & Chriſtum uerum eſſe Meſſiam promiſſum

patribus certis indicijs euincit. Verum uberioris doctrinæ caussa præsens Euangelium in quatuor locos distribuatur: Qui sunt:

I. *Et sors, & officium ministrorum uerbi indicatur.*

II. *Interrogatio Iohannis.*

III. *Responsio Christi.*

IIII. *Encomium & laudatio Iohannis.*

DE PRIMO.

Iohannes autem, cùm audisset in uinculis opera Christi, ad ipsum mittit duos de discipulis suis. *Iohannes uinculis constrictus sortem ministrorum uerbi exemplo suo docet: Et idem, discipulos suos ad Christum mittens, uerum officium ministrorum uerbi ostendit. De utroq; igitur ordine dicam, ac primum de sorte eorum in hac uita.*

Iohannes hortatur homines ad pœnitentiam, & accusat scelera: Sed quid illi euenit? Hoc docet Historia, Matth. 14. Illic enim narratur, quòd, cùm Iohannes reprehendisset Herodem, ac dixisset, non licere ipsi habere uxorem fratris sui, coniectus sit in carcerem, ac tandem supplicio capitis affectus. Istud præmium retulit sanctus Baptista ab impio Tyranno. Nam quemadmodum Medicus, si furiosi hominis uulnus attingit, illudq; curare conatur, non aliud expectare potest, quàm ut furiosus in se manus conuertat, ac malum pro bono reddat: Ad eundem modum minister uerbi, si hominis impij &

potissi-

potißimum tyranni alicuius peccatum reprehendit, ut agat pœnitentiam, & sanetur à peccati plaga, non aliud expectet, quam minas, maledicta, mortem. Quam autem uerum hoc sit, non solum Iohannis exemplum docet: uerumetiam totius Ecclesiæ historia, cum ueteris, tum noui testamenti. Hinc tot martyres clarent, hinc tot Prophetarum neces, hinc Apostolorum persecutio, Pauli trucidatio, Petri crucifixio: & alia atq; alia aliorum supplicia, quæ nos commonefaciunt de sorte sanctorum ministrorum in hac uita. Sed felix est Crux, quam Christus præclaram pronunciat: Beata crux, quæ est uia ad ueram & diuturnam uictoriam per Christum Iesum.

Quare non debent ministri Euangelij propter persecutionem cessare in officio: sed Iohannis exemplo incitati, strenue facere officium, quod in his potißimum situm est. PRIMVM, ut prædicent Christum, & monstrent agnum tollentem peccata mundi. Deinde arguant peccata. Sunt enim organa Spiritus sancti, qui mundum per ipsos peccati arguit, sicut in Iohanne uidemus. 3. Pia, sanctaq; sua uita ministerium suum ornent. 4. Minas mundi cum Iohanne contemnant, parati ad ferenda potius quæuis supplicia, quam ut in officio cessatores esse uideantur. 5. Si contigerit eis in carcerem mitti, & rapi ad supplicia propter officium rite præstitum, quid hic facient? negabunt Christum? Minime. Sed ad Christum discipulos

mittent, non metuentes eos, qui corpus occidere tantum possunt: sed potius eum, qui ut perdere corpus & animam: ita saluare utrunq; potest. Hæc sint breuiter de primo loco dicta.

DE SECVNDO.

Tu es ille qui venturus est, an alium expectamus? Huic legationi, & interrogationi occasionem præbuit error discipulorum Iohannis de Meßia: Illi enim partim externa facie Christi offensi (sicut apparet ex responsione Domini) partim amore Magistri decepti, existimabant Ioannem Meßiam esse. Hunc errorem ut adimat discipulis suis Ioannes, mittit eos ad Christum, ut interrogent illum, sit'ne ipse Meßias, an alius adhuc sit expectandus, utq; isto pacto, dictis & factis Christi plenius erudirentur de Christo, quod ipse sit uerus Meßias, & non Iohannes. Non ergo mittit Iohannes discipulos suos ad Christum, quod dubitet ipse de Christo: Sed, ut dubitantium discipulorum saluti consulat. Discamus igitur nos à Iohanne humiliter de nobis sentire, ne quid nobis arroganter tribuamus: discamus à discipulis, obedientiam præstare superioribus nostris, & potißimum ijs, qui nos recta ad Christum uoce & uita mittunt.

DE TERTIO.

Sed quid respondet Christus? Euntes renunciate Iohanni, quæ auditis & videtis, Cœci vident, claudi ambulant, leprosi mundãtur, surdi audiunt, mortui resurgunt, pauperes Euan-

Euangelizantur, & beatus est, qui non fuerit scandalizatus in me.

Hoc responsum quatuor continet: signa indubitato monstrantia uerum Meßiam: imaginem Ecclesiæ in hac uita: ad quos Euangelium pertinet: et admonitionem, ne quis offendatur externa facie Christi, atq; eius Ecclesiæ.

Probatio, quod ipse Iesus sit uerus Meßias, hæc est. Quicunq; sua uirtute cœcis uisum præbet, claudis recte incedendi facultatem, leprosis sanationem, surdis auditum, mortuis uitam, & pauperibus, hoc est, contritis & anxijs conscientijs propter sensum peccati, annunciat Euangelium, is absq; omni dubio uerus est Meßias. Nam Esaias ita de Meßia uaticinatur: Pusillanimes confortamini, nolite timere, ecce Deus uester ultionem adducet retributionis. Deus ipse ueniet, & saluabit uos. Vnde illum cognoscamus? Respondet Propheta: Tunc aperientur oculi cœcorum: & aures surdorum patebunt: & saliet, ueluti ceruus, claudus: & apertæ erunt linguæ multorum. Idem: Spiritus Domini super me, eo quod unxit me ad Euangelizandum pauperibus, ut mederer contritis corde, & prædicarem captiuis libertatem, & clausis apertionem. Cum igitur me uidetis, iuxta Prophetarum uaticinia ista præstare mea uirtute, cur me non agnoscitis Meßiam? Atq; ita Christus hac demonstratione se uerum Meßiam esse conuincit, & suum officium esse docet, miseris & afflictis opem ferre.

Imago præterea Ecclesiæ, & Regni Christi hic conspicitur contemta coram mundo: auditores Christi sunt pauperes, ægroti & contemti coram mundo. His Christus annunciat salutis uiam, & medetur illorum morbis. Et quemadmodum tum sanabat corporum morbos: ita hodie peccatorum conscientias peccato uulneratas sanat, & affert læticiam cordibus spiritualem: id quod uere sentiunt, qui in uera inuocatione uocem Euangelij audiunt.

Cum dicit, Pauperes Euangelizantur, ostendit, ad quosnam pertineat Euangelium: nimirum ad pauperes, hoc est, contritos corde ob peccatorum suorum fœditatem. Vnde in Psalmo: Sacrificium Deo spiritus contribulatus, cor contritum & humiliatum Deus non despicies. Item alius Psalmus: Qui sanat contritos corde. Et Esaias 57. Deus habitat cum contrito & humili spiritu, ut uiuificet spiritum humilium, & uiuificet cor contritorum. Ad eos igitur solos pertinet Euangelium, qui sentiunt sua peccata, dolent & expauescunt iudicium Dei, & abijciunt propositum peccandi. Est proinde Euangelium læta annunciatio de remissione peccatorum, & consolatio in corde per uerbum & Spiritum sanctum, quæ ad illos solos pertinet, qui agunt pœnitentiam & credunt Euangelio, accipiunt remißionem peccatorum, donantur iusticia Christi, qua illis imputata, tanquam iusti apparent in conspectu Dei, donantur Spiritu sancto, & iam noua creatura in Christo effecti, incipiunt

piunt Deo ex fide obedire, & quotidie satagunt, ut in omni cognitione & sensu abundent, Philippen. 1.

Admonitio Domini: Beatus qui in me offensus non fuerit, primum significat, Iohannis discipulos offensos fuisse in persona Christi. Deinde in genere monet omnes, ne externa facie regni Christi offendantur: ut uel non recipiant Euangelium, uel receptum reijciant, quemadmodum multi omnibus temporibus offenduntur. Cicero sua ætate adeo offensus est seruitute populi Dei, quòd noluerit doctrinam Ecclesiæ recipere. Sua cuiq;, inquit, ciuitati religio Læli est, nostra nobis: stantibus Hierosolymis peccatisq; Iudæis: tamen istorum religio sacrorum, à splendore huius imperij, grauitate nominis nostri, maiorum institutis abhorrebat: nunc uero hoc magis, quod illa gens, quid de imperio nostro sentiret, ostendit armis, quàm cara dijs immortalibus esse docuit, quòd est uicta, quòd elocata, &c.

Hæc quatuor hodie etiam Papistæ iactant: Splendorem, grauitatem nominis, instituta maiorum, & dominium. Verum Christus hic monet, ne istis laruis sinamus nos decipi: sed potius adiungamus nos pusillo & contemto gregi, qui uocem pastoris Christi audit. Multò enim consultius est cum Noa & paucis alijs Arcam intrare, & à diluuij periculo liberari, quàm cum maxima & florentißima parte mundi perire: Melius est cum ulce-

ulceroso Lazaro in sinu Abrahæ gaudere, quàm cum diuite epulone inferni tormentis cruciari.

DE QVARTO.

Illis abeuntibus cœpit IESVS dicere ad turbas de Iohanne: Quid existis in desertum videre &c. Hoc Iohannis encomium eò pertinet, ut ipsa turba magnifaciat ministerium Iohannis, ac ipsius uoci tanquam cœlesti credat. Coniungit autem Christus in hoc encomio omnia, quæ probum Apostolum decent, & commendat illum à quatuor uirtutibus. Primùm à Constantia: Confert enim ipsum rupi immobili, quæ non agitatur à uentis, instar arundinis. Num arundinem, quæ agitatur à vento, existis videre? quasi diceret, nequaquam talis est Iohannes: Sed instar firmæ rupis potius, quæ nullis tempestatibus & fluctibus cedit. Debet ergo uerus Euangelij præco, nec terrore hominum, nec fauore à uerstate deflectere: id quod, proh dolor, nimis multi faciunt hodie.

Deinde commendat Iohannem à uitæ genere: uidelicet, quòd agat uitam non mollem, ut adulatores aulici: non splendorem quærit, ut qui gratiam hominum uenantur: sed uitam degit, suo munere & functione dignam: quæ nec inuocationem Dei impedit, nec ipsum in officio languentem reddit. Hoc in genere etiam ad omnes uerbi ministros pertinet: ut ita uiuant, ne uel mollities in moribus conspiciatur, uel alijs uanis rebus impediantur, quo minus officium faciant.

Tertio

TERTIO, *commendat Iohannem, ab excellentia Prophetiæ: præponit enim ipsum omnibus alijs Prophetis.*

QVARTO, *commendat eum, à legatione qua fungitur:* Hic est enim, de quo scriptum est: Ecce ego mitto Angelum meum ante faciem tuam, qui præparabit viam tuam ante te. *Est ergo Iohannes legatus Meßiæ et præcursor, qui regi aduenienti uiam parat prædicatione pœnitentiæ. Huius exemplum suo quodam modo imitari debent ministri Euangelij: debent* CHRISTO *parare uiam: debent Christo adducere homines: debent unicam monstrare salutis uiam Christum Iesum, cui honor & gloria in secula seculorum, Amen.*

DOMINICA QVARTA ADVENTVS, EVANgelium Iohan. 1.

HOC est testimonium Iohannis, quando miserant Iudæi ab Hierosolymis Sacerdotes & Leuitas, vt interrogarent eum: Tu quis es? Et confessus est, & non negauit: Et confessus est inquiens: Non sum ego Christus. Et interrogauerunt eum, Quid ergo? Helias es tu? Et dicit: Non sum. Es tu Propheta ille? Et respondit: Non. Dixerunt ergo ei: Quis es, vt responsum demus ijs, qui mise-

miserunt nos? Quid dicis de te ipso? ait: Ego vox clamantis in deserto: Dirigite viam Domini, sicut dixit Esaias Propheta. Et qui missi fuerant, erant ex Pharisæis. Et interrogauerunt eum, ac dixerunt ei. Cur ergo baptizas, si tu non es Christus, neq; Helias, neq; Propheta ille? Respondet eis Iohannes, dicens: Ego baptizo aqua, sed in medio vestrum stat, quem vos nescitis, ipse est, qui cùm me sequeretur, antecessit me, cuius ego non sum dignus, vt soluam corrigiam calceamenti. Hæc in Bethabara facta sunt trans Iordanem, vbi Iohannes baptizabat.

Enar-

ENARRATIO TEXTVS.

Occasio huius Euangelij hæc fuit: Pharisæi audiuerant, quòd Iohannes institueret nouam docendi rationem, & inueheret ceremonias nouas, idq́; sine autoritate Pontificum: quòd iuberet parare uiam Domino: quòd reciperet ad Baptisma totam Iudæam: quòd clamaret adesse promissum Regem & Meßiam. His rebus auditis Pharisæi moti, mittunt ad ipsum in desertum nuncios interrogatum, qua autoritate id faciat. Id fecerunt, non quòd ipsius doctrinæ aures præbere cuperent: sed potius ideo, ut Christum, & ipsum perderent: ut lucrosas ceremonias retinere possent: utq́; suam autoritatem, nulla habita ratione salutis populi sibi commißi, retinerent: quorum exemplum strenuè satis nostri Papistæ sibi imitandum proponunt.

Summa autem hæc est, quòd interrogant Iohannem, An sit Christus: Ille autem, ut uerus Christi minister, Christo testimonium præbuit, & iußit eos dirigere uiam Domini, suam uocationem tacite confirmans esse diuinam. Docendi gratia, tres sint loci huius Euangelij.

I. Testimonium Iohannis de Christo.

II. Descriptio Iohannis, adeoq́; omnis pij ministri uerbi Dei.

III. Quid sit parare uiam Domini.

DE PRIMO.

In testimonio Iohannis sex consideranda sunt.

1. Qui mittuntur, & cur mittuntur. Mittuntur

autem

autem Pharisæi à Pharisæis: sanctißimi in specie, à sanctißimis: qui uidebantur sibi esse columnæ Ecclesiæ Dei: qui habuerunt prærogatiuam succeßionis: qui titulum Ecclesiæ sibi solis arripuerunt. Sed ecce, qui capita Ecclesiæ uidebantur, hostes sunt Christi. Vnde discamus nec titulis, nec succeßionibus: Sed soli diuinæ uoci credendum esse. Obseruemus quoq; artem Satanaticam, quam à suo Magistro didicerant hi Pharisæi: non enim hic interrogant, quòd faueant Christo aut Iohanni, ut uideri uolunt: sed ut perdant utrunq;, ut serpens in Paradiso fecit.

II. Cui datur testimonium? Christo. Qui dat testimonium? Iohannes. Hinc duo disce: Primum, quod ministerium uerbi debeat hunc scopum habere, ut Christo perhibeat testimonium. Secundum, quòd ars Christiana sit, contra Satanæ technas pura Christi confeßione niti.

III. Coram quibus datur testimonium? Coram mundo & hostibus Christi: Vnde discendum est, quod debeat pius confiteri Christum coram toto mundo, cum discrimine famæ, rerum, & uitæ: ad quod cùm promißio, tùm comminatio nos inuitabunt. Promißio est: Qui confessus fuerit me coram hominibus, confitebor & ego illum coram Patre meo cœlesti: Comminatio, Quemcunq; puduerit mei coram hominibus, eius & me pudebit coram Patre meo cœlesti.

IIII. Summa testimonij Iohannis de Christo hæc

est,

est, quòd Christus sit homo, quòd sit Deus, quòd sit uerus Meßias, remissor peccati. Nam cùm dicit, Ipse est qui post me venturus est, indicat ipsius ueram humanitatem: Cùm uero addit, qui ante me fuit, ipsius diuinitatem fatetur. At cum ait: Medius autẽ vestri stetit, quem vos nescitis, Respondet ad quæstionem, & Iesum Meßiam esse pronunciat. Baptismi lauacrum, concionatur Messiæ officium esse, peccatum remittere.

Vsus & fructus huius testimonij, quòd nos debeamus testimonio Iohannis credere, & Christum amplecti, uerum peccatorum remissorem, qui sanguine suo nos lauit à peccatis: cuius rei efficax signum, Baptismum nobis contulit: de quo aliâs.

VI. Pharisæi sunt imago personatorum Christianorum, id est, Hypocritarum, qui non possunt ferre ueræ pietatis doctrinam: Sed fingunt se pios externis moribus: se sanctißimos simulant, sed aliam personam intus gerunt: inde est, quòd tales hypocritæ dicantur. Nam ut hypocritæ in fabulis sunt, qui personas absentes habitu & gestu externo repræsentant: Ita Pharisæi, pietatis absentis laruam tantum conspiciendam præbent: Vnde hypocritæ sunt dicti, ut qui, etsi reuera in corde sint impij, foris tamen sanctißimi appareant.

Ego sum vox clamantis in deserto: PRIMVM Iohannes definit omnes Prophetas, Apostolos & ministros uerbi, quòd sint uox. SECVN-

DO, quòd non sit uox inanis, sed clamantis, id est, prædicantis. TERTIO, in deserto, id est, in mundo uniuerso. QVARTO, admonentur auditores dignitatis illius uocis. Est enim non uox hominis: sed DEI clamantis &c. QVINTO, quò Iohannes allegat Esaiæ testimonium. Nihil enim pius concionator afferre debet sine testimonio sacrarum literarum: Testimonium autem præsens desumtum est ex cap. 49. SEXTO, admonentur quoq; concionatores, ne Deo tribuant alienam uocem. Qui enim id faciunt, non Dei ministri sunt, sed Diaboli flagella: quos non secus atq; lupos fugere decet.

DE TERTIO.

Parare uiam Domino est, eodem Iohanne Baptista autore, pœnitentiam agere: nec sine magna caussa est Iohannes usus hac figura loquendi, quæ proprie pertinet ad regna mundana. Solent enim regibus aduenturis uiæ præparari: quo accedere poßint sine periculo & offendiculo. Hoc ipse Esaias exponit, cùm ait: Omnis uallis exaltabitur, & omnis mons & collis humiliabitur, & erit præruptum in rectitudinem, & loca confragosa in planiciem. Hæc spiritualiter intelligenda sunt, de impedimentis omnibus interioribus & exterioribus, quæ impediunt, quo minus Rex noster Christus ad nos ueniat: Interiora impedimenta sunt, ignoratio Dei, cupiditates, prauitas, stulta confidentia &c. Exteriora impedimenta sunt, scandala

omnia

omnia, quæ obijcit Satan in doctrina, Sacramento & moribus. Verum, ut breuius dicam, Montes (id est, quicquid altum est in mundo) destruendi sunt concione legis. Valles, id est, qui spiritu contriti sunt, attollendi sunt prædicatione Euangelij. Sentes, id est, mala uita, praui affectus sunt amputandi noua obedientia, & studio formandi uitam secundum uerbũ Dei: atq; ut id fiat, requiritur primum, ut sint qui clament in deserto. Deinde opus est sana doctrina, quæ est lucerna, præparantium uiam. Tum requiritur, ut adueniente Domino, id est, lucente in cordibus nostris gratia Dei, præbeamus nos obsequentes per ueram pœnitentiam, & exhibeamus nos ciues Dei, homagium Christo Domino præstantes. Postremo offeramus munera & uitulos labiorum nostrorum, id est, confeßionem: idq; mente, uoce, confeßione & moribus.

Verum, quia hæc intelligi non possunt sine exemplorum appositione: breuiter sententiam Prophetæ & Iohannis declarabimus exemplis. Summa concionis Iohannis fuit: Agite pœnitentiam, & credite Euangelio, hoc est, quod ex Esaia dicit, parate uiam Domini. Quomodo id fecit? Montes depreßit: Nam cum uideret multos ex Pharisæis & Saducæis uenire ad Baptismum suum, dixit eis: Progenies uiperarum, quis demonstrauit uobis fugere à uentura ira? Nolite dicere intra uos: Patrem habemus Abraham. Dico enim uobis, quod potest Deus de lapidibus istis suscitare filios Abra-

hæ. Iam. n. securis ad radicē arboris posita est. Omnis arbor, quæ non fructum bonum facit, excidetur, & in ignem mittetur. Vide hic, quomodo Iohannes montes humiliat. PRIMVM, cum uocat eos progeniem uiperarum, taxat illorum cor prauum, sanguinis cupidum, & ingratum. Deinde tollit caussam, de qua maxime gloriabantur. Ex eo enim superbiebant, quòd erant filij Abrahæ: Sed hoc nihil prodesse ait. Nam Deus non est personarū acceptor: neq; enim, qui ex carnali Semine Abrahæ sunt, mox sunt filij: sed qui Abraham imitantur fide et obedientia, hi sunt eius filij, quemadmodum Christus apud Iohannem testatur: eos filios Diaboli appellans, qui se filios Abrahæ esse gloriabantur. TERTIO cōminationem addit nisi resipiscant. Securis, inquit, ad radicem arboris posita est: Hoc est, ultio diuina non procul abest, ut omnis arbor mala excidatur, & in ignem mittatur. Ita & alij ministri uerbi montes demoliri debent, monstratis peccatis hominum, sublata gloriationis materia, & propositis pœnis, quæ omnes, qui non conuertuntur, manent. Deinde ualles exaltabunt: quomodo id? Quemadmodum Iohannes fecit, monstrato Christo, dicens: Ecce Agnus Dei, qui tollit peccata mundi. Cùm dicit ECCE, inuitat ad fidem: cum addit, AGNVS DEI, QVI TOLLIT PECCATA MVNDI: reconciliationis materiam exprimit. Tertiò, sentes amputat, cum ait, AGITE FRVCTVS DIGNOS POENITENTIA.

Simi-

Simile exemplum in Nathan Propheta habemus. PRIMVM, montem deiecit, hoc est, Hypocrisin in Dauide: qui commisso adulterio & homicidio securè uixit, tanquam re bene gesta: Idq; proposita parabola de duobus uiris, quorum unus erat pauper, alter diues. Diues habebat oues & boues plurimas: pauper autem nihil habebat, nisi unicam ouem, quam emerat, & nutrierat, & quæ creuerat apud eum cum filijs eius, simul de pane illius comedens, & de calice eius bibens, & in sinu eius dormiens, eratq; illi sicut filia. Sed cum peregrinus ad diuitem uenisset, accepit hanc pauperis ouem diues, & suo hospiti apposuit, parcens suis. Cùm hoc Dauid audiret, indignatus est dicens: Filius mortis est qui fecit hoc. Respondit Nathan: Tu es ille uir: Vriam Hetheum occidisti gladio, & uxorem eius accepisti in uxorem tibi. Ecce ego, ait Dominus, suscitabo aduersus te malum. En quomodo Nathan exprobret Dauidi peccatum, tollit materiam gloriationis, ne putet se non puniendum, eò quòd Rex sit: & comminatur illi pœnas. Hîc deiectus est magnus ille mons, & hypocrisis: uerùm, cùm animaduertit Nathan, Dauidem deiectum & iacentem, adeo ut diceret cum magno eiulatu: Ego peccaui Domino: uallem hanc subleuat, dicens: Dominus transtulit peccatum tuum, non morieris. Deinde sentes quoq; amputat, dum proposita pœna morte filij, continet eum in officio.

Ad eundem modum Petrus in Actis, primum concio-

concione legis cristas Iudæorum deprimit, & montes humiliat: peccatum illis inculcat, docet nihil prodesse, quòd sint de posteritate Abrahæ, proponit comminationes pœnarum, nisi resipiscant. Mox ubi audit eos compunctos corde, & peccati conscientia deiectos, erigit eos rursus proposito Christo, in cuius nomen iubet eos baptizari. Deinde quoq; cauet ne sentes succrescant, inhortans eos ad pœnitentiam.

Hæc exempla sunt illustria, & ad primi hominis conuersionem congruunt. Superbit Adam secutus nouum doctorem Diabolum. Hunc primum Deus prosternit obiurgatione, proposita peccati magnitudine: mox deiectum erigit, data promißione seminis, quod erat contriturum caput serpentis.

Similiter Dominus superbos Pharisæos humiliat, afflictam Magdalenam exaltat, atq; ad piam sanctamq; hortatur uitam, dicens: Fides tua te saluam fecit: uade in pace.

Cæterum ministri uerbi, qui hoc uerbo non deprimunt montes, non attollunt ualles, nec sentes amputant, non sicut Dei, sed ut Diaboli & uentris mancipia faciunt. Multi quidem in genere declamitant contra adulteria, incestus, usuras & alia uicia. Sed pauci sunt, qui in os crimina obijciunt, ut Iohannes Herodi, Pharisæis & Hypocritis: ut Christus suis auditoribus: ut Ambrosius Theodosio. Quare hoc non faciunt? Partim, quia uere non cogitant cuius uice funguntur: partim, quia metuunt

suæ

suæ uitæ & fortunis. Verum contra hanc cæcitatem & timiditatem opponant uocationis suæ mandatum & promißionem, qua Christus promisit se affuturum suis seruis, & sibi imputat factum, quicquid ipsius fit ministris: Præterea, se confirmabunt Iohannis & aliorum sanctorum ministrorum constantia & exemplo, subindeq́; Deum precabuntur, ut sibi animum addat, ut ea facere audeant, quæ ipsius intersint gloriæ, Cui honor in secula seculorum, Amen.

IN FESTO NATIVITATIS CHRISTI, EVANgelium Lucæ 2.

EXijt decretum à Cęſare Auguſto, vt cenſeretur totus orbis. Hęc deſcriptio prima facta eſt præſide Syriæ Cyrenio. Et ibant omnes, vt profiterentur in ſuam quiſq; ciuitatem. Aſcendit aũt & Ioſeph à Galilæa, de ciuitate Nazareth, in Iudæam, in ciuitatem Dauid, quæ vocatur Bethlehem, eo q; eſſet de domo & familia Dauid: vt profiteretur cum Maria, deſponſata ſibi vxore, quæ erat prægnans. Accidit autem cum eſſent ibi, completi ſunt dies pariendi. Et peperit filium ſuum primogenitum, ac faſcijs eius eum inuoluit, reclinauitq; eum in præſepi, quod non eſſet eis locus in diuerſorio. Et paſtores erant in regione eadem vigilantes, & excubantes excubias nocte, ſuper gregem ſuum: & ecce Angelus Domini aſtitit illis, & claritas Domini circumfulſit illos: & tumuerunt timore magno. Et dixit illis Angelus: Ne timeatis. Ecce enim annuncio vobis gaudium magnum, quod futurum eſt toti populo, quia natus eſt vobis hodie ſeruator, qui eſt Chriſtus Dominus, in ciuitate Dauid. Et hoc vobis ſignum: Inuenietis infantem faſcijs inuolutum poſitum in præſepi. Et ſubito facta eſt cum Angelo multitudo militiæ cœleſtis laudantium Deum & dicentium: Gloria in altiſsimis Deo, ac in terra pax, hominibus bona voluntas.

ENAR-

ENARRATIO TEXTVS.

HÆc historia est confirmatio Articuli nostri Symboli, qui est: natus ex Maria uirgine. Qui Articulus nouam natiuitatem proponit, quæ antiquam & Adamicam & corruptam sanctificat in ijs omnibus, qui hunc Christum fide apprehendunt. Et tametsi hic articulus de natiuitate Christi, uel pueris Christianis debet esse notißimus: Tamen magnas ob causas certum ei festum ab Ecclesia deputatum est: uti nimirum historia cum suis circumstantijs explicetur & discatur: non tantum ut oblectemur pulcherrima huius Historiæ narratione: sed multo magis, ut in conscientijs confirmandis & erigendis, huius summi Articuli usus conspiciatur. Non enim sacræ Historiæ legendæ sunt ut humanæ, sed ut usum earum perpetuo cogitemus & exerceamus, ad nos docendos, instituendos & consolandos: utq; per lectionem scripturarum spem habeamus. Porro locos duos tantum constituamus, in quibus plurimi alij, ut patebit, delitescunt, & sunt hi.

I. Historia Christi nati cum suis circumstantijs & membris.

II. Vsus & praxis huius historiæ.

DE PRIMO.

I. In Historia nouem membra consideremus, quorum primum est de tempore: Natus est Christus post Romam conditam 700. anno: à mundo condito 3944. à Christo nato ad hodiernum diem,

nunc expleti ſunt anni 1568. *Sed cur* Euangeliſta *adeo perſpicue meminit temporis, decreti Cæſaris, ducis Cyrenij? Tres ſunt cauſæ.* PRIMA *uaticinia* Prophetica: *Sunt autem uaticinia de uenturo Chriſto duplicia. Alia enim ſimpliciter, ſine certi temporis præſcriptione, uenturum Meßiam annunciant: qualia ſunt: Semen mulieris conteret caput Serpentis.* Item: Benedicentur in Semine *tuo omnes gentes. Eſaiæ* 7. Ecce *uirgo concipiet &c.* Dauid: Dixit Dominus Domino *meo &c.* Balaam: Ex Iacob *orietur ſtella. Alia uaticinia tempus & annum paßionis, & regni Chriſti prædicunt.* Iacob: *Non auferetur Sceptrum de Iuda, donec ueniat* Zilo, *id eſt, filius eius, ſcilicet mulieris: ac ſi dicat: Semen mulieris, quod eſt promiſſum, ut deſtruat opera Diaboli, tum demum ueniet, ubi Sceptrum de Iuda ablatum fuerit: Cum ergo hic Lucas meminit* Auguſti, *tributi, & peregrini ducis, ſignificat iamiam adeſſe tempus, in quo naſci* Chriſtum *oportuerit, iuxta uaticinium* Iacob. *Daniel quoq; annum crucifigendi Chriſti & reſurgendi expreßit cap. 9. Scias ergo & intelligas, quod ab exitu ſermonis, de reducendo populo, & ædificanda* Hieruſalem, *uſq; ad Chriſtum ducem hebdomadæ ſeptem, & hebdomadæ ſexaginta duæ: poſt hebdomadas uero ſexaginta duas occidetur Chriſtus: & una hebdomada roborabit pactum multis, & in dimidia hebdomada ceſſare faciet ſacrificium.*

Hîc clarè Daniel prædicit tempus occidendi Christi. Sed tria hîc sunt obseruanda. Quid hebdomada: Quando incoanda supputatio: & cur 70. hebdomadas in tres ordines digerat.

Hebdomada in hoc loco intelligenda est, non de dierum hebdomada, sed annorum: ut una hebdomada 7. annos contineat, & 70. hebdomadæ annos 490.

Sed quando incoanda supputatio? Ab exitu sermonis, hoc est, ab eo tempore, quo prædixit Ieremias fore, ut liberaretur populus à captiuitate Babylonica, id est, captiuitatis fere anno 20.

Diuidit præterea hebdomadas in tres partes, propter res diuersis temporibus gestas, primum, in 7. hebdomadas: nam per id tempus, hoc est, 49. annos manserunt adhuc Iudæi in captiuitate sua Babylonica. Deinde in 62. Hebdomatibus, hoc est, annis 350. instaurata fuit Hierusalem, mansitq; populus illic. Postremò, hebdomada ultima Christus Baptizatus fuit, prædicauit, miracula edidit, ac tandem pro nostra salute passus est. Passus autem fuit ætatis 33. anno. Hæc si conferas cum Historijs, inuenies Lucam iuxta hanc computationem, tempus nascentis Christi signasse.

SECVNDA caussa, ut Iudæi confundantur, qui adhuc Meßiam expectant, prorsus deleta iam multis seculis politia Mosaica.

TERTIA caussa, ut nos simus certi, quòd uerè sit natus & exhibitus Christus, quem olim

Deus

Deus promisit fore liberatorem generis humani è faucibus serpentis.

Secundum de loco. Nascitur in Bethlehem & in peregratione: In Bethlehem quidem, propter uaticinium Micheæ, quod allegat Matthæus cap. 2. ex Micheæ 5. cap. In peregrinatione uerò, ut significetur, Ecclesiam Christi in hoc mundo in peregrinationibus mansuram, idq; non sine contemtu & persecutione: Idem Iohannes indicat, ter repetendo eandem sententiam: tenebræ eum non apprehenderunt: mundus eum non cognouit: sui eum non receperunt: ex his consequitur, Regnum Christi non esse mundanum.

Tertium de parentibus. Secundum humanitatem nascitur in coniugio quidem: sed ex uirgine, cuius rei grauißimæ caussæ sunt. Prima est promißio: Semen mulieris conteret caput Serpentis. Item: Ecce uirgo prægnans pariet filium. Secunda est neceßitas: Nemo enim natus secundum naturæ cursum, est sine labe & peccato. Ergo debuit Meßias ex uirginis sanguine, sine semine uirili per Spiritum sanctum concipi, ut esset purus ab omni labe peccati, sicut uerum Emanuelem Deum & hominem decuit.

QVARTVM, quia Christus uerus Deus & uerus homo est: ex primo capite Iohannis, dicendum est de diuinitate Christi, & explicandæ circumstantiæ temporis, modi, rei, loci, facti, caussæ. Si itaq; quæris: quando fuit Christus secundum diuinita-

uinitatem? Respondet Iohannes: In principio erat uerbum, id est, uerbum fuit ante initium omnium creatarum rerum. Non est igitur creatura Christus. Si quæris: quomodo fuit? Respondet: Et uerbum erat apud Deum: ergo alia persona est à Deo Patre. Si quæris quid fuit? Respondet: Et uerbum erat Deus: quo dicto significatur, quòd una sit essentia diuina. Si quæris: quid egit? Respondet: Omnia per ipsum facta sunt. Si quæris: quid agit? Respondet: Illuminat omnem hominem ueniens in hunc mundum. Si quæris: quò uenit? Respondet: In mundum uenit, in sua uenit. Si quæris: quomodo uenit? Respondet: Verbum caro factum est. Si quæris: cur uenit? Respondet: Vt daret potestatem filios Dei fieri, quotquot in ipsum credunt. Si quæris: quando uenit? Respondet: fuit homo missus à Deo, cui nomen erat Iohannes &c. Hæc breuiter meminisse de diuinitate Christi profuerit.

QVINTVM de cunabulis Christi, quæ nihil aliud, quàm mundi contemtum & paupertatem extremam significant, quam paupertatem Christus experiri uoluit, ut nos diuites redderet. In hæc cunabula inspiciant arrogantes, ac deponant fastum: huc inspiciant pauperes, ac desinant desperare, tanquam ob paupertatem spreti. Obseruandus est hic abusus omnium rerum conditarum à Deo: Bethlehem seruit lucro: Diuersorium hospitibus: Christus Rex in stabulum reijcitur omnium rerum Dominus. Sic & hodie Ecclesia spernitur, dum Impij abun-

abundant opibus, honoribus & potentia.

SEXTVM de apparitionibus Angelorum: qui primum testantur adesse Dominum. Secundo, ipsa claritate ostendunt, qualis sit Rex recens natus Christus. Tertiò, qualia sint eius beneficia, & qualis inde Deo reddatur gloria, hymno declarant.

SEPTIMVM de concione Angeli ad pastores, Nolite timere: Ecce enim Euangelizo vobis gaudium magnum, quod erit omni populo, quia natus est vobis hodie Saluator, qui est Christus Dominus in ciuitate Dauid. Et hoc vobis signum, Inuenietis infantem pannis inuolutum positum in pręsepio.

Hæc concio omnium, quæ unquam antea in mundo factæ sunt, est excellentißima, cuius partes sunt plurimæ.

PRIMA: Iubent Angeli ut pastores non timeant: qua re ostendunt Christum aduenisse, ut tollat maledictionem legis, & peccatum, propter quod uenit in homines maledictio.

SECVNDA: concio Euangelij: Annuncio uobis gaudium magnum. Cum magnum dicit, distinguit hoc à mundi gaudio, quod durat ad breue tempus, & debili fundamento nititur. Verum hoc gaudium, quod Angeli annunciant, Magnum dicitur quatuor de caußis: Primum propter materiam, quæ magna est, nempe reconciliatio nostri cum DEO. Secundò, propter diuturnitatem & stabilitatem: perpetuo enim durat & manet constans,

ſtans. Tertiò, propterea quòd ad paucos tantum non pertinet: ſed ad omnes, qui hanc annunciationem gaudij fide recipiunt. Quarto, quia ſpirituale eſt, pertinens ad totius hominis ſalutem.

TERTIA: cauſſa & materia huius gaudij: Quia, inquit, hodie uobis natus eſt Saluator, qui eſt Chriſtus Dominus.

QVARTA: monſtrat locum. In ciuitate, inquit, Dauid, hoc eſt, Bethlehem.

QVINTA: ſignum uerbo additur. Ait enim, hoc erit uobis ſignum: inuenietis infantem, pannis inuolutum, poſitum in præſepio. Hoc ſignum duo facit. Primum deducit eos recta ad puerum, ne ipſum quærentes aberrent: Etſi enim omnes matres inuoluunt pannis ſuos infantes, tamen in præſepijs non ponunt. Secundo diſcernit Regnum huius pueri, à regnis huius mundi. Nam regna mundi externum ſplendorem habent: atq; hæ ſunt partes concionis Angelicæ.

OCTAVVM de natiuitate Chriſti. Primum reuelatur Paſtoribus: Vnde duo diſcenda ſunt. Vnum, Chriſti regnum non eſſe mundanum. Alterum, Chriſti Regnum pertinere ad pauperes, iuxta illud: Pauperes Euangelizantur.

NONVM de carmine Angelico, quod eſt: Gloria in excelſis Deo, in terra pax, hominibus bona uoluntas. Hæc concio miro compendio complectitur fructum Dominicæ natiuitatis, quæ in tribus conſiſtit. Primum enim Deo redditur

ditur gloria. 2. Pax ſit hominibus. 3. Bona uoluntas Dei erga homines declaratur.

Primum ergo, cùm Angeli dicunt: Gloria in excelſis Deo: ſignificant quòd nemo poßit Deo ueram gloriam tribuere ſine cognitione Chriſti. Homo enim erat conditus in hunc finem, ut Deo conditori gloriam tribueret: Sed per lapſum primorũ parentum factum eſt, ut nec rectè agnouerit Deum, nec glorificauerit. Sed quæris: quid eſt Deo gloriam tribuere? Tribuere alicui gloriam nihil aliud eſt, quàm alicui ueram uirtutem tribuere. Vt cum rex aliquis, iuſte, ſapienter, fortiter, clementer agit, tribuitur ipſi à ſubditis gloria, hoc eſt, ſubditi ipſius facta approbant, ac cum ſingulari beneuolentia ipſum prædicant. Proinde ſimili modo Deo tribuitur gloria, quando agnoſcuntur & uerè ſentiuntur ipſius uirtutes, ſapientia, iuſticia, fortitudo, miſericordia, ueritas & aliæ.

Sapientia Dei in eo conſpicitur, quòd hominem, quem condiderat in ſuam gloriam, reparet rurſus, ut imaginem, quam per peccatum perdiderat, per Filium ſuum, natum ex uirgine, recuperet: ac ita gloriam ſapientiæ Deo tribuit.

Iuſticia peruidetur ex eo, quòd hominem, qui peccauerat, noluerit in gratiam recipere ſine compenſatione iniuriæ. Nam cum aut hominem æternum perire ob ſuum peccatum neceſſe erat, aut aliquem in humano genere ſatisfacere Deo oportebat, qui ſuſtineret pœnas pro toto genere humano,

Deus

Deus dedit filium, qui assumsit humanam naturam, in qua satisfecit iusticiæ Dei: Quare laus iusticiæ merito Deo, Christo Domino nato, tribuenda est.

Fortitudinis commendatio est, quòd serpentem & eius semen, per Christum superauerit, atq; adeò ipsius regnum deleuerit, quantum quidem ad omnes eos attinet, qui hunc natum Iesum fide apprehenderint.

Misericordia in eo relucet, quòd humanum genus perditum & oppressum tyrannide Diaboli, & ingentibus ærumnis & calamitatibus, morte, inferno, & damnatione, per filium, & propter filium in gratiam recipiat: Hæc Dei misericordia omnia opera Dei excedit, quam perpetuo & Angeli boni, & homines electi prædicabunt, imò Diaboli etiam inuiti agnoscent.

Veritas in eo patefit, quod promißionum antiquarum memor, exhibeat quod olim promisit. Lapsis enim in peccatum primis parentibus promisit Semen mulieris, quod erat contriturum caput serpentis: hanc promißionem nunc implet dato Filio.

Propter has ergo uirtutes, Deo gloria tribuenda est: idq; potißimum ab ijs, qui sentiunt ipsius beneficia. Hæc gloria tum demum ei tribuitur, cùm primum agnoscimus hoc Dei mirandum beneficium. Deinde, cùm Filium fide amplectimur. Tertio cum mente, uoce, confeßione & moribus Deum prædicamus. Quarto, cùm quàm plurimos ad agnitionem Dei inuitamus.

Deinde cùm dicunt Angeli: In terra pax, notatur præcipuum beneficium Christi, propter quod in mundum uenit, nimirum ut pax fieret inter Deum & hominem. Hæc pax est mutuus consensus Dei & hominum: Dei quidem recipientis homines in gratiam propter Filium: Hominum uerò, fide accipientium oblatum beneficium cum gratiarum actione, ac perpetua animi gratitudine. Huius pacis dulcißimi sunt fructus: Accessus ad Deum, gaudium Spiritus, bona conscientia, lætus de hac uita exitus. Hanc pacem turbant peccata contra conscientiam, securitas, neglectus uerbi. Quare non secus, quàm pestes fugienda sunt.

Postremo loco addunt: Hominibus bona uoluntas, Hoc est, postquam Deus hominibus per Christum reconciliatus est, fauet ipsis, & uera paternaq; στοργῇ ipsos complectitur, tanquam carißimos liberos, quos sibi adoptatos in Christo caros habet. De hoc beneplacito etiam loquitur Dauid in Psalmo 5. Quoniam tu benedices iusto Domine, sicut scuto beneplacito munis eum. Cùm Dauid hoc loco beneplacitum Dei confert scuto, monstrat eius uerum usum & fructum. Significat enim, quòd fauor Dei sit nobis uice clipei, quo munimur aduersus impugnantium nos tela. Diabolus sua ignita in nos tela uibrat: sed hoc scuto tuti sumus. Atq; ita de alijs.

DE SECUNDO.

Usus duplex est: Generalis, qui ex tota historia petitur,

petitur, Et specialis, qui petitur ex singulis partibus. Generalis ergo est, ut discamus nostrum uerum saluatorem Deum & hominem ex uirgine natum recipere & amplecti, opponendo eum omnibus miserijs nostris, peccato, morti, maledictioni, iræ Dei & inferno: certi, quòd hic Filius Dei & Mariæ sit, secundum uaticinium Esaiæ, Nobis natus & nobis datus. Idq; ut sit iusticia & salus omni in ipsum credenti. Specialis usus est multiplex. PRIMVS *ut à parentibus Christi, obedientiam erga magistratum discamus.* SECVNDVS, *ut à pastoribus discamus, obtemperare testimonijs de Christo, Christum quærere, & redire ad opera uocationis.* TERTIVS, *ut ab Angelis discamus, primum annunciare Christum ignotis: unde omnes pij ministri uerbi consolari se poterunt in ministerio, quòd idem doceant, quod antea per tantos heroicos Spiritus traditum est. Deinde discamus ab Angelis & Pastoribus confeßionem huius Christi. Postremo discamus glorificare Deum, & cum Angelis canere, Gloria in altißimis Deo, cui sit honos & gloria in secula seculorum, Amen.*

FERIA SECVNDA
NATIVITATIS CHRISTI,
Euangelium Matth. 23.

ECce ego mitto ad vos Prophetas, & sapientes, & scribas, & illorum aliquos occidetis, crucifigetisq;, & illorum nonnullos

flagellabitis in Synagogis vestris, & persequemini de ciuitate in ciuitatem, vt veniat super vos omnis sanguis iustus, qui effusus est super terram, à sanguine Abel iusti, vsq; ad sanguinẽ Zachariæ filij Barachiæ, quem occidistis inter Templum & Altare. Amen dico vobis: venient hæc omnia super generationem istam. Hierusalem, Hierusalem, quæ occîdis Prophetas, & lapidas eos, qui ad te misi sunt, quoties volui congregare filios tuos, quemadmodum Gallina congregat pullos suos sub alas, & noluisti? Ecce relinquetur vobis domus vestra deserta. Dico enim vobis, haudquaq; me videbitis

post-

poſthac, donec dicatis: Benedictus qui venit in nomine Domini.

ENARRATIO TEXTVS.

PRiuſquam accedamus ad textus enarrationem, quia hic dies diuo Stephano dicatus eſt, dicam quare ſanctorum feſta in Eccleſia Dei celebrari ſoleant: & quid nobis in exemplo diui Stephani ſpectandum ſit.

Feſta celebrantur in Eccleſia Dei non Ethnico more, ſicuti apud Papiſtas, ut ſanctos patronos & interceſſores inuocemus, id quod non poteſt fieri ſine horrendo ſacrilegio & contemtu Filij Dei: Sed ſunt multæ aliæ grauiſſimæ cauſſæ, cur quorundam ſanctorum feſta in Eccleſijs noſtris retineri ſit utile, & ſunt potiſſimum ſex.

PRIMA, *ut perpetua hiſtoria Eccleſiæ aſpiciatur, quæ nobis & uitæ regula eſſe debet, & admonitio de prouidentia Dei: Si enim Hiſtorias prophanorum hominum, in quibus alicuius uirtutis larua apparuit, iucundum eſt legiſſe: multo iucundius erit profecto, eorum hiſtorias legere, in quibus uiuæ uerarum uirtutum icones refulſerunt, ut in Paulo, Petro, Maria, Stephano, Magdalena, latrone & alijs multis.*

SECVNDA, *ut teſtimonia de doctrina, de miniſterio docendi, & de Eccleſia conſiderentur: Sunt enim edita miracula, factæ ſunt mirandæ uocationes ad miniſterium Eccleſiæ, illuſtrata eſt doctrina per uniuerſam Eccleſiam: In his teſtimonijs pulcher-*

pulcerrimum est uidere perpetuum consensum ueræ Ecclesiæ in scriptis Propheticis, Apostolicis & in Symbolis, & dijudicare inter ueram doctrinam Ecclesiæ & omnium temporum corruptelas, mendacia & imposturas.

TERTIA, ut Deus celebretur, & ei gratiæ agantur, quòd se patefecerit, tradiderit doctrinam, ostenderit præsentiam suam in Ecclesia, & nos ciues fecerit eius cœtus, qui habet testimonia, ueræ Ecclesiæ & ueri cultus.

QVARTA, ut exempla confirment fidem nostram: Cùm legimus ipsos exauditos & adiutos esse diuinitus, ut in Psal. 33. dicitur: Iste pauper clamauit ad Dominum, & Dominus exaudiuit eum, fiduciam concipimus, ut & nos inuocantes iuuet. Sic ergo unusquisq; nostrum statuat, & apud se colligat: Magdalenam, Latronem, Paulum pœnitentes recepit in gratiam, non obstantibus eorum enormibus peccatis, quibus Deum antea offenderant: Igitur & ego ad eundem Dominum confugiam, ut me in gratiam recipiat. Petrum post horrendum lapsum uenia dignatus est: Ergo & ego lapsus non desperabo. Est enim semper sibi constans & sibi similis, nec est personarum acceptio apud eum.

QVINTA, ut pro uocatione singuli sanctorum exempla imitemur: Paulus non fractus est persecutionum mole, sed constanter Euangelium docuit: cuius exemplum imitentur ministri uerbi. Iohannes non ueritus est Herodis minas: quare pius concio-

concionator ipsius exemplo discat mundi furores contemnere. Abraham ex fide sancte instituit suam domum, in uero timore Dei & inuocatione: ab hoc ergo discant omnes pij patresfamilias: & sic alia exempla accommodentur.

SEXTA, ut Sanctorum dulcis sit apud nos memoria, & laudetur eorum uirtus, quod donis Dei bene usi sint, quod sint domicilia Dei, & testes de eo, quod sint ornati ingentibus uirtutibus, quod sint nobis uiua exempla conuersionis, fidei, pœnitentiæ, constantiæ, patientiæ & aliarum uirtutum.

Hæ sex causæ sunt grauissimæ, propter quas & memoria sanctorum, exemplo ueteris Ecclesiæ retinetur, & eorum festa celebrantur. Quæ cum ita fiant, omnia in gloriam Dei & nostram ipsorum salutem cedunt.

Iam pauca de Stephano dicenda sunt, in cuius Historia has circumstantias cogitemus: Religionem, officium in Ecclesia, defensionem suæ religionis, constantiam in confessione, Inuocationem Christi, consolationem, & uitæ exitum.

Religio Stephani: Stephanus fuit Christianus, uir plenus fide & Spiritu sancto, plenus gratia & fortitudine. Vbi enim uera fides, ibi Spiritus sanctus, quo maior incrementa fides capit, eo magis se præsentem testatur Spiritus sanctus, accendens motus in cordibus congruentes cum lege Dei. Contra, ubi Spiritus sanctus non sentitur efficax, ibi neq; fidem ueram adesse, manifestum est. Habemus

ergo hic, quod in Stephano imitemur, nempe fidem efficacem, cui testimonium præbet Spiritus sanctus: non imitantur fidem Stephani, qui eam in ore habent, & interim inuoluuntur prauis cupiditatibus, & ruunt quocunq; cæci affectus eos abripiunt.

Officium Stephani in Ecclesia fuit pauperibus ministrare & seruare thesaurum Ecclesiæ in usum sanctorum pauperum: in quo officio non dubium est eum sedulum fuisse. Nam habuit Spiritum sanctum gubernatorem, ueram fidem, & caritatem, agendi regulam. Hunc ergo sibi proponant pauperum curatores & Diaconi. Primum afferant fidem, sine qua nulla diligentia, & nullum officium rite fieri potest. Deinde in administratione declarent se regi Spiritu sancto, ne uel durius pauperes excipiant, uel ad gratiam hominum bona dispensent, uel torpeant in officio, uel etiam furentur ipsi, uel quod uere pauperum est transferant in alios: sed omnem fidem in officio præstent, cogitantes Deum suæ administrationis inspectorem: statuentes quod membra Christi sint, quorum cura ipsis demandata est: uere sentientes templa Dei esse, quibus præfecti sunt, utut paupertate, morbis & ulceribus scateant.

Quomodo defenderit Religionem quam professus est Stephanus, ostendit 6. & 7. cap. Actorum: Non in periculo abijcit confeßionem: non dißimulat, ut multi: sed constans est & fortis suæ religionis

nis propugnator: non ipſum impedit multitudo ſectarum, quæ tum erant plurimæ: non frangitur auctoritate Phariſæorum ac ſummorum uirorum in Iudæa, ſed ſectis ſe fortiter opponens, ſolus impetum totius populi ſuſtinet, & longa oratione ſuam religionem defendit: quod exemplum nos quoq; imitemur.

Conſtantia eius in confeßione inde apparet, quod non minis, non excommunicatione, non lapidatione abſterreatur à confeßione: ſed ut inuictus miles, confeßionem in medijs periculis retinet. Hoc nobis quoq; in exemplum propoſitum eſt.

Inuocatio Chriſti, cum iam obrutus lapidibus iacet, oſtendit & fidem, & teſtatur de uera caritate huius uiri. Intercedit enim pro ſuis interfectoribus, neq; fruſtra pro illis interceßit. Nam Paulus, qui cuſtos erat ueſtium eorum, qui Stephanum lapidabant, poſtea conuerſus eſt.

Conſolatio in hac inuocatione ſentitur: Nam filium Dei, pro quo iſta ſuſtinuit, uidit ſtantem à dextris Dei pro ſe interpellantem, qua conſolatione pœnæ acerbitas non parum mitigata eſt: hunc ſi nos in noſtra cruce imitemur, uere ſentiemus præſens Dei auxilium, conſolantis nos ſuo ſancto Spiritu.

Exitus uitæ ipſius lætißimus fuit. Nam in hac precatione: Domine Ieſu, ſuſcipe ſpiritum meum, *expirauit & obdormiuit in Domino: Atq; ita ipſe curſum conſummauit, fidem ſeruauit, ac iam*

coronam, ut ſtrenuus uictor, cum gloria obtinet. Hunc ergo & nos morituri nobis proponamus.

Nunc textum Euangelij uideamus, cuius ſumma eſt. Chriſtus prædicit pericula miniſtrorum uerbi, & comminatur pœnas perſecutoribus. Nos docendi cauſa quatuor locos tractabimus, Qui ſunt:

I. Prædictio perſecutionis miniſtrorum uerbi.
II. Exaggeratio peccati perſecutorum.
III. Comminatio pœnæ.
IIII. Exprobratio ingratitudinis eorũ, qui Chriſtum inuitantem ſe ad pœnitentiam reſpuunt.

DE PRIMO.

Ecce ego mitto ad vos Prophetas & ſapientes & ſcribas, & ex illis occidetis, & crucifigetis, & ex illis flagellabitis in Synagogis veſtris, et perſequemini de ciuitate in ciuitatem. Hoc loquitur Chriſtus ad Iudæos, qui tum uidebantur ipſa Dei Eccleſia eſſe, & ſignificat, quanta rabie perſequentur aliquando ſuos legatos, Prophetas & Apoſtolos. Mittit quidem Deus ſuum uerbum, ut ſaluentur recipientes uerbum, eiq; fidem adhibentes: quod autem inde quidam fiant deteriores, hoc non Deo, ſed maliciæ hominum imputandum eſt, qui Deum trahentem per uerbum ſequi nolunt. Cur autem perſequantur impij Apoſtolos, explicat Dominus Matth. 10. ubi ait: Et eritis odio omnibus hominibus propter nomen meum.

um. Iohan. 16. Sed uenit hora, ut quisquis uos interfecerit, arbitretur se cultum præstare Deo, & hæc facient uobis, quia non nouerunt Patrem, neq; me. Hic caussam ponit, cur impij ita in pios insaniant, uidelicet quòd Deum ignorent: quæ Dei ignoratio facit, ut ipsi parricidæ putent se sacras uictimas offerre Deo, cum fideles occidunt. Atq; adeo ruunt ignorantes Deum in hypocrisin, ex hypocrisi in parricidium, donec compleuerint mensuras scelerum suorum. Quid ergo facit Christus? Venit ad ægrotos: illi, ut phrenetici, in Christum se conuertunt, quem de medio sublatum cupiunt. Monstrat ille per suos morbum: Illi contra, morbum non agnoscunt: quare & Medicum contemnunt, & eius legatos persequuntur.

DE SECVNDO.

Vt veniat super vos omnis sanguis iustus, qui effusus est super terram à sanguine Abel iusti &c. Quàm grauiter peccent persecutores Ecclesiæ, ostendit. Dicit.n. eos fore reos totius sanguinis sanctorum, qui unquam effusus est, non secus, atq; ipsi sua manu omnes pios & sanctos, atq; adeo ipsum Christum trucidassent: Nam inter omnes impios quædam impietatis cognatio est, quæ facit pœnas æque graues, & reatum æqualem.

DE TERTIO.

Amen dico vobis, venient hæc omnia super generationem istam. Hæc tametsi proprie dicuntur de persecutoribus Iudæis: tamen in uniuersum

uersum ad omnes Ecclesiæ persecutores pertinent: Iuramentum quod interponit Dominus, nos docet duo. Primùm, quòd impij uerè aliquando rapiantur ad supplicia, utut diu differri uideatur iudicium. Deinde, quòd pij, qui persecutionem patiuntur, aliquando gloriose liberentur, traditis suis hostibus perpetuis supplicijs: Vnde discant pij non succensere impijs persecutoribus, sed potius commiseratione super illorum certa damnatione tangi, & pro illis intercedere, ut Dominus eos conuertat, ne omnes damnentur: quemadmodum Stephanus fecit, ut supra audiuimus.

DE QVARTO.

Hierusalem, Hierusalem, quæ occidis Prophetas &c. Hæc uerba Christi compellantis Hierusalem primum exprobationem habent. Deinde affectum Christi erga eos declarant. Tum significant, quòd sua propria culpa pereant. Postremo pœnam comminantur.

Cùm enim dicit: Quoties volui te congregare, exprobrat ingratitudinem, quòd nec oblatum beneficium recipere uoluerint, nec suæ salutis ullam rationem habuerint, tantum abest, ut benefactoris liberalitatem agnouerint, aut ei grati fuerint. Vtinam non magna pars eorum, qui hodie audiunt Euangelium, illis esset similis: id quod sanè suis declarant fructibus.

Affectum suum erga ipsos declarat Dominus, dum se Gallinæ confert, quæ suos pullos intime amat,

mat, & nihil non agit, quò eos ab inimicis auibus tueatur. Absit à pijs cordibus, sentire Christum apud se aliud statuisse de Iudæis, uoluntate aliqua arcana, quàm quod lacrimis, & ore testatus est. Nam horrendum est, cogitare in Christo contradictorias uoluntates esse, qui ipse damnat cor duplex. Verè igitur illorum salutem uoluit, iuxta dictum Prophetæ: Nolo mortem peccatoris: sed ut conuertatur & uiuat.

TERTIO loco, cum ait Dominus, ET NOLVISTI, aperte testatur Iudæos sua culpa periisse, & repugnasse Christo ex propria malicia, qui eis salutem obtulit. Non dicit, & Deus noluit recipere in gratiam: sed TV NOLVISTI: Quare hinc duo discamus. Primum, ut cautiores facti Iudæorum damno, uerbo Dei præbeamus aures, & inuitanti Christo nos obsequentes præbeamus, nec reluctemur Spiritui sancto, qui uoluntates omnium mouet, qui audiunt Euangelium. Alterum, quòd, quicunq; uerbum audientes, ei non obtemperant, pereant sua culpa, quorum interitus & damnatio non ascribenda ulli fato, aut uoluntati arcanæ Dei, quasi quorundam salutem non uellet.

QVARTO, cùm subiungit: Ecce relinquetur vobis domus vestra deserta. Hæc pœnæ cōminatio, etsi in specie pertinet ad Iudæos persecutores, quibus uastationem minatur religionis, politiarum & Oeconomiarum: in genere tamen ad omnes persecutores Euangelij pertinet. Comminatur

tur autem illis, ut aliqui ſalutem ex ipſis reſipiſcant. Nam omnes Propheticæ comminationes habent tacitam conditionem, ſcilicet, niſi egeritis pœnitentiam: ſicut in Niniuitis uidemus, & Chriſtum audimus conteſtantem, his uerbis: Niſi pœnitentiam egeritis, omnes ſimiliter peribitis, Luc. 13.

Simus ergo admoniti hac comminatione, ut nos, modo uelimus effugere iram Dei, ſeriam agamus pœnitentiam, & Chriſtum ſaluatorem noſtrum ueris gemitibus imploremus, ut nos uera fide & inuocatione conſeruet, cui cum Deo Patre & Spiritu ſancto ſit laus, honor & gloria in ſecula ſeculorum, Amen.

FERIA TERTIA NATIVITATIS DOMINI,

Iohannis 21.

DIcit Ieſus Petro: Sequere me. Cõuerſus Petrus, vidit illum diſcipulum, quem diligebat Ieſus, ſequẽtem, qui & recubuit in Cœna ſuper pectus eius, & dixit: Domine, quis eſt ille, qui te tradit? Hunc ergo cùm vidiſſet Petrus, dicit Ieſu: Domine, hic autem quid? Dicit ei Ieſus: Si velim eum manere donec veniam, quid ad te? tu me ſequere. Exijt ergo ſermo iſte inter fratres, quod diſcipulus ille non moreretur. Et non dixerat ei Ieſus: non moritur: Sed, ſi eum velim manere, donec veniam, quid ad te? Hic eſt diſcipu-

discipulus ille, qui testimonium perhibet de his, & scripsit hæc, & scimus quod verum est testimonium eius.

ENARRATIO TEXTVS.

SVmma huius Euangelij *est*: *Postquam* Christus *ter interrogasset* Petrum *an se amaret, mandat illi, ut se sequatur, significans, quòd se sua morte esset glorificaturus. Præterea correcto errore* Petri, Euangelista *aliorum discipulorum sensum corrigit, qui male intelligentes uerba* Domini, *putarunt falso* Iohannem *non moriturum. Postremo asserit,* Euangelium *à* Iohanne *scriptum de* Christo, *uerum esse. Porro huius* Euangelij *quatuor constituantur loci, qui sunt:*

I. Collo-

I. Colloquium Christi & Petri, & mandatũ Christi, ut Petrus se sequatur.

II. Vt uocatio cuiq; sua commendatur: Ita damnatur curiositas.

III. Correctio erroris discipulorum orti ex male intellectis uerbis Domini.

IIII. Commendatio Euangelij à Iohanne scripti.

DE PRIMO.

Et cùm hoc dixisset, dicit Petro: Sequere me. Quia Petrus ter negauit Christum, uoluit Dominus terna confeßione eum in suum statum & Apostolatum restituere. Nam par erat, ut qui toties negasset suum Dominum, hac ratione & ueluti disciplina castigaretur, ac probaretur, & ut nota fieret eius conuersio. Tria autem sunt, quæ hic cum Petro agit Dominus: Primum ter illum interrogat, an se amet: cui Petrus ter quoq; respondet, ut hac terna confeßione, apud alios ternam negationem ablueret, ac in suum ita locum restitueretur. Deinde ter commendat illi Apostolatus officium, dicens: Pasce oues meas, hoc est, esto Apostolus meus, qui doctrina Euangelij, Sacramentis, & sancta uita mihi congreges oues. Habemus hic munus Apostolatus, adeoq; omnium ministrorum uerbi, esse pascere oues Christi. Deinde Metaphora ouium significatur, qualisnam sit cœtus ille hominum, qui ouium appellatione signatur. Primum ergo quædam de pascendi ratione: Deinde de ouibus quædam hic dicenda sunt.

Christus

Chriſtus paſcit, & Apoſtoli, aliiq́; miniſtri uerbi paſcunt: ſed non ſimilis omnium ratio eſt. Chriſtus enim ut Dominus, ouium paſtor, Apoſtoli ut ſerui: Chriſtus intus ſuo Spiritu: Apoſtoli externo miniſterio. Nam eos qui feritate morum urſi aut Leones erant, cicurant, intus Domino per Spiritum ſuum operante: ac ita in ouile Chriſti, hoc eſt, in regnum Chriſti introducunt: idq́; adhibitis clauibus Eccleſiæ Chriſti, à Chriſto uero paſtore datis. Sunt autem hæ claues aliæ nullæ, quàm uerbum & fides: uerbum adhibet miniſter, fidem ad prædicationem uerbi intus adhibet Spiritus CHRISTI. Nam prædicatio uerbi Dei, de peccatorum remiſsione impetranda per Chriſtum, unica clauis eſt ad aperiendum regnum cœlorum, Quòd ſi is, qui audit, adiungat etiam ueram fidem, & Euangelio uere adſentiatur, accedit etiam clauis altera: his duabus clauibus recluditur regnum cœlorum, & impetratur condonatio peccatorum. Hoc ita eſſe oſtendit legatio Chriſti, in qua, quod per claues figuratè dicitur, claris & ſignificantibus uerbis exprimitur cum ait: Euntes prædicate Euangelium omni creaturæ: Ecce habes priorem clauem. Verum cum addit: Qui crediderit, ſaluus erit, alteram oſtendit clauem. Sunt ergo hæ duæ claues uerbum & fides, quibus recluditur regnum cœlorum: Verbum applicatur foris per miniſtrum: ſed uirtute Spiritus receptum gignit per fidem, qua intratur in ouile Chriſti.

Deinde, cum pastores intromiserint oues in ouile Christi, debent eas pascere uerbo & Sacramentis: aberrantes ab ouili, pedo, hoc est, obiurgationibus reuocabunt: laborantes & ægrotas consolationibus refocillabunt: & semper excubias agent circa gregem suum, ne lupi ueniant & disrumpant ouile, & dispergant oues. Hæc omnia commisit Dominus Petro atq; alijs Apostolis, imo omnibus ministris Euangelij, quando dixit Petro: Pasce oues meas.

Sed cur oues appellat, quos Christo adducunt Apostoli? Tres caussas potißimum inuenio: quarum Prima est, quòd mansuetos esse oporteat, qui Christo dant nomina. Non enim decet eos, qui in Christi familia censeri uolunt, imitari truculentiam leonum, rapacitatem luporum, astutias uulpium, libidinem hircorum, sordes porcorum, aut alios ferinos affectus exprimere.

Secunda causa est, quòd quemadmodum oues sui pastoris uocem norunt: & alienam refugiunt: Ita pij solum Christum doctorem agnoscent, & eos, qui eius uocem sonant, audient, & non alios quantumuis magni nominis, imo etiamsi fuerint Angeli de cœlo.

Tertia caussa est, quòd quemadmodum oues suum pastorem, quocunq; iuerit, sequuntur: Ita pij Christum, in uita, in cruce, in gloria sequi debebunt, ipsius uitam uitæ regulam intuebuntur, ipsius crucem per patientiam, quoties opus est, sustinebunt,

nebunt, ac postea cuius in cruce socij erant, gloriæ quoq; erunt participes: quemadmodum Paulus ait: Si cum illo patimur, una etiam cum illo glorificabimur. Hinc ergo pij uerbi ministri discant recte pascere gregem Christi. Et oues sint mansuetæ: audiant sui pastoris unicam uocem: eumq; sequantur in uita, cruce & gloria.

Tertium, quod agit hîc Christus, est quod Petro significat, quali mortis genere sit Deum glorificaturus, cum ait: Cum esses iunior, cingebas te, & ibas quo volebas: cum autem senueris, extendes manus tuas, & alius te cinget, & trāsferet quo noles. Significatur his uerbis, quod Petrus ob Christi confeßionem debeat aliquando crucis supplicium subire: quod Irenæus & pleriq; ueterum testantur Romæ factum esse regnante Nerone. Tametsi de hac re iusta potest esse dubitatio.

His subiungit Christus mandatum suum ad Petrum, & iubet ut se sequatur, non amplius abijciat confeßionem, sicut antea, sed strenue usq; ad mortem se inuictum militem Christi præstet: hoc unusquisq; nostrum sibi dictum putet.

DE SECVNDO.

Conuersus Petrus, vidit illum discipulum, quem diligebat Iesus sequentem, qui & recubuit in Cœna super pectus eius: hunc ergo cum uidisset, dicit Petrus Iesu: Domine, hic autem quid? Cui Iesus: Si eum uelim manere donec ueniam,

quid ad te? tu me ſequere. Petrus audiens à Domino, quòd eſſet aliquando ſubiturus, Chriſti nomine, durum ſupplicium, non tam quid ſibi faciendum præſcribitur ſpectat, quàm eſt ſolicitus de alijs: eſt quidem paratus ad ferendam crucem Chriſti nomine: ſed interim accedit ex infirmitate carnis quædam curioſitas, qua ea inueſtigat, quæ ad ſe nō ſpectant. Tanta enim hominum imbecillitas eſt, ut ſemper in noſtris aduerſis reſpiciamus ad aliorum felicitatem: qua re facimus ipſi nobis crucem acerbiorem & difficiliorem. Libenter uellemus, ne alij nobis eſſent feliciores. Dulce enim, iuxta prouerbium, commune naufragium. Verum cùm Dominus hanc curioſitatem taxat in Petro, ſciamus hanc reprehenſionem ad nos quoq; pertinere. Vt autem iſtud in Apoſtolo corrigat, ait: Quid ad te? me ſequere, quaſi dicat: Noli reſpicere ad aliorum felicitatem, ſed potius hoc ſpecta, ut tuum officium facias, ac feras quicquid tibi Dominus ferendum impoſuerit. Ita uult Dominus, ut noſtram curemus uocationem in timore Domini: non uult, ut putemus nos infeliciores eſſe, ſi alij nobis uidentur feliciores. Nam quælibet uocatio ſuam habet adiunctam crucem, quæ ferenda eſt æquo animo. Omnes, inquit Paulus, qui uolunt piè uiuere in Chriſto, perſecutionem patientur: nemo ergo, modo pius erit, expers crucis erit. Quare curioſitate prophana abiecta, unuſquiſq; maneat in uocatione, qua uocatus eſt: Sit quietus, & propria agat, iuxta Pauli conſilium.

ſilium. Quietos uult nos eſſe, ne inſtar hominum prophanorum in alienis negocijs nimium occupemur: quemadmodum multi hodie faciunt. Vult nos propria agere, hoc eſt, uult unumquemq;, quæ ſuæ uocationis ſunt, curare. Vt autem id fieri poßit, quinq; ſunt in quaq; uocatione ſpectanda. Primum uocatio debet eſſe legitima. Deinde, fides & caritas debent eſſe actionum regulæ in uocatione: Tertio, ſi quid aduerſi in uocatione contigerit, conſolationem petas è conſcientia legitimæ uocationis. Quarto, uocationem ad gloriam Dei & Eccleſiæ Chriſti commodum referes. Poſtremo, quia nihil feliciter in uocatione abſq; benedictione diuina ſuccedit, Deus rogandus eſt, ut manus auxiliatrices adhibeat. Hoc ſi feceris in uero timore Dei, ſenties ſane tuam uocationem non inutilem Eccleſiæ Dei fore.

DE TERTIO.

Exijt inter fratres ſermo, quòd diſcipulus ille non moreretur. Vide quàm facilis eſt in errorem lapſus. Chriſtus dicit: Si eum uolo manere, quid ad te? Diſcipuli autem hoc intellexerunt, quaſi ſine conditione dixiſſet: Volo illum manere, & non mori, donec ueniam. Hic ergo admonemur diligentiæ in lectione ſacrorum librorum, ne aliena, quàm quæ dicuntur illinc extruamus. Amplectamur itaq;, quæ clara & perſpicua ſunt: quæ, cum conditione, aut obſcure dicuntur, conferamus cum

clarioribus locis: & imploremus Deum, ut nobis det clauem ueræ scientiæ, quo intelligamus ea sine errore, quæ nostræ salutis intersunt: à quæstionibus inutilibus, nihil facientibus ad ædificationem, abstineamus, scientes hanc simplicitatem gratam Deo, iuxta dictum: Altiora te ne quæsieris.

DE QVARTO.

Ipse Euangelista claudit suum Euangelium dicens: Hic est discipulus iste, qui perhibet testimonium de his, & scribit hæc, & scimus, quòd verum est testimonium eius. Hæc est ueluti quædam obsignatio Euangelij à Iohãne scripti, cum dicit: Scimus, significat Euangelium esse certum, uerum & infallibile. Hoc Euangelium uocat testimonium, quia de Christo & eius beneficijs testatur. In quem autem finem suum Euangelium scripserit Iohannes, exponit ipse in fine capitis 20. cum ait: Hæc autem scripta sunt, ut credamus, quòd Iesus est Christus ille Filius Dei, & ut credentes uitam habeatis per nomen eius. Est ergo duplex finis Euangelij: nempe noticia Iesu Christi, & salus per fiduciam in ipsum, Cui gloria in secula, Amen.

DOMINICA INFRA OCTAVAM NATIVITAtis Christi, Luc. 2.

Et

ET erant Pater & Mater eius mirantes super his, quæ dicebantur de illo. Et benedixit illis Simeon, & dixit ad Mariam matrem eius: Ecce positus est hic ad ruinam, & in resurrectionem multorum in Israel, & in signum cui contradicitur. Quin & tuam ipsius animam penetrabit gladius, vt retegantur ex multis cordibus cogitationes. Et erat Anna Prophetissa filia Phanuel de tribu Aser: Hæc processerat in multam ætatem, & vixerat cum viro annis septem à virginitate sua. Et hęc vidua annorum ferme octoginta quatuor, quæ non discedebat de templo ieiunijs ac deprecationibus seruiens die ac nocte: & hæc eadē hora superueniens, vicissim confitebatur Domino, & loquebatur de illo omnibus qui expectabant redemtionem Hierosolymis. Et vt perfecerunt omnia secundum Legem Domini, reuersi sunt in Galilæam in ciuitatem suam Nazareth: Puer autem succrescebat, corroborabaturq; spiritu, & implebatur sapientia, & gratia Dei erat super illum.

ENARRATIO TEXTVS.

HOC Euangelium est pars rerum gestarum, die purificationis beatæ uirginis in Tem*plo, postquam parentes* IESV *secundum legem Mosi obtulissent & constituissent puerum coram* Domino. *Est autem summa huius partis, quod Si-*

meon & Anna testimonium dent Christo, & agnoscant illum Regem & Meßiam promissum: cui impius quidem mundus sese oppositurus est in proprium malum: pij uero amplectuntur ipsum sibi in resurrectionem & salutem. Constituamus autem tres locos, qui sunt:

I. Admiratio parentum Iesu.

II. Testimonium Simeonis et Annæ de Christo.

III. Augmentum humanitatis Christi.

DE PRIMO.

Parentum Christi admiratio ostendit, quod ratio nihil percipiat rerum diuinarum. Debemus ergo uoci Dei credere, eamq; admirari, potius quam abnegare. Admirantur autem quod Deus nunc secundum suum æternum ac arcanum consilium miserit Meßiam, quem tot Prophetæ, Patriarchæ, & Reges expectauerant: Admirantur testimonium Angelicum, admirantur senis Simionis uocem, qua etiam in fide confirmantur solidius.

Hæc admiratio sancta quædam est cogitatio, qua reuerenter considerant & amplectuntur spiritus sancti uaticinium: unde magis magisq; in Christi cognitione proficiunt. Hoc exemplum nobis quoq; proponendum est. Non mox repudiabimus, quæ ratio non capit: sed sancta cum admiratione amplecti debemus diuina oracula: & ut fides nostra noua capiat incrementa, omnia adminicula ex Prophetijs, ex miraculis, ab exemplis, ab omnibus deniq; rebus colligemus in maiorem admiratio-

nem.

nem. Nam ille demum in schola Christi bene profe-
cit, qui quotidie cum augmento fidei magis magisq;
admiratur.

Porro Ioseph hic dicitur pater Christi, eo quod Maria fuerit ei desponsata, & quod Ioseph mandatum Dei habuerit curandi hunc puerum & eius matrem, et quia putatus est uulgo esse pater Christi. Paulus dicit ad Hebr. quod Christus est ἀπάτωρ et ἀμήτωρ, id est, sine patre & sine matre: Sine patre quidem secundum natiuitatem carnalem: Sine matre uero est, secundum natiuitatem illam admirabilem & æternam, qua filius Dei natus sit à Patre sine matre ab æterno: de qua natiuitate principium Euangelij concionatur, sicuti nuper audiuimus.

DE SECUNDO.

In testimonio Simeonis, quatuor consideranda sunt. Primum, benedicit eis: qua re Simeon declarat suum affectum erga Christum & eius regnum, nimirum quod cupiat bene huius noui Regis nouo regno: atq; hoc fecit Simeon consuetudine Sanctorum Patriarcharum, qui solebant senes bene precari iunioribus. Est enim benedicere hebraica phrasi nihil aliud, quam felicem successum optare ac bona precari. Hinc singuli discamus, Primum Christum confiteri: Deinde eius regno bene precari, quod pertinet ad secundum præceptum, & ad secundam petitionem.

Alterum, quod considerandum est in testimo-

nio Simeonis, est uaticinium, quod duo complectitur: Primum, quod Christus sit futurus multis in ruinam, ut in ipsum impingentes cadant multi & pereant, non ipsius culpa: sed ipsorum, qui hunc Christum amplecti nolunt. Sed quæret aliquis: Quomodo Christus positus sit in ruinam incredulis, qui iam sunt perditi. Bis pereunt impij. Primum propria infidelitate sunt perditi. Deinde, quia oblata salute se ultro priuant. Perinde enim est, ac si quis ob furtum esset adiudicatus morti semel, & deinde regis filium pro se intercedentem conspueret, spreta per illum oblata liberatione. Hic merito bis perditus dici posset, cum ob proprium furtum, tum quia liberatorem suum aspernaretur in maius supplicium. Quamuis ergo omnes impios, qui Christi nomen non audiuerunt, certus manet infidelitatis suæ interitus: Tamen illi, qui scientes & uolentes Christum respuunt, secundam ruinam sentient, & grauius punientur. Seruus enim sciens uoluntatem Domini & non faciens, uapulabit plagis pluribus: mitius ergo erit Turcis & ethnicis in extremo die quam illis, nisi egerint pœnitentiam. Alterum, quod idem Christus sit futurus resurrectio multorum in Israel, id est, liberatio à peccato, donatio iusticiæ, resurrectio à morte, & hæreditas omnium bonorum.

TERTIVM, quod considerandum est in Simeonis testimonio, est Apostrophe ad uirginem matrem Christi, cui prædicit crucem & persecutionem,

nem, dicens: Et tuam ipsius animam pertransibit gladius. Hæc uerba etiamsi proprie ad Mariam pertineant: tamen communiter ad totam Ecclesiam, cuius typum geßit, referenda sunt. Maria opus habuit hac admonitione propter duo. Primum ut hoc Spiritus sancti oraculo admonita, componeret se ad sustinendos tristes euentus, cum uideret filium suum male excipi à suis, ac tandem in crucem suspendi. Deinde, ut ita munita aduersus futuros insultus, nihilominus certa fiducia exultaret, quòd tandem ipsius filius esset futurus suorum hostium uictor: hac freta fiducia astitit cruci, forti animo ipsius gloriosum triumphum expectans. Deinde hæc uerba ad Ecclesiam totam pertinent. Hoc enim uaticinio indicatur, quod ipsa Ecclesia sit in hoc mundo futura sub cruce, & simul exemplo uirginis eam erigit.

QVARTVM, quod in hoc Simeonis testimonio considerandum est, quod Simeon dicit, disceptationes ex multorum cordibus reuelandas: qua uoce significat fore multos, qui aperte se declarabunt esse hostes Christi, & rursus qui Christum confitebuntur, usq; ad extrema pericula & sanguinis effusionem. PRIMVM nos consoletur aduersus scandalum crucis. ALTERVM in nobis fiduciam alat.

In testimonio Annæ duo consideranda sunt: Primum Prosopographia personæ Annæ, quam commendat à Prophetico spiritu, id est, cognitione re-

rum

rum ſpiritualium ſeu regni Chriſti à parentibus, ab ætate, à caſtitate, à ſedulitate precandi.

Hæc eo pertinent, ut ſanctiſſimæ matronæ maiorem autoritatem concilient, ut plus uni ſanctæ matronæ credamus, quàm maximæ Phariſæorum & Sacerdotum turbæ, qui hunc CHRISTVM non agnoſcunt.

Imitemur igitur nos potius paucos pios, quam innumeram impiorum turbam, quæ Euangelium perſequitur. Obſeruemus quoq; hic imaginem Eccleſiæ Chriſti, quæ eſt grex puſillus, non præferens ſplendorem mundi: ſed facem uerbi cœleſtis.

Alterum eſt confeſſio Annæ, quæ tria continet.

1. Quòd cum Simeone confitetur Chriſtum, & ſimul melodia aliqua Chriſtum prædicabat: unde pij diſcant, ut ſe mutuo hortentur ad prædicandas laudes Dei.

2. Docet populum. Ceſſantibus enim Scribis & Phariſæis, mulier ſancta prodit, & loquitur de illo omnibus, qui expectabant redemtionem in Hieruſalem.

3. Apertè Chriſtum λυτρωτὴν & Redemtorem agnoſcit. Intellexit enim iſtum infantem fuiſſe Semen illud promiſſum, quod contriturum eſſet caput ſerpentis, ac ita hominem perditum eriperet è regno Diaboli.

DE TERTIO.

Puerulus autem creſcebat & roborabatur Spiritu, implebaturq; ſapientia, & gratia Dei

Dei erat super illum. Hoc est, Quemadmodum puer Iesus ætate progressus est: Ita diuina natura in ipso se exeruit, ac indies magis magisq́; proficiebat sapientia, & una cum ætate creuerunt in eo animi dotes. Verum quia diuinitati nihil potest accedere, manifestum est hæc ad humanam pertinere naturam: Quemadmodum enim corpore adoleuit paulatim: Ita secundum animam indies magis magisq́; dotes animi creuerunt. Neq; hoc à Christo alienum est, qui nostri caussa formam serui assumsit, in qua exinanitus fuit. Nam ut propter nos exinanitus fuit: Ita rursus paulatim creuit, donec in suam gloriam iterum per resurrectionem ingressus est. Neq; hoc factum est sine nostra doctrina & admonitione. Docemur enim, illum ideo creuisse, ut nos de plenitudine eius accipiamus gratiam pro gratia. Admonemur & nos exemplo Filij Dei, ut perpetuis incrementis studeamus, ut indies magis magisq́; abundemus in uera Dei cognitione & omni sensu: ut & uero iudicio & affectu probemus quæ sint pia, sancta & honesta, & ueros fidei fructus quotidie edamus: sed ita ut dies sequens præcedentem superet. Nam qui non progreditur in cognitione Dei, & sensu pietatis, ipse retrogreditur, ac in eo paulatim extinguitur fides: & ita rursus in corde ipsius sepelitur Christus, ac iterum in peccata contra conscientiam ruit. Exemplum habemus in Dauide. Is enim sapientia spirituali supra omnes suæ ætatis homines profece-

rat,

rat, & gratia Dei erat cum illo. Sed quid factum est? Factus est ſedens in ſuo regali ſolio paulò languidior: Extinguebatur paulatim ille ardor & zelus gloriæ Dei, qui fuit in illo, dum contra Goliad pugnauit, & eum uicit: & cum in periculis uerſabatur quotidie perſequente ipſum Saule. Quid inde factum est? Conſpicitur mulier decora & pulcra: affectus excitantur ſine ullo impedimento. Ardor enim ſpiritus iam prorſus friguit: uoluntas cedit affectui, ac deinde ruit in peccatum contra conſcientiam commiſſo adulterio, cui mox addidit optimi ciuis parricidium: quæ ſcelera postea per integrum annum hypocriſi texit, etſi ſimulauit quidem pietatem, quæ iam Spiritu Dei abſente exulabat.

Huiuſmodi ſunt multa alia exempla, quæ monent nos, ut pucrum Ieſum hic imitemur. Is creuit ſapientia, & gratia Dei erat ſuper illum: nos quoq; creſcamus ſapientia ſalutari, & rogemus fontem ſapientiæ Ieſum, ut de ſua plenitudine nobis largiatur: Ita futurum eſt, ut gratia Dei, quam obtinemus per & propter Chriſtum, ſuper nos maneat. Vt enim gratia Dei ſola facit, ut in donis ſpiritualibus faciamus quotidie progreſſus: Ita retinetur gratia & manet, quando ipſi non torpemus, ſed ſtrenue laboramus, ut gratiam accepiſſe fruſtra non uideamur.

Huc pertinet illud Pauli: Spiritum nolite extinguere. Suſcitanda ſunt igitur dona Dei crebris exerci-

exercitiis, ut indies magis proficiamus in gloriam Dei Patris, Filij & Spiritus sancti, Cui soli Deo sit honor, gloria, in secula seculorum, Amen.

DIE CIRCVMCISIONIS DOMINI, EVANgelium, Luc. 2.

ET postq; consummati sunt dies octo, vt circumcideretur puer, vocatum est nomen eius IESVS, quod vocatum erat ab Angelo, priusquam in vtero conciperetur.

ENARRATIO TEXTVS.

HOC festum de Circumcisione Domini, tres ob caussas in Ecclesia institutum est. Quarum prima est, ut sciatur Historia. Secunda, ut beneficium Dei erga genus humanum, quod Historia commendat, intelligatur. Tertia, ut beneficio diuino recte utamur, cùm in Dei gloriam, tum in nostram salutem & aliorum ædificationem.

Historia est, quod Christus Dominus die octauo à sua natiuitate carnali, iuxta legem Mosis sit circumcisus, & nomen ei, quod ab Angelo prædictum erat, sit inditum, uocatusq; sit Iesus.

Beneficium, quod Historia commendat, est, quod pro nobis id factum sit, quemadmodum Paulus docet: Factus est sub lege, ut eos, qui sub lege erant, redimeret.

Vsus deniq; in his consistit, ut cognito benefi-

cio, Deo grati ſimus, noſtram fidem hoc facto confirmemus, ac exemplo Dei Patris & Filij ipſius Ieſu Chriſti ſtudeamus de omnibus bene mereri. Porro, ut hæc nobis informandis de hoc beneficio efficacius ſeruiant, duos locos tractabo, Qui ſunt:

I. De Circumciſione.

II. De ſuauißimo nomine Ieſu.

DE PRIMO.

Vt hanc de Circumciſione diſtinctius intelligamus doctrinam, hæc ordine nobis explicanda uidentur: quomodo Deus ſoleat hominem de ſua inſtituere uoluntate: Qualis res fuerit Circumciſio illa carnalis, quæq; in illa ſint ſpectanda: unde conſtabit Sacramentorum cum ueteris, tum noui Teſtamenti ratio: Cur Chriſtus ſit circumciſus: & quæ ſit ſpiritualis illa circumciſio, ſine qua ſalus nemini unquam contigit.

Deus ante lapſum, & poſt lapſum, ante legem, ſub lege, & poſt Chriſtum exhibitum, ſemper ſolitus eſt hominem de ſua uoluntate duabus inſtituere rebus: una perceptibili mente, altera, perceptibili ſenſu, ut id, quod menti offertur intelligendum, quodammodo ſenſibus externis percipiatur: Ita uoluit Deus clementißimus humanæ conſulere imbecillitati.

Menti uerbum proponit, per quod ſuam uoluntatem homini patefecit: ſenſibus ſigna aſpectabilia, quæ idem docent uiſibiliter, quod uerba ſonant & menti offerunt. Hominem formatũ Deus in Paradiſo

radiſo poſuit, ei uerbum ſuæ uoluntatis teſtimonium dedit: uerbo adiecit duplex ſignum externum, nempe arborem uitæ, & arborem ſcientiæ boni & mali. Poſt lapſum hominis dedit promißionem Seminis, cui ſigna externa ſacrificia adiecit. Superato diluuio, promißionem uoce propoſuit, ac eius ſignum arcum cœleſtem fecit. Abrahamo fit promißio Seminis, cui promißioni ſignum circumciſionis in perpetuam rei memoriam adiecit. Promiſit liberationem de ſeruitute Ægyptiaca, quam & præſtitit: ſed hanc promißionem agno Phaſe obſignauit. Moſi promißionem commendauit, ſed addito ueluti ſigillo teſtamento ſanguinis uaccæ ruffæ. Tandem Deus dat Filium, & per illum promittit credentibus uitam æternam, quam promißionem duobus auguſtißimis Sacramentis, Baptiſmo & Cœna Domini confirmauit. Breuiter: ſemper ſuo uerbo Dominus aliquod externum adijcere teſtimonium ſolet, ut & mente & ſenſu, quaſi palpemus, quæ ſit eius erga nos uoluntas. Quicquid enim ab homine percipitur, id fit aut mente aut ſenſu, aut utroq; ſimul: Verum Deus, ut certiores ſimus de noſtra ſalute, uerbum menti, ſignum externum ſenſibus, proponit, & nihil non facit, quod ad noſtram ſalutem facere iudicatur. Atq; ita Deus hominem de ſua uoluntate inſtituere ſolet.

Hoc iacto fundamanto, qualénam ſignum fuerit circumciſio illa carnalis & aſpectabilis, facile intelligitur, modo uerbum, cui hoc ſignum addi-

tum est, in medium producamus. Nam signum nihil aliud est, quam promißionis, quæ uerbo continetur, efficax quoddam Symbolum & authentica obsignatio.

Quódnam est igitur uerbum, cui circumcisio additur? Dominus Gen. 17. promisit se fore Deum Abrahami & Seminis eius, & requirit ab Abrahamo fidem huius promißionis, & ut ambulet coram se & sit perfectus, hoc est, ut omnia postponat obedientiæ erga se, retinens fidem & bonam conscientiam. Huic promißioni & mutuo pacto ipse Deus externam circumcisionem adiecit, ut in carne Abrahæ testimonium esset mutui inter Deum & Abrahamum fœderis. Ait enim Dominus: hoc est pactum, quod obseruabitis inter me & uos, & semen tuum post te. Circumcidetur inter uos omne masculinum, & circumcidetis carnem præputij uestri, ut sit in signum fœderis, inter me & uos &c.

Videmus ergo hic promißionem præcedere, mandatum signi sequi, Signum præscribi, & fidem promißionis, iuxta Pauli rationem, exigi: Vnde colligitur in Circumcisione esse quatuor: promißionem, mandatum Dei, signum aspectabile, & fidem promißionis, quam necessario requirit promißio. Atq; hæc quatuor in Circumcisione sunt spectanda, quæ in eiusdem definitione includi debent hoc modo:

Circumcisio carnalis mandata à Deo, est resectio

ctio præputij uirilis membri, quo Deus suum pactum cum homine initum confirmat, & uicißim homo hoc diuini fauoris testimonio confirmatus se uiua fiducia erigit. Quare Paulus Circumcisionem σφραγίδα, id est, signaculum iusticiæ fidei appellat Rom. 4. Est enim ueluti externa promissionis de gratuito fauore Dei obsignatio: eadem de caussa Stephanus in Actis Circumcisionem testamentum appellat. Quia ergo promißio necessario præcedit, & fides sequitur, quæ in promißionem respicit, mutuum erit fœdus Circumcisio, Dei quidem promittentis, & hominis fide promissam gratiam recipientis, quæ promißionis fides signo externo confirmatur: Atq; hæc est Circumcisionis uera ratio. Iam duo necessario adijcienda sunt: unum, cur in seminali membro illud signum esse uoluerit Dominus. Alterum, quare etiam nunc non duret, cum promißio sit æterna.

Præcisio eius membri, quod est genituræ instrumentum, significat primum totam naturam nostram, ut est propagata ab Adam, corruptam esse. Deinde significat eandem amputandam & resecandam. Caro enim & sanguis non possunt intrare in regnum cœlorum. Tertio, significabat uenturum esse Semen promissum, quod afferret nouam natiuitatem, qua homines nascerentur filij Dei. Atq; ita si, generalem rationem Circumcisionis spectes, est testimonium & obsignatio gratæ si Symbolum, est naturæ deprauatæ & mundan

dæ nota: ſi externam hominum ſocietatem, eſt ſignum ſeu teſſara, quo Eccleſia à prophanis cœtibus diſcernitur.

Sed quare etiam nunc non durat Circumciſio, cùm promißio nondum ceſſauit? quia unum ſignabatur per Circumciſionem exhibendum, quod iam exhibitum eſt: Nempe Semen mulieris, quod eſt Chriſtus Dominus de purißimo uirginis ſanguine natus. Quare etſi res promiſſa manet: ſignum tamen Circumciſionis mutatum eſt in Baptiſmum: ut ſicuti Circumciſio figurabat uenturum: ita Baptiſmus teſtetur exhibitum Chriſtum. Quare adhuc qui circumcidi uult, Chriſtum uenturum expectat, & non credit, exhibitum.

Ex his, quæ iam de Circumciſione dixi, facile eſt iudicare, quæ ſit ſacramentorum, cum noui, tum ueteris teſtamenti ratio. Vt enim in Circumciſione quatuor concurrunt: promißio, mandatum de ſigno, ſigni uſus, & fides promißionis: Ita in omni Sacramenti ratione eadem concurrere neceſſe eſt: ut Sacramentum diuinum, ſit ſignum uiſibile mandatum & inſtitutum à Deo, quo, ut Deus erga hominem ſuam teſtatur promißionem: ita homo accipiens ſignum, uicißim ſuam erga Deum fidem profitetur, eamq; uſu ſigni & cogitatione confirmat. Verum in ſignis ſingulis, ſpectanda eſt ſingularis analogia ſignorum ad res ſignatas: ut aquæ in Baptiſmo analogia ad rem ſignatam, hoc eſt, quemadmodum foris hominem abluit ab externis

ſordi-

ſordibus: Ita Chriſti ſanguis intus abluit conſcientias noſtras à mortuis operibus. Atq; ita de alijs.

Sed cur Chriſtus circumciſus eſt, cum ſit extra numerum peccatorum? Hoc Paulus Galatis ſcribens exponit, cum ait: Quando uenit plenitudo temporis, miſit Deus Filium ſuum natum ex muliere, factum ſub lege, ut eos, qui ſub lege erant, redimeret: Quare ut natus eſt propter nos: ita & circumciſus: neq; uoluit Circumciſionem abolere ante ſuam in ara crucis peractam uictimam: qua re teſtatus eſt, Circumſionem, Sacramentum fuiſſe diuinitus inſtitutum.

Iam pauca adijcienda ſunt de ſpirituali Circumciſione, quæ uocatur in ſcriptura Circumciſio cordis in ſpiritu, non manu facta, quæ ſignificatur per illam externam, ut res inuiſibilis per rem aſpectabilem. De hac præcipit Dominus, Deut. 10. Circumcidite præputium cordis ueſtri, & ceruicem ueſtram, ne induretis amplius. Sed Paulus ad Phil. 3. omnium luculentiſsime hanc ſpiritualem definit Circumciſionem, cum ait: Nos Circumciſio ſumus, qui Spiritum Dei colimus & gloriamur in Chriſto, & non in carne confidentes. In his Pauli uerbis ſunt duo ſpectanda: cauſſa ſeu effectus, ſeu actiua Circumciſio & paſsiua. Cauſſa eſt ipſe Chriſtus, atq; adeo actiua Circumciſio eſt, qua Filius amputat quicquid eſt peccati & maledictionis in nobis, quæ circumciſio ſentitur in omnibus pijs omnium ætatum. Effectus ſeu paſsiua Circumciſio

est, qua renati amputant indies magis ac magis reliquias peccati, & student nouæ uitæ, omnibus uicijs, quantum fieri potest, amputatis. Verum Paulus optimo ordine distribuit effectus: & tres statuit. 1. Vt colamus Deum spiritu. 2. Vt gloriemur in Christo. 3. Vt abijciamus fiduciam carnis abnegando nos ipsos. Vltimo loco positus primus ex ordine consequentiæ: quem secundus sequitur, & hunc qui in primo loco ponitur.

Proinde nos circumcidere oportet omnia membra cùm interiora, tùm exteriora: Interiora: ut sunt, mens, cor, uoluntas. Mens circumcidenda est abiectione erroris, & uera Dei noticia: à corde uiciosi affectus amputari debent: uoluntas, conuersione ad Deum. Exteriora: ut sunt aures, oculi, labia, mores &c. ut iam non amplius deprauatæ naturæ obsequium præstent: sed Spiritui regenerationis obtemperent.

DE SECVNDO.

Nomina solebant imponi pueris in circumcisione, sicuti nunc baptizatis imponuntur: Tunc quidem, ut essent Circumcisionis testimonia: nunc uero ut sint Baptismi collati signa. Quare quoties nostra nomina audimus, debemus reuocare in memoriam fœdus, quod cum Deo in Baptismo iniuimus.

More igitur aliorum puerorum, Christo impositum est nomen in Circumcisione, & uocatus est IESVS.

Solita

Solita autem sunt imponi infantibus nomina, uel ex arbitrio hominum: idq́; nunc ex cognatione, nunc ex uirtute clarorum hominum, nunc ex casu, nunc ex affectu: uel ex mandato Dei: idq́; non sine aliqua significatione rei uel præteritæ, uel futuræ. Nam Deus, qui falli nequit, non frustra imponit hominibus nomina.

Cur ergo filius uirginis IESVS est nominatus? Propter officium quod in mundo erat habiturus: Sic enim iussu Dei angelus ait, Matth. 1. Vocabis nomen eius IESVM, quia populum suum liberabit à peccatis eorum. Iesus enim saluator est. Angelus adiecit saluandi genus, nimirum à peccato: ergo à morte, damnatione, ira Dei, inferno: ergo placat Patrem, restituit imaginem Dei, & donat æterna uita credentes. Hæc enim omnia coniuncta sunt cum peccati condonatione. Verum ut usum huius nominis IESV certiorem teneamus, ad quatuor partes eum reuocabo.

PRIMA est, quod admoneat nos perditos esse sine hoc Iesu, id est, Saluatore. Quare nos peccati admonet & pœnitentiæ.

SECVNDA, quod monstret nobis salutis fontem: Nam qui saluari uult, hinc hauriat necesse est. Quare nos fidei in hunc Saluatorem admonemur.

TERTIA, quod sit nostra consolatio, contra desperationem, magnitudinem peccati, indignita-

tem, particularitatem, potentiam & uires Diaboli: hinc hypostasis fidei nascitur.

QVARTA *admonet nos obedientiæ, & gratitudinis, ne nostra culpa salute per ipsum parta excidamus, Cui gloria in secula seculorum, Amen.*

DIE EPIPHANIAE

DOMINI, EVANGELIVM

Matthæi 2.

CVm autem natus esset IESVS in Bethlehem ciuitate Iudææ, temporibus Herodis Regis: Ecce Magi ab Oriente accesserunt Hierosolymam, dicentes; Vbi est ille,

qui

qui natus eſt Rex Iudęorum? Vidimus enim
illius ſtellam in Oriente, & acceſsimus vt a-
doremus eum. Auditis aũt his Herodes Rex
turbatus eſt, & tota Hieroſolymorum vrbs
cum illo, & conuocatis omnibus pontifici-
bus, & ſcribis populi, percõtatus eſt eos, vbi
Chriſtus naſceretur. At illi dixerunt ei: In
Bethlehem Iudææ. Sic enim ſcriptum eſt per
prophetam: Et tu Bethlehem terra Iuda ne-
quaquam minima es inter principes Iuda:
Ex te enim mihi proditurus eſt dux, qui gu-
bernaturus eſt populum meum Iſrael. Tum
Herodes clam accerſitis Magis accurate per-
quiſiuit ab illls, quo tempore ſtella apparu-
iſſet. Et iuſsis ire in Bethlehem, dixit: Profe-
cti illuc, accurate inquirite de puero. Vbi
vero inueneritis, renunciate mihi, vt & ego
veniam, & adorem illum. At illi audito rege
profecti ſunt: & ecce ſtella, quam viderãt in
Oriente, præcedebat illos, donec progreſſa
ſtaret ſupra locum, in quo erat puer. Cũ au-
tem vidiſſent ſtellam gauiſi ſunt gaudio ma-
gno valde. Et ingreſsi domum, inuenerunt
puerum cum Maria matre eius, & proſtrati,
adorauerunt illum, & apertis theſauris ſuis
obtulerunt ei munera, Aurum & Thus &
Myrrham: & oraculo admoniti in ſomnis,
ne reuerterentur ad Herodem, per aliam vi-
am reuerſi ſunt in regionem ſuam.

ENARRATIO TEXTVS.

HOC festum uocatur in Ecclesia Epiphania Domini, hoc est, apparitiones Domini. Postquam.n. de Aduentu & natiuitate Domini festa celebrata sunt ab Ecclesia, uisum fuit sanctis patribus hoc etiam festum addere, ut docerent Ecclesiam de uarijs Domini in carne apparitionibus. Quadruplicem autem rationem aßignant, cur hoc festū Epiphania uocant, quarum prima est, quod hoc die apparuerit Magis quærentibus Christum ductu stellæ. Secunda, quod hoc die, reuolutis 29. annis ab eius natiuitate, apparuerit eius gloria in Baptismo per testimonium Patris de cœlo sonantis: Hic est Filius meus dilectus: & per uisibilem S. sancti super eum apparitionem. Tertia, quod eodem die elapso à Baptismo anno, apparuerit ipsius gloria in nuptijs, dum uertit aquam in uinum. Quarta, quod 31. ætatis suæ anno rursus apparuerit gloria ipsius, dum quinq; millia hominum saturauit panibus septem. Hæ omnes apparitiones eo pertinent, ut et Christum probent uerum Meßiam & saluatorem in se credentium, & in nobis confirment fiduciam: ut certo statuamus nos salutem per ipsum consecuturos. Atq; hæc de ratione festi, nunc ad ipsum Euangelium accedamus, quod continet Historiam primi generis apparitionum Christi: nimirum quomodo Magis apparuerit, hoc est, Ethnicis, ut sciamus Christum cum suis beneficijs ad Ethnicos quoq; pertinere. Est autem summa huius narratio-

rationis Euangelicæ, quòd Magi uenerint Hierosolymam quæsitum recens natum regem: Sed cum cum nō illic inuenissent profecti sint, secuti ductum stellæ, quæ eos præcedebat, donec uenerunt Bethlehem, ubi inuentum puerum honorabant, & offerebant munera: quo facto diuinitus admoniti per aliam uiam reuersi sunt in regionem suam. Duos locos in hoc Euangelio tractabimus, qui sunt:

I. Historia cum suis circumstantijs & doctrinis, quæ sunt plurimæ.

II. Vsus Historiæ, & spiritualis significatio oblationis Magorum.

DE PRIMO.

Præsentis Historiæ circumstantiæ sunt multæ, quarum singulæ peculiares continent doctrinas & admonitiones.

Nato Christo in Bethlehem temporibus Herodis, ueniunt Magi ab Oriente, ut adorent recens natum Regem.

Hic tria ueniunt perpendenda, tempus, Magorum conditio, & finis aduentus.

Tempus significatur, cum dicitur TEMPORIBVS HERODIS: cessauerat enim sceptrum à Iuda, & iuxta uaticinia Christus nasci debuit. Hæc collatio uaticiniorum de natiuitate Christi & tempore, quo natus est, ut confutat Iudæos, qui ipsum adhuc expectant: Ita piorum fidem confirmat, ut certo sibi persuadeant hunc ipsum esse uerum Meßiam, quem Magi quærunt.

Mago-

Magorum conditio, quod fuerint non ex Iudæis: sed ex gentibus: unde discimus, quòd hic nouus Rex, natus in Bethlehem, etiam ad gentes pertineat, quæ Magorum exemplo monentur, ut Christum quærant & adorent.

Magi præterea dicebantur: qua appellatione eorum dignitas & officij excellentia significatur. Est enim Magus hebraica uox, & dicitur à meditando & docendo, quæ duo ad Reges & sacerdotes potißimum spectarunt: Vnde Persæ suos reges & Sacerdotes Magos appellarunt. Quid hinc docemur? Christus in præsepi reclinatus iacet contemtus à suo populo: Magi uerò ab Ethnicis oriundi ueniunt, ut adorent: qua re significatur, quòd etsi regnum Christi non sit de hoc mundo, esse tamen regnum magnificum & gloriosum, imò cœleste, quod multi agnoscent non offensi eius externa & humili coram mundo specie.

SECVNDA circumstantia est, quòd Magi ueniant Hierosolymam, & illic quærant recens natum Christum. Iudæi qui libros Propheticos in manibus habuerunt, quibusq; commissa erant oracula Dei, stertunt securi, Christum non quærunt: sed illi, qui eorum iudicio ad Ecclesiam Dei non pertinebant, quærunt. Sed ubi? In Regia ciuitate Hierusalem: quo cum uenissent, & nihil de hoc Rege audirent, non parum quassata est illorum fides: nihilominus tamen se signo erigunt. Dicunt enim: uidimus eius stellam. Didicerant haud dubie ex re-

liquijs

liquijs scholæ Danielis, quando Christus esset nasciturus, talis stella tempus nascentis significaret.

TERTIA circumstantia est diligenter consideranda: nam monstrat qualis rex sit Christus. Vt enim præsepe, in quo iacuit, arguit regnum ipsius non esse de hoc mundo: Ita stella de cœlo apparens cœlestem illum esse regem docet. Et quemadmodum præsepe docet ipsum humilem esse, in mundi conspectu: Ita stella eius regni Maiestatem aspiciendam proponit, in fidei nostræ profectum, ne cum nobis contemtibilem prauus & malignus gentis suæ despectus reddat: quæ gens adhuc in sua ignorantia perseuerans Christum persequitur.

Quidam hîc quærunt, qualisnam fuerit stella, & alij aliud sentiunt, sed hoc manifestum est, quod tribus proprietatibus ab alijs perpetuis stellis differat, nempe situ, motu & splendore. Situs, quod fuerit in infima aëris regione, alioqui certum iter proficiscentibus monstrare non potuisset. Motus, quod non circulariter mouebatur: sed recta progressa est, ut dux uiæ non secus atq; columna nubis & ignis, ante populum exeuntem de Ægypto processit. Splendor quoq; differentiam facit: quia aliæ stellæ noctu tantum micant, hæc etiam interdiu eluxit. Non ergo fuit naturalis & perpetua stella, quales sunt, quæ in firmamento sunt. Quid ergo, Cometæ ne fuit? Similis quidem Cometa apparet fuisse: sed Angelum Dei fuisse non dubium est, quemadmodum Epiphanius testatur. Hic enim appa-

apparuit in forma stellæ, ut & Christi regnum ostenderet cœleste, & ipsum Christum ueram stellam & facem prædicaret, qui hominem solus à tenebrarum regno in suum gloriosum regnum introducit prætensa sui uerbi face, & illustrante ipsius Spiritu corda hominum, unde Zacharias CHRISTVM appellat Orientem ex alto, illuminantem eos, qui sedent in umbra mortis. Et Iohannes: Erat lux uera, quæ illuminat omnem hominem uenientem in hunc mundum.

QVARTA circumstantia est de Herode, & tota ciuitate Hierusalem. Herodes turbatur & tota Hierosolyma cum eo. Herodes metuit Regnum à se translatum iri in recens natum Regem. Non.n. intellexit Christi regnum fore cœleste, & non de hoc mundo: unde Ecclesia canit: Hostis Herodes quid times, non adimit terrestria, qui regna dat cœlestia. Hierosolymitanorum ingratitudo & oscitantia notatur, qui tædio malorum fracti, abiecerant iam spem redemtionis & salutis promissæ: Potius uoluerunt cum impio Herode sub seruitute uiuere, quàm nouum Regem, qui æternam libertatem adferret, recipere. Sed ea est hominum deprauata natura, quod satius iudicent retinere aliquam tranquillitatem carnis, quam cum aliquo periculo Christum autorem salutis recipere.

QVINTA concilium Herodis & Sacerdotum continet, cum Prophetia Micheæ Prophetæ. Herodes alioqui religionis & Prophetiarum contemtor,

temtor, iam turbatus, ubi Christus nasceretur, quærit. Nam audita interrogatione Magorum, mox conijcit regem illum, de quo quærunt, Meßiam esse, olim diuinitus promissum: sed quid Sacerdotes? Sincere ex scriptura respondent, producto in medium Micheæ testimonio, qui tamen postea se furiose toti scripturæ opposuerunt. Scripturam enim magnifaciunt impij, donec suis affectibus aduersari non uidetur: sed quando peccatum accusat, quando cristas deprimit, quando mortem & damnationem proponit, quando deniq; aliquid contra receptos mores, doctrinam, & traditiones tentatur, ibi mox fremunt impij, non amplius agnoscitur Christus, iam blaspemus appellatur. Papistæ nostri hodie fatentur nobiscum Christum unigenitum Filium Dei esse, assumsisse naturam humanam, unam esse personam subsistentem in duabus naturis: uerum ubi uentum est ad Christi officium, & dicimus illum esse solum Iesum, solum Christum, hoc est, solum Saluatorem, solum Pontificem & intercessorem, & neminem saluari posse, nisi qui sola in illuum fide iustificatus fuerit: Hic fremunt, quia illorum mores, doctrina & traditiones non possunt stare cum hoc Christi officio: ideo partim corrumpunt scripturas, partim abijciunt, & eos, qui Christum docent sincere & purè, gladio & igne persequuntur, quemadmodum Scribæ & Sacerdotes, qui hic primum cum Simeone & Anna sincere responderunt, postea tanquam phrenetici, fi-

dem

dem Christi abiecerunt, & eum cum suis ministris persecuti sunt. Atq; ita non satis est, si Papistæ cum sinceris Doctoribus in primis principijs conueniant: sed oportet esse in toto fundamento & omnibus fidei articulis constantem consensum: Non ergo scrutemur uerba ad eius perditionem, sicuti Herodes fecit: non negligenter, ut Scribæ & Pharisæi, qui monstrant quidem uiam: sed quam ipsi non ambulant, qui similes fuerunt fabris Arcæ Nohe, quam cum ædificassent, ipsi perierunt: Nohe autem cum suis est saluatus, sicuti hic Magi saluati sunt, perditis Scribis & Sacerdotibus. Sed scrutemur scripturam cum Simeone, Anna, Maria & alijs, qui inde salutem adepti sunt.

Iam paucis Prophetiam Micheæ uideamus. Ita enim ait: Et tu Bethlehem in terris Iudæ, nequaquam minima es inter duces Iudę. Ex te enim exibit Dux, qui pascet populum meum Israel, & egressus eius ab initio à diebus æternitatis. Hoc Micheæ testimonium multa de Christo docet: Primum locum natiuitatis eius monstrat. 2. Eius officium docet, quod est Dominatorem agere in Israël ad pascendum populum suum. 3. Incarnationem eius, qua uerus homo sit natus, ostendit. Nam cùm dicit: AB INITIO, indicat incarnationem Christi, qui iam ab initio mundi promissus fuit, ut suo tempore secundum carnem nasceretur. 4. Cùm ait, A diebus æternitatis, significat eius diuinam naturam, qua ante conditum mun-

mundum fuit. 5. Quòd una persona sit in duabus naturis subsistens. Cùm enim ait, Egressus seu egresʃiones eius, nomen plurale ad naturam diuinam & humanam pertinet; Singulare, EIVS, personæ unitatem subindicat. Atq; ita uidemus Prophetam præcipuos nostræ fidei articulos coniunxisse, qui fusius ab alijs enarrantur.

SEXTA circumstantia est de astutia Herodis, qui, cum prudenter se egisse putat, maxime desipit. Non est enim prudentia, non est astutia, non est consilium aduersus Dominum: clam uocat Magos, tanquam una cum illis natum regem amplecteretur: quærit tempus apparitionis stellæ, quasi inde certior de Meßia fieri uellet: iubet ut, cùm inuenerint puerum, sibi renuncient: ac si una cum ipsis eundem adorare cuperet. Ecce quantum hic sudat uulpes Herodes, sed consilium, quod erat in hac re præcipuum, nec ipse nec Iudæi secuti sunt. Si honoris gratia per aliquot uiros deduxisset Magos, facilima ratio fuisset ad inueniendum infantem: sed Deus illorum consilia infatuauit. Hodie, imò multis annis quæsiuerunt Papistæ perdere religionem: sed ita Dominus infatuauit illorum consilia, quòd ne unũ quidem hominem Lutherum potuerint perdere. Hinc discamus quòd Deus sit custos Ecclesiæ, & consilia impiorum perdat iuxta Psalmum primum.

SEPTIMA circumstantia est de oblatione Magorum, qui Christo inuento, regi Iudæorum obtulerunt munera, Aurum, Thus, & Myrrham: mu-

nera ſane, quorum illa terra fertilis erat. Hic duo diſcamus. Primum, quod nos, qui Chriſto homagium præſtamus, debemus aliquid de noſtris facultatibus conferre ad conſeruationem miniſterij. Alterum, de prouidentia Dei, qui iſto munere uoluit tanquam uiatico ad exilium proſpicere puero recens nato, & parentibus eius: unde diſcamus quòd Deus nolit ſuam Eccleſiam deſerere.

OCTAVA circumſtantia, quod Magi in ſomnis admoniti, per aliam uiam reuerſi ſint in regionem ſuam: qua re & Herodes deluſus eſt, & Deus declarauit, quod ſuorum etiam dormientium curam habeat.

DE SECVNDO.

Singulæ circumſtantiæ huius hiſtoriæ aliquam doctrinam ſuppeditant Eccleſiæ, ſicuti uidimus: nunc autem quantum ad uſum generalem attinet, duo diſcamus à Magis: quorum prius eſt, quærere Chriſtum ductu ſtellæ. Alterum, inuento Chriſto munera offerre. Ductum ſtellæ cum ipſis ſequimur, quando nobis lucernam pedibus noſtris, ſolum uerbum Dei proponimus, & eum in uerbo ſuo quærimus: Inuento Chriſto munera offerimus cum Magis, Aurum, Thus, & Myrrham, quando Aurum, hoc eſt, puram fidem & caſtam uitam: Thus, id eſt, confeßionem, inuocationem, gratiarum actionem: Myrrham, id eſt, patientiam ſub cruce & afflictione exhibemus. Præterea offeremus Mariæ, id eſt, Eccleſiæ Chriſti, & miniſterio

uerbi,

uerbi, & Ioseph, id est, ijs qui præsunt Ecclesiæ, munera: hoc est, promouebimus ministerium totis uiribus & facultatibus, ut quam optime habeat Ecclesia in hoc mundo per Christum Iesum Dominum nostrum, cui gloria in secula, Amen.

DOMINICA I. POST EPIPHANIAM, *Luc. 2.*

ET cùm factus esset Iesus annorum duodecim, ascendentib. illis Hierosolymam secundum cõsuetudinem diei festi, consummatisq; diebus, cùm redirent illi, remansit puer Iesus Hierosolymis, & non cognouerunt parentes eius. Cæterum rati eum esse in

comitatu, venerunt itinere diei, & requirebant eum inter cognatos & inter notos: Et cùm non inuenissent eum, reuersi sunt Hierosolymam, quęrentes eum. Et accidit, post triduum, inuenerunt illum sedentem in medio Doctorum audientem illos, & interrogantem eos. Stupebant autem omnes, qui eum audiebant, super intelligentia & responsis eius: & viso eo admirati sunt. Et dixit mater eius ad illum: Fili, cur fecisti nobis sic? Ecce Pater tuus & ego dolētes quærebamus te, & ait ad illos: Quid est quòd quęrebatis me? An nesciebatis, quòd in his, quæ Patris mei sunt, oportet me esse? Et illi non intellexerūt sermonem, quem locutus est ipsis, & descendit cum eis, venitq́ Nazareth, eratq́ subditus illis. Mater autem eius conseruabat verba omnia hęc in corde suo. Et Iesus proficiebat sapientia, & ætate, & gratia apud Deum & homines.

ENARRATIO TEXTVS.

HIC textus pars est Historiæ de gestis Christi, & continet quid egerit duodecimo suæ ætatis anno, uidelicet, quòd specimen quoddam suæ uocationis exhibuerit, disputando & disserendo cum legis doctoribus. Quid autem egerit Dominus à tempore, quo oblatus sit in templo, usq; ad duodecimum annum, & quid deinde à 12. ad 30. fere sacra Historia non meminit: quare id scire nostra non interest:

tereſt: ſufficit enim nobis, iſta cognoſcere, quæ Deus uoluit patefacere, ut quæ nos erudiunt, in Dei cognitione, & uera pietate. Illis igitur omiſsis, quæ ocioſi Monachi ſcripſerunt de infantia & puerili ætate Chriſti, Euangelium præſens iuxta gratiam, quam Dominus dederit, explicabimus.

Eſt autem ſumma huius Hiſtoriæ. Chriſtus duodecim annos natus, cum parentibus ſuis in feſto Paſcatos proficiſcitur Hieroſolymam: qui in reditu amiſſus requiritur, inuenitur inter doctores, & à parentibus reprehenſus, defendit ſe ſuperioris mandato, nempe Dei, quòd oportuerit ſe ipſius negocia curare, atq; ita deſcendit cum illis, eſt ſubditus, proficit ſapientia, ætate, gratia apud Deum & homines.

I. Exemplum Ioſeph, Mariæ, & Chriſti, proficiſcentium Hieroſolymam nobis proponitur.

II. Tentatio Mariæ & Ioſeph ex amiſsione Ieſu pueri.

III. Cura & officium parentum erga liberos, & liberorum uiciſsim obedienta erga parentes.

IIII. Profectus Chriſti, in ſapientia, ætate & gratia.

DE PRIMO.

Et cùm factus eſſet annorum duodecim aſcendentibus illis Hieroſolymam ſecundum conſuetudinem diei feſti. Hîc primum

quædam de festis Iudæorũ sunt admonenda. Deinde exemplum Ioseph, Mariæ & pueri spectandum.

Deus in ueteri testamento instituit uaria & multiplicia festa, ut populum suum de præstitis beneficijs admoneret, erudiret rudes, & omnes in uero Dei cultu contineret: Verum non omnia festa erant æque solennia. Quotidie mane & uespere fiebant sacrificia. Singulis septimanis, septima dies celebris erat. Habebant singuli menses peculiare festum. Tria præterea solennia festa singulis celebrabantur annis.

Quotidie mane & uesperi fiebant oblationes in memoriam æterni cultus debiti Deo, addebantur preces à pijs, reuocabant in memoriam promissionem Seminis, in quam fide intuebantur in omnibus suis oblationibus. In huius locum Ecclesia substituit matutinas & uespertinas preces.

SEPTIMO quoq; die hebdomadis memoria celebrabatur creationis rerum, adhibitis sacrificijs & gratiarum actione: in cuius locum Ecclesia substituit diem primum septimanæ, in memoriam secundæ creationis, hoc est, regenerationis, quæ fit per resurrectionem Domini, quæ primo die hebdomadis contigit: atq; ideo ab Ecclesia Apostolica iste dies, Dominicus dictus est.

Singulis mensibus in exordijs mensium, hoc est, in Neomenia festum celebrabatur in memoriam conseruationis: Nam cum uiderent lunam semper seruare ordinarios motus & illuminationes, uoluit

Deus, ut pro toto gubernationis beneficio gratiæ Deo agerentur: atq; ideo hoc festum Neomeniorum instituit. Hoc festum etsi Christianos non obligat: tamen non minus nos gratos esse oportet Deo, quam pij Iudæi fuerunt.

Singulis annis tria solennia festa habebant, quæ sunt, Pascha, Pentecoste, Scenopegia. Pascha erat institutum in memoriam liberationis ab Ægyptiorum seruitute: Pentecoste, in memoriam datæ legis in monte Sina: Scenopegia, in memoriam habitationis populi in deserto quadraginta annis in Tabernaculis, ut hac ceremonia reuocarent totum beneficum liberationis ab Ægypto in memoriam. In locum horum trium festorum Iudaicorum, substituit Ecclesia, Pascha in memoriam resurrectionis Domini, qui nos de seruitute Diaboli liberauit: Pentecosten in memoriam confirmationis Euangelij per uisibilem exhibitionem Spiritus sancti, & miraculosa linguarum dona: Et natalitia Domini in memoriam dati & exhibiti Christi.

Porro in tribus illis solennibus & annuis festis, debebant omnes masculini sexus uenire Hierusalem iuxta legem Mosi: cui legi hic Ioseph & puer Iesus se subijciunt, cum ut legi satisfacerent, tum ut suo exemplo nos excitarent ad reuerentiam erga ministerium & pias ceremonias, quas ideo seruare pios decet, quia sunt Pædagogia quædam & disciplina ad conseruandam religionem utilis.

Verum discernendum est inter cere monias di

uina autoritate institutas, & eas quæ grauitatis & ordinis causa institutæ sunt: ad illarum obseruationem obligamur iure diuino. Requirit enim à nobis Christus, ut baptizemur singuli semel, ut sacra ipsius Cœna participemus sæpe, ut eius uerbum aßidue audiamus: at humanæ ceremoniæ non ita obligant, modo absit contumacia, contemtus & scandalum.

Quemadmodum igitur hic audimus Mariam, Ioseph, & puerum Iesum festa, ceremonias Iudaicas, singulari religione obseruasse: ita nos discamus magnifacere ceremonias nostras, & illis libenter interesse, ac alios nostros bono exemplo ad obedientiam & pietatem inuitare.

DE SECVNDO.

Consummatisq; diebus, cum redirent, remansit puer in Hierusalem &c. Hîc incipit Euangelista describere tentationem Mariæ & Ioseph: in qua tentatione quatuor sunt circumstantiæ pensandæ: Prima recitat aliquot occasiones huius tentationis. Secunda tentationem ipsam & crucem Ioseph & Mariæ describit. Tertia, factum illorum in hac tentatione exponit. Quarta consolationem habet.

PRIMA occasio indicatur his uerbis: Remansit puer Iesus in Hierusalem: Quare, inquies, non significauit parentibus? Primum, ut significaret se nõ esse tantũ Mariæ filium: sed Dei quoq;, quod plus est, ideoq; non tam parentem matrem,

quam æternum Patrem respexit. Deinde, ut suo exemplo doceat pueros, non expectandum esse consilium parentum, ubi obedientia Deo præstanda agitur: Deo enim plus quam Parentibus debetur. Tertio, ut parentes suos maioris diligentiæ admoneat, atq; adeo omnes qui liberos habent, ut diuinitus commissum depositum obseruarent diligentius. Quarto, ut ipsi, Maria & Ioseph, disciplina hæc castigatoria admoniti, cogitarent serio, quales iam sua natura essent: nempe ignaui & segnes, non per omnia suo satisfacientes officio.

SECVNDA indicatur occasio, cum dicitur, & non cognouerunt parentes eius. Hic taxatur aperte negligentia parentum Iesu, quæ negligentia fuit non leue peccatum: unde nec leuis crux extitit in corde Virginis, sensit partem gladij suum cor tetigisse, cuius duodecimo anno antea mentionem fecerat sanctus Simeon. Cogitabat tantum thesaurum commissum sibi à Deo, ut illum obseruaret: contulit summam miseriam cum miseria Euæ: Nam ut illa genus humanum à Diabolo seducta perdidit: Ita uirgo existimauit se sua negligentia amisisse mundo promissum saluatorem.

TERTIA occasio tentationis & crucis indicatur cum dicitur, existimantes ipsum esse in comitatu, ex negligentia enim error nascitur.

Iam ipsa satis dura tentatio & crux sequitur. Quærentes Iesum integro triduo, ipsum non inueniunt. Amissus non inuenitur inter cognatos: gra-

uis crux. Amissus non inuenitur inter notos: grauior crux. Quæsitus triduo non inuenitur: grauissima crux.

Sed quid faciunt in hac acerbissima cruce mœstissimus Ioseph, afflictissima uirgo? Redeunt Hierusalem, ingrediuntur templum, inueniunt amissum inter doctores sedentem disputantem.

Hic rursus concipiunt consolationem, & tanquam è tenebris inferni liberantur, uiso puero Iesu.

Hæc in nostram doctrinam & consolationem scripta sunt: non enim aliter nobis accidit in nostra tentatione & cruce. Amittitur Christus thesaurus noster preciosus. Quæ occasio? Negligentia: non audimus uerbum, non inuocamus, raro sacramento Cœnæ utimur, in nullis deniq; pietatis studijs nos exercemus. Hanc negligentiam sequitur error, labimur ex uno peccato in aliud: ex una hæresi in aliam. Hinc tandem nascitur mala conscientia, quæ parit desperationem. Quid in his ærumnis faciendum? quærendus est Christus, is solus hisce malis mederi potest. At ubi quæso quærendus est? inter cognatos & notos nostros? nequaquam. Vbi ergo? In sancta ciuitate Hierusalem, id est, in Ecclesia. Apud quosnam? Apud eos qui uerbum habent, hic ubi amissum Christum inueneris, retinendus est fide, inuocatione, & sanctis moribus: ne nos rursus deserat, & nos amisso Christo pereamus, sicut Iudas fecit.

DE PRIMO.

Quia

Quia factum Ioseph & Mariæ monet nos de cura & officio parentum erga liberos: similiter factum pueri Iesu monet, de officio puerorum & obedientia erga parentes, de utroq; ideo breuius dicam, quia de ea re solet in Catechesi diligentius doceri.

Quantum igitur ad parentes attinet, has sequentes admonitiones necessarias esse iudico.

PRIMVM cogitent parentes, se ideo generare liberos, ut liberi nati sint ciues Ecclesiæ, ac Deum unà cum ipsis colant, & ubi ipsi obdormierint in Domino, Dei cultores suo loco relinquant. Vtinam non pauci essent, qui hoc serio cogitarent.

DEINDE statuant se omnem operam perdituros, nisi pueros suos in timore Domini educauerint, & sæpe opem diuinam implorauerint, contra tot insidias, quas diabolus struit teneræ ætati. Audimus multos conqueri de inobedientia puerorum suorum: sed animaduertunt, quod diuinitus puniantur, quod uelint suos pueros probos efficere, sine benedictione Domini, quam raro serio implorârunt.

TERTIO cogitent, quàm nobilis res sit puer: quem ipse Dominus in utero matris formauit, aluit, in lucem produxit, donauit corpore & anima, ut ipsum Deum archetypum tanquam in tabella referat.

QVARTO sciant hæc ordine curanda esse: corpori debent nutrimentum, educationem, uestes,

& aliquando uirgas, ut liberos in officio contineant: Animæ debent doctrinam, eam duplicem, pietatis & ciuilitatis, illa bonam conscientiam apud Deum obtinent, hac bonam famam coram hominibus consequuntur. His enim duabus rebus potissimum in hac uita studere debemus. Paulus utramq; complectitur, cùm ait: Parentes educate liberos in disciplina & correptione Domini. Cõfirmatur Tobiæ facto, qui filium suum instituens ait: Omnibus diebus uitæ tuæ in mente habeto Deum, caue ne peccato consentias: Hîc primum pietatis studium commendat filio: Deinde ne cõsentiat peccato, hoc est, ne auscultet eis, qui se ad peccandum inuitant: Requirit ergo à filio sanctam quandam ciuilitatem.

POSTREMO cogitent parentes, quàm multa cumulent peccata & committant, qui, ut par est, non faciunt officium in educandis liberis suis. Primum naturæ legem uiolant, quæ omnibus dictat officium suum esse, pie & honeste prolem educare. Deinde contra Deum peccant: mandatum enim Dei & autoritatem contemnunt. Is enim cum iubet pie honesteq; liberos educari, contemtor Dei est, qui imperata recusat. Tertio contra dignitatem suam. Deus enim parentes, loco quodammodo suo uult esse, quantum ad externam disciplinam attinet: sed hanc dignitatem uilipendunt, qui officium negligunt.

Hæc peccata multiplices pœnæ sequuntur spirituales & corporales, in ipsis parentibus & in libe-

liberis, atque adeo in tota posteritate.

Iam puerorum officium erga parentes quale sit, Iesu pueri exemplum euidenter docet: adeo ut non magnopere sit necessariū aliunde præcepta petere.

Primum ascendit Hierusalem cum parentibus: unde discant boni pueri cum parentibus Deum colere, ac sacros cœtus amare, ac reuerenter interesse ceremonijs Ecclesiæ.

Deinde disputat, quærit, audit: hinc nostri pueri discant, quærere quæ ignorant, disputare de dubijs, & audire recta dicentes: Quamuis autem Christus non disputauit, de quo dubitauit: non quæsiuit, quod ignorauit: non audiuit rectius docentes: Tamen exemplum nobis prodest. Deberent ergo pueri pij, reuersi domum, cum parentibus disputare, si quid dubij haberent de rebus auditis &c.

Præterea Christus parentes, cognatos, notos propter uerbum Dei amittit: hinc nostri quoq; pueri discant, pluris Deum facere, quàm carnales parentes, in maiori precio habere uerbum Dei uiui, quàm edicta parentum.

Postremo, Christus redit cum parentibus, & est illis subiectus. Hinc pueri nostri discant reuereri parentes, ac eis obtemperare in omnibus quæ pia & honesta sunt. Hæ uirtutes puerorum, ut habent magnificas promißiones de bono succeßu in hac uita: Ita uicia cum his uirtutibus pugnantia in pueris habent comminationes & pœnas grauißimas, quæ etiam ad posteritatem eorum se extendunt:

nam

Nam ut plurimum nepotes ueluti hæreditate accipiunt maiorum uicia.

DE QVARTO.

Quia de quarto loco nonnulla die abhinc octauo dicta sunt, tantum unum & alterum uerbum dicam. Iuxta diuinam naturam Christus non crescebat ætate, sapientia & gratia: sed iuxta humanam naturam, quam, quia ueram assumsit, in ea creuit ætate, sapientia & gratia. Cuius exemplum utinam imitaremur, ut cum ætate, sapientia & gratia coram Deo & hominibus accresceremus. Hoc autem ut fiat, donet nobis Christus, Cui gloria in secula seculorum, Amen.

DOMINICA II. POST

EPIPHANIAM, EVANgelium Iohan. 2.

ET die tertia nuptiæ fiebant in Cana Galilææ, & erat mater Iesu ibi. Vocatus est autem & Iesus, ac discipuli eius ad nuptias. Et vbi defecisset vinum, dicit mater Iesu ad eum: Vinum nõ habent. Dicit ei Iesus. Quid mihi tecum est mulier? nondum venit hora mea. Dicit mater eius ministris: Quodcunque dixerit vobis, facite. Erant autem ibi lapideę hydriæ sex positæ, secũdum purificationem Iudęorum, capientes singulæ metretas binas aut ternas. Dicit eis Iesus: Implete hydrias aqua. Et impleuerunt eas vsque ad summum.

Et

Et dicit eis: Infundite nunc, & ferte architri-
clino: & tulerunt. Postquam autem gustas-
set architriclinus aquam in vinum versam,
necq; sciret, vnde esset, sed ministri sciebant,
qui hauserant aquam, vocat sponsum & di-
cit ei: Omnis homo primo loco bonum vi-
num ponit, & cùm inebriati fuerint, tunc id
quod deterius est. Tu seruasti bonum vi-
num vsq; ad hoc tempus. Hoc edidit initi-
um signorum Iesus in Cana Galilææ, & ma-
nifestauit gloriam suam, & crediderunt in
eum discipuli eius.

ENARRATIO TEXTVS.

HOC

HOc Euangelium pars est Historiæ Christi, in qua suam gloriam in nuptijs manifestam reddidit. Nam uini miraculo, et suam naturam diuinam declarat, & officium insinuat, & ueritatem suæ doctrinæ, tanquam diuino quodam sigillo, obsignat: Naturam quidem suam diuinam eo declarat, quòd naturam rerum uerbo permutat: ad ipsius enim mandatum aqua fit uinum. Officium uero ostendit, quod imploratus opem feret indigentibus. Certitudinem doctrinæ hoc miraculo ueluti obsignat: Nam ne quis de certitudine doctrinæ ipsius, quæ cœlestis est, dubitet, diuinum edit opus, quod doctrinæ testimonium reddit: unde discipuli eius in fide confirmantur.

Loci autem, quos in hac concione tractabimus, erunt quatuor.

I. De nuptiarum solennitate.

II. De ipso coniugio iam inito & confirmato.

III. De præsenti miraculo, cum suis circumstantijs.

IIII. De exemplis uitæ, quæ hinc sumi poßint.

DE PRIMO.

De nuptijs dicturus, hæc ordine dicam. 1. Inter quas personas, natura & pietas nuptias approbet. 2. Qua uia futuri coniuges debeant nuptias aggredi. 3. Qualis consensus, & quorum esse debeat. 4. Cur in cœtu Ecclesiæ publico stipulationem publicam fieri conueniat. 5. Quale conuiuium nuptiale esse deceat.

In

In personis matrimonium ineuntibus spectanda sunt quatuor, cognatio, affinitas, religio & naturales uires, quæ in coniugio requiruntur. Quantum ad cognationem & affinitatem attinet, arcendi sunt à matrimonio, qui se inuicem attingunt gradibus consanguinitatis & affinitatis in Leuitico prohibitis. Præterea etiam uiolare gradus, à magistratu ciuili prohibitos, nequaquam licet. Quid autem in religione fieri expediat, factum Abrahæ aliorumq; sanctorum, interdictum Pauli, pericula, imò in multis horrendi lapsus ostendunt. Abraham cum suo Isaaco uxorem deligere instituit, mandauit procuratori domus suæ Eleezer, ut non acciperet filio suo de filiabus Cananæorum: sed abiret ad cognationem suam, & inde acciperet uxorem filio suo Isaac. Sciuit enim Abraham, quantum mali in familia pariat dispar religio. Hinc enim contentiones, hinc blasphemiæ, hinc impedimenta cultus & inuocationis Dei.

Interdictum Pauli est, ne ducamus iugum cum infidelibus: quod non solum de doctrina intelligendum est: sed de omni uitæ consuetudine. Qui tetigerit picem, inquit Salomon, coinquinabitur ab ea. Neq; enim fieri potest, ut qui cum impio conuersetur, non aliquid labis ipse etiam contrahat.

Pericula & multi horrendi lapsus ex dispari coniugio sequuntur, testis Salomon est, qui prophanarum mulierum conuictu factus est idolatra: Testis est Achab, qui impiæ Iezabelis consilio adeo fu-

rit, quòd Prophetas Dei trucidare non ueritus sit, ac tandem ruit in æternum exitium: tantum potest impiæ mulieris malicia.

His accedat puerorum educatio, quæ legitima esse nequit, quando parentes diuersam colunt religionem: Tum enim aut pueri omnino prophani fiunt, omnis religionis contemtores, aut hypocritæ, cùm propter alterum parentum, quod sentiunt, consieri non audent.

Quarto requirit in personis, quæ contrahent matrimonium, ne altera alteram fallat, cum uel morbo & frigiditate exhaustæ sint uires, uel alioqui in natura defectus sit, ut quis ad matrimonij beneuolentiam reddendam non fuerit idoneus.

Viam, qua futuri coniuges debeant nuptias aggredi, docent exempla, pietas & honestas. Hæc enim tria simul docent, quod non à leuitate, ut sæpe fit, non inter pocula, non à libidine incoandus sit contractus. Abraham petit suo filio coniugem, parentes Rebeccæ consentiunt. Postea quæritur puellæ consensus, & Isaac eam in uxorem ducit. Iacob seruit Laban longo tempore, parentes puellæ de nuptijs solicitat, quorum uoluntati accedit uirginis pudicus consensus. Pietas quoq; idem suadet: Nam ut quartum præceptum præcipit honorari parentes: Ita uult etiam, ut hic honor parentibus deferatur, ut de nuptijs liberorum statuant, utq; liberi nihil in hac re tentent cum contumelia parentum. His etiam ipsum omnibus dictat natu-

ra, ut

ra, ut honesta sit hæc copula, quæ non nisi per mortem finiri aut dissolui potest.

Postquam autem hac uia omnia legitimè tentata sunt, propius rem accedere oportet, & audiendus mutuus contrahentium consensus, qui minime coactus esse debet: sed liber, ut neutra pars se coactam dicere iure poßit. Quanquam enim à parentibus rectè fit initium: tamen parentibus non licet inuitos cogere. Nam præterquam quod coactum matrimonium non fit uere matrimonium, accedit hoc mali, quòd raro in talibus res bene succedat.

Cur autem in cœtu Ecclesiæ stipulationem publice fieri conueniat, quatuor sunt caussæ. 1. Vt sciant qui contrahunt hunc statum in Ecclesia locum habere. 2. Vt uoce ministri instituantur futuri coniuges in hoc sui coniugij auspicio. 3. Vt testis sit Ecclesia stipulationis factæ, ne cum scandalo uiuant, ac si contubernium potius esset, quàm coniugium. 4. Vt iuuentur publice precibus totius Ecclesiæ, quo inceptum matrimonium cedat in gloriam Dei, ipsis in commodum, adeoq́; toti Ecclesiæ in ædificationem per piam in sancto coniugio conseruationem.

Restat ut de conuiuio nuptiali breuiter aliquid dicatur, in quo quid abesse, quidq́; adesse oporteat, considerandum est. Abesse omnino oportet à Christianis nuptijs. 1. Crapulam. 2. Superbiam. 3. Immodicos sumtus. 4. Turpes & scurriles sermones, quales solent esse impudicorum tibicinum.

5. impedimentum pietatis, ne uidelicet eo tempore indulgeant conuiuio, quando sacra in templis fiunt, unde Deus offenditur, proximus scandalizatur, & multis est occasio lapsus. Contra, adesse debent, 1. Pietas. 2. Honesta hilaritas. 3. Sancta colloquia. 4. Crebra uota, ut Deus hunc suum statum sua benedictione secundet: Hæc enim legimus in sanctorum nuptijs fuisse usitata, quare etiam Deus sua bonitate huiusmodi nuptias est prosecutus.

DE SECVNDO.

Postquam iam de nuptijs quædam signauimus, breuiter nunc de ipso inito & confirmato matrimonio nonnulla adijciam, & tantum duo faciam: Primum caussas finales coniugij commemorabo, Deinde quibus uirtutibus consuetudo coniugalis amabilis & dulcis redditur, exponam.

matrimonij caus[a]e finales 4.

Caussas finales matrimonij quatuor esse omnes pij norunt: quarum PRIMA est mutuum adiutorium: Nam, cum Salomon dicit: uæ soli, significat mutuum adiutorium & societatem necessariam esse, quo melius & tranquillius ærumnas huius uitæ feramus. Propter hanc caussam possunt contrahere matrimonium senes, quorum corpus effœtum est, ut gignere non poßint.

SECVNDA caussa, est procreatio sobolis: uult enim Deus isto pacto humanum genus seruari. Atq; ideo ad primos parentes dixit: Crescite & multiplicamini, & replete terram.

TERTIA caussa est, ut sit Ecclesia domestica, in

ea, in qua parentes, tanquam Prophetæ, dignitate Prophetica sunt ornati, ut suos liberos de Deo & religione doceant, & liberi, tanquam plantulæ quædam, perpetua doctrina & exhortationibus irrigentur, ut tandem fiant arbores dulcissimum fructum fidei producentes.

QVARTA caussa, est uitatio scortationis in hac corrupta & deprauata natura: ita.n. ait Paulus: Propter fornicationem unusquisq; uxorem suam habeat. Est enim coniugium remedium contra impurissimum scortationis & adulterij scelus, in quo multa & horrenda scelera cōcurrunt: Primum enim contumax uiolatio legis diuinæ est. 2. Legis naturalis est peruersio. 3. Legum ciuilium turpis et fœda transgressio. 4. Regenerationis cœnum est. 5. Plagium est horrendum: non enim nostri iuris sumus: sed eius qui suo precioso sanguine nos redemit. 6. Resurrectionis dehonestamentum est. Quid enim fœdius est, quàm turpissimo scelere fœdare corpus, quod. olim ad æternam resurget gloriam. 7. Est horrenda templi Dei prophanatio, 1. Cor. 6. Cum autem hic tot peccata concurrant, nō est quod quisquam manus ultrices Dei se euasurum putet.

Scortatio e[st] p[ro]phanatio te[m]plj Dei.

Cæterum consuetudo coniugum amabilis & dulcis redditur hisce quinq;: Pietate, uirtute, mutua ἐπιείκεια, mutuo amore, & utrinq; sedulo & piè præstito officio.

Pietas iure primum locum tenet. Nulla enim stabilis & firma amicitia est, nisi à Deo ortum habeat:

beat: quare pietatem prælucere necesse est: cum enim coniuges decreuerunt Deo obedire, omnia postea faciliora fiunt.

Virtus & morum probitas inter coniuges, mutuam oblectationem parit. Hæc enim cum exercetur, consuetudinem uitæ reddit amabiliorem.

Mutua ἐπιείκεια, qua æqui boniq; consulimus alter alterius mores & errores, omnino est necessaria. Nam in hac imbecillitate naturæ multa errata incidunt, quæ nisi mutua condonatione tegantur, horrendi tumultus orientur.

Mutuus amor ex pietate ortum habens & uera uirtute facit, ut non nimis acute in aliorum uicia introspiciamus: sed multa aut non animaduertimus, aut si animaduertimus, amore tegimus: operit enim multitudinem peccatorum caritas.

Officium utrinq; pie & sedulo præstitum iugum leue & suaue reddit. Cum enim coniuges se mutuo animaduertunt, & uident parem diligentiam in officio, fit & suauior consuetudo, & magis utrinq; excitantur ad officia præstanda, ut alter alteri æqualia reddat.

Hæc quinq; ubi non adsunt, uitæ consuetudo omnium acerbißima est, imò ipsa morte durior. Quare pij dent operam, ut hæ uirtutes perpetuo in sua uita conspiciantur.

DE TERTIO.

Explicatis locis, qui præbuerunt occasionem huic miraculo: nunc ipsum miraculum cum suis circum-

circumſtantijs uideamus. Sunt autem circumſtantiæ plures, ut ſunt tempus, occaſio, interceßio matris et reſponſio, apparatus miraculi, miraculum ipſum, confirmatio miraculi, uſus & fructus eiuſdem.

Tempus notatur, quod & tertio die, ex quo in Galilæam peruenerit, factum ſit, & omnium primum miraculorum, quæ Dominus edidit, fuerit: Tempus igitur monet, ut ſingulari diligentia hoc miraculum perpendamus.

Occaſio miraculi quadruplex è textu colligi poteſt. 1. Ipſæ nuptiæ in Cana celebratæ. 2. Matris Ieſu inuitatio ad nuptias. 3. Defectus uini. 4. Cor uirginis ad iuuandum promtißimum.

Deficiente igitur uino, Mater Ieſu ad Filium dicit: Vinum non habent: Cui Ieſus, Quid mihi tecum eſt mulier? nondum uenit hora mea. Mater quidem hoc dicit uel commiſerationis cauſa, uel ut Filius opem ferat præſenti neceßitati, quacunq; tandem ratione: ſed Chriſtus matri durius reſpondet: idq; maximas ob cauſas: Non hic dignatur eam matris titulo: ſed mulierem ſimpliciter eam appellat. Deinde ait: quid mihi tecum? nondum enim uenit hora mea. Dominus hic longius proſpicit: uidet enim, quæ ſuperſtitiones aliquando erant oriture de inuocatione Mariæ uirginis. Videt quod, quæ propria eſſent Dei & mediatoris, in illam impie eſſent translaturi. Quare hoc duriori reſponſo perpetuam & grauem doctrinam omnibus ſeculis tradit, ne immodicus ſanctorum cultus

ſui officij honorem obſcuret: atq; ideo matrem propriam in uulgarem mulierum ordinem cogit: Non ergo de cauſa leui matrem ita alloquitur: Quid mihi tecum? ſed ut inter ſuum officium & matrem, adeoq; alios ſanctos diſcernat. Non uult partiri officium, quod ſuum eſt proprium, & matri partem attribuere: ſed ſibi ſoli uendicat ſaluatoris officium: Impie ergo ſuperſtitioſi uirginem ſalutarunt reginam cœli, aduocatam, uitam, dulcedinem, matrem gratiæ, atque adeo ſalutem mundi: Nulla enim pars redemtionis Mariæ aſſcribēda eſt. Quod autem addit, nondum uenit hora mea, duo inſinuat, nempe ſe nequaquam incogitantia uel torpore ceſſaſſe, & ſibi rem curæ futuram, ubi oportunitas ſe offeret.

Quid hic mater Ieſu? quodcunq;, ait miniſtris, dixerit uobis, facite: hoc ad apparatum miraculi pertinet: concipit tantum mater bonam ſpem, ut præſenti neceßitati ſuccurrat filius. Quod autem dicit miniſtris: Quicquid iuſſerit uobis facere, facite, nobis ſuppeditat generalem doctrinam in Eccleſia, cuius & typus et membrum eſt beata uirgo. Quid ergo Eccleſia hinc diſcit? ut cum beata uirgine iubeat miniſtris adeoq; omnibus Chriſtianis, ut Chriſto obtemperent faciendo quicquid ille iuſſerit, utut parum rationi conſentaneum eße uideatur.

Iam Dominus oblata oportunitate iubet miniſtris, ut hydrias, id eſt, uaſa aquaria ſex, quæ illic

erant destinata purgationi superstitiosæ Iudæorum, quarum singulæ capiebant binas aut ternas metretas, hoc est, omnes simul circiter sex Amer uini capiebant, has inquam hydrias iubet Dominus implere aqua usq; ad summum: quo facto iubet dari Architriclino. Nam arcana uirtute Christi, uinum iam erat, quod modo fuit aqua: quod cum gustasset Architriclinus, dicit sponso: Omnis homo primum bonum uinum ponit, & cum inebriati fuerint, tum id quod est deterius: Tu autem seruasti bonum uinum usq; adhuc. Hoc additum est ad confirmationem miraculi: testatur enim Architriclinus, hoc uinum multo nobilius fuisse quam id, quo antea usi sunt.

Iam sequitur usus & fructus miraculi, Et manifestauit (inquit Euangelista) gloriam suam, & crediderunt in eum discipuli eius. Destinatum igitur erat hoc miraculum duabus rebus, nempe manifestandæ Christi gloriæ & fidei discipulorum confirmandæ. Quæcunq; enim miracula mundo ostendit Christus, totidem diuinæ eius gloriæ testimonia fuerunt, & totidem doctrinæ ipsius ac fidei in auditoribus obsignationes.

Hic est ergo uerus usus miraculorum Christi, ut eius gloria illustrata, & per illa ueluti authentica sigilla confirmata ipsius doctrina, in ipsum uiua fiducia recumbamus. At miracula, quæ uel obscurant gloriam Christi, uel fidem extinguũt, præstigiæ Diaboli sunt, à quibus, ut nobis caueamus,

monet Dominus Matth. 24. *Surgent, inquit, Pseudochristi & Pseudoprophetæ, & dabunt signa & magna prodigia: Ita ut in errorem inducantur, si fieri poßit, etiam electi:* Ecce *prædixi uobis.* Nemo erga credat miraculis, nisi quæ gloriam Christi manifestant, & ueram in ipsum fidem alunt & confirmant.

DE QVARTO.

Quia in hoc Euangelio *multarum personarum fit mentio, nunc quid doctrinæ & admonitionis à singulis petendum sit, breuiter ostendam.*

Primum igitur ab omnibus his conuiuis discamus exemplum frugalis hilaritatis, modo absit luxus & insania: de qua re in primo loco plura dicta sunt.

quando Christus inuitatur a coniugatis

A sponso & sponsa discamus Christum *recipere in nostra conuiuia, quod tum demum fit, quando in timore* Dei*, & cum gratiarum actione utimur donis* Dei *ad honestam hilaritatem, & relinquimus domi eos, qui non sunt inuitati.*

Christus inuitatus quid facit.

A miraculo discant sponsus & sponsa, quod, si Christus *ab ipsis ad nuptias inuitetur, mutaturus sit aquam in uinum, hoc est, omnia amara in dulcia conuertet, eos prosequetur sua benedictione, adeo ut nihil sit ipsis defuturum.*

A *Christo discamus pro nostris facultatibus, iuuare sponsum & sponsam, hoc est,* Ecclesiam *ornare, quibuscunq; id tandem poterimus modis.*

A *Christo rursus res, quæ in abusu & superstitione*

tione fuerunt, transferre ad bonum piumq; usum, ut gloriæ Dei & Ecclesiæ in ædificationem seruiant. Hydriæ hic seruierunt superstitioni Iudaicæ: sed Christus eis utitur ad illustrandam suam gloriam, & ædificationem Ecclesiæ. Ita bona Ecclesiastica, quæ olim erant in abusu, nunc in meliorem usum conuerti deberent.

A Maria discamus affici aliorum commiseratione & inopia, & inuocare Deum, ut pauperibus sua adsit benedictione.

Ab Architriclino discamus purgatis mentibus Christi facta approbare.

A Ministris discamus Christo iubenti operas obtemperare, & non tam spectare quid iubeat, quàm facere quod iubeat.

A Christo, Maria & discipulis simul discamus familiaritatem cum hominibus colere, boni consulere illorum tenuitatem: discamus etiam pauperum honestas nuptias nostra præsentia honorare, & facultatibus, cum res postulat, iuuare.

Hæc copiosius diximus de hoc Euangelio, quia hæc materia, quam continet, non nisi semel in anno tractari solet. Dixi de ratione nuptiarum, de matrimonio, ostendi quoq; quantum peccatum sit uiolatio sexti præcepti: Exposui miraculum cum suis circumstantijs, & quid doctrinæ & admonitionis exempla personarum in hoc Euangelio nobis commendent. Deus autem pater Domini nostri Iesu Christi det nobis suam gratiam, ut hoc miraculo con-

lo confirmati, Deo Patri, Christo & Spiritui sancto ueram tribuamus gloriam in uero timore Dei & fide, cui soli immortali & uiuo Deo sit honor, gloria & imperium in omnia secula seculorum, Amen.

DOMINICA III. POST EPIPHANIAM, EVANgelium Matth. 8.

CVm descendisset autẽ de monte, secutæ sunt eum turbæ multæ: Et ecce leprosus accedens adorauit eum dicens: Domine, si velis, potes me mundare: protẽsaq; manu

tetigit illum, dicens: Volo, mundus esto: ac protinus mundata fuit illius lepra. Et dicit illi Iesus: Vide, ne cui dixeris, sed abi, ostende te ipsum Sacerdoti, & offer munus, quòd iussit offerri Moses in testimonium ipsis. Porrò cùm ingressus fuisset Iesus Capernaum, adijt eum Centurio obsecrans eum, & dicens: Domine famulus meus decumbit domi paralyticus, ac grauiter discruciatur. Et dicit illi Iesus: Ego cùm venero medebor illi. Et respondens Centurio dixit: Domine, non sum idoneus, vt tectum meum subeas: Imo tantum dic verbum, & sanabitur famulus meus. Nam & ego sum homo alterius potestati subditus, & habeo sub me milites, & dico huic, vade, & vadit, & alteri, veni, & venit, & seruo meo, fac hoc, & facit. Hæc autem cùm audisset Iesus, admiratus est, & ait sequentibus se: Amen dico vobis, ne in Israel quidem tantum fidei reperi. Dico autem vobis, quòd multi ab Oriente & Occidente venturi sunt, & accumbent cum Abraham, & Isaac, & Iacob, in regno cœlorum: filij vero regni eijcientur in tenebras exteriores, illic erit ploratus & stridor dentium: & dixit Iesus Centurioni: Abi, & quemadmodum credis, ita fiat tibi, & sanatus est famulus eius in hora illa.

ENARRATIO TEXTVS.

HOC

HOc Euangelium proponit nobis affectũ Christi erga genus humanum, & præcipue erga eos, qui ad se in anxietate & cruce confugiunt. Quod enim uerbis promisit, dicens: Venite ad me omnes, qui laboratis & onerati estis, & ego reficiam uos, & inuenietis requiem animabus uestris: Id hic facto declarat. Nam postquam in monte Patris uerbum docuisset, descendit, & opere quod docuit complet, suam doctrinam miraculis confirmans: Duo siquidem miracula hic edit: uerbo sanat leprosum, mandato absentem Centurionis filium curat. Horum miraculorum usus est, & ut Christum uerum Meßiam esse comprobent, & eundem uelle afflictis se inuocantibus opem ferre testentur, non secus atq; huic leproso & Centurioni se inuocantibus opem tulit. Cæterum quo nobis præsentia miracula ad maiorem instructionem seruiant, quatuor locos tractabo, qui sunt:

I. Generalis doctrina de omnibus miraculis Christi.

II. De leproso & eius curatione et circũstantijs.

III. De Ethnico Centurione, eius fide, & cura pro famulo.

IIII. Laudatio fidei huius Ethnici.

DE PRIMO.

Quia Euangelica historia multa miracula Christi, quibus suam gloriam manifestat, doctrinam confirmat, & fidem in auditoribus auget, continet: uolo breuem & generalem doctrinam tradere, cuius

usus

usus erit in omnibus particularibus miraculis Christi. Cur autem Dominus addat suo sermoni miracula, proximo die Dominico dictum est, & iam statim breuiter in principio repetij. Verum ut plenam doctrinam miraculorum habeamus, plura sunt excutienda, quæ ut in certum claudantur numerum, quinq; quæstionibus omnia subijciam: Quæ persona: qui fines, quis modus, & quis usus: curq; hodie non edantur miracula.

Personæ sunt triplices: Primum morbis & tyrannide Diaboli oppressæ. Deinde spectatores miraculorum. Postremo Christus miracula edens.

Fines sunt plures. 1. Vt Christus suam gloriam manifestet. 2. Vt doctrinam suam obsignet. 3. Vt hominum fides confirmetur, qui miracula cernunt. 4. Vt Deus glorificetur uisis ipsius stupendis operibus. 5. Vt paulatim regnum Diaboli destruatur. Quæcunq; miracula eduntur contra hos fines, damnantur, ut præstigiæ Diaboli, Matth. 24.

Modus uarius est: nunc enim solo uerbo edit miracula, ut hic: nunc, ut precium sui corporis ostendat, manum applicat: nunc ad Deum præmissa gratiarum actione: nunc sola uirtute sine uerbo, ut aquam in uinum conuertit. Ad hunc modum etiam pertinet fides eius, qui miraculo iuuatur, ut in hoc Euangelio legitur.

Vsus triplex est, ut miraculose sanatus non amplius peccet: ut spectatores fiduciam de sanatore concipiant: utq; nos, qui miracula Domini legimus,

de

de gloria Christi, & de doctrina confirmemur, simul fidem in ipsum concipiamus, quòd non secus ergo nos affectus sit, quàm fuit erga illos.

Sed cur iam nulla miracula fiunt? Cæcus plane est, qui nulla miracula hodie conspicit. Ecclesia Christi est exiguus grex, quem diabolus Rex tenebrarum, & Papa Antichristus persequuntur, & omnes neruos intendunt eo, ut ueram Christi religionem extinguant: id tamen non possunt. Vnum Lutherum totus mundus persequebatur: sed pilum de capite ipsius non tetigerunt. Quare miraculose ipsum atq; adeo pusillum suum gregem defendit Deus. Hæc præsentia Dei in Ecclesia satis miraculosa est, ut non alia miracula quærere sit necesse. Deinde miracula & uirtutes sanationũ corporum, & uisibiles donationes Spiritus sancti solummodo in primitiua Ecclesia edebantur, ut in perpetuum in omnem posteritatem Christi gloriam, doctrinam & nostram fidem confirmarent. Quorum usus apud nos est, ut sciamus, ea fuisse authentica quædam sigilla, quibus Deus suam doctrinam in perpetuum confirmatam & obsignatam uoluit.

DE SECVNDO.

In leproso qui sanatur, spectentur sex: Infirmitas, personæ conditio, fides, inuocatio, patientia, confeßio.

Infirmitas leprosi pœna peccati est: quare ipsum iræ diuinæ admonet, & iusti Dei iudicij. Est.n. omnis crux, omnis calamitas, & quicquid aduersi nobis

bis in hac uita accidit, ueluti concio quædam diuina, qua Deus accusat peccatum, ostendit suam iram: quam Dei iustißimam iram cum homo cogitat serio, sine cognitione Christi, in desperationem ruit: unde sæpe fit, ut homo uel sibi manus afferat, uel paulatim tabescat dolore: Conscientia enim peccati, nunquam, uel ad momentum ullum, tranquillum sinit. Hoc uno declaremus exemplo: Oedipus rex Thebanus, orta in suo regno pestilentia, cogitat aliquod atrox scelus, à se uel suis perpetratum esse: Vocat Tiresiam sacerdotem: iubet ut sua augurandi arte monstret autorem tam atrocis sceleris, propter quod tota respublica adeo graui pestilentia infestetur. Deprehendit ergo Oedipus seipsum & non alium istud graue scelus perpetrasse. Sustulerat enim de propria matre, quam ignarus in uxorem duxerat, liberos. Nam puer expositus est à parentibus, ut interimeretur: sed pastor, cui hoc mandatum erat, parcit puero eleganti, qui tandem uir factus, bella geßit pro Thebanis feliciter, & pro re bene gesta ei regnum tradiderunt, & reginam Iocastam in uxorem dederunt: ducit ergo ignarus propriam matrem in uxorem. Postquam autem hoc peccatum Oedipo innotuit per sacerdotem, & conspexit totum regnum grauißima peste infestari propter suum factum, de ira Dei cogitat: Huius cogitatione adigitur in desperationem. In hac desperatione primum adimit sibi oculos, ne hunc solem aspiciat. Deinde conscientia sceleris excarni-

ficatus, magno eiulatu iubet, ut astantes à se discedant, ne uel umbra sua noceat bonis. Postea fugiens à regno, uixit cæcus & mendicus, donec desperatione absorptus, perijt. Mater Iocasta peccati conscientia impatiens doloris, mox, ubi innotuit culpa, sibi uitam laqueo finiuit: Adeo horrendum & fœdum malum est peccatum, quando homo illud cordis oculis uere intuetur.

Personæ leprosæ conditio admodum dura fuit: nam separatim à cœtu populi Dei illum uiuere oportuit. Quo ingenti dolore haud dubie multi contabuerunt: nam non solum à societate hominum fuerunt exclusi: uerumetiam consolatione per uerbi prædicationem destituti erant. Præterea quinq; notis erant ab alijs hominibus distincti, quæ res non parum auxit dolorem. Prima nota, uestimentum dissolutum & dissectum. Secunda, caput detectum. Tertia, os coopertum. Quarta, habitatio semota ab hominum consuetudine. Quinta, publica proclamatio, qua immundus proclamabatur, ut indignus, qui inter Israëlitas in populo Dei uersaretur. Atq; hæc conditio fuit huius leprosi: his malis, si non acceßisset fides in Christum, prorsus dolore fuisset extinctus.

Accedit ergo Christum, concipit fidem, & tametsi sensit se damnationem meruisse: tamen liberali promißione Christi se erigit. Audiuerat haud dubie hanc uocem Christi: Venite ad me omnes qui laboratis & onerati estis. Audiuerat haud dubie à

Iohan-

Iohanne de Christo: Ecce Agnus Dei qui tollit peccata mundi. Leprosus ergo hic cognito medico, spem sanitatis concipit, certa fiducia in Christum recumbens.

Ex hac fide Christum inuocat: est enim fidei germanus fructus inuocatio, ut quæ sine fide fieri nequit, iuxta illud: Quomodo inuocabunt, in quem non crediderunt?

Verum in inuocatione singulare patientiæ exemplum proponitur. Ait enim Christo leprosus: Domine si vis, potes me mundare? Quemadmodum Dauid expulsus regno, cum conditione petijt se restitui, si ita Deo bonum uideretur: Ita hic leprosus hoc beneficium corporale relinquit in manu Domini, qui melius nouit, quæ nobis expediunt, quam nos ipsi.

Hæc præterea oratio insigne confeßionis Christi exemplum habet. Scribæ & Pharisæi persequebantur eos, qui Christum confitebantur: sed hic pauper contemtus leprosus uel frementibus principibus et sacerdotibus Christum confitetur, statuit Christum omnipotentem esse, adeoq; uerum Meßiam: cuius constantem confeßionem & nos imitari decet.

Iam leprosi huius curatio spectanda est, in qua plures sunt circumstantiæ examinandæ, quarum singulæ peculiares doctrinas habent. Manu corpus leprosi tangit: promittit alacriter quod petit leprosus; uerbo iubet eum mundum esse: effectus,

hoc est, mundatio à lepra sequitur continuo: mundato dat triplex præceptum, ut nemini dicat: ut ostendat se Sacerdoti: ut offerat munus secundum legem.

Manus extensio & attactus corporis leprosi immensæ gratiæ & bonitatis Christi symbolum fuit, quo facto mirum in modum leprosi fidem auxit. Nam cum uidebat Filium Dei non solum non abhorruisse instar aliorum hominum à suo colloquio: Verumetiam suam immunditiem manu tetigisse, singulari Spiritus gaudio est perfusus.

Cum hoc contactu coniungitur promißio: Volo: leprosus ait, si uis. Christus uolo respondet. Hinc apud se leprosus conclusit, se mox sanatum iri.

Promißioni addit, Mundus esto: qua uoce suam diuinam potentiam declarat, confirmat doctrinam, & fidem in spectatoribus & Historiæ lectoribus auget: uelle enim Christi facere est: omnia quæ uoluit in cœlo & in terra, fecit. Hæc Christi potentia consolabitur nos aduersus potentiam Diaboli &c.

Et confestim est mundata lepra eius. Hoc ipsum miraculum est & beneficium erga leprosum: quo beneficio tanquam symbolo quodam notat: quod is paratus sit, ad purgandos omnes à sua spirituali lepra, qui ad ipsum fide accedunt.

Mandata sequuntur, primum ne leprosus cuiquam dicat: huic mandato zelo quodam prædicandi beneficij Christi leprosus non obtemperat, in

qua re non parum peccauit. Debebat enim non gratias referre benefactori iuxta suum sensum: sed obedientiam potius, qua nullum aliud Christo acceptius est sacrificium.

Secundum & tertium mandatum sequuntur: Vade ostende te Sacerdoti, & offer munus tuum in testimonium ipsis. Hoc fecit Christus, ut legi Mosis hoc pacto satisfieret, in qua committitur sacerdotibus iudicium de lepra, ut infectos de cœtu reijciant, & sanatos recipiant publico suo testimonio. Quod autem offerre sanati iubentur, ideo factum est, ut ista oblatio esset symbolum gratitudinis illorum, qui sanitatem adepti essent erga Deum.

Papistæ, qui ex hoc loco confeßionem auricularem extruunt cum enumeratione peccatorum, stulti sunt, & fœde deprauant scripturam, eam in alienum sensum detorquentes. De confeßione, quam nos retinemus in nostris Ecclesijs, aliâs dicendum est.

DE TERTIO.

Historia continens beneficium Centurioni exhibitum, plurimas doctrinas, quas numeris distinguam, quo melius teneri poßint, habet.

1. Obseruanda est imago duplicis populi Iudaici & Ethnici. Primum sanatur Iudæus. Deinde Ethnicus: unde docemur, beneficia Christi promiscue ad omnes pertinere; non esse distinctionem Iudæi & Græci. Vt enim omnes peccauerunt & egent glo-

ri Dei: Ita omnibus Christus suum beneficium offert fide recipiendum.

2 Diuersa conditio Iudæi & Ethnici non caret doctrina. Iudæus erat pauper, Ethnicus diues: non ergo Christus respectum habet præsentis fortunæ, non contemnit pauperem, non reijcit diuitem. Iudæus erat plebeius, nobilis uero Centurio: in regno ergo Christi, non habent rationem maiorum stemmata: sed in Christum fides, qua omnes, siue nobiles siue ignobiles, Filij Dei nascuntur. Iudeus erat in mundo contemtus, Centurio aulicus honoratus: sed ex fide æstimat Dominus, quis sit apud se honoratior.

3. Iam ex circumstantijs quæramus, qualis fuerit fides Centurionis: quòd Ethnicus fuerit extra populum Dei peculiarem, satis humiliat ipsum. Posset quidem gloriari apud homines de Centuriatus dignitate: sed hæc gloriatio nullum locum habet apud Deum: Nam ut ait apud Hieremiam Dominus, qui gloriatur, in me glorietur, qui facio misericordiam, iudicium & iusticiam: non ergo Centurio sine pœnitentia accedit Christum: sed agnita sua miseria, opem Christi implorat pro famulo, idq; ex uera fide, qua re ipsius etiam caritas erga proximum declaratur. Cùm autem dicit: Non sum dignus, vt intres in domum meam: item, tantum dic vnum verbum, & sanabitur puer meus, & se peccatorem fatetur, & Christum diuina natura præditum agnoscit, in quem & credit. At cùm subiun-

subiungit: Nam & ego homo sum sub potestate constitutus &c. *significat quam facile sit Christo diuina uirtute etiam absentes iuuare solo uerbo & uoluntate, cum ipse sit homo sub aliena potestate constitutus, poßit famulis præscribere quæ facienda, & ipsi imperata faciunt.*

4. Hic quæstio oritur de aliena fide. Centurio credit: sed famulus eius sanatur: unde certam hanc doctrinam colligimus, quod pij sua fide poßint alijs impetrare corporalia beneficia: sed an aliquis aliena fide saluari poßit salute æterna, quæstio apud Christianos nulla est: Nam illi sciunt neminem saluari sine propria fide, quæ quidem acquiri potest, cum pij pro alijs orant, ut Deus ipsis largiatur fidem.

DE QVARTO.

In hoc præconio fidei Ethnici plura sunt consideranda. Primum admonitio Christi, quæ ad eius humanitatem refertur: Indicat enim affectus humanos, sed sine peccato. 2. Iurat se non inuenisse tantam fidem in Israel. Iudæi enim non solum uerbum, uerumetiam signa requirebant: sed hic Ethnicus modicum doctrinæ gustum cum haberet, solo uerbo est contentus. Mariæ fides perfectior erat: sed ex perfectiori instructione, & certioribus & pluribus signis: maior igitur est Centurionis fides secundum aliquam partem, non secundum absolutam fidei rationem. 3. Docemur hoc loco, quod oporteat fidem crescere, & quotidiana incrementa

sumere. 4. Docet hic Christus de uocatione gentium, ut ipsæ cum Abraham, Isaac & Iacob colligantur in unam Ecclesiam per fidem in Christum. 5. Prædictio reiectionis Iudæorum propter suam incredulitatem, cum intermimatione pœnæ. 6. Cum dicit Centurioni, Vade, fiat tibi vt credidisti, significat omnia poßibilia credenti, quemadmodum Christus alibi testatur, Cui honor & gloria in secula seculorum, Amen.

DOMINICA IIII. POST EPIPHANIAM, EVANGELIUM MATTH. 8.

ET

ET cum ingreſſus eſſet Ieſus nauim, ſecuti ſunt eum diſcipuli ſui: & ecce motus magnus factus eſt in mari, adeo vt nauis operiretur à fluctibus, ipſe vero dormiebat. Et accendentes diſcipuli excitauerunt illum, dicentes: Domine, ſerua nos, perimus. Et dicit illis: Quid timidi eſtis, exigua præditi fiduciæ? Tunc excitatus increpauit ventos & mare, & facta eſt tranquillitas magna. Porro homines admirabantur, dicentes: Qualis eſt hic? quia venti quoq; & mare obediunt illi.

ENARRATIO TEXTVS.

HOC Euangelium rurſus indolem Chriſti nobis ponit ob oculos, quæ eſt ſuis adeſſe in periculis, eosq; iuuare, ſecundum Pſalmi dictum: Tecum ſum in tribulationibus. Item: Inuoca me in die tribulationis, exaudiam te, & honorificabis me. Ad eundem modum Apoſtolorum Exemplum hic docet, quid in periculis ſit faciendum, uidelicet ut cum Apoſtolis Chriſtum noſtra fide excitemus, quo nobis petentibus opem ferat. Hæc eſt autem ſumma Euangelij, quod Chriſtus, periclitantibus diſcipulis in naui præ tempeſtate ſubito orta, excitatus increpet mare, & uentum, unde tranquillilitas magna ſecuta eſt, & admiratio in ſpectatoribus. Locos autem tres tractabimus, qui ſunt:

I. *Varietas tentationum piorum in hoc mundo.*

II. Historiæ præsentis explicatio cum suis circumstantijs.

III. Pulcerrima imago Ecclesiæ Christi in hoc mundo.

DE PRIMO.

Quia hoc Euangelium meminit tentationis in naui, uolo breuiter indicare tentationum genera, quibus homines sollicitantur: idq; ideo, ut agnitis periculis, quæ nos undiq; circumstant, simus uigilantiores, ne tentationibus fracti abijciamus confeßionem ac gratia excidamus. Sicut enim Christi discipuli inter maris fluctus tentabantur de uita: Ita singuli Christiani, omni fere hora salutis suæ naufragium timere debent.

Tentationum genera sunt multa: aut .n. tentatio Deum autorem habet, aut à Diabolo proficiscitur, aut ab hominibus uenit, aut in ipso qui tentatur causam habet, aut res circumstantes molestant.

Deus tentat, ut nobis ipsis reddamur probatiores: non enim tentat, ut sciat, quem nihil latet: sed ut scire nos faciat, quantum in pietate profecerimus. Et tentat Deus in moribus, & in doctrina, & in signis iræ. In moribus tentauit Abraham, quando iußit eum mactare filium suum unigenitum Isaac in holocaustum: Verum Abraham obediendo Deo in re adeo dura & difficili, factus est sibi ipsi probatior, & uidit uerum suæ fidei fructum, præferre obedientiam erga Deum omnibus rebus mundi. Sic hodie pij diuinitus tentantur, dum mandatis Dei pro-

propositis, omnium uirtutum morumq; regulis certißimis, probatiores sibi redduntur per spontaneam obedientiam. Ac contra qui scientes & uolentes ruunt in peccata, & succumbunt tentationi, fiunt rei iræ Dei, donec resipiscant.

Deinde in doctrina quoq; tentat nos Deus, quando permittit Pseudoprophetas uenire, & uaria dogmata erronea proponere, de quo tentationis genere loquitur Moses Deut. 13. Si surrexerit in medio tui Propheta, aut qui somnium se uidisse dicat, & prædixerit signum atq; portentum, & euenerit quod locutus est, & dixerit tibi: Eamus & sequamur Deos alienos, & seruiamus ijs (hoc est, si nouum modum colendi Deum instituat) non audies uerba Prophetæ illius & somniatoris, quia tentat uos Dominus Deus uester, ut palam fiat, utrum diligatis eum an non, in toto corde, & in tota anima uestra. Hæc tentatio Deo asscribitur, quatenus probationis est, & non seductionis. Ad eundem modum hodie dat nobis uerbum: sed permittit oriri hæreses plurimas, ut eo pacto nos tentet probetq;, an illum uere ex uiua sinceraq; fide diligamus. Aliquando in signis tentat Dominus, dum in cœlo, terra, mari, horrenda suæ iræ signa proponit, quæ signa mirum in modum piorum animos concutiunt. De hoc tentandi genere loquitur Moses Exod. 20. Nolite timere, ut enim tentaret uos uenit Deus, & ut terror illius esset in uobis, & non peccaretis.

Diabolus tentat defectione à doctrina, præsumtione

tione in officio, idolatricis cultibus multis alijs modis: de quibus dicendum est Dominica secunda quadragesimæ.

Homines, cum hostes, tum amici tentant nos uarijs modis, doctrina, hypocrisi, exemplo, consilio, promißione, comminatione.

Inuenit etiam homo in se ipso, à quibus tentatur, ut sunt peccatum hæreditarium. Deinde multi affectus inde pullulantes, qui nos solicitant, ut aliquid contra Deum tentemus. Tentatur interdum homo à dotibus aut animi aut corporis, quales sunt pulcritudo, robur, ingenium, artificium &c. Hoc tentationis genere, qui superari nolit, cogitet omnia diuinitus esse collata in Dei gloriam & aliorum commodum.

Res quoq; circumstantes sæpe piorum mentes tentant & perturbant, quarum quædam ante nos sunt, ut quæ imminent: quædam post, ut quæ præterierunt: quædam à dextris, ut quæ iucunda sunt: quædam à sinistris, ut quæ tristia existant. Ante nos, mors minatur, iudicium Dei horrendum excruciat, infernus os patens habet. Post nos seu retro à tergo sunt præterita peccata, quæ conscientiam hominis cruciant. A dextris sunt diuitiæ, honores, potentia, quæ multos homines in æternum exitium præcipitant. A sinistris sunt paupertas, probra, contemtus, infamia, pericula in terra, mari, domi, foris. Hæc tentationum genera sunt grauißima, quæ superantur fide, inuocatione, crebris suspirijs ad

Deum

Deum pro auxilio, morum innocentia, breuiter, perpetua ſeriaq; pœnitentia. Hæc de tentatione uolui hoc loco dicere, ut nos excitemur ad uigilantiam & precationem, ne intremus in tentationem.

DE SECVNDO.

In huius miraculi hiſtoria ſequentes ſunt conſiderandæ circumſtantiæ.

1. Tentatio fidei. Diſcipuli habent ſecum in naui Dominum, atq; ideo nauigant ſecurius: ſed hæc ſecuritas non ita diuturna fuit: nam tempeſtate orta, nauis fluctibus obruitur: unde factum eſt, ut qui paulò antea ſecuri nimium fuerunt, iam fluctibus maris deſperabundi obijciantur: Quare nemo nimium fidat ſecundis: ſed in rebus ſecundis metuat.

2. In hoc periculo grauiſſimo Chriſtus dormiuit, cum ut uires laboribus fatigatas ſomno recrearet ac reficeret, tum ut diſcipulorum fidem exploraret, non quod ipſe ſcrutator cordium, quicquam ignorarit: ſed ut ipſi ſibi diſcipuli fierent notiores. Præterea etiam ideo Dominum dormiſſe credendum eſt, ut in diſcipulis maior fides excitaretur, & maiore timore perculſi diſcipuli, Chriſtum uehementius inuocarent, ac in maximo periculo, præſens auxilium maioris facerent. Nam ſi Chriſtus uigilaſſet, opem laborantibus, ut in graui periculo, ſua ſponte, ſine diſcipulorum precibus tuliſſet, Etſi autem omnia, quæ ad noſtram ſunt ſalutem neceſſaria, ex ſua bonitate & paterno erga ſuos affectu dare paratus eſt: non tamen niſi rogatus

dare

dare solet: Est enim oratio ordinarium instrumentum ad impetranda omnia, quæ nobis à Deo necessaria sunt: idq; ea de caussa, ut ipsum quidem uerum Deum creatorem & fontem omnis boni ueneremur, nos uero impotentes creaturas (ut quæ sine Deo necquicquam habemus, nec quicquam ualemus) agnoscamus.

3. Praxis fidei hic conspicitur: Fides enim non est ociosus assensus aut cogitatio: sed est fortis gigas, qui uicit mundum, ut Iohannes inquit: Hæc est uictoria, quæ uicit mundum, fides uestra: uincit quidem fides: sed per uictorem quem poßidet. Hæc fides habet mundum hostem, hoc est, peccatum, mortem, Diabolum, pericula, carnem. A parte peccati stat lex, conscientia, desperatio. A parte fidei stat Euangelium, sacrificium Christi, certa fiducia. Cùm ergo suo fulmine, fumo, igne, uaporibus, tonitru te adoritur lex, accipiat fides Euangelium, illudq; legi opponat.

Cùm ergo lex dicat: Omnis qui non fecerit omnia quæ scripta sunt in libro legis, maledictus est, oppone Euangelium: Omnis qui credit in Filium, habet uitam æternam.

Mors cùm minetur mortem, oppone ei mortis uictorem Iesum Christum, qui morti uictæ exprobrans ait, ubi mors aculeus tuus? ubi ô inferne uictoria tua? idem apud Iohannem ait: Qui credit in me, non gustabit mortem in æternum: sed transibit à morte ad uitam. Mors igitur pro homini utilis

est: nam est tantum transitus ad meliorem uitam, tantum abest ut pijs formidabilis esse debeat.

Diabolus quidem accusat, & magnum catalogum facinorum texit, sed oppone ipsi Christi sententiam de ipso, qui ait: Princeps huius mundi iam iudicatus est, & illud Pauli: Deus est qui iustificat, quis est qui condemnet? si obijcit nobis iniusticiam nostram, respondeamus cum Paulo: Eum qui non nouit peccatum, fecit peccatum, ut nos fieremus iusticia Dei in ipso.

Pericula similiter peccati nos coarguunt: Sunt enim ueluti concio iudicij Dei de peccato. Responde, iudicium à Dei domo incipere, & Dominum omnem filium quem recipit castigare, idq; in bonum filij.

Caro solicitat ad desperationem: sed tu carnem subijcito spiritui, & dic ipsius iudicium hîc nullum habere locum: atq; ita mille occurrunt, quæ salutem nostram impedire uolunt.

Potuit ergo Nero, peccato, legi, morti, carni ita exprobrare? nequaquam: Nam soli Filij DEI hoc ius habent, alij tenentur captiui sub peccato, quia serui sunt peccati, ut qui peccatum faciant, illis indulgendo aduersus Spiritum, imo spiritu extincto prorsus. Quicunq; ergo uult peccato, legi, morti, Diabolo, carni, &c. exprobrare, uideat an sentiat ueram pœnitentiam, uideat an habeat fidem & bonam conscientiam: Deniq; uideat an ita sit compositus, quòd omnia uitæ commoda post-

ponat

ponat obedientiæ erga Deum, abiecto peccandi proposito.
4. Christus duo reprehendit in discipulis. Primum pusillanimitatem, quia non debebant timere eo præsente: cuius cum tot miracula uidissent, facile didicisse potuerunt, eum non perire posse, cui Christus præsens adest. Deinde fidei paruitatem, quia non crediderunt eum posse tantum dormiendo, quantum uigilando, tantum mari, quantum terra, qui terræ erat & maris creator.
5. Vt autem dormiendo declarauit se hominem esse: ita hîc imperando uentis se Deum esse docet: utrunq; seruit fidei nostræ tenuitati. Humanitas enim uoluntatem erga nos, diuinitas uero facultatem docet, quæ duo ad omnem actionem proæreticam requiruntur.
6. Christus, ut breuiter complectar, hac Historia ostendit, se uere uelle salutem hominum, & præsertim eorum, qui se inuocant. Nam ut uult se in periculis à nobis inuocari: ita etiam uult paternum suum erga nos affectum, dum à periculo liberat, declarare.

DE TERTIO.

Hæc allegoria est suauißima: pingitur enim hîc sors & imago Ecclesiæ. Mare est Mundus: Nauis est Ecclesia: uentus est Diabolus: pius cœtus credentium discipuli sunt: Christus est ueritas: Euangelium fides.

Primum hîc obserua, antequam Christus cum discipu-

discipulis in nauim ingreditur, mare tranquillum est, hoc est, mundus securè stertit in suis peccatis: Verum post ingressum Christi in nauim, excitatur tempestas ualida, adeò ut nauis uideatur obrui. Sed quid? Adest qui imperet mari & uentis Christus Dominus: hinc ergo primum discamus, extra hanc nauiculam, id est, Ecclesiam non esse salutem. Verum hic diligenter spectandum, ne hostilem nauim pro uera agnoscamus: Hostilis nauis foris quidem est ornatior, intus capacior: sed habet uera nauis suum ornatum interius, & multo augustiorem habet gubernatorem S. Sanctum, habet naucleros omnes pios, habet uerbum Dei, Sacramenta in uero usu, & obedientiam ergo ministerium: his thesauris contenta est hæc nauis in tantis fluctibus.

2. Obseruetur, quod hæc nauis non uersetur in tranquillo mari: sed turbetur fluctibus, qui ipsam huc illuc impellunt: quod uerißimum esse ipsa mundi Historia docet. Deus condito mundo, hanc nauiculam in medio posuit: uerum Diabolus hostis filij Dei, mox illam turbauit procellis: postea miserandis modis iactata est usque ad tempora Nohæ: post Nohæ ad Abrahamum: inde ad tempora Mosis: tum ad Christum, qui, ut hanc nauim saluaret, uenit in mundũ. Neq; adhuc conquieuerunt fluctus eius. Sed quænam causa est, cur mundus hanc nauiculam ferre nequeat? quia Ecclesia mundi opera arguit, hoc est, mundi sapientes stulticiæ accusat: iustos peccati reos peragit: diuites non beat:

sed infelices & miseros pronunciat, nisi pietas uera diuitijs præsit moderatrix: Atq; hoc est quod Christus promisit fore, cum ait: Spiritus sanctus mundum peccati, iusticiæ, iudicij arguet. Quid peccauit Abel in Cain, qui ipsum horrende occidit? Respondet Iohannes: Opera eius fuerunt bona, & fratris mala. Quid Nohe? Quid Ieremias? quid Esaias? quid Christus? deniq; quid tot sancti Martyres inde usq; ab initio mundi? mundum de tenebris ad lucem deducere uoluerunt, ut renunciatis mundanis concupiscentijs pie, honeste, iusteq; homines in mundo uiuerent. Hanc gratiam mundus suis benefactoribus referre solet: fluctibus enim uult obruere eos: sed non succedunt illi omnia ex uoto: non potest nauiculam hanc funditus perdere: nam ex sanguine Martyrum noui nascuntur Martyres.

Discamus igitur hanc sanctam aduersus scandalum persecutionis & paucitatis artem. Si offendit te iactatio nauis, respice ad Christum, qui præsens in naui adest. Si paucitas te turbat, respice ad Arcam Nohæ, ad Sodomitas, ad reliquum mundum totum: ea quæ sunt optima nunquam placuerunt, nisi paucissimis, Ecclesia in principio exigua fuit: in medio maxima: in fine ita rursus exigua erit, ut uideatur operta fluctibus, malicia Diaboli, prauis doctrinis dæmoniorum & sceleratis moribus.

Discamus proinde in his fluctibus excitare Christum nostra inuocatione, qui à sua naui nunquam

quam

quam abest: sed eam Spiritu sancto, uerbo, Sacramentis disciplina gubernat: Cui una cum Patre & Spiritu sancto, honor & gloria sit, in secula seculorum, Amen.

DOMINICA V. POST EPIPHANIAM, EVANgelium Matth. 13.

ALiam parabolam proposuit eis, dicens: Assimulatum est regnum cœlorum homini seminanti bonum semen in agro suo, sed dormientib. hominibus, venit illius inimicus, & seminauit Zizania inter triticum,

abijcitq;. Cum aũt germinasset herba, & fru-
ctum fecisset, tunc apparuerunt Zizania: Ac-
cedentes autem serui patrisfamilias, dixerũt
illi: Domine, nonne bonum semen semina-
ras in agro tuo, vnde igitur habet Zizania?
Ille vero dixit illis: Inimicus homo fecit. Ser-
ui autem dixerunt illi: vis igitur abeamus &
colligamus ea? At ille dixit, non: ne dũ col-
ligatis Zizania, eradicetis cum illis simul &
triticũ: sinite pariter crescere vtraq; vsq; ad
messem, & in tempore messis dicam messo-
rib: Colligite primum Zizania, & colligate
ea in fasciculos ad comburendum ea: triti-
cum vero congregate in horreum meum.

ENARRATIO TEXTVS.

Occasionem huic Euangelio *præbuerunt auditores Christi, quorum alij fuerunt* Hypo*critæ, qui sibi tamen non parum placuerunt, quod accenserentur gregi Christi : Alij fuerunt sinceri & boni: sed quia uiderunt confusam bonorum cum malis simul mixturam, non parum turbabantur illorum mentes. Vt ergo & illos suæ hypocriseos et pœnæ olim secuturæ admoneret, & hos, proposita futura separatione & mercede, ad constantiam & infractam fiduciam erigeret, hanc proponit parabolam. Cuius hic sensus est, quod bonis mali permisti esse debeant in* Ecclesia, *donec hic mundus steterit, qui in fine seculi sunt à se inuicem separandi, ut pijs merces, impijs uero commerita reddatur*

pœna:

pœna: pertinet proinde hoc Euangelium eò, ut hypocritas terreat, ac proposita pœna inuitet ad pœnitentiam: & consoletur pios, eosque ad tolerantiam malorum armet. Porro loci huius Euangelij quatuor sunt.

I. Quale sit regnum Christi in hoc mundo.

II. De hostibus huius regni.

III Oratio discipulorum Christi contra hostes, & cur Deus patiatur hostes in Ecclesia.

IIII. De pœnis hostium Christi, & præmijs piorum.

DE PRIMO.

Regnum cœlorum uaria in scriptura significat. PRIMVM enim cum Iohannes dicit, agite pœnitentiam: appropinquat enim regnum cœlorum, non est aliud regnum cœlorum, quam uitæ nouitas, qua Deus nos instaurat in spem beatæ immortalitatis: Nam ereptos è seruitute peccati & mortis, sibi nos uendicat, ut in terra peregrinantes cœlestem uitam iam fide poßideamus. Cum ergo dicit, appropinquat regnum cœlorum, significat restitutionem ad beatam uitam, adeoq; ueram & æternam felicitatem in Christo proponit. DEINDE significat ipsum Christi Euangelium, quo ciues in regnum cœlorum aggregantur, ut cum dicit Dominus: Regnum cœlorũ intra uos est. TERTIO significat fructum prædicati Euangelij in cordibus piorum, atq; tunc est, ut Paulus Rom. 14. definit, iusticia, gaudium, spiritus & pax in conscien-

tijs nostris. QVARTO significat ipsam futurã felicitatem in æterna uita post iudicium: ut cum Christus promittit fore, ut multi ab oriente & occidente ueniant & accumbant cum Abraham, Isaac & Iacob in regno cœlorum. QVINTO ipsam uisibilem Ecclesiam significat in hoc mundo, in qua sunt boni & mali permixti usq; ad messem, hoc est, consummationem seculi. In hac significatione capitur regnum cœlorum in hoc præsenti Euangelio: de quo regno nunc pauca ex præsenti Parabola dicam. Simile est regnum cœlorum homini, qui seminauit bonum semen in agro suo &c. Homo seminans, est Christus uerus Deus & uerus homo: Ager est mundus: semen sunt filij regni. Horum trium singuli plura docent.

Primum enim, cum Christus dicitur seminator, hæc significantur. 1. Quanta sit Ecclesiæ dignitas, quæ autorem habet Filium Dei. 2. Quòd sapientes mundi non seminent Ecclesiam: id.n. solius Christi est: quare nec sapientia mundi conseruatur. 3. Quod officium Christi sit seminare, hoc est, docere iusticiam & salutem æternam. 4. Quòd nullus poßit semen bonum fieri, id est, iustificari & innouari ad uitam æternam, sine Christo seminatore.

Deinde cum Christi ager dicatur mundus, plura nobis cogitanda offeruntur. 1. Quod non unum aliquod regnum mundi, non Italia, non Græcia, non Iudæa, non deniq; ulla natio sub sole poßit sibi soli uendicare, quòd sit ager Domini: nam totus mundus

dus est ager ille, in quem suum semen conijcit Christus seminator. Quare ut nulla natio, adeoq; uullus homo potest iure conqueri, se de regno cœlorum exclusum esse: ita nullus populus poterit hanc gloriam sibi soli, ut dixi, uendicare. 2. Hic conspicitur, quod immensa sit Dei misericordia offerentis omnibus per uastum orbē Christi beneficia, hoc est, sapientiam, iustificationem, sanctificationem & redemtionem. 3. Cur ager dicatur, obseruandum: Nam hic Metaphora significatur, quod cultura sit necessaria. Nam ut ager hic prædicatione pœnitentiæ est arandus: Ita sanguine & spiritu Christi irrigandus est, alioquin semen suffocatur & perit.

Semen est hic & id quod seminatur, et id quod crescit. Quid seminatur? Euangelium Christi, quod ut offert gratuitam remißionem peccatorum: ita iugem requirit pœnitentiam. Hoc semen id est, Euangelium Christi, ager excipit fide: sed Spiritu sancto fouetur & conseruatur, ne obrutum tempestatibus, carne, & cruce intermoriatur, & pereat. Deinde semen dicitur id, quod è semine nascitur, nempe triticum ipsum, hoc est, filij Dei. Est enim uerbum Dei seu Euangelium, semen illud incorruptibile, quo renascimur in filio Dei.

Hæc ergo descriptio est regni cœlorum, id est, Ecclesiæ Dei in hoc mundo. Vnde primum docemur, quod Ecclesia nō sit opus hominis alius, quam filij Dei: Quare uanus est Papa, cum gloriatur se

huius Ecclesiæ seminatorem esse. Deinde, quod humanis doctrinis non ædificetur Ecclesia, sed tantum Euangelio Iesu Christi, quod qui purum docent, cooperarij sunt Christi, seminatoris.

DE SECVNDO.

Hæc parabola docet, quod regnum Christi sit suos habiturum hostes, quemadmodum etiam prima promißio habet Gen. 3: Semen serpentis insidiabitur semini mulieris. Hoc quam uerum sit, docet Ecclesiæ Historia inde à promißione Seminis in hunc usq; diem. Vbi est Abel, ibi est etiam aliquis Cain: ubi Isaac, ibi etiam Ismaël: ubi Iacob, ibi etiam Esau aliquis: ubi Dauid, ibi Saul: ubi Christus, ibi Iudas: ubi Paulus, ibi Nero aliquis, nec est quod aliud speremus: perpetuo enim Satanas insidiabitur Ecclesiæ Christi, quam aut prorsus abolere, aut prauis doctrinis & moribus contaminare conatur.

Sed quando ueniunt hostes? Cum homines dormiunt, uenit inimicus homo, & seminat Zizania. Hoc somno, cum ministri uerbi, tum auditores taxantur. Ministri uerbi dormire dicuntur, cum non fideliter faciunt officium, docendo, quæ salutaria sunt: monendo eos, qui segniores uidentur: obiurgando eos, quos uiderint non recta uia incedere ad ueritatem Euangelij: consolando pauidas conscientias: & confutando erronea dogmata, quæ cum fundamento, hoc est, articulis fidei pugnant. Auditores quoq; dormire dicuntur, cum uel segniter uerbum audiunt: uel frigent & paulatim deficiunt,

unt, quemadmodum hodie uidemus multos facere.

Cum ita dormiunt homines, uenit inimicus homo, idq; ideo, quia hostis Christi est, cuius regnum, hoc est, Ecclesiam uastare cupit, & suum regnum dilatare mendacio & homicidio.

Quid facit inimicus homo? seminat in agro Domini. Quid? 1. falsam & hæreticam doctrinam pugnantem cum articulis fidei: idq; cœpit in Paradiso & deinceps omnibus ætatibus. Vbicunq; enim uera & sincera Euangelij doctrina prædicatur, ibi quoq; hic inimicus adest, ut fontes saluatoris salutares ueneno inficiat, ne homines ex fontibus puris saluatoris salutem hauriant. 2. seminat uerbi contemtum in multis. Ex his seminibus nascuntur Zizania, id est, filij nequam, ut sunt: 1. Hypocritæ, 2. Sophistæ, 3. Tyranni, 4. Blapsphemi, 5. Scelerati: atq; hi omnes coniunctis copijs, Ecclesiam, hoc est, pusillum illum Christi gregem oppugnant.

Sed quid est quod dicit, inimicum hominem iacto Zizaniorum semine in agro Domini abire? an Diabolus ab Hypocritis, Sophistis, Tyrannis discedit? Nullo pacto: sed ideo abire dicitur, quia aliam personam induit: non uult uideri hostis: sed spiritus Dei & angelus lucis, quemadmodum in Anabaptistis uidere est, qui iactant quidem spiritum Dei & arcanas reuelationes, cum tamen meris Satanæ præstigijs fallantur.

Atq; ita hic secundus locus primum docet, quod Ecclesia habeat suos hostes etiam in medio agro,

hoc est, in externa societate Ecclesiæ 2. Monet, ne assentiamur hostibus. 3. Discamus hostes à ueris ciuibus Ecclesiæ discernere. 4. Monet, ne nos exemplo multorum aut deficiamus ab Ecclesia prorsus, aut offendamur calamitate Ecclesiæ, quæ in hac uita hostium iniurijs exposita est.

DE TERTIO.

Serui patremfamilias accedunt et dicunt, nonne bonum semen seminasti in agrum tuum? per hunc accessum seruorum ad patremfamilias, significatur oratio piorum pro Ecclesia contra sectas & scandala in Ecclesia: Pij enim ut perpetuo precantur bona & salutaria Ecclesiæ, ita deprecantur mala & nociua, id quod in Psalmis Dauidicis paßim uidere licet: Rogate, inquit, quæ ad pacem sunt Ierusalem: Ita prosperentur diligentes te. Contra hostes confundantur, ait, & pereant, qui uolunt mihi malum. Item Psal. 7. Conuertatur labor eius in caput eius, atq; in uerticem eius iniquitas ipsius descendat.

Sed quomodo hoc stare potest cum Christi præcepto, qui iubet, ut oremus pro maledicentibus nobis, & iniuriam nobis facientibus? Oratio Ecclesiæ contra hostes habet semper annexam conditionem pœnitentiæ & conuersionis: Est enim sensus, ut aut conuertantur per pœnitentiam, aut confundantur & pereant: ne perpetuo blasphemias in Deum crepent, & sanctis Dei sint molesti. Orandum est ergo pro hostibus ut conuertantur, quod

i non conuertantur, orandum est contra eos, ut confundantur, frustrati suis consilijs, quibus struunt Ecclesiæ Christi insidias.

Visne, inquiunt famuli, ut eamus & eradicemus ea? quibus ait, non: sed sinite utraq; crescere, ne forte colligentes Zizania, eradicetis simul & triticum. Primum hic sciendum est, quod Christus neq; de pastorum, neq; magistratuum officio disserat: sed tantum offendiculum tollit, quo turbantur infirmi, dum uident in Ecclesia multos esse impuros. Pastoribus enim commissus est gladius spiritualis, quo separant impuros ab Ecclesia, dum eos excommunicant, quo pudore offusi tandem resipiscant, & boni eorum contagione non coinquinentur. Magistratui est etiam gladius commissus, sed secularis, ut uocant, quo turbatores humanæ societatis punit & eijcit. Quanquam autem pastores & magistratus uel maxime sedulo fecerint officium: tamen ita nunquam purgabunt Ecclesiam, quin aliquæ feces impuræ doctrinæ & prauæ uitæ remaneant, quod cum uidemus, non debemus offendi: sed admoniti hac parabola, purgare quantum possumus, reliqua Deo committentes. Non enim Christus hoc dicto indulget alendis sordibus in Ecclesia: sed tantum fideles suos hortatur, ne animo deficiant, cum malos secum ferre cogantur: Ex hoc ergo loco colligamus. 1. Quanta sit misericordia Dei, qui tam patienter malos in Ecclesia fert, ut agant pœnitentiam. 2. Quòd his consolemur nos

contra

cōtra scandalum paucitatis obedientium Euangelio.
5. Quod confutentur Anabaptistæ, qui negant illū cœtum Ecclesiam esse, in quo sunt multi scelerati.

DE QVARTO.

Et in tempore messis dicam messoribus: Colligite primum Zizania & colligate ea in fasciculos ad comburendum, triticum vero congregate in horreum meum. Hîc concionatur de separatione piorum ab impijs, quæ est futura in consummatione seculi. Deinde prædicit fore, ut impij puniantur: Pij uero aggregentur in regnum Dei. Quemadmodum enim Zizania colliguntur & igni mandantur: triticum uero colligitur & in horreum seruandum reponitur: ita in fine seculi futurum est, ut impij tradantur æternis pœnis cruciandi, pij uero liberentur & donentur æternæ uitæ possessione. Hoc sine parabola Christus Matth. 25. ita exprimit in sententia extremi iudicij, ubi impijs dicturus est: Ite uos maledicti in ignem æternum, Pijs uero: Venite benedicti Patris mei, & possidete regnum uobis paratum ab initio. In summa, Impijs lata duplex pœna nominatur, maledictio, & ignis æternus, quia enim contemserunt beneficium Christi gratuitò sibi oblatum, maledictioni omnium creaturarum subijcientur, quæ pœna quam sit horrenda, nulla lingua explicare potest. Deinde duplici punientur igni, nempe malæ conscientiæ, cuius ingens cruciatus nunquam finietur: & igne corpus urente et non consument:

nam

nam æternis pœnis corpus destinatum, perpetuum ignem sentiet. Si hæc serio cogitaremus, non ita frigidi essemus in rebus salutis nostræ.

In sententia piorum duplex proponitur præmium, nempe benedictio paterna, & regni Dei hæreditas: illa opponitur maledictioni, hæc æternis pœnis: Duplex ergo argumentum hinc sumamus: unum à pœnis impiorum, Alterum à præmijs iustorum, utrunq; efficax est (modo rite cogitetur) ad operandum in nobis timorem Dei et ueram perpetuamq; pœnitentiam.

Hoc ergo pacto tota hæc parabola hunc habet scopum, ut relinquat impius uitam suam qua peccat, relinquat iniquus cogitationem suam, qua de remissione peccatorum desperat, & secundum Prophetæ dictum conuertatur ad Dominum, quia multus est ad ignoscendum. In hoc MULTO nihil deest, sed est in eo omnipotens misericordia & misericors omnipotentia, Cui gloria in secula, Amen.

DOMINICA SEPTUAGESIMÆ, EVANGELIum Matth. 20.

Simile est regnum cœlorum homini patrifamilias, qui exijt primo statim diluculo, ad conducendos operarios in vineam suã. Conuẽtione aũt facta cũ operarijs in singu-

los

los dies denario, misit eos in vineam suam.
Et egressus circiter horã tertiam, vidit alios
stantes in foro ociosos, & illis dixit: Ite & vos
in vineam meam, & quodcunq; iustum fuerit,
dabo vobis. Illi autem abierunt. Rursum
autem exijt circiter sextam & nonã horam,
& fecit similiter. Circa vndecimam vero
exijt, & inuenit alios stantes ociosos, ac dixit
illis: Cur hic statis totum diem ociosi? Dicunt
ei: quia nemo nos conduxit. Dicit illis:
Abite & vos in vineam meam, & quicquid
fuerit iustum, accipietis. Cum autem vespera
facta esset, dicit Dominus vineę procuratori
suo: Voca operarios, & redde illis mercedem,
incipiens à postremis vsque ad primos.
Et cum venissent, qui circa vndecimã
horam venerant, acceperunt singuli denarium.
Venientes autem & primi, arbitrati
sunt, quod plus essent accepturi, & acceperunt
ipsi quoq; singuli denarium. Et cum acceperunt,
murmurabant aduersus patremfamilias,
dicentes: Hi nouissimi vnam horam
fuerunt in opere, & illos pares nobis fecisti,
qui portauimus pondus diei & æstum. At
ille respondens, dixit: Amice, non facio tibi
iniuriam. Nonne denario pactus es mecum?
Tolle quod tuum est, & abi. Volo autem
huic nouissimo dare sicut & tibi. An non licet
mihi facere quod volo in rebus meis?

An

An oculus tuus malus est, quod ego bonus sim? Sic nouißimi erunt primi, & primi nouißimi: Multi enim sunt vocati, pauci vero electi.

ENARRATIO TEXTVS.

HÆC parabola imaginem Ecclesiæ nobis ob oculos ponit. Nam in ea ostenditur, quomodo in Ecclesia, quæ uineæ confertur, agitur. Quemadmodum enim operarij se habent ad uineam: sic se habent homines ad Ecclesiam. Operarij autem in uineam, alij maturius, alij serius uocantur: alij multum diuq́;, alij parum breuiq́; laborant tempore: sic hominum alij citius, alij tardius prædicatione Euangelij Ecclesiæ aggregantur: alij minus, alij magis laborant. Præterea, ut paterfamilias alijs ex conducto dat mercedem diurnam, alijs ex gratia tantundem: ad eundem modum cœlestis Pater æquè in omnes munificus est, qui in Ecclesia sua laborant. Deinde ut paterfamilias superbos & contumaces abire iubet, & eos, qui ipsius liberalitatem boni consulunt, fouet: Ita DEVS Pater, eos qui quærunt mercedem operum, reijcit, cum eos, qui ex gratuita ipsius beneuolentia pendent, æterna donat uita. Atq; ita sensus huius Euangelij est, quod nemo debeat suis operibus uel fidere, si sunt multa: uel desperare, si sunt nulla: sed tantum ex bonitate Dei pendeat, ambulans in timore DOMINE. Porro loci tres constitui possunt.

I. Quod

I. Quod quilibet Christianus conductus sit in uineam Domini, ut laboret.

II. Generalis doctrina de bonis operibus & mercedibus bonorum operum.

III. De dicto Christi: Sic erunt nouissimi primi, & primi nouissimi: Multi sunt vocati, pauci vero electi.

DE PRIMO.

Ecclesia Dei sæpe in scripturis uinea Domini dicitur: idq; primum, quia Dominus eam elegit, & dignatus est fœdere gratiæ & æternæ salutis, innumerisq; beneficijs prosecutus est, plantauit & coluit. Tota Ecclesia uinea est: singuli autem Christiani palmites sunt, qui & alia ratione operarij dicuntur. 2. Hæc appellatio ostendit, quanti Dominus suam Ecclesiam æstimet: nulla enim possessio uinea preciosior est. Nam nulla plus operæ & assidui laboris flagitat. 3. Cum Ecclesiam uineam suam appellat Dominus, suam curam & sollicitudinem erga nos commendat. 4. Significat hæc appellatio, nos assiduo cultu & continua cura indigere, & manum à Domino adhiberi oportere, si ueros & fructuosos palmites habere uelit. 5. Quod qui in Ecclesiam recepti sunt, debeant fructum bonum producere. Vt enim non labruscas, sed uuas uini palmites producunt: ita Christiani non carnis, sed spiritus opera faciant.

the weede called the wilde vine

Iam quomodo quilibet Christianus in uinea Domini laborare debeat spectandum est. Vt enim in

uinea

uinea uaria sunt officia: alius enim plantat, alius rigat, alius potat, alius alligat, alius pedamenta ponit, alius fodit, alius terram stercorat: Ita in Ecclesia diuersæ sunt uocationes & officia, pro quorum uarietate in Ecclesia laborandum est. Dominus ordinat singulis labores suos pro sua uoluntate, uni dat falcem, alij ligonem, alij cultrum siue securim: Ita alius concionator est, alius magistratus, alius paterfamilias, alius in schola Doctor, alius discipulus, alius artifex &c.

Verum hic quilibet in suo labore tria spectabit. 1. An suus labor sit utilis in uinea & mandatus à patrefamilias. 2. Quid uitandum sit inter laborandum. 3. Quid quomodoq; faciendum.

An labor tuus sit utilis & mandatus à patrefamilias, scias ex duobus, præcepto nimirum & uocatione. Præceptum habet: omnis labor, qui ad hanc uineam plantandam, rigandam, fouendam, conseruandam facit, hoc est, labor qui gloriæ Dei, ædificationi Ecclesiæ & hospitijs Ecclesiæ, id est, politijs & Oeconomijs deseruit, diuinitus præceptus est in prima tabula, & in quarto præcepto. Deinde non sufficit laborem præceptum esse, nisi legitima sit uocatio facta ad laborandum: Qui enim sibi sumit laborem in uinea sine uocatione, temerarius est, & nullum fructum edit.

Inter laborandum uitare oportet. 1. Ne superbias, si plus quam alius, aut etiam melius tibi laborare uidearis. 2. Ne spectes mercedem operæ præ-

stitæ: sed præceptum patrisfamilias, qui ut labores in uinea te collocauit. 3. Ne minus laborantes contemnas. 4. Ne murmures contra patremfamilias, si liberalis uidetur in eos, qui te minus laborasse uidentur.

Quid inter laborandum spectandum & aßidue cogitandum. Primum unumquemq; cogitare oportet, se non ad ocium: sed ad laborem introductum esse in uineam Domini. Nullus enim in uinea Domini relictus est locus segniciei aut torpori: nullus sine patrisfamilias offensione, quod sibi iniunctum est, in alium reijcere potest: Quare strenue laboret, qui in hanc uineam introductus est sine fraude: Nam maledictus est, qui facit opus Domini fraudulenter. 2. Inter laborandum cogitet se stare in conspectu Domini, qui non solum uidet externas actiones, sed etiam secreta cordium, & ex cordis affectu opus æstimat, potius quam ex operis effectu. 3. Hæc Domini inspectio ad solicite agendum, laborantem solicitabit, ut alacri animo æstum & pondus diei ferat. 4. Sola bonitas patrisfamilias Dei præcipientis laborem spectanda est, sola inuitabit ad strenue præstandum officium. 5. Vbi omnia feceris, dices te inutilem seruum esse: Nam si uel superbias, quod prior ueneris in uineam Domini, uel contemnas alios, qui te minus laborasse uideantur, uel murmures contra patremfamilias, qui æquè liberalis est in alios atq; in te, audies: Amice, non facio tibi iniuriam, nonne denario pa-

ctus es mecum? tolle quod tuum est, & abi. An non licet quod volo facere in meis? An oculus tuus malus est, quod ego bonus sum? *Tria hic taxantur in murmuratione. 1. Quod confidat dignitati sui laboris. 2. Quod liberalitatem in patrefamilias non admiretur & prædicet, sed culpet potius. 3. Quod inuideat alijs liberalis patrisfamilias benignitatem: tales sunt omnes, qui iusticiam ex operibus sectantur uacui fide.*

DE SECVNDO.

Vt doctrinam de bonis operibus distinctius intelligamus, tria sunt nobis perpendenda: PRIMVM, *quæ requirantur ad boni operis rationem.* DEINDE, *quæ sint caussæ bonorum operum.* TERTIO, *Cur Deus adeo multas & præclaras promißiones adiecerit bonis operibus, cur ea mercede dignetur.*

Quantum ad primum attinet, quinq; requiruntur, ut aliquod opus ab homine factum merito bonum dici poßit. 1. Præceptum. 2. Spiritus Christi. 3. Fides. 4. Finis uerus. 5. Gratia qua boni consulitur defectus.

Quòd autem ad boni operis rationem requiratur præceptum, manifestum est ex his quatuor: ex conditione nostra, ex mandato, ex prohibitione, ex cultus diuini ratione.

Nostra conditio est, quod simus serui Dei, & is Dominus Deus noster: Quare ut ipsius est præcipere nobis facienda: ita nostrum est ipsius uolun-

tatem ſequi, tanquam regulam certiſsimam officij noſtri.

Iam docet mandatum Ezech. 20. In præceptis meis ambulate, & iudicia mea cuſtodite, & facite ea. Eſa. 48. Ego Dominus Deus tuus docens te utilia, ambulare te faciens in uia qua ambulas. Hier. 33. Speculatorem dedi te domui Iſraël, audies ex ore meo ſermonem, & annunciabis eis ex me.

Prohibitio eſt manifeſta Deut. 12. Non facietis ſinguli quod ſibi rectum uideatur. Ezech. 20. In præceptis patrum ueſtrorum nolite incedere.

Cultus Dei ratio requirit, ut opus plus placeat, ſit præceptum: Vnde Dominus pronunciat ſe fruſtra coli mandatis & doctrinis hominum. Et Eſaiæ 29. unum ex flagitijs nominatur, propter quæ mala minatur populo ſuo Dominus, quod coluerint ipſum mandatis hominum. Quare Paulus Coloſſ. 2. omnem ἐθελοθρισκείαν manifeſte damnat.

voluntarium cultum

Hinc ergo patet, quod ad boni operis rationem requiratur præceptum Dei: Sit ergo uerbum Domini lucerna noſtra, quæ nobis præluceat in omnibus noſtris actionibus.

Secundo requiritur ad boni operis rationem Spiritus Chriſti. Quicunq; enim ſpiritu Dei aguntur, hi ſunt Filij Dei. Spiritus carnis commaculat opus, adeo ut qui in carne ſunt, Deo placere non poſsint. Opus eſt ergo ſpiritu regenerante nos in nouos homines, ſine quo nec nos, nec opera noſtra placent.

Tertio

Tertio requiritur fides: Fide enim persona reconciliatur Deo & fit iusta: propter fidem ergo placent quoq; opera: Nam sine fide impoßibile est placere Deo: Quicquid enim non fit ex fide peccatum est.

Quarto requiritur finis uerus ad operis bonitatem, quemadmodum hæc uerba Augustini testantur: Noueris (inquit) non officijs, sed finibus à uicijs discernendas esse uirtutes: officium autem est, quod faciendum est: finis uero propter quod faciendum est. Cum itaq; facit aliquid homo, ubi peccare non uidetur, si non propter hoc facit, propter quod facere debet, peccare conuincitur: esse autem finem ultimum omnium actionum nostrarum gloriam Dei decet, cui mulli alij sæpe subordinantur.

QVINTO, ad boni operis rationem requiritur gratia, qua boni consulitur defectus: Nam tametsi fide iustificatus, non satisfacit legi Dei, imo sentit multas maculas in omnibus suis operibus: tamen ipsius opera uere placent Deo, & quod est in illis uicium tegit gratia.

Ista ergo quinq; requiruntur ad boni operis rationem, sine quibus opus nequaquam coram Deo bonum dici potest: nunc quod secundo loco promisi, caussas recitabo, quæ nos ad bene agendum permouebunt, & sunt in uniuersum tres, Neceßitas, Dignitas, Præmium.

Neceßitas quintuplex est: mandati, debiti, fidei retinendæ, uitationis pœnarum, & conuersionis.

NECESSITAS *prima, est mandatum* Dei, *cui omnes creaturæ rationales obedire debent.* Et Paulus *ait:* Hæc *est uoluntas* Dei *sanctificatio uestra.*

SECVNDA *necessitas, est debitum, de quo* Rom. 8. Debitores *sumus* Dei, *non carnis: non enim sumus nostri iuris: sed eius qui redemit nos suo precioso sanguine.*

TERTIA *necessitas, est fides, quæ retineri nequit, ubi peccatis contra conscientiam indulgemus:* Vnde Paulus: *Si quis suorum & maxime domesticorum curam non habet, fidem abnegauit & infideli deterior est.* Milita *militiam honestam, habens fidem & bonam conscientiam.*

QVARTA *necessitas, est uitatio pœnarum:* Propter *iniquitates, inquit* Dauid, *corripis filios hominum.*

QVINTA *necessitas, est conuersio:* Viuo *ego dicit* Dominus, *nolo mortem peccatoris: sed ut conuertatur & uiuat.* Cum *enim fit conuersio, homo uiuificatur & regeneratur in nouum hominem, ut iam spiritu facta carnis mortificet.* Rom. 8.

Secunda caussa bonorum operum est dignitas. Nam *iustificati sunt* Filij Dei: *sunt templum* Dei *sanctum: sunt reges & sacerdotes, uncti à* Spiritu *sancto, qui induti iusticiam,* Deum *mente, uoce, confeßione, & moribus prædicare debent.*

Tertia *caussa, est præmium, hoc est, compensatio patientiæ, & obedientiæ credentium erga* Deum:

um: Nam Deus promittit præmium, quod nos ex fide expectare debemus, non nitentes operib. à nobis præstitis: sed promißionibus gratuitis: Ita Moses Hebræ. 11. legitur respexisse ad remunerationem. Cum ergo Deus promittit renumerationem, duo faciemus. Primum nostri operis indignitatem & imperfectionem agnoscamus. Deinde Deum promittentem in suis promißis ueracem statuamus, freti promittentis bonitate, non operis dignitate.

Perpendendum tertio loco proposui, cur Deus adiecerit promißiones bonis operibus, & cur ea mercede dignetur: Huius rei causæ potißimum sunt quinq;.

PRIMA, ut sint testimonia prouidentiæ Dei. Vult enim sciri Deus & bona corporalia res esse ab ipso creatas, & non casu spargi, sed ab ipso Ecclesiæ dari & conseruari, iuxta dictum: Esurientes impleuit bonis, & diuites dimisit inanes.

SECVNDA, ut sint testimonia, quod uelit Deus etiam in hac uita seruare Ecclesiam: unde 1. Tim. 4. Pietas habet promißiones præsentis uitæ & futuræ.

TERTIA, quia Deus uult & necеßitatem corporalem esse commonefactionem de fide, inuocatione, spe, gratiarum actione, & uult hæc bona fide peti, & expectari per patientiam.

QVARTA, ut sint commonefactiones de promißione gratiæ. Beneficia enim corporalia, fidelibus sunt gratiæ obsignatio.

QVINTA, quia Deus uult utrumq; fieri: & Ecclesiam esse subiectam cruci, & inter ipsa pericula seruari in hac uita. Vtrumq; Esaiæ 17. indicatur: Domine Deus noster salua nos de manu Zenacherib, ut cognoscant omnia regna terræ, quod tu solus sis Dominus.

DE TERTIO.

Sententia, qua hanc parabolam claudit Dominus, diligenter obseruanda est. Sic nouissimi erunt primi, & primi nouissimi. Quare? Multi enim sunt vocati, pauci vero electi.

Huius sententiæ propositio, quæ est paradoxon rationi, ut erigit pusillanimes agnoscentes suam infirmitatem: ita Hypocritas superbos, tumentes opinione iusticiæ & sanctitatis, deijcit, & ueluti diuino quodam fulmine prosternit. Sed qui sunt primi? qui nouißimi? Primi apud seipsos sua opinione & operum suorum æstimatione, erunt nouißimi apud Deum, id est, nullius precij, imo homines sententia Dei damnati.

Qui primi qui nouissimi.

Nouißimi apud seipsos sunt, qui serio agnoscunt suam uilitatem & infirmitatem, ut qui nihil sentiant se habere meriti, hi erunt primi apud Deum, hoc est, Deo accepti, modo firma fide in Christum mediatorem recumbant.

Ratio sententiæ huius, Multi sunt vocati, pauci vero electi, duo docet: unum, quãta sit bonitas & misericordia Dei uocantis omnes ad agnitionem sui filij per Euangelium. Alterum, quanta sit

sit ingratitudo hominum, è quibus adeo pauci inueniuntur, qui sunt electi, hoc est, sinceri, pij, & agentes pœnitentiam seriam: sunt pauci, qui suis operibus, adeoq; sibi totis renunciant, & soli Deo fidunt, eum mente, uoce, confeßione & moribus glorificantes. Hæc ergo sententia nos primum monet, ut agnoscamus beneficium Dei, qui nos uocat per Euangelium. Secundo, ut detestemur ingratitudinem mundi, non acceptantis oblata beneficia. Tertio, ut iungamus nos pœnitentia, fide & uera inuocatione illis paucis, qui sincere Euangelium recipiunt in gloriam Dei, Cui honor in secula, Amen.

DOMINICA SEXAGESIMÆ, EVANGElium Luc. 8.

CVm autem turba plurima conueniret, et è singulis ciuitatibus properarent ad eum, dixit per similitudinem: Exijt qui sementem faciebat, ad seminandum semen suum: & inter seminandum, aliud cecidit circa uiam, & conculcatum est, & uolucres cœli comederunt illud. Et aliud cecidit super petram, & enatum aruit, quia nõ habebat humorẽ. Et aliud cecidit inter spinas, & simul enatæ spinę suffocauerunt illud. Et aliud cecidit in terram bonam, & enatum fecit fru-

ctum cẽtuplum. Hæc dicens, clamabat: Qui habet aures ad audiendum, audiat interrogabant autem eum discipuli eius dicentes, quæ esset ista parabola? At ille dixit: Vobis datum est nosse mysteria regni Dei, cæteris autem per parabolas, vt videntes non videant, & audientes non intelligant. Est autem hæc parabola: Semen est sermo Dei: qui autem iuxta viam, hi sunt, qui audiunt, deinde venit diabolus, & tollit sermonem de corde eorum, ne credentes seruentur. Nam qui supra petram ij sunt, qui cum audierunt, cum gaudio suscipiunt sermonem, & hi radices non habent, qui ad tempus credunt, & in tempo-

tempore tentationis recedunt. Quod autem in ſpinas cecidit, hi ſunt, qui audierunt, & ſolicitudinibus & diuitijs ac voluptatibus vitæ euntes, ſuffocantur, nec referunt fructum. Quod autem in bonam terram, hi ſunt, qui in corde honeſto ac bono audientes ſermonem retinent, & fructum adferunt per patientiam.

ENARRATIO TEXTVS.

HOc Euangelium continet pulcram imaginem Eccleſiæ militantis in hoc mundo, & naſcentis ex incorruptibili ſemine uerbo Dei, in cuius uiſibili cœtu quales, & quàm multiplices ſint auditores, ſeminis naturalis ſimilitudine depingit: Idem enim euenire ſemini cœleſti teſtatur, quod ſemini naturali, iacto in terram, accidere ſolet. Nam ut non omne fert fructum, quod ab agricola in terram iacitur: ſed uix quarta pars: Ita uerbum Dei uarios habet auditores, in quorum pauciſsimis ſalutarem producit fructum. Loci tres ſunt:

I. *Parabolæ explicatio.*

II. *Genera auditorum uerbi Dei.*

III. *De dicto Domini: Qui habet aures ad audiendum, audiat.*

DE PRIMO.

Cauſſæ cur Dominus in parabolis locutus ſit turbis, plures ſunt. Prima eſſe poteſt prædictio Prophetarum: Prophetæ etenim prædixerunt fore, ut Chriſtus adueniens in parabolis eſſet docturus.

rus. Fuit autem antiquissima docendi ratio, parabolis & symbolis docere. 2. Quia hoc genus docendi mirifice in oculos, & animos hominum incurrit. 3. Quia quæ huiusmodi imaginibus & symbolis traditur, memoriam iuuant, ut doctrina per ista, ueluti symbola, ad posteritatem omnem, transmittatur. 4. Parabolæ quoq; duriores obiurgationes molliunt, & uelo quodam tegunt, ut minus offendant: postea autem animo perceptæ & intellectæ erudiunt, & idem quod perspicua doctrina efficiunt, & interim neminem traducunt.

Porrò partes huius parabolæ sunt: Seminator, Semen, Fructus, Terra.

Seminator Deus est, qui tametsi per homines semen in terram mittit: tamen ipse una adest & operatur: quare ministri uerbi coadiutores Dei dicuntur: quo nomine significatur, utrunq;, scilicet, quòd & Deus suo modo operatur, & homines cooperatores suam operam Deo collocant. Hic duo discamus: Primum esse preciosum & nobile semen: uidemus.n. in mundo, quo præclarius fuerit semen, eo prudentiores & peritiores adhiberi, qui semen in terram iaciunt. Si reges mundi dicerentur adhibitis sapientibus mundi, hoc semen in terram mittere, omnes admirarentur: omnes singulari cura cuperent hoc semen cognoscere: sed hic iam adest seminator Deus, adsunt Oeconomi mysteriorum Dei: quare necesse est, & seriam & nobilem inprimis hunc esse sationem. Alterum, quod hinc discamus,

mus eſt, magnum flagitium eſſe, grauiſsimisq; pœnis plectendum: uel huius ſeminatoris Dei ſemen in terram, id eſt, in cor prius aratro legis præparatum, non recipere: uel receptum non maximo cultu, ſollicitudine, ac diligentia ſouere ut creſcat, quò ſeminatori gratiſsimum ferat fructum.

Semen eſt ipſum uerbum Dei, non hominis, quod ſemen Filius Dei unigenitus attulit è ſinu Patris: hoc ſemen uiuum eſt, quare ſi fructum aliquando non proferre uidetur, non ſeminis, ſed terræ culpa eſt. Hoc ſemen qui uel uiciant, ut hæretici faciunt: uel ſuffocant, ut hypocritæ, uel ui opprimant, ut tyranni: uel adulterinum ſubſtituunt, ut Papiſtæ, ſentient olim iuſti Dei iram, qui ut ſemen purum dedit: ita idem purum et minime uiciatum uult ſeruari, quod apud ſuam Eccleſiam depoſuit in theſauris Prophetarum & Apoſtolorum reconditum.

Fructus, quem hoc ſemen producit, ſeminis, ut decet, naturam imitatur, poſtquam excreuit. Primum enim ex eo in terrã iacto, naſcitur pœnitẽtia, hoc eſt, uitæ prioris ſceleratæ mutatio: quemadmodum enim nobile aliquod ſemen, terræ uiſceribus conceptum, ſua uirtute ſuffocat urticas, quæ prius terram occupârunt: Ita hoc ſemen herbas malas, quas in corde hominis ſeminauit Diabolus, hoc eſt, peccata ſuffocat uera contritione, ut non amplius ut antea fructum ferant lethalem ad damnationem. Deinde hoc ſemen, una cum ſalutari pœnitentia producit fidem, cuius fructus eſt Deo gratiſsimus:

ex hac fide tanquam è spica proueniunt semina, hoc est, filij Dei, iuxta illud: Qui credunt, dedit hanc dignitatem, ut filij Dei fierent. Hi, ut inquit Petrus, renati sunt, non ex corruptibili semine: sed incorruptibili per sermonem uiuentis Dei, & manentem in æternum. Filij Dei ita ex semine incorruptibili Dei nati, proferunt suum fructum, nempe bona opera & patientiam, quibus usq; ad messem ager Domini fœcundus floret.

DE SECUNDO.

Ex seminis conditione iacti in terram, genera auditorum uerbi Dei quatuor colligere est: Semen enim iactum in terram, aut non concipitur terræ uisceribus, aut concipitur cum fructu, sed mox flaccescente & pereunte, aut concipitur cum fructu durante usq; ad messem: atq; hæc uarietas ex conditione terræ prouenit: nam si in uiam cadit semen, non agit radicem, sed aut conculcatur pedibus, aut à uolucribus deuoratur. Si in petricosa loca cadit, quia in altum radices non mittit, enatum mox perit: si inter spinas cadit, à spinis suffocatum moritur sine utilitate: Si in terram bonam iactum fuerit, fructum fert, eumq; copiosum. Hinc esse quatuor auditorum genera, manifeste Dominus concludit: de quibus nunc ordine dicendum est.

PRIMUM auditorum genus hoc modo parabola significatur: Aliud cecidit super uiam, & conculcatum est. Parabola à Domino ita explicatur:

catur: Qui secus viam hi sunt, qui audiunt, deinde venit Diabolus, & tollit verbum de corde eorum, ne credentes salui fiant. In hac explicatione multa concurrunt diligenter perpendenda. 1. Quæ caussa sit, quòd non ferat fructum, nimirum quia terra dura & sicca est, hoc est, corda audientium sunt saxea & dura, adeo, ut uerbo non cedant. Durescunt autem corda peccandi consuetudine, impunitatis spe, cogitationibus Epicureis, exemplis peccantium infinitis, & Diaboli dolis. Quòd autem Dominus ait sermonem seminari in cordibus eorum, perinde est, ac si dicat, uicio hominum & prauitate fieri, quòd de corde auditorum eripiatur: Deo proinde iniuriam faciunt, qui illi suam damnationem asscribunt: Ille enim in omnes misericors: is semen mittit in terram, hoc est, mittit qui Euangelium doceant: sed hominum culpa euenit, quod sine fructu conculcetur. 2. Diligenter obseruandum est, quod Diabolus dicatur uenire & tollere sermonem de corde: unde colligimus hunc salutis nostræ hostem, ut sationis tempore solent famelicæ aues, simul ac prodit in medium doctrina, instare & irrumpere ad eam rapiendam, priusquam humore concepto germinet: hoc Satanæ perpetuum studium esse, historia omnium temporum docet, ac Petrus testatur, cum ait: eum tanquam Leonem rugientem quærere quem deuoret. Sicuti enim primis nostris parentibus aduersatus est, idq; per uerbi diuini oblationem de

corde

corde ipsorum: ita hodie simili studio incumbit, ut uerbum prædicatum fructuosum apud auditores maneat. 3. Est obseruandum, quod Euangelium sit salutis prædicatio. Nam cum dicit, Diabolum tollere uerbum de cordibus auditorum, ne salui fiant, satis indicat uerbum Dei nostræ saluti destinatum esse. 4. Obseruanda est hic magna fidei laus, dum nostræ salutis caussa, aperta uoce Christi hic uocatur, ut credentes, inquit, salui fiant. Quemadmodum enim salus ministerio Euangelio hominibus offertur: Ita sola fide recipitur oblata salus & retinetur. Vnde Apostolus: Euangelium est potentia Dei in salutem omni credenti. 5. Vt magna nostra ingratitudo taxatur, qui salutem oblatam per uerbum contemnimus: Ita execrandus est eorum error, qui uerbo uocali suam uirtutem adimere conantur, qui sane Diaboli organa sunt ad impediendam hominum salutem.

SECVNDVM auditorum genus hac parabola notatur. Aliud cecidit super Petram, & enatum exaruit, quia nō habuit humorem. Parabola à Domino explicatur his uerbis: Nam qui super Petram, hi sunt, cum audierint, suspiciunt cum gaudio sermonem: hi tamen radices non habent qui ad tempus credunt, & tempore tentationis recedunt: dum crux non premit & persecutio, non infimum locum in Ecclesia habent: uerum ubi persecutio oritur propter Euangelium, succumbunt, & in ipsis fides emoritur sine fructu: huius

generis

generis auditores sunt, proh dolor, plurimi. Cum primum in hoc regno repurgata doctrina Euangelij esset, plurimi uisi sunt Euangelium serio complexi: sed cum uiderent amicos offendi: cum animaduerterent non parum suæ autoritati apud Papistas decedere, & iam preßius eos crux tangere, obliti dulcedinis Euangelij, quod cum gaudio prius susceperant, ab eo turpiter cum ignominia summa & animarum suarum horrendo interitu discedunt miseri, quibus satius fuisset nunquam bonum Euangelij gustasse, quàm ut cum tanta ignominia gratia & salute rursus exciderent.

TERTIVM auditorum genus parabola hac pingitur, Et aliud cecidit inter spinas, & simul enatæ spinæ suffocauerunt illud. Parabolam Dominus interpretans, ait: Quod autem in spinas cecidit, hi sunt, qui audierunt, & à solicitudinibus & diuitijs ac voluptatibus vitæ euntes, suffocantur, nec referunt fructum. In hac explicatione Domini plura sunt consideranda. Primum quod hoc genus hominum fuerit idoneum ad fouendum intus semẽtum, hoc est, quod uera pœnitentia sint ad Dominum conuersi, credant & ament uerbum Dei. Deinde, quod aliunde proueniat corruptio seminis, hoc est, uerbi Dei in corde hominis seminati, nempe à spinis. Quemadmodũ semen bona terra conceptum, enatum sæpe spinarum complexu corrumpitur, ut prorsus pereat ante messem: Ita multi in principio pij colentes Deum,

spinis ante finem uitæ suffocantur, spinis, inquam, solicitudinum, diuitiarum & uoluptatum. Tertio obseruandum hîc est, quod Dominus hic ponat tria genera spinarum, quæ sementem cœlestem, postquam in culmum assurrexit, suffocant: ut sunt solicitudines, seu curæ huius seculi, ut Matthæus habet, diuitiæ, seu, ut Matthæus & Marcus habent, deceptio diuitiarum & uoluptates uitæ.

Cùm ergo hæ sunt spinæ, quibus uerbum Dei suffocatur, & nemo nostrum sit, qui non ingenti spinarum copia & quasi densa silua refertus sit, danda est opera, ut si spinas ipsas omnino euellere non poßimus: saltem aculeos ipsorum retundamus, ne diuinam sementem confodiant & perdant.

Quantum igitur ad PRIMVM spinarum genus attinet, ita retundatur, si toti huic mundo cum suis concupiscentijs renunciemus, & utamur hoc mundo tanquam non utentes: quemadmodum monet Paulus.

SECVNDVM genus non nocebit, si Salomonis consilio usi fuerimus, qui ait: Si diuitiæ affluunt, noli cor apponere. Item Pauli, qui ait: Præcipe diuitibus in hoc seculo, ne superbiant, ne sperent in diuitiarum incertitudine: sed in Deo uiuente, qui præbet nobis abunde omnia ad fruitionem: sed ut bene agant, & diuites esse studeant in bonis operibus, & sint liberales erga alios.

TERTIVM genus spinarum, uoluptatis uita est, quæ in delicijs, pompa, gloria mundi, delica-

tis cibis & uestibus, & rebus Veneris posita sunt: quæ omnes & singulæ semen diuinum suffocant, ut fructum uitæ æternæ producere nequeat. Has ergo spinas diligenter caueant, quibus salus æterna curæ est.

QUARTUM genus auditorum hac parabolæ parte notatur: Et aliud semen cecidit in terram bonam, & dedit fructum emergentem atque crescentem, & attulit vnum triginta, & vnum sexaginta, & vnum centum. Explicatur parabola à Domino his uerbis: Quod autem in terram bonam cecidit, ij sunt, qui corde bono & benigno audientes sermonem retinent, & fructum afferunt in patientia. In hac explicatione quinque obseruanda sunt, quæ bonam terram, in quam iactum est semen Domini, definiunt. 1. Est corde bono & benigno recipere semen & uerbum audire. 2. Retinere semen, id est, non obliuisci uerbi auditi, sed illud perpetuo meditari. 3. Est fructum facere in uera pietate, sanctitate, caritate & uocationis munere. 4. Quòd hunc fructum in patientia ferre oporteat, ne uidelicet ullis rebus sinamus à fide, & fructu producendo nos abduci. 5. Quòd non omnes æquè multum fructus proferant: ait enim Dominus: unum triginta, unum sexaginta, unum centum, hoc est, qui credunt Euangelio pro mensura fidei fructificant: alij plus, alij minus. Hoc in fructibus discrimen docet & consolatur: docet quidem, quod semen DEI non

debeat esse infrugiferum, modo salutare ipsum nobis esse cupiamus: consolatur uero eos, qui benigno & bono sunt corde, & multum fructus cupiunt producere in horreum Dei: sentiunt tamen se uiribus destitui, & non posse sexagesimum aut centesimum prouentum reddere. Hi non despondeant animum: Nam paterfamilias etiam inferiores dignatur suo honore & bonitatis elogio.

Quisquis ergo suæ salutis amans est, studeat fructum facere, pro suæ uocationis ratione: & quando se parum producere animaduertit, petat opem à Patrefamilias, & in ipsius confidat bonitatem, qui non abijcit eum, qui uel minimum fructum profert.

DE TERTIO.

Dum hæc diceret, ait Euangelista, exclamans alta voce, ait: Qui habet aures ad audiendum audiat. Quoniam autem exclamat Dominus, significatur & ipsius affectus erga homines, quod cupiat eos saluos fieri, & hominum surditas ad audiendum ea quæ salutis sunt. Deinde cum ait: Qui habet aures ad audiendum audiat, haud obscurè indicat, se duo genera auditorū habere, quorum quidam sunt surdi, non quod non audiant externis auribus: sed quod in intima cordis non reponant quæ audiunt. Huius generis auditorum quanta sit copia, docent scelerati mores multorum, qui fidem in ore habent sine fructu omni, in uita & moribus: quidam sunt auriti, quod auribus externis capiunt, in in-

in intima cordis reponunt, fructum seminis pro mensura fidei producentes. Verum sciendum, neminem sua industria sibi aures, quibus fructuose uerbum Dei audire poßit, formare & aptare: sed oportere aures ipsas à Domino perforari. Cum enim uerbum foris in auribus sonat, adest Spiritus sanctus in uerbo efficax, qui aures cordis aperit ad audiendum, & recipiendum uerbum, modo ipsi nostra malicia spiritui aperienti non reluctemur. Tametsi enim solus Dominus aures aperire potest, & omnibus se paratum exhibet, tamen illis solis aperiuntur, qui sua contumacia Domino non resistunt. Quare nostrum est perpetuis suspirijs ad Dominum clamare, ut aures nostras aperiat, corda præparet, affectus purget, quo uerbum audiamus in nostram salutem & gloriam Dei, Cui honor & gloria in secula, Amen.

DOMINICA QVINQVAGESIMÆ, EVANgelium Matth. 3.

TVnc autem accedit Iesus à Galilæa, ad Iordanem ad Iohannem, vt baptizaretur ab illo. At Iohannes prohibebat illum, dicens: Mihi opus est, vt abs te baptizer, & tu venis ad me? Respondens autem Iesus dixit ad illum: Omitte nunc, sic enim decet nos, vt cōpleamus omnem iusticiam. Tunc omittit illum. Et baptizatus Iesus ascendt-

protinus ab aqua: & ecce aperti sunt illi cœli, & vidit spiritum Dei descendentem tanquam Columbam, & venientem super ipsum. Et ecce vox de cœlis dicens: Hic est Filius meus dilectus, in quo mihi bene complacitum est.

ENARRATIO TEXTVS.

HOc festum institutum est in Ecclesijs nostris propter historiam Baptismi Christi, quæ historia præcipuum factum, quod unquam in mundo contigit, continet: neq; unquam continget, priusquam Christum uiderimus uenientem in nubibus cum Angelis suis & potestate magna. Si ergo de-

lectat

lectat nos maiorum Heroum hiſtoria, habemus hic maximi Herois hiſtoriam, quæ non ſolum ſua iucunditate oblectat animos legentium: Verumetiam ſola, plura commoda affert, quam omnes Hiſtoriæ mundi afferre poſſunt. Priuſquam autẽ accedimus ad huius Hiſtoriæ expoſitionem, duæ nobis ſunt diluendæ quæſtiones: Quarum prior eſt, cur nam hoc feſtum in Eccleſiaſtica noſtrarum Eccleſiarum ordinatione ſit inſtitutum: Poſterior, cur hoc tempore anni potius quam alio. Ad priorem quæſtionem reſpondeo. Hiſtoria Chriſti texitur propter noſtram ſalutem, ideo uoluit etiam Eccleſiaſtica ordinatio in Dania hanc potiſſimum hiſtoriæ partem non omittere: Sed certo tempore anni eam proponere.

Ad poſteriorem dico, quod hoc tempore conueniat maxime eam hiſtoriam tractare: idq; duabus de cauſis. Primum propter ordinem & ſeriem Hiſtoriæ. Hactenus enim ordine audiuimus. 1. de natiuitate Domini. 2. de Circumciſione. 3. de apparitione. 4. de oblatione eius in templo. 5. de diſputatione eius in templo cum ageret 12. annum. Quid autẽ egerit à duodecimo anno uſq; ad 29. nihil ſcriptum eſt, niſi quod fuerit ſubiectus ſuis parentibus. 6. de Baptiſmo eius, qui hoc anni tempore optime recitatur, 7. ſequitur de ieiunio. 8. de tentatione. 9. de doctrina & miraculis. 10. de paſſione. 11. de reſurrectione. 12. de aſcenſione in cœlum. 13. de miſſione Spiritus ſancti, qua Chriſti do-

doctrina confirmata est. 14. sequuntur reliquo tempore anni conciones uariæ, in quibus beneficia Christi Ecclesiæ commendantur, proponuntur pietatis exempla, inuitantur homines ad piam sanctamq; uitam. 15. de iudicio extremo, & præmijs piorum & pœnis impiorum. Hæc sunt præcipua membra historiæ Christi, quæ optimo ordine, pro ut res gestæ sunt, singulis annis in nostris Ecclesijs tractantur. Est præterea alia causa, cur hoc anni tempore de Baptismo Christi agit nostra Ecclesia, nimirum ut doceatur, quale nam uestimentum deceat Christianos contra Diabolicum illum & Ethnicum furorem, & debacchandi ritum, qualis hactenus in usu fuit in multis locis Christiani orbis, non sine graui Dei offensa. Atq; hæc de præsenti festo dicta sufficiant. Loci tres:

I. Historia Baptismi Christi, cum suis circumstantijs.

II. Vsus Historiæ in Ecclesia.

III. Nostri Baptismi ratio & usus.

DE PRIMO.

In Baptismo Domini plures sunt perpendendæ circumstantiæ, & potißimum hæ quinq;. 1. Quæ personæ hic agant. 2. Locus. 3. Colloquium Christi & Iohannis. 4. Baptizatio Christi. 5. Euentus, seu id quod contigit baptizato Domino. De his quinque circumstantijs ordine dicam.

PRIMA: Tunc uenit Iesus à Galilæa ad Iohannem. Hic duas personas habemus. Iohannem, qui

in spiritu Heliæ missus erat ad præparandam uiam Domini: Vnde pater eius Zacharias spiritu prophetico de eo dixit adhuc infante: Et tu puer Propheta altißimi uocaberis: præibis enim ante faciem Domini parare uias eius: ea de causa Christus ipse pronunciat Iohannem plus quam Prophetam esse, & quo nullus maior de muliere natus sit. Deinde habemus hic alteram personam, nempe ipsum Christum Deum & hominem: Adsunt ergo hic duæ personæ, quibus nihil præclarius habet hic mundus uniuersus: Iohannes fuit summus Propheta Dei: Christus æterni Dei æternus Filius: quorum quia et summa dignitas & autoritas existit, nobis hic insinuatur quanta sit, & dignitas & autoritas Baptismi, qui à Deo profectus celebratur per eos, quibus nihil habet mundus eximium magis.

SECVNDA: Venit ad Iordanem. Hic locus signatur celebrati Baptismi. Iordanis non frustra meminit Euangelista: uult enim, ut ad miracula quæ olim in Iordane contigerunt respiciamus, ut inde nos colligamus, quæ sit uis & efficacia Baptismi spiritualis.

Primum itaq; occurrit miraculum, quod contigit, cum populus duce Iosua ingrederetur in terram promissam: Nam Iordanis fluuius contra naturam aquæ ab altera parte stetit ut murus, præbuitq; populo Dei iter, ut siccis transiret pedibus, secutus arcam Domini, quam sacerdotes Dei præferebant ante populum. Isto typo significatum est,

nos è regno Satanæ, in regnum Dei transferri per baptismum, præcedente Christo, qui uera propiciationis arca est.

Helias pallio diuisit Iordanem, ac transgressus fluuium in cœlum subuectus est. Naaman Syrus leprosus ablutus in Iordane ad iussum Prophetæ sanitati est restitutus. Vt autem Heliæ factum transitum in cœlum per Baptismum fieri adumbrat: Ita Naaman Syri purgatio spiritualem per Baptismum fieri mundationem à peccatis figurat: Nam quod foris figurat Baptismus, id intus sua uirtute operatur Dominus. Cum igitur hic fit Iordanis mentio, meminerimus quod spiritualiter de Baptismo nostro significet.

TERTIA, At Iohannes prohibebat illum, dicēs: Mihi opus est, vt abs te baptizer, & tu venis ad me? Respondens autem Iesus, dixit ad illum: Omitte nunc, sic enim decet nos, vt compleamus omnem iusticiam: *tunc omittit illum.* In hoc colloquio plura sunt spectanda membra: Primum de prohibitione, qua Christum obnixe prohibebat et oratione et manu. Duo quidem hic diligenter perpendit Iohannes, sed tertium negligit. Perpendit se indignum esse, ut qui soluat corrigiam calceorum Christi, ne dum eius nudum corpus abluat. Deinde perpendit, quod Christus sit immunis à peccato, atq; ideo iudicat ipsum nō indigere Baptismo, ut eo abluatur in signum pœnitentiæ. Tertium, ut dixi, neglexit, nempe quod esset & sui

officij,

officij, & officij Christi. Debebat.n.officium intueri, & non indignitatem suæ personæ. Debebat iudicare Christum non aliquid moliri posse, quod non spectaret ad officium Mediatoris. Atq; ideo audit à Christo, Omitte nunc: sic enim decet nos implere omnem iusticiam. Tu missus es ut baptizes: ego autem ueni ut baptizatis salutem conferam, faciamus ergo uterq; quod nos deceat.

Hîc ergo tria à Iohanne discamus: Primum agnoscere nos indignos esse, quibus ullum in Ecclesia ministerium committatur. Deinde agnoscere Christum eum esse, qui solus à maculis peccati nos abluere ualet. Tum mandato Christi obedire in nostra uocatione, non impediente nos indignitate nostra, sed urgente officium mandato Domini.

QVARTA: Et baptizatus Iesus: hic æternus Filius Dei, sanctus, immaculatus, purus à peccatis, & excelsior cœlis, baptizatur. Sed cur baptizatur? plures possunt aßignari caussæ: Primum.n. uoluit per baptismum inaugurari ministerio Dei, & hoc quasi fœdere ostendere, se ministrum Dei esse. Secundo, ut Baptismus externus esset figura mortis, sepulturæ & resurrectionis suæ: unde & suam paßionem Baptismi nomine designauit, cum filijs Zebedæi responderet Matthæi uicesimo, dicens, Potestis baptizari Baptismo, quo ego baptizor? Tertio, ut sanctificatas relinqueret aquas omnibus baptizandis: non enim Sacramenta Ecclesiæ consecrantur murmure Sacerdotis, tanquam

magica

magica incantatione: sed Sacramentorum conficitur consecratio institutione, facto, promißionibus Christi ac nostra obedientia erga ipsum. Quartò, Baptismum communem nobiscum habere uoluit, ceu certißimum unionis & societatis, quam nobiscum habere dignatus est, testimonium & pignus: Vnde Paulus probat, nos esse filios Dei, qui Christum per Baptismum induimus. Quotquot, inquit, baptizati estis, Christum induistis. Quinto, ipse facere uoluit, quod omnibus facere imperauit, quemadmodum ait Augustinus: optime enim is docet, & imperat, qui suæ doctrinæ typus est, & imperata primus facit.

QVINTO euentus consideretur. Nam quæ contigerunt baptizato Christo & orante, sunt omnium maxima miracula, quæ unquam contigerunt. Primum aperitur cœlum, qua re significatur, & quòd solus Christus sit uia in cœlum, quem induimus in Baptismo, & quod cœlum clausum maneat: omnibus, qui Christum uiam unicam in cœlum non agnoscant. Deinde uidit Spiritum Dei descendentem quasi Columbam, & sedentem super eum: Hæc dulcißima imago est beneficiorũ Christi. Nos omnes in diluuio peccati perditi eramus: sed Christus uenit nobis arca, qui nos in se recipit à diluuio, in cuius testimonium uenit Columba, & quiescit super eum. Huius rei typus erat Arca Nohæ, & columba quam emisit, quæ reuersa ramum oleæ in ore habuit, in signum siccati diluuij: Ita hic S. sanctus, in

specie

specie columbæ apparens, testis est absorpti diluuij peccatorum: sed in sola Arca est salus, hoc est, in Ecclesia Christi, ubi S. sanctus habitat. Tertio audita est uox de cœlo, dicens: Hic est Filius meus dilectus, per quem placatus sum. Ecce hic audimus Patrem cœlestem præconem Euangelij esse. Quid quæso potest admirabilius esse: quid magis stupendum? ô deploranda cœcitas hominum, ô detestanda surditas: Pater cœlestis sonat suum Euangelium de cœlo, & nos cœci non intuemur cœlum, nos surdi non audimus uocem docentis. Sed quid quæso docet? Hic est, inquit, Filius meus dilectus. En testimonium Patris de Filio, huic crede, si salus tibi curæ est, is natura est filius, nos gratia. Ideo dilectum appellat, non quod nos dilecti non simus: sed in dilecto, in quo solo nos caros habet: illum propter se amat, nos uero propter illum. Natura enim sumus filij iræ, Ephes. 2. per Christum uere adoptamur in filios, unde sequitur in concione Dei: In quo complacitum est mihi, id est, per quem sum placatus & humano generi reconciliatus. Hîc tria sunt alto animo perpendenda. 1. Quod sine Christo Deus sit nobis iratus, idq; propter peccatum, quo Deum offendimus. 2. Quod solus Christus sit reconciliatio nostri: ipse enim est propiciatio pro peccato. Sanguis enim Iesu Christi purgat nos ab omni iniquitate. 3. Quod hæc paterna beneuolentia & reconciliatio fit fide accipienda ac baptismo obsignanda. Hanc fidem sequi debet noua obedi-

obedientia & gratitudo erga Deum. Ecce habes summam Euangelij, ad quam in omni uita & mortis hora respicere debemus: non enim aliunde solida conscientiæ consolatio sumi potest. Atq; hæc sint breuiter dicta de narratione Euangelica.

DE SECVNDO.

Etsi usus ex ijs quæ dicta sunt facile colligi potest: tamen quædam hic capita recitabo. Primum ergo sciamus, quod noster Baptismus hic consecretur & sanctificetur aqua Baptismi per Christum, qua aqua baptizari dignatus est. Deinde totum spectaculum nobis ob oculos, tanquam in imagine Ecclesiam Christi depingit, hic conspicitur Iohannes doctor in Ecclesia: ubi enim uerbum Dei non est, ubi non auditur docentis uox, illic Ecclesia monstrari non potest. Deinde Christus baptizatur: à bene enim instituta Ecclesia, usus Sacramentorum abesse non potest. Tertio Christus baptizatus orat, cuius exemplum membra ipsius imitentur, & Deo uerum cultum ex fide præstent. Quarto, Filius stat in medio: uox Patris sonat de cœlo: Spiritus sanctus requiescit super Baptizatum: idem reuera hodie fit in nostra Ecclesia: Deus enim Pater, Filius & Spiritus sanctus suæ Ecclesiæ adest, & per uocem prædicantium testatur suam beneuolentiam erga Christi Ecclesiam. Per Filij præsentiam testatur, quòd nos in filios adoptauerit, & per Spiritum sanctum testatur se gubernare Ecclesiam suam: unde & nos hanc fiduciam concipiamus,

mus, quod portæ inferorum non sint præualituræ aduersus eam.

DE TERTIO.

Pleraq; quæ ad nostrum Baptismum pertinent, sunt in superioribus locis explicata: Quare breuiter quædam attingam, quæ præcipue scire necessarium est, atq; duo dicam: quale signum Baptismus, & quæ sit uera eius meditatio.

Quale ergo signum est Baptismus? Primum est testimonium gratiæ, eiusq; & exhibitæ, & applicatæ baptizato, nimirum quod Deus sit illi placatus per Christum, quod sane testimonium requirit fidem. Deinde est symbolum hoc signum, quod quadam ratione docet: Est enim signum uirtutis spiritualis Christi, nimirum quòd Christus sua morte, sepultura, & resurrectione sit nostri liberatio à morte, sepulcro, & donator uitæ æternæ. Deinde est symbolum uitæ nouæ coram Deo, quemadmodum Paulus Rom. 6. docet his uerbis: Quotquot baptizati sumus in Christum Iesum, in mortem eius baptizati sumus, consepulti igitur sumus cum ipso per Baptismum in mortem, ut quemadmodum Christus excitatus est ex mortuis, ita & nos in nouitate uitæ ambulemus.

Preterea, coram hominibus est tessera quædam profeßionis, qua testamur nos esse membra Christi & hostes Diabolorum.

Meditatio pia Baptismi in his rebus posita est.

PRIMVM statuere oportet, quod baptismus

mus noster sit firmißima quædam obsignatio, & Sacramentorum nostræ reconciliationis cum Deo.

DEINDE, *Baptismus debet nobis esse perpetua quædam admonitio, quòd hæc reconciliatio sit facta, per sanguinem, mortem, sepulturam ac resurrectionem Christi.*

TERTIO *admonebit nos mortificationis carnis & uiuificationis spiritus, adeoq; perpetuæ in hoc mundo pœnitentiæ, & futuræ per Christum glorificasionis,*

QVARTO, *admonebit nos, quòd regenerationis beneficium sit donum & opus totius Trinitatis, in cuius nomine baptizamur, ut ipsi adhæreamus, ac colamus per totam uitam, Cui honor & gloria, in secula seculorum, Amen.*

DOMINICA PRIMA IN QVADRAGESIMA,

Euangelium, Matth. 4.

TVnc Iesus subductus fuit in desertum à Spiritu, vt tẽtaretur à diabolo. Et cum ieiunasset dies quadraginta ac noctes quadraginta, tãdem esuriјt. Et accedens ad eum tentator, dixit: Si filius Dei es, iube vt lapides hi panes fiant. At ille respondens, dixit: scriptum est: Nõ solo pane victurus est homo, sed omni verbo quod egreditur per os Dei. Tunc assumit illum Diabolus in sanctam ciuitatem

uitatem, & ſtatuit eum ſuper pinnaculum templi, dicitq; illi: Si Filius Dei es, præcipita te deorſum. Nam ſcriptum eſt: Angelis ſuis mandaturus eſt de te; ac manibus tollent te, ne quando impingas in lapidem pedem tuum. Dixit illi Ieſus. Rurſus ſcriptum eſt: non tentabis Dominum Deum tuum. Rurſum aſſumit illum Diabolus in montem excelſum valde, & commonſtrat ei omnia regna mundi, & gloriam illorum, & dicit illi: Hæc omnia dabo tibi, ſi proſtratus adoraueris me. Tunc dicit illi Ieſus: Abi Satana, ſcriptum eſt enim Dominum Deum tuum adorabis, & illum ſolum coles. Tunc dimittit il-

lum Diabolus, & ecce Angeli accedebant ac ministrabant ei.

ENARRATIO TEXTVS.

QVemadmodum proximo die Dominico audiuimus historiam Baptismi Christi, in qua maximæ res continentur: Ita hoc Euangelium etiam partem historiæ Christi continet, uidelicet de eius ieiunio & tentatione: quibus rebus Deus singulari sapientia suum Filium humiliari uoluit, & ostendere, quam uerum sit, quod olim prædixit: nimirum quod ut serpens insidiaturus esset calcaneo Seminis mulieris, hoc est, quod Christi personæ ac eius regno esset Satan positurus insidias (id quod hæc Historia uerissimum esse ostendit) ita idem Semen contriturum esse caput serpentis: Cuius rei specimen quoddam in hac historia uidemus. Hæc omnia eo referenda sunt, ut & Christi obedientiam sub cruce discamus, & sciamus qualem clipeum oporteat opponere tentationibus & iaculis Diaboli. Loci duo.

I. De Ieiunio.

II. De Tentatione.

DE PRIMO.

In hoc loco duo spectanda sunt: Primum quænam sit ratio ieiunij in genere. Deinde quid sentiendum sit de Christi ieiunio in specie.

Ieiunium est abstinentia ad tempus à cibo & potu, qua corpus affligitur & ueluti mortificatur. Et est triplex: Indifferens, pium & impium.

Indifferens ieiunium eſt, cum uel præ inopia uel ualetudinis cauſſa, uel ingenti aliquo animi mœrore abſtinetur à cibo & potu. Hoc per ſe nec placet nec diſplicet Deo, uerum prout fides & patientia adfuerint, placere & diſplicere putandum eſt.

Ieiunium pium, Chriſtianum & acceptum Deo, eſt abſtinentia non ſolum à cibo & potu, qua corpus premitur & mortificatur: Verumetiam ab omnibus alijs rebus, quæ carni ullam uoluptatem adferre poſſunt, eo pertinens, ut plenū ſit ſpiritus imperium per ueram pœnitentiam, piam orationem, & ſeriam renunciationem omnium iniuriarum, quibus proximus lædi poteſt. Nam corporis afflictio per ieiuniū, eſt ſymbolum mœroris animi propter peccatum, & teſtimonium ueræ pœnitentiæ. Huius fines ſunt (propter quos & acceptum eſt) tres: Mortificatio carnis: Excitatio ſpiritus: & intenſius omnis pietatis ſtudium. Huiuſmodi fuit ieiunium Pauli, cuius meminit 2. Corint. 6. & certe deberent pij homines ſancto ieiunio ſæpe ſpiritum excitare, ne carnis concupiſcentijs ſuccumberent.

Eſt autem hoc ſanctum & Chriſtianum ieiunium duplex: Priuatum & ſolenne. Priuatū eſt, quod quis ſua ſponte ſibi imponit, uel pietatis excitandæ cauſſa (quale ut ſæpe aliâs, ita potiſſimum ante ſacram ſynaxin, à quolibet Chriſtiano, cuius caro hac caſtigatione indiget, inſtitui uellem) uel officij noui capeſcendi gratia, ut ſe quis eo præparet ad meditationem officij, oretq; ut Deus auſpicijs ſui mune-

muneris propicius aspiret: huiusmodi fuit olim ieiunium Musis in monte, & Heliæ in deserto, & ieiunium Christi in deserto, cuius hic fit mentio.

Solenne ieiunium pium & Christianum est, quod Magistratus pius, siue gubernatores Ecclesiarum indicunt, uel ut præsens malum, ut pestis, gladius, sectæ, seditiones &c. uera pœnitentia & inuocatione Dei tollatur aut mitigetur: uel ut mala, quæ ob peccata grassantia imminere uidentur, caueantur. Huius generis ieiunia à sanctis regibus & Prophetis sæpe indicta sunt, quæ Deo fuerunt grata propter pœnitentiam, fidem, inuocationem, caritatem, meditationem beatæ uitæ, & huiusmodi alia, quæ in Christiano ieiunio adesse solent & omnino debent. De hoc duplici ieiunio, priuato & solenni, tenenda est hæc regula, quod ut priuatum liberum est in arbitrio cuiusq; positum: ita solenne mandato magistratus, caritatis lege, & publici commodi necessitate obligat, quare illud contumaciter uiolare grande peccatum est.

Impium seu Pharisaicum ieiunium, est abstinentia à certo cibi genere, quæ putatur cultus Dei esse per se, & res Deo grata propter ipsum opus, ideoque meritoria. Quasi uero Deus moraretur externa opera, ubi conscientia est impura: & ieiunium per se esset in eo genere operum, quæ Deo immediate & simpliciter probantur, quemadmodum ea, quæ in lege sua, hoc est, Decalogo præscribit, & non potius esset externum quoddam exercitium,

citium, & quædam corporalis exercitatio, alium finem ſpectans; nimirum ut pœnitentiæ, orationi, carni domandæ, caritati, meditationi beatæ uitæ ſubſeruiat. Meritò ergo Prophetæ huiuſmodi Hypocritica ieiunia damnant: in quibus plurima horrenda ſcelera concurrunt: Vt opinio cultus, fiducia operis, neceßitas, coactio, delectus ciborum neceſſarius, modus ieiunandi, quo uel porci ſaginari poßint, meditatio fraudis & iniuriæ proximorum.

Poteſt autem hoc ieiunium Phariſaicum diuidi in duo genera, ut unum ſtatum, aliud arbitrarium dicatur. Statum ordinarium eſt, & certo tempore anni affixum, quale apud Papiſtas quadrageſimale ieiunium, ut uocant, & ieiunium quatuor temporum Apoſtolorum, quibus ſuffragia Apoſtolorum emere uoluerunt, & eiuſmodi plurima, in quibus nihil præter meram ſuperſtitionem & multiplicem impietatem exercuerunt.

Arbitrarium ieiunium, eſt quod aliquis arbitrio ſuo, quo Deum ſibi debitorem faciat, deligit: quale illius fuit, qui iactabundus in oratione ſua ad Dominum ait: Ieiuno bis in Sabbato, ubi ſuum ieiunium, ut opus ſanctum & meritorium prædicat, ac Deum admonet, ne eius obliuiſcatur.

Hæc ſint dicta in genere de ieiunio, nunc pauca de Christi ieiunio adijciam. De hoc ita ait Euangeliſta: Tunc ductus eſt Ieſus in deſertum à ſpiritu, vt tentaretur à Diabolo, & cum ieiu-

nasset quadraginta diebus & quadraginta noctibus, postea esurijt. *Hic primum tempus notatur, nimirum quòd statim à* Baptismo *ieiunauerit.* Deinde *notatur locus, nempe desertum.* 3. Modus *ieiunij, uidelicet quod quadraginta diebus & noctibus absq; omni cibo uixerit.* 4. Miraculum, *quod & tanto tempore potuerit absq; cibo uiuere, & quod non esurierit tanto spacio: nam non sensit famem, priusquam quadraginta dies & totidem noctes præterierant.*

Sed cur Christus hoc fecit? Primum, *ut hoc miraculo testaretur de sua diuina potentia.* Deinde *propter figuram:* Moses *enim typus* Christi, *in monte ieiunauit quadradragimta dies & totidem noctes.* 3. *Vt satisfaceret pro gula primorum parentum & nostra.* 4. *Propter uocationem:* Hoc enim *usitatum* Deo est, *cum uelit aliquem arduo officio præfici, sicuti in* Mose *&* Helia *uidemus.* 5. *Vt esset exemplum nobis, ut nos sobrij perpetuo in timore* Domini *uiuamus.*

Est igitur usus ieiunij Christi *agnoscendus, qui est multiplex.* 1. *Vt cogitemus quantum fuerit humiliatus* Filius Dei. 2. *Vt exemplo* Filij Dei *sobriæ orationi studeamus.* 3. *Vt illi gratias agamus, qui nostro nomine tantum ieiunium sustinuit.*

Deinde *ab altera parte cauendus est abusus, ne uidelicet abutamur hoc sancto* Christi *ieiunio, quod fit, si uel præceptum uniuersale faciamus ex hoc* Christi *facto: uel putemus nos fieri participes*

ieiunij Christi per nostrum fictum ieiunium: uel suspicemur ieiunium nostrum peccatorum remissionem mereri, ex opere operato, sicuti Thomas Aquinas sacrilege docet: uel iudicemus cum Ambrosio hoc quadragesimale ieiunium à Pontificibus Ecclesiæ impositum esse necessitatis, ita ut nemo pius habeatur, nisi qui hoc ieiunium seruarit. Hæ omnes opiniones pugnant ex diametro cum ipso fidei fundamento, quod est, solius Christi merito saluari credentes.

At dicunt: Omnis Christi actio nostra est instructio: Is autem ieiunauit quadraginta dies: ergo nos debemus hoc factum Christi imitari. Verum quidem est, quod dicunt, omnis Christi actio nostra est instructio, sed non est uerum, quod omnis Christi actio sit nobis imitanda, id quod ex actionum Christi differentijs manifestum est: Sunt enim actiones Christi aliæ morales: aliæ miraculosæ: aliæ peculiares. Morales uitam ac mores nostros instruunt: est enim ipse perfectißimum uirtutum exemplar. Miraculosæ, inter quas hoc ieiunium numero, mentem nostram de ueritate doctrinæ Christi informant & confirmant. Peculiares seu piaculares sunt, quæ ad redemtionis & expiationis beneficium pertinent: Hæ salutis fiduciam in nobis fouebunt & alent. Atq; ita omnis Christi actio est quidem nostra instructio, sed non omnis imitanda, sed tantum quæ ad mores & uitam, iuxta legis decalogi præscriptum pertinent.

Licet ne ergo ieiunium quadragesimale ieiunare? licet, modo seruentur in eo conditiones, quas supra dixi in sancto & Christiano ieiunio seruandas esse. Et sane aperte fateor isto tempore singulari sobrietate opus esse, ad meditandum beneficium redemtionis, quod tum solet in nostris Ecclesijs quotidie proponi in enarratione paßionis Dominicæ: sed coactio & neceßitas abesse debent.

DE SECVNDO.

Accedens ad eum tentator &c. In his Christi tentationibus uidere licet: Primum, quanta sit audacia Satanæ & studium eius ad destruendum regnum Christi. Nam ne quidem Filio Dei pepercit, sed eum accedit, tentat: & quemadmodum regnum Dei in Paradiso inuasit & superior est factus: Ita nouum Paradisum regnum Christi molitur destruere, ac eius regem telis tentationum adoritur. Deinde hic licet uidere, quam sit humiliatus Filius Dei, ut non solum sit afflictus ieiunijs, uerumetiam tentationibus Satanæ sit petitus.

Cæterum, ut nos hinc salutarem instructionem accipiamus, Primum de tentationibus Christi dicam. Deinde quare sit tentatus: Postremo, quid nobis doctrinæ & consolationis sit petendum ex tentationibus Christi.

In singulis tentationibus Christi, quæ tres hic numerantur, quatuor spectemus. 1. Quæ occasio. 2. tentationis modus. 3. Tentationis finis. 4. modus uictoriæ.

Quan-

Quantum itaq; ad primam attinet tentationem, eius occasio hisce Euangelistæ uerbis indicatur: Et cum ieiunasset quadraginta diebus & quadraginta noctibus, postea esurijt. Ecce qualem occasionem nactus est. Christus ieiunat: parat se ad officium capessendum: sed Satan aliud molitur, & ex bono facto Christi eius perdendi materiam captat. Hoc perpetuum Satanæ studium fuit, ut & benefactis sanctorum & peccatis abutatur illis in perniciem: sed nouit Dominus qui sunt sui, & potest eos è tentatione eripere.

Tentationis modus sequitur: ait enim tentator: Si filius Dei es, dic vt lapides isti panes fiant: finis huius tentationis fuit, Christo persuadere, periculum facere, an Deus miraculo suam diuinitatem comprobare uellet: quod si non faceret, ut suspicaretur Dominus se Deo curæ non esse. Pugnat ergo hæc tentatio cum prouidentia Dei, qua Deus suis filijs prouidet omnia, quæ sunt ipsis ad salutem & præsentem uitam necessaria.

Modus uictoriæ sequitur: Cui respondens dixit: Scriptum est, Non in solo pane viuit homo, sed in omni verbo, quod procedit de ore Dei. Hic uidemus in uerbo Dei uictoriam esse sitam aduersus Satanam. Satan uult persuadere Christo, quod sit periturus, nisi ex lapidibus panes faciat: sed Christus negat hominem uiuere solo pane seu cibo corporali. Cibus enim non nutrit, nisi accedat benedictio diuina, à qua panis robur capit,

ſcriptum eſt enim, Comedent & non ſaturabuntur. Scripturam autem huc adductam à Chriſto habes Deut.12. Quo in loco conſolatur Moſes populum in deſerto, ubi non erat panis: ſed Deus Manna de cœlo dedit, & aquam de petra. Hanc promiſsionem Chriſtus ſibi atq; omnibus pijs applicat: ſignificans fore, ut in medio famis Deus ſuis ſit adfuturus & neceſſaria ſuppeditaturus. Huius promiſsionis exempla habemus in Iſraelitis, Helia, Eliſæo, Moſe, & hic in Chriſto. Huc illud Prophetæ: Non confundentur in tempore malo, & in diebus famis ſaturabuntur. Hæc promiſsio, cum ad nos quoq; pertineat, arripienda eſt fide, & opponenda eſt Satanæ, ne nos tentatione famis euertat. Atque hæc de prima tentatione Chriſti & eius uſu ſint breuiter dicta. Secunda ſequitur.

Occaſio ſecundæ tentationis hiſce uerbis deſcribitur: Tunc aſſumſit eum Diabolus in ſanctam ciuitatem, & ſtatuit eum ſupra pinnaculum templi. Ecce occaſionem, Ecce artificium Satanæ, qui ex re qualibet perdendi materiam petit.

Modus tentationis additur: Si Filius Dei tu es, mitte te deorſum: ſcriptum eſt enim, Angelis ſuis mandabit de te, & in manibus tollent te, ne forte offendas ad lapidem pedem tuum. Finis, ut Chriſtus tentaret aliquid contra uocationem, ac ita in ſe iram Dei prouocaret, quemadmodum primi parentes fecerunt. Nam

poſt-

postquam uidit malignus iste, quod Christus scriptura se erigit, conatur scripturam mendacijs suis inuoluere. Psalmus ille, quem citat Satan, loquitur de prouidentia Dei, quòd uelit Deus quemlibet pium in suis uijs, hoc est, in suo uitæ genere & uocatione legitima conseruare: non præcipit, ut aliquid temerarie faciamus contra uocationem. Sed quomodo Christus hoc Satanæ telum ignitum extinxit? Verbo: ait enim. Rursus est scriptum: Non tentabis Dominum Deum tuum. Hæc habemus. Deute. 6. ubi tentare Deum significat aliquid cudere per diffidentiam: siue in rebus prosperis siue aduersis: quare talis tentatio aduersatur fidei & Dei timori. Qui enim in rebus prosperis securus uiuit, & deponit timorem Dei, is certo tentat Deum contra primum præceptum: rursus qui in calamitosis succumbit, quasi Deus nullam nostri curam gereret, etiam tentat Deum uocando in dubium eius promißiones. Ecclesia hodie uexatur cruce, & experitur foris pugnam & intus terrorem, hic certe non est tentandus Deus: non est dicendum, si sumus eius populus, si uerum est hoc Euangelium, quod profitemur, cur ergo non hoc tempore nos iuuat? cur hostibus omnia tam prospere succedere permittit? hic fortiter cum Christo dicamus, Non tentabis Dominum Deum tuum. Sequitur tertia tentatio.

Tertiæ tentationis occasio hisce uerbis indicatur; Iterum assumsit eum Diabolus in montem

tem excelſum valde, & oſtendit ei omnia regna mundi & gloriam illorum. *Vide, in prima tentatione abuſus eſt cruce Chriſti ad ipſum tentandum: nunc illa regna mundi proponit, ut illorum gloria perſtringatur ac ruat contra Deum.* Tentatio hæc eſt: Hæc omnia dabo tibi, ſi cadens adoraueris me: *Finis fuit, ut Chriſtus fieret idolatra: ſed contra hanc tentationem uictoria potitur Dominus. Primum repellendo Satanam, qui auſus eſt ſibi arrogare diuinos honores. Deinde perfodiendo ipſum gladio Dei dicens: ſcriptum eſt,* Dominum Deum tuum adorabis, & illi ſoli ſeruies. *Hæc ſcriptura habetur Deut. 6. in qua duo ſunt: præceptio & prohibitio. Præcipit enim, ut unum Deum adoremus, & ei ſeruiamus diuinis cultibus, iuxta primam Tabulam: prohibet ut ullis creaturis iſtum honorem tribuamus, ſiue Diabolis, ſiue hominibus, ſiue angelis. Sit hæc regula nobis perpetuo in conſpectu aduerſus omnes Papiſtarum dolos.*

Sed cur tentatus eſt Chriſtus? 1. Vt nos tentati ſciamus nos habere pontificem per omnia tentatum. Deinde, ut nos eius exemplum erudiat, ne ſinamus Diabolum ullis rebus nos auocare à uero timore Dei. Cum ergo uult nobis perſuadere, quod non ſimus Deo curæ, quando premimur cruce & multis ærumnis, reſpiciamus ad Filium Dei, & gladio, quo ipſe uſus eſt, reprimamus hoſtem. Cum nos ſolicitat, ut aliquid tentemus contra uocationem, unde

conijci poßimus in salutis & uitæ discrimen, opponamus gladium Dei. *Cum magnis præmijs nos inuitat ad idolatriam, caueamus ne istis hamis nos in nassam damnationis pertrahat. Breuiter, in tota uita laboremus, & crescamus in uera* Dei *cognitione, et muniamur aduersus Satanam præsentia Filij* Dei, *Cui uictori nostro una cum* Patre *&* Spiritu *sancto sit gloria in secula,* Amen.

DOMINICA SECVNDA IN QVADRAGESIMA,

Euangelium Matth. 15.

ET digressus illinc Iesus, secessit in partes Tyri & Sidonis. Et ecce mulier, Cananæa,

quæ

quæ à finibus illis venerat, clamabat ad illum, dicens: Miserere mei Domine, fili Dauid: filia mea misere à Dæmonio agitatur. Ille vero non respondit ei verbum. Et accedentes discipuli eius, rogabant illum dicentes: Amitte illam, nam clamat post nos. At ille respondens, dixit: Non sum missus, nisi ad oues perditas domus Israeliticę. Illa vero venit & adorauit eum, dicens: Domine succurre mihi. At ille respondens dixit: Non est honestum sumere panem filiorum, & obijcere catellis. Hæc autem respondit: Certe Domine, etenim catelli edunt dę micis, quæ cadunt de mensa Dominorum suorum. Tunc respondens Iesus, dixit illi: ô mulier, magna est fides tua. Fiat tibi sicut vis. Et sanata fuit filia eius ex eo tempore.

ENARRATIO TEXTVS.

HOc Euangelium ad nos gentes præcipue pertimet: Exemplum enim huius mulieris Ethnicæ, gentes recipi docet. Nam ut eam inuocantem recepit & iuuit: ita nos quoq; uult recipere: non enim apud Dominum est acceptio personarum, ut & Petrus ait: In ueritate comperio, quod non sit personarum acceptor Deus: sed in omni gente, qui timet Dominum & operatur iusticiam, acceptus est illi. Est autem hoc immotum Decretum Dei, quod ut omnes impœnitentes abijciat & damnet: Ita quicunq; agunt pœnitentiam, & ex fide Deum inuo-

inuocant, per Mediatorem unicum Iesum Christum recipiantur, & sola bonitate Dei saluentur. Cuius decreti exemplum uidemus in hac muliere, quæ sub cruce inuocat, exauditur, & fide iustificata saluatur, iuxta illud Ioëlis: Omnis qui inuocauerit Nomen Domini, saluus erit. Loci tres:

I. Quæ sit uera & salutaris pœnitentia.
II. Cur Christus hanc mulierem repulerit.
III. Viua imago ueræ Ecclesiæ.

DE PRIMO.

Omnino necessarium est recte doceri homines de uera pœnitentia: ea enim nisi adfuerit, nemo saluari potest: ideo dicam clare & distincte, quid sit salutaris pœnitentia: quomodo fiat: & quibus absoluatur partibus.

Christiana & salutaris pœnitentia absq; omni dubio, est conuersio hominis ad Deum, ut fiat noua creatura, iuxta ipsius uoluntatem, quantum fieri potest in hac infirmitate, uiuens: Vel, ut clarius dicam, salutaris pœnitentia est uerus dolor de offensa Dei, cum uoto ac spe ueniæ propter uictimam filij Dei, & uoluntate, singularíq; studio omne posthac peccatum uitandi, Deoq; totam uitam posthac approbandi.

Hanc esse ueram definitionem salutaris pœnitentiæ, unico Ezechielis testimonio ostendi potest. Hic enim Propheta cap. 18. ita ait: Conuertimini & agite pœnitentiam ab omnibus iniquitatibus ue-

ſtris, & non erit uobis in ruinam iniquitas: proijcite à uobis omnes iniquitates ueſtras, & facite uobis cor nouum & ſpiritum nouum.

Hoc teſtimonio tria continentur: Primum eſt inuitatio ad pœnitentiam: Nemo, inquit Dominus, uenit ad me, niſi quem pater traxerit. Secundum eſt promiſsio: non erit uobis in ruinam iniquitas. Tertium eſt pœnitentiæ deſcriptio: Agite, inquit, pœnitentiam: Vult nos ergo dolere de offenſa Dei. Proijcite à uobis omnes iniquitates ueſtras: ergo fugam & odium peccati requirit. Cum ait: conuertimini ad Deum, fidem requirit, ſine qua nemo ad Deum conuerti poteſt: fide enim, ut inquit Paulus, acceſſum habemus ad Deum. Præterea cum additur: facite uobis cor nouum, & ſpiritum nouum, ut noua ſimus creatura, poſtulat iuxta Dei uoluntatem uiuentes. Hinc conficitur, quod uera & ſalutaris pœnitentia ſit dolor uerus de offenſa Dei, cum uoto ac ſpe ueniæ, ardentiq; ſtudio omne pecccatum uitandi, ac Deo in poſterum totam uitam approbandi. Hoc in illuſtri exemplo clarius uideamus. Dauid poſt horrendum lapſum in adulterium & homicidiam, pœnitentiam agit iuxta formam in Pſalmo expreſſam. Primum ait: Miſerere mei Deus ſecundum magnam miſericordiam tuam. Hic & dolet ob ſuam miſeriam, quod Deum adeo indigne offenderit, & agnoſcit Deum miſericordem, unde uotum & ſpes in eo extitit, ac uiua in Meſsiam fiducia. Quantus autem fuerit dolor, quantaq; fides, qua

qua superauit dolorem, idem Psalmus multis uerbis indicat: cum autem addit in eodem Psalmo: Spiritum nouum crea in uisceribus meis, se nouã creaturam fieri optat. Huiusmodi multa sunt exempla: ut Adam, Manaßis, Petri, Latronis, Magdalenæ, &c. quæ nos cogitare oportet, ut illorum exemplo & erudiamur de uera pœnitentia, & seriam pœnitententiam cum illis agamus.

Etsi autem ex ijs, quæ diximus, mediocriter intelligi potest, quomodo fiat uera pœnitentia: tamen illud distinctius declarare uolo: nihil enim homini magis necessarium est, quàm ut uera pœnitentia reconcilietur Deo & saluetur. Vt igitur sciamus quomodo uera pœnitentia agatur, obseruanda sunt septem puncta:

1. Noticia Dei requirentis obedientiam. Hæc sumitur ex Decalogo: Ego sum Dominus Deus tuus, qui eduxi te de terra Ægypti &c. Hic requirit Deus agnitionem sui: deinde sequitur qualem obedientiam postulet: Non habebis Deos alienos coram me. Tertio comminationes additæ testantur, ꝙ damnet inobedientiam: uisitans (ait) iniquitatem patrum in filios, in tertiam & quartã generationem. Postremo etiam de Deo sciendum est, ꝙ sit misericors, secundum uòcem Euangelij. Antequam igitur ad ueram pœnitentiam pateat aditus, requiritur noticia Dei requirentis obedientiam, iudicantis & damnantis serio inobedientiam, & rursus miserentis & recipientis peccatores in gratiã propter Mediatorem.

2. Hanc noticiam sequi debet examen factorum nostrorum ad Legem Dei, & singula præcepta seorsim sunt consideranda. Primum ergo in hoc examine uide, an Deum habeas cui soli fidas, an ipsum timeas, an ames, an totis uiribus colas, an ipsius nomen tibi sit sacrosanctum, an ipsum prædices, celebres, inuoces, quemadmodum primæ Tabulæ præcepta præcipiunt. Ad eundem modum examen instituendum est in secunda Tabula de proximo &c. Ex hoc examine uenies in cognitionem tuæ turpitudinis, & iustæ damnationis propter Dei offensam: huiusmodi examen à nobis requirit, quoties scriptura nos hortatur ad pœnitentiam.

3. Hoc examine initio ex agnitione peccati, & iudicij Dei, oritur uehemens pauor in conscientia, quem pauorem augent circumstantiæ iudicij Dei, quæ sunt præsentes calamitates, tyrannis diaboli, infernales pœnæ, mors æterna & damnatio.

4. In hoc ingenti pauore, nisi fides succurreret, infiniti homines perirent. Nam in hoc pauore, ex contemplatione misericordiæ Dei promissæ propter Christum, concipitur fiducia remißionis peccatorum. Atq; ita homo tanquam ex inferno eluctatur, & apprehendit manum Filij Dei, qui se ex inferno eripit. Hic mens promißiones Dei cogitat, intuetur Filium Dei pendentem in cruce pro tuis & meis peccatis: Audit uocem Ioëlis consolatione plenißimam: Conuertimini ad Dominum Deum uestrum, quia gratiosus & misericors est, tardus

ad

ad iram, & uelox ad pietatem, & parcens super malicia. Harum promißionum exempla considerentur, ut nos istis confirmemus.

5. Cognita hac Dei misericordia, peccator concipit spem ueniæ, & incipit palam suum deplorare peccatum, confitetur Deo suam turpitudinem, & confugit seria oratione & ardenti corde ad misericordiam Dei.

6. Qui hoc pacto per hos gradus ascendit: Primum agnoscens Deum, ipsius iudicium & misericordiam, sicuti iam expositum est, is hac fiducia absoluitur à peccato suo, et iustificatur coram Deo, non sua iusticia, sed Christi, quæ omni credenti imputatur. Nam uera nostri iustificatio est credentis personæ in Christum absolutio à peccato, imputatio iusticiæ Christi, acceptatio ad uitam æternam gratis propter Christum.

7. Iustificatus fide & adoptatus in filium & regeneratus agit gratias Deo, celebrat Deum, & totam uitam in posterum emendat.

Verum ut hæc clarius à nobis intelligi poßint, proponam exemplum salutaris pœnitentiæ, de qua audistis, & sumam Manassem regem Iuda, in cuius pœnitentia salutari hæc omnia conspiciuntur, quemadmodum in ipsius oratione apparet.

PRIMVM enim cum inquit, DOMINE omnipotens, Deus patrum nostrorum Abraham & Isaac & Iacob, quem omnes pauent & tremunt à uultu uirtutis tuæ, & insustentabilis est ira com-

minationis tuæ super peccatores, immensa uero & imperuestigabilis misericordia promißionis tuæ, quoniam tu es Dominus altißimus, gratiosus, misericors, & multum miserens, & pœnitens super malicijs hominum.

In his uerbis Manaßis, est 1. Agnitio Dei. 2. Debitæ obedientiæ testificatio. 3. Iudicij diuini in peccatores confeßio. 4. Misericordiæ noticia & prædicatio.

DEINDE secundum sequitur, uidelicet examen factorum Manaßis ad normam legis, ita enim ait: Peccaui super numerum arenæ maris, multiplicatæ sunt iniquitates meæ Domine.

TERTIO, quantus pauor fuerit in corde ipsius ostendit, cum ait: Et non sum dignus intueri & aspicere altitudinem cœli præ multitudine iniquitatum mearum.

QVARTO in his pauoribus erigit se cogitatione misericordiæ, & ait: Et nunc flecto genua cordis mei precans ad te Domine, qui promisisti pœnitentiam & remißionem peccatorum, qui peccauerunt tibi.

QVINTO sequitur ueniæ precatio: Quare peto rogans te: Remitte mihi Domine, remitte mihi, & ne simul perdas me cum iniquitatibus meis, neq; in æternum iratus reserues mala mihi, quia tute Deus, Deus, inquam, pœnitentium, & in me ostentas omnem bonitatem tuam.

SEXTO, hæc precatus statuit se exauditum &

& iustificatum: quare et addit, Quia indignum saluabis me secundum magnam misericordiam tuam. Hic Manasses iustus fide factus, noua est creatura.

SEPTIMO, hanc gratuitam iustificationem sequitur emendatio in tota uita. Vnde sequitur in ipsius oratione: Et laudabo te semper omnibus rebus uitæ meæ, quoniam te laudat omnis uirtus cœlorum, & tibi est gloria in secula seculorum, Amen.

Hanc rationem agendi pœnitentiam omnes sancti semper sunt secuti. Dauid agnoscit Deum, agnoscit iudicium Dei, agnoscit misericordiam, suum factum examinat, pauet ob peccatum: erigit se fiducia misericordiæ, precatur ueniam, iustificatur fide, iustificatus Deum celebrat. Hæc in Psalmo 51. conspiciuntur.

Audiuimus quid sit pœnitentia, & quomodo fiat, iam quæ sint eius capitales partes tenendum est, & numerantur tres, quæ sunt, Contritio, Fides, & Noua uita.

Ad contritionem requiruntur prima tria, quæ sunt agnitio Dei, examen facti & pauor conscientiæ ob peccatum.

Ad fidem tria proxima, cogitatio misericordiæ, petitio ueniæ, & iustificatio.

Ad nouam uitam requiritur ultimum, quod in cordis, oris, & uitæ institutione secundum Legem Dei consistit.

DE SECVNDO.

Scribitur in hoc Euangelio, quod Christus re-

pulerit hanc mulierem. Quare hoc facit? quare dicit se tantum missum esse ad oues, quæ perierunt de domo Israël? An non idem Dominus est, qui dicit, Venite ad me omnes, qui laboratis & onerati estis &c. Respondeo: Dominus hoc fecit non sine magnis caussis. 1. Hoc fecit ut mulieris fides hac mora exercerctur & cresceret. 2. Vt esset exemplum pietatis aduersus pertinaces Iudæos, qui Christum contempserunt. 3. Vt ostenderet Dominus, se uelle uinci à nobis assiduitate precum nostrarum. 4. Vt hoc exemplo doceret præsentes spectatores ueram pietatis indolem. Sed Dominus aliam caussam assignat, cur hanc mulierem repulerit: dicit enim, Non sum missus, nisi ad oues, quæ perierunt de domo Israël. Respondeo: Hoc non dicit Christus, quasi negaret gentibus accessum ad gratiam suam: Fuit enim illa mulier gentilis, sed aliæ caussæ sunt. 1. Vult hic notare obstinatam maliciam & ingratitudinem Iudæorum, qui Christum peculiariter ad se missum non agnouerunt. 2. Quòd uerbum Dei ipse Christus, ante mortem suam prædicaret Iudæis, & post mortem daret mandatum prædicandi gentibus: Nam Dominus prohibuerat prædicare Euangelium inter gentes ante suam mortem. Verum postea cum à morte excitatus esset, dedit hoc mandatum Apostolis: Ite in mundum uniuersum, & prædicate Euangelium omni creaturæ &c. Hoc mandatum manifeste ostendit, quod Christi beneficia ad Iudæos & gentes pertinent, hoc est, quod

omnes

omnes ex Iudæis & gentibus, qui CHRISTVM recipiunt, & ueram pœnitentiam agunt, sint participes beneficiorum Christi, ita ut ipsius sanguine omnia illorum peccata sint abolita, & tandem in extremo die surgant ad beatam immortalitatem & uitam æternam. Verum qui CHRISTVM recipere recusant, uiuentes absq; pœnitentia, illi absq; misericordia æternis pœnis cum Diabolo punientur: Nam sicut Dominus fuit, est, & erit misericors omnibus agentibus pœnitentiam, absq; omni conditione personarum: ita fuit, est, & erit implacabilis iudex eorum, qui pœnitentiam non agunt: non moratur, siue simus reges, siue nobiles, siue ciues, siue rustici.

DE TERTIO.

Pulcerrima imago Ecclesiæ Christi, & singulorum membrorum describitur in hac Cananæa muliere. Primum enim quemadmodum hæc Cananæa mulier obruitur calamitate: ita & tota Ecclesia & singula eius membra. Hinc Paulus: Omnes, qui uolunt pie uiuere in Christo, persecutionem patiantur. Hoc Christus docet, cum iubet nos tollere iugum suum. Vult enim Deus nos fieri conformes suo Filio in afflictionibus & ærumnis, qui olim sumus illi futuri conformes in gloria, Roman. 8. 2. Ecclesia in his calamitatibus orat opem: nam nullum aliud asylum habet Ecclesia, quam orationem ad DEVM, qua impetratur auxilium.

3. *Christus uidetur auertere aurem, dum non statim impetramus quæ uolumus.* 4. *Ecclesia exemplo huius mulieris non desinit precari: sed perseuerabit in oratione, donec impetrauerit quod petit.*

Porro singula membra Ecclesiæ hinc quod discant habent.

1. *Vnusquisq; nostrum se agnoscat Cananæum, hoc est, impium & indignum gratia Dei.*

2. *Clamet cum hac muliere, Miserere, miserere.*

3. *Si tentaris, persiste tamen huius mulieris exemplo: si non hodie aut cras te exaudierit: tuæ tamen preces non erunt inanes, sed uere exaudientur propter Christum, si ex fide, huius mulieris exemplo, oraueris.*

4. *Agnosce te canem cum hac muliere: sed talem, qui ex micis cadentibus de mensa Domini sui saturetur, ideoq; in oratione persiste.*

5. *Futurum est & tibi, quod huic mulieri accidit, quæ prius canis dicebatur, mox pro filia agnita est: tanta est misericordia Domini, Cui honor et gloria in secula seculorum, Amen.*

DOMINICA TERTIA IN QVADRAGESIMA.

Euangelium Luc. 11.

ET erat eijciens Dæmonium, & illud erat mutum, cumq; eiecisset Dæmonium, locutus est mutus, & admiratæ sunt turbæ. Quidam autem ex eis dixerunt: per Beelzebub prin-

principem dæmoniorum eijcit dæmonia. Et alij tentantes, signum de cœlo quærebant ab eo: ipse autem cum sciret cogitationes eorum, dixit eis: Omne regnum aduersus seipsum diuisum, desolabitur, & domus supra domum cadit. Quod si Satanas quoq; aduersus seipsum diuisus est, quomodo stabit regnum eius? quia dicitis: per Beelzebub me eijcere dęmonia. Quod si ego Beelzebub præsidio eijcio dæmonia, Filij vestri cuius præsidio eijciunt? ideo ipsi iudices vestri erunt. Porro si digito Dei eijcio dæmonia, profecto peruenit ad vos regnum Dei. Cum fortis armatus custodit atrium suum, in pa-

ce sunt ea quæ possidet: Vbi vero fortior eo superueniens vicerit eũ, vniuersa arma eius aufert in quibus confidebat, & spolia eius distribuit. Qui non est mecum, contra me est, & qui non colligit mecum, dispergit: Cum immũdus spiritus exierit ab homine, ambulat per loca arentia, quærens requiem, & non inueniens, dicit: Reuertar in domum meam, vnde exiui. Et cum venerit, inuenit eam scopis mundatam atq; ornatam, tunc vadit & assumit septem alios Spiritus secũ nequiores ipso, & ingressi habitant ibi, & fiunt extrema hominis illius peiora primis. Factum est autem, cum hæc diceret, extollens vocem quædam mulier de turba, dixit illi: Beatus venter qui te portauit, & vbera quæ suxisti. At ille dixit: Quinimo: Beati qui audiunt sermonem Dei, & custodiunt illum.

ENARRATIO TEXTVS.

HOc *Euangelium, dilecti, clare ostendit, cur Christus uenerit in hunc mundum & assumserit humanam naturam, nimirum ut & nouuum regnum incoaret, & regnum* Diaboli *aboleret, hoc est, quod* Deus *dicit* Gene. 3. *Semen mulieris conteret caput Serpentis, quod* Iohannes *interpretatur, cum ait: Christus apparuit, ut destrueret opera* Diaboli, *hoc est, regnum* Diaboli, *quod à peccato incipit, peccato ædificatur, damnatione æterna absoluitur.*

soluitur. Huius Satanæ regni destructorem declarat se Christus in hoc Euangelio, dum liberat hominem obsessum à Diabolo. Nam cum Diabolum expellit, primum significat se potentiorem Diabolo esse. Deinde se ipsius hostem declarat. Tum signo ostendit se humani generis saluatorem. Præterea ostenditur hic ingratitudo mundi erga suum Saluatorem, cum impij Iudæi adscribunt Satanæ opera Dei. Postremo in fine huius Euangelij, mulier clamans dat Christo occasionem monstrandi ueram beatitudinem: Nam dum mulier clamat: Beatus uenter qui te portauit, Is respondet: quinimo, Beati qui audiunt uerbum Dei, & custodiunt illud. Loci quatuor.

I. Differentia regni Satanæ & regni Christi.

II. Contentio inter Iudæos & Christum, in qua Iudæi reprehendunt Christi factum, ipse uero illud defendit.

III. Quid futurum est illis, qui Christum receptum rursus reijciunt, obtemperantes Satanæ.

IIII. Quæ sit uera beatitudo & felicitas.

DE PRIMO.

Et erat eijciens Dæmonium. *Hæc uerba aperte testantur duo diuersa esse regna: Christi & Satanæ, & esse maximam differentiam inter hæc duo diuersa regna, adeo ut nunquam inter ea conuenire posit. Cum ergo Diabolus & Christus duo sint potentissimi diuersorum regnorum reges,* de

de utroq; dicemus, ut intelligatur, quantum mali est in Satanæ regno, & quantum boni & felicitatis in Iesu Christi salutari regno.

De Diabolo hæc quatuor puncta consideranda sunt. 1. Quis sit. 2. Quid faciat. 3. Cur faciat. 4. Cur Deus permittat ut faciat.

Quis ergo est? Quantum ad naturam, est creatura Dei, sicuti Angeli Dei: quantum ad studium & peruersitatem, quam ex se habet, est mendax, latro, fur: qui perpetuo homicidio & mendacio gaudet, & nihil magis expetit, quam humani generis æternum interitum. Quod talis sit Diabolus, docet fraus eius, qua primos homines decepit.

Quid facit Diabolus? Videmus in hoc Euangelio, quod hunc miserum hominem reddat cœcum & mutum. Considera, quæso, hîc Diaboli crudelem tyrannidem aduersus hunc miserum. 1. Aures obturat illi. Quare? ne uerbum Dei audiat, Cur hoc cupit? Quia scit Diabolus primum gradum in cœlum esse, uerbum Dei audire: Nemo enim sine auditu uerbi Dei unquam salutem consecutus est: Euangelium enim, ut inquit Paulus, est potentia Dei in salutem omni credenti. 2. Cor obsidet, ne uerbum in eo locum habeat. Quare hoc facit? Quia scit sine fide, quæ ex uerbi auditu est, neminem iustificari. Nam ut Christus dicit, qui non credit, ira Dei manet super eum. 3. Reddit mutum. Quare? ne confiteatur Christum suum saluatorem: nam scit neminem saluum fieri sine oris confeßione: sic enim

Paulus Roma. 10. ait: Corde creditur ad iusticiam, ore fit confeßio ad salutem. 4. Reddit hunc miserum cœcum ne uideat, Quare? ne uideat opera Dei enarrantia gloriam Dei, ut Dauid testatur, cum ait: Cœli enarrant gloriam Dei, & opera eius annunciat firmamentum. Ecce occludit Satan huic misero homini omnes uias salutis.

Quare hoc facit iste malignus? 1. Quia ipse damnatus est, & nullam salutis spem habet. 2. Odio Christi tanto laborat, quod ipsius regnum ferre non potest. 3. Odio implacabili, aduersus humanum genus inflammatur, adeo ut cupiat omnes secum æternum damnari: Ideo Petrus inquit: 1. Pet. 5. Diabolus, ut Leo rugiens circumit, quærens quem deuoret.

Sed cur Deus hoc permittit Satanæ, ut ita homines uexet? 1. Hanc pœnam nostro peccato meruimus: quicquid enim nobis mali acciderit, nobis ipsis adscribemus, & caussam in nobis ipsis quæremus. 2. Deus hoc permittit, ut intelligamus quanta sint beneficia Christi erga Ecclesiam: nemo enim melius intelligit libertatis aut sanitatis commoda, quàm qui aliquando carceris mala & morbi molestias expertus est. 3. Vt Christum inuocemus contra Diabolum, qui solus eum superare potest. 4. Vt fide nos aduersus illum muniamus, iuxta illud: Cui fortis resiste in fide. Est enim fides uictoria mundi, ut ait Iohannes. Hæc est uictoria quæ uincit mundum, fides nostra. 5. Vt præsentia Christi liberati, à

Satanæ

Satanæ tyrannide, & agnoſcamus Chriſtum in nobis habitare, iuxta illud 1. Reg. 17. Vt ſciat omnis terra, quod ſit Deus in Iſraël, id eſt, in Eccleſia, & Deum prædicemus qui nos liberat.

De Diabolo audiuimus, quis ſit, quid faciat, cur Eccleſiæ exitio ſtudeat, & cur id Deus permittat: Nunc de rege Chriſto audiamus, de quo dicam: Quis ſit, quid faciat, & cur faciat.

Quis eſt Chriſtus? Deus & homo à Patre ante ſecula natus, æternus Deus cum æterno Patre & Spiritu ſancto, quemadmodum in Symbolis confitemur: Deſcendit de cœlo propter noſtram ſalutem, & aſſumſit humanam naturam, ut ſua morte liberaret nos ab æterna morte & ſupplicio.

Quid facit? Hóc docet nos præſens Euangelium. 1. Aperit huic ſurdo aures: Deinde eijcit ex illo Diabolum: ſoluit linguam, ut loqui poßit: oculos quoq; aperit. Hoc ipſum quotidie facit in ſua Eccleſia. 1. Aperit aures, ut audiamus uerbum: quicunq; enim libenter audit uerbum Dei, ſciat aures ſuas apertas eſſe, & qui contra non audit uerbum lidenter, ſciat ſuas aures adhuc à Satana obturatas eſſe. Quare qui nondum habet aures ad audiendum uerbum, confugiat ad Chriſtum, is ſolus aperit. 2. Cor à Diabolo liberat, ut credere poßimus: nam Iohannis 6. docet Chriſtus, quod fides ſit opus Dei: ita enim ait: Hoc eſt opus Dei, ut credatis in eum quem ipſe miſit. Si ergo non credis, adhuc diabolus occupat cor tuum: quare Chriſtus adeundus

dus est, qui solus eum superare potest. 3. Soluit linguam, ut eum ore etiam confitearis, prædices & inuoces.

Cur autem hoc facit Christus? 1. Quia est amans hominum, quorum naturam assumsit, quando homo conceptus & natus est ex Maria uirgine. 2. Quia est hostis Diaboli. 3. Quia officium eius est, ut hostis sui Diaboli regnum inuadat, ipsum hostem spoliet, ac omnes in se credentes donet uita æterna.

Ex his iam apparet, quantum sit discriminis inter regnum Diaboli & Christi. In regno Diaboli est peccatum & mors: In regno Christi est iusticia & uita. In regno Satanæ est damnatio: in regno Christi est absolutio à damnatione, & salus. In regno Satanæ sunt tenebræ: in regno Christi est lux perpetua. In regno Satanæ est cruciatus: in regno Christi est gaudium. In regno Satanæ conspicitur Diabolus cum damnatis omnibus: in regno Christi Sancti fruuntur conspectu Dei & immortalitatis gloria, per Christum Iesum. Hinc ergo admonemur, & quanto cum studio fugiendum sit regnum Satanæ, & quanta diligentia conandum sit, ut ciues constituamur beati regni Christi.

DE SECVNDO.

Iudæi uidentes hoc factum Christi, tanquam legati Satanæ, se totis uiribus Christo opponunt, & dicunt, in Beelzebub principe Dæmoniorum eijcit Dæmonia. Vide quanta sit mundi malicia:

Dei

Dei opus Diabolo asscribit, quo in peccatis suis moriatur. Quis mortalium tanta insania insurgeret aduersus Christum, nisi spiritu Satanæ excitaretur? Verum Christus illam contumeliam Dei nequaquam fert, sed fortißimis argumentis istam Diabolicam contumeliam confutat.

PRIMVM argumentum: Nemo potest per unum Diabolum alium eijcere: Ergo uos improbe asseritis me in nomine Beelzebub eijcere dæmonia: Nam si unus Diabolus alij Diabolo uim faceret, & eum eijceret, non esset stabile regnum Diaboli. Nunc autem uidemus regnum Satanæ maximè stabile & firmum esse. Nam omne regnum contra se diuisum, desolabitur: Vbicunq; enim est discordia, ibi certus expectandus est interitus.

SECVNDVM argumentum est: Si ego in nomine Beelzebub eijcio dæmonia, uestri quoq; filij in eodem nomine eijciunt dæmonia: sed hoc uestro ipsorum iudicio est falsum: nam uos Dei uirtute illos dæmonia eijcere fatemini: quare improbe facitis, cum me dæmonia in nomine Beelzebub eijcere asseritis.

TERTIVM argumentum: In digito Dei, id est, potentia diuina eijcio dæmonia, ergo falso Diabolo asscribitis opus meum.

QVARTVM argumentum, Fortis à fortiori superatur: Diabolus à me superatur: Nam illum eijcio, illius spolia capio: igitur sum illo fortior. Cùm fortis armatus custodit atrium suum,

in pace sunt ea quæ possidet. Quis est ille fortis armatus? Serpens antiquus: Custodit atrium suum, dum habitat in incredulis, dum hominum sensus excæcat, ne Christum agnoscant: atq; tum omnia quæ poßidet, sunt in pace, quando scilicet silet uerbum Dei, & sonant humanæ traditiones. Verum cum gladius stringitur, quod est uerbum Dei, mox Diabolus cogitur cedere: nam Christus, qui in uerbo est, potentior est Satana.

QVINTVM argumentum: Qui non est mecum, contra me est, & qui non colligit mecum, dispergit, hoc est, Diabolus dißipat Ecclesiam, & ego colligo Ecclesiam, ergo inter me & Diabolum non conuenit: quod autem diabolus dißipet Ecclesiam, probat pulcerrima similitudine.

DE TERTIO.

Cùm immundus Spiritus exierit de homine, hoc est, cum Diabolus, qui & ipse immundus est, & animos hominum coinquinare multis modis solet, exierit de homine, quemadmodum iam de misero hoc, qui obsessus erat, mea uirtute eiectus est. Quid tum facit? Ambulat per loca inaquosa, quærens requiem, & non inueniens, dicit: Reuertar in domum meam vnde exiui: Ambulat per loca inaquosa, id est, per corda nõ irrigata flumine S. sancti. Quid est quod quærat requiem et non inueniat? hoc dicto significatur eius studium: non enim satis est ei nocuisse, nisi magis noceat, Tanto perdendi homines studio laborat, non contentus

tentus est multa corde poßidere, nisi ad ea redeat, à quibus antea expulsus, unde dicit: Reuertar in domum meam vnde exiui. His uerbis significatur, quod non sinat intentatos eos, qui fide purgati sunt: sed conetur rursus, in eorum corda intrare, quo eos à regno CHRISTI abducat: quod cum fit, fiunt nouißima hominis illius peiora prioribus, quia fit de nouo hostis Christi, expellit Spiritum sanctum, & grauiores pœnas luet, nisi rursus per ueram pœnitentiam eiecerit diabolum. Obseruemus ergo, quàm periculosum sit ijs, qui semel Christo dederunt nomina, & rursus se iugo Diaboli subijciunt. Hi enim ut grauißime in Spiritum sanctum peccant, ita etiam grauißimæ pœnæ sunt ipsis metuendæ. Quare qui salutis suæ ulla tanguntur cura, cito resipiscant, & strenue aduersus Satanam militent: ne eos rursus in peccatorum diluuium præcipitet.

DE QVARTO.

Factum est cum hæc diceret, extollens vocem quædam mulier de turba, dixit illi: Beatus venter &c. At ille dixit, Quinimo, Beati qui audiunt verbum Dei & custodiũt illud. Hic primum obseruemus diuersa hominum iudicia de uerbo Dei. Quidam admirãtur & amant uerbum, ut hæc mulier: Quidam male loquuntur de uerbo, ut illi, contra quos hic Christus agit. Nam semper à principio mundi fuerunt tales auditores uerbi. Cain uerbum contemsit: Abel amauit. Nohe

amauit

amauit uerbum: & reliquus totus mundus contempsit. Tempore Hieremiæ paucißimi uerbum Prophetarum receperunt cum fructu: plerique ad ueterem idolatriam redire maluerunt. Hinc apud Ieremiam dicunt: Quando sacrificauimus reginæ cœli (id est, Soli) omnia fuerunt nobis prospera: abundauimus frumento &c. Ad eundem modum nostri dicunt: quando Missas audiuimus, dedimus Monachis, omnia fuerunt in meliore precio, maior erat timor Dei, maiorque caritas. Hanc gratiam refert mundus Deo pro suo beneficio. Dat nobis uerbum salutis: nos potius uolumus humana somnia. Offert gratis: nos uolumus Monachorum nugis mereri. Sed istis omißis audiamus Christum, Beati, inquit, qui audiunt verbum Dei, & custodiunt illud. Hæc pauca uerba sunt, & habent additam magnam promißionem.

Quodnam est illud uerbum Dei? Aliud esse non potest, quàm quod Prophetæ tradiderunt: Christus suo confirmauit sanguine: Apostoli docuerunt. Quodnam est illud? Eius summam habet puerilis nostra doctrina Catechismus, & sunt decem præcepta, Symbolum, doctrina de Sacramentis, & quam singulis diebus Dominicis auditis ex Euangelio, hoc est, ut uno dicam uerbo, quam Prophetæ, Christus & Apostoli docuerunt. Hoc uerbum uult audiri: ergo uult ministros esse & pastores, qui hoc uerbum docere poßint. Nam cum det uerbum, offerat salutem, quæ fide ex auditu

percipitur, neceſſarium eſt, ut ſint qui hoc uerbum doceant.

Verum quia non ſatis eſt docere & audire uerbum, niſi cuſtodiatur, addit Dominus: Et cuſtodiunt illud: *Quid eſt cuſtodire uerbum? Eſt uerbum auditum diſcere, retinere, eiq; credere, & ex fide* Deo *ueram obedientiam præſtare. Ita* Abraham *pater noſter fecit, audiuit uerbum, retinuit, eiq; obediuit, & ex fide tantam obedientiam præſtitit, quod potius, mandante* Deo, *uoluerit ſuum unigenitum filium mactare, quàm* Dei *præceptum uiolare. Sed quis eſt inter nos, qui* Deo *hanc obedientiam præſtat? filij uolumus* Abrahæ *dici, ſed nolumus patris ueſtigijs inſiſtere. Quid illis promittit, qui audiunt & obediunt?* Beati, *inquit, qui* audiunt Verbum &c. *Beati, id eſt, ſunt ab omni miſeria liberi, à peccato & damnatione.* Beati, *id eſt, donati uita & gloria æterna, per* Ieſum Chriſtum Dominum *noſtrum, qui cum* Patre *&* S. ſancto *uiuit unus* Deus *in ſecula ſeculorum, Amen.*

DOMINICA LÆTARE, IOHAN. VI.

POſt hæc abijt Ieſus trans Mare Galilææ, quod eſt Tiberiadis, & ſequebatur eum turba multa, quia videbant eius ſigna, quæ faciebat ſuper his, qui infirmabantur. Subijt autem in montem Ieſus, & ibi ſedebat cum diſci-

discipulis suis. Instabat autem Pascha festus dies Iudæorum. Cum sustulisset ergo oculos Iesus, & vidisset, quod multa turba veniret ad se, dicit ad Philippum: Vnde ememus panes ut edant isti? hoc autem dicebat tentans eum: ipse enim sciebat quid esset facturus. Respondit ei Philippus: Ducentorum denariorum panes non sufficiunt eis, vt vnusquisque pusillum quippiam accipiat: Dicit ei vnus ex discipulis ipsius Andreas, frater Simonis Petri: Est puer hic, qui habet quinque panes hordeaceos, & duos pisces, sed hæc quid sunt inter tam multos? Dixit autem Iesus: Facite vt homines discumbant:

Erat autem gramen multum in eo loco. Discubuerunt ergo viri numero ferme quinq; millia. Accepit autem panes Iesus, cumq; gratias egisset, distribuit discipulis suis: Discipuli vero discumbentibus. Similiter & ex piscibus quantum volebat. Vt autem impleti sunt, dicit discipulis suis: Colligite quę superfuerunt fragmenta, ne quid pereat. Collegerunt ergo & impleuerunt duodecim cophinos fragmentorum ex quinque panibus hordeaceis, qui superfuerant his qui comederant. Illi ergo homines cum vidissent, quod Iesus fecerat signum, dicebant: Hic est vere Propheta ille, qui venturus est in mundum. Iesus ergo cum cognouisset quod venturi essent, ac rapturi ipsum, vt facerent ipsum Regem, secessit iterum in montem ipse solus.

ENARRATIO TEXTVS.

S*Vmma huius* Euangelij *est, quod Christus doctrinam, quam tradit Matth. 6. Primum quærite regnum* Dei *& iusticiam eius (id est*, Dei) *& cætera adijcientur uobis, hic facto suo & exemplo confirmet: ut nos uerbo Christi & miraculo eius edocti, curam uentris abijciamus, & sequamur Christum in desertum, eiq; omnem curam pro nobis relinquamus, iuxta eius mandatum: Iacta in* Dominum *curam tuam, & ipse te enutriet.* Vult *ergo totum hoc* Euangelium *docere, quod, qui uerbum*

bum Dei audiant, ament & conseruent, non sint perituri fame, quia Christus eorum in se curam recipit. Loci tres.

I. Quod Deus habeat curam illorum, qui se sequuntur.

II. Circumstantiæ præsentis miraculi, & eius apud nos usus.

III. Factum huius turbæ uolentis Christum Regem creare. Item de Christi fuga.

DE PRIMO.

In hac prima doctrina multa perpendenda se offerunt, quorum singula aliquam doctrinam & admonitionem suppeditant: ut sunt Christi profectio, operatio, ardor turbæ ad ipsum audiendum, quid turbam mouerit, quæ utilitas inde ad turbam peruenerit, & quid nos ab exemplo turbæ & facto Christi discere debeamus.

Profectio Christi narratur his uerbis: Abijt Iesus trans mare Galilææ, quod est Tiberiadis. Fuit autem Tiberias urbs in honorem Tiberij Imperatoris ab Herode extructa apud Iordanem. In hac profectione Christi, obseruandus est finis & exemplum. Finis fuit ut late propagaret suum Euangelium, doctrina & miraculis. Exemplum est, ut nos Christum imitemur, quisque in sua uocatione, non parentes nobis: sed nocte dieq; per terram, per mare, nostræ studeamus uocationi respondere. Neq; hoc exemplum est ministris

uerbi imitandum tantum, sed omnibus iuxta rationem uocationis cuiusq;.

Quid in hac profectione agit Christus? Marcus cap.6. dicit Christum misertum fuisse eorum, quia erant sicut oues non habentes Pastorem, & cœpit eos docere multa. Matthæus addit, quod tota die fuerit occupatus in sanandis ægrotis. Hæc quatuor offerunt perpendenda. 1. Affectus Christi 2. Causa istius affectus. 3. Quales simus sine ministerio uerbi 4. Quis finis ministerij.

Cum Christus miseretur turbæ, monemur, ut cogitemus, quam paterne sit erga nos affectus, ut qui nostris calamitatibus afficiatur: hoc est, quod Apostolus dicit ad Hebræos: Nos habemus Pontificem, qui potest compati infirmitatibus nostris. Cur autē misertus sit turbæ, causa fuit quæ narratur à Marco, Quia erant sicuti oues, non habentes pastorem. Sed quales sunt oues sine pastore? Miseræ expositæ furum & luporum iniurijs. Cum autem hoc diceret Dominus, populus per falsos doctores erat abductus à uero Dei cultu in uarias superstitiones, quarum fructus est animarum interitus: quemadmodum nos olim in Papatu experti sumus, ubi pro uero cultu Dei fuerunt in Ecclesiam inuectæ horrendæ superstitiones, ut inuocatio sanctorum, prophanatio Sacramentorum, purgatorium & aliæ nugæ, quæ hodie utinam in multorum animis non residerent. Hinc ergo discamus, quales sint homines sine ministerio uerbi, nempe quod sint ueluti oues

in

in deserto uagantes: ubi omni momento periculum graue illis immineat à furibus & lupis, imo, ut uno uerbo dicam: Vbi non est uerbum Dei, ibi nulla salus. Discamus & hic finem ministerij uerbi. Homines sine uerbo sunt, sicuti oues uagantes sine pastore. Ergo uerbum est illis ueluti baculus pastoralis, quo homines è deserto ad suum pastorem congregantur: Est & ueluti pabulum, quo reficiantur & alantur: Est & remedium, quo animæ nostræ sanantur. Breuiter est semen immortale, per quod renascimur ad uitam æternam, quando uerbo prædicato credimus: quanta autem sit diuini uerbi necessitas, hinc facile intelligitur.

Ardor populi ad audiendum Christum hic etiam indicatur. Sequebatur, inquit Euangelista, eum multitudo magna: Idq; in locum desertum procul ab urbibus, ubi nec cibus nec potus erat. Vide maximum ardorem, quo populus gestit Christum audire, ut nullam curam corporis sui habere uideatur: hora multa præterijt, inquit Marcus.

Cur autem Christum ita secuta sit turba, explicat Iohannes in hodierno Euangelio: cum ait: Quia uidebant signa quæ faciebat. Signa autem fuerunt cum testimonia potentiæ diuinæ in Christo, tum doctrinæ quædam signacula, & summæ beneuolentiæ Christi erga homines indicia: Nam in horum trium cogitationem deuenerunt per signa & miracula quæ Dominus fecit.

Ex hoc ergo, quod hæc turba sit Christum secuta, hoc

ta, hoc percepit commodum, quod in salutis suæ cognitionem deuenerit: nam cum doctrinam suam, quam ore docuit, stupendis miraculis confirmauit, fidem uerbo adhibuerunt, qua fide illi omnes saluati sunt, qui usq; ad finem perseuerarunt. Deinde & corporalia beneficia perceperunt multi: nam sanauit male habentes, quemadmodum referunt alij Euangelistæ.

Quomodo iam huius turbæ exemplum est nobis imitandum? 1. Hanc turbam imitamur, si uerbum Dei diligenter audiamus & ei credamus, conuicti miraculis Christi, quibus ueritatem suæ doctrinæ confirmauit. 2. Imitabimur etiam hanc turbam in eo, quod regulæ à Christo Matth. 6. traditæ obediat, ita enim Christus ait: Quærite primum regnum Dei, & iusticiam eius, & cætera adijcientur uobis. Hic ordo est diligenter ab omnibus pijs obseruandus. PRIMA, cura debet esse regni Dei, & iusticiæ Dei. DEINDE etiam suo loco pro uocationis ratione est laborandum. Nam ita scriptura ait: In sudore uultus tui uesceris pane tuo. Et in Psalmo dicitur: Labores manuum tuarum manducabis. Paulus quoq; dicit: Qui laborat, manducet. Ita labor omnib. præscribitur, sed iuxta rationem cuiusq;, alius est enim labor pastoris, alius agricolæ, alius Regis, alius Cancellarij & Senatoris, Verum cauendum est omnibus, ne ordine inuerso laborent, quod faciunt illi, qui primam quidam curam uentris habent, postremam uero mentis. Qui

ergo

ergo Magistratum gerit, sic cogitet: Meus Christus dicit, primum quærite regnum Dei & iusticiam Dei, & postea reliqua huic uitæ necessaria: huic præcepto mei Domini obtemperabo, certus quod uere, quod promisit, sit præstaturus, utut ratio & mundus totus obmurmuret: Et hunc ordinem à Christo præscriptum conetur euertere. Deus omnes pascit: cur me ipsi obedientem non pasceret? Dat corpus: cur non uestem? dat animam: cur non cibum? dat æterna: cur non temporalia? Quicunq; ergo pius est, debet hanc regulam CHRISTI sequi: Quærite primum regnum Dei & iusticiam eius, & cætera adijcientur uobis. Verum, proh dolor, multi contra hanc regulam peccant. Primum enim qui non solum ipsi uerbum Dei non audiunt, sed alijs impedimento sunt, ut non audiant, quemadmodum impij mariti faciunt, qui suas uxores à uerbo retinent, auariciæ suæ explendæ gratia: Hi suo temerario ausu irrumpunt in officium Dei, & Christi præceptum malignè contemnunt: unde quicquid agunt male succedit. Primum uolunt corpori prospicere. Deinde, si quando uacat, animæ exiguam curam habent. Colligo, inquit aliquis, uxori meæ & liberis. Recte facis, & probo tuum studium: natura enim hoc docet, & ratio dictat, ut maritus uxoris & prolium curam habeat, & Paulus dicit, Qui negligit suos est infideli deterior: sed collige iuxta Christi regulam, & huius turbæ exemplum. Primum quære regnum Dei,

Dei: Deinde in uocatione tua ſis diligens. Si aliter feceris, liberi tui non gaudebunt ex tuis laboribus: Nam maledictus labor eſt tuus, & maledictus fructus laborum tuorum erit, nec proderit liberis tuis. Eſt autem hoc dictum uerißimum: Ex male quæſitis non gaudet tertius hæres. Experientia docet quod mala à parentibus parta, liberi ut plurimum cum meretricibus in ganeis, in potationibus, in contentionibus & litibus abſumere turpiter ſoleant: Quare ſi pietas nobis cordi eſt, Chriſti regulam & huius turbæ exemplum imitemur, quod ſi fecerimus, ſentiemus liberalem manum Dei erga nos.

DE SECVNDO.

Iam uideamus præſentis miraculi circumſtantias, quæ multæ ſunt. Primum Dominus dicit Philippo: Vnde ememus panes vt manducent hi? Cur hoc additur ab Euangeliſta? Hoc autem dicebat tentans eum, hoc eſt, ut experiretur quid haberet fidei, qui antea uiderat aquam in uinum conuerſam eſſe in Cana Galilææ.

Sed quid reſpondet Philippus? Ducentorum denariorum panes non ſufficiunt eis, ut unuſquiſq; modicum accipiat. Hic Philippus immemor miraculorum, quæ antea uiderat, rationem ſuam in conſilium adhibet, quaſi diceret, Magna turba eſt, requiritur ad eam ſaturandam magna pecunia, & nos nihil fere habemus, fruſtra enim de pane emendo diſputatur, deliberatio fruſtra adhibetur, dum impoßibilitas impedit.

Sed

Sed uenit alius diſcipulus Andreas, & dicit puerum adeſſe, qui habeat quinq; panes hordeaceos, & duos piſces, ſed hæc nihil ad tantam turbam, hic diſcipulus etiam deſperat.

Sed quid ad hæc Chriſtus? Dicit ergo eis. Facite homines diſcumbere, quaſi dicat, cum hoc ſit impoſſibile ueſtro iudicio, ut tanta turba hic conſeruari poßit, ne fame pereat: Ego quæ illis dixi & uobis: Quærite primum regnum Dei, & iuſticiam eius, & cætera omnia adijcientur uobis, oſtendam facto, meam promißionem non eſſe uanam: uos ſaltem iubete turbæ, ut ad comedendum diſcumbat.

Hic diſcipuli magiſtro obtemperant, & uiri numero, quaſi quinq; millia ſe ad comedendum componunt, expectantes miraculoſam ſaturitatem.

Cùm ita diſcumberent, accepit Ieſus panes illos quinq; hordeaceos & piſces, ac primum facta benedictione, & actis gratijs, diſtribuit diſcumbentibus, quantum uolebat. Poſtquam autem ſaturati ſunt, dixit diſcipulis ſuis: Colligite quæ ſuperſunt fragmenta, ne quid pereat. Et illi obtemperantes collegerunt duodecim cophinos fragmentorum. Videtis miraculum, quo Chriſtus ſuam diuinam potentiam, ſuam promißionem & ſuum officium confirmat.

Quid nos hinc diſcere debemus? Multæ ſane doctrinæ hinc peti poſſunt.

Primum confirmatur id, quod in primo loco audiuimus, uidelicet, quod qui Chriſtum ſequuntur,

tur, non sint fame perituri, quemadmodum iam audiuistis.

DEINDE hoc miraculo confirmatur affectus Christi erga eos qui sequuntur, de qua re etiam in prima doctrina audiuimus.

Præterea confirmatur hoc miraculo, quod contra rationis iudicium Christus poßit iuuare, quando uult. Nam ut regnum Christi & regnum mundi sunt diuersa: ita alia fieri possunt in regno Christi, quàm in regno mundi. Nam qui regno Christi præsidet, omnipotens est, cuius uelle est fieri: omnia.n. quæ uoluit, ut inquit Dauid, fecit in cœlo & in terra. Cum igitur proponit nobis Euangelium miranda Dei opera, de resurrectione mortuorum, de uita æterna, de æternis impiorum pœnis, & huiusmodi alia, non adhibebimus in consilium rationem nostram, ut ab illa quæramus, quid fieri poßit, sed solum uerbum Dei interrogabimus, si enim Deus aliquid dicit, mox ueniet nobis in mentem eius potentia & ueritas: quia potens est, nihil est ei impoßibile, & quia uerax, quicquid dicit ratum & firmum erit. Dicit enim, cœlum & terra transibunt, uerba autem mea non transibunt.

Docemur & hoc miraculo & Christi facto, quòd Deus res modicas piorum augere uelit sua benedictione: non enim in magna rerum copia sita est saturitas: sed in benedictione Domini, quæ sola diuites facit. Vnde Christus Lucæ 12. Non in abundantia cuiusq; uita eius ex ijs quæ poßidet. Et

Dauid

David Psalmo 121. Et abundantia diligentibus te. Sæpißime accidit, quod pauper aliquis timens Deum melius pascitur pane & olere, quàm diues impius ex preciosis ferculis & dulcißimo uino. Pauper Lazarus melius pascebatur micis, quæ ei uix dabantur, quàm diues epulo ex suis delicatis cibis. Hæc diligenter cogitemus singuli, ac expectemus promißionem Domini, ut nostris laboribus benedicat, & nostrum panem augeat. Is enim iußit orare & dicere, Panem nostrum quotidianum da nobis hodie.

Adhæc docet nos Christi factum, ut usurpaturi diuina beneficia, gratias agamus Deo pro suo dono, & petamus, ut suum donum sua benedictione consecrare uelit: Creatura enim Dei sanctificatur per uerbum & orationem, quemadmodum Paulus docet, 1.Timoth.4. Verum fit, ut multi, quia non agnoscunt diuina beneficia, & multo minus gratias agunt datori, uel in magna rerum copia sint egentes, ubi magna prementur paupertate. Quare hortor uos, ut hoc Christi exemplum imitemini, quoties bonis Dei donis uti uolueritis. Atq; hoc sit dictum de præsenti miraculo. Sequitur iam tertius locus.

DE TERTIO.

Cum uidissent (*dicit Euangelista*) quod Iesus fecerat signum, dicebant: Hic est vere ille Propheta, qui venturus est in mundum. Iesus ergo cum cognouisset, quod venturi essent

essent, vt raperent se, & facerent se Regem, fugit iterum in montem ipse solus.

Hic duo proponuntur exempla, Vnum turbæ, alterum Christi. In turba duo uidemus, Vnum: quod ex miraculo agnoscit Meßiam, id quod recte à turba factum est: nam Propheta Isaias prædixit fore, ut cum uenerit in mundum Meßias, magna miracula esset editurus, per quæ agnosceretur. Hactenus ergo recte iudicauit turba. Alterum, quod uidemus in turba, est error iudicij turbæ, quæ cum uideret ex miraculo Iesum esse Meßiam, uoluit eum in Regem creare. Sed Christi Regnum non est mundanum, sicuti ipse Pilato dixit, Regnum meum non est de hoc mundo. Voluit quidem turba grata esse Christo, sed non secundum scientiam suam declarauit gratitudinem. Vnde nos discamus gratitudinem erga Deum ab hac turba: uerum quia illa errauit in facto, nos uerbum Dei pro regula gratitudinis amplectamur.

Cæterum cum Christus cognouisset imperitum turbæ zelum uolentis se in Regem creare, fugit in montem, & non patitur se Regem à turba creari. Quid nos hinc discamus? PRIMVM, quod modo dixi, quod regnum Christ non sit mundanum. DEINDE quod nullum honorem expetere debeamus contra nostram uocationem. Vnusquisq; sit contentus eo dignitatis gradu, ad quem uocatus est, & non inuadat alienam functionem gloriæ cupiditate. Verum hæc tria spectemus, quisq; in sua uocatione.

Primum

Primum laboremus strenue in timore Dei. 2. Non quæramus uulgi laudes, si quid boni egerimus. 3. Hoc sit nostrum propositum, ut Deo & ipsius Ecclesiæ seruiamus in timore Dei: qui aliter agunt, nihil recte faciunt, offendunt Deum: suam superbiam produnt, quos Deus sæpe sinit labi, ut ipsorum stulticia innotescat, ac ita suæ arrogantiæ pœnas luant. Quod ne nobis queq; accidat rogemus Deum, ut nos suo Spiritu gubernet, Cui soli & æterno Deo sit honor, laus & gloria in secula seculorum, AMEN.

DOMINICA IVDICA

IOHAN. VIII.

QVis ex vobis arguet me de peccato? Porro ſi veritatem dico, quare vos non credidiſtis mihi? Qui ex Deo eſt, verba Dei audit: Propterea vos non audiſtis, quia ex Deo non eſtis. Reſponderunt ergo Iudæi & dixerunt ei: Nonne bene dicimus nos, quod Samaritanus es tu, & Dęmonium habes? Et reſpondit Ieſus: Ego Dæmonium non habeo, ſed cohoneſto Patrem meum, & vos ignominia affeciſtis me. Ego autem nõ quæro gloriam meam, eſt qui quærat & iudicet. Amen dico vobis: ſi quis ſermonem meum ſeruauerit, mortem non videbit in æternum. Dixerunt ergo illi Iudęi: Nunc cognouimus quod dæmonium habes: Abraham mortuus eſt & Prophetæ, & tu dicis: qui ſermonem meum ſeruauerit, non guſtabit mortem in æternum. Nunquid tu maior es patre noſtro Abraham, qui mortuus eſt, & Prophetæ mortui ſunt? quem teipſum facis? Reſpondet Ieſus: Si ego glorifico me ipſum, gloria mea nihil eſt. Eſt Pater meus, qui glorificat me, quem vos dicitis Deum veſtrum eſſe, & tamen non cognouiſtis eum, ego autem noui eum: & ſi dixero quod non nouerim eum, ero ſimilis veſtri mendax, ſed noui eum, & ſermonem eius ſeruo. Abrahã pater veſter exultauit, vt videret diem meum, & vidit atq; gauiſus eſt. Dixerunt ergo

Iudæi

Iudæi ad eum: Quinquaginta annos nondũ habes, & Abraham vidiſti? Dixit eis Ieſus, Amen amen dico vobis, Antequam Abraham naſceretur, ego ſum: Tollebant ergo lapides Iudæi, vt iacerent in eum. Ieſus autem abſcondit ſe, & exiuit è Templo.

ENARRATIO TEXTVS.

HOc Euangelium continet ſingularem doctrinam de Chriſto, & eiuſdem doctrinæ oppugnationem per Chriſti hoſtes. Quemadmodum.n. Chriſtus ſuam perſonam, officium & doctrinam defendit, & monſtrat uerum ſalutis fontem: Ita Iudæi Chriſti hoſtes ſe opponunt perſonæ, officio, & doctrinæ Chriſti, & contra illum agunt tribus armis, quibus Satanas inde uſq; ab initio mundi uſus eſt. Arma autem illa tria hæc ſunt: Hypocriſis (vdvaartis belligheð) Sophiſtica (kraagloff) tyrannis (offervolð) Habet ergo hoc Euangelium duplicis regni deſcriptionem, uidelicet Chriſti & Satanæ. Vt enim Chriſtus hic ſuum regnum tuetur: ita Satanæ ſatellites ſui Domini partes agunt. Verum quia noſtra intereſt potius quid dicat Chriſtus, quam quid contra ſentiat Satanas, ex uerbis Chriſti duas doctrinas huius Euangelij proponam, & quid ad ſingulas reſponderint ac fecerint hoſtes Chriſti declarabo. Loci duo:

Triplicia Satanæ arma [illegible] Christus: hypocrisis, Sophistica, Tyrannis.

I. *Quod quemadmodum* CHRISTVS *ſit uerus Meßias: ita omnis qui eum non audit à Deo non ſit.*

II. Quod, qui uerbum Christi seruet, à morte æterna liberetur. Et in his duabus præcipuis huius Euangelij doctrinis, conuentionem inter Christum & Iudæos exponam, in qua expositione multæ particulares doctrinæ se offerunt.

DE PRIMO.

Primæ doctrinæ partes sunt duæ: Vna, quod Christus sit uerus Meßias. Altera, quod qui Christum non audit, à Deo non sit. De priori parte ita habet textus: Quis ex vobis arguet me de peccato? Si veritatem dico, quare vos non creditis mihi? Doctrinam Christi reprehenderunt Iudæi, quia Satanas & eius ministri oderunt ueritatem. Christus suam doctrinam uitæ innocentia, Prophetarum testimonijs, & uarijs miraculis confirmauit, ut & agnosceretur à Iudæis uerus Meßias esse, & ab illis crederetur Christo in salutem. Cùm ergo illi instinctu Satanæ, odio Christi, & amore suæ falsæ doctrinæ, quam à maioribus acceperant, se Christo totis uiribus opponerent: Christus contra sitiens salutem humanam, suam innocentiam, doctrinam & officium defendit, ut saltem quosdam ex suis hostibus lucrifaciat Deo, & à damnationis præcipitio reuocet. De innocentia erga suæ personæ primum quærit. Quis (inquit) ex vobis arguet me de peccato? quasi diceret: palam uixi inter uos ab infantia mea ita innocenter, ut nemo uestrũ poßit me ullius peccati arguere. Hoc autem

cum

cum ſit proprium Meßiæ, quare me Meßiam olim promiſſum non agnoſcitis? Nam ſolus Meßias eſt abſq; omni peccato. Cum ergo nemo ueſtrum poterit me peccati conuincere, ſtulte facitis, qui non ſolum me non agnoſcitis Meßiam: uerum etiam me ut peccatorem condemnatis. Huc addit de doctrina ſua: Si veritatem dico vobis, cur non creditis mihi? quaſi dicat: cum doctrinam meam innocentia uitæ, teſtimonio Prophetarum, & multis miraculis ita ueram eſſe doceam, ut uelitis nolitis, eam ueram eſſe fateamini, cur non creditis mihi? prorſus inſanus eſt, qui id quod uerum eſſe nouit, tanquam falſum perſequitur: ſed ea eſt natura hominum, qui male inſtitutus eſt à puero, difficulter ab errore reuocatur: adeo à teneris aſſueſcere multum eſt. Verum hic quid à Chriſto & à Iudæis diſcamus? A Chriſto quidem diſcant omnes miniſtri uerbi, uitam ſuam inſtituere, & ita docere, ut nemo quicquam habeat, quod uel in uita, uel in doctrina arguere poßit. Tametſi enim ſolus Chriſtus purus erat ab omni peccato: tamen qui eius Euangelium docere uolunt cum fructu, debent publicis criminibus carere. Poëta enim recte dicit:

Turpe eſt doctori cum culpa redarguit ipſum.

Quomodo enim, quæſo, ſacerdos potator potatores reprehendere poterit? quomodo audebit ſcortator ſcortatiores & adulteros caſtigare? quomodo auarus auariciam? Vſurarius uſuram? contentioſus, lites? Superbus, ſuperbiam damnare? In ſumma:

quomodo impius pastor alios reprehendet

qui alios uult arguere, ipse debet esse sine culpa: Qui autem dicunt: Facite ut doceo, & nolite facere, ut ago, non sunt Christi ministri, sed Satanæ. Nam nemo docere censendus est, nisi uita exprimat, quod uerbis docet. Ita enim Paulus docet Timotheum: Esto forma gregis, id est, quod uoce doces, uita exprime, ut doctrinæ exemplum uiuum in te conspiciant auditores tui. Vnde & de se Paulus dicit: Estote imitatores mei, sicut ego Christi. Deinde, qui audiunt Euangelium, debent aliquid ab his Iudæis discere, non quidem ut cum illis se Christo & suis doctoribus opponant: sed ut eorum damnatione admoniti pœnitentiam agant, & Christi beneficio saluentur.

De altera parte primæ doctrinæ, ita ait textus: Qui ex Deo est, verba Dei audit, propterea vos non auditis, quia ex Deo non estis. Causam aßignat, cur Iudæi tam maligne doctrinã Christi contemserint, uidelicet, quod non fuerint à Deo, sed à Satana. Non loquitur hic de humana natura, quæ uere à Deo est, sed de malicia hominum, quæ est à Diabolo: hæc enim malicia facit, quod homines uerbum Dei non libenter audiant. Hic unusquisq; se examinet, & de se ipso statuat, num à Deo sit aut Diabolo. Qui etenim uerbum Dei libenter audit, habet testimonium Christi quod sit à Deo, contra qui uerbum contemnit & persequitur, uere est à Diabolo: tametsi hoc libenter non uolunt audire homines impij. Sed quemadmodum

hic

hic Iudæi Christum, qui sibi hoc indicauit, persequebantur & calumniabantur: ita hodie ministros Euangelij persequuntur, qui uoce illorum declarantur à Diabolo esse. Quid ergo hic dicunt Iudæi? Responderunt & dixerunt ei: Nonne bene dicimus nos, quod Samaritanus es tu, & dæmonium habes? Hæc est ars Satanæ, quod quando non potest infitiari ueritatem, confugit ad conuicia: ita & hodie fit, quando non possunt homines negare, quin uerbum Dei sit, quo illorum impietas arguitur, statim confugiunt ad conuicia, & aliquid quærunt, quod in ministris Euangelij reprehendant. Sed quid facit hic Christus? Respondet: Ego dæmonium non habeo, sed honorifico Patrem meum, & vos inhonorastis me: Ego autem non quæro gloriam meam, est qui quærat & iudicet. In hac responsione Christus primum negat se habere Dæmonium, quod ex eo confirmat, quod quærat gloriam Dei, quod non faciunt, qui pacta cum Diabolo fecerunt. Deinde conuicium in Iudæos retorquet, cum inquit: Et vos inhonorastis me, qui Deum honoro. Qui enim eos conuicijs afficiunt, qui Deum honorant, à Diabolo eos duci necesse est. Præterea cum addit: Ego non quæro gloriam meam, est qui quærit & iudicat, remouet à se inanis gloriæ cupiditatem, & se in suo officio Patri commendat. Ex hac Christi responsione, ministri uerbi tria discant. 1. Tueri se quantum fieri poßit à conuicijs quibus afficiantur, ne

illorum ministerium uilescat, ubi ipsi in contemtum uenerint. 2. Conuiciatoribus sua peccata obijcere, quod non tam contra homines, quam contra Deum ipsum belligerantur. 3. Suam gloriam non quærere, sed Dei, & certo sibi persuadere, quod Deus ipsorum innocentiam tueatur.

DE SECVNDO.

De secunda doctrina ita sonant uerba Domini: Amen amen dico vobis: Si quis sermonem meum seruauerit, mortem non videbit in æternum. Hæc uerba sunt bene perpendenda, quæ summum beneficium Christi erga homines continent, uidelicet quod qui sermonem Christi seruauerit, non sit uisurus mortem in æternum. Verum quo hæc melius intelligamus, uolo ordine explicare quid contineant. Primum enim hic obseruandum est iuramentum Christi. 2. Quales simus sine Christo. 3. Quid per illum consequi liceat. 4. Quomodo beneficiorum Christi participes fieri ualeamus.

Iuramentum eo pertinet, ut confirmet nos de ueritate Dei contra omnes humanas & diabolicas doctrinas, contra sensum carnis, atq; adeo contra totum regnum Diaboli, quod Sophistica, Hypocrisi & tyrannide constat: non enim fieri potest, ut Filius Dei fallat, qui tanto iureiurando fidem suæ doctrinæ fecit.

Quales sumus sine Christo? per Christum fit, ut non uideamus mortem in æternum: quare sine Christo æternæ mortis sumus rei. Est autem, ut qua-

quadruplex uita: ita & quadruplex mors.

PRIMA uita est naturæ, qua naturaliter in hoc mundo uiuimus. Hæc uita bona quidem per se est, quia est donum Dei, quod promittit in quarto præcepto: sed uariat pro conditione hominum, Abrahamo quidem fuit bona, quia is ea usus est in gloriam Dei: Neroni uero fuit mala, quia ea usus est, cum in contumeliam Dei, qui eam dedit, tum in suam ipsius condemnationem. Huic uitæ naturali opponitur mors naturalis, quæ mala quidem per se est, quia est pœna peccati: sed pro conditione hominum uariat. Nam ut Abrahamo hæc mors fuit transitus ad uitam meliorem, quare ei bona fuit: ita Neroni fuit ianua gehennæ, igitur ei mala erat.

SECVNDA uita est peccati, qua scilicet uiuit peccatum in homine, & regnat per concupiscentias suas, ut in omnibus impijs. Hæc perpetuo mala est, quia ad damnationem tendit. Huic opponitur mors peccati, qua mortificatur peccatum in nobis, quod fit, quando & uera pœnitentia & timore Dei uiuimus. Hæc mors peccati semper est bona, quia transitus est ad uitam æternam.

TERTIA uita est gratiæ, qua uiuit Christus in nobis per gratiam: hæc semper bona est, quia est donum Dei, & uia ad gloriam. Huic opponitur mors gratiæ, hoc est, priuatio gratiæ, quod fit, quando relabimur in peccata, & abijcimus fidem. Hæc semper est mala, quia est uia ad gehennam.

QVARTA uita est uita æterna, qua pij ui-

uent cum Deo & Angelis in æterna beatitudine: hæc uita maxime bona est. Huic opponitur mors æterna, quæ est æterna damnatio, huic morti æternæ obnoxij sunt omnes sine Christo: nisi enim Christi beneficio ab hac morte liberamur, erit nobis perpetuum peccati stipendium: sicut Paulus dicit Rom. 6. Tales ergo sumus sine Christo, hoc est, miseri, damnati, & rei æternæ mortis.

Sed quales per Christum euadimus: Hoc Christus iuramento astruit, nimirum quod ab æterna morte liberati donemur æterna uita, in qua erit gaudium sine fine.

Quomodo Christi beneficiorum reddamur participes? Respondet hoc Euangelium: Amen amen dico vobis, siquis sermonem meum seruauerit, non videbit mortem in æternum. In uerbo igitur Christi magnus thesaurus est: quid hoc seruat, habet Christum, qui solus est uia ad uitam. Quid est seruare uerbum Christi? Est illud audire, illud discere, eiq; credere, iuxta illud: qui credit in Filium, habet uitam æternam. Quare? quia qui credit, iustificatur fide sua, hoc est, absoluitur à peccato, donatur iusticia Christi, & acceptatur propter Christum ad uitam æternam. Qui igitur uitam æternam cupit, hæc obseruet quæ iam dicta sunt, uiuat in perpetua pœnitentia, audiat uerbum Christi, ei credat, & usq; ad mortem in fide perseueret: ita futurum est, ut hæc naturalis mors sit illi transitus futura ad æternam uitam.

Sed

Sed quid Iudæi dicunt ad hanc Christi salutarem doctrinam? Christus dicit: Qui custodierit sermonem meum, non videbit mortem. Iudæi respondent: Nunc cognouimus quod dæmonium habes: Abraham mortuus est & Prophetæ, & tu dicis: Si quis sermonem meum seruauerit, non gustabit mortem in æternum, numquid tu maior es Abraham patre nostro, qui mortuus est, &c. quem teipsum facis? quasi dicerent: Si sermo tuus adeo est efficax, ut te audientes non gustent æternam mortem, sane maior es Prophetis & Patriarcha nostro Abraham, qui mortui sunt: sed hoc est falsum: non enim es maior Abraham. Est igitur falsum quod dicis, qui custodierit sermonem meum, non gustabit mortem in æternum: quare blasphemus in Deum es, & habes dæmonium. Christus respondet & ait: Si ego glorifico meipsum, gloria mea nulla est, (scilicet uestro iudicio) est Pater qui glorificat me. Sententia horum uerborum est, Filius unigenitus Dei est maior seruis Dei & Filijs Dei adoptiuis: Ego sum Filius Dei unigenitus, quemadmodum Pater ipse de me testatur uoce sua & operibus: Prophetæ autem & Abraham sunt serui Dei & filij Dei adoptiui: Quare sum ego maior, quam Abraham & Prophetæ: non est ergo mirum, si sermo meus est efficacior quam illorum. Deinde Sophistica sunt usi: nam quod Christus dixit de æterna morte, illi de naturali morte

interpretati sunt, sed maligne. Quare Christus pergit eos reprehendere dicens: Si dixero quod non noui eum, ero similis vobis mendax. Nam vos dicitis, vos nouisse quem non nouistis. Sed quid est nosse Deum? Est. 1. scire quis sit, nempe Pater, Filius, & Spiritus sanctus. 2. credere in illum. 3. iuxta ipsius uoluntatem uitam instituere.

Verum quia Iudæi de Patre Abrahamo gloriabantur, pergit Christus ostendere, quam uana sit ista iactantia, & ait: Abraham pater vester exultauit, vt videret diem meum, vidit & gauisus est. His uerbis tria docet Christus. 1. Quod fuerit, antequam assumserit humanam naturam, nempe ab æterno, æternus Deus. 2. Quod Abraham in se crediderit: nam credere in Christum, est spiritualiter Christum uidere. Videtur autem Christus tripliciter: Spiritualiter tantum, ut Abraham, & nos, qui in illum credimus hodie: Corporaliter tantū, ut Iudæi uiderunt ipsum, qui hic cum eo colloquebantur: Corporaliter & Spiritualiter simul, ut sancti, qui cum Christo in terra uersati sunt, & nos qui credunt post resurrectionem mortuorum. Prima & ultima uisio est salutaris. 3. Docet Christus his uerbis, quod Iudæi non insistant uestigijs patris sui Abraham, de quo adeo gloriantur: nam Abraham agnouit Christum, & in eum credidit, & gauisus est de eo: Iudæi autem nec in Christum credunt, nec de illo gaudent, imo potius Christum damnant

nant, quare falso gloriantur de Abraham. Sed quid respondent ad hoc Iudæi? Quinquaginta annos nondum habes & Abraham vidisti? ac si dicerent: Abraham mortuus est ante duo millia annorum & ultra: non igitur ipsum uidere potuisti, qui nondum fuisti. Christus respondet: Amen amen dico vobis, antequam Abraham foret, ego sum. Tria aperte de Christo docent hæc uerba. 1. Quod sit uerus Deus. 2. Quod sit uerus homo. 3. Quod Deus et homo in Christo non sint duæ personæ, sed una tantum diuina persona, quæ humanam naturam assumsit, ut fieret uictima pro mundi peccatis. Sed quid ad hoc Iudæi? Tulerunt lapides, vt iacerent in eum. Hic describitur extremum refugium Satanæ, quod est uis & tyrannis. Hactenus egerunt contra Christum conuitijs, Hypocrisi, Sophistica: nunc tandem arma capiunt. Sed Christus abscondit se, & exit de Templo. Quo facto duo docet. Vnum quod Ecclesia diuinitus custodiatur aduersus tyrannidem Diaboli & mundi. Alterū quod non uelit suum uerbum, nec se in suo uerbo esse apud eos, qui ipsum palam persequuntur: sed tantum apud eos, qui se recipiunt & amant. Huic uero Mediatori cum Patre, & Spiritu sancto, sit honor, laus & gloria in secula seculorum, Amen.

DOMINICA PALMARVM MATTH. XXI.

Cum appropinquassent Hierosolymis &c.

Hoc

ENARRATIO TEXTVS.

HOc Euangelium bis in anno legitur, nempe Dominica prima Aduentus, & Dominica Palmarum: ſed non eadem de cauſa. Nam Dominica Aduentus legitur, quia Prophetia Zachariæ concionatur in eo de Aduentu Chriſti in mundum, qui futurus erat Rex & Saluator in ſe ſperantium: Hodie autem legitur propter Hiſtoriam, quæ hoc die geſta eſt, nempe ſexto die antequam pateretur.

Summa autem Euangelij eſt, quod Chriſtus ſuper Aſinam & pullum eius, adductos per diſcipulos ſedens, equitauit uerſus Hieruſalem, cui populus acclamabat, Hoſanna filio Dauid, & palmas ſtrauerunt in uia, & ueſtes ſuas. Deinde quod ingreſſus eiecerit ementes & uendentes &c. Loci ſunt tres.

I. Deſcriptio regis Chriſti & eius regni.
II. De ciuibus huius regis & eorum officio.
III. De ijs quæ in Templo contigerunt, poſtquam eo Chriſtus eſt ingreſſus.

DE PRIMO.

De hoc lege Dominica prima Aduentus, qui ibi eſt ſecundus locus.

DE SECVNDO.

Hic fuit tertius Dominica prima Aduentus: unde petatur explicatio uſq; ad paragraphum de uſu Aduentus.

DE TERTIO.

Tertius

Tertius locus est historia eorum, quæ contigerunt in templo, postquam eo Christus ingressus est. Hæc Historia in quatuor partes distribui potest, quæ sunt:

1. Eiectio ementium & uendentium in Templo, & eius facti ratio.

2. Sanatio claudorum & cæcorum in templo.

3. Defensio puerorum clamantium Hosanna filio Dauid.

4. Fremitus principum, sacerdotum & scribarum aduersus Christum.

DE PRIMA PARTE.

Narrat Euangelista, quod Dominus ingressus sit templum, & eiecerit ementes & uendentes. Deinde quod caussam sui facti addat, cum inquit: Domus mea, domus orationis vocabitur, vos autem fecistis illam speluncam latronum. In facto tria perpendenda sunt. 1. Facti occasio. 2. Factum ipsum. 3. Significatio facti. Occasio facti fuit inexplebilis auaricia sacerdotum, qui ideo hæc ordinarant, ut qui uellent offerre, haberent ad manum uenale, quicquid cuperent. Horum auaricia cum sit damnanda, cauere sibi debent ministri Euangelij, ne artes expilandi plebem quærant: quemadmodum in Papatu factum est, ubi Missas, indulgentias, & alias nugas habuerunt uenales in propriam & aliorum damnationem. 2. Perpendendum est Christi factum: nam hoc facto testatur se Regem, summum Pontificem, & diuini cultus præsidem

præsidem esse: Alioqui priuata autoritate manum non admouisset: sed uoce tantum dolorem animi declarasset. Hoc factum Christi imitari debent et magistratus pius, & præsides cultus diuini, ne extent in templis Christianorum pollutiones cultus diuini. Alij quibus non est ea autoritas, debent dolore, & uoce testari, quod cultus diuini corruptelas improbent. 3. Significatio huius facti est perpendenda: nam ut templum pollutum erat: ita significauit spiritualem fore templi purgationē per suam mortem & resurrectionem gloriosam.

Deinde in caussa huius facti, quæ exprimitur hisce uerbis: Domus mea domus orationis vocabitur, vos autem &c. duo discamus: Primum quod templum uisibile sit sedes diuini cultus. Etsi enim omnis locus est pijs templum, siquidem licet ubiq; Deum inuocare: tamen templum communis locus est, in quo conuenire & precari, & alia, quæ ad pietatis externam disciplinam atiinent, exercere oportet. Alterum, ut nos habeamus templa destinata cultui diuino in honore, & seruemus ea munda ab idolis & idolorum cultu. Verum adeo, proh dolor, adhæret multis Papistica superstitio, ut ne idolum de suo templo tolli permittant. Sed de hac re alias plura.

DE SECVNDA PARTE.

Secunda pars rerum gestarum à Christo in templo est, quòd claudos & cœcos ad se uenientes sanauit: quo facto testatur primum, quod sit uerus

Meßias. Nam Propheta Isaias prædixit, ut cum uenisset Meßias, talia miracula ederet. 2. Significat hoc factum officium Meßiæ, quod est destruere opera Satanæ: nam cum morbum tollit Christus, caussam etiam amouet: caussa autem morbi omnis, est peccatum. 3. Vsum templi indicat symbolo, quod eo destinatum esse debet, ut nos à spiritualibus morbis purgemur, quod fit, dum uerbo, quod illic prædicatur, credimus, & credentes abluimur à peccatis nostris sanguine Iesu Christi, sicut Iohannes dicit: Sanguis Iesu Christi emundat nos ab omni iniquitate.

DE TERTIA PARTE.

Cum pueri clamarent in templo Hosanna filio Dauid, et obiurgarentur à Pharisæis, Christus puerorum patrocinium sumit, & eorum factum scripturæ testimonio comprobat. Nonne legistis, inquit, ex ore infantium & lactentium perfecisti laudem.

Hic habemus quod discamus ab utrisq;, hoc est, à pueris & à Christo. A pueris primum discant nostri pueri Christum agnoscere & prædicare. Christus enim cum dicit regnum cœlorum pertinere ad pueros, profecto uult puerorum fide & uoce laudari & celebrari, sed proh dolor, multi sunt pueri, qui non solum ignorant Christum, uerumetiam adeo corrupte sunt educati, ut nihil aliud didicerint, quam iurare, mentiri, turpiter loqui, & & alias nequicias exercere, qui non solum ipsi

aliquando suæ nequiciæ dabunt pœnas: uerumetiam parentes ipsorum à Deo punientur, qui pueros ipsis in pietate erudiendos dedit, adeo sacrilege neglexerunt. Deinde discamus à pueris, Christum confiteri in medio hostium eius. Hic aderant Pharisæi, & Scribæ præcipui gubernatores Reipub: istius, qui Christum persequebantur & irascebantur omnibus, qui Christo aliquem honorem exhibuerunt: Verum hac sæuitia non sunt absterriti pueri, sed quo magis prohibebantur, eo magis clamabant: ea enim est uis fidei, quod ubicunq; sit, non poßit celari, sed semper prorumpat in Dei laudes. Hoc officium ab omnibus requiritur, iuxta illud Pauli dictum Rom. 10. Corde creditur ad iusticiam, ore fit confeßio ad salutem.

A facto Christi discamus primum, quod uelit eos, qui sibi credunt, tueri. Deinde, quod exemplo Christi, ratione uocationis, debeamus innocentiam aliorum tueri, & præcipue patrocinio nostro pijs adesse, ne ab impijs opprimantur.

DE QVARTO.

Fremitus principum, Sacerdotum & Scribarum aduersus Christum, longe ante prænunciatus fuit uoce Dei & Prophetarum: Nam cum Deus Gene. 3. prædicit fore, ut semen serpentis calcaturum sit Semen mulieris, significat quod Satan & eius membra homines prophani & impij sint Christum & Ecclesiam persecuturi. Et Dauid Psal. 2. non solum hunc fremitum Iudæorum aduersus Christum

Chriſtum Spiritu præuidet, cum ait: Quare fremuerunt gentes, & populi meditantur inania: uerumetiam ex dicto Geneſis promittit futurum, ut Semen mulieris, id eſt, Chriſtus, & omnes in illum credentes ſint ſuperaturi Satanam & ipſius membra. Qua autem in re conſiſtat iſta uictoria, Dauid in eodem Pſalmo indicat cum ait: Beati omnes, qui confidunt in eo. Quare nos Satanæ & eius membris renunciemus, et firma fiducia recumbamus in Chriſtum uictorem Satanæ & donatorem æternæ uitæ, cui honor & gloria in ſecula, Amen.

DE COENA DOMINI,

I. CORINTH. XI.

EGo accepi à Domino, quod & tradidi vobis, q od Dominus Ieſus in ea nocte, qua traditus eſt, accepit panem: & poſtquã gratias egiſſet, fregit, ac dixit: Accipite, edite: Hoc meum eſt corpus, quod pro vobis frãgitur, hoc facite in mei commemorationem. Ad eundem modum & poculum, peracta cœna, dicens: Hoc poculum nouum teſtamentum eſt in meo ſanguine: hoc facite quotieſcunque biberitis in mei commemorationem. Quotieſcunque enim comederitis panem hunc, & de poculo hoc biberitis, mortem Domini annunciabitis, donec

venerit. Itaq; quisquis ederit panem hunc, aut biberit de populo Domini indigne, reus erit corporis & sanguinis Domini. Probet autem homo seipsum, & sic de pane illo edat, & de poculo illo bibat. Nam qui edit aut bibit indigne, iudicium sibiipsi edit & bibit, non diiudicans corpus Domini.

ENARRATIO TEXTVS.

HOc Festum ideo institutum est, ut Historia institutionis Cœnæ Dominicæ hoc die in Ecclesia tractetur, quo uerus huius sacræ Cœnæ usus intelligi poßit. Nam cum Christus pridie antequam pateretur, hanc Cœnam institueret, mandatum dedit discipulis, ut hanc Cœnam in sui conseruarent memoriam. Quare necesse est, magnas & graues caussas esse, cur necessarium sit, huius Cœnæ institutionem magni facere. Nisi enim caussas institutæ huius Cœnæ diligenter perpenderimus, non possumus satis admirari saluatoris nostri bonitatem, qui cum esset in grauißimo dolore propter imminentem mortem, uoluit tamen hanc instituere & eam commendare Ecclesiæ, in firmißimum Sacramentum nostræ salutis per ipsum partæ, in quo perpetuo conseruaretur fœderis inter Deum & hominem sanciti sanguine Christi memoria. Verum ut nos poßimus de hac Cœna distinctius docere, proponam tres locos, quos hoc tempore explicabo per Dei gratiam. Loci tres.

I. *Institutæ huius Cœnæ circumstantia, &* signi-

significationes, unde colligetur eius plena descriptio.

II. Vera & legitima probatio eorum, qui hac Cœna utiliter uti uolunt.

III. Verus usus legitimáque meditatio huius Cœnæ.

DE PRIMO.

Multæ circumstantiæ sunt in historia institutionis huius Cœnæ, quas ordine ex textu proponam.

PRIMA est temporis: Ita enim habent uerba textus: Dominus noster Iesus Christus in ea nocte qua tradebatur. Nam die Iouis sero, antequam die Veneris sequenti crucifigeretur, hanc Cœnam instituit: unde duo colligamus. Primum, quãtum necesse est fuisse amorem Christi erga nos, qui cum sciret se postridie passurum, uoluit tamen hanc perpetuam suorum beneficiorum memoriam instituere. Alterum, quod huius Cœnæ celebratio debeat à nobis fieri in uera pœnitentia, quemadmodum postea rursus dicetur.

SECVNDA circumstantia est de conuiuis, qui fuerunt in hac Cœna: in ea præfuit Christus: aderant discipuli boni & mali. Boni quidem fuerunt infirmi ualde: malus fuit solus proditor Iudas. Hinc docemur, quod Christus uelit semper adesse huic Cœnæ, & quod Cœna hæc pertineat ad discipulos Christi, & tametsi impij quoq; se immiscent: cedit tamen hæc Cœna illis in iudicium & damnationem, quemadmodum postea rursus dicetur.

TERTIA circumstantia est benedictionis: nam accepto pane gratias egit. Si filius Dei ante usum rerum egit gratias, quid nos decet?

QVARTA circumstantia est elementorum: nam pane & uino usus est in huius Cœnæ institutione. Quemadmodum enim homo externus alitur pane & uino: ita spiritualiter internus homo alitur corpore & sanguine Christi.

QVINTA circumstantia est rerum, quæ inuisibiliter adsunt in hac Cœna: ut sunt uerum corpus & uerus sanguis Domini nostri Iesu Christi.

SEXTA circumstantia est mandatum: mandat enim ut Ecclesia perpetuo hunc ritum celebrandæ Cœnæ retineat: Hoc facite, inquit.

SEPTIMA circumstantia est fœderis noui, Hic calix, inquit, nouum testamentum est in meo sanguine. Cur autem uocetur hæc Cœna nouum testamentum, postea dicetur.

OCTAVA circumstantia est finis institutæ Cœnæ, quæ his uerbis exprimitur: Hoc facite, inquit, in mei recordationem, hoc est, quotiescunque utimini hac Cœna, memoriam beneficiorum, id est, Paßionis & Resurrectionis meæ recolite, & annunciate mortem meam donec ueniam.

NONA circumstantia ex octaua sequitur, nimirum quod celebratio huius Cœnæ pertineat ad adultos tantum, qui possunt doceri de morte Domini, & qui publice gratias agere possunt Domino pro beneficijs suis.

Hæ

Hæ sunt circumstantiæ huius Cœnæ diligenter perpendendæ: Nunc quæ sint huius Cœnæ significationes ostendam: nam ut agnus Paschalis plures habuit significationes, in ueteri testamento: ita & hæc sacra Christi Cœna, quæ in locum Agni Paschalis succeßit. Vt ergo Agnus Paschalis. 1. admonebat populum de beneficio olim præstito, id est, de liberatione à seruitute Ægyptiaca: 2. Confirmabat fidem utentium. 3. Adumbrabat futuram uictimam Christi. 4. Perpetui fœderis inter Deum & homines typus erat: Ita Cœna hæc habet quoq; uarias significationes: idq; partim respectu præteriti temporis, partim præsentis, partim futuri, partim æternitatis: quas significationes nunc exponam quam possum clarißime: Deus adsit & mihi docenti & uobis audientibus, ut in Dei gloriam cedat, & in nostri salutarem instructionem.

Quæ est significatio Cœnæ respectu præteriti temporis? si tempus præteritum respicimus, est hæc sacra Cœna commemoratio quædam historiæ de passione Domini, iuxta Christi mandatum: Hoc facite in mei commemorationem: Quotiescunq; ergo uel ipsi accedimus ad Cœnam, uel alioqui intersumus Cœnæ celebrationi, debemus meminisse mortis, sepulturæ & resurrectionis Domini.

Quæ est significatio Cœnæ respectu præsentis temporis? Primum significat nos uniri & incorporari Christo, idq; spiritualiter. Ita enim Paulus docet, cum ait: Calix benedictionis cui benedi-

cimus, nonne communio ſanguinis Chriſti eſt? panis quem frangimus, nonne communio corporis Chriſti eſt? hoc eſt, communicatio corporis et ſanguinis Domini facit nos habere quandam communionem cum Chriſto. Deinde ſignificat nos, quoq; uniri inter nos ſpiritu Chriſti, qui una hanc Cœnam communicamus: Cuius communicationis ſymbolum unus panis exiſtit, ut Paulus teſtatur, cum ait: Quoniam unus panis, unum corpus ſumus multi. Quemadmodum enim panis, ex multis compactus eſt granis: ita qui una communicant, in unum corpus, cuius caput eſt Chriſtus, ſpiritualiter coaleſcunt: atq; ideo Paulus hanc Chriſti cœnam uocat communionem. Hinc quidam ex ſanctis Patribus ait: Cœna dicitur Communio .1. Quia communicamus per ipſam Chriſto. 2. Quia participamus eius carnem & diuinitatem. 3. Quia communicamus & unimur inuicem per ipſam.

Deinde ſignificat hæc Cœna nos ſpiritualiter ali & ſuſtentari corpore & ſanguine Chriſti. Vt enim panis & uinum corpora humana nutriunt, augent, conſeruant, exhilarant: ita corpus Chriſti & ſanguis alit, auget, conſeruat & exhilarat animas noſtras ad uitam æternam, modo uera fides in nobis ſentiatur.

Quæ eſt ſignificatio huius Cœnæ reſpectu futuri temporis? Hæc ſacra Cœna ſignificat, quod uirtute corporis Chriſti reſuſcitati ex mortuis, noſtra quoq; corpora olim reſurgent, ut fiant conformia

glorioſo

glorioso corpori Christi. Vnde Paulus: Si Christus resurrexit, & nos surgemus, ut fruamur perpetua præsentia Christi corporis in omni æternitate. Vnde quidam sancti Patres hanc Cœnam uocarunt uiaticum, quia admonebant ante mortem sumentes hanc Cœnam, quod Christus esset in ipsis uia ex his ærumnis ad æternam beatitudinem.

Quæ est significatio Cœnæ Domini respectu æternitatis? Est perpetuum fauoris Dei erga homines testimonium, nullo tempore mutationi obnoxium, ac propterea uocat ipse Dominus hanc suam Cœnam nouum testamentum, ut quod nulli uetustati unquam obnoxium fiat. Verum ut hoc intelligatur clarius, dicam breuißime, quæ in omni testamento concurrant: & quomodo illa quæ in omni testamento concurrunt, etiam hic adsint: adhæc quid sit nouum testamentum.

In omni testamento sunt quinq;. 1. Testator qui facit Testamentum. 2. Bona quæ testator legat. 3. Scripti hæredes. 4. Mors testatoris. 5. Conditiones seruandæ à scriptis hæredibus. In hoc nouo testamento testator est Christus: hæreditas uitæ æternæ possesßio: Hæredes sunt Filij Dei, id est, omnes qui credunt in Christum: Mors testatoris Christi intercesßit. Nam mortuus est & sepultus, & resurrexit tertia die: Conditiones seruandæ à scriptis hæredibus sunt, ut in Christum credant, eiq; obtemperent, ac uitæ innocentiam tueantur usq; ad finem, & si lapsi fuerint in peccatum, seriam ante mor=

tem agant pœnitentiam. Hinc iam quid ſit nouum Teſtamentum concludamus hoc modo: Nouum teſtamentum eſt fœdus æternum, ſancitum morte teſtatoris Ieſu Chriſti, de gratia Dei, remißione peccatorum & donatione uitæ æternæ, promiſſa omnibus gentibus & populis in Chriſtum crucifixum credentibus.

DE SECVNDO.

Cum Paulus dicit: Probet ſeipſum homo, & ſic de Pane illo edat, & de Calice bibat: nam qui ederit indigne, aut qui biberit indigne, iudicium ſibi edit & bibit. Hæc uerba Pauli quatuor confirmant. 1. Quod uſus Cœnæ in Eccleſia debet eſſe. 2. Quod ſit neceſſaria ante uſum huius Cœnæ probatio. 3. Quod indigne uſurpans hanc Cœnam grauißime peccet. 4. Quod hæc Cœna tantum porrigenda ſit ijs, qui ſe probare poſſunt. De ſecundo tantum dicam, uidelicet quomodo unuſquiſq; ſe probare debeat, qui hac Cœna utiliter uti cupit.

Quomodo erg odebet ſe probare, qui hac Cœna uult uti? Hoc Paulus docet 2. Cor. 13. his uerbis: Vos ipſos probate, num ſitis in fide: uos ipſos probate. An non cognoſcitis uoſmetipſos, quod Chriſtus ſit in uobis? Ex quibus uerbis intelligitur, quod iſta probatio in hoc ſita eſt, ut uera ſenitatur fides & Chriſti præſentia in nobis, hoc eſt, ut planioribus uerbis dicam: is probatus eſt, & digne accedit ad ſacram Chriſti Cœnam, qui reuerenter in timore

Dei

Dei, in uera pœnitentia, in uera fiducia, & cum pio proposito ad hanc Cœnam accedit: & contra, qui sine reuerentia, sine timore Dei, sine uera pœnitentia, sine uera fiducia, & cum proposito peccandi accedit, is indigne accedit, non dijudicans corpus & sanguinem Domini, & sibi iudicium manducat: quare omnis qui accedit hanc Cœnam, & habet animum manendi in suis peccatis, is blasphemus est, & cum Iuda Sacramentum sumit.

Vt autem rudes homines, non temere præsumant hanc Cœnam adire, utilis est instituta disciplina confeßionis, & absolutionis in Ecclesijs nostris: Nam hæc disciplina multum iuuat ad hoc, ut quis se legitime probare poßit.

Verum ut de confeßione & absolutione recte iudicare poßimus: Primum sciendum est, quod ut duplex est confeßio: Ita & duplex absolutio. Vna confeßio est coram DEO tantum, cum uidelicet quis suum peccatum coram Deo confitetur, agnoscit se peccatorem, & petit ueniam propter Christum: sine tali confeßione nullus adultus saluatur. Sic confessus est Dauid cum inquit: Miserere mei Deus, quia peccaui tibi: ne intres in iudicium cum seruo tuo, quia non iustificabitur in conspectu tuo omnis uiuens. Sic & Daniel confessus est, quando ait: Peccauimus, & inique egimus cum patribus nostris. Sic Publicanus, quando non audebat eleuare faciem in cœlum: sed percußit pectus suum dicens: Deus propicius esto mihi peccatori. Huic

confeßio-

confeßioni reſpondet abſolutio, quæ fit per ſolum Deum: & hæc fit quando homo credit promißioni gratuitæ. Quicunq; enim credit, eſt à peccato iuſtificatus, id eſt, abſolutus à peccato: Nam cum peccatum ſit defectus à lege & uoluntate Dei, cum obligatione ad æternam mortem et damnationem, erit profecto abſolutio, liberatio hominis credentis, ab obligatione ad æternam mortem & damnationem, Sic abſolutus eſt Manaſſe, Dauid, Latro in cruce, Magdalena. Ita nos quotidie abſoluimur, quando dicimus ex uero corde: Credo remißionem peccatorum, & cum precamur ex fide, remitte nobis debita noſtra. Hoc dictum ſit de primo genere confeßionis & eiuſdem abſolutione.

Alia confeßio eſt diſciplinæ, cum homo conſilij, doctrinæ & confirmandæ fidei ſuæ cauſſa accedit miniſterium Eccleſiæ, agnoſcit ſe peccatorem, petit conſolationem, cupit erudiri uerbo Dei, quo ipſius conſcientia tranquilla reddi poßit. Hic miniſter uerbi debet eum, qui ſic confitetur erudire: & ſi nouit ipſum, debet uicia, quæ in eo animaduertit, ipſi indicare: debet oſtendere ei magnitudinem iræ Dei aduerſus impœnitentes: & rurſus ſi confitens dolet ob ſuum peccatum, & promittit emendationem, debet eum conſolari promißionibus Euangelij: & ſi dicat ſe promißionibus credere, debet ei miniſter Chriſti nomine teſtari, quod habeat Deum propicium, & annunciare illi remißionem peccatorum in nomine Patris, & Filij, & Spiritus ſancti,

cti, cum seria admonitione de peccato in posterum uitando, ne posteriora eius hominis fiant peiora prioribus. Atq; hæc sint dicta de secundo, confeßione publica, & absolutione, quæ ei respondet. De confeßione publica, & absolutione publica alio tempore dicendum est, Item de confeßione quæ fit fratribus, quos offendimus.

DE TERTIO.

Iam restat, ut quis sit uerus usus, & quæ sit huius sacræ Cœnæ legitima meditatio, dicamus. Cum ergo hæc sacra Christi Cœna, sit Sacramentum nostræ, per uictimam Christi, redemtionis, hæc ordine sunt meditanda & serio æstimanda in huius sacræ Cœnæ perceptione.

PRIMO in mentem comminationibus uenire debet caussa mortis Christi, nempe peccatum generis humani, Rom. 4. Mortuus est propter peccata nostra. Esa. 53. Percußit eum propter iniquitates nostras.

SECVNDO cogitandus est finis uictimæ Christi, qui est, ut nos redimeret à iure peccati & mortis. 2. Cor. 5. Eum qui non nouit peccatum, fecit peccatum, ut nos fieremus iusticia Dei in ipso. 1. Iohan. 1. Sanguis Iesu Christi purgat nos ab omni iniquitate. Ioh. 1. Agnus Dei tollit peccata mundi.

TERTIO, ex præstantia huius uictimæ cogitandum est, quantam necesse est fuisse iram Dei aduersus peccatum : quæ non potuit hostijs expiari, nisi hostia filij Dei unigeniti.

Quarto

QVARTO cogitanda est maxima misericordia Dei, qui uoluit nos miseros peccatores in gratiam recipere propter Filij satisfactionem.

QVINTO cogitandus est ingens amor Filij Dei, qui natura humana assumta uoluit fieri uictima pro nobis, & in se deriuare iram Dei, & iusticiæ Dei crucis supplicio satisfacere. Hæc omnia uult nos cogitare Filius Dei, cum iubet ut hæc Cœna fiat in sui recordationem.

Cum hæc ita meditamur, ex contemplatione iræ Dei nascitur contritio, ex cogitatione misericordiæ & piacularis uictimæ, fides: ex quibus gratiarum actio, confeßio, patientia & aliæ uirtutes, de quibus hæc Cœna nos admonet.

Breuiter, ut ipse Filius Dei nobiscum fœdus facit, quod nos clementer recipiat: Ita nos uicißim cum ipso fœdus facimus, quod ei credamus, & beneficia eius grati accipiamus: quod ut uere faciamus, donet nobis huius Cœnæ institutor Iesus Christus, cui cum Patre & Spiritu sancto, honor & gloria in secula, Amen.

PASSIO DOMINI NOSTRI IESV CHRISTI, IVXTA ORdinem historiæ concinnata, ex collatione quatuor Euangelistarum.

ET cum Hymnum cecinissent, egressus Iesus ibat, vt solitus erat, trans torrẽtem Cedron

Cedron, in montem Oliuarum. Secuti sunt autem illum & Discipuli. Tunc dicit illis, Omnes vos scandalum patiemini in me in illa nocte. Scriptum est enim: Percutiam pastorem, & dispergentur oues gregis. Postquam aũt surrexero, præcedam vos in Galilæam. Respondens autem Petrus ait illi, Et si omnes scandalum passi fuerint in te, ego tamen nunquam scandalum patiar. Ait illi Iesus, Amen dico tibi, quod hodie in nocte hac, priusquam gallus bis cecinerit, ter abnegabis me. At ille vehementius dicebat, Imo si me oportuerit commori tibi, non te abnegabo. Similiter autem & omnes discipuli dicebãt.

Tunc venit Iesus cum illis in villam, quæ dicitur Gethsemani, vbi erat hortus in quẽ introiuit ipse & discipuli eius. Nouerat aũt & Iudas proditor eius locum, quia frequenter Iesus conuenerat illuc cum discipulis suis. Tunc Iesus ait illis, Sedete hic donec vadam & orem illic. Et assumto secum Petro & Iacobo & Iohãne duobus filijs Zebedæi, cœpit expauescere, dolere, & grauiter angi. Et dicit illis, Tristis est anima mea vsq; ad mortem. Manete hic & vigilate mecum, orantes ne intretis in tentationem. Et progressus pusillum ab eis ferme ad iactum lapidis, positisq; genibus, procidit in faciem suam

pro-

proſtratus in terram, & orauit, vt ſi poſsibile eſt, tranſiret à ſe hora, dicens: Abba, Pater mi, omnia poſsibilia ſunt tibi, ſi poſsibile eſſet, tranſeat à me calix iſte, veruntamen non ſicut ego volo, ſed ſicut tu. Et venit ad diſcipulos, & reperit eos dormientes, et dicis Petro: Simon dormis? Adeo non potuiſtis vna hora vigilare mecum? Vigilate & orate, vt ne intretis in tentationem. Spiritus quidem promtus eſt, ſed caro infirma. Rurſus altera vice abijt & orauit, dicens: Pater mi, ſi non poteſt hic calix tranſire à me, niſi bibam illum, fiat voluntas tua. Et reuerſus inuenit illos iterum dormientes. Erant enim oculi eorum grauati, neq; ſciebant quid reſponderent. Et relictis illis, iterum abijt, & orauit tertio eundem ſermonem, dicens, Pater, ſi vis, transfer Calicem hunc à me, veruntamen non mea voluntas, ſed tua fiat.

Apparuit autem illi Angelus de cœlo confortans eum. Et correptus labore, prolixius orabat. Et erat ſudor eius ſicut guttæ ſanguinis decurrentes in terram. Et cum ſurrexiſſet à deprecatione, veniſſetq; ad diſcipulos ſuos, reperit eos dormientes præ mœſtitudine. Et ait illis: Dormite poſthac, & requieſcite, quid dormitis? Sufficit. Ecce appropinquauit hora, & Filius hominis traditur in manus peccatorum. Surgite, eamus, ecce appro-

appropinquauit qui me tradit, orate autem ne intretis in tentationem.

Et continuo adhuc eo loquente, ecce Iudas vnus è duodecim, accepta cohorte & ministris à Pontificibus ac Pharisæis & senioribus & scribis, antecedens turbam multam, venit illuc cum laternis ac facibus, cum gladijs & fustibus. Dederat autem hic proditor commune signum illis dicens: Quemcunque osculatus fuero, is est, comprehendite illum, & abducite caute. Iesus itaque sciens omnia, quæ vētura erant super se, processit ac dixit eis: Quem quæritis? Responderunt ei: Iesum Nazarenum. Dicit eis Iesus, Ego sum. Stabat autem & Iudas qui prodebat eum cum ipsis. Vt ergo dixit eis, ego sum, abierunt retrorsum & ceciderunt in terram. Iterum ergo interrogauit eos: Quem quæritis? Illi autem dixerunt, Iesum Nazarenum. Respondit Iesus: Dixi vobis, quod ego sim. Si ergo me quæritis, sinite hos abire, vt impleretur sermo quem dixerat: Ex ijs quos dedisti mihi non perdidi quenquam. Et appropinquauit Iesu Iudas, vt oscularetur eum, confestimque accedens dixit: Rabbi aue, ac deosculatus est eum. Dixitque illi Iesus: Amice ad quid ades? Iuda osculo filium hominis prodis? Tunc accesserunt, & manus suas iniecerūt in Iesum, & cōprehenderunt eum. Videntes aūt ij, qui

circa ipsum erant, quod futurũ erat, dixerũt ei: Domine percutiemus ne gladio? Simon ergo Petrus, cum haberet gladium, eduxit eum, & percussit summi sacerdotis seruũ, & abscidit auriculam eius dextrã. Erat aũt nomen seruo Malchus. Respondens autẽ Iesus ait, Sinite huc vsq;. Et ait Petro? Immitte gladium tuum in vaginã. Omnes.n. qui acceperint gladium, gladio peribunt. An putas, quod nõ possim nunc rogare Patrem meũ, & exhibebit mihi plusq; duodecim legiones angelorum? an nõ bibam calicem, quem dedit mihi Pater? Quomodo ergo implebũtur scripturæ? quia sic oportet fieri. Et cum tetigisset auriculã serui seruauit eum. In illa autẽ hora dixit Iesus ad eos, qui venerant ad se principes sacerdotum & magistratus templi & seniores: Tanq; ad latronem existis cum gladijs & fustibus ad comprehendendum me, quotidie apud vos sedebam docens in templo, & non extendistis in me manus. Sed hæc est hora illa vestra & potestas tenebrarum, vt impleantur scripturæ. Hoc aũt totũ factum est, vt complerentur scripturæ Prophetarum. Tunc discipuli omnes relicto eo fugerunt. Et vnus quispiam adolescentulus sequebatur illum, amictus sindone super nudum, & cõprehendunt illum adolescẽtuli. Ille vero relicta sindone, nudus effugit ab illis.

Cohors

Cohors igitur & tribunus ac ministri Iudæorum comprehensum Iesum ligauerunt, & abduxerũt eum ad Annam primum. Annas erat socer Caiphæ, qui erat Pontifex anni illius. Erat autẽ Caiphas is, qui consilium dederat Iudæis, quod expediret vnum hominem mori pro populo. Et duxerunt eum ad Caipham pontificem, id est, principem sacerdotum, vbi omnes summi sacerdotes, scribæ & seniores conuenerant. Sequebatur autem Iesum eminus Simon Petrus & alius discipulus vsq; ad atrium pontificis: Discipulus autem ille erat notus Pontifici, & introiuit cum Iesu in atrium pontificis. Petrus autem stabat ad ostium foris. Exiuit ergo discipulus ille alter, qui erat notus pontifici, & dixit ostiariæ, & introduxit Petrum. Stabant autem serui & ministri, qui prunas congesserant inferius in medio aulæ, quia frigus erat, & calefaciebant se. Erat autem cum eis & Petrus stans & calefaciens se, vt videret finem. Ancilla ergo summi sacerdotis, quæ erat ostiaria, ad lumen Petrum se calefacientem intuita, defixis in illum oculis dixit: Et tu cum Iesu eras. Nam & tu ex discipulis es hominis istius? At ille abnegauit coram omnibus dicens: Mulier, non sum, Non noui illum, neq; scio quid dicas.

Pontifex ergo interrogauit Iesum de di-

ſcipulis ſuis & de doctrina ipſius. Reſpondit ei Ieſus: Ego palam locutus ſum mundo. Ego ſemper docui in ſynagoga & in templo, quo omnes Iudæi conueniunt, & in occulto locutus ſum nihil. Quid me interrogas? Interroga eos, qui audierunt, quid locutus ſim ipſis. Ecce hi ſciunt quæ dixerim ego. Hæc autem cum dixiſſet, vnus aſſiſtens miniſtrorum dedit alapam Ieſu, dicens: Siccine reſpondes pontifici? Reſpondit ei Ieſus: Si mala locutus ſum, teſtare de malo, ſin bene, cur me cædis? Miſerat eum Annas vinctum ad Caipham pontificem.

Stabat autem Simon Petrus in veſtibulo, & calefaciebat ſe. Et puſillum poſt primam negationem, cum exiret ad veſtibulum, gallus cecinit, & vidit eum altera ancilla, & rurſum cœpit dicere ijs, qui aſtabant ibi: Et hic erat cum Ieſu Nazareno. Dicunt ergo ei, Num & tu ex diſcipulis eius es? Et alius dixit? Et tu de illis es. Et iterum negauit cum iureiurando, dicens: Homo, non ſum, ſed neq; noui hominem. Et poſt puſillum, interuallo interiecto fere vnius horæ, alius quidam affirmabat cum ijs qui aſtabant, dicens: Vere & tu ex illis es. Nam & Galilæus es, & loquela tua te manifeſtum fecit. Dicit ei vnus ex ſeruis Pontificis, cognatus eius cuius abſciderat Petrus auriculam: Nonne ego te vidi in

di in horto cum illo? Tunc cœpit execrari ac peierare, non noui hominem iſtum, de quo dicis. Et continuo adhuc illo loquente gallus iterum cecinit. Et conuerſus Dominus intuitus eſt Petrum. Et recordatus eſt Petrus verbi Domini Ieſus, qui dixerat ei, priuſquam gallus cecinerit bis, ter me negabis. Et egreſſus foras fleuit amarè.

Principes autem ſacerdotum & ſeniores & totum concilium quærebant falſum teſtimonium contra Ieſum, vt morti eum traderent, & non inueniebant, etiam cum multi falſi teſtes acceſſiſſent, non enim erant ſatis idonea teſtimonia. Nouiſsime autem venerunt duo falſi teſtes, & teſtimonium falſum ferebant aduerſus illum, dicentes: Nos audiuimus eum dicentem: Ego poſſum diruere & diruam templum hoc Dei, quod eſt manibus factum, & tribus diebus aliud ſine manibus factum extruam. Et ne ſic quidem ſatis idonea erant teſtimonia illorum. Et ſurgens ſummus ſacerdos in medium, interrogabat Ieſum dicens: Nihil reſpondes? Cur iſti aduerſum te dicunt, teſtimonia? Ieſus autem tacebat, neque quicquam reſpondebat. Rurſus princeps ſacerdotum interrogauit & dicit illi: Tu es Chriſtus filius benedicti? Adiuro te per Deum viuũ, vt dicas nobis, an tu ſis Chriſtus filius Dei. Dicit illi Ieſus:

Tu dixiſti, ego ſum. Veruntamen dico vobis: amodo videbitis filium hominis ſedentem à dextris virtutis Dei, & venientem in nubibus cœli. Tunc princeps ſacerdotum abſcidit veſtimenta ſua dicens: Blaſphemauit, quid inſuper egemus teſtibus? Ecce nunc audiſtis blaſphemiam eius, quid vobis videtur? Illi vero omnes condemnauerunt eum, dicentes: Reus eſt mortis, Tunc viri qui tenebant Ieſum, illudentes ei, expuerunt in faciem eius, & colaphis eum cæciderunt. Alij vero cum obtexiſſent faciem illius, palmas in faciem eius dederunt, maxime ſerui, dicentes: Vaticinare nobis Chriſte, quis eſt ille qui te percuſsit? Et alia multa conuiciantes dicebant in eum.

Mane aūt facto conuenerunt oēs principes ſacerdotum & ſcribæ, ſenioresq́ populi ac totum concilium, & inierunt conſilium aduerſus Ieſum, vt eum morti traderent. Et duxerunt eum in concilium ſuum, dicentes: Num tu es ille Chriſtus? Dic nobis. Et ait illis: Si vobis dixero non creditis: quod ſi etiam interrogauero, non reſpondebitis mihi, neque dimittetis. Ex hoc tempore erit filius hominis ſedens à dextris virtutis Dei. Dixerūt autem omnes: Tu ergo es filius Dei? Qui ait: Vos dicitis me eſſe. At illi dixerūt: Quid adhuc deſideramus teſtimonium? Ipſi enim

audiuimus ex ore eius. Et ſurgens vniuerſa multitudo eorum, vinctum abduxit Ieſum à Caipha, in prætorium, tradiditq́ Pontio Pilato præſidi. Erat autem adhuc mane.

Tunc videns Iudas, qui eum tradiderat, quod damnatus eſſet, pœnitētia ductus, retulit triginta argenteos principibus ſacerdotū et ſenioribus, dicens: Peccaui tradens ſanguinem innoxium. At illi dixerunt: Quid ad nos? Tu videbis. Et proiectis argenteis in templo receſsit, & abiens laqueo ſe ſuſpendit: Suſpenſus autem crepuit medius, et effuſa ſunt omnia viſcera eius. Principes autem ſacerdotū acceptis argenteis, dixerunt: Non licet eos mittere in corbonam, quia precium ſanguinis eſt. Conſilio autem inito, emerunt ex illis argenteis mercede iniquitatis agrum figuli, in ſepulturam peregrinorum. Et innotuit omnibus habitantibus Hieroſolymæ, ita vt appellaretur ager ille, lingua illis vernacula Akeldama, hoc eſt, ager ſanguinis, vſq; in hodiernum diem. Tunc impletū eſt, quod dictū eſt per Ieremiam Prophetam dicentē: Et acceperūt triginta argenteos precium æſtimati? quem æſtimatum emerunt à filijs Iſrael, & dederunt æs in agrum figuli, ſicut conſtituit mihi Dominus. Iudæi aūt non introiuerunt in prætorium, ne contaminarentur, ſed vt ederent paſcha. Exiuit ergo Pi

latus ad eos foras, & dixit: Quam accusationem affertis aduersus hominem hunc? Responderunt & dixerunt ei, Si non esset hic nocens, haudquaquam tibi tradidissemus eum. Dicit ergo eis Pilatus, accipite eum vos, & secundum legem vestram iudicate eum. Dixerunt ergo ei Iudæi: Nobis non licet interficere quenquam. Vt sermo Iesu impleretur quem dixit, significans qua morte esset moriturus.

Cœperunt autem illum grauiter accusare summi sacerdotes & seniores de multis, dicentes: Hunc deprehendimus euertentem gentem, ac vetantem tributa dare Cæsari, & dicentem se Christum regem esse. Introiuit ergo iterum in prętorium Pilatus, & vocans Iesum interrogauit eum, dicens: Tu es ille rex Iudæorum? Respondit Iesus stans ante eum: A temetipso hoc tu dicis, an alij dixerunt tibi de me? Respõdit Pilatus: Num ego Iudæus sum? Gens tua & pontifices tradiderunt te mihi, quid fecisti? Respondit Iesus: Regnum meum non est ex hoc mundo. Si ex hoc mundo esset regnum meum, ministri mei vtiq; decertarẽt, ne traderer Iudęis. Nũc autem regnum meum non est hinc. Dixit itaque ei Pilatus. Ergo rex es tu? Respondet Iesus. Tu dicis, Ego sum rex. Ego in hoc natus sum, & ad hoc veni in mundum, vt testimonium

nium feram veritati. Omnis qui ex veritate est, audit vocem meam. Dicit ei Pilatus: Quid est veritas? Et cum hoc dixisset, iterum prodijt ad Iudæos, & dicit eis: Ego nihil inuenio noxæ in hoc homine. Et cum accusaretur à principibus sacerdotum & senioribus, nihil respondit. Pilatus autem rursus interrogauit illum dicens: Non respondes quicquam? Ecce quam multa dicunt aduersum te testimonia, nõ audis? Et non respondit ei ad vllum verbum, ita vt miraretur pręses vehementer. At illi inualescebant, Commouit populum docens per vniuersam Iudæam, exorsus à Galilæa vsq; ad hunc locum. Pilatus autem audita mentione Galilææ, interrogauit, num homo Galilæus esset. Et vt cognouit, quod ad Herodis ditionem pertineret, remisit eum ad Herodem, qui & ipse Hierosolymis erat per id tempus.

Herodes autem viso Iesu, gauisus est valde. Tenebatur enim multo iam tempore cupiditate videndi illum, eo quod audiret multa de eo, & sperabat se signum aliquod visurum ab eo. Interrogabat autem eum multis sermonibus. At ipse nihil ei respondebat. Stabant autem principes sacerdotum et scribæ acriter accusantes eum. Spreuit autem illum Herodes cum exercitibus suis. Cumq; illusisset, indutum veste alba remisit ad Pila-

tum. Et facti sunt amici inter se Pilatus et Herodes in eodem die, nam antea simultates inter eos intercesserant.

Pilatus autem conuocatis principibus sacerdotum ac Magistratibus & plebe dixit ad illos, obtulistis mihi hunc hominem quasi auertentem populum, & ecce ego coram vobis interrogans nullum crimen inuenio in homine isto, ex his de quibus accusatis eum, sed ne Herodes quidem: Nã remisi vos ad illum, & ecce nihil dignum morte actum est ei. Emendatum ergo illum dimittam.

In festo autem necesse habebat & consueuerat pręses turbę dimittere vnum vinctum quemcunque postulassent. Habebat autem tunc vinctum insignem, videlicet latronem, qui dicebatur Barrabas, qui cum seditionis autoribus coniectus fuerat in carcerem, qui per seditionem quandam in ciuitate factam homicidium patrauerant. Et cum acclamasset turba, cœpit flagitare, vt faceret quemadmodum semper fecerat ipsis. Itaque congregatis illis respondit Pilatus, consuetudo est vobis, vt vnum dimittam vobis in Pascha. Vtrum ergo vultis dimittam vobis, Barrabam, an Iesum regem illum Iudæorum, qui dicitur CHRISTVS? Sciebat enim quod propter inuidiam tradidissent illum summi sacerdotes. Sedente autem illo pro tribunali,

misit

misit ad eum vxor eius dicens: Nihil tibi cum iusto illo. Multa enim passa sum hodie in somnis propter eum. Principes autem sacerdotum & seniores concitauerunt turbas, persuadentes vt sibi potius dimitti peterent Barrabam, Iesum vero perderent. Respondens autem præses ait illis: Vtrum vultis vobis è duobus dimittam? Et exclamauit simul vniuersa turba dicens: Tolle hunc, & dimitte nobis Barrabam. Iterum autem Pilatus locutus est ad eos, volens dimittere Iesum, & ait: Quid igitur vultis faciam Iesu, quem dicitis regem Iudæorum? At illi rursum clamauerunt omnes: Crucifige, crucifige eum. Ille autem tertio dixit ad illos: Quid enim mali fecit? Nullum crimen capitale comperio in eo. Castigatum ergo dimittam illum. At illi magis clamabant, dicentes: Crucifigatur. Et instabant, vocibus magis postulantes vt crucifigeretur. Et inualescebant voces eorum, & summorum sacerdotum.

Tunc ergo apprehendit Pilatus IESVM & flagellauit. Milites autem præsidis abduxerunt eum intro in atrium, quod est prætorium, & conuocant ad eum totam cohortem, exutumque induunt purpura siue chlamyde coccinea, & plectentes coronam de spinis imponunt capiti eius, dantque arundinem

nem in dexteram eius, & genu flexo ante eum, illudentes ei cœperunt salutare, dicentes: Aue rex Iudæorum: Et dabant ei alapas. Et cum expuissent in eum, acceperunt arundinem & percutiebant caput eius, & positis genibus adorabant illum.

Exiuit iterum Pilatus foras, & dicit eis: Ecce adduco eum vobis foras, vt cognoscatis, quod nullam causam in eo inuenio. Exiuit ergo Iesus foras, gestans spineam coronam & purpureum pallium. Et dicit eis: Ecce homo. Cum ergo vidissent eum pontifices & ministri, clamabant dicentes: Crucifige, crucifige. Dicit eis Pilatus, accipite eum vos & crucifigite. Ego enim non inuenio in eo causam. Responderunt ei Iudæi, Nos legem habemus, & secundum legem nostram debet mori, quia Filium Dei se fecit. Cum ergo audisset Pilatus hunc sermonem, magis timuit. Et ingressus est iterum in prætorium & dicit ad Iesum, vnde es tu? Iesus autem responsum nõ dedit ei. Dicit ergo ei Pilatus, Mihi non loqueris? Nescis quod potestatẽ habeam crucifigẽdi te, et potestatẽ habeam absoluendi te. Respondit Iesus, Nõ haberes potestatẽ aduersus me vllam, nisi tibi datum esset è supernis, propterea qui me tradidit tibi maius peccatum habet. Ex eo quærebat Pilatus absoluere eum. Iudæi autem clamabant,

bant dicentes : Si hunc abſolueris, non es amicus Cæſaris. Quiſquis ſe regem facit, contradicit Cæſari.

Pilatus autem cum audiuiſſet hunc ſermonē, produxit foras Ieſum, ſeditq; pro tribunali loco, qui dicitur lithoſtrotos. Hebraice autem Gabbata. Erat aūt paraſceue paſchæ hora ferme ſexta. Et dicit Iudæis, Ecce rex veſter. Illi autē clamabant, Tolle, Tolle, crucifige eum. Dicit ergo Pilatus, Regē veſtrum crucifigam? Reſponderunt Pontifices, Non habemus regem niſi Cæſarem. Tunc ergo Pilatus videns, quod nihil proficeret, ſed magis tumultus fieret, volens turbæ facere ſatis, adiudicauit vt fieret quod illi poſtulabant. Et accepta aqua abluit manus coram populo : Innocens ego ſum à ſanguine huius iuſti, vos videbitis. Et reſpondens vniuerſus populus dixit : Sanguis eius ſuper nos & ſuper filios noſtros.

Dimiſit autem illis Barrabam, qui propter ſeditionem & homicidium coniectus fuerat in carcerem, quem popoſcerant. Ieſum autem flagellatum & illuſum tradidit arbitrio illorum, vt crucifigeretur.

Accipientes autem Ieſum milites, exuerunt eum purpura, et induerunt eum veſtibus proprijs, & abduxerunt eum baiulantē ſuam crucem, vt crucifigeretur. Exeūtes autem

tem inuenerunt quendam prætereūtem, hominem Cyreneum, nomine Simonem, venientem ex agro, patrem Alexandri & Rufi. Hunc apprehēdentes coegerunt, vt tolleret crucem eius. Et imposuerunt illi crucem, vt portaret post Iesum. Sequebatur autē illum multa turba populi ac mulierum, quæ plangebant & lamentabantur eum. Conuersus autem ad illas Iesus dixit: Filiæ Hierusalem nolite flere super me, sed super vobis ipsis flete & super filijs vestris. Quoniam ecce venient dies in quibus dicent: Beati steriles & ventres qui non genuerunt, & vbera quæ non lactauerunt. Tunc incipient dicere montibus, cadite super nos, & collibus, operite nos, quia si in humido ligno hæc faciunt, in arido quid fiet? Ducebantur autem & alij duo cum eo facinorosi, vt interficerentur.

Et ducunt eum in locum, qui dicitur hebraicè Golgata, quod est, si interpreteris, caluariæ locus. Et ibi dederunt ei acetum siue myrrhatum vinum cum felle mixtum bibere. Et cum gustasset, noluit bibere.

Et crucifixerunt eum in Golgata, & cum eo duos latrones, vnum à dextris & alterum à sinistris eius, medium autem Iesum. Et impleta est scriptura, quæ dicit: Et cum iniquis deputatus est. Erat autem hora tertia dum crucifixerunt eum.

Iesus

Iesus autem dicebat: Pater, remitte illis, nesciunt enim quid faciant.

Scripsit autem & titulum Pilatus, id est, inscriptionem caussæ illius, & posuerunt super crucem ad caput Iesu. Erat aũt scriptum *IESVS NAZARENVS REX IVDÆORVM*. Hunc ergo titulum multi Iudæorum legerunt, quia prope ciuitatem erat locus, vbi crucifixus est Iesus: Et erat scriptũ literis Hebraicis, Græcis & latinis. Dicebant ergo Pilato pontifices Iudæorum, Noli scribere, Rex Iudæorum, sed quod ille dixerit: Rex sum Iudæorum. Respondit Pilatus, Quod scripsi, scripsi.

Milites ergo cum crucifixissent Iesum, acceperunt vestimenta eius, & fecerunt quatuor partes, vnicuiq; militi partem, & tunicam. Erat autem hæc tunica inconsutilis, à summo contexta per totum. Dixerunt ergo inter se, ne scindamus eam, sed sortiamur de illa cuius sit, vt scriptura impleretur, quæ scripta est per Prophetam, dicens: Partiti sunt sibi vestimenta, & super vestem meam miserunt sortem. Sedentes autem seruabant eum ibi. Et milites quidem hæc fecerunt. Et populus stabat spectans.

Stabant autem iuxta crucem Iesu mater eius, & soror matris eius Maria vxor Cleophæ & Maria Magdalena. Cum vidisset ergo

Iesus

Iesus matrem ac Discipulum astantem, quē diligebat, dicit matri suæ: Mulier ecce filius tuus. Deinde dicit Discipulo: Ecce mater tua. Et ex illa hora accepit eam discipulus in sua. Qui autem præteribant, conuicia iaciebant in eum, mouentes capita sua, & dicentes: Væ qui demoliris templum & in trib. diebus extruis. Serua temetipsum, Si Filius Dei es, descende de cruce. Similiter & summi sacerdotes illudentes inter sese cum scribis & senioribus & populo dicebant, alios seruauit, semetipsum seruare non potest. Si hic est ille Christus, rex Israel, ille Dei electus, seruet seipsum, descendatq; nunc de cruce, vt videamus & credamus ei. Cōfidit in Deo, liberet eum nunc, si vult eum. Dixit .n. Filius Dei sum. Idipsum autem & latrones qui crucifixi erant cū eo exprobrabant conuiciantes ei. Illudebant autem ei & milites accedentes, & acetum offerentes ei, atq; dicentes, Si tu es rex ille Iudæorum, saluum te fac. Vnus aūt de his qui pendebant facinorosorum, conuicia dicebat in eum dicens: Si tu es Christus temetipsum serua & nos. Respondens autem alter increpabat eū, dicēs: Ne tu quidē times Deū, quod in eadem dānatione es? Et nos quidē iuste, nam digna factis recipimus, Hic vero nihil mali gessit. Et dicebat ad Iesum: Domine, memēto mei,

cum

cum veneris in regnum tuum. Et dixit illi Iesus: Amen dico tibi, hodie mecum eris in Paradiso.

Ab hora vero sexta tenebræ factæ sunt super vniuersam terram, vsque ad horã nonam, et obscuratus est Sol. Et circa horam nonam clamauit Iesus voce magna, dicens: Eli, eli, lamma azabthani? quod est, si quis interpretetur, Deus meus, Deus meus, cur deseruisti me? Quidam autem illic stantiũ, cum audissent, dicebant: Ecce Heliã vocat iste. Sciens aũt Iesus, quod omnia iam consummata essent, vt consummaretur scriptura, dicit, Sitio. Vas igitur erat positum aceto plenum, & continuo accurrens vnus ex eis, cum acceptam spongiam impleſſet aceto & hyssopo, imposuit harundini, obtulitque ori eius, vt biberet, & tũ cæteri dicebant, Sinite, videamus, an veniat Helias ad deponendum eum. Cum ergo accepiſſet Iesus acetum, dixit, Consummatum est. Et iterum clamauit voce magna, dicens: Pater in manus tuas commendo Spiritum meum. Et cum hæc dixiſſet, inclinato capite tradidit Spiritum.

Et ecce velum templi scissum est medium in duas partes, à summo vsque ad imum, et terra mota est, & petræ scissæ sunt, et monũenta aperta, & multa corpora sanctorum, qui dormierant surrexerunt, & egreſsi è monu-

mentis post resurrectionem eius venerunt in sanctam ciuitatem, & apparuerũt multis.

Centurio autem qui astabat ex aduerso illi, & qui cum eo erant custodientes Iesum, videntes quod sic emisso clamore expirasset, visoq; terræ motu, & his quæ facta fuerant, timuerunt valde, & glorificauerunt Deum, dicentes, Vere hic homo iustus erat & Filius Dei. Et omnes turbæ eorum, qui simul accesserant ad spectaculum istud, & viderant quæ contingebant, percutientes pectora sua reuertebantur.

Stabant ibi omnes noti eius procul, & multæ mulieres, quæ secutę erant eum à Galilæa, hæc videntes. Inter quas erat Maria Magdalene, & Maria Iacobi parui & Iose mater, & Salome mater filiorum Zebedæi, quæ etiam, cum esset in Galilæa, secutæ fuerant illum, & ministrauerant ei, aliæq; complures, quæ simul à Galilæa ascenderant cum eo Ierosolymam.

Iudæi ergo, quoniam Parasceue erat, vt non remanerent in cruce corpora Sabbato (erat magnus dies ille Sabbati) rogauerunt Pilatum, vt frangerentur eorum crura & tollerentur. Venerunt ergo milites, & primi quidem fregerunt crura, & alterius, qui crucifixus est cum eo. Ad Iesum autem cum venissent, vt viderunt eum iam mortuum, non frege-

fregerunt eius crura, ſed vnus militum lancea latus eius fodit, & continuo exiuit ſanguis & aqua. Et qui vidit, teſtimonium perhibuit, & verum eſt teſtimonium eius. Et ille ſcit quod vera dicit, vt & vos credatis. Facta ſunt enim hæc, vt ſcriptura impleretur, Os non comminuetis ex eo. Et rurſus alia ſcriptura dicit, Videbunt in quem pupugerunt.

Poſt hæc autem cum veſpera facta eſſet, quoniam erat paraſceue, quę præcedit Sabbatum, venit Ioſeph Aramathienſis, oriundus ab Arimathæa ciuitate Iudeorum, vir diues, Senator, bonus & iuſtus, qui non conſenſerat conſilio & facto eorum. Erat enim & ipſe expectans regnum Dei. Nam & diſcipulus erat Ieſu, ſed occultus propter metum Iudæorum. Hic ſumta audacia ingreſſus eſt ad Pilatū, & petijt ab eo, vt tolleret corpus IESV. Pilatus autem admiratus eſt, ſi iam mortuus eſſet. Et accerſito ad ſe Centurione interrogauit illum, an iamdudum mortuus fuiſſet. Et cognita re ex Centurione, donauit corpus IESV ipſi Ioſeph, iubens reddi illum. Et Ioſeph mercatus eſt ſindonem. Venit autem & Nicodemus, qui venerat primum ad IESVM nocte, ferens mixturam myrrhæ & aloes, ad libras ferme centum. Acceperūt ergo corpus Ieſu depoſitū, & in-

uoluerunt illud in sindone munda, obuinxeruntq; linteis cum aromatibus, sicut mos est Iudæis sepelire: Erat autem in eo loco, vbi crucifixus est, hortus, et in horto monumentum Ioseph nouū, quod is exciderat in Petra, in quo nondum quispiam positus erat. Ibi ergo quia parasceue erat Iudæorum, & sabbatum illucescebat, quod in propinquo esset monumentum, posuerunt Iesum. Et aduoluto saxo ingenti ad ostium monumenti, abierunt. Erat autem ibi Maria Magdalene & Maria Iose, sedentes contra sepulcrum, et aliæ mulieres, quæ & ipsæ venerat cum Iesu de Galilæa, spectantes vbi & quemadmodum positum erat corpus eius.

Reuersæ vero parauerunt aromata et vnguenta, ac sabbato quidem quieuerunt secundum præceptum.

Postremo aūt die, quæ sequitur post parasceuen, cōuenerunt principes sacerdotum & Pharisæi ad Pilatum, dicentes: Domine recordati sumus, quod impostor ille dixit adhuc viuens. Post tres dies resurgam. Iube ergo muniri sepulcrum vsque in diem tertium, ne quando veniant discipuli eius & furentur eum, dicantq; plebi, surrexit à mortuis: Et erit nouissimus error peior illo priore. Ait illis Pilatus, Habetis custodiam. Ite, munite sicut scitis. Illi autem abeuntes munie-

munierunt sepulcrum obsignato lapide, adhibitis custodibus.

ENARRATIO TEXTVS.

CVM nullum opus sit magis admirandum, quam opus redemtionis, quæ est Paßio & mors Domini nostri Iesu Christi, iuxta dictum Petri in prioris primo: Non redemti estis caducis rebus auro & argento: sed precioso sanguine agni immaculati & incontaminati, nempe Iesu Christi, decet nos, carissimi fratres & sorores, summo studio incumbere, ut huius mirandi operis historiam cognoscamus, præsertim cum nobis commendetur in articulis fidei nostræ, ubi profitemur nos credere in Filium Dei Dominum nostrum Iesum Christum, qui est passus sub Pontio Pilato, crucifixus & mortuus &c. Idque in eum finem, ut ex noticia historiæ, in nobis fides per spiritum Sanctum excitetur, unde fiat, ut huius mirandi operis fructus ad nos pertingat.

Cæterum quo distinctius & clarius de hoc admirando opere dicere poßimus, diuidam totam doctrinam de paßione Domini in tres locos seu articulos, qui sunt:

I. Quotupliciter Dominus est passus.
II. Paßionis Domini æstimatio & fructus.
III. Pia et salutaris meditatio Paßionis Domini.

DE PRIMO.

Quia nos peccauimus anima & corpore, & debuit fieri satisfactio pro utroq;, Dominus noster

Iesus Christus passus est & anima & corpore: Idcirco dicam de utriusq; passione, animæ uidelicet & corporis Domini.

Quod sit in anima passus, testatur ipse & uoce & signo. Voce, cum dicit: Tristis est anima mea usq; ad mortem: & in cruce: Deus meus, Deus meus cur deseruisti me? Huc pertinet & Prophetia Dauid de Christo: Dolores inferni circumdederunt me, id est, maximis doloribus afficiebar. Signo testatur dolorem apud sepulcrum Lazari, Iohan. 11. & in horto. Apud sepulcrum, cum cogitat tyrannidem Diaboli in genus humanum, & generis humani miseriam: Nam omnes dolores animi, quos perpessus est Christus 33. annis usq; ad mortem eius, sunt pars passionum, quibus afficiebatur Filius Dei.

In horto testatur maximam fuisse animæ suæ tristiciam, dum præ doloris acerbitate sudauerit sanguineas guttas. Naturale quidem est, quod homo lacrimet & sudet interdum in ingenti dolore, audito subitaneo malo: sed nullus unquam inuentus fuit, qui sudorem sanguineum præ dolore sudauerit: nemo enim tantum dolorem sustinere posset.

Si quæritis caussas huius ingentis doloris, scitote non unam esse, sed multas: quarum hæ sunt præcipuæ:

PRIMA: cogitatio tyrannidis in humanum genus, & maximæ miseriæ, qua omnes homines propter defectionem à Deo premebantur.

SECVNDA: cogitatio iræ Dei, quam ipse

sustinere debuit, propter peccata nostra, quæ in se recepit. Tametsi enim ipse fuit immunis ab omni peccato, tamen in se recipit reatum peccatorum totius mundi. Vnde Iohannes: Agnus Dei tollit, id est, in suo corpore gestat, peccata mundi, sensit igitur uere filius Dei iram Patris: qui sensus tantum dolorem in sanctißima anima excitauit, quod sanguinem sudauerit.

TERTIA: cogitatio supplicij, quod in sanctißimo suo corpore mox sequenti die se perpessurum præuidit, & contumeliæ qua afficeretur.

QVARTA: cogitatio ingratitudinis maximæ partis orbis terrarum. Præuidit enim fore, quod multi sapientes, multi potentes, & alij omnino essent hoc suum supplicium pro illis redimendis susceptum aspernaturi, imo se & suos persecuturi: præuidit etiam quod maxima pars eorum, qui Christianum nomen portant, suis sceleribus effecturi essent, ut hoc suo beneficio se ipsi ingrati priuarent. Hæ quatuor causæ acerbißimum dolorem in corde Christi excitarunt.

Hunc dolorem Domini & nos cogitare debemus, quo ad fidem & pietatem excitemur, ne cum ingrato mundo pereamus.

Hæc sint breuiter dicta de animæ Christi cruciatu: nunc de corporis supplicio dicam. Etsi enim corporis ipsius cruciatus incepit in præsepi, quando matri DOMINI nullus erat locus in diuersorio, & postea cum octaua à natiuitate sua die,

sanguinem in circumcisione effudit: & deinde usq; ad tempus, quo uictima est factus in ara crucis pro nobis: Hoc tamen tempore dicam de eo supplicio quod sustinuit primum. Etsi autem iam ex Historia, quam recitaui, facile à quouis intelligi potest, quam uarijs modis sit afflictus in sanctissimo suo corpore Dominus: tamen quod late in Historia sparsum est, in breuem summam contraham & distribuam pro ratione locorum, in quibus est affectus supplicio. Sunt autem hæc loca: hortus, domus Caiphæ, sacerdotum conciliabulum, domus Herodis, prætorium, golgata, hoc est, locus extra urbem, ubi sumebatur supplicium de latronibus.

Quid passus est in horto? Osculo traditus est, manus militum in eum iniectæ sunt: comprehensus est & uinctus tanquam fur & latro abductus est, ubi & illum omnes ipsius discipuli deseruerunt.

Quid passus est in domo Caiphæ? Illuditur falsis testimonijs & conuicijs obruitur, & à ministro sacerdotis alapa cæditur.

Quid patitur in concilio sacerdotum? falsis testimonijs grauatur, illuditur, expuitur in faciem eius, colaphis cæditur, obtecta facie percutitur, & iubetur uaticinari, quis illum percusserit.

Quid patitur in domo Herodis? Contemtum tyranni & totius aulæ ipsius, & in extremi contemtus testimonium, indutum Iesum ueste splendida misit Herodes ad Pilatum.

Quid patitur in prætorio? Illic accusatur: producun-

ducuntur aduerſus eum falſi teſtes: petitur ut crucifigatur: à militibus Pilati induitur purpura in maiorem contemtum: corona ſpinea imponitur capiti ipſius: datur arundo in dextram eius, & genuflexione illuditur hoc ſcommate: Aue Rex Iudæorum: expuebatur in faciem eius, dabantur illi alapæ, percutiebatur ſanctiſſimum caput eius fuſtibus, & tandem ad petitionem ſacerdotum & totius populi adiudicatur cruci, mortis generi contemtiſſimo.

Quid patitur iam condemnatus? Imponitur humeris ipſius lignum crucis, in quod erat affigendus: crucifigitur inter duos latrones, ut ipſe inter eos maxime facinoroſus iudicetur: crucifixo datur uinum myrrhatum, cum felle mixtum: & tandem in his grauiſſimis cruciatibus moritur. Hinc apparet quam acerbum ſupplicium ſuſtinuerit Filius Dei Dominus noſter Ieſus Chriſtus.

Sed quarum rerum nos admonebit ſupplicij grauitas? Sane multarum, & præcipue quatuor.

PRIMVM enim magnitudo iræ Dei aduerſus peccatum conſpicitur: peccatum enim noſtrum ita prouocauerat iram Dei, ut non potuerit placari niſi per filium Dei, qui humana natura aſſumta noſtram uicem ſuſtinet, & ſatisfacit iuſticiæ Dei.

SECVNDO hic conſpicitur fœditas peccati: Nam pro delicti qualitate ſupplicia quoq; uariant. Latro rota punitur, fur patibulo, homicida gladio, puer delinquens uirga, uerum Filius Dei

turpißimam mortem & execrabilem in lege Dei perpeſſus eſt, qua re ſignificatur, quam abominabile ſit peccatum in conſpectu Dei.

TERTIO conſpicitur hic humiliatio Filij Dei, qui infra omnes creturas deiectus fuit: qua humiliatione teſtatur amorem ſuum erga genus humanum, cuius redimendi cauſa tanta ſuſtinuit.

QVARTO, conſpicitur horrendum & implacabile odium Iudæorum aduerſus ſibi miſſum ſaluatorem. Tametſi autem nil eſt hic factum præter conſilium Dei: Nam longe antea paßio Chriſti eſt præfigurata & prædicta à ſanctis Dei Prophetis, ut Petrus dicit in prioris primo: tamen Iudæi hoc non fecerunt, ut Dei conſilio obtemperarent: ſed ut ſuo odio ſatisfacerent. Ea enim eſt mundi natura, quod eos qui ſcelera acerbius reprehendunt, è medio ſublatos cupiat, quo licentius peccare liceat. Hæc ſint breuiter dicta de primo loco.

DE SECVNDO.

Vidimus qualis fuit Chriſti paßio, nunc quod ſecundo loco promiſi, oſtendam quæ ſit paßionis Chriſti æſtimatio coram Deo, & quis fructus inde proueniat.

Quæ eſt ergo eius æſtimatio coram Deo? Paßio Domini noſtri Ieſu Chriſti eſt ſacrificium propiciatorium, in quo æternus Filius Dei homo factus & Sacerdos perpetuus à Deo conſtitutus, obtulit ſe per Spiritum æternum æterno Patri, ut iſta ſua oblatione placaret iram Dei, & ſatisfaceret pro culpa

culpa & pœna humani generis, ut omnes, qui in illum credunt & credituri sunt, per eundem sanctificentur ad uitam æternam, iuxta illud Iohan.17. pro illis sanctifico meipsum. Hinc patet quæ sit æstimatio paßionis Domini, & quis fructus inde ad nos homines proueniat, modo in Christum uiua fiducia recumbamus, Christus Mediator inter nos & Deum constitutus, sacrificio suo, id est, morte & paßione placat iram Dei, ipse Sacerdos seipsum offert Deo, idq; ut nos à reatu damnationis liberet. Videmus proinde quinq; esse in hoc sacrificio. 1. Sacerdos est ipse Christus. 2. Victima seu res quæ offertur est ipse Sacerdos. 3. Deus est cui hoc sacrificium offertur. 4. Mundus est, pro quo fit hæc oblatio. 5. Pactum & fœdus est, quod hæc oblatio fidelibus tantum cedat in salutem.

Sed qui fieri potest, ut unius Christi mors sit satisfactoria pro totius mundi peccati? Ecce agnus Dei, inquit Iohannes, qui tollit peccata mundi: nam ex indiuidua & ineffabili unione diuinæ & humanæ naturæ in una persona est dignitas, æstimatio & meritum infinitum omnium operum & paßionum Christi. Cum ergo dicitur, Filius hominis redemit nos per meritum paßionis suæ, opus infiniti precij & ualoris nominatur, quia is Filius hominis, qui est passus, etiam est Deus. Item mors hominis est satisfactio, quia est mors hominis qui est Deus. Obedientia filij hominis est nostra iusticia, quia est obedientia hominis, qui est Deus.

Ita

Ita Filius hominis remitit peccata, quia est Deus, Caro Christi est cibus uitæ, quia est caro hominis, qui est Deus. Tametsi autem diuina natura in Christo non est passa, sed humana tantum, ut Petrus ait: Christus est passus carne, tamen paßio est personæ: adeo ut quicquid contumeliæ factum est humanitati Christi, id totum in contumeliam personæ cesserit, iuxta illud: Dominum gloriæ crucifixerunt: unde Ecclesia confitetur Filium Dei passum esse, quid in humana natura assumta est passus.

Quæ sit æstimatio paßionis Domini coram Deo dictum est, & quis sit eius fructus in genere, nunc autem quo fructus paßionis Domini conspiciatur melius, cum in partes distribuam, sunt igitur hi fructus:

PRIMVS, Deo præstita est obedientia. Philip. 2. Humiliauit seipsum, factus obediens usq; ad mortem crucis.

SECVNDVS, Diabolus est uictus, In hoc (inquit Iohannes) apparuit Christus, ut destruat opera Diaboli, iuxta primam promißionem: semen mulieris conteret caput serpentis.

TERTIVS, homo à peccatis saluatus est & iustificatus. Ecce, inquit peccatis saluatus est & tollit peccata mundi. Item Rom. 4. Mortuus est propter peccata nostra. 2. Cor. 5. Eum qui non nouit peccatum, fecit peccatum, ut nos fieremus iusticia Dei in ipso, hoc est, Christum fecit pro peccato hostiam, ut ipsius iusticia nos iustificemur coram Deo.

QVARTVS, æquatio Iudæorum & gentium, iuxta illud Ephes. 2. Ipse enim est pax nostra, qui fecit utraq; unum, & interstitium maceriæ soluens, inimicitias per carnem suam, legem mandatorum in decretis abolens, ut duos conderet in semetipsum in unum nouum hominem, faciens pacem, ut reconciliaret ambos in uno corpore Deo per crucem.

QVINTVS, Mors abolita est, Hoseæ 13. Ero mors tua ô mors. Breuiter Christi uictima est nostra redemtio. Nam est precium persolutum pro nobis, quo Deus placatus est, homo redemtus, Diabolus uictus, atq; adeo omnia in cœlo et in terra uni capiti Christo subiecta sunt, Ephes. 1.

DE TERTIO.

Pia & salutaris meditatio Paßionis Dominicæ ad sex partes reuocari potest, quas Christiani non tantum hoc tempore: uerum toto suæ uitæ tempore meditari debent. Harum enim partium pia meditatio non solum confutat eos, qui in Papatu putant se satisfecisse officio, si toties dominicam orationem et salutationem Angelicam recitauerint, procumbentes coram idolis erectis in superstitiosum cultum: uerumetiam mirum in modum pios confirmat & consolatur, proponam igitur ordine sex partes huius meditationis.

PRIMA: ueniet nobis in mentem, quantam necesse sit iram Dei fuisse ob peccatum hominum, quæ non potuit placari ullius creaturæ opere: sed

necesse fuerit unigenitum Filium Dei mori, quo iram Dei hac iusta pro peccato satisfactione soluta placaret.

SECVNDA: ueniet uobis in mentem, quam immensa & imperuestigabilis fuerit misericordia Dei patris, qui potius uoluerit Filium unigenitum sustinere acerbißimam mortem, quam genus humanum à se conditum perdere. Forte cogites Deum potuisse alia ratione genus humanum liberasse. Tu qui es, qui Deum uis docere qui potuerit? cogita de iusticia Dei & misericordia simul: ut enim misericordia mouit illum ad saluandum: ita iusticia eum mouit, ut fieret iusta iniuriæ compensatio. Homo peccauit, debuit ergo aut perire, aut satisfacere: non autem potuit purus homo satisfacere iusticiæ Dei, neq; debuit alius quam homo: Sapientia ergo Dei hic inuenit ex misericordia remedium, ut Filius Dei æternus fieret homo, quo & posset, quia Deus, & deberet, quia humanam naturam in se recepisset, satisfacere iusticiæ Dei. Ita in Christi passione apparet mixta cum misericordia iusticia, & utramq; temperauit sapientia.

TERTIA: ueniet in mentem summus & inenarrabilis amor Filij Dei erga genus humanum, qui uoluit in se deriuare iram Patris, ac sustinere tam ignominiosam mortem, idq; pro inimicis suis, ut Paulus testatur Rom. 5.

QVARTA: ueniet tibi in mentem uera ratio, qua tibi poßit applicari fructus paßionis Do-

minicæ, ut tibi ſit ſalutaris. Fit autem hæc applicatio uerbo, fide, & Sacramento. Verbo offertur quaſi manu Dei beneficium paßionis Domini, ubi & quoties prædicatur Euangelium Ieſu Chriſti, & miniſtri uerbi uice Dei omnibus, qui audiunt Euangelium, fructum paßionis Domini oſtendunt. Deinde, cum ita offertur quaſi manu DEI beneficium paßionis Domini, debet fide recipi quaſi manu quidem hominis, quam fidem Spiritus ſanctus efficit in hominibus audientibus & obtemperantibus Euangelio: præterea Sacramento utroq;, Baptiſmo & Cœna Domini obſignatur, ac eius uis & uſus tanquam in tabellis pingitur, quemadmodum heri audiuimus. Cum igitur recitas articulum fidei de paßione Domini, firmiter ſtatue, & certißime crede, quod pro te mortem Filius Dei ſubierit, quod cum feceris, mortis Domini es particeps, adeo tota Chriſti obedientia, tua ſit abſolutio à peccato & tua iuſticia. Eſt autem duplex obedientia in Chriſto conſideranda: Obedientia crucis, & obedientia legis, quæ eius erat perfecta impletio. Vt obedientia crucis eſt expiatio peccati: ita obedientia legis nobis imputatur in iuſticiam, Rom. 5.

QVINTA: cum ita participes ſumus effecti paßionis Domini per fidem, in mentem nobis ueniet, qualis nam ſit ſors piorum in hac uita. Quemadmodum enim Chriſtus eſt paſſus: Ita uult & reliquos pios pati, ut ſint conformes imaginis Filij

Dei:

Dei: Vnde Paulus Rom. 6. Ideo enim compatimur, ut una cum illo glorificemur.

SEXTA: *ueniet nobis in mentem, quid Chriſtus à nobis, quos ſuo ſanguine redemit, requirat: nam cum iam ab ipſo redemti ſumus, debemus ei obedire. Quid uult ipſe? 1. ut renunciemus hoſti ipſius Diabolo. 2. ut fugiamus peccatum, ne rurſus ſcientes & uolentes Deum noſtris peccatis offendamus. 3. Vt ſanctitati & pietati ſtudeamus, & ſeruiamus illi in uero timore omnibus diebus uitæ noſtræ: quod ſi fecerimus, finem fidei reportabimus ſalutem animarum æternam, quam donet nobis Deus Pater per Ieſum Chriſtum Dominum noſtrum, Amen.*

HISTORIA RESVRRECTIONIS DOMINI NOSTRI IESV CHRISTI

ex collatione quatuor Euangeliſtarum concinnata.

CVM præteriiſſet Sabbatum, Maria Magdalena, & altera Maria quæ Iacobi dicitur, & Salome, & Ioanna, & cæteræ quæ cum eis erant, quæ venerāt cum Ieſu de Galilæa, emerunt & parauerant aromata, vt venirent, & vngerent Ieſum. Nam Sabbato quieuerāt ſecundum præceptum,

Veſpera

Vespera autem sabbatorum, quę lucescit in vnam sabbatorum, id est, mane profundo crepusculo, cum adhuc essent tenebræ primo die Sabbatorum, veniunt exorto sole ad monumentum, portantes quæ parauerant aromata.

Et ecce terræmotus factus est magnus, Angelus enim Domini descendit de cœlo, & accedens deuoluit lapidem ab ostio, sedebatq; super eum. Erat autem aspectus eius fulgur, & vestimentum eius candidum sicut nix. Præ timore autem eius concussi sunt custodes, & facti sunt veluti mortui.

Mulieres autem dicebant ad inuicem,

Quis reuoluet nobis lapidem ab ostio monumenti? Nam erat magnus valde. Et cum respexissent, vident lapidem esse reuolutum à monumento. Et ingressæ in monumẽtum, non inuenerunt corpus Domini Iesu. Currit ergo Maria Magdalena, vt hæc nunciet. Et factum est, dum mulieres mente cõsternatæ essent de hoc, quod non inuenissent corpus Iesu, ecce duo viri steterunt iuxta illas in vestibus fulgurantibus. Cum expauissent autem & declinarent vultum in terram: dixerunt ad illas: Quid quæritis viuentem cum mortuis? Non est hic, sed resurrexit. Recordamini vt dixerit vobis, cum adhuc in Galilæa esset, dicens quod oportuerit filium hominis tradi in manus hominũ peccatorũ, & crucifigi & die tertio resurgere, Et recordatę sunt verborum eius, & egressæ à monumento, nunciauerunt postea hæc omnia illis vndecim & cæteris omnibus. Et dicebant ad Apostolos hæc, & visa sunt apud illos ceu deliramentum verba illarum, neq; crediderunt illis. Cum vero curritMaria Magdalena (vt dictum est) venit ad Simonem Petrum, & ad alterum discipulum, quem amabat Iesus, & dicit illis, Sustulerunt Dominum ex monumento, & nescimus vbi posuerunt eũ.

Surgens ergo Petrus exijt & ille alius discipulus, & venerunt ad monumentũ. Currebant

rebant autem duo simul, & ille alius disci-
pulus præcurrit citius Petro, venitque prior
ad monumentum, & cum se inclinasset, vi-
dit posita linteamina, non tamen introiuit.
Venit ergo Simon Petrus sequens eum, &
introiuit in monumentum, Et vidit lintea-
mina sola posita, & sudarium quod fuerat
super caput eius, non cum linteaminibus
positum, sed separatim inuolutum in vnum
locum. Tunc ergo introiuit & ille alius dis-
cipulus, qui prior venerat ad monumen-
tum, viditque & credidit. Nondum enim no-
uerant scripturam, quod oportuisset eum à
mortuis resurgere. Discipuli ergo abierunt
rursus ad semetipsos. Et Petrus mirabatur
quod acciderat.

Maria autem stabat ad monumentum
foris plorãs. Dum ergo fleret inclinauit se in
monumentum, & vidit duos Angelos ami-
ctos albis sedentes, vnum ad caput, & alte-
rum ad pedes, illic vbi posuerant corpus Ie-
su. Dicunt ei illi, Mulier quid ploras? Dicit
eis, Sustulerunt Dominum meum, nec scio
vbi posuerunt eum. Hæc cum dixisset, con-
uersa est retrorsum, & vidit Iesum stantem,
nec sciebat, quòd Iesus esset, dicit ei Iesus: Mulier
quid ploras? quem quæris? illa existimans
quod hortulanus esset, dicit ei: Domine
si tu asportasti eum, dicito mihi: vbi po-

ſueris eum, & ego eum tollam. Dicit ei Ieſus: Maria: Conuerſa illa dixit ei: Rabboni, quod dicitur Magiſter. Dicit ei Ieſus: Noli me tangere. Nondum enim aſcendi ad Patrem meum, Sed vade ad fratres meos & dic eis, aſcendo ad patrem meum & patrem veſtrum, & Deum meum & Deum veſtrum. Hæc eſt illa Maria Magdalena, de qua Ieſus eiecerat ſeptem Dæmonia, cui cum ſurrexiſſet apparuit primum, mane primo die Sabbati. Illa autem profecta renunciauit diſcipulis, qui cum illo fuerant, lugentibus ac flentibus, quod vidiſſet Dominum, & ea dixiſſet ſibi. Et illi cum audiſſent, quod viueret ac viſus eſſet ab illa, non crediderunt.

Ingreſſæ autem mulieres in monumentum, viderunt adoleſcentem à dextris, amictum ſtola candida, & expauerunt. Erat autem Angelus Domini. At ille dicit eis: Nolite timere vos, ſcio enim quod Ieſum Nazarenum, qui crucifixus fuit, quæritis, Non eſt hic: ſurrexit enim, ſicut dixit. Venite & videte locum, vbi poſuerunt Dominum. Et abeũtes cito, dicite Diſcipulis eius & Petro, quod ſurrexit à mortuis, & ecce præcedit vos in Galileam, illic eum videbitis, ſicut dixit vobis. Ecce dixi vobis. Et abeuntes celeriter fugerunt à monumento cum timore & gaudio magno, & currebant, vt renunciarent

rent

rent discipulis eius. Habebat autem illas tremor & stupor, neq; cuiquam quicquam dicebant, timebant enim. Cum autem issent ad renunciandum discipulis eius, ecce Iesus occurrit illis dicens: Auete. Illæ autem accesserunt & tenuerunt pedes eius, & adorauerunt eum. Tunc ait illis Iesus: Nolite timere, Ite renunciate fratribus meis, vt eant in Galilæam, & ibi me videbunt.

Quæ cum abiissent, ecce quidam è custodibus venerunt in ciuitatem, ac renunciauerunt principibus sacerdotũ omnia quæ acciderant, Et congregati cum senioribus, consilio habito, pecuniam copiosam dederunt militibus, dicentes: Dicite, Discipuli eius nocte venerunt, & furati sunt eum nobis dormientibus. Et si hoc auditum fuerit à præside, nos persuadebimus ei, & securos vos faciemus. At illi accepta pecunia, fecerunt sicut erant docti, & diuulgatus est hic sermo apud Iudæos vsq; in hodiernum diem.

ENARRATIO TEXTVS.

HOc festum summum omnium festorum est, in quo proponitur nobis Articulus de resurrectione Domini ex mortuis, idq; tertio die, iuxta scripturas, qui per suam gloriosam resurrectionem, ut uictor mortis, peccati, Diaboli: Ita redemtor omnium, qui in se credere non recusauerint, factus est. Solet autem in hoc festo dici ex Historia resur-

rectionis, de beneficio seu fructu eiusdem & de usu: quæ omnia hoc præsens Euangelium continet. Narratur ab Angelo, quod Christus resurrexerit. Hæc est historiæ summa: iubentur mulieres non timere. Et est fructus huius beneficij: ac mulieres Christum excitatum quærunt, quarum exemplo nobis salutaris resurrectionis Domini usus commendatur, quare non frustra Paulus Timotheo scribens, ait: Memento quod Iesus Christus resurrexerit à mortuis. Nam, ut dicit idem Apostolus Rom. 10. si in corde tuo credideris, quod Deus eum suscitauit ex mortuis, saluus eris. Cæterum quo nobis hic articulus fidei nostræ reddatur confirmatior, tres locos tractabo in hac concione, qui sunt:

I. Quotuplex sit probatio resurrectionis Domini.
II. Cur tertia die resurrexerit.
III. Quæ sit resurrectionis Christi fructus.

DE PRIMO.

Triplici testimoniorum genere confirmatur resurrectio Domini: nam sunt testimonia antecedentia, coniuncta & consequentia, de quibus ordine dicam.

Vt antecedentia testimonia resurrectionis Domini diligenter expendamus, admonet Christus Lucæ 24. ubi ita ait: Sic scriptum est, & sic oportuit Christum pati & resurgere tertia die, & prædicari in ipsius Nomine pœnitentiam & remissionem peccatorum omnibus gentibus. Sed ubi hoc scriptum est? Ipse respondit & ait: In Mose, Prophetis

phetis & Psalmis de me scriptum est. Proinde in Mose, Prophetis & Psalmis debemus quærere testimonia antecedentia resurrectionis Domini.

In Mose est duplex genus testimoniorum de resurrectione Domini: Nam & claris dictis prænunciatur, & figuris multis adumbratur. Clara sunt hæc dicta: Semen mulieris conteret caput serpentis, id est, Christus Diabolum superabit, quod non fieri potuit, nisi per resurrectionem Christi ex mortuis: nam si Christus mansisset in sepulcro, Diabolus uictor fuisset Christi. Donec etenim iacuit in sepulcro Christus, nulla Christi uictoria, id est, nullus triumphus erat: Verum dum aperto sepulcro prodijt de sepulcro uiuus Dominus, se uictorem Satanæ & triumphatorem declarauit. Huc & illud dictum pertinet: In semine tuo benedicentur omnes gentes terræ. Vt ergo in morte maledictio: ita in uita Christi benedictio conspicitur. Adumbratur etiam figuris in Mose. Adam dormiens & postea excitatus, figura fuit morientis & resurgentis Christi. Sic enim ait Augustinus: præfigurata est in protoplasta Adam Christi resurrectio, quia sicut ille post soporem surgens Euam de latere suo fabricatam agnouit: ita Christus è morte resurgens, ex uulnere lateris sui ædificauit Ecclesiam. Isaac quoq; impositus rogo ut cremaretur, liberatus tamen per Angelum, typus fuit Christi oblati in cruce, & postea è morte exemti uirtute diuina. Ioseph coniectus in carcerem, & po-

ſtea eductus ad ſummos honores figurabat mortem & reſurrectionem Domini.

In Prophetis quoq; ſunt & dicta & figuræ de hac reſurrectione, de qua loquitur Iſaias cap. 53. Si poſuerit pro peccato animam ſuam, uidebit ſemen longæuum, & uoluntas Domini in manu eius dirigetur. Daniel aperte dicit Chriſtum occidendum, & tamen perpetuo regnaturum. Hoſeas quoq; dicit, tertia die uiuificabit nos. Figuræ inter multas ſunt hæ: Samſon obſeratis portis clauditur in ciuitate: Dominus obſignato clauditur monumento. Samſon fractis ſeris, ſubtractisq; portis ſecurus euadit: Chriſtus ruptis inferni poteſtatibus liber egreditur. Sicut perit nauis, niſi Ionas perditum detur: ita perit mundus, niſi Chriſtus patiatur. Et ſicut Ionas fuit in uentre piſcis tribus diebus, & poſtea in terram eiectus eſt: ita Chriſtus triduum in terra erat, & poſtea uiuus de ſepulcro prodijt.

In Pſalmis quoq; ſunt teſtimonia & figuræ reſurrectionis Chriſti. Pſalmus 2. totus agit de regno & ſacerdotio Chriſti. Pſalm. 15. Non dabis ſancto tuo uidere corruptionem. Pſal. 22. concionatur de paßione Domini & reſurrectione. Pſalm. 110. De torrente in uia bibet, propterea exaltabit caput. Idem Dauid adumbrat mortem & reſurrectionem Domini. Dauid toties fugiens, & tandem ad regnum euectus, typus fuit humiliationis Chriſti & glorificationis per reſurrectionem. Huiuſmodi probationes mortis & reſurrectionis Domini,

multæ

multæ ſunt in Moſe, Prophetis & Pſalmis, ſed pauca recitaui ob temporis anguſtiam. Huc accedit quod Chriſtus ſæpiſsime præmonuit ſuos de ſua morte & reſurrectione.

Coniuncta teſtimonia ſunt etiam duplicia, nempe clara dicta & ſigna. In hoc Euangelio Angelus dicit: Surrexit & non eſt hic. Signum conſpicitur, uacuum ſepulcrum: terræ motus: oſtendit ſe Dominus primum Magdalenæ: Deinde pluribus Apoſtolis: tum 500. fratribus, & 40. diebus cum ſuis uerſatur diſcipulis, & tandem multis conſpicientibus uiſibilis aſcendit in cœlum.

Conſequentia teſtimonia ſunt etiam duplicia, uox Apoſtolorum, ac totius Eccleſiæ uox confitentis Chriſtum ſuum Dominum & Mediatorem. Deinde ſunt ſigna quoq;. Internum eſt ſpiritus Chriſti in corde credentium, qui illis teſtimonium reddit, quod Chriſtus uiuat. Externa ſigna ſunt baptiſmus & Cœna: nam Baptiſmo figuratur mors, ſepultura, reſurrectio Chriſti, ut Paulus docet Rom. 7. Cœna Domini quoq; reſurrectionem Chriſti nobis commendat. His teſtimonijs antecedentibus, coniunctis & conſequentibus, qui non credit, olim uidebit iudicem in nubibus uenturum, quem hic in terra non agnouit ſaluatorem.

DE SECVNDO.

Cur tertia die ſurrexit? Cur non diſtulit ad extremum diem, ut nos una cum illo ſurgeremus? Tertia die reſurrexit primum propter Prophetias, fuit

enim prædictum ab Hosea Propheta & præfiguratum in Iona, ut tertia die resurgeret. Deinde ut satisfaceret suis promißionibus: promisit enim discipulis, quod postquam esset traditus gentibus, & illusus ab illis occideretur, & tertia die resurgeret. Non autem anteuertit tertium diem, ut omnibus constaret, eum uere mortuum fuisse. Ostendit ergo se iacens in sepulcro 40. horis uere mortuum. Cur autem non distulerit resurrectionem in extremum diem, in promtu sunt grauißimæ causæ.

PRIMA, quia scriptum erat: Non dabis sancto tuo uidere corruptionem. Non enim debuit corpus Christi in sepulcro putrescere. 1. quia erat ex castißimæ uirginis sanguine factum, operante Spiritu sancto. 2. quia dum uersaretur in mundo illud purum & incontaminatum seruauit: indignum proinde fuisset tale corpus fieri uermium escam.

SECVNDA causa, cur non distulit resurrectionem, est spes nostra: Ita enim Petrus ait: Benedictus Deus & Pater Domini nostri Iesu Christi, qui regenuit nos in spem uiuam per resurrectionem Christi ex mortuis.

TERTIA causa, ut esset primus resurgentium: ut.n. Adam erat primus, qui apparuit in mortali corpore, propter peccatum: ita Christus primus debuit apparere immortali corpore iustificante & sanante nostra corpora ab æterna morte.

Tametsi autem omnes resurgemus, & alij quidam præter Christum resurrexerunt: tamen maximum

ximum discrimen est inter Christi resurrectionem & aliorum. Primum enim Christus resurrexit propria uirtute: id nemo præter illum solum potuit unquam facere. Deinde alij qui excitati sunt, ut filius uiduæ, filia Archisynagogi & Lazarus, ac alij surrexerunt iterum morituri: at Christus resurrexit ad immortalitatem. Præterea differt Christi resurrectio ab aliorum resurrectione fructu & efficacia. Christus enim uirtute sua excitat alios, quod erat significatum in horto, ubi erat sepultus, & resurrexit iam oriente sole. Postremo & tempore differt Christi resurrectio à nostra: Christus enim, ut iam ostensum est, & symbolum profitetur, surrexit tertia die, nostra uero resurrectio differetur ad extremum diem: Tum enim apparebit æterna uita & sempiterna iusticia, quam daturus est omnibus suis, id est, in se credentibus. Hæc sint dicta de secundo loco, cur Christus resurrexerit tertia die, quomodo illius resurrectio à nostra differat, ut per resurrectionem Christi uiuam spem concipiamus æternæ & incorruptibilis hæreditatis in cœlo.

DE TERTIO.

Iam tertius locus de fructu resurrectionis Christi restat, qui est copiosior & abundantior, quam ut humana lingua explicari poßit. Paulus dicit omnia per Christum esse instaurata in cœlo & in terra. Primum enim Christus prodiens de sepulcro, apparet uictor, triumphator mortis, inferni & sa-

& satanæ, atq; ita satisfacit promißioni olim de illo editæ: Semen mulieris conteret caput serpentis: quod explicans Iohannes ait: Christus apparuit ut destruat opera Diaboli. Verum quantum ad nos homines, propter quorum salutem de cœlo desceudit, factus homo, mortuus est et resurrexit, quadruplex fructus resurrectionis Christi spectandus est. Nam resurrectio Christi. 1. est nostra iustificatio. 2. est uirtus, qua in nobis donatur peccatum. 3. Exemplum nouitatis uitæ & caussa. 4. est caussa nostræ resurrectionis, eiusq; pignus certißimum: de hoc quadruplici fructu ordine dicam.

PRIMVS itaq; fructus resurrectionis Domini est iustificatio nostri, de quo fructu Paulus Rom. 4. Mortuus est propter peccata nostra, & resurrexit propter iustificationem nostri. Et Daniel cap. 9. Auferetur iniquitas & adducetur sempiterna iusticia. Quanti autem precij sit hic fructus perpendendum est, quo nobis magis dulcescat. Nos nascimur in peccato & rei iræ Dei. Ephes. 2. Nos omnes natura filij iræ sumus: peccati stipendium est mors, Rom. 6. ab hac morte per resurrectionem Christi liberamur: nam per Christum absoluimur à reatu peccati, atq; adeo à morte æterna. Hinc illud in Apocalypsi: Beatus & sanctus qui habet partem in resurrectione prima, in his secunda mors non habet potestatem: sed erunt sacerdotes Dei & Christi, & regnabunt cum illo: Vt enim prima mors per Adam est: ita resurrectio prima est per Christum.

Christum. Huc & illud: Beati qui lauant stolas suas in sanguine agni, ut sit potestas eorum in ligno uitæ, & per portas intrent ciuitatem.

SECVNDVS fructus resurrectionis Domini est, quod ea sit uirtus, quæ in credentes transfunditur, qua fit, ut poßint à uicijs ad uirtutem pergere. Hæc uirtus nobis in Baptismo confertur & confirmatur Cœna Domini, modo nos ipsi nobis non defuerimus. Porro hæc uirtus sentitur in ijs tantum, qui ex immortali semine sunt regeniti, 1. Pet. 1.

TERTIVS fructus est exemplũ: nam, ut Paulus inquit, Christus resurrexit, ut nos in nouitate uitæ ambulemus: qui ergo uicijs suis indulgent, qui uiuunt scelerate & impure, testãtur suo facto, quod Christum contemnant: Cuius resurrectio nobis, ut uitæ degendæ speculũ proposita est. Nam illi existimant Christum flagellatũ, spinis coronatum, fudisse sanguinem in ara crucis, ut liceat ipsis indulgere omnibus furoribus, tyrannidi, superbiæ, libidinibus, & hoc pacto, quantum in se est, de nouo crucifigũt filium Dei. Nos igitur qui non solum dici: uerumetiam esse cupimus qui dicimur, hoc est, Christiani, quod res est cogitemus, uidelicet quod Christus mortuus sit pro peccato expiando eorum, qui illum fide recipiunt & in uera pœnitentia uiuunt, per mortificationem ueteris hominis, & uiuificationem noui hominis. Quatuor sunt mala, quibus grauantur homines, ignorantia, reatus peccati, uicia & concu-

concupiſcentiæ ingenitæ , & metus damnationis æternæ. Contra ignorantiam Chriſtus eſt nobis ſapientia , dum nos per Euangelium docet de ſua erga nos uoluntate: niſi.n.uerbo Dei de uoluntate inſtrueremur, perpetuis tenebris noſtra mens inuolueretur,quæ tenebræ luce Euangelij depelluntur.

Contra reatum peccati eſt Chriſtus nobis iuſticia : nam ipſius obedientia nobis imputatur credentibus , ut iam non peccatores : ſed ut iuſti in Dei conſpectu appareamus.

Contra uitia & concupiſcentias carni ingenitas Chriſtus eſt nobis ſanctificatio, dum uirtute ſuæ reſurrectionis per S. ſanctum nos iuſtificat.

Contra metum damnationis æternæ, eſt Chriſtus nobis redemtio. Hæc quatuor Chriſti beneficia Paulus coniungit 1.Cor.1. his uerbis : Chriſtus factus eſt nobis à Deo ſapientia,iuſticia, ſanctificatio & redemtio:qui ergo extremum & ultimum beneficium expetit,debet per priores,tanquam per gradus ad illud properare, ubi enim Chriſtum didicit, debet in eum credere : ubi credit,debet eius Spiritu ſanctificari,id eſt, exemplo reſurgentis Chriſti,nouam uitam uiuere. Hanc nouam uitam tandem ſequetur plena liberatio in extremo iudicio, quando reddet unicuiq; iuxta facta ſua : Sit ergo hic tertius fructus reſurrectionis Domini , de quo modo dixi , uidelicet , ut in noua uita iuxta ipſius exemplum uiuamus. Hinc illud Pauli,Si ſurrexiſtis cum Chriſto,quæ ſurſum ſunt ſapite, &c.

QVARTVS *fructus resurrectionis* Domi-
est, quod sit & caussa & pignus nostræ resur-
ctionis, qua animæ mortuorum coniungentur rur-
s corporibus, in secundo Christi Aduentu, cum
niet iudicaturus uiuos & mortuos. Hinc Paulus
Cor. 15. prolixe disputat, & in hoc argumentum
actat: Christus resurrexit à mortuis, ergo & nos
surgemus. 1. Thess. 4. Nam si credimus, quod Ie-
s mortuus est & resurrexit, sic & Deus eos, qui
dormierunt, per eum abducet cum illo. Et Ioh. 5.
eniet hora, in qua omnes, qui in sepulcris sunt, au-
ent uocem eius & prodibunt, qui bona egerunt,
resurrectionem uitæ, qui uero mala fecerunt, ad
surrectionem iudicij: Hic fit mentio duplicis re-
rrectionis, scilicet uitæ & iudicij. Resurrectio
tæ est, quæ promittitur ijs, qui bene fecerunt.
esurrectio iudicij est, quam comminatur ijs, qui
ale fecerunt. Huc & illud Pauli Rom. 10. Hoc est
rbum fidei quod prædicamus: si confessus fueris
e tuo Dominum Iesum, & credideris in corde
o, quod Deus eum suscitauerit ex mortuis, salua-
ris, id est, resurges ad resurrectionem uitæ & sa-
tis æternæ.

Atq; hæc sint breuiter dicta de resurrectione
omini: unde primum confirmanda est fides no-
ra de resurrectionis articulo. Deinde confutan-
us est error Iudæorum, qui negant Christi resur-
ectionem. Tum admonebimur de fructu resur-
ectionis, ut per eam & nos à peccato in hac uita
resur-

resurgamus, & tandem in extremo die resurgamus ad resurrectionem uitæ per Christum Dominum nostrum, cui cum Patre & S. Sancto sit honor, laus & gloria in secula seculorum, Amen.

FERIA SECVNDA
PASCHATOS, Lucæ 24.

ET ecce duo ex illis ibant eodem die in castellam, quod aberat spacio stadiorum sexaginta ab Hierusalem, nomine Emaus, & ipsi confabulabãtur inter se de his omnibus quæ acciderant. Et factum est dum confabularentur ac disputarent, & ipse IESVS appropin-

propinquans ibat vna cum illis. Cæterum oculi eorum tenebantur, ne eum agnoſcerent, in alia enim forma apparuit eis. Et ait ad illos: Qui ſunt hi ſermones, quos confertis inter vos ambulantes, & eſtis triſtes? At reſpondens vnus, cui nomen Cleophas, dixit ei, Tu ſolus peregrinus es Hieroſolymis, qui ignores, quæ facta ſunt illic his diebus? Quibus ille dixit: Quæ? & dixerunt ei, de Ieſu Nazareno, qui fuit vir Propheta, potēs opere & ſermone coram Deo & toto populo, & quomodo eum tradiderūt ſummi Sacerdotes & Principes noſtri in condemnationem mortis, & crucifixerunt eum. Nos autē ſperabamus eum eſſe illum, qui redempturus eſſet Iſrael. Atqui ſuper hæc omnia tertius dies eſt hodie, quo hæc facta ſunt. Sed et mulieres quædam ex nobis attonitos reddidere nos, quæ diluculo venerunt ad monumentum, & non inuento corpore eius, venerunt dicētes, ſe etiam viſionem Angelorum vidiſſe, qui dicerent eum viuere. Et abierūt quidam eorum, qui erant nobiſcum ad monumentum, & ita repererunt, ſicuti mulieres dixerant, ipſum vero non viderunt. Et ipſe dixit ad eos: O ſtulti & tardi corde ad credendum in omnibus, quæ locuti ſunt Prophetæ. Nonne hæc oportuit pati Chriſtum & intrare in gloriam ſuam? Et exorſus à Mo-

se, & omnibus Prophetis, interpretabatur illis in omnibus scripturis quę de ipso erant. Et appropinquauerunt castello quo ibant. Et ipse prae se ferebat se longius ire. Et coegerunt illum dicentes, Mane nobiscum, quoniam vergit ad vesperam, & inclinatus est dies. Et intrauit vt maneret cum illis. Et factum est dum accumberet cum eis, accepit panem, & benedixit ac fregit, & porrigebat illis. Et aperti sunt oculi eorum, & agnouerunt eum, & ipse euanuit è conspectu eorum. Et dixerunt inter se, Nonne cor nostrum ardebat in nobis, dum loqueretur nobis in via, & aperiret nobis scripturas.

Et surgentes eadem hora regressi sunt Hierosolymam, & inuenerunt congregatos vndecim, & eos, qui cum illis erant, dicentes: Surrexit Dominus vere, & apparuit Simoni, Et ipsi narrabant quæ gesta erant in via, & quomodo fuisset agnitus ipsis ex fractione panis, nec his illi crediderunt. Erat autem vespera die illo, qui erat vnus sabbatorum, & fores erant clausæ, vbi erant discipuli congregati propter metum Iudęorum.

ENARRATIO TEXTVS.

Svmma huius Historiæ est, quod Christus eo die, quo resurrexerat, apparuerit duobus discipulis proficiscentibus Emaus *(fuit autem* Emaus *vicus duo fere milliaribus distans à* Hierusalem*)* Et

cum illis disseruerit de Meßia, quos cum instru-xisset, atq; illis fractione panis se notum reddidisset, euanuit ab illorum oculis. Verum illi iam certi facti de resurrectione ipsius, mox redeunt Hierosolymas, atq; omnia quæ acciderant, narrauerunt discipulis undecim. Vt autem nos hanc Historiam intelligamus facilius, eam distribuam in quatuor partes, quæ sunt:

I. Quid egerint hi duo Discipuli, antequam Christus ad eos ueniret in itinere.

II. Colloquium Christi & discipulorum in uia.

III. Quid acciderit in domo.

IIII. Quid fecerint illi discipuli instructi à Domino.

Hæ partes singulæ habent suas doctrinas & admonitiones, quas in singularum explicatione ostendemus.

DE PRIMA PARTE.

Duo ex illis ipso die, quo resurrexerat Dominus, ibant in castellum, quod erat in spacio stadiorum 60. quæ faciunt septem millia passuum, & passus quadringentos, hoc est plus minus duo millia-ria. Hæc occasio fuit colloquij: & cum ita irent colloquebantur de Christo. Hinc duo nos discamus. Primum occasionem non negligendam esse exercendæ pietatis. Deinde ubi hanc nacti fuerimus, non esse alienis negocijs & friuolis interrumpendam: in his discipulis uidemus tria, 1. Signum pie-

tatis. 2. Fidei infirmitatem. 3. Admirationem eorum quæ acciderant.

Quod de Christo & eius gestibus sint locuti pie, ex eo cōuincitur, quod isto suo colloquio Christum ad se alliciant. Infirmitas fidei fuit, quod tametsi antea Prophetias de Christo audierant: tamen tardiores fuerant ad perfecte credendum: Ita fides Christiana habet suam conceptionem & suam teneritudinem, quæ fouenda est donec adolescat colloquijs de Christo. Admirati sunt quoq; de ijs quæ acciderant: nihil enim maiori admiratione dignum est, quam mortuum de sepulcro uiuum prodire. Hæc admiratio erat mixta spe & metu, seu assensu & dubitatione: quemadmodum enim carnis sensus & rationis iudicium ad dubitandum solicitauit eos, ita igniculus fidei, qui in ipsis erat, restitit dubitationi, etsi admodum languide. Ita fit sæpe in Christianis, Caro una ex parte adoritur, & hominem in diffidentiam pertrahere conatur: Spiritus ex altera parte se carni opponit, nunc languidius, nunc fortius. Verum ne succumbat spiritus, colloquijs de Christo, id est, meditatione & auditione Euangelij, alijsq; pijs exercitijs est excitandus. Hoc ergo exemplo confirmatur dictum Prophetæ Isaiæ 42. qui ait de Christo: Arundinem quassatam non perfringet, nec linum fumigans extinguet, in ueritate proferet iudicium. Hæ duæ similitudines docent, quomodo Christus agat cum suis, in quibus aliquam pietatis scintillulam repererit.

Arun-

Arundinis quassatæ similitudine significat se nolle eos, qui semifracti sunt, frangere omnino & conterere, sed leuare potius & sustinere, ut quid boni in ipsis erit, conseruet atq; adaugeat. Hi duo discipuli semifracti fuerunt & non procul à casu, adeo uento carnis agitabantur: sed Christus ne cadant sua subleuat gratia. Deinde Metaphora lini fumigantis sumta est à lychnis, qui propter fumum quem edunt, non extinguuntur, modo adsit qui manum admouet, ita ubicunque emicat aliqua pietatis scintilla, ubi Christus adest & eam fouet atq; excitat, ut clarius ardeat, sicuti in his duobus discipulis uidemus. Hinc maxima nobis haurienda est consolatio. Etsi nos infirmi homines uacillamus ac claudicamus, tametsi iam quassati aut laxati sumus, tamen nos non statim abijcit quasi prorsus inutiles, sed diu perfert, quoad firmiores & constantiores reddiderit modo horum discipulorum exemplum imitemur.

DE SECVNDA PARTE.

Et factum est cum fabularentur & inter se quærerent, ipse Iesus appropinquans ibat cum illis. *Hoc Christi factum, Primum confirmat promißionem Christi, quæ est: ubicunq; fuerint duo uel tres congregati in nomine meo, in medio eorum sum, quod tametsi non sit corporaliter semper, tamen uere spiritualiter, id quod hac sua corporali præsentia uult significare. Hinc ergo discamus, de quo in priori historiæ huius parte admonui, quod*

quicunq; pie de Christo inquirunt, aperiunt Christo ianuam ad se iuuandos, ac ipsum doctorem suis pijs exercitijs accersunt: sicuti contra prophani homines impuris suis sermonibus, ei ianuam, quo minus ad se ueniat, occludunt. Hoc confirmatur, non solum hoc exemplo: uerum etiam dicto Prophetæ Isaiæ 66. Ad quem respiciam? nisi ad pauperculum & contritum spiritu, et trementem sermones meos.

Sed quid est quod dicit Euangelista: Oculi eorum tenebantur, ne eum agnoscerent? Hinc monemur de nostra imbecillitate: neq; enim oculi nostri neq; aures suo funguntur officio, nisi eam facultatem eis diuina concesserit clementia, si ita se habet res cum oculis corporeis, multo magis de oculis mentis uerum est. Hinc tria discamus: Vnum, quod nullæ sint sensuum aut mentis nostræ uires, nisi facultas illis diuinitus detur. Alterum, ne nostra mente & nostris sensibus abutamur in contumeliam creatoris: quod si fecerimus, metuenda est pœna, ne omnem mentem & sensum nobis adimat. Tertium, ut ab eo petamus & illuminationem & conseruationem sensuum, in ipsius gloriam.

Et ait illis: qui sunt hi sermones, quos confertis ad inuicem ambulantes, & estis tristes? Hæc satis ostendunt, quod antea dixi, eos uersatos fuisse inter metum & spem, sed tantum metum non superasse. Verum Dominus hic uacillantes confirmat, quod Paulus dicit: Dominus non sinit nos tentari supra id quod potestis: sed faciet cum

tenta-

tentatione etiam euasionem, ut poßitis sustinere. Hic duo illi discipuli succubuissent, & illorum fides fuisset extincta tentatione, id quod illorum tristicia testatur, nisi Christus mox aduenisset & illorum ruinam erexisset: horum exemplo & Christi facto, & nos consolemur & erigamus.

Et *respondens unus, cui nomen Cleophas, dixit,* Tu solus peregrinus es in Hierusalem, & nõ cognouisti quæ facta sunt in hisce diebus? *Miratur Cleophas, quod solum ignoret, quod toti ciuitati notum erat, & omnibus, qui illuc ad festum Paschæ confluxerant peregrinis.*

Q*uibus ille. Quæ?* De Iesu Nazareno *&c. Responsio Cleophæ quatuor habet. 1. Confeßio est de Christo, & testimonium, qualis nimirum fuit:* qui (*inquit*) fuit Propheta, potens in opere & sermone coram Deo & omni populo.

Hæc descriptio tria de Christo habet. Primo *loco, quod Christus sit* Propheta, *id est, doctor uoluntatis* Dei à Deo *missus.* Deinde *quod non fuerit uulgaris* Propheta: sed potens in opere & sermone, *id est, excellens uitæ sanctitate et docendi facultate.* Tertio *additur*, coram Deo & hominibus, *quo significatur Christum ita* Propheticum *munus obijsse, quod se sancte in omnibus gesserit tanquam sub* Dei *oculis. Hæc Christi confeßio magna fuit, etsi non plena.* Pharisæi, *sacerdotes summi,* Pilatus, Herodes, *Christum tanquam blasphemum occiderunt:* Hi *discipuli cum à* Deo *missum*

testantur, unde nos hanc hauriamus doctrinã, quod in religione non sit sequendum potentum iudicium: sed uerbi Dei regula. Illi offensi erant externa specie Christi: hi ueritatem Dei secuti, se quantum potuerunt blasphemis istis opposuerunt.

SECVNDVM, quod est in Cleophæ responsione, est narratio Domini: in qua, & à quibus sit damnatus, & quo mortis genere sit affectus testatur. Summi, inquit, sacerdotes & principes nostri in damnationem mortis eum tradiderunt, Hostes Christi aperte pronunciat summos sacerdotes & principes: unde & nos monemur, palam accusare eos, qui Euangelium persequuntur, ut Papa facit & multi tyranni in orbe terrarum. Deinde quo mortis genere sit afflictus indicat, cum inquit, & crucifixerunt eum, Quo mortis genere nullum fuit ignominiosius in mundo: quo tamen non est absterritus Cleophas, quo minus illum pro uiro sancto habuerit.

TERTIVM, quod est in Cleophæ responsione, est confeßio fidei in Christum. Nos, inquit, sperabamus quod ipse esset redemturus Israel, fatetur aperte Cleophas se in Christum credere, quem summi Sacerdotes occiderunt: atq; hæc est indoles ueræ fidei: qui enim fide credit ad iusticiam, ore confitetur ad salutem.

QVARTVM, quod est in responsione Cleophæ, est fidei imbecillis confirmatio ex promißione Christi, & testimonio mulierum, uisione Angelo-

gelorum & discipulorum quorundam testificatione. Nam cum tertium diem nominat Cleophas, id facit ideo, quia Dominus promiserat se tertio die resurrecturum. Hanc promißionem completam credit, etsi inter spem & metum iactatur: sed contra metum adhibet fidei fomenta, ne prorsus extinguatur. Quod autem corpus à mulieribus non fuisse repertum narrat, & oblatam illis angelorum uisionem indicat, & quod de sepulcro uacuo dixerant mulieres, uiuorumq; testimonio idem fuisse probatum, eo pertinet, ut sibi certo persuadeat Christum resurrexisse. Ita pius homo inter fidem & metum dubius, fidei adhibet fulcimenta, & contra metum pro sua uirili luctatur.

Sed quid ad hæc Dominus? O stulti, inquit, & tardi corde ad credendum omnibus, quæ locuti sunt Prophetæ: Hic primum fides nostra habet quod à Christo discat. Christus reprehendit quidem in illis discipulis cum discendi, tum credendi tarditatem, sed non abijcit imbecilles: sed suo more eos potius paterne castigat, & imbecilles iuuat, ne metu fracti, fidei igniculum extinguant. Venit enim ut medicus esset infirmorum, non ut infirmos terrore occideret. Hinc nos discamus, quod Christus non uelit quenquam abijcere, qui exiguam & imbecillem fidem habet, modo eam confirmari & augeri per uerbum Dei permittat. Sed quid reprehendit in his duobus discipulis? Duo. Ignorantiam seu discendi ignauiam, & tarditatem ad creden-

dum Prophetis. Ignauia impediuit intellectum: tarditas remorata est fidem. Etsi enim habuerunt perexiguam fidem: tamen oportuit eos maiores progressus fecisse, qui non solum ab ineunte ætate Prophetarum uaticinia de Christo audiuerant, sed & ipsum Christum prædicentem, quo mortis genere erat afficiendus, & quod tertia die iterum uiuus de sepulcro erat egressurus. Hic & nostra taxatur ignauia, quia per tot annos audimus Euangelium, inter quos tamen multos inuenire est, qui nondum didicerunt symbolum Apostolicum, quibus admodum metuo, nisi mature resipiscant.

Postquam Christus reprehendit, incipit docere, quod est boni magistri, ait igitur: Nonne hæc oportuit pati Christum, & ita intrare in gloriam suam? Hæc Domini docentis propositio est, cuius hic sensus est: Christus debuit iuxta Prophetarum uaticinia pati mortem crucis, & postea excitatus à mortuis in suam gloriam intrare. Pati quidem debuit propter peccata nostra: resurgere uero propter iustificationem nostri, Rom. 4. Cum ergo fatemini me Christum esse, debetis etiam ex Prophetis scire, quod me oportuerit mori & resurgere à mortuis. Hæc enim ex Mose & Prophetis ostendit: sed Euangelista quibus scripturæ locis hoc fecit, non explicat. Non est tamen dubium, quin promißionem de Christo primum Adæ propositam exposuerit, quæ est: Semen mulieris conteret caput Serpentis, & huiusmodi alias multas, quales heri

audi-

audiuistis. Moses mandato Dei erexit æneum serpentem in deserto, in quem qui aspexerunt, à suis sanabantur plagis: quem typum Christus explicans Iohan. 3. ait: Sicut Moses exaltauit serpentem in deserto: ita oportet filium hominis exaltari, ut omnis qui credit in eum, non pereat, sed habeat uitam æternam. Verum cum hæc ex Mose & Prophetis recitat, appropinquant pagum, quo iter instituerant, & ille finxit se longius ire, at illi co‑gunt eum & rogant, ut apud se maneat. Hinc nos discamus, quo in loco habere debeamus eos, qui nos errantes obiurgant, & in uiam sanæ doctrinæ reuocant. Non hic rursus obiurgant Christum & eum stultum uocant: sed agnoscunt suam stulticiam & præbent se dociles ei, quod de errore suo & stulticia liberentur. Hæc omnes faciunt pij: contra, impij fremunt & aduersus eos insaniunt, qui se in uiam reuocare conantur monstrato eorum errore, sicuti nuper audiuimus Iudæos fecisse.

DE TERTIA PARTE.

Iam quid in domo gestum sit, sequitur: Et factum est (*inquit Euangelista*) dum discumberet cum eis, accepit panem & benedixit ac fregit, & porrigebat eis. Et aperti sunt oculi eorum, & cognouerunt eum. *Hic exponit Euangelista, quod discipuli agnouerunt Dominum in fractione panis: nam quoties Dominus sumebat cibum, habuit & peculiarem modum precandi, & singularem gestum porrigendi panem: quæ cum*

ſæpe in Chriſto animaduertiſſent, agnouerunt ipſum, qui iam excitatus à mortuis, eundem morem ſeruauit, quem antea. Quemadmodum itaq; diſcipuli hoc geſtu agnouerunt Chriſtum: ita nos eius exemplo diſcamus, quoties pane ueſcimur, ipſi uitæ autori gratiarum actionem offerre, quæ nota nos à prophanis hominibus diſcerneret.

Porro agnitus Chriſtus euanuit ab oculis eorum: ipſi uero ſuauius de eo iam colloquuntur q̃ antea. Nonne (inquiunt) cor noſtrum ardebat in nobis in via, dum loqueretur nobis & aperiret nobis ſcripturas. Hic obſeruemus fructum uerbi Dei in hominibus. Etſi autem Chriſtus iam non apparet corporaliter & nobis loquitur: tamen loquitur nobis per miniſtros uerbi, ſicut ait: Qui uos audit, me audit. Quis eſt ille fructus? Qui autem uerbum Dei auribus & corde audit, in eo ignis quidam incenditur, & incipit ardere cor eius: ut ergo qui hunc ardorem in corde ſuo non ſentit, quando uerbũ Dei audit, habet aures, ſed non ad audiendum, & cor, ſed non ad intelligendum: idq; ſuo proprio uicio, quia Spiritui ſancto reſiſtit: ita qui hunc ardorem ſentit in ſuo corde, habet teſtimonium loquentis ſpiritus Chriſti in ſe, & quod ueram uiuamq; fidem habeat: Quare monemur, ut in timore Dei ſumma cum reuerentia & deſiderio uerbum Dei audiamus.

DE QVARTA PARTE.

Et ſurgentes eadem hora regreſſi ſunt in Hieru-

Hierusalem, & inuenerunt congregatos vndecim &c. *Hæc docent, quod ardor ille, qui in nobis ad prædicationem uerbi accenditur, non sit ociosus: sed se mox etiam foris ostendat: nam qui Christum uere nouit, is etiam cupit, ut alij etiam ipsum agnoscant, ut multi simul eum prædicare possint. Vt talis ardor in nobis accendatur, faxit Saluator noster Iesus Christus, cui cum Patre & Spiritu sancto sit honor in secula, Amen.*

FERIA TERTIA
PASCHATOS, Lucæ 24.

DVm autem hec loquuntur, venit Iesus ipse, discumbentibus illis, & stetit in

medio

medio eorum & dicit eis, Pax vobis. Et exprobrauit illis incredulitatē suam & cordis duriciē, quod ijs qui se vidissent resurrexisse non credidissent. Expauefacti vero & conterriti existimabant se spiritum videre. Et dixit eis, Quid turbati estis, & cogitationes ascendunt in cordib. vestris? Videte manus meas & pedes meos, quia ego ipse sum. Contrectate me & videte, quia spiritus carnē & ossa non habet, sicut me videtis habere. Et cum hæc dixisset, ostendit eis manus & pedes, & latus suum. Gauisi sunt ergo discipuli viso Domino. Adhuc autē illis non credentibus, & præ gaudio mirantibus, dixit eis: Habetis hic aliquid edulij? At illi obtulerūt ei partem piscis assi, & aliquid de fauo apiario. Et accepit, & in conspectu illorum comedit, & dixit ad eos: Hæc sunt verba, quæ locutus sum ad vos, cum adhuc vobiscum essem, quod necesse foret implere omnia quæ scripta sunt in lege Mosi, & Prophetis, & Psalmis de me. Tunc aperuit illorū mentem, vt intelligerent scripturas, Et dixit eis, Sic scriptum est, & sic oportebat Christum pati & resurgere à mortuis tertia die, & prędicari in nomine eius pœnitentiam ac remissionem peccatorum in omnes gentes, initio facto ab Hierosolymis. Vos autem estis testes horum. Et dixit eis iterum, Pax vobis,

Sicut

Sicut misit me Pater, ita & ego mitto vos. Hæc cum dixisset, flauit in eos, & dicit eis: Accipite Spiritum sanctum, Quorumcunque remiseritis peccata, remittuntur eis, quorumcunque retinueritis, retenta sunt.

ENARRATIO TEXTVS.

HÆc est quinta apparitio Domini ipso die Paschatos, qua apparuit discipulis confabulantibus de ipso. Primum enim apparuit Mariæ Magdalenæ, è qua septem eiecit dæmonia. 2. Apparuit mulieribus redeuntibus à sepulcro. 3. Apparuit Petro. 4. Cleophæ & socio eius. 5. Vt hic textus habet, undecim discipulis de illo confabulantibus. Loci duo.

Salutatio Christi & testimonia, quibus probatur eius resurrectio.

I. *Necessitas mortis & resurrectionis Christi, & eiusdem usus, uidelicet quod oporteat in eius nomine prædicari pœnitentiam et remissionem peccatorũ omnib. gentibus.*

DE PRIMO.

Iesus stetit in medio eorum & dixit eis: Pax vobis. *Discipuli mœsti loquuntur de Christo, qui illis adest iuxta promissionem: ubicunque fuerint duo uel tres congregati in nomine meo, ego [illegible]o in medio illorum. Etsi enim id non semper fit corporaliter: tamen uere fit. Non enim unquam faciet contra suam promissionem. Quid autem afferat quando uenit, ostendit eius salutatio, quia hic suos*

suos mœstos consolatur discipulos. Nam cum datus est Christus mœstis in consolationem, hic pacem offert dicens: PAX VOBIS. Hæc pax, quam suis optat, non est uulgaris, sed diuina: non mundi, sed regni cœlorum, inter Deum & hominem. Verum ut nos intelligere poßimus, quantum sit bonum hæc pax, quam Christus suis offert, copiosius exponam, quæ in huius pacis consideratione concurrunt: unde huius pacis plenam descriptionem colligemus.

Quia pax sancitur inter partes dißidentes, Primum spectandum est, quænam sint partes dißidentes. Sunt autem duæ: Deus & homo. Deus felix & beatus est sine homine, homo miser & damnatus est sine Deo: ergo Deus non opus habuit, ut pacem cum homine quæreret, sed homo sine pace cum Deo extreme miser est, atq; ideo nulla re magis opus habet, quam pace cum Deo.

Deinde cum partes dißidentes necesse est aliquã offensam præceßisse. Hæc offensa non à Deo, sed ab homine initium sumit. Quænam est illa offensa? Peccatum. Hoc peccatum fuit quædam à Deo proditoria defectio ad Diabolum, cui se homo subiecit. Quanta autem sit hæc offensa, facile æstimare est ex eius magnitudine, multitudine, turpitudine & pœna. Magnitudo est, quod creatura creatorem offendit & contemsit, qui hominis summum bonum fuit. Multitudo ex eius fructibus spectatur. Turpitudo ex horrenda contaminatione humani generis, quæ secuta est hanc offensam. Pœna, maledictio

&

& damnatio, ut taceam innumeras calamitates & ærumnas, quibus humanum genus in hac uita tantum non oppressum est.

Cognita offensa, quæ fecit nos Dei hostes, tertio loco meditator considerandus est, qui certe debuit esse talis, qui & Deum offensum placare posset, & qui illatam iniuriam iuste compensaret. Deum offensum creatura non potuit placare, iniuriam compensare Deus non debuit: Quærendus igitur fuit talis mediator, qui & potuit per potentiam, & debuit per naturam. Cum talis non potuit haberi, æternus Dei Filius altera persona in trinitate uenit in mundum, & assumsit humanam naturam, & factus est homo, Iesus Christus. Hic Iesus Christus coniunctus est Deo patri diuinitate, & homini per humanitatem: Quare potuit ut Deus, debuit ut homo, qui nostram causam in se recipit.

Hic meditator compensauit iniuriam: nam nostrum reatum in se recepit, pro quo pœnas luit in ara crucis, ac ita satisfecit iusticiæ Dei. Verum quia nos adhuc manemus peccato coinquinati, Christus tota sua uita in hoc mundo legi Dei obediuit perpetuo, plene & perfecte, quam iusticiam credentibus imputat, ut sint iusti in Dei conspectu: atq; ita uictima sua iram Dei placat, & obedientia sua nos uestit, ut iusti apparemus in conspectu Dei.

Facta compensatione reconciliatio inter Deum & hominem inita est: Nam pater placatus est per obedientiam Filij.

Verum quia in omni reconciliatione necesse est inter eos, qui reconciliantur, aliquod pactum intercedere, hoc quoque in hac cum Deo pace constituta conspicitur: Nam ut ex parte Dei est liberalis & paterna misericordiæ promißio, iuxta illud: Ero Deus tuus, & seminis tui post te. Item: Hic est filius meus dilectus, in quo mihi complacui. Viuo ego, nolo mortem peccatoris, sed ut conuertatur & uiuat: ita ex parte hominis est fides, qua paterna promissio accipitur, quaq; adoptamur in filios Dei per unigenitum filium Iesum Christum.

Cæterum quia in pactis adhiberi solent obsignationes, neq; hæ in hoc summo pacto amissæ sunt. Sunt autem triplices obsignationes. Prima est iuramentum Christi: Amen amen dico uobis, qui credit in me habet uitam æternam. Secunda est obsignatio per Sacramenta, Baptismum & Cœnam Domini, quæ sunt firmißima pacti inter Deum & hominem sigilla, quæ nunquam uiolabuntur, nisi homo sua culpa abiecerit fidem. Tertia obsignatio est Arrabo spiritus, qui testimonium dat spiritui nostro, quod simus filij Dei. Huc etiam illud pertinet 2. Corinth. 1. Obsignauit nos, & dedit Arrabonem spiritus in cordibus nostris. Hæ sunt obsignationes & sigilla, quibus pax inita inter Deum & hominem obsignatur & confirmatur, ut rata sit.

Præterea, ne quis existimet hanc pacem ad paucos quosdam pertinere, obseruanda est eius promulgatio, quæ est uniuersalis: Christus enim ascensurus

surus in cœlum, mandatum dedit discipulis, ut hanc pacem proclamarent per uniuersum orbem: ita enim ait: Ite in mundum uniuersum, & prædicate Euangelium omni creaturæ. Pertinet igitur hæc pax ad omnes, qui uocem Euangelij recipiunt & in Christum credunt, perseuerantes usq; in finem. Nam ita ait Dominus: Beatus qui perseuerauerit usq; ad finem: non est enim satis, bene incepisse, nisi quis quotidianos faciat progressus.

Si quæris huius grauißimæ pacis fructus, inuenies plurimos in hac uita, & post resurrectionem: In hac uita habes huius pacis beneficio, accessum ad Deum tanquam ad Patrem clementißimum per Iesum Christum. Ita enim inquit Paulus: Fide iustificati pacem habemus cum Deo per Iesum Christum, per quem & accessum habemus ad gratiam hanc, in qua stamus. Secundus huius pacis fructus, est bona conscientia: antea enim peccati conscientia nos uexat: uerum postquam hanc pacem sensimus, conscientia bona & læta redditur, sicuti latronis in cruce, quando audiuit, Hodie eris mecum in Padadiso. Ad eundem modum cum audimus in Euangelio annunciari remißionem peccatorum credentibus, conscientia credentium redditur tranquilla. Cum hac bona conscienta coniunctum est gaudium spiritus, quo efficitur, ut in medijs afflictionibus gloriemur, ut inquit Paulus, Verum hæc gloriatio, & hoc gaudium spiritus augetur meditatione uerbi, oratione, usu Sacramentorum, & ali-

is pijs exercitijs. Hunc fructum et quartus sequitur, nimirum fraterna dilectio. Cum enim intelligimus, et fide sentimus nobis Deum communem Patrem, per communem Mediatorem nobis reconciliatum, incipimus nos inuicem diligere, tanquam huius thesauri communes hæredes. Hunc quartum fructum sequitur quintus, qui est lætus decessus ex uita, quemadmodum Simeon conspecto autore huius pacis Christo ait: Nunc dimitte seruum tuum in pace, quia uiderunt oculi mei salutare tuum.

Post resurrectionem, huius pacis fructus erit perpetua iucunditas, perpetua læticia & fruitio conspectus Dei, & sanctorum omnium, qui uixerunt inde usq; ab initio mundi: hunc fructum nemo in hac uita satis cogitare potest.

Postquam iam dictum est fusius, quæ in hac pace concurrunt: nunc contraham in breuem summam seu descriptionem, quæ sit hæc pax. Pax igitur inter Deum & hominem est mutuus consensus Dei & hominis, Dei quidem hominem propter Christum in gratiam recipientis: hominis uero oblatam gratiam fide recipientis: ac obedientiam erga Deum serio promittentis. Hæc sint dicta de pace, quam Christus hic offert, non solum discipulis undecim qui tum aderant: uerumetiam nobis & omnibus, qui hanc pacem uolunt recipere, cum illis per Euangelij prædicationem offertur. Post hanc pacificam salutationem sequitur in textu, quomodo se Christus probauerit uere à mortuis resurrexisse,

xisse, & id ita prænunciatũ in Mose, Prophetis, & in Psalmis ostendit. Verum quia de his die Paschatos & heri audiuistis: nunc tantum de neceßitate & usu mortis & resurrectionis Christi dicam.

DE SECVNDO.

Sic scriptum est, & sic oportebat Christum pati & resurgere à mortuis tertio die, ac prædicari in nomine eius pœnitentiam & remissionem peccatorum omnibus gentibus, initio facto ab Hierosolymis.

Primum ergo cum dicit: sic scriptum est, uult ut non ratio, sed scriptura apud nos ualeat, quoties de regno Dei fit quæstio. Vbi autem hoc scriptũ sit, addit inquiens: Necesse est impleri omnia in lege Mosis, & in Prophetis & in Psalmis. Cum igitur quæritur de salute, consulendus est Moses, legendi sunt Prophetæ, & cognoscendi sunt Psalmi, deinde scripta Euangelistarum & Apostolorum. Quicquid cum istis scriptis pugnat, repudiandum est, tanquam à Satana profectum.

Quid scriptum est? quod oportuerit sic pati Christum & resurgere ex mortuis tertio die. Cum dicit: SIC OPORTEBAT, *neceßitatem mortis & resurrectionis Christi indicat.*

Quare ergo oportebat? 1. Vt impleretur scriptura, quæ mentiri nequit. Vt enim Deus manet, in æternum: ita eius uerbum in æternum manet, & Christus dicit: Cœlum & terra transibunt, uerba autem mea non transibunt. 2. Oportebat hoc fieri,

quia ita Deus decreuit. Nullo.n.pacto fieri potest, ut quod Deus certo constituit, non procedat. 3. Oportebat Christum pati propter hominum redemtionem à pœnis æternis, quas suis peccatis meruerant, nisi enim Christus fuisset passus, nos in peccatis sub ira Dei mansissemus. 4. Oportebat Christum pati propter gloriam, qua postea coronandus erat. 5. Oportebat Christum pati in nostri instructionem & consolationem: is cum caput sit, debuit præcedere, cum in cruce, tum in gloria. 6. Oportebat Christum pati, ut figuris responderet ueritas: multæ.n.figuræ ueteris testamenti, mortem & resurrectionem Christi repræsentabant, de quibus dictum est die Paschatos. Breuiter, ut uno uerbo omnia complectar, Christus passus, mortuus & excitatus est, ut placaretur Deus offensus, saluaretur genus humanum, & destrueretur regnum Diaboli.

Habemus quanta fuerit necessitas mortis & resurrectionis Christi, iam audiamus, quis sit fructus & usus huius admirandi operis. Id quod Dominus hisce uerbis exponit: Et prædicari in nomine eius pœnitentiam & remissionem peccatorum omnibus gentibus. Ex his primum colligitur, quid sit Euangelium, & quæ eius summa. Euangelium est prædicatio pœnitentiæ & remissionis peccatorum propter Christum. Summa Euangelij est, quod liberatio à peccatis & salus contingat per solum Iesum Christum. Verum ut planius nobis euadat, quanta beneficia nobis offerantur

tur per Euangelium, quæ omnia ſub his Chriſti uerbis latent, paulo copioſiorem deſcriptionem ex ſcripturis afferam.

Euangelium eſt uniuerſalis prædicatio, in qua annunciantur liberatio à maledictione legis & ira Dei, & proclamatur remiſsio peccatorum, ſalus ac uita æterna credentibus in Filium Dei, propter eiuſdem uictimam, ſecundum promiſsiones olim patribus factas, ut perpetuo gloria bonitatis Dei prædicetur, utq; porro dignos Euangelio fructus edant homines per Chriſtum liberati, tandemq; uita fruantur æterna.

In hac deſcriptione primum ſignificatur, à quibus malis per Euangelium liberamur, nempe à maledictione legis, iuxta illud Gatat. 3. Chriſtus factus eſt pro nobis execratio, hoc eſt, execrationem, quam nos meruimus noſtris peccatis, is in ſe recepit, ut nos fieremus hæredes iuſticiæ & benedictionis. Hoc etiam teſtatur Paulus 2. Corint. 5. ubi ita ait: Eum, qui non nouit peccatum, fecit peccatum, ut nos fieremus iuſticia Dei in ipſo. Hoc eſt, Chriſtus qui immunis erat ab omni peccato, factus eſt reus pro nobis: ergo recte dictum eſt nobis per Euangelium annunciari liberationem à maledictione legis. Deinde, quia cum maledictione legis etiam ira Dei erat coniuncta, liberamur etiam ab ira Dei, cum credimus Euangelio. Qui non credit (inquit ueritas) ira Dei manet ſuper eum: proinde qui credit, non amplius eſt ſub ira: ſed ſub gratia. Iam ubi

gratia regnat, nulla uis est tyrannidis Diaboli, nullus stimulus mortis æternæ, nullus motus inferni: ab istis ergo malis liberationem prædicat Euangelium.

Sed quæ bona sunt quæ annunciat? Annunciat remißionem peccatorum, salutem & uitam æternam. Nos rei peccati sumus natura, maledicti & damnati ad mortem æternam: sed iam Christus in suo Euangelio annunciat nobis remißionem peccatorum, salutem, & uitam æternam, quæ bona nobis meruit sua morte & gloriosa resurrectione.

Habemus à quibus malis liberamur per Euangelium, & quæ bona nobis offeruntur per idem: nunc sequitur, quibusnam contingant ista bona, nimirum credentibus in filium. Hoc multis probatur scripturæ testimonijs: Qui credit, inquit Christus, habet uitam æternam. Vt hanc præcedit remißio peccatorum: ita cum ea coniuncta est salus. Et Petrus dicit fidei nostræ finem esse salutem animarum. Hoc ipsum hic significatur cum dicitur: oportet prædicari pœnitentiam, qua scilicet ob peccatum perpetratum dolemus & confugimus ad Christum qui ait: non ueni uocatum iustos, sed peccatores ad pœnitentiam. Post hæc sequitur, cuius beneficio tanta bona consequimur, propter uictimam Christi, id est, propter mortem & resurrectionem Christi. Vnde Paulus Rom. 4. Mortuus est propter peccata nostra, & excitatus propter iustificationem nostri.

Et ne quis nouam doctrinam existimet Euangelium esse, adieci in definitione, secundum promißionem olim patribus factam. Nam & Adamo post lapsum facta promißio, Gen. 3. & sæpe postea repetita est, & inculcata patribus spacio 4000. annorum, donec Christus in carnem uenit.

In fine adduntur fines 1. liberatio à legis sententia per Christum. 2. ut liberati fructos dignos Euangelio edant. 3. ut prædicent hoc tantum beneficium. 4. ut tandem plenam redemtionem consequantur in uita æterna per Dominum nostrum Iesum Christum, cui cum Patre & Spiritu sancto sit laus, honor, & gloria in secula seculorum, Amen.

DOMINICA PRIMA POST PASCHA, Iohan. 20.

CVm vespera esset die illo, qui erat vnus Sabbatorum, & fores essent clausæ, vbi discipuli erant congregati propter metum Iudæorum, venit Iesus, stetitq́ in medio & dicit eis, Pax vobis. Et cum hæc dixisset, ostendit eis, manus ac latus suũ. Gauisi sunt ergo discipuli viso Domino. Dixit ergo eis iterum, Pax vobis, Sicut misit me Pater, ita & ego mitto vos. Hæc cum dixisset, flauit in eos, & dicit eis: Accipite Spiritum sanctum, Quorumcunq; remiseritis peccata, remittuntur eis, quorumcunq; retinueritis, tetẽta sunt. Thomas autem vnus ex duodecim, qui

dicitur Didymus, non erat cum eis quando venit Iesus, Dixerunt ergo alij discipuli: Vidimus Dominum. Ille autem dixit eis: Nisi videro in manibus eius vestigium clauorum, & mittam digitum meum in vestigium clauorum, & mittam manum meam in latus eius, non credam. Et post dies octo iterum erant discipuli eius intus, & Thomas cum eis. Venit Iesus ianuis clausis & stetit in medio, & dixit: Pax vobis. Deinde dicit Thomæ: Infer digitum tuum huc, & vide manus meas, & admoue manum tuam, & immitte in latus meum, & noli esse incredulus, sed credens. Respondit Thomas, & dicit

ei,

ei: Dominus meus, & Deus meus. Dicit ei Iesus: Quia vidisti me Thoma credidisti, beati qui non viderunt & crediderunt. Multa quidem & alia signa fecit Iesus in conspectu discipulorum suorum, quæ non sunt scripta in libro hoc, hæc autem scripta sunt, vt credatis quod IESVS CHRISTVS ille Filius Dei, & vt credentes vitam habeatis per Nomen eius.

ENARRATIO TEXTVS.

HOc Euangelium continet partem Historiæ, *quam scripsit* Iohannes Euangelista *de resurrectione* Domini, *in qua parte, uisibili & carnali præsentia, uoce, facto, & signis testatur* Dominus *à mortuis resurrexisse*: Et *commendans discipu- ministerium uerbi, prædicat, beatos fore qui in se crediderint. In fine textus additur caussa finalis totius sacræ scripturæ: ita enim inquit: Hæc scripta sunt ut credatis, & ut credentes uitam habeatis in nomine eius. Cæterum quia satis dictum est superiori septimana de resurrectione* Domini, *nolo pluribus de ea hac uice agere: sed dicam de tribus alijs locis, qui in hoc continentur* Euangelio.

LOCI.

De *ministerio uerbi, & potestate* Ecclesiæ.
De Thomæ *confeßione.*
I. De *fine sacræ scripturæ.*

DE PRIMO.

Verba

Verba textus de uerbi ministerio & potestate Ecclesiæ sunt hæc: Pax vobis: sicut misit me Pater, & ego mitto vos. Hæc cum dixisset, inflauit, & dixit eis: Accipite Spiritum sanctum, Quorumcunque remiseritis peccata, remittuntur eis: & quorum retinueritis retenta sunt. *Hic habemus pauca uerba, sed efficacia, quæ continent copiosam doctrinam, quam omnes Christiani scire debent. Quare uos hortor, ut sitis attenti, quo hanc doctrinam percipere poßitis, quo autem id fiat commodius, distinguam hæc uerba, quibus ministerium instituitur, in quatuor partes.* PRIMA *pars*: Pax vobis. SECVNDA *pars*: Sicut misit me Pater, ita ego vos mitto. TERTIA *pars*: Inflauit & dixit: Accipite Spiritum sanctum. QVARTA *pars*: Quorumcunque remiseritis peccata, remittuntur eis, & quorumcunque retinueritis, retenta sunt *de his quatuor partibus ordine dicam.*

PRIMA *pars, nempe salutatio*, PAX VOBIS, *consolatur non solum discipulos, qui tum aderant, uerumetiam animum addit omnibus, qui sunt & qui futuri sunt ministri uerbi in* Ecclesia. *Qui ministerium uerbi in se recepit, statim habet hostem* Diabolum, *qui perpetuo ipsius doctrinæ & uitæ insidiatur. Si doctrinam corrumpere non potest, uitam contaminare studet, ut quod uerbis docet, quis factis neget. Si uitam non potest diabolus polluere, doctrinæ insidiatur, ut homines decepti*

erronea

erronea doctrina, damnentur. In multis & doctri-nam & uitam contaminat. Deinde habet minister uerbi etiam mundum aduersus se, qui nunc tyran-nide, nunc hypocrisi, nunc sophistica se adoritur, ut officio suo non recte fungatur.

Quid faciet minister uerbi in tantis periculis? Consolabitur se hac Christi uoce: PAX VOBIS, & simul orabit Deum, ut se in hac pace contineat, ne uel doctrina, uel moribus cursum Euangelij im-pediat, pluris faciet pacem Christi, quam omnes mundi delicias & amicitias. Hæc sit ergo conso-latio ministrorum Euangelij, qui pugnare debent aduersus Diaboli insidias, mundi tyrannidem, hy-pocrisin & Sophisticen.

SECVNDA pars est: Sicut misit me Pa-ter, ita ego mitto vos. Quomodo Pater misit fi-lium? Pater misit filium, ut regnum diaboli abole-ret, iuxta illud: Semen mulieris conteret caput ser-pentis. Item Christus apparuit ut destruat opera Diaboli. Quid? An non solius Christi est conterere caput serpentis? An non solius Christi est destruere opera Diaboli? Vere solius Christi est: sed in hoc tanto opere opus est duabus machinis: uictima & doctrina. Christus est missus, ut solus sua uictima gratum Patrem placet, & diabolum superet. Dein-de quia hoc beneficium hominibus per doctrinam offertur, destruxit etiam opus diaboli per doctri-nam. Proinde Christus missus erat ad duo, ad pla-candum Deum uictima, & ad docendum. Ad prius illud,

illud, ſolus Chriſtus mitti idoneus fuit: ad poſterius, hoc eſt, ad docendum miſsi fuerunt olim omnes Prophetæ, & poſtea Apoſtoli, & homines omnes, qui legitimi ſunt uocati ad prædicandi munus. Quantum ergo ad docendum attinet, Chriſtus mittit diſcipulos, quemadmodum ipſe erat à patre miſſus. Hinc duo colligamus. Primum diſcrimen inter regna mundi & Eccleſiæ adminiſtrationem, ſeu inter gubernatores mundi & gubernatores Eccleſiarum. Miniſtri enim uerbi non mittuntur, ut dominentur in terra: Chriſtus enim nullum dominium ſibi uendicauit, nec mittuntur ad pompas huius mundi, quas Chriſtus contemſit, ſed ad docendum Euangelium, ad erigendum regnum Dei, ad ſalutem annunciandam hominibus. Deinde hinc colligendum eſt, quæ ſit uerbi, quod prædicant uocati ad miniſterium, autoritas: Sicut Pater (inquit) me miſit, ita ego uos, ut non ueſtro, ſed meo nomine loquamini. Huc illud dictum Domini ad diſcipulos, Matthæi decimo, Qui uos audit, me audit, qui uos ſpernit, me ſpernit. Hinc habent, qui docent uerbum, conſolationem: & qui audiunt, grauem admonitionem. Nam cum docentes uerbum pie in legitima uocatione, patiuntur aliquid ab ingrato mundo, habent ex eo conſolationem, quod uice Chriſti fungantur, & Chriſtus cum illis iniuriam patiatur, qui ſe ſuo tempore ulciſcetur: Qui uero audiunt uerbum, admonentur primum de autoritate uerbi: non enim ſecus audire uerbum debent, quam

ĩ Christum ipsum loquentem audirent. Deinde admonentur, ut pios uerbi ministros in precio habent, tanquam Christi legatos. Præterea admonenur pœnæ, in quam iusto iudicio Dei incurrent, quiunq; uel uerbum prædicatum, uel ipsos ministros ontemnent. Debent quoq; ministri uerbi cogitare, ı quem gradum dignitatis sint euecti, ne uel doctrinæ puritatem inficiant, uel moribus malis à se uditores alienent.

TERTIA pars: Et cum dixisset, insufflait & dixit eis: Accipite Spiritum sanctum. æc uerba singularem doctrinam continent. Nam hristus his uerbis ostendit, unde uerbum, quod rædicatur uoce ministrorum, habeat suam uim & ficaciam, quæ sane non inclusa est in uoce miniri, nec pendet ex sanctitate & dignitate hominis: d omnis uerbi uis & efficacia ex uirtute spiris Christi proficiscitur: Nam cum hic Christus fflat in discipulos, ac iubet eos accipere Spirim sanctum, significat Spiritum sanctum perpeo affuturum ministerio uerbi: Quasi dixisset: ce uos eritis ministri noui testamenti, qui Ecclem mihi in mundo ædificabitis, per prædicatiom Euangelij, & scio quam sitis imbecilles ad ntum opus peragendum, præsertim cum Diabos, mundus & ratio omnium hominum se uobis ponet. Quapropter huic uestro ministerio uolo esse Spiritum sanctum, per quem labor uester et efficax: is enim uirtute sua faciet, ut uerbum

meum

meum quod prædicabitis, non ſit ad uos uacuum redditurum. Hic utilem doctrinam & admonitionem colligamus. Doctrinam quidem, quod Spiritus ſanctus ſit alligatus uerbo, & uelit per illud eſſe efficax. Conſolationem uero, qua, & qui docent, & qui audiunt, ſe erigunt præſentia Spiritus ſancti aduerſus ſuæ ſalutis hoſtes.

QVARTA pars: Quorum remiſeritis peccata, remittuntur eis, & quorum retinueritis, retenta ſunt. His uerbis inſtituit & ſancit ſpiritualem illam Eccleſiæ poteſtatem, quam uocamus poteſtatem clauium, & oſtenditur clauis, qua aperitur & clauditur regnum cœlorum.

Verum ut hæc utiliſsima doctrina clare ab omnibus intelligi poſsit, uolo eam in quædam puncta diſtinguere, quæ ſunt: unde ſit poteſtas Eccleſiaſtica, quid ſit, penes quem ſit, et in quo conſiſtat. His punctis bene intellectis, nemo erit qui non dextrè intellecturus ſit, quænam res & qualis ſit poteſtas Eccleſiaſtica.

Vnde ergo eſt hæc poteſtas? A Deo per Ieſum Chriſtum. Si .n. hominem ſpectes, eſt miniſterium purum: At ſi Chriſtũ, ſublimis eſt poteſtas, qua nulla in terra maior, uel utilior, uel dignior exiſtit? Nam Chriſtus ſedens ad dexteram Patris in ſolio Maieſtatis ſuæ, hanc poteſtatem adminiſtrat. Qui igitur hanc poteſtatem contemnit & eius fructu priuatur, & eſt in Filium Dei contumelioſus.

Quid eſt poteſtas Eccleſiæ? Eſt poteſtas remittendi

tendi & retinendi peccata, hoc est, prædicandi Euangelium, cui qui credit aperitur regnum cœlorum, qui uero non credit, ei ostenditur esse clausum.

Penes quem est hæc potestas? Penes Ecclesiam: quando Petro & alijs Apostolis Dominus dedit claues, apud ipsam Ecclesiam claues has deposuit, à qua ministri habent claues, tanquam ancilla claues suæ heræ habet.

In qua re consistit potestas clauium? In efficacia Spiritus sancti, qui in uerbo & per uerbum est efficax, & fidem in auditoribus uerbi operatur: ita uerbum est ueluti una clauis, quam adhibet minister uerbi, & fides est altera clauis, quam adhibet Spiritus sanctus, quæ claues cum adhibentur, aperitur regnum cœlorum.

His ita explicatis, uerba huius textus altius perpendamus. Primum igitur cum dicit: Quorumcunque: siste gradum & de hac uoce, Quorumcunque cogita, 1. quod promissio gratiæ sit uniuersalis, hanc uniuersalem promissionem opponito tentationi de particularitate, & te in uniuersalem promissionem includito. Deinde hanc uocem quorumcunque multitudini peccatorum oppone. Cum igitur tentaris ad desperationem ob peccatorum tuorum multitudinem, ueniet in mentem hæc Domini promissio: Quorumcunque &c. Non dicit si pauca peccata quis perpetrauerit, aut si multa: neque dicit, si Iudæus est, si Græcus, nobilis, ignobi-

lis, diues aut pauper, ſed dicit, Quorumcunq;. Præterea hic locus monet, quod & publice & priuatim poßit fieri abſolutio. Sic Deus tria millia hominum publice abſoluit. Item priuatim Cornelium, ſicut & Nathan Propheta Dauidem. Generali illa abſolutione utuntur miniſtri uerbi, quoties Euangelium prædicant. Speciali, quando ratio hæc poſtulat, hoc eſt, quando aliquis priuatum colloquium cum miniſtro uerbi expetit, confirmandæ ſuæ fidei cauſſa.

2. Ponitur in textu PECCATA ſine addito, quare omnia peccatorum genera hic intelligi debent, quæ ſunt quatuor. 1. uicioſitas naturæ. 2. pullulantes rami ex mala radice. 3. peccata errore commiſſa. 4. peccata uoluntaria. Nullum peccatum eſt, quod non ignoſcitur, ſi uenia propter Chriſtum petatur.

3. Verbum REMITTERE obſeruandum eſt, pro quo Matthæus habet ſoluere. Iubet Dominus ut diſcipuli peccata remittant & ſoluant. Remittant quidem ut debitum: ſoluant uero ut onus prægrauans. Peccata ſiquidem ſunt debita, quia ut debita obligant ad ſolutionem: ita peccata ad ſatisfactionem pœnæ, niſi fiat remißio. Sunt & onera peccata, quia ut onus graue portantem deprimit, ut tandem ſub eo cadat; ita peccata maledictionis onere & legis ſententia opprimunt, donec Chriſtus uenerit, & onus in ſe leuauerit. Sed quid? poteſt ne homo peccata ſoluere & remittere? Deus dicit

Iſaiæ

Isaiæ 43. Ego sum, ego sum ipse, qui deleo iniquitates tuas, & peccatorum tuorum non recordabor. Hoc testimonium conuincit, quod solus Deus remittat peccatum. Rursus cum hic dicit Dominus, Quorumcunque peccata remiseritis, erunt remissa in cœlo. Respondeo, Christi dictum manifeste indicat duplicem esse remißionem, unam in terris à ministris uerbi: alteram in cœlo, quæ à solo Deo fit. De hac posteriori loquitur Isaias. Breuiter, Deus ut Dominus: ministri uerbi, ut serui & nuncij remittunt, qui Domini sui uoluntatem annunciant, quæ remißio fit uoluntatis Dei annunciatione. Hoc probatur Num. 6. ubi ita ait Dominus: Sacerdotes ponent nomen Domini super filios Israël, sed ipse benedicam: soluere ergo sacerdotis est indicare culpam à Deo remissam.

Sed quomodo retinent peccata? uerbo & iuxta uerbum, hoc est, quæcunque peccata indicauerint uerbo Dei esse retenta, erunt etiam in cœlo. Plura de hac re dixi in festo Cœnæ Dominicæ. Quare nunc ad secundum locum pergo, de quo breuißime dicam.

DE SECVNDO LOCO.

De Thoma habemus duo in hac historia, nempe incredulitatem & confeßionem: incredulitatem indicat his uerbis: Nisi uidero in manibus fissuram clauorum &c. non credam. Audiuit alios discipulos narrantes se uidisse Dominum: is autem immemor omnium prædictionum Prophetarum & Chri-

sti non credit. Adeo ratio hominis in rebus salutis se Deo & eius uerbo opponit. Hactenus de eius incredulitate: sequitur de eius fide & confeßione: Post dies octo iterum erant discipuli & Thomas cum eis in vna domo, & venit Iesus clausis ianuis, & stetit in medio eorum, & dixit, Pax vobis, & dixit Thomæ, Infer digitum tuum huc, & vide manus meas, &c. & noli esse incredulus, sed fidelis. *Audita uoce Domini, & conuictus manifesto signo, concipit fidem, ex qua hanc promit confeßionem, Dominus meus, & Deus meus. A Thoma igitur duo discamus, unde fides sit, & qualis uera fidei confeßio. Fides ex uerbo & signo, sicuti nos habemus Euangelium uerißimum Christi uerbum, & signa duo augustißima, Baptismum & Cœnam Domini. Hæc fides concepta uerbo & confirmata signo, ueram edet confeßionem, qualis hæc Thomæ est, qui hic clamat, Dominus meus, & Deus meus. Hæc Thomæ confeßio, si recte perpenditur, quatuor continet. Primum enim agnoscit Christum eundem hominem esse, qui ante triduum fuit occisus à Iudæis. Deinde cum Deum appellat, eius diuinitatem fatetur. Tum cum non duos Dominos aut duos Deos dicat, agnoscit unitatem personæ. Postremo cum meus Dominus & meus Deus dicit, officium redemtionis profitetur, in quem & ipse unus recumbit fide.*

DE TERTIO.

Beati

Beati qui non viderunt & crediderunt.

Hæc uniuersalis doctrina de credentibus est obseruanda: nam hic Christus diserte pronunciat beatos qui credunt, etiamsi oculis corporeis non uiderint Christum. Huc pertinet tota scriptura, ut inquit, Hæc autem scripta sunt, ut credatis, quod Iesus est filius Dei, & ut credentes uitam habeatis in nomine eius. Finis ergo scripturæ est, ut credamus: finis fidei, ut credentes habeamus uitam æternam, quam donet nobis autor uitæ Iesus Christus, cui cum Patre & Spiritu sancto sit honor in secula, Amen.

DOMINICA SECVNDA POST PASCHA, Iohan. 10.

EGo sum pastor ille bonus. Bonus Pastor animam suam dat pro ouibus. Mercenarius autem, & qui non est Pastor, cuius non sunt oues propriæ, vidit lupum venientem, ac deserit oues, fugitq́; & lupus rapit ac dispergit oues. Mercenarius autem fugit, quia mercenarius est, & oues non sunt illi curæ. Ego sum Pastor ille bonus, & cognosco oues meas, & cognoscor à meis. Sicut nouit me Pater, ita ego noui Patrem, & animam meam pono pro ouibus. Et alias oues habeo, quæ non sunt ex hoc ouili, illas quoque oportet me adducere, & vocem meam audient, & fiet vnum ouile, & vnus Pastor.

ENARRATIO TEXTVS.

Occasio, cur hoc Euangelium proponitur in Ecclesia hoc tempore hæc est: Audiuimus in proximo Paschatis festo, in quem finem oportuerit Christum pati & resurgere ex mortuis, nimirum ut in nomine eius prædicaretur pœnitentia & remißio peccatorum omnibus gentibus: per quam prædicationem, destrueretur regnum Satanæ, & erigeretur regnum Christi. Hoc autem cum aliter fieri non potest, quam per fideles uerbi ministros, quos scriptura pastores uocat, placuit Ecclesiæ, hoc die proponere Euangelium de summo pastore Iesu Christo, de eius cura erga oues: idq́; ideo, ut fideles uerbi ministri huius pastoris exemplum, in doctrina, uita, & cura pro ouibus imitentur.

tur. Hactenus de occasione cur hodie præsens Euangelium proponitur. Summa autem Euangelij est, quod ut Christus se uerum pastorem esse, & curam habere suarum ouium profitetur: Ita ex aduerso lupos esse testatur, qui ouili suo insidiantur, quos uidentes mercenarij fugiunt, ac oues lupis lacerandas relinquunt: contra quorum perfidiam Dominus promittit se suas oues curaturum, & significat se adhuc alias habere oues quas adducet, ut fiat unum ouile & unus pastor.

Loci tres.

I. De pastore Christo alijsque ueris pastoribus.

II. De lupo, Mercenario, & fuga Mercenarij.

III. De ouibus Christi, earum nota & unitate ouilis.

DE PRIMO.

In primo loco de pastore Christo habemus duo. Vnum, quæ sit eius indoles: Alterum quæ sint eius beneficia erga Ecclesiam. Quantum autem ad Christum pastorem attinet, semper meminisse debemus confeßionis Thomæ, quam ab hinc die octauo audiuimus. Is enim cum dicit, Dominus meus & Deus meus, Primum confitetur eum, quem alloquitur, eundem hominem esse, qui erat crucifixus & mortuus, quem nunc uere à mortuis resurrexisse agnoscit. 2. Confitetur eundem hominem esse quoq; uerum Deum: Dicit enim, ET DEVS MEVS. 3. Confitetur hunc hominem & Deum unam per-

ſonam:non.n.dicit Domini mei,ſed Dominus meus. 4.Confitetur hunc θεάνθρωπον (perſonam unicam quæ eſt Deus & homo) eſſe ſuum ſaluatorem: Nam Dominus meus,qui mei curam habet, & Deus meus eſt, qui me in ſuam fidem & gratiam recipit. Confitetur ergo Chriſtum uerum Meßiam & ſaluatorem mundi eſſe,adeoq; uerum illum paſtorem olim promiſſum, de quo Zach. 10. Suſcitabo paſtorem in terra. Hunc Petrus uocat Paſtorem & Epiſcopum animarum. Hæc dixi breuiter ex confeßione Thomæ de Chriſto paſtore: ut quæ ſit huius noſtri paſtoris indoles intelligamus: Iam uerba Domini audiamus Ego (inquit) ſum paſtor bonus. Sed quid paſtor bonus? Paſtor bonus ponit animam ſuam pro ouibus ſuis,hoc eſt, Paſtor ille bonus eſt, qui adeo ſuas oues diligit, quod potius uelit mortem oppetere, quam oues ſuas lacerationi & prædæ furum luporum relinquere. Hoc promiſſum etiam facto declarauit, qui pro ouibus ſuis turpißimam mortem eſt perpeſſus.

Habemus quantus ſit amor Chriſti erga ſuas oues: Iam ut conſpiciamus beneficia, quæ ex mera bonitate præſtat, ſimilitudinem paſtoris ouium Chriſto paſtori accommodabimus. Quid ergo facit bonus ouium paſtor? 1.colligit oues 2. præcedit 3. educit eas in paſcua 4. paſcit eas. 5. excubias ſuper eas agit. 6.regit.7.defendit.8. læſis medetur. 9. errantes caſtigat uirga paſtorea.10.in ſua reducit paſtor.Hæc omnia beneficia Chriſtus ſpiritualiter Eccleſiæ præſtat.

Pri-

PRIMVM ergo Christus pastor colligit oues. Sed quando? per prædicationem Euangelij. Hoc cœpit facere mox post lapsum primorum parentum: Nam in spiritu adfuit Prophetis, & multas oues sibi collegit. Deinde ipse uenit, ut ouem perditam quæreret: & hodie dat prædicatores, qui suo nomine colligunt oues.

DEINDE præcedit oues. Quomodo? In cruce et in gloria: in cruce quidem, dum uarias in hac uita ærumnas perpessus est, quas etiam sanctos experiri necesse est: in gloria, dum per resurrectionem à mortuis in gloriam cœlestem intrauit, quem suo tempore sequentur, quotquot eius ueræ oues fuerunt.

TERTIO educit eas in pascua, in amœnissima prata, ut Dauid Psalmo 23. loquitur: In pascuis herbosis accubare me facit, ad aquas refectorias deducit me.

QVARTO, eductas in prata pascit spiritu & uerbo: Spiritu quidem, dum intus animum confortat: uerbo uero, dum prædicatur Euangelium, unde concipitur fides in hunc pastorem.

QVINTO, excubias super eas agit, & tanquam in specula sedet, ut obseruet, ne quis ex insidijs oues adoriatur. Hoc autem agit per suos Angelos, per fideles uerbi ministros, per pium Magistratum, Breuiter, per bonos rectores in familijs, politijs, œconomijs.

SEXTO, regit, scilicet Spiritu, uerbo, & di-

sciplina, unde David Dominus regit me, & nihil mihi deerit, in loco pascuæ me ibi collocauit.

SEPTIMO, defendit, unde Paulus: Si Deus pro nobis, quis contra nos? Et David: Etiamsi ambulauero in ualle umbræ mortis, non timebo malum, quia tu mecum es: Virga tua & baculus tuus ipsa me consolata sunt.

OCTAVO, læsis medetur, ut enim oues sæpe spinis & uenenis inficiuntur, quæ à perito pastore sonantur: ita Christus pastor suas oues spinis maiorum morum et ueneno pestiferæ doctrinæ læsas curat & sanat, unde Psalmus 146. Qui sanat contritos corde, & alligat contritiones eorum. Ezech. 34. Ego pascam oues meas, & ego eas accubare faciam, quod perierat requiram, & quod abiectum erat reducam, & quod confractum fuerat alligabo, & quod infirmum fuerat consolidabo.

NONO, errantes castigat uirga, dum cruce premit, ac ueluti capistrum inijcit. Hoc si non faceret bonus ille pastor, multæ huius mundi delicijs, felici rerum successu abducerentur à grege, & se ipsas in ora luporum conijcerent: unde David de se inquit, Bonum est mihi Domine, quod humiliasti me, ut discerem iustificationes tuas.

VLTIMO, in sua reducit pastas. In hoc mundo Christus suas oues colligit, pascit, defendit, curat tanquam in deserto in peregrino regno: uerum in extremo die suas oues in sua reducet, hoc est, in Patriam, ubi pij cum Christo perpetua pace et securitate fruentur.

Dixi de Christo pastore, eius indole, cura & beneficijs erga oues, id est, omnes qui in se credunt: nunc aliquid adijciam de pastoribus, qui sub illo sunt constituti, ut curam dominici gregis habeant. Et optandum esset, ut omnes doctrinam, uitam & curam erga oues haberent, qualem summus ille pastor: uerum quia id non fit, obseruanda sunt quatuor pastorum crimina & genera.

VNVM genus est eorum, qui bene docent & bene uiuunt, exemplum summi pastoris imitantes. Talis fuit Isaias, Hieremias, Ezechiel & alij Prophetæ: talis fuit Paulus, Petrus, tales sunt hodie omnes pij Parochi & Episcopi, qui doctrina, uita, confeßione alijs prælucent: Hi à Dauide & Daniele comparantur stellis lucentibus in cœlo, ubi Christi Solis æterno lumine illustrantur: Hi, ut Paulus ait, digni sunt duplici honore, hi ædificant ciuitatem Dei utraq; manu.

SECVNDVM genus eorum est, qui male docent & male uiuunt. Hi peßimi sunt, qui utraq; manu templum Dei destruunt, quales multos fore his postremis temporibus prædixerunt Petrus & Iudas Apostoli.

TERTIVM genus eorum est, qui bene quidem docent, se male uiuunt. Hi quod dextra manu in Ecclesia ædificant, sinistra rursus destruunt, & sunt omnino similes fabris lignarijs, qui arcam Noæ extruxerunt. Hi enim alijs parantes Arcam, per quam à Diluuio sunt liberati, ipsi in medijs

peric-

perierunt fluctibus. Talis olim fuit Iudas, & hodie multi inueniuntur. Dicunt quidem facite sicut docemus, nolite opera nostra imitari. De his locutus est Christus: cum Scribæ & Pharisæi sedent in Cathedra Mosis, qui dicunt, facite, nolite facere opera illorum. Horum damnatio iusta est: sciunt enim & docent facienda, ipsi tamen non faciunt, cum Turpe est doctori, cum culpa redarguit ipsum. Bernhardus igitur bene ait: Pastores debent impinguare pecus suis potius quam alienis exemplis.

QVARTVM genus est eorum, qui male docent, sed bene uiuunt, ita ut publicis criminationibus non sint obnoxij. Hi hypocritæ sunt, & maximum damnum faciunt. Nam cum homines admirantur externam morum speciem, facile etiam pertrahuntur, ut doctrinam amplectantur: ut multi ex uobis in Papatu uidistis Monachos, qui non solum sibi sancti uisi sunt: uerumetiam alijs sua bona opera uendiderunt: ita & animabus hominum & facultibus eorum insidiati sunt. Dixi de quatuor generibus pastorum seu doctorum in Ecclesia, quorum primum tantum laudabile est, & Christi regnum in multorum salutem ædificat, idq; iuxta doctrinam & mandatum summi pastoris Iesu Christi.

DE SECVNDO LOCO.

Iam sequitur secundus locus de lupo & mercenario, quorum ille oues Christi lacerat & perdit: hic oues periclitantes, in luporum faucibus relinquit. Ita enim ait textus: Mercenarius autem & qui

qui non est pastor, cuius non sunt oues pro=
priæ, vidit lupum venientem, dimittit eas
& fugit, & lupus rapit ac dispergit oues. Hic
*nos scire oportet, quis nam sit ille lupus, de quo
Dominus loquitur, & quæ sit eius in oues inua=
dendi ratio, & quando mercenarius fugere putan=
dus sit.*

*Quis est igitur lupus, de quo Dominus hic lo=
quitur? Est Diabolus: Is enim cum primum homo
conditus erat, eum adoritur, inuadit & in terram
prosternit? Ideo hodie circumit famelicus, quærens
quem deuoret, neq; cessabit, donec hic mundus ste=
terit.*

*Quomodo quæso inuadit oues Christi? Non una
uia eas adoritur, sed ei est quadruplex inuadendi
ratio: uel enim Sophistica, uel tyrannide, uel fla=
gitijs, uel hypocrisi in oues Christi impetum face=
re consueuit.*

*Sophistica inuadit, quando uel uicia uirtutum
titulis ornat, uel pro ueritate Dei errores ingerit,
quo miseras oues Christi perdat. Inuocare sanctos,
mereri uitam æternam operibus sunt grauißima
uicia: sed ea tanquam bona opera defendit, & sic
de multis alijs.*

*Tyrannide inuadit Christi oues, quando facit
ut uel uictu uel præsidijs præsentis uitæ destituan=
tur, uel aperto bello eos adoritur, ut Euangelij pu=
ritatem uel turbet, uel prorsus aboleat.*

*Flagitijs & scandalis oues Christi inuadit, quan=
do mul=*

do multos pertrahit in crimina, per quæ excutitur Spiritus sanctus, & homines rursus fiunt Satanæ obnoxij. Quam multi hodie de machina prosternuntur, nemo est qui non uidet, quo pacto regnant inuidiæ, obtrectationes, potationes, scortationes & alia horrenda scelera. Hæc cum uidemus, certum testimonium habemus Satanæ inuadentis in ouile Christi.

Hypocrisi etiam inuadit in ouile Christi, quoties sua externa specie sanctitatis grauissima scelera tegit, quemadmodum in Monachis olim factum est, & hodie in ijs fit, qui Pharisaismum nondum deposuerunt.

Habemus iam quibus uijs lupus, qui est Diabolus, inuadit in ouile Christi: iam de mercenarij fuga dicemus: Est enim mercenarius, cuius non sunt propriæ oues, atq; ideo fugit, uidens accelerantem lupum.

An non Christus interdum fugit? An non mandauit discipulis suis? Cum persecuti uos fuerint in una ciuitate, fugite in aliam? An non Paulus ipse fugit, cum demissus est in orbe per murum? Iam cum certum sit, nec Christum lupum fuisse, nec Apostolos reliquos, necesse est, ut non de quauis fuga intelligendum sit, quod Dominus hic de fuga dicit. Verum sciendum est, quod sit fuga corporis & fuga animi: illa interdum licita est, hæc non. Sed quænam est animis cum aliquis ab officio præstando fugit, & hæc fuga quadruplex est, iuxta quadrupli-

cem lupi inuasionem in ouile Christi: Nam quicunque uerbi minister ulla de caussa se non opponit sophisticæ tyrannidi, flagitijs, hypocrisi, is mercenarius est, & non uerus Pastor. Pastor enim bonus r. opponet se Sophisticæ defendendo ueram doctriuam, & reprehendendo, confutandoq; falsam, sed nercenarius ad hanc lupi inuasionem timet, non aulet defendere ueram doctrinam, ne aliquid de terenis commodis amittat. Quare uel conniuet ad alsam doctrinam, uel saltem non ut deberet reprcendit, quod cum facit, fugere dicitur, non quidem orpore, sed animo, quia officium deserit. Secundo, onus pastor opponet se tyrannidi: uerum quia unt duo pastorum genera, unum ciuile, alterum cclesiasticum, ut ciuilis pastor armis, ita Ecclesiasticus precibus opponet se luporum tyrannidi. ui hoc non facit, mercenarius est, non Pastor. ertio, bonus pastor opponet se flagitijs reprehenndo & excommunicando eos, qui suis moribus cclesiam offendunt, quemadmodum Iohannes reehendit Herodem, Christus Pharisæos, & Proetæ omnes sui seculi uicijs se opposuerunt. Diaolus fideli adulterium persuasit, persuasit inceum, auariciam, libidines, potationes. Hic pastor nus non timet homines, sed Deum, & hominum cia ex officio carpit. Contra mercenarius, de a quiete solicitus, non audet aperire os. Si reehendit, in genere id facit, non audet reos in ciem obiurgare cum Prophetis alijsque ueris

pastori-

pastoribus. Sed poßit aliquis talis mercenarius obijcere. Ecce hic sum, non fugi. Respondet Augustinus: Quia tacuisti, fugisti: tacuisti, quia timuisti. Quarto, bonus pastor opponet se hypocrisi, quando detrahit laruam externorum hypocritarum, & ostendit quam turpis sit facies peccati: sed mercenarius lupum hunc fugit, non audet offendere quenquam, ne in hominum odium incurrat.

Iam quæstio excutienda restat, num fuga corporalis semper sit licita. Ad quam respondeo: Pastor aliquis, qui de loco in locum fugit, uel rei augendæ gratia, uel tædij caussa, uel ob ingratitudinem hominum, certè mercenarius est & non Pastor. Verum si Tyranni persequuntur & insidiantur uitæ alicuius, licet pio pastori fugere manus tyranni, ut postea, si id fieri potest, rursus magis prosit uiuus, quam mortuus prodesse potuit: uerum hic pietas regula esse debet.

DE TERTIO LOCO.

Tertius locus est de ouibus Christi, earum nota, & quod sit unum ouile & unus pastor. Oues Christi sunt omnes, qui Christum audiunt, & eum ueluti oues sequuntur, in uera simplicitate, innocentia, mansuetudine & obedientia. Neq; aliæ notæ sunt ouium Christi, quam pietas erga Deum, caritas erga proximum, in uita puritas, & in uocatione sancta quædam cura & industria. Quod autem dicit, se alias oues habere, quæ adducendæ sunt in idem ouile, significat ex gentibus & Iudæis unam

esse

esse sanctam Ecclesiam catholicam. Et simul modum, quo adducantur oues, exprimit, cum ait: Et audient vocem meam. Prædicatio ergo Euangelij, & prædicati Euangelij fides facit, ut ouili Christi aggregemur. Qui ex hoc loco statuunt fore, quod ante iudicium tantus sit futurus consensus in uera religione, ut nullæ sint futuræ hæreses, nulla schismata, toto cœlo errant: nam omnia uaticinia Prophetarum contrarium docent. Et Christus cum dicit. Putatis ne, cum uenerit filius hominis, quod sit inuenturus fidem super terram, significat ob persecutiones fore, ut plurimi à fide deficiant, & quo propior est dies Domini, eo magis sæuit Diabolus, ut Sophistica, tyrannide, flagitijs & hypocrisi pusillum Christi gregem turbet. Quare nos oremus Christum Pastorem animarum nostrarum, ut ipse uelit nos in tantis periculis defendere in sui nominis gloriam. Cui cum Patre & Spiritu sancto sit honor, laus & gloria in secula, Amen.

DOMINICA TERTIA POST PASCHA, Iohan. 16.

PVsillum, & non videbitis me, & iterum pusillum, & videbitis me, quia ego vado ad Patrem. Dixerunt ergo quidam ex discipulis eius inter se: Quid est hoc quod dicit nobis, Pusillum & non videbitis me, & rursus pusillum, & videbitis me, & quia ego

v. do ad Patrem? Dicebant ergo: quid est hoc, quod dicit, pusillum? Nescimus quid loquatur. Cognouit autem Iesus quod vellent ipsum interrogare & dicit ei: De hoc quęritis inter vos, quod dixi: Pusillum & nō videbitis me, & iterum pusillum & videbítis me. Amen amen dico vobis, plorabitis & lamentabimini vos, mundus contra gaudebit. Vos autem mœrore afficiemini, sed mœror vester vertetur in gaudium. Mulier cum parit, dolorem habet, quia venit hora eius: cum autem peperit puerum, iam non meminit anxietatis, propterea quod gaudeat hominem esse natum in mundo. Et vos igi-

tur nunc quidem mœrorem habetis, ſed iterum videbo vos, & gaudebit cor veſtrum, & gaudium veſtrum nemo tollet à vobis, & in illo die me non interrogabitis quicquam.

ENARRATIO TEXTVS.

HOc Euangelium pars eſt concionis Christi, quam habuit pridie antequam pateretur, in Cœna coram diſcipulis ſuis, in qua concione multa docuit. Nam de officio ſuo, morte, cruce, reſurrectione, & glorificatione uerba fecit. Deinde de Eccleſia diſſeruit, quæ ſit, & quæ ſit eius in hoc mundo fortuna futura: quod ſit habitura aduerſarios, qui eam impugnent: quod fide tandem ſit ſuperatura omnes ſuas ærumnas, ad quam partem etiam præſens Euangelium pertinet. Conſolatur enim diſcipulos ſuos, quos mœſtos animaduertit ex prædictione ſuæ crucis: prænunciat fore, ut excitatus à mortuis, rurſus ſit eos uiſurus, & addit pulcerrimam de muliere parturiente ſimilitudinem, cum qua ſimilem fortunam experietur Eccleſia. Quemadmodum enim triſtis puerpera conſolationem maximam capit, ex prole nata: ita Eccleſia eluctata è præſentis uitæ ærumnis, plena tandem gloria cum Chriſto fruetur, modo in eius fide uſq; ad finem conſtans perſtiterit. Loci tres.

I. Præmonitio Chriſti de ſua morte & reſurrectione.

II. Infirmitas Apoſtolorum adeóque omnium mortalium.

III. Crux Ecclesiæ in hoc mundo & eiusdem gloriosa ac læta liberatio.

DE PRIMO.

De morte & resurrectione Christi breuius dicam, quia nuper omnia copiosius audiuimus. Modicum, inquit, & non videbitis me, & iterum modicum & videbitis me, quia vado ad Patrem. Hic Christus paulo obscurius prædicit suam mortem & resurrectionem. Sensus autem est: Modicum & non videbitis me, hoc est, mortuus ad triduum in sepulcro iacebo, ut me non uideatis: & rursus modicum & videbitis me, hoc est, excitatus à mortuis conspiciar à uobis quadraginta diebus, antequam uisibiliter ascendam in cœlum, sublatus nube è conspectu uestro. Et hoc est quod dicit: quia vado ad Patrem, id est, per mortem transitum faciam à cruce ad gloriam cœlestem. Quid, an non post ascensionem adest suæ Ecclesiæ? imo adest iuxta suam promißionem usq; ad consummationem seculi, non quidem corporali modo, sed spirituali. Nam uerbum Dei & gratia Spiritus sancti sunt speculum, in quo Christus uult aspici: & hic aspectus satis est, quo contenti esse debemus, donec ipse ad iudicium uenerit: nam postea perpetuo fruemur eius conspectu.

Sed cur discipulos suæ mortis & resurrectionis admonuit? Multæ sane sunt caussæ, quarum præcipua est, quam ipse aßignat his uerbis: Hæc prædixi vobis vt cum facta fuerint credatis: multum

tum enim confirmantur animi hominum, cum uidet euentum prædictionibus respondere. Neque quicquam magis erexit Apostolos, quam quod uiderunt omnia respondere prædictionibus Christi: unde & eius diuinitatem intelligere, & eius officium perspicere potuerunt. Deinde uoluit Dominus his crebris præmonitionibus discipulorum suorum infirmitati consulere, idq; est fidelis magistri, ut habita ratione captus eorum, quos docendos suscepit, illorum ruditati crebris inculcationibus earundem rerum medeatur. Præterea quoq; ideo prædixit suam mortem & resurrectionem, quo discipuli scirent, eum suam præsciuisse mortem & resurrectionem, & libenter usq; ad mortem Patri obtemperasse, ut nos à morte liberaret. Hæc Christi concio nobis quoq; accommodanda est: nam non dissimile nobis accidit. Modicum abesse à nobis uidetur, dum nos sine consolatione relinquit luctantes sub cruce. Deinde rursus uidetur, quando per Euangelium nos consolatur, et sui Spiritus præsentiam in nostris precibus testatur.

DE SECVNDO.

Ruditas discipulorum Christi in rebus salutis his uerbis describitur: Quid est (inquiunt) quod dicit nobis, modicum & non videbitis me, & iterum modicum & videbitis me, & quia vado ad Patrem, nescimus quid loquitur: Valde mirum est, quod toties admoniti, non solum typis, figuris & ænigmatibus: uerumetiam claris

uerbis de morte & resurrectione Domini, non tamen intelligere potuerint. Quæ huius rei caussa est? Duplex sane caussa est. Vna quod opinio semel mente concepta, non facile euellatur, præsertim si altas radices egit. Iudæi atq; adeo ipsi discipuli Domini somniarunt Christi imperium ciuile fore, ut ipse Christus summus imperator, subiecto toto terrarum orbe dominaretur, atq; ipsi discipuli proximi ab eo essent futuri, id quod satis filiorum Zebedæi mater declarauit, quando petijt, ut alter filiorum sederet Christo à dextris, alter à sinistris. Altera caussa, est caligo in toto humano genere, qua fit, ut nemo poßit quæ Dei sunt percipere, nisi doctorem habeat Spiritum sanctum. Hinc nos discamus. 1. deplorare hanc nostram cæcitatem. 2. audire frequentius uerbum, quo ab ista caligine ignorantiæ liberemur. 3. rogare ipsum Deum, ut ipse nos doceat, iuxta illud Psal. 25. Deduc me in ueritate tua, & doce me, quia tu es Deus salutis meæ: bonus & rectus est Dominus, propterea docebit peccatores in uia. Sed nobis cauendum est, ne cum Dominus doceat, aures cordis ad eius uocem occludamus, quemadmodum omnes illi faciunt, qui uerbum Dei sine fructu audiunt. Qui autem ita aures ad uocem Dei occludunt, tandem commerentur, ut perpetuo relinquantur in sua cæcitate & ignorantia. Deus nos conseruet, ne in hanc ingratitudinis pœnam incurramus, qua uidemus multos esse horribiliter punitos. Multos enim inuenias, quos si interroges

reges post auditam concionem, quid perceperint, non habent uerbum quod respondeant: interrogati de sermonibus habitis in conuiuio aut in placito, possunt singula referre, ita ut ne unum quidem uerbum eos fugiat. Quæ est ratio? In quibusdam hoc facit naturalis ruditas de rebus salutis: in quibusdam autem & pœna, ut audientes non audiant, & intelligentes non intelligant. Quapropter, carißimi, mature resipiscamus, imploremus opem diuinam, & quando sentimus tædium audiendi & discendi uerbum Dei in nobis, mox cogitemus, quod Diabolus struat nobis insidias, mox confugiamus ad orationem, qua petamus à Deo, ut & doceat nos, & suo Spiritu faciat suo uerbo locum in nobis.

DE TERTIO.

Amen dico vobis, quod plorabitis & flebitis vos, mundus autem gaudebit. Vos autem contristabimini, sed tristicia vestra vertetur in gaudium. Idem repetit, quod paulo ante dixit de sua morte & resurrectione: nam signo proposito triplici, quid eueniet, indicat, sed obscurius. Ploratu discipulorum significatur mors Christi & sepultura. Gaudio mundi significatur triumphus Iudæorum occidentium Christum: nam illo mortuo, putabant se suamq; rempublicam securam fore. At cum subiungit, tristicia vestra vertetur in gaudium, significat se ex mortuis resurrecturum, unde rursus gaudium concipient discipuli. Hoc ipsum declarat proposita similitudi-

ne mulieris parturientis, quæ quidem dum partu-rit graues dolores ſentit: uerum poſtquam puerum natum uidet, tantum percipit gaudium, quod do-loris, quem paulo antea ſenſit, prorſus immemor reddatur. Ad eundem modum diſcipuli Domini, mortuo & ſepulto Domino, graues dolores animi ſentiũt: ſed mox excitato ex mortuis Domino, præ gaudio præteriti doloris obliuiſcentur. Atq; hoc eſt, quod dicit: iterum autem videbo vos, & gaudebit cor veſtrum, ꝙ me à mortuis excita-tum uidebitis: & gaudium veſtrum nemo tol-let à vobis: id eſt, poſtea non ſum moriturus, ut ex mea morte concipiatis dolorem: ſed perpetuo uiuam, & ita uos Spiritu meo de noticia Dei in-ſtruam, ut non amplius ſit uobis opus me quicquam interrogare. Ita ſimpliciter uidimus ſenſum textus: Nunc autem hæc omnia ad Eccleſiam omnium tem-porum transferenda ſunt, quæ in hoc mundo erit ſub cruce, dum impij lætantur: uerum tandem ap-parente Chriſto plenum & perfectum gaudium in omni æternitate conſequetur. Nam iſtud triduum, quo Dominus paſſus eſt & excitatus, imago eſt crucis Eccleſiæ, gaudij mundi, id eſt, impiorum per-ſequentium Chriſtum, & ipſum in ſuis membris oc-cidentium, & glorioſæ liberationis Eccleſiæ, quæ tum futura eſt plena, quando Dominus ueniet in nubibus, cum gloria & poteſtate magna, & aſſu-met ſuos ad æterna gaudia, & impios tradet Dia-bolo æternis pœnis cruciandos.

Cum

Cum igitur hic locus admoneat nos de cruce Ecclesiæ, & eius gloriosa liberatione: Dicam 1. Quid sit crux & quam uaria. Deinde quæ causa crucis. Tum, discrimen inter crucem piorum & supplicia impiorum. Ad hæc, quo animo pio sit crux ferenda. Postremo, unde consolatio sub cruce petenda sit.

Quid est crux? Est quæuis afflictio, cui membra Ecclesiæ Christi in hoc mundo obnoxia sunt. Cuius differentiæ quadruplices esse uidentur.

I. Nam crux pij hominis uel est animi dolor afflictioq; corporis, idq; uarijs de causis: ut ex accepto damno, tristi amicorum casu, siti, nuditate, carcere, tortura, ut sanctus Iacob summum dolorem animi habuit propter amissum filium Ioseph. Ioseph corporis afflictionem in carcere expertus est: Lazarus extra portam diuitis famem & corporis ulcera sensit, & multi pij hodie uarijs animi & corporis exercentur ærumnis.

II. Vel est pugna acerrima carnis & spiritus in pijs. Nam caro semper concupiscit aduersus spiritum, interdum uincit & prorsus uidetur spiritum prosternere, ut in Dauide uidemus, qui uinctus carnis concupiscentijs in pessima scelera homicidij & adulterij lapsus est, & nisi reuocatus fuisset ad pœnitentiam, & rursus imperio spiritus fuisset subiecta caro, æternum perijsset. Hinc Paulus clamat: Quis me liberabit de corpore mortis huius? gratia Dei per Iesum Christum.

III. Vel est difficultas uocationis in Oeconomia,

 poli-

politia & Ecclesia. Quantam crucem pij etiam mariti & matronæ experiuntur in educandis liberis, in quærendis necessarijs uitæ, norunt illi, qui hoc experti sunt. Qui gerunt magistratum: ut reges, nobiles, consules, præfecti, non sunt immunes à cruce, modo alioqui pij sunt: Ita quoq; pij Episcopi, parochi & alij Ecclesiarum ministri, sæpe ex difficultate officij grauem experiuntur crucem.

IIII. Vel crux est certi delicti pœna, sicuti sunt multæ causæ calamitatum Ecclesiæ, de quibus causis iam dicam.

Quæ sunt itaq; crucis Ecclesiæ causæ? Quædam causæ crucis in nobis sunt: quædam extra nos. In nobis sunt tres causæ crucis, quarum prima est peccatum inhabitans, hoc est, originale: hoc peccatum, nisi coerceretur, produceret fructus exitiales. Secunda est concupiscentia inde pullulans, tanquam flamma ex igni, quæ flamma, nisi aqua crucis extingueretur, incendium inferni excitaret. Tertia causa in nobis, sunt quotidiani lapsus, quos peccatum originis per suas concupiscentias gignit. Septies, inquit Salomon, in die cadit iustus & resurgit. Hos quotidianos lapsus reprimit crux nobis diuinitus imposita, ne cum hoc mundo damnemur in peccatis nostris.

Deinde sunt & extra nos causæ crucis, sed diuersæ. Nam Deus ex paterna bonitate, nos sua uirga uisitat. Quemcunq; enim recipit, castigat, non alio affectu quam bonus pater. Deinde Diabolus insidia-

insidiatur Ecclesiæ, ut in Iob uidemus: Sed Deus ei limites præscribit, ultra quos progredi non ualet. Præterea membra Diaboli, hoc est, tyranni & mali homines in mundo, qui Ecclesiæ molestias faciunt in hac uita. Sunt & aliæ caussæ crucis, quas omitam, & dicam de discrimine crucis piorum & supplicij impiorum.

Quod est igitur discrimen inter crucem piorum & supplicia impiorum, postquam sæpe in hoc mundo uidemus pios & impios grauibus ærumnis affici? Sunt sane multa discrimina.

PRIMVM discrimen sumitur à caußis efficientibus. Nam ut afflictio piorum proficiscitur ex paterno amore Patris cœlestis erga filios suos: ita supplicia impiorum ex ira & furore iusti iudicis Dei proueniunt, qui sceleratos punit, ut hostes & aduersarios.

SECVNDVM discrimen sumitur à caußis finalibus, pij enim cruce exercentur in illorum bonum: impij uero supplicijs afficiuntur in ipsorum malum, nisi resipiscant.

TERTIVM discrimen sumitur ab effectibus: pij enim, ut Iob, Dominum benedicunt & inuocant sub cruce: impij autem fremunt aduersus Deum & indignantur: pij erudiuntur, impij confunduntur: pij probantur, impij perturbantur: pij sub cruce sperant, impij uero desperant.

QVARTVM discrimen a tempore petitur, pij ad breue tempus, ut postea cum capite Christo glorifi-

glorificentur: impij uero perpetuo malo inuoluantur, quorum præsens afflictio præludium est æternarum pœnarum in inferno.

QVINTVM discrimen à loco sumitur, Pij in hoc mundo tantum erudiuntur: impiorum ignis nunquam extinguetur: hic enim mala cruciantur conscientia, illic æterna ira Dei obruti, nunquam finienda luent supplicia. Ita habemus discrimina crucis piorum & afflictionis impiorum: nunc pauca adijciam de consolatione, qua pij se sub cruce erigere debent.

Vnde ergo petenda est consolatio? Pius qui sub cruce premitur duo considerabit in sua afflictione, nempe iudicium & misericordiam. Iudicium quidem, quod propter sua peccata puniatur. Ideo Christus dicit: Noli peccare, ne quid deterius tibi accidat. Misericordiam uero, quod ideo puniatur, ut conuertatur & agat pœnitentiam, iuxta illud 1. Corinth. 11. Cum iudicamur, à Domino corripimur, ne cum hoc mundo damnemur. Fidelis ergo cum exercetur cruce, ex paterna misericordia consolationem petat.

SECVNDO, pius in cruce petet consolationem ab exemplis, cuiusmodi multa ad Heb. 11. recitantur, & Paulus sæpe nobis proponit exemplum Christi, cui nos conformes fieri oportet in cruce, ut olim cum illo glorificemur. Patitur enim pius cum Christo, tanquam eius membrum. Nam ut Christus passus est, primum ut obediret Patri: deinde

inde, ut uinceret & damnaret peccatum nostrum: ita & nos Deo obedire debemus sub cruce, & uincere & damnare peccatum nostrum: non quidem illud expiando, ut ipse fecit, sed mortificando.

TERTIO, pius consolationem petit à finibus crucis, non enim castigatur pius cruce ut pereat, sed ut coerceatur, & ueluti freno quodam retineatur, ne à Deo deficiat.

QVARTO pius consolabitur se ex præsentia Dei: ita enim Deus inquit, Ego tecum sum in tribulatione. Nisi enim Deus nos sua præsentia in cruce tueretur, omnino desponderemus animum, & abijceremus confeßionem.

QVINTO petet pius consolationem ex promißione liberationis, mitigationis pœnarum, & auxilij diuini. Clamauerunt, inquit Psalmus, Patres nostri, & exaudisti eos.

SEXTO petet pius consolationem ex collatione præsentis afflictionis & futuræ gloriæ: Illa momentanea est, hæc æterna. Hæc sint dicta de cruce piorum. Deus det nobis gratiam, ut sub cruce Deum uera patientia glorificemus, per Iesum Christum Dominum nostrum. Cui honor & gloria in secula seculorum, Amen.

DOMINICA QVARTA POST PASCHA, Iohan. 10.

Vado

VAdo ad eum qui misit me, & nemo ex vobis interrogat me, quo vadam. Sed quia hęc locutus sum vobis, mœstitudo impleuit cor vestrum. Sed ego veritatem dico vobis, expedit vobis, vt ego vadam. Si enim non abiero, consolator ille nõ venit ad vos. Sin autem abiero mittam eum ad vos. Et cum venerit ille, arguet mundum de peccato, & de iusticia, & de iudicio. De peccato quidem, quia non credunt in me. De iusticia vero, quia ad Patrem vado & posthac non videbitis me. De iudicio autem, quia Princeps huius mundi iam iudicatus est. Adhuc multa habeo, quæ vobis dicam, sed non po-

testis

testis portare nunc. Cum autem venerit ille, qui est Spiritus veritatis, ducet vos in omnem veritatem. Non enim loquetur à semetipso, sed quęcunq; audierit, loquetur, & quæ futura sunt, annunciabit vobis. Ille me glorificabit, quia de meo accipiet & annunciabit vobis. Omnia quęcunq; habet Pater, mea sunt, Propterea dixi, quod de meo accipiet, & annunciabit vobis.

ENARRATIO TEXTVS.

HOc Euangelium est pars concionis Christi quam habuit post Cœnam, pridie quam pateretur, in qua, ut die ab hinc octauo admonui, præmonuit discipulos suos de sua paßione, morte, resurrectione, & de Ecclesiæ persecutione, consolatione & statu regni sui, qualis futura esset usque ad consummationem seculi, disseruit: idq; in eum finem, ut discipuli confirmarentur in fide, & ne abijcerent confeßionem, propter crucem & scandala inde orta inter multos. Ista caussa fuit etiam huius concionis, quam recitaui: cuius summa est, quod Christus polliceatur Ecclesiæ aduocatum, doctorem & gubernatorem Spiritum sanctum: unde indicatur discrimen inter administrationem regni politici & regni Christi. Illud enim externis opus habet neruis, ut legibus, magistratuum ordinibus, publicis pœnis &c. Hoc, uerbo, spiritu, disciplina paterna & Sacramentis administratur. Loci tres.

I. Vtilitas & neceßitas abitus Christi ad Patrem, in quo regnum Christi describitur.
II. Quid efficiat Spiritus sanctus in mundo.
III. De dicto: multa habeo uobis dicere, sed non potestis portare modo.

DE PRIMO.

Vado ad eum qui misit me, & nemo vestrum interrogat me, quo vadis; *hoc est: Nunc mea mors imminet & uictoria super morte, quam nactus ad Patrem ascendam. Quod ita obscure loquatur Dominus, ideo facit, ut discipulos excitet ad inquirendum de sua morte & resurrectione diligentius. Verum illi nihil minus cogitarunt, quam ut traderetur tam turpi morti, quem illi Meßiam agnouerant: adeo cœcutit ratio in diuinis, repit hic in terra, non potest recte de rebus cœlestibus & de regno Christi cogitare.*

Quia, *inquit*, hæc dixi vobis, tristicia impleuit cor vestrum, *hoc est, quia auditis me mentionem facere mortis & crucifixionis, tristicia afficimini: nec enim intelligitis, quid boni mea mors & resurrectio sit uobis apportatura.* Sed veritatem dico vobis: expedit vobis, vt ego vadam, *quasi dicat: Non cogitabitis de mea morte, quasi de morte alterius hominis: sed hoc scitote, quod mea mors, mea resurrectio, & abitus ad Patrem singularem utilitatem uobis adferet. Vtilitas autem hæc in summa est. Vt Christus natus, circumcisus, oblatus, Doctor factus est: ita etiam passus est & exci-*

& excitatus ex mortuis in nostram salutem, modo firma fiducia in illum recumbamus: unde illud, Roman. 10. Si in corde tuo credideris, quod Deus excitarit Iesum ex mortuis, saluus eris. Hanc utilitatem abitus Christi non intellexerunt discipuli: sed tantum somniarunt de regno mundano, in quo Christus ut summus Monarcha præsideret.

Si enim non abiero, Paracletus non uenit ad uos, quasi diceret, uestra caussa patiar, uestra caussa resurgam, uestra caussa uadam ad Patrem, ut inde uobis Paracletum, consolatorem & aduocatum mittam. His uerbis duo innuit. Vnum, quod Ecclesia sit habitura hostes in hoc mundo, & quod sit exercenda cruce. Alterum, quod in cruce & persecutione sit habitura consolatorem & aduocatum Spiritum sanctum, quem ipse donabit ei. Ita enim ait: Cum autem abiero, mittam eum ad vos. Hæc omnia eo pertinent: ut cum discipuli uideant Christum tradi à Iuda, rapi ad supplicia, condemnari ad mortem turpissimam, animum aliquo modo erigant, freti his Christi promissionibus. Hinc & nos petamus consolationem, quoties in regnis mundi affligimur, & cogitemus discrimen inter regnum Christi & regnum mundi. In illo est Spiritus sanctus aduocatus & consolator, quem Pater dabit petentibus, iuxta promissionem Christi: Et dabit Spiritum sanctum petentibus: in hoc afflictio & miseria.

DE TERTIO.

In ſecunda parte textus dicit, quid Spiritus ſanctus facit in mundo. Cum uenerit (inquit) ille, arguet mundum de peccato, & de iuſticia, & de iudicio. De peccato quidem, quia non crediderunt in me: De iuſticia uero, quia ad Patrem uado, & iam non uidebitis me: de iudicio autem, quod princeps huius mundi iam iudicutus eſt. Hæc Chriſti uerba ad duo tempora referēda ſunt, nempe ad illud quod mox conſecutum eſt aſcenſionem Domini, & quod reliquum totum tempus, uſq; ad conſummationem ſeculi. PRIMVM ergo dicam, quomodo intelligenda ſint hæc uerba, reſpectu temporis, quod mox conſecutum eſt aſcenſionem Domini, & ad Spiritus ſanctus uiſibiliter die Pentecoſtis datus eſt Apoſtolis. Primum dicit: Spiritus ſanctus arguet mundum de peccato, hoc eſt, ita conuincet mundum reum peccati, ut nihil habeat, quod prætexat. Mundus, id eſt, hoſtes à quibus ſum reiectus, ſpretus, & in crucem adactus, manifeſto ſpiritus teſtimonio, ac propria conſcientia conuictus, fatebitur ſe erraſſe, & uehementer peccaſſe, quod in me non crediderit. Hoc quam uerum fuerit, oſtendunt illi, quos Petrus arguit homicidij Act.2. Hi enim conuicti de ſuo peccato, dicunt: Quid faciemus uiri fratres? ita hi ad homicidij confeßionem adacti ſunt, & agnoſcunt, ſe uehementer peccaſſe, quod illum occiderint, in quem credere potius debuiſſent.

Deinde arguet mundum de iuſticia. De cuius iuſticia?

iusticia? Mundine? Non: Mundus enim nullam ueram iusticiam habet. De cuius ergo iusticia? De Christi iusticia. Conuincet enim Spiritus sanctus coram mundo, quod Christus uere iustus fuerit. Hoc ita esse, ex subiecta ratione patet. Quia, inquit, uado ad Patrem, & amplius non uidebitis me. Hoc est, cum mundus aperte in Ecclesia spectabit Spiritum sanctum, per me in uos effusum, fateri cogetur me uere iustum fuisse, & non blasphemum & impium, propterea quod me dicerem Dei filium: Spiritus sanctus enim testabitur de mea innocentia.

Præterea arguet Spiritus sanctus mundum de iudicio, quia princeps huius mundi iudicatus est. Quid hoc est? Mundus, qui me per ludibrium Christum dixit, & iußit ut de cruce descenderem, conuincetur per Spiritum sanctum, quem die Pentecostes in uos effundam, quod inique iudicârit. Nam Spiritus sanctus faciet, ut re ipsa intelligant & cognoscant, me Diabolo superato per resurrectionem, imperium exercere in mundo, cum nemo uobis resistere poterit. Hic est horum uerborum sensus, si ea ad efficaciam Spiritus in die Pentecostes referamus. Neq; tamen ad illud tempus pertinent ita, quin etiam ad totum tempus usq; ad seculi huius consummationem referri poßint ac debeant, quemadmodum nunc declarabo.

PRIMVM ergo Spiritus sanctus arguet mundum de peccato, hoc est, reum ostendet peccati. Cuiusnam peccati? quod, inquit, non credide-

runt in me: An ergo non sunt alia peccata, quæ arguet Spiritus sanctus, quam infidelitas seu non credere in Christum? Sane sunt infinita & horrenda peccata contra primam & secundam Tabulam. Quare ergo hoc solum posuit? Quia hoc manente, & cætera detinentur, & hoc discedente, & cætera remittuntur. Vt ergo cum infidelitate omnia reliqua peccata adsunt: ita ubi fides est in Christum, omnia peccata remissa sunt. Nam credenti promittitur uita æterna, quod non fieret, si peccata remissa essent. Hic ergo uidemus, quam sit necessarium in Christum credere. Sed quid est in Christum credere? Est statuere illum esse Pontificem & regem, qui sua morte expiauit peccatum, & resurrectione gloriosa adduxit iusticiam, seu quod suo sanguine, qui Deus & Homo est, sibi Ecclesiam acquisiuerit, Act. 20. Hæc fides non est opus hominis, sed Dei: Non est nata ex ratione, sed ex uerbo Dei. Porro uerbum Dei est duplex: Lex & Euangelium. Lex tollit fiduciam nostri: Euangelium operatur fiduciam Christi. Lex enim proponit nobis iustam uoluntatem Dei, uidelicet ut custodiamus legem, alioqui uoluntate Dei damnandi. Euangelium proponit nobis gratiosam uoluntatem Dei, quæ est quod Deus uelit nos remißis peccatis, propter Christum in gratiam recipere. Vt ergo ex lege deuenimus in cognitionem nostræ imbecillitatis, & ex hac in cognitionem uoluntatis Dei iustæ, & iudicij, unde & in desperationem: Ita ex noticia Euangelij de-

lij deuenimus in cognitionem misericordiæ Dei, propter Christum datum ut fieret uictima, & tolleret peccata omnium in se credentium. Ex hac cognitione, operante Spiritu Sancto, concipitur fides, qua abolentur omnia peccata, & offertur Christi iusticia, ut non amplius ut peccatores damnemur, sed iusti & filij Dei, in conspectu eius appareamus: Quibus & hæreditas uitæ æternæ est promissa, iuxta illud: Qui credit in Filium, habet uitam æternam, qui uero incredulus est Filio, non uidebit uitam: sed ira Dei manet super eum. Cur ita? quia in peccato suo manet, propter quod ad pœnas æternas obligatus est, iuxta illud: Qui non credit in Filium, ira Dei manet super eum. Iræ nomine maledictio & pœna cum damnatione coniuncta, significatur. Hinc patet quam necessaria fides sit, & quid efficiat.

Deinde sequitur: Et arguet mundum de iusticia, quia vado ad Patrem, et amplius non videbitis me. Hoc est, S. Sanctus arguet mundum, quod non sectetur ueram iusticiam, qua coram Deo consistere poßimus, illa autem iusticia est Christi, uidelicet quod ipse uadens ad Patrem, illic est Pontifex & interpellator pro credentibus: Nam Christum pati & interpellare apud Patrem, est credentium iusticia. Sed quia hoc non statuit infidelis mundus, arguitur à Spiritu Sancto: Is enim efficaciter conuincit, quod non aliunde poßit hominibus iusticia contingere, quam ex imputatione iusticiæ Christi,

quæ illis contingit, qui in ipsum credunt: Hæc sunt noua & admiranda omnibus ijs, qui iusticiam fidei non intelligunt: sed somniant se iustos esse, uel externa obedientia legis, uel humanis traditionibus, ut olim Pharisæi & hodie Papistæ faciant. Hi non intelligunt, quod omnia opera mundi sint longe imperfectiora, quam ut potentiam Diaboli & mortem superare poßint. Sed quomodo probatur, quod Christi obedientia sit nostra iusticia? Id probatur firmißimis scripturæ testimonijs. Paulus Rom. 5. Quemadmodum per obedientiam unius, scilicet Adæ, peccatores constituti sunt multi: Ita per obedientiam unius Christi, iusti constituentur multi. Hanc Christi iusticiam nobis imputatam habemus, quando in eum credimus, iuxta illud Rom. Corde creditur ad iusticiam. Item: Credidit Abraham Deo, & imputatum est ei ad iusticiam. Paulus Roman. 3. Arbitramur hominem iustificari fide absq; operibus legis. Hoc ipsum significat hic Christus, cum ait: Arguet Spiritus sanctus mundum de iusticia, quia uado ad Patrem. Hoc est, Spiritus sanctus non solum me iustum conuincet fuisse: uerumetiam iusticiam eorum esse, qui in me crediderint, manifestabit.

Præterea sequitur: Et arguet Spiritus sanctus mundum de iudicio, quia Princeps huius mundi iudicatus est. Hoc est, Spiritus sanctus conuincet inuito mundo, me Semen illud esse, quod promissum erat, ut contereret caput serpentis,

tis, id est, quod iudicaturum erat principem huius mundi: cum quo etiam iudicata & damnata sunt omnia eius membra: nam si caput damnatum est, quid poterunt membra? Quare sæuiat Diabolus contra pios quantum uelit: nihil tamen potest. Insidiabitur quidem: sed non prosternet, donec fidem seruauerimus firmam & constantem. Ita enim ait Iohannes: Hæc est uictoria, quæ uincit mundum, fides uestra. Per mundum significatur ipse Satanas, cum uniuersa sua coborte, tyrannis, Sophistis, Hypocritis & piaculis. Nam Christus per suum Spiritum confudit iudicium Satanæ, qui per suos satellites condemnat Euangelium. Non enim cursum Euangelij impediet: etiamsi id sæpißime facere conatur flumine sanguinis, inde usq; ab initio mundi, & maxime post resurrectionem Christi.

Habemus quomodo Spiritus sanctus arguat mundum: Nunc breuiter uideamus, quid in Ecclesia faciat. Primum adest efficax in uerbo & Sacramentis. Vbiçunq; enim uerbum Dei pure prædicatur, & Sacramenta iuxta institutionem Christi administrantur, illic adest, & uult esse efficax in auditoribus uerbi & participantibus Sacramenta. Qui autem uerbum uel ociose audiunt, uel Sacramentis utuntur sine reuerentia, hi se opponunt Spiritui sancto, & uerbi & Sacramenti ministerium contemnunt in suum proprium malum & damnationem.

Deinde, ut hic textus docet, adest Spiritus san-

ctus Ecclesiæ, ut Consolator, Aduocatus, Doctor ueritatis. Nam nos in hoc mundo premimur uarijs malis, contra quæ opus est Consolatore, ne fracti aduersis confeßionem abijciamus. Aduersarius noster Diabolus quotidie nos accusat: quemadmodum Iob accusauit. Hic non consisteremus sine aduocato, qui testatur nos Deum habere propicium, qui non uelit nos abijcere propter nostra peccata, modo pœnitentiam egerimus. Deinde multa & profunda ignorantia laboramus, ut non poßimus, quæ Dei sunt, intelligere. Quare opus habemus doctore S. sancto, qui nos in omnem ueritatem ducet, iuxta hanc Christi promißionem: Cum autem uenerit Spiritus ueritatis, docebit uos omnem ueritatem.

Venit autem Spiritus sanctus dupliciter, uisibiliter & inuisibiliter. Visibiliter uenit in Apostolos die pentecostes, quemadmodum suo tempore audiemus. Inuisibiliter uenit in corda hominum, quando prædicatur Euangelium, & obsignat ueritatem Euangelij in cordibus auditorum. De utroq; Spiritus aduentu loquitur Christus. Nam quod in Apostolis præceßit uisibiliter, id sequitur inuisibiliter, ubicunq; pure docetur Euangelium.

Sed quo spectat doctrina Spiritus sancti? Non loquetur à semetipso, sed quæcunq; audiet loquetur, id est, Spiritus S. eandem doctrinam uos docebit, quam ego docui, & quæcunq; uentura sunt annunciabit uobis: Hoc est, quale sit meum regnum futurum in hac uita & post resurrectionem communem,

nem, reuelabit uobis: Et me glorificabit, quia de meo accipiet & annunciabit uobis: Hoc est Spiritus S. suo testimonio & efficacia gloriam mihi à Patre datam stabiliet, ita ut portæ inferorum nihil præualere poßint aduersus regnum meum, nunquam enim poterunt meam obscurare gloriam.

DE TERTIO.

Nunc restat ut dicamus de dicto: Adhuc habeo vobis multa dicere, sed nõ potestis portare modo. Hoc loco abutuntur Papistæ ac si Apostoli non plenam doctrinam tradidissent Ecclesiæ: idq; in eum finem astruunt, ut suas Missas, inuocationem sanctorum, rosaria, indulgentias, aquam lustralem, & alias AntiChristi fraudes confirment. Verum Christus loquitur ad Discipulorum captum, & de infirmitate, quam habuerunt ante suam mortem, & de dono, quod accepturi erant post resurrectionem in die Pentecostes. Quasi dicat: Multa dicerem uobis de meo regno & mysterijs alijs: sed iam nondum plene edocti estis per Spiritum, quem suo tempore dabo uobis, qui ducet uos in omnem ueritatem, id est, in plenam de meo regno cognitionem. Hanc plenam ueritatem consecuti sunt Apostoli ipso die Pentecostes, quam postea scriptis tradiderunt. Nos eandem ueritatem petere debemus, & ea soli contenti erimus, si modo discipuli Spiritus sancti esse uelimus, cui cum Deo Patre & æterno Filio sit honor, laus & gloria in secula seculorum, Amen.

DOMINICA QVINTA POST PASCHA, Iohan. 16.

AMen amen dico vobis, quæcunq; petieritis Patrem in nomine meo, dabit vobis. Hactenus non petijstis quicquam in nomine meo. Petite & accipietis, vt gaudium vestrum sit perfectum. Hæc per prouerbia locutus sum vobis. Veniet tempus, cum iam non per prouerbia loquar vobis, sed palam de Patre meo annunciabo vobis. In illo die in nomine meo petetis. Et non dico vobis, quod ego rogaturus sim Patrem pro vobis, Ipse enim Pater amat vos, quia vos me ama-

amaſtis, & credidiſtis, quod à DEO exiuerim. Exiui à Patre, & veni in mundum, iterum relinquo mundum & vado ad Patrem. Dicunt ei Diſcipuli eius: Ecce nunc aperte loqueris, nec prouerbium vllum dicis. Nunc ſcimus, quod ſcis omnia, nec opus eſt tibi, vt quis te interroget. Per hoc credimus, quod à Deo exiſti.

ENARRATIO TEXTVS.

Sapienter hoc Euangelium hodie Eccleſiæ proponitur. Continet enim præcipuum Chriſtianorum opus, quod & illorum proprium eſt: ſoli enim Chriſtiani hunc cultum inuocationis præſtare poſſunt. Nam poſtquam proximo die Dominico traditum ſit, quæ ſit uera fides, quæ iuſticia, quod iudicium, Breuiter, quodnam ſit regnum Chriſti, & in quibus ſitum ſit: oportune hoc die, de præcipuo cultu, quem ciues Regni Chriſti præſtare poſſunt, qui eſt uera Dei inuocatio, prædicatur. Et quia nullum exercitium piorum eſt magis neceſſarium, quam oratio, & nullum opus ſit difficilius, quam recte orare, uolo hac concione tantum de oratione dicere: & quo facilius hanc doctrinam intelligamus, duo de oratione dicam, quæ ſunt:

I. *Quid ſit Chriſtiana oratio & quotuplex.*

II. *Quæ ſint conditiones, quæ in omni oratione eſſe debent.*

His enim duobus locis explicatis, ſpero quod nemo ſit futurus, modo ſe docilem præbuerit, qui non plane

plane & clare intelligat, quidnam sit Christiana oratio, & quam necessario orandi cultus à nobis requiratur.

DE PRIMO.

Quid est ergo Christiana oratio?

Est supplex eleuatio mentis ad Deum, aliquid à Deo petentis, aut pro acceptis beneficijs gratias agentis. Quod autem sit duplex eleuatio mentis ad Deum, primum confirmatur Dauidis testimonio, qui precaturus ait Psalm. 23. Ad te Domine leuaui animam meam. Deinde ex forma precandi nobis à Domino præscripta: Pater noster qui es in cœlis. Præterea ex gestu precantium, qui solent oculos in cœlum leuare inter precandum. Hoc igitur scire oportet, quod non sit tantum uocis strepitus oratio: sed quod sit eleuatio supplex cordis ad Deum, cum qua supplici cordis eleuatione uerba quoq; ex ore procedunt.

Sed quotuplex est Christiana oratio? Est quadruplex. Deprecatio (eff bedelsse) Adoratio (tilbedeisse) postulatio (faarbedelsse) & gratiarum actio. Hæc quatuor orationis genera breuiter declarabo.

Deprecatio ergo est supplex eleuatio animæ hominis ad Deum, qua petitur liberatio ab ijs, quæ molestiam adferunt. Vt cum petimus nos liberare à tyrannide, uiolentia, morbo, fame & alijs, quæ nobis aspera uidentur.

Adoratio est supplex eleuatio animæ hominis ad Deum, qua beneficium aliquod petimus: ut cum

petimus

peimus incrementa fidei, dilectionis, patientiæ, castitatis, & cum petimus ea, quibus opus habemus ad huius uitæ sustentationem.

Postulatio est supplex eleuatio animæ hominis ad Deum, qua alius pro alio petit, uel omnes pro se inuicem intercedunt, ut cum oramus pro morbo laborantibus, alijsúe, qui nostra prece indigent.

Gratiarum actio est supplex eleuatio animæ hominis ad Deum, qua Deo gratias agimus, uel pro beneficijs nobis ipsis, alijsúe præstitis, uel pro malis nobis alijsúe sublatis. Iam tenemus quid sit Christiana oratio, & quot sint eius genera: nunc restat, ut de piæ orationis perpetuis circumstantijs dicamus.

DE SECVNDO.

In omni pia precatione, has quinq; perpetuas proprietates & circumstantias adesse oportet: quæ sunt: 1. affectus cordis in eo, qui precaturus est. 2. cogitatio caussarum, quibus ad orandum impellamur. 3. quisnam sit inuocandus. 4. per quem exaudiamur. 5. quid petere ab optimo Deo oporteat. Nam hæ circumstantiæ facient nobis discrimen inter inanem Battologiam Ethnicorum, & efficacem precationem piorum. Quare rogo uos carißimi, ut diligenter has perpetuas orationis circumstantias, & discatis, & perpendatis.

Prima circumstantia piæ orationis est affectus cordis, ut cor sit bene compositum inter precandum: Nam si honestas expostulat, ut corpus bene com-

ne componamus, quando cum honoratioribus hominibus nobis erit sermo: multo magis par est, ut cum coram Deo, in conspectu Angelorum, animus noster quam optime sit compositus. Qualis ergo debet esse eius affectus, qui cum fructu inuocare uelit? Primum omnium exuat omnem cogitationem propriæ gloriæ, dignitatis & meriti. Deinde uere inopiam suam sentiat, statuatq; se prorsus omni ope destitutum, nisi Dominus ipse manus auxiliatrices porrexerit. Tum uera pœnitentia se coram Deo prosternat. Postremo fiducia promissionum diuinarum accendatur ad precandum. Qui enim uel tumet opinione propriæ uirtutis, uel suam inopiam non sentiat, uel uera pœnitentia se coram Deo non prosternat, uel fide careat, cum Pharisæo orat, & non cum Publicano, hoc est, non orat uere & efficaciter.

Secunda circumstantia est caussarum, quibus ad orandum commoueri debemus. Sunt autem multæ caussæ, ex quibus quasdam recitabo, quo maius orandi desiderium in nobis excitetur.

PRIMA caussa est mandatum Dei, cui obedire omnes creaturas decet. Inuoca me (inquit) in die tribulationis. Et Christi Apostoli sæpe ad orandum ex mandato Dei nos inuitant. Hanc caussam diligenter cogitare debemus, quæ in nobis orandi affectum excitet.

SECVNDA caussa est promissio: promisit enim Deus se exauditurum preces nostras, sicuti in hoc

hoc Euangelio dicitur: Quicquid petieritis Patrem in nomine meo, dabit uobis. Item in Psalmo, Inuoca me in die tribulationis, & exaudiam te. Exaudire nihil aliud est, quam largiri petita.

TERTIA caussa est crux premens, id est, sensus cum nostræ, tum aliorum inopiæ. Hic debemus circumspicere, quid domi, quid foris nos premit: debemus perpendere pericula publica & priuata: debemus angustias Ecclesiæ militantis in hoc mundo contra diabolum & eius membra cogitare, breuiter, omnes necessitates urgentes in hac uita animo cogitandæ sunt, quibus ad inuocandum excitamur.

QVARTA caussa est uictoria in tentationibus: unde Iacob. 1. iubemur orare, quoties tentationibus infestamur. Et Christus inquit: Orate, ne intretis in tentationem. Non enim facile uel insidijs diaboli, uel improbitate mundi, uel instigatione uitiosæ carnis superabitur, qui serio & assidue orat. Hinc Salomon: Turris fortissima nomen Domini, hoc est, inuocatio Dei aduersus omnia mala tutissimum est præsidium.

QVINTA caussa, Satanæ uariæ technæ, qui nobis in doctrina & in moribus insidiatur. Paulus Ephes. 6. iubet nos gladium Spiritus, qui est uerbum Dei, sumere contra Satanam per omnem deprecationem & orationem.

SEXTA caussa, fructus uberrimus orationis crebræ: nam consuetudo orandi nos in timore Dei

&

& pietate conseruat. Non enim facile lapsui est expositus, qui perpetuis precibus munitus, pietatem serio meditatur: contra, qui orandi studium negligunt, uarijs casibus sunt obnoxij. Pleriq; qui rapiuntur ad supplicia, ignorant formam precandi à Christo præscriptam: & si qui norunt, interroganti fatentur se rarius orasse.

SEPTIMA caussa, exempla sanctorum, quorum præcipua cura in uita fuit Deum serio inuocare. Iudaicus populus ter in die orauit, mane, meridie, uesperi. Sic & Daniel fecit, atq; adeo alij multi, quorum laudatur pietas. Sed inter nos multos inuenies, qui loco orationis, non solum mane, meridie & uesperi: uerumetiam integris noctibus & diebus scelera perpetrant, ut molle puluinar diabolo faciant, quo securius in illorum pectoribus quiescere poßit. Has grauißimas caussas serio nos cogitare oportet, quo ueternum nostrum pellamus, & ad serio inuocandum excitemur.

Sed quidnam his caußis grauißimis præteritis, inquiunt, Deus scit quibus indigemus, & ipse nobis bene uult. Nam est noster Pater, ergo non opus est, ut nos fatigemus precibus. Respondeo: uerum quidem est, quod Deus sciat quibus indigeamus, & uere est, noster Pater, modo eius filij simus per fidem, neq; ideo petimus, ut Deum doceamus quid ignoret. Sed rursus sciendum est, quod non uult turbari ordinem à se institutum. Vt cum instituit, quod uelit nos alere cibo & potu, quod tamen posset facere

sine

sine istis medijs: ita uult ut bona, quæ cum ad salutem nostram, tum ad huius uitæ sustentiationem pertinent, impetremus precibus quæ ex fide manant. Non habetis, dicit Iacob 4. quia non petitis: petitis & non accipitis, quia male petitis. Et Christus dicit: Dominus dabit Spiritum sanctum petentibus, non dicit, ociantibus aut secure uiuentibus. Petendum est igitur, modo salutaria nobis cupiamus. Agnoscendum est utrunq;, & Dei bonitas, quia paratus est ad dandum petentibus, & nostra inopia, qui ne Spiritum trahere ualemus, nisi nos sustentet.

Tertia circumstantia, quisnam sit inuocandus: de hac circumstantia non opus esset dicere, nisi inuenirentur adhuc, qui sanctos, nescio quos, inuocant. Quare dicam breuiter de hac summopere necessaria circumstantia. Et diserte dico quod solus Deus sit inuocandus. Hic solus Deus est pater, Filius, & Spiritu sanctus. Filius ut idem Deus cum Patre & Spiritu sancto est inuocandus. Deinde est etiam inuocandus, ut Mediator inter nos & Deum. Quod solus Deus sit inuocandus, quatuor rationibus confirmatur, quarum Prima est mandatum: Nam de solo Deo inuocando mandatum habemus. Nunc autem cum nihil placet Deo sine fide, & fides non potest esse sine uerbo: sequitur neminem esse inuocandum, nisi de quo mandatum habemus.

Secunda est promißio: nulla innocatio habet promißionem, nisi quæ fit ad Deum, igitur temere inuocamus id, quod non est Deus.

Tertia est exemplum: nulla exempla sanctorum habemus, qui sanctos inuocârunt: Quare nos insistamus illorum uestigijs, & nulli deferamus hunc diuinum cultum, nisi cui debetur, hoc est, soli DEO.

Quarta est manifesta prohibitio: Dominum Deum tuum adorabis, & illum solum coles. Quare certissimum tenendum est, quod Diabolus inuexerit inuocationem creaturarum, hoc est, sanctorum, propter tres fines. Primum, ut Christo suum honorem interciperet. Deinde, ut ignominia afficeret demortuos sanctos: Præterea ut perirent idolatræ, qui sanctos inuocant. Moneo uos igitur, qui adhuc in errore estis, ut resipiscatis mature, ne præter expectationem incidatis in manus Dei uiuentis. Neq; iuuat, quod quidam se hoc facere dicant bona intentione: nam omnis intentio hominis in rebus salutis est mala, nisi quæ regitur uerbo Dei & Spiritu sancto. Sic enim ipse Deus dicit: Prauæ sunt cogitationes hominis à principio. Et Paulus dicit: Animalis homo, (id est, qui non habet Spiritum Dei) non percipit ea quæ sunt Dei.

Quarta circumstantia per quem inuocandum. Scriptum est enim, quod Deus non exaudiat peccatores: Est nobis datus Mediator Iesus Christus, in cuius nomine inuocabimus, quemadmodum nos hodie Christus in Euangelio docet, inquiens: Quicquid petieritis Patrem in nomine meo, dabit uobis. Huius ergo fiducia, non nostra dignitate freti inuo-

ti inuocabimus, certi quod Deus per ipsum uelit nos exaudire. Verum quia hæc Christi sententia est insignis & plena consolatione, uolo eam distinctius explicare: nam multas admonitiones utiles continet hoc dictum, IN NOMINE MEO, id est, propter me & in agnitione & fiducia mei, & multa complectitur: Nam docet, monet & consolatur.

Quid quæso docet? 1. Excludendam esse dignitatem nostram. Non enim freti nostra dignitate: sed Christi patrocinio inuocabimus. 2. Separandam esse à pia oratione Hypocrisin, Pharisæus in sua oratione multa gloriabatur de sua sanctitate: Non sum, inquit, ut cæteri homines: offero decimas de omnibus quæ posside0: ieiuno bis in Sabbato. Hic non in Christi nomine inuocauit: sed fretus sua sanctitate, uerba fudit inania potius quam orauit. 3. Gloriationem Ethnicam deponendam esse. Ethnici enim putarunt se exaudiri, cum ipsi prius id à Deo meruissent, ut Agamemnon putauit se exauditum iri propter suas Hecatombas. 4. Docet discrimen inter Christianam orationem, & aliorum omnium hominum. Sola enim fides in Christum facit discrimen inter orationem Christianorum & aliorum. Turcæ, Iudæi, Ethnici & similes putant se quidem inuocare, sed reuera non inuocant, quia fiducia Mediatoris sunt uacui, nec agnoscunt illum Deum esse, qui est Pater, Filius, & Spiritus sanctus.

Cuius rei monet hoc dictum, IN NOMINE MEO

MEO? Monet nos nostræ cœcitatis. Nam cum Christus iubet nos petere in nomine suo, non est dubium, quim magna sint illa, quæ sunt nobis petenda. Hoc ergo dicto admoniti, aperiamus oculos & circumspiciamus, quæ publica, quæ priuata: quæ interna, quæ externa: quæ spiritualia, & quæ corporalia bona sunt petenda nobis: & contra, quæ mala sunt deprecanda.

Quomodo consolatur nos hoc dictum, IN NOMINE MEO? Consolatur nos contra duo orationis impedimenta maxima, quæ sunt indignitas & diffidentia. Contra indignitatem enim nostram, uult nos opponere suam dignitatem, cum ait: Petite in nomine meo. Contra diffidentiam uult nos suam promißionem opponere. Verum multi non accipiunt quod petunt, quia male petunt, fidem Christi negligunt, aërem potius uerberant Battologia inani, quam cœlum ardenti fidei affectu penetrant. Hi non possunt iuste conqueri, quod sæpe orent, & nihil impetrent. Quare ne in illorum inueniamur numero, ex fide oremus.

Quinta circumstantia est de rebus, quas petere & quas deprecari oportet. Res petendæ sunt in discrimine triplici. Vel enim agitur gloria Dei, uel agitur salus nostra, uel bona ad huius uitæ commoditatem spectantia aguntur.

Gloriam Dei ante omnia propagari petimus, iuxta illam precationem: Sanctificetur nomen tuum. Verum hic non debemus Deo modum præscribere:

bere: ipse enim scit optime, quo modo sua gloria illustrari poßit: sed uera fiducia petere, & persuadere nobis, quod nos exaudire uelit.

Salutem nostram etiam petimus, sed absq; omni conditione, quia habemus uniuersalem promißionem salutis. Omnis enim qui inuocauerit nomen Domini, hic saluus erit.

Verum bona, quæ ad hanc uitam faciunt, petamus cum duplici conditione, uidelicet si uel gloriam Dei impetratio eius, quod petitur, non impedit, uel nostram salutem remoratur.

Ad eundem modum mala, quæ cum his generib. bonorum pugnant, deprecanda sunt. Primi & secundi generis mala sunt deprecanda sine conditione: at ea mala, quæ nobis in hac uita molesta sunt, deprecanda sunt cum conditione non impeditæ gloriæ Dei & nostræ salutis: omnia enim gloriæ postponenda sunt. Hæc sunt dicta de oratione. Deus det gratiam, ut radicem agant in cordibus nostris per Iesum Christum, cui honor & gloria in secula seculorum, Amen.

IN DIE ASCENSIONIS DOMINI, Marc. 16.

DIscumbentibus vndecim, apparuit Iesus, & exprobrauit illis incredulitatem suam, & cordis duriciem, quod his, qui ipsum vidissent resuscitatum, nō credidissent.

Et dicebat eis: Ite in mundum vniuersum, & prædicate Euangelium omni creaturæ. Qui crediderit & baptizatus fuerit, saluus erit. Qui vero non crediderit, condemnabitur. Porro signa eos, qui crediderunt, hæc subsequentur: Per nomen meum Dæmonia eĳcient, linguis loquentur nouis, serpentes tollent, & si quid lethale biberint, non nocebit eis. Super ægrotos manus imponent, & bene habebunt. Itaq; Dominus quidem, postquam locutus fuisset eis, receptus est in cœlum, & cõsedit à dextris Dei. Illi vero egressi prædicauerunt vbiq;, Domino cooperante, &

te, & sermonem confirmante per signa subsequentia.

ENARRATIO TEXTVS.

HOc festum in Ecclesia institutum est propter Articulum fidei nostræ, in quo profitemur, nos credere in Iesum Christum ascendentem in cœlum, postquam à sua gloriosa resurrectione 40. diebus cum suis discipulis fuisset conuersatus. In hoc festo, ut in alijs, tria sunt perpendenda. Primum historia cum suis circumstantijs. Deinde beneficium, quod nobis collatum est. Postremo, uerus usus & meditatio historiæ. Hæc tria se offerent in enarratione huius Euangelij: cuius summa est, quod Dominus 40. die à sua resurrectione apparuerit discipulis suis, quibus, exprobrata illis prius incredulitate & cordis duritie, dat mandatum prædicandi Euangelium per orbem terrarum, & quis fructus ex prædicatione ea perueniet ad auditores, modo Euangelium fide receperint, ostendit. Præterea ut fides predicationi illorum habeatur, promittit se miraculis doctrinam confirmaturum. Hoc dato mandato uisibiliter in cœlum ascendit, & sedet ad dexteram Patris. Verum discipuli, mandato eius obtemperantes, profecti sunt prædicatum Euangelium, quod Dominus sequentibus signis confirmauit. Hæc Euangelij summa est. Loci tres:

I. Reprehensio Apostolorum.
II. Institutio ministerij uerbi.
III. Ascensio Christi in cœlum.

DE PRIMO.

Quadragesimo die à resurrectione apparuit Discipulis, exprobrauitq; eis incredulitatem illorum & duritiem cordis, quod his qui viderant eum surrexisse, non crediderũt. *Duo reprehendit in Discipulis: Duritiem cordis & incredulitatem, hoc est, radicem & eius fructum. Radix est duritia cordis, quæ cum ab origine sua, tum à propria uiciositate sumit incrementa & uires: non enim potest homo, non afflatus Spiritu sancto, quicquam eorum intelligere, quæ sunt Spiritus Dei. Huius pessimi radicis fructus sunt plurimi & mali. Primus est, qui hic præcipue taxatur, incredulitas. Ex hac postea pessimi pullulant rami, ut inobedientia erga Deum, & quicquid est hac in uita scelerum & flagitiorum. Ex quibus & radicis uirtus non suppressa intelligitur, & quanta incrementa incredulitas sumserit, animaduertitur. Nam hoc est firmissimum indicium, ubi peccatum regnat, illic incredulitas, ueluti imperatrix, cor hominis occupat.*

Præter ea nos hinc discamus primum, ut nos imbecilles, exemplo Apostolorum imbecillium, non desperemus, etiamsi statim non possimus cœlestia mysteria percipere. Semper enim Ecclesia habet sua quædam uulnera, in quæ Dominus noster suum uinum & oleum infundit. Nec est quod quisquam speret, se omnem imbecillitatem posse exuere, donec hoc mortale corpus gestauerit. Verum quemadmodum

dum olim populus Dei, introductus in terram promissam, habuit uicinos hostes Philistæos, contra quos perpetuum bellum gessit: ita nos in Ecclesiam Christi introducti, & internos & externos hostes habemus, contra quos bellum gerendum est nobis, ne ignauia torpeamus. Alterum, quod hic discamus, est, ut ex Christi facto non abijcientis rudes discipulos & imbecilles, cogitemus, quam habeamus clementem Pontificem, qui non abijcit nos propter imbecillitatem, modo aliqua fidei scintilla in nobis fuerit. Deinde & huius exemplo & nos discamus clementer & leniter cum imbecillioribus agere.

DE SECVNDO.

Cum Christus ascensurus in cœlum, mandatum dat discipulis, dicens: Euntes in mundum vniuersum, prædicate Euangelium omni creaturæ: Qui crediderit & baptizatus fuerit saluus erit, Qui vero non crediderit, condemnabitur: Instituit modum erigendi sui regni, & eius regni fructum indicat.

Duobus modis erigitur regnum Christi: Verbo & Sacramento. Eius fructus est salus ciuium: Contra, omnes qui non fuerint in hoc regno ciues, damnationis sententiæ subiacent. Hic uidemus magnum esse discrimen inter regni mundi & regni Christi administrationem: neq; id mirum est. Mundi enim regnum carnale est: Christi uero spirituale. Illud legibus hominum: Hoc uerbo Dei erigitur & conseruatur.

Cæterum quia uerba Domini singulares doctrinas continent, uolo ea paulo fusius & distinctius explicare, quo magis animum Christi erga nos, & beneficia Euangelij intelligamus.

Primum dicit: Euntes in mundum vniuersum: Vides mandatum: mittit enim discipulos suos, non ad unam aliquam nationem: sed ad omnes homines late per orbem habitantes. Hinc diuitias misericordiæ Dei & precium uictimæ Christi æstimemus. Misericordia Dei est, ut omnes, qui per peccatum damnati erant, audiant uocem Filij Dei de salute per Christum consequenda. Neq; enim hoc putandum est, quod Deus uoluerit uocem Filij hominis in uniuerso mundo sonare, ut fructu eius maxima pars destitueretur: sed potius, ut audientes uiuerent, & saluarentur per Christum, modo prædicationem Apostolicam fide reciperent.

Hoc clarius explicatur uoce: Prædicate seu proclamate. Quibus? Omni creaturæ, hoc est, omnibus hominibus, absq; omni conditione personarum, nationum, sexuum. Est enim Deus amans hominum, & uult omnium salutem iuxta illud: Vult omnes homines saluos fieri, & ad agnitionem ueritatis uenire. Sed quid debent Apostoli proclamare? Euangelium, hoc est, lætum nuncium de uictis hostibus generis humani, qui sunt peccatum, mors, diabolus & infernus: de pace facta inter Deum & homines, de salute æterna, quam credentes in Christum hæreditate consequentur. Hæc summa est Euangelij:

angelij: uerum ut hæc summa intelligatur melius, definitionem uberiorem dabo, quam etiam breuiter scripturæ testimonijs declarabo.

Euangelium est doctrina diuinitus reuelata, in qua annunciatur liberatio à peccato, maledictione & ira Dei, & proclamatur remißio peccatorum, salus & uita æterna, credentibus in Filium Dei, propter eiusdem Filij Dei uictimam, ut bonitas & misericordia Dei prædicetur, utq; liberati per Filium fructus Euangelio dignos ex fiducia Filij proferant.

Hæc definitio multa continet, quæ ordine recensebimus & confirmabimus.

PRIMVM dixi, quod Euangelium sit doctrina diuinitus reuelata, id quod ex eo confirmatur, quod est Rom. 6. ubi Paulus Euangelium mysterium absconditum à seculis pronunciat, quibus uerbis apertißime significat, ex humana ratione non pendere Euangelium. Nunc si ratio ulla pacto potuisset suo acumine hanc doctrinam perspicere, nequaquam mysterium absconditum à seculis dicendum fuisset.

DEINDE dictum est in definitione, quod in Euangelio annuncietur liberatio à peccato, maledictione legis, & ira Dei. Dicit enim Daniel Propheta, Christum ablaturum esse peccatum: & Paulus maledictionem Legis, per Christi aduentum, abolitam esse docet: Pater cœlestis de cœlo dicit se placatum propter Filium. Hoc uerißimum esse experiun-

periuntur etiam omnes pij testimonium habentes, Spiritus sancti, per quem clamant: Abba Pater. Quod profecto non facerent, nisi certo statuerent, ablatum peccatum, maledictionem legis abolitam, et iram Dei placatam.

TERTIO loco additur, quod in Euangelio proclametur remißio peccatorum, salus & uita æterna: ita enim ipse Dominus ait Luc. 24. Sic scriptum est, & ita oportebat Christum pati, & prædicari in nomine eius pœnitentiam, & remißionem peccatorum omnibus gentibus. Et in hodierno Euangelio dicit: Qui crediderit, saluus erit. Et ipse Dominus dicit: Qui credit in Filium, habebit uitam æternam. Quid multis? uniuersa scriptura remißionem peccatorum, salutem & uitam æternam pollicetur omnibus amplectentibus Euangelium.

Verum quia hæc beneficia non contingunt omnibus: Cain enim, Iudas, Saul et multi alij perierunt, & hodie, proh dolor, magna pars mundi ruit in æternum exitium, additur in definitione QVARTO loco, quod hæc beneficia contingant credentibus. Clare .n. dicit Dominus: Qui credit in me non peribit: sed habebit uitam æternam: Ne quis aūt hoc ex operum conditione pendêre existimet, Paulus iustificari hominem sine operibus scribit, & idem pronunciat uitam æternam donum Dei esse per Iesum Christum, id est, contingere credentibus in Christum, non suo merito: sed Christi beneficio.

QVINTO additur: propter Filij Dei uicti-

mam.

nam. Sic .n. ait Paulus: Per re demtionem quæ est in Christo Iesu. Vox enim ἀπολύτρωσις, qua Paulus utitur, significat redemtionem, quæ fit soluto precio pro capitis pœna. Tale precium pro nobis soluit Christus, quando pro nobis factus est peccatum, ut nos fieremus iusticia Dei in ipso, 2. Cor. 5.

SEXTO additur: ut bonitas & misericordia Dei prædicentur. Quod confirmatur exemplo cohortis Angelorum canentis nato Domino hunc hymnum: Gloria in excelsis Deo, & in terra pax, & hominibus bona voluntas. Hoc ideo esse factum existimemus, ut omnes, qui hunc Christum agnoscunt, discant castißimorum Angelorum exemplo bonitatem & misericordiam Dei prædicare, præsertim cum natura clamitet reddendam esse gratiam bene meritis.

POSTREMO in definitione Euangelij additur, ut fructus Euangelio dignos edant liberati per Euangelium. Dicit enim Paulus Ephes. 2. nos in Christo Iesu creatos ad bona opera, in quibus ambulandum est. Et idem Paulus dicit, nos in luce debere ambulare, cum simus lucis filij. Quomodo enim quæso, conuenit, nos ex seruitute peccati exemtos esse, & tamen peccati seruitute & eius iugo premi? Apparuit, inquit Paulus, gratia Dei salutaris omnibus hominibus, ut abnegatis omni impietate & humanis desiderijs, sobrie, pie & iuste uiuamus in præsenti seculo.

Cum igitur firmis rationibus ostendimus per

Euan-

Euangelium tolli peccatum, maledictionem & iram Dei, & succedere in horum locum iusticiam, salutem & uitam æternam propter Christum, dum in ipsum credimus, & quod uelit nos Deus, propter hoc beneficium suam bonitatem prædicare ac in tota uita gratitudinem ostendere, sequitur Euangelium esse, sicut dixi, doctrinam diuinitus reuelatam, in qua annunciatur liberatio à peccato, maledictione legis & ira Dei, & proclamatur iusticia, salus & uita æterna, omnibus credentibus in Christum, propter eiusdem uictimam, ut bonitas & misericordia Dei prædicetur, & ut liberati per Euangelium dignos Euangelio fructus edant.

Hæc de Euangelio sint dicta. Quod autem additur de Baptismo, quo beneficium Euangelij applicatur & obsignatur, dicam alio tempore, quod & audiuimus Dominica prima quadragesimæ.

DE TERTIO LOCO.

Iam sequitur locus, qui est proprius huius Festi: nam quod Dominus in cœlum ascenderit, narrat Euangelista. Quare de ascensione Christi in cœlum, quæ est Articulus fidei nostræ, pauca dicam, idq; clarißime.

In hoc ergo Articulo de ascensione Domini sunt tria nobis in primis spectanda. 1. Descensus: nam prius quam ascenderit, descendit. 2. Ascensio. 3. Fructus ascendentis Christi.

In descensu Christi de cœlo in terram duo spectanda sunt: Donum & exemplum. Donum quidem,

tem, quod Christus de cœlo descenderit, & huma=
nam naturam assumserit, ut per suam uictimam pec=
cata nostra expiaret. Per Christi enim uictimam placatus est Pater, & propter Mediatorem Chri=
stum ita humiliatum, omnes credentes recipiuntur, & sunt filij & hæredes Dei. Ideo enim Dominus descendit de cœlo, ideo se humiliauit & deiecit, ut nos ascenderemus ex terris ad cœlos, & ut exalta=
remur ad æternam uitam & gloriam. Exemplum uero, ut & nos descendamus & humiliemur. 1. Pe=
tri 2. Christus passus est pro nobis, nobis relinquens exemplum, ut sequamur uestigia eius.

Ascensus Christi in cœlum qualis fuerit, osten=
dit scriptura. Ascendit uisibiliter, corporali & Phy=
sico motu, & nubes suscepit eum in cœlum. Vnde illud: Ascendit supra omnes cœlos: Ephes. 4. Neq; enim ascendendo humanam naturam in diuinam mu
tauit, aut ita diffudit, ut sit ubiq; cum diuinitate.

Fructus ascendentis Christi est multiplex, sicuti ex uarijs scripturæ locis colligere est facile.

PRIMVS ergo fructus est, quod Christus sit triumphator suorum hostium, qui sunt peccatum, mors, diabolus, infernus. Hos enim hostes deuicit, & super eis triumphum egit, per suam gloriosam ascensionem. Deleuit peccatum, quando est factus uictima pro peccato. Deleto peccato exarmata est mors, nam peccatum est aculeus mortis. De=
structa morte: Diabolus suas uires & arma ami=
sit. Postremo quia infernus tantum eos deuorat,

qui

qui sub peccato, morte & Diabolo sunt, sequitur Christum peccati, mortis Diaboli uictorem, infernum quoq; deuicisse.

SECVNDO ascendit, ut sit nobis caput, quod in cœlum prius ascendit, quod nobis uiam monstret: unde Iohan. 14. Ego abeo, paratum uobis locum, & assumam uos ad me.

TERTIO ascendit, ut de cœlo spargat radios suæ uirtutis in uniuersum mundum. Ephes. 4. Ascendit supra omnes cœlos, ut omnia impleat. Non ergo ascendit, ut abesset: sed ut præsenti uirtute regat cœlum & terram, & adsit suæ Ecclesiæ usq; ad consummationem seculi.

QVARTO ascendit, ut det dona hominibus, Ephes. 4. Ipse autem dedit, alios quidem Apostolos, alios Prophetas, alios Euangelistas, alios Doctores. Hoc est, ascendit ut sit efficax in ministerio, illud uirtutibus admirandis confirmans & obsignans in cordibus hominum.

QVINTO ascendit, ut habeamus in cœlo aduocatum. 1. Iohan. 1. Si quis peccauerit, habemus aduocatum apud Patrem, Iesum Christum iustum, & ipse est propiciatio pro peccatis nostris.

SEXTO ascendit, ut ad se corda nostra trahat, Matth. 6. Vbi est thesaurus tuus, illic & cor tuum: Coloß. 3. Si surrexistis cum Christo, quæ sursum sunt quærite, ubi Christus sedet ad dexteram Patris: debet ergo nostra conuersatio esse in cœlo, ubi noster saluator in gloria sedet, cui cum Patre

&

& Spiritu sancto sit honor, laus & gloria in secula seculorum, Amen.

DOMINICA SEXTA POST PASCHA, *Iohan. 16.*

CVm venerit Paracletus, quem ego mittam vobis à Patre, spiritus veritatis, qui à Patre procedit, ille testimonium perhibebit de me. Quin & vos testes estis, quia ab initio mecum estis. Hæc loquutus sum vobis, ne quid offendamini. Alienos à Synagoga facient vos. Sed veniet tempus, vt quisquis interficiet vos, videatur cultum præstare Deo. Et hæc facient vobis, quia non no-

uerunt Patrem neque me. Sed hæc locutus ſum vobis, vt cum venerit tempus illud, reminiſcamini eorum, quod ego dixerim vobis. Hæc autem vobis ab initio non dixi, quia vobiſcum eram.

ENARRATIO TEXTVS.

EST & hoc Euangelium pars concionis Christi, quam habuit ad diſcipulos pridie quàm pateretur: cuius ſummam nuper audiuimus. Hic autem textus continet promißionem aduocati Spiritus ſancti, qui aderit Eccleſiæ, quando ipſa ab impio mundo perſecutionem patietur. Nam Christus futurum eſſe pronunciat, ut tanta rabie ferantur aduerſus Eccleſiam impij homines, & præſertim Iudæi, ut religionis Zelo ruant toto impetu contra pios: adeoq; perſuadeant mundo cultum quendam Dei eſſe pios trucidare, eosq; extra ſuos cœtus eijcere. Huius autem furoris cauſſam eſſe ait ignorantiam & cæcitatem, nimirum quod nec Dei iram aduerſus peccatum agnoſcant, nec beneficia Christi intelligant. Loci tres.

I. Officia Spiritus ſancti & miniſtrorum uerbi in Eccleſia.

II. Admonitio, ne pij ſcandalo offenſi abijciant confeßionem & fidem.

III. De cruce piorum & eorum glorioſa liberatione.

DE PRIMO.

Cum autem venerit Paracletus, quem ego mittam vobis à Patre, is, teſtabitur de me:

me: sed & vos testabimini. Hæc uerba primam doctrinam huius Euangelij continent, nimirum quòd Spiritus sanctus & Apostoli, adeoq; eorum successores debeant testari de Christo.

De Spiritu sancto hæc sunt colligenda ex textu. 1. quod sit unus Deus cum Patre & Filio. 2. quod sit distincta persona à Patre & Filio. 3. quod procedat à Patre & Filio. 4. quod detur Ecclesiæ à Christo. Cur autem detur Ecclesiæ exponitur, nimirum ut sit Paracletus, ut sit doctor ueritatis, ut testetur de Christo, de quibus officijs, breuius ideo dicam, quia hæc sunt repetenda die Pentecostes.

Cur uocatur Paracletus seu aduocatus? ut hac appellatione innuitur Ecclesiæ persecutio & accusatio siue condemnatio à prophano mundo: Ita expresse significatur, quod non sit deserenda à Christo tempore persecutionis: sed Christus mittat ei aduocatum, nempe Spiritum sanctum.

Conditiones autem aduocati sunt quatuor. Prima, ut adsit reo, id est, ei qui uim aut iniuriam patitur, seu accusatur ab impio mundo. Secunda, ut caussam hominis adeoq; totius Ecclesiæ in se recipiat tanquam suam. Tertia, ut doceat & admoneat errantem, & instruat, ne caussa cadat. Quarta, ut consoletur afflictum: proinde cum Spiritus sanctus aduocatus dicitur, significatur, quod sit Ecclesiæ patronus, caussam eius in se recipiat, doceat ac consoletur Ecclesiam.

Deinde dicit textus, quod Spiritus sanctus sit

futurus Doctor ueritatis: quo nomine primum indicatur, quod homines suopte ingenio ueritatem salutarem assequi non poßint. Deinde quod ueritatis doctrina non sit legis sed Euangelij: legis enim doctrinam ratio aliquo modo suopte ingenio intelligit. Tum quod Spiritus sanctus in docentibus & discentibus sit efficax. Facit enim, ut docentes intelligant ueritatem, & discentes recipiant. Præterea admonemur, ut hunc doctorem ueritatis imploremus, ut nobis clauem scientiæ donet, caueamusq́ue ne nostra impuritate ipsum castum Spiritum à nobis pellamus. Nam cum sit sanctus, id est, mundus, castus, & sanctos efficiens, non habitat in corde impuro, id est, in eo quod in suis sordibus se inuoluit, & ut sus in uolutabro se coinquinat.

Ad hæc dicit: hic Spiritus sanctus testabitur de me: cuius officij participes etiam erunt ministri uerbi.

Sed quid testatur Spiritus sanctus de Christo? & quid de eodem testabuntur ministri uerbi? Primum testatur Spiritus S. & ministri uerbi de Christo, quod sit uerus Deus secundum scripturam, unus in diuinitate cum Patre & Spiritu sancto, sicuti nos in symbolo profitemur. Secundo testatur Spiritus sanctus, quod Christus sit uerus Homo, iuxta symbolum: Qui conceptus est de Spiritu sancto, natus ex Maria uirgine. Tertio testatur Spiritus sanctus, quod Christus, etsi Deus & homo: tamen unus sit Dominus, unus Christus, una persona, quemadmodum

modum symbolum testatur, & Christus ipse de se, cum ait: Nemo ascendit in cœlum, nisi qui descendit de cœlo filius hominis, qui est in cœlo. Quarto testatur Spiritus sanctus de Christi officio, quod sit Pontifex & Rex. Pontifex quidem, quia uictima Patrem placauit, qui sua intercessione nos Deo adducit. Rex uero, quod hostes nostros deuicerit, peccatum, mortem, Diabolum, infernum, & ad iudicium sit uenturus iudicatum uiuos & mortuos. Hæc quatuor spiritus testatur de Christo: hæc quatuor nobis in symbolo de Christo commendantur: Hæc quatuor omnes sinceri ministri Dei testabuntur de Christo, donec uenerit ad iudicium.

DE SECVNDO.

Hæc locutus sum vobis, vt non scandalizemini. Significat Christus, in quem finem ita multum de Ecclesia, de Spiritu sancto, de sua morte & resurrectione dixerit: nimirum ut his confirmati, ne cum reliquo mundo scandalizentur. Hæc admonitio admodum necessaria est omnibus temporibus: nam mundus est plenus scandalis: Væ, inquit Christus, mundo à scandalis: significans grauia supplicia manere eos, qui ob scandalum ab Euangelio deficiunt. Vt autem unusquisq; nostrum recte iudicare posit de scandalo, plenam doctrinam de scandalo proponam.

Scandalum in genere est, quicquid impedit hominem à recto Euangelij cursu: hoc est, dictum, uel factum, uel apparentia, ut ita dicam, externa, quod

cuidam, uel caussa, uel occasio offensionis est, ut à recto salutis cursu, uel impediatur, uel deflectat.

Huius scandali plura sunt genera. Est enim unum scandalum, quod datum uocant. Alterum quod acceptum nominatur, quæ qualia sint, definitionibus & exemplis declarabo.

Datum igitur scandalum, est quod oritur aut ex facto dictóue in se malo, aut ex facto dictóue in se indifferenti, id est, nec bono nec malo, sed intempestiue commisso. Vtrumq; grauiter prohibitum est uoce Dei: & Christus pronunciat melius esse hominem demergi in medium maris, quam ulli esse scandalo. Exempla sunt hæc: Arius negauit diuinam naturam in Christo, qua re plurimos offendit, & fuit & sibi & alijs multis caussa æternæ damnationis. Dauid suo adulterio scandalo fuit omnibus sui regni incolis, qui nisi resipuisset, æternum perijsset. Contra hoc scandalum orat Salomon, cum inquit: Custodi me à laqueo quam posuerunt mihi, & à scandalo operantium iniquitatem. Hoc scandali genere maxima pars mundi offensa hæret in damnatione, & quotidie multi præcipites dantur in ruinam hoc scandalo offensi, cum priuatim, tum publice. Priuatim offenduntur pueri, serui, coniuges. Pueri uident parentes à cultu Dei abstinere, abstinent & ipsi: audiunt ipsos parentes iurare, iurant & ipsi eorum exemplo: audiunt eos impudice loqui, illi mox exemplum imitantur: iniqua .n. tenacius hærent: uident potantes, fallentes, inique cum proxi-

mis agentes, illi quoq;, ut discipuli, easdem artes discunt: sed uæh illis per quos hæc scandala fiunt. Illi enim seminarium Ecclesiæ Christi turbine & tempestate scandalorum deijciunt & calcant.

Hoc domesticum scandalum est semen omnium malorum in mundo. Ea enim quæ pueri à parentibus discunt, retinent senes, & eadem quoq; suos pueros docent. Quare parentes qui Deum timent, summa cura cauere debent, ne suis pueris sint scandalo: pie igitur loquantur, recte omnia agant, Deum colant, & suos pueros ad simile studium inuitent, ac eos in correptione & admonitione Domini erudiant, quemadmodum Paulus monet, & perpetuo meminerint huius dicti Christi, quod est Marci 9. Quisquis offenderit unum ex paruis istis, qui credunt in me, bonum esset ei potius, si circumponeretur saxum molare circa collum eius, & proijceretur in mare.

Præterea hoc scandalum etiam committitur, cum à magistratu, tum à subditis. Vt cum Hieroboam uitulum adorandum prostituit in Samaria: cum idem tyrannide sanctos Dei Prophetas persecutus est. Est autem hoc scandalum grauißimum in ministris Ecclesiarum, cum illi uel praua doctrina, uel impura uita multis præbent occasionem male loquendi de Euangelio, & pluribus infirmis efficacem occasionem lapsus præbent: ut sunt auari, scortatores, potatores, homicidæ & alij, qui suis moribus offendunt Ecclesiam, qui sane cordatis

Episcopis deponi deberent, ne sua ruina plures secum in lapsum traherent. Neq; subditi hic excusari debent: uidemus enim qualis sit mundus: omnes corrupti sunt. Quis non ebrietate offendit? Quis non temeraria iurandi consuetudine scandalizat? quotus quisq; non aliquem laqueum struit ad offendiculum?

Verum quia scandalum datum non est simplex. Aliud enim ex malo datur dicto aut facto. Aliud datur ex facto non in se malo, sed intempestiue facto: sciendum est quòd primum genus absq; omni conditione fugiendum sit omnibus, quibus salus æterna curæ est. Verum quantum ad illud scandalum attinet, quod datur ex indifferenti re, non semper fugiendum est, sed hoc iuxta hominum discrimen est agendum. Quidam homines sunt firmi, ut qui iam norunt Christianam liberatem: Quidam sunt infirmi, qui habent initia religionis: sed non sunt satis edocti de Christiana libertate: Quidam sunt obstinati et indociles & contumaces. Primum genus non offenditur usu rerum indifferentium, imo potius gaudet de Christiana libertate. Tertium genus offenditur quidam, sed eos non curabis: sunt enim hostes Christi. Neq; ab usu rerum indifferentium abstinebis propter ipsos, multo minus abstinendum est à ueris uirtutibus: ut sunt uerus cultus Dei, uera inuocatio, uera fidei confeßio: Neq; à uera doctrina, sed Christi exemplo, inuitis etiam portis inferorum, uerum Euangelium doce

&

& profitere. Sic enim Christus fecit: sic Prophetæ: sic Apostoli, adeoq; omnes pij omnibus temporibus. Solet communiter dici, quod qui recte iudicat, recte docet, & recte facit, non debeat propter scandalum abstinere ab eo, quod rectum est. Hoc sane uerissimum est, & confirmatur etiam Apostolorum exemplis: Verum de medio genere hominum, hoc est, de infirmis notanda est regula Pauli: Priusquam offendam infirmum meum fratrem, non uescar carnibus in æternum. Ad eundem modum, de alijs rebus Adiaphoris iudicandum est: Nam in omnibus nostris factis, ratio mutuæ caritatis & ædificationis habenda est.

Verum hoc datum scandalum, de quo iam dictum est, habet & aliam differentiam à discrimine personarum sumtam. Aliæ enim personæ in aliqua dignitate constitutæ sunt: aliæ obscuræ priuatam uitam degentes. Scandalum quod datur à persona, in aliqua dignitate constituta, multo est eo grauius, quam quod datur à priuata persona, quæ non in dignitate aliqua est, atq; ideo meretur grauiora supplicia, cum propter personam ipsam, quæ suum locum, in quem à Deo euecta est, commaculat, tum propter homines alios, quibus lapsus causam præbuit efficaciorem, suo exemplo malo. Vt enim quo ingentius fuerit saxum cadens ab alta rupe, eo plura fragmenta facit: ita quo dignior fuerit persona, & in sublimiori dignitatis culmine constituta, eo plures in lapsum secum trahit cum cadit. Vt mini-

ster uerbi peccans ebrietate, scortatione, homicidio, aut alio flagicio, maiori offendiculo est, quam miles, aulicus, aut nauta siue rusticus, atq; adeo maiori pœna coercendus & puniendus est: nam plures secum in ruinam trahit. Ad eundem modum de alijs iudicandum est. Dauid in regno Iudaico, non solus adulter & homicida erat: attamen eius peccatum ob maius scandalum inde ortum, in conspectu Dei aliorum delictis multo fuit atrocius: Quare & grauioribus pœnis, præsertim corporalibus est punitus. Multo grauius peccat ebriosus paterfamilias, quam seruus: Nam ille exemplum domesticum est: hic ut contemtus, non nisi ab improbis in exemplum trahitur. Atq; hactenus de dato scandalo.

Acceptum scandalum est, quod aliquis sibi sumit à rectis factis aliorum, aut alijs rebus: et est duplex: Humanum & Diabolicum. Humanum partim impiorum, partim piorum est. Impiorum quidem, quando impij offenduntur aut recte factis piorum, aut libero Adiaphororum usu, aut etiam externa Ecclesiæ forma. Nam cum impij uident cruce premi pios, & esse ueluti reiectamenta in mundo, occasionem inde maioris ruinæ accipiunt impij: ut Iudæi, qui offendebantur humilitate Christi & calamitate Ecclesiæ, quemadmodum hodie offunduntur multi uulneribus Ecclesiæ. Contra pij accipiunt scandalum, quando uident impios florere: quando Ecclesia à Tyrannis opprimitur: cum multi innocen-

nocentes trahuntur ad supplicia: cum hæresibus turbari Ecclesiam animaduertunt. Verum hoc scandalum rursus superant, partim confirmante eos Spiritu sancto: partim exemplis Ecclesiæ Christi: partim ardentibus precibus. Nec ullum præstantius est aduersus huius generis scandala remedium, quam opponere perpetuam consuetudinem Dei, qui in hoc mundo ideo sinit Ecclesiam suam obrui uarijs calamitatibus, ut olim glorificetur cum filio suo dilecto Domino nostro Iesu Christo.

Diabolicum scandalum est, cum homines præpostere captant, quæ ad peccandi licentiam obtendunt, ut Cham, qui absq; dubio ita proterue insultauit Patri, ut sibi impune peccandi licentiam acquireret. Tales hodie uidemus permultos, qui uicia sanctorum Patrum plusquam studiose conquirunt, ut incestum Loth, ebrietatem Nohæ, concubinatum Abrahæ, adulterium & homicidium Dauid, periurium Petri, durius iugum quod imposuit Ægyptijs Ioseph, rapinam Zachæi, ut sine pudore ad omnem nequitiam se prostituant: imo ex hominum uicijs quærunt, quomodo se obdurent ad Dei contemtum. Quare non immerito hoc genus scandali Diabolicum uocatum est, ut quod calumnijs fulcitur in contumeliam Dei.

DE TERTIO.

Tertius locus est de persecutione seu cruce Ecclesiæ. De quo loco uide supra Dominica tertia à Paschate.

DOMINICA PENTECOSTES, *Euangelium Iohan. 14.*

SI quis diligit me, sermonem meum seruabit, & Pater meus diliget eum, & ad eum veniemus, & mansionem apud eum faciemus. Qui non diligit me, sermones meos nõ seruat: & sermo quem auditis non est meus, sed eius qui misit me Patris. Hæc locutus sum vobis, apud vos manens. Paracletus aũt ille, qui est Spiritus sanctus, quem Spiritum mittet Pater in nomine meo, ille vos docebit omnia, & suggeret vobis omnia, quæcunque dixi vobis. Pacem relinquo vobis,

pacem meam do vobis, nõ quomodo mundus dat, ego do vobis. Ne turbetur cor veſtrum, neqꝫ formidet. Audiſtis quod ego dixi vobis, Vado, & venio ad vos. Si diligeretis me, gauderetis vtiqꝫ, quod dixerim: Vado ad Patrem, quia Pater maior me eſt. Et nunc dixi vobis, priuſquam fiat, vt cum factum fuerit credatis. Poſthac non multa loquar vobiſcum. Venit enim princeps mundi huius, & in me non habet quicquam. Sed vt cognoſcat mundus, quod diligo Patrem: Et ſicut mandatum dedit mihi Pater, ſic facio: Surgite, eamus hinc.

ENARRATIO TEXTVS.

HOc feſtum, quod Pentecoſten, id eſt, quinquageſimam uocamus, eſt inſtitutum in memoriam confirmati Euangelij die quinquageſimo à reſurrectione Chriſti. Nam eo die Dominus noſter mittit de cœlo Spiritum ſanctum, qui ſedet ſuper Apoſtolos uiſibiliter inſtar flammæ ignis, qui non ſolum Apoſtolos in omnem ueritatem, iuxta promiſsionem Chriſti deducit: uerum etiam toti mundo confirmat Ieſum in cœlo eſſe, & inde hoc ſtupendo facto ſuam confirmat doctrinam. Sicut enim quinquageſimo die poſt Paſcha Iudaicum, quod primum comederunt in Ægypto, lata eſt Lex: & eius doctrina magnis miraculis confirmata eſt, quemadmodum ſcribitur Exod. 19. Ita poſt uerum Paſcha, id eſt, poſt occiſum agnum Dei, qui eſt Ieſus

Chriſtus,

Christus, uoluit Deus Euangelium filij sui confirmare hoc mirando facto, id est, uisibili donatione Spiritus sancti, quemadmodum in uespertina concione fusius audiemus.

Iam Euangelium dulcissimum accedamus, quod est etiam pars illius longæ concionis, quam habuit Dominus ad discipulos pridie quam pateretur. Summa autem textus, quem audiuistis, est, quod Christus tradat ueram notam fidei & dilectionis Dei, & eiusdem fidei & dilectionis fructus, nimirum ut discipuli sint pacatis conscientijs per Spiritum sanctum, quem promittit Patrem missurum in suo nomine. Monet etiam Christus de sua contra Satanam uictoria, ut uel ex hac uictoria cognoscat Mundus, quam carus sit Patri. Pertinent autem hæc omnia ad confirmandos discipulos, ne scandalo Crucis à confeßione deficiant. Loci quatuor.

I. Vera nota fidei & dilectionis Dei.

II. Fructus & usus seruati uerbi Dei.

III. Promißio Christi de Spiritu sancto Paracleto.

IIII. De pace quam suis promittit Christus.

DE PRIMO.

Si quis diligit me, sermonem meum seruabit. Hæc uerba diligenter obseruemus. Veram enim notam fidei & dilectionis Dei ostendunt. Qui diligit Christum, libenter Ipsum audit: libenter seruat, quod audit: libenter facit quod seruat.

Hæc

Hæc enim natura coniuncta sunt. Videmus inter homines hunc morem esse, quod non sine tœdio eos audiant, erga quos non optime sunt affecti: Contra nihil magis expeti, quam ut magis audiant cum summa animi obseruantia eos, quos intime amant, præsertim cum sciant sapienter & prudenter, multa salutaria & utilia ab illis dici.

Sed quis est sermo Christi? Primum agere pœnitentiam. Ita.n. & eius præco Iohannes Baptista, & ipse suam concionem est orsus. Hic eius affectus erga nos indicatur: Nam sine pœnitentia impoßibile est saluari. Vnde dicit: Nisi pœnitentiam egeritis, omnes peribitis. Secundo, credere Euangelio, hoc est, statuere Christum sibi talem esse, qualis nobis per Euangelium annunciatur, id est, saluator, iustificator & redemtor. Huius fidei finis est salus animarum, 1.Pet.1. & apud Iohannem: Qui credit in Filium, habet uitam æternam. Tertio, ex hac fide fructum producere. PRIMVM, pietatem erga Deum seu cultum Dei. SECVNDVM, innocentiam uitæ, & sanctificationem animi & corporis. TERTIVM, dilectionem proximi manantem ex uera fide & sincero corde, & bona conscientia. QVARTVM, opus uocationis facere in timore, in gloriam Dei & utilitatem proximi. Has omnes uirtutes patientia uera ornat, quæ est quædam erga Deum sub cruce obedientia. Qui meus uult esse discipulus, inquit Dominus, tollat crucem suam & sequatur me.

Quid?

Quid? Cum tam multa requiris, An non sola fide iustificamur & saluamur? Verum quidem est: Sed discernendum est inter salutis caussas, & obedientiam quam requirit à suis Deus. Sola fide iustificamur: sed iustificati noui facti sumus homines, nempe filij Dei, qui iam exemplo Patris nouam & beatam uitam degere debemus.

Verum hic quoq; tenendum est, quod ut duplex nota est filiorum Dei: ita etiam duplex est nota filiorum Satanæ. Nota enim filiorum Dei, alia est interna, alia externa. Interna est pœnitentia, fides, pietas, bona conscientia. Externa est auditus uerbi, & honesta conuersatio inter homines. Nam ut Christus hic indicat amorem sui uerbi & auditum, notam esse suorum discipulorum: Ita Petrus honestam conuersationem requirit inter homines, unde Deus glorificari, & Ecclesia ædificari poßit: At nota filiorum Satanæ interna est, esse sine pœnitentia, sine fide, sine pietate, mala conscientia, imperium malorum affectuum, externus contemtus uerbi & improba uita. Has notas obseruate, et unusquisq; seipsum examinet, utrum sit inter filios Dei censendus, an inter filios Satanæ. Si inter filios Satanæ se senserit esse, reuocet quam primum gradum, ne citius opinione præcipitetur in iudicium. Si inter filios Dei se intellexerit esse, agat gratias Deo, petat incrementa fidei, dilectionis & aliarum uirtutum, petat se confirmari Spiritu sancto, ne Satanæ technis à pio sanctoq; cursu abducatur.

DE

DE SECVNDO.

Et Pater meus diliget eum & ad eum veniemus, & apud eum mãſionẽ faciemus. Hic recitantur dulciſsimi fructus ſeruati uerbi Chriſti.

PRIMVS eſt, quod Pater diligit ſeruantes uerbum Chriſti. Habet enim eos caros in dilecto, Eph. 1. Hoc quantum ſit bonum ex eo intelligi poteſt, quod qui in Chriſtum non credunt, manent ſub ira Dei iuxta illud: Qui non credit in Filium, manet ira Dei ſuper eum. Vbi ira Dei eſt, ibi peccatum, mors, damnatio, infernus, diaboli Tyrannis, breuiter, omne malum. Contra, ubi amor Dei, ibi uicti hoſtes ſunt, ibi ſalus, ibi gaudium, ibi uita æterna. Cogitemus ergo de hoc primo fructu ſeruati uerbi Chriſti, ut eius cogitatione magis accendamur ad amorem uerbi.

SECVNDVS fructus eſt: & ad eum, inquit, veniemus. Quo aduentu nullus honor maior eſſe poterit. Si Deus Pater, Filius & S. ſanctus ueniunt ad eum, qui ſeruat ſermonem Chriſti, profecto ſequitur, quod antea non uenerint ad ipſum: ſed fuerit ſub Diaboli poteſtate, & in regno tenebrarum, ubi mors & damnatio regnant. Magna amicitia eſt, ſi Rex uenit ad ſubditum, magnus honor eſt à maiori uiſitari: ſed huic honori nullus alius conferri poteſt, quod Deus Pater, Deus Filius, & Deus Spiritus ſanctus ueniunt ad hominem diligentem Chriſtum, & ſeruantem ſermonem eius.

TERTIVS fructus eſt, quod non ſolum Tri-

nitas ueniat ad hominem seruantem sermonem Christi: uerum etiam faciat mansionem apud eum, & in eo maneat. Significat Christus hac dulcißima promißione, audientes uerbum Christi & illud seruantes esse templa Trinitatis, in quibus habitat Pater, Filius & Spiritus sanctus. Tametsi autem tota Ecclesia, unum Dei templum dicitur: tamen singuli Christiani, singula Spiritus sancti Templa sunt. Ecce quam magnifica est hæc promißio. Si quis promitteret misero homini magnum auri thesaurum, merito sane gauderet & exultaret, quod è paupere & misero, diues & felix esset factus. Verum hic longe maximus thesaurus promittitur, nempe inhabitatio Trinitatis in nobis, quæ omnibus thesauris in infinitum præstantior est.

Sed quid facit Pater inhabitans in homine? quid Filius? quid S. sanctus? Pater homines in quibus habitat sua politia, protegit & tuetur aduersus furores Satanæ, cum in omnes incredulos plenum imperium exerceat Satan. Filius eosdem sua sapientia & luce docet & illuminat, contra omnes nebulas omnium tenebrarum. Spiritus sanctus eosdem sua sanctitate sanctificat, consecrat & ungit in Prophetas, reges, sacerdotes & sanctos Domini. In Prophetas quidem, quia ea uidemus oculis fidei nostræ, quæ nullus corporalis oculus intueri potest: ea audimus auribus fidei, quæ nulla auris corporalis percipere potest. De hoc Prophetico munere concionatur Iohel, quemadmodum Lucas etiam meminit

Act. 2.

Act.2. In reges, cum quia Dei filij effecti sumus per uictoriam Christi, tum quia uirtute Christi dominamur morti & inferno, Luc.22. dispono uobis regnum, quemadmodum pater disposuit mihi. In Sacerdotes, quia cum credimus in Christum, habemus ius offerendi Deo sacrificium laudis: habemus libertatem inuocandi Deum, per Christum unicum Mediatorem, & summum sacerdotem, habemus autoritatem docendi uerbum Dei, sed quilibet pro suæ uocationis ratione. In sanctos uero, quia per fidem in Christum non aliter reputamur puri, quam si legem perfecte impleuissemus. Vide quam multiplices fructus adfert secum obseruatio & amor uerbi Christi: nulla maior dignitas, nulla gloria, nullum decus magis eximium esse potest. Sed quid hinc discemus? ut digne uiuamus tanto honore, ne nostra impuritate Deum expellamus è cordibus: sed potius ipsum perpetuis laudibus celebremus in uera pietate & sanctificatione. Quod huius nos monere tanta dignitas debeat, docet Petrus 1.Petri.2. ubi ita ait: Vos estis genus electum, regale sacerdotium, gens sancta, populus quem sibi DEVS ut proprium uendicat, ut prædicetis uirtutes illius, qui è tenebris uos uocauit in admirabilem suam lucem. Qui quondam eratis non populus, nunc estis populus Dei: qui quondam non consecuti misericordiam, nunc estis misericordiam consecuti. Hinc infert Apostolus: Abstinete ergo à carnis cupiditatibus, quæ militant aduersus animam, &

conuersationem uestram habete honestam inter gentes. Quot igitur beneficia Dei erga nos audimus, tot erunt nobis stimuli ad pie sanctéq; uiuendum. Quare cum Christus hic tanta promittat, & cum diuina Trinitas in credentibus habitet, demus operam, ut simus mundi & puri, quemadmodum decet templa Dei esse: simus spirituales reges, ut dominemur peccato, & non amplius seruiamus ei in concupiscentijs nostris: simus sacerdotes, qui Deo uiuas hostias offeramus, eumq; ex fide Christi inuocemus: simus sancti & segregati à prophanis mundi turbis, ne in pristinas sordes rursus incidamus.

DE TERTIO LOCO.

Paracletus autem Spiritus sanctus, quem mittet pater in nomine meo, ille docebit vos omnia &c. Hæc est Christi promißio, qua pollicetur suis Spiritum sanctum. Antea audiuimus, quæ sit Christianorum dignitas: nunc quid cum hac dignitate coniunctum sit audiamus. Et quia hæc pro illorum dignitate explicare non possumus, uolumus infantum more de singulis, quæ hic dicuntur in hac magnifica promißione, balbutire. Continent igitur hæc pauca uerba septem de Spiritu sancto puncta, quæ breuiter recitabo, & ad nostrum usum accommodabo. Hæc enim puncta caussas mißi & dati Spiritus sancti continent.

PRIMVM dicitur Paracletus: hac de appellatione, etsi non nihil dixi die abhinc octauo, tamen

tamen ea hodie repetere forte non erit inutile.

Dicitur itaq; Paracletus, hoc est, aduocatus, ut adsit afflictis, illos doceat, illos consoletur, illorum caussam tanquam suam in se recipiat, ac tandem nos impellat, ut clamemus & ex corde dicamus: Abba Pater, Miserere nostri propter Filium tuum, quem nobis saluatorem dedisti. Atq; hæc est prima caussa dati Spiritus sancti.

SECVNDA est, ut nos uiuificet, atq; adeo dicitur Spiritus. Est autem duplex uita: una naturalis, qua omnia animantia uiuunt: Hæc durat ad breue tempus, nam morte tandem absorbetur. Alia uita Dei est, à qua dicit Paulus alienatos esse eos, qui non cognouerunt Christum. Huius uitæ autor est Spiritus ille Christi, quem suis promisit discipulis. Hæc non est momentanea: sed perpetua, ut quæ Dei æterni propria est. Hanc uiuunt omnes qui in filium Dei credunt, Gal. 2.

TERTIA caussa mißi & dati Spiritus sancti est, ut sanctificet, à quo effectu sanctus dicitur: sanctificat autem, dum in nobis fidem operatur, dum nos regenerat, dum nostram mentem, affectus & uoluntatem reformat: breuiter, dum efficit, ut simus nouæ creaturæ, iuxta Dei uoluntatem uiuentes.

QVARTA caussa mißi & donati nobis Spiritus sancti, est, ut inter nos quandam confirmet caritatem: ideo à Patre ad filios mitti dicitur. Vt enim Pater intima storga & caritate complecti-

tur suos filios: ita nihil magis expetit, quam ut filij, Patris ingenium imitantes, fraternam inter se colant caritatem. Hoc facere decet eos, qui Deum commumem Patrem agnoscunt: Qui uero id facere recusant, illi uel filij nunquam fuerunt, uel turpiter à Patris ingenio degenerauerunt.

QVINTA caussa mißi Spiritus sancti est, ut ab illo discamus, qualiter Pater noster cœlestis erga nos affectus sit. Ideo dicit Dominus: Et docebit vos omnia. Quid? an aliud docebit, quam quod Prophetæ & Moses docuerunt? An aliud, quam quod in scriptura nobis commendatur? Nullo pacto. Eadem enim docebit. An non sufficit scriptura? Sufficit quidem, quantum ad doctrinam attinet, non quantum ad nostrum captum. Nam etiamsi millies audiamus uerbum: tamen inefficax est, nisi ille intus doceat. Vnctio enim, ut inquit Apostolus, docet omnia.

SEXTA caussa mißi & donati Spiritus sancti indicatur hoc dicto, In nomine meo, quo dicto significatur ultimus finis donati Spiritus sancti, qui est, ut in Christum credentes saluentur. Nam cum Christus salus nostra sit, & Spiritus sanctus eius nomine mittatur, non est dubium, quin nostræ salutis caussa mittatur.

SEPTIMA caussa est, ut Christi sermonem in nobis confirmet. Ille vos, inquit, docebit omnia: ille suggeret vobis quæcunque dixi. Hæc de Spiritu sancto in Euangelio nostro, quod hodie in

in Ecclesia legitur, breuiter significantur, plura in symbolo adhuc breuius notantur, quæ sunt, quod sit uerus Deus, & quod tertia persona in diuinitate, quod uiuificet & sanctificet, & quod in illum uiua fiducia, ut in Patrem & Filium, recumbere debeamus. Verum de his plura alias & quædam nuper audiuimus.

DE QVARTO.

Pacem meam relinquo vobis, pacem meam do vobis, non quomodo mundus dat, ego do vobis. Hæc promißio Christi etiam est magnifica, & maior sane quam mundus intelligit. An non dicit Christus, sicuti nuper audiuimus, in mundo pressuram habebitis, & uos eijcient de synagogis suis? Sic est. Ideo Christus distinguit inter duplicem pacem: pacem mundi, & pacem suam. Pax mundi, qualis sit, nemo non intelligit: At pax Christi qualis sit, filij DEI intelligunt. Nam ea est de qua Euangelium sonat, de qua prima Dominica à Paschate copiose dixi. Verum ut breuiter ea repetam: Pax CHRISTI est reconciliatio nostri cum Deo, remißio peccatorum, donatio Spiritus sancti, ac uita æterna, iuxta orationem Ecclesiæ: Deus, qui corda fidelium Sancti Spiritus illustratione docuisti, da nobis, quam mundus dare non potest, pacem, & ut corda nostra sint tranquilla. Hanc pacem donet nobis Filius Dei, cui cum Patre & Spiritu sancto sit honor & gloria in secula, Amen.

FERIA SECVNDA PENTECOSTES, Iohan. 3.

SIc Deus dilexit mundum, vt filium suum vnigenitum daret, vt omnis qui credit in eum, non pereat, sed habeat vitam ęternam. Non enim misit Deus filium suum in mundum, vt condemnet mundum, sed vt seruetur mundus per eum. Qui credit in eum non condemnatur: Qui vero non credit, iam condemnatus est, quia non credit in nomen vnigeniti filij Dei. Hæc est autem condemnatio, quod lux venit in mundum, & dilexerunt homines magis tenebras quam lucem. Erant enim

enim opera eorum mala. Omnis enim, qui mala agit, odit lucem, nec venit ad lucem, ne arguantur opera ipsius. Qui autem operatur veritatem, venit ad lucem, vt conspicua fiant facta ipsius, quod per Deum sint facta.

ENARRATIO TEXTVS.

Heri audiuimus, confirmatum esse Euangelium *Iesu Christi per stupendum miraculum, uidelicet, quod miserit Christus de cœlo Spiritum sanctum uisibili forma, quem non solum senserunt Apostoli, uerumetiam uiderunt omnes, qui eo die adfuerunt* Hierosolymis *: quemadmodum narrat Lucas Acto.* 2. *Hodie Ecclesia proponit Euangelium, in quo Christus proponit summam eius doctrinæ, ad quam confirmandam, datus erat Spiritus sanctus in die Pentecostes. Colloquitur autem Christus cum* Nicodemo, *qui fuit ex Pharisæis & princeps Iudæorum, quemadmodum audiemus latius* Dominica Trinitatis. *Huic proponit Christus in textu, quem legi, salutis & damnationis causas, monstratq; unde sit & salutis origo, & unde damnatio ueniat. Dicit Christum ideo datum esse, ut credentes per ipsum saluentur: reliquos testatur hærere in sua damnatione: quemadmodum clare uidebimus in textus enarratione. Loci:*

I. *Commendatio dilectionis Dei & misericordiæ erga homines.*

II. *Instrumentum, quo hominibus applicantur beneficia Christi, signatur.*

III. Consolatio piorum contra tentationem peccati & iudicij.

IIII. Discrimen inter credentes & non credentes.

DE PRIMO.

Sic Deus dilexit mundum, vt filium suum, vnigenitum daret. His paucis uerbis commendatur nobis Dei dilectio & misericordia: idq; non nudis uerbis: sed facto omnium maximo. Non est enim uera dilectio, quæ uel in corde tantum latet, uel in lingua sedet: sed quæ ex intimo cordis affectu proficiscens, uoce & facto se declarat. Quomodo ergo hic diligit Deus? Diligit adeo, ut etiam Filium suum pro mundo redimendo dederit precium redemtionis, ut sua morte, morti & damnationi addictos redimeret. De hac Dei dilectione loquitur Paulus Rom. 5. Commendat nobis suam caritatem Deus, quod, cum adhuc essemus peccatores, Christus pro nobis mortuus sit. Et Rom. 8. Si Deus pro nobis, quis contra nos? qui etiam proprio Filio non pepercit: sed pro nobis omnibus tradidit eum. Quotidie maxima argumenta caritatis Dei erga homines contemplamur in tota uita & rerum gubernatione. Verum illa caritas, quæ ita in rebus huius uitæ relucet, uix est tenuis umbra illius summæ dilectionis, qua nos in filio (quem dedit in amarißimam mortem pro nobis) complectitur. Hæc Dei dilectio habet summam misericordiam coniunctam, de qua in multis locis Moses, Prophetæ, & Psalmi concionantur, unde pauca testimonia desu-

desumam, ad nos confirmandos de uoluntate Dei erga nos. Moses Exod. 34. ita ait: Dominator Domine Deus misericors & clemens, & multæ miserationis, & uerax, qui custodis misericordiam in millia, qui aufers iniquitatem & scelera atq; peccata. Deut. 5. Ego sum Dominus Deus tuus, & faciens misericordiam in multa millia diligentib. me, & custodientibus præcepta mea. Esa. 16. Et præparabitur in misericordia solium, Ionæ 4. Scio enim, quia tu Deus clemens & misericors, patiens & multæ miserationis, & ignoscens super maliciam. Dauid Psal. 32. Misericordia Domini plena est terra. Et Psal. 102. Secundum altitudinem cœli à terra, corroborauit misericordiam suam super timentes se. Item Psal. 103. Misericordia Domini à seculo usq; ad seculum super timentes eum, & iusticia eius super filios filiorum. Item in eodem Psalmo: Pius & clemens Dominus, lentus ira, & magnus misericordia, non secundum iniquitates nostras agit nobiscum, neque secundum iniquitates nostras retribuit nobis: sed secundum altitudinem cœli à terra præualuit misericordia eius super timentes eum. Sicut miseretur pater filiorum: ita miseretur DOMINVS timentibus eum. Huiusmodi sunt multa scripturæ testimonia, quæ nobis dilectionem & misericordiam DEI inenarrabilem commendant, & eius dilectionis & misericordiæ amplitudinem, effectum & applicationem monstrant. Amplitudo enim misericordiæ Dei in his cernitur,

tur, quod se in millia extendat, quod impleat terrã, quod excedat cœlum & terram, quod sit ueluti Pater misertus filiorum. Effectus enim seu fructus cernitur in eo, quod tollat peccatum, quod iustificet peccatores, quod à pœna debita absoluat. Hæc misericordia in filio fundata est, quia sua uictima iusticiæ Dei satisfecit, & sua obedientia erga legem Dei iusticiam nobis comparauit. Applicatio huius misericordiæ fit diligentib. Deum, timentibus ipsum, & custodientib. præcepta eius, hoc est, credentibus in Christum, qui ex fide nouam obedientiam præstant. Sed de hac re plura in secundo loco dicenda sunt: Nos hic uerba textus altius perpendamus. Ita, inquit, Deus dilexit mundum. Quis diligit? Deus, Quem diligit? Mundum. Hic siste gradum, & de hac uoce cogita. Diligit mundum: ergo salutaris ipsius dilectio non ad solos Iudæos pertinet: sunt.n. pars mundi. Diligit mundum: ergo nõ paucos quosdam de mundo, ut sanctos & probos, qui in mundo sunt: imò Christus ideo uenit in mundum, ut peccatores saluos faceret. Quid ergo per mundum significat? Omnes homines qui sunt in mundo. Ecce, inquit Iohannes: agnus Dei qui tollit peccata mundi. Item, Deus uult omnes homines saluos fieri. Quotiescunq; ergo audimus Deum mundum diligere, cogitemus nos partem mundi eius esse, quem diligit. Qui fit quod diligat, cum simus peccatores? Deus duo in nobis inuenit. Vnum quod ipse fecit: Alterum quod à nobis profectum est. Quod simus

homines

homines constantes animo & corpore ab ipso est: hanc suam creaturam diligit Deus. Quod autem simus peccatores, non ab ipso habemus: sed à nobis ipsis profectum est: hoc odit Deus, & pro hoc expiando dedit Filium, & uult ut illi, qui uolunt misericordiæ ipsius esse participes, hoc in se mortificent perpetua pœnitentia. Sed quomodo Deus mundum diligit? ut dederit filium pro eo, nempe ut ipse mundi peccatum in se reciperet, & pro eo moreretur in cruce. Magna sane dilectio, qua nulla maior esse potest. Verum hic ratio offenditur, quæ Dei consilium non intelligit, ac ita obijcit: An non Deus est omnipotens? Est sane. Nónne omnia quæ uult potest? potest profecto. An non ergo fuisset melius, si alio modo suam erga homines dilectionem ostendisset? Respondet Augustinus: Si fecisset aliter neq; hoc placuisset. Placuit inquit Paulus per stultam prædicationem saluos facere credentes. Quare nos seposito rationis iudicio, dicamus cum Dauide: Lucerna pedibus meis uerbum tuum. Deinde hoc sciendum est, quod Deus non solum sit omnipotens: uerumetiam iustißimus, maxime misericors & sapientißimus. Lapsum erat genus humanum in peccatum. Quid hic requirebat iusticia? Certe ut secundum peccati magnitudinem puniretur genus humanum. Vt peccatum fuit infinitum (nam eo infinitum bonum offensum erat) ita requirit Dei iusticia, ut uel infinitas pœnas lueret genus humanum, uel fieret iusta pro pœna compensatio. Hanc

Compen-

compensationem nemo potuit præstare, nisi Deus. Verum quia Deus non debuit pœnam, assumsit humanam naturam filius Dei, & in ea satisfecit pro peccatis mundi. Atq; ita Deus se non solum omnipotentem, uerumetiam iustißimum, maxime misericordem & sapientißimum declarauit. Solus enim ille inuenit uiam, quam ratio inuenire non potuit. Dedit filium, qui diuina potentia superauit peccatum, mortem, Diabolum & infernum, qui sua misericordia nos recepit, qui sua iusticia Dei iusticiæ satisfecit, qui sua sapientia uiam salutis inuenit.

DE SECVNDO.

Vt omnis qui credit in eum non pereat, sed habeat vitam æternam. Hic instrumentum proponitur, quo nobis beneficia Mediatoris Christi applicantur. Verum quia hæc uerba sunt filij Dei, & præcipuus flos seu clenodium totius sacræ scripturæ, uolo ea singulatim perpendere, & quid doctrinæ ex singulis uocibus sit hauriendum ostendam.

PRIMVM inquit: Omnis. Hæc uox, omnis medetur duabus grauißimis tentationibus, quarum una est de particularitate: altera de indignitate propter multitudinem peccatorum. Multi sunt, qui fatentur quidem Deum propicium esse multis propter Christum: sed dubitant, an ad se quoque pertineat tantum bonum. Hæc grauis est tentatio, cui medetur filius Dei hac una uoce omnis. Nam si ad omnes se non extenderet beneficium Christi,

nequa-

nequaquam dixisset, omnis: sed multi, aut quidam. Demus ergo Christo laudem ueritatis, & firmiter unusquisq; statuat, Christi beneficia ad se quoque pertinere. Deinde alia tentatio oritur ex cogitatione magnitudinis peccatorum, quam augent aerumnae praesentis uitae. Huic quoq; medetur Christus hac uoce, omnis. Non enim dicit omnis iustus, uel minora peccata committens, sed omnis, scilicet qui in hoc uasto mundo inuenitur. Hoc confirmat etiam precium redemtionis. Sanguis Christi, inquit Iohannes, emundat nos ab omni iniquitate, id est, ab omni eo, quod à nobis inique perpetratum est contra legem Dei. Nemo ergo desperet propter magnitudinem morbi: Medicus Christus sapiens est, & efficax remedium contra omnes morbos habet, suam mortem & obedientiam.

DEINDE sequitur secunda uox, Qui credit: qua uoce distinguitur genus humanum in duo genera hominum, quorum alij credunt, alij non credunt. Credunt, qui statuunt Christum sibi propicium esse iuxta promißionem: Non credunt, qui condemnant Euangelium, qui nolunt Christo fidem adhibere, hi sua culpa non credunt. Beneficium quidem se ad omnes extendit, & omnibus offertur iuxta mandatum Christi: sed tantum à credentibus accipitur, iuxta mandatum & promißionem Christi: Euntes in mundum uniuersum, prædicate Euangelium omni creaturæ, qui crediderit saluus erit. Ecce omnibus offertur beneficium,

clum: sed soli credentes illud apprehendunt: reliqui uero sua culpa pereunt. Tametsi enim Deus sua misericordia uult omnes saluos fieri: tamen uult iusto suo iudicio perire incredulos, quos saluari uoluisset, si salutem fide amplecti non recusassent.

TERTIA uox est, In eum. Is enim saluatur, qui in eum, id est, in Dei filium, uerum hominem et saluatorem mundi Iesum Christum credit. Quid est in eum credere? est desperare de te ipso, & omnia bona sperare ab ipso.

QVARTA uox sequitur, non pereat. Hac uoce duo indicantur. Primum quod omnes non credentes in Christum damnationis sententiæ subiaceant. Alterum, quod solius Christi merito homines sola fide ab hac damnationis sententia absoluantur. Est ergo hoc maximum beneficium Euangelij, liberari à commerito exitio & æterna damnatione.

QVINTA uox, sed habeat vitam æternam. Hoc est summum Euangelij beneficium. Mors æterna debetur nobis ex nostro merito: uita æterna debetur nobis ex Christi merito: modo in eum firma fiducia usq; ad finem recumbamus. Ex his iam firmum discrimen colligendum inter Legem & Euangelium: inter opera & fidem. Lex promittit uitam æternam: sed facientibus legem. Verum quia nemo legi satisfacere potest, sequitur neminem per legem uitam æternam consequi. Euangelium promittit uitam æternam gratis omnibus, qui in Christum credunt, quia Christus pro omnibus

bus ijs legis iustitiæ satisfecit. Fides igitur accipit gratuitum beneficium, quod lex adfert cum conditione impletæ legis: Verum nacti hoc beneficium fide, debemus opera facere, non ut illis mereamur cœlum & uitam æternam: sed ut filij Dei, ipsi ueram obedientiam, & nostram fidem ex suis operibus declaremus in omni pietate & honestate.

DE TERTIO.

Non enim misit Filium suum Deus in mundum, vt condemnet mundum: sed vt saluetur mundus per ipsum. Qui credit in eum, non condemnabitur: Qui autem non credit, iam iudicatus est, quia non credit in nomen vnigeniti filij Dei. Hæc uerba tertium locum continent, nempe consolationem & terrorem. Illa consolatur credentes, agnoscentes sua peccata: hoc terret contumaces, qui in Christum nolunt credere. Cum aũt dominus facile uideret, quæ esset hominum infirmitas, & maxime eorum, qui uere sententiam legis cogitant. Illi.n. dum audiunt mortis sententiæ subiacere omnes, qui legi plenam obedientiam non præstant, non possunt non pauescere ad legis minas: hos igitur consolatur Christus & ait: Non misit Deus Filium suum, vt cõdemnet mundum, sed vt saluetur mundus per ipsum. Loquitur de primo suo in mundum Aduentu, qui fuit ad saluandum peccatores agentes pœnitentiam. Hac enim dulci inuitatione usus est: Venite ad me omnes qui laboratis & onerati estis, &

ego reficiam uos. Item, Non ueni uocare iustos: sed peccatores ad pœnitentiam. Quotquot ergo uoci Christi obtemperant & pœnitentiam agunt, liberi sunt à iudicio condemnationis. Ita enim ait ueritas: Qui credit in eum, non iudicatur, scilicet iudicio condemnationis. Hæc promißio consolabitur nos aduersus legis & conscientiæ sententiam. Is enim, qui uenturus est Iudex uiuorum & mortuorum, dicit clara uoce: Qui credit in eum non iudicatur. Huius promißionis fiducia aduersus minas legis, terrores mortis, flammas inferni, tyrannidem Diaboli, in hora mortis erit nobis necessaria: non enim fieri potest, ut ipsa æterna ueritas mentiatur. Hactenus de consolatione credentium: De terrore eorum, qui nolunt Euangelio credere, sequitur: Qui autem non credit, iam iudicatus est, quia non credit in nomen vnigeniti filij Dei. Quid? An non ergo aliud futurum est iudicium? Imo ad iudicandum ueniet filius hominis suo tempore, quemadmodum promisit. Quid ergo est quod dicit: Iam iudicatus, id est, condemnatus est? Hoc dicto ostendit, qualesnam sint omnes filij Adam sine fide, id est, sine Christo Mediatore, uidelicet quod sint iudicati, id est, condemnati, scilicet quantum ad caussam attinet & materiam. Caussa enim & materia damnationis in ipsis est, quæ est transgreßio Legis diuinæ, & contumax rebellio aduersus Deum. Præterea legis sententia, olim à Deo creato primo homini proposita, & deinde repeti-

ta in monte Sina est, quod maledictus sit omnis, qui non obedierit Deo iuxta ipsius mandatum. Ad hanc maledictionem obligati sunt omnes, qui non credunt in filium Dei, qui solus eorum maledictionem in se recepit, qui in se crediderint. Hoc ita esse significant quæ sequuntur: Hoc est autem iudicium, quod lux venit in mundum, & dilexerunt homines magis tenebras quam lucem. Hoc est, ideo homines condemnabuntur, quia lucem filij Dei fide non receperunt: sed potius in sua ignorantia permanere uoluerunt, idq; ideo, quia eorum opera erant mala.

DE QVARTO.

Omnis enim qui male agit odit lucem, & non venit ad lucem, vt non arguantur opera eius. Fures cum furari uolunt tenebras amant: Ita homines qui nondum ad bene agendum sunt nati per fidem Christi, toto impetu ad male agendum feruntur, ideo lucem Euangelij oderunt: Cum contra, qui sincere agit, bene sibi conscius, uenit ad lucem, id est, sua opera manifeste facit, non ueretur hominum conspectum. Id est, qui uenit ad Christi lucem, & eius spiritu benefacere didicit, is non manet diutius in ignorantiæ tenebris, sed ut lucis filius ambulare conatur. Hinc ergo discamus, primum differentiam inter credentes & non credentes. Discrimen enim ab operibus petendum est, sicuti Dominus in alio loco ait: Bona arbor, bonum fructum facit: Mala uero malum

producit fructum. Deinde etiam diſcamus, quod lux Euangelij non ferat, ut ueteribus tenebris inuoluamur. Huc tot Chriſti adhortationes & Apoſtolorum. Apud Matthæum ait Dominus: Sic luceat lux ueſtra coram hominibus, ut glorificent Patrem cœleſtem. Et Paulus ait: Lucis filij eſtis, tanquam in luce ambulate. Ad eundem modum & Petrus: Ad quem accedentes lapidem uiuum, ab hominibus uero reprobatum, à Deo quidem electum, & honorificatum, & ipſi tanquam lapides uiui ſuper ædificamini, domus ſpiritualis, ſacerdotium ſanctum, offerentes ſpirituales hoſtias acceptas Deo per Ieſum Chriſtum: nemo igitur cogitet per Euangelium datam eſſe licentiam peccandi. Euangelium à peccato liberat, quare non uult ut liberati amplius peccati iugo ſe ſubmittant. Si, inquit Saluator, filius uos liberauerit, uere liberi eritis: Qui facit peccatum, ſeruus eſt peccati. Cum igitur liberi ſimus per Ieſum Chriſtum, libertate noſtra ita utamur, ut ſimus ſerui non peccati: ſed Dei per Chriſtum Ieſum Dominum noſtrum, cui honor in ſecula, Amen.

FERIA TERTIA PENTECOSTES, Iohan. 10.

AMen amen dico vobis, qui non intrat per oſtium in ſtabulum ouium, ſed aſcendit aliunde, ille fur eſt & latro. Qui autē intrat per oſtium, paſtor eſt ouium. Huic oſtia·

oſtiarius aperit, & oues vocem eius audiunt. Et proprias oues vocat nominatim, & educit eas: Et cum proprias oues emiſerit, ante eas vadit, & oues illum ſequuntur, quia nouerunt vocem eius. Alienum autem non ſequuntur, ſed effugient ab eo, quia non nouerũt vocem alienorum. Hoc prouerbium dixit eis Ieſus: Illi autem non cognouerunt quæ eſſent, quæ loqueretur eis. Dixit ergo eis iterum Ieſus: Amen amen dico vobis, ego ſum oſtium ouium. Omnes quotquot ante me venerunt, fures ſunt & latrones, ſed non audierunt oues eos. Ego ſum oſtium, per me

si quis introierit, seruabitur, et ingredietur, et egredietur, & pascua inueniet. Fur nō venit, nisi vt furetur, & mactet ac perdat. Ego vero vt vitam habeant, & abundantius habeant.

ENARRATIO TEXTVS.

Heri audiuimus de uita æterna, quam consequimur fide Christi: hodie nobis monstratur uerum ostium & ostiarius, ne quis à uera uitæ æternæ ianua aberret, & quærat uiam aliam, aut ostium per quod ad uitam peruenire non potest. Vt autem hunc Euangelij Textum melius intelligamus, obseruanda est eius occasio & scopus, unde summa sententiæ colligetur. Occasio fuit: Christus sanauit hominem cœcum, qui cœcus à natiuitate fuerat: quo facto suam declarauit diuinitatem, & se Meßiam olim promissum ostendit. Verum Pharisæi & Scribæ, qui tum habebantur pastores populi Dei, offendebantur, ut qui Christo honorem Meßiæ & pastoris ueri promißi inuidebant: contra quorum impietatem se tuetur, & uerum pastorem esse defendit. Scopus ergo est, ut monstret uerum ouile, id est, ueram Ecclesiam definiat, cuius ipse solus sit uerus pastor. Habemus occasionem & scopum huius concionis: Summa autem est, quod & confutat Scribas, qui se pro ueris pastoribus uenditarunt, & se asserit uerum pastorem esse, in cuius ouili sunt quotquot audiunt ipsius uocem, & se sequuntur, & ab alienis, id est, à falsis pastoribus discedunt.

Loci

Loci duo:

I. De falsis pastoribus.

II. De uero pastore & ouili uero.

DE PRIMO.

Amen amen dico vobis, qui non intrat per ostium in ouile ouium, sed ascendit aliunde, ille fur est & latro. *Hæc descriptio est falsi Prophetæ, & unius proposito exemplo, omnes falsos Prophetas intelligit. Falsus Propheta est qui non intrat per ostium. Quid est non ingredi per ostium? est aliam salutis uiam proponere, quam solum Christum. Quicunq; igitur à Christo aberrat, ab ostio aberrat, & est falsus pastor. Arius negauit Christi diuinitatem, aberrauit ergo ab ostio: Est enim Christus uerus Deus. Fontinus Christi humanitatem negauit, aberrauit igitur ab ostio: est enim Christus homo uerus. Sabellius posuit in Christo duas personas, aberrauit igitur ab ostio: est enim Iesus Deus & homo unus Dominus & unus Christus. Papistæ dicunt, quod non solo Christi merito saluemur, errant igitur ab ostio: Christus enim solus mundi saluator est. Pharisæi & Papistæ obtrudunt nobis humanas traditiones loco Euangelij, quare ab ostio aberrant, & intrant in ouile, id est, in Ecclesiam per aliam doctrinam, quam Mosis, Prophetarum, Psalmorum & Apostolorum: Hoc enim est ascendere aliunde. Obseruemus igitur hinc ueram notam falsorum Prophetarum, quæ est aliunde, quam per uerum Christi*

Euangelium, & per Christum ipsum ascendere in ouile, & sumere sibi docendi officium. Hi falsi doctores sunt fures & latrones. Latrones dupliciter sunt: Primum, quia sentiebant suam doctrinam satis esse ad salutem, & eam esse quæ sola pasceret, cum tamen non sit intellectus uerbi nisi aperiente Christo & ueluti recludente ostium. Secundo, quia nouas etiam traditiones comminiscebantur, quas putabant ad salutem conducere: Quemadmodum etiam à Papistis factitatum esse manifestum est, qui hoc opus, hanc missam, hoc rosarium, hanc inuocationem sanctorum, hunc ordinem docuerunt salutem mereri. Fures præterea sunt: quia primum dolo ueram doctrinam auferunt. 2. Cor. 11. sicut Serpens Euam seduxit astutia. Deinde, quia postquam ueram doctrinam, suffurati sunt, obtrudunt impiam doctrinam, qua manus impiorum confortant, & contristant cor iusti, Ezechielis 13.

Sed quid est quod postea in textu sequitur, Quotquot ante me venerunt fures sunt & latrones? Nonne Moses, Elias, Esaias, Helisæus, Hieremias, Daniel, & multi alij uenerunt ante Christum? si uenerunt ante ipsum, fuerunt fures & latrones: sicuti hic Dominus clare pronunciat. Illi uenire dicuntur ante Christum, qui sine Christo ueniunt, qui sine ipsius doctrina & spiritu ueniunt: uerum sancti Dei Prophetæ uenerunt cum Christi spiritu & doctrina: ergo non ante Christum uenerunt, nec fuerunt fures, aut latrones: sed ueri

ueri pastores ouilis Christi. Hinc recte Augustinus: cum illo ueniunt qui cum uerbo Dei ueniunt. Ego inquit, sum uia, ueritas & uita. Si ipse est ueritas, cum ipso ueniunt qui ueraces fuerunt. Quotquot ergo ueniunt sine illo, sunt fures & latrones, id est, ad furandum & occidendum ueniunt sponte. Fures quidem sunt, quia quod alienum est, suum esse dicunt. Latrones, quia & quod sunt furati occidunt. Videte ergo quantum periculum sit à falsis doctoribus: oues Christi sibi uendicant, ut fures: easdem occidunt, ut latrones. Merito ergo Christus in Euangelio hortatur omnes, ut caueant sibi à Prophetis falsis, id est, à falsis pastoribus, qui ueritatem Dei non adferunt.

DE SECVNDO.

Qui autem intrat per ostium, pastor est ouium. Hic de bono pastore agit, & definit bonum pastorem esse, qui per ostium intrat. Sunt autẽ quatuor genera bonorum pastorum. Primum enim Deus ipse pastor suarum ouium dicitur, iuxta illud Hier: 22. Ecce ego congregabo reliquias gregis mei de omnibus terris, ad quas eieceram eas, & conuertam eas ad rura sua, & crescent, & multiplicabuntur. Item Psal. 23. Dominus pastor meus, nihil mihi deerit, in hoc loco pascuæ me collocauit. Deinde Christus Deus & homo est etiam pastor uerus, sicuti in hoc Euangelio testatur & nuper audiuimus. Ego sum pastor bonus quod inde probauit, quod suas oues uita redimeret. Tertium genus pastorum sunt

pijs doctores, de quibus loquitur Dominus apud Hieremiam: Suscitabo inter eos pastores & pascent. Et Christus Petrum pastorem facit cum ait: Pasce oues meas. Quartum genus pastorum est magistratus ciuilis. Vnde Dauid rex pastor populi dicitur: & olim reges pastores populorum dicebantur. Verum de primo & ultimo genere pastorum non loquitur Dominus in hoc Euangelio: sed tantum de medijs generibus, hoc est, de seipso & alijs pijs doctoribus Ecclesiæ: De quibus nonnihil dicam: sed breuius, quia nuper de hac materia dictum est, Bonus igitur pastor in genere est: Primum, qui intrat per ostium, Id est, qui cum Christo uenit & adfert uerum Euangelium, quemadmodum Prophetæ & Apostoli olim fecerunt, & hodie omnes quotquot sincere docent Euangelium. 2. pascit oues, non caduco, sed salutari pabulo, scilicet uiuifico uerbo Dei. 3. ostiarius hic aperit, id est, Christus facit, ut uerbum sit efficax & proficiat ouibus ad salutem. Nisi enim Christus aperit, frustra laboratur nec oues efficaciter pascuntur. 4. proprias oues uocat nominatim, hoc est, nouit suas oues, amat & cura singulari complectitur. 5. uadit ante eas. Quomodo? doctrina, uita & cruce. Debet enim bonus pastor esse forma gregis in doctrina, uita & cruce. 6. oues illum sequuntur, scilicet in doctrinæ puritate, in uitæ sanctimonia, & patientia sub cruce. Sed quare oues sequuntur illum? 1. Quia uocem eius agnoscunt. 2. Quia ab alieno fugiunt: nam eius uocem non

non nouerunt. Habemus hic descriptionem non solum ueri pastoris, uerumetiam uerarum ouium, quæ in uno sunt ouili summi pastoris Dei. Quid est ouile? Est Ecclesia Catholica. Quæ sunt oues? omnes qui uocem pastoris audiunt, eum sequuntur, & fugiunt ab alienis pastoribus, qui reuera non sunt pastores: sed fures & latrones. Hic tenendæ sunt differentiæ ueræ Ecclesiæ, & falsæ Ecclesiæ. Veræ Ecclesiæ propriæ notæ sunt hæ, quas qui non habet, sciat se non esse de ouili Christi.

Quæ sunt istæ notæ ueræ Ecclesiæ seu ueri ouilis Christi? Prima est uox incorrupta doctrinæ cœlestis, iuxta illud: oues meæ uocem meam audiunt. 2. usus Baptismi integer. 3. usus Cœnæ Dominicæ iuxta Christi institutionem. 4. usus clauium iuxta mandatum Christi. 5. crux. 6. mutua ouium Christi caritas. 7. mutuæ pro se inuicem preces. 8. conseruatio ministerij uerbi. Hæc sunt ueræ notæ Ecclesiæ Christi, quas paucioribus uerbis comprehendere licet: ut discamus primam notam esse ouium Christi, incorruptam Euangelij uocem. Secundam, legitimum usum Sacramentorum. Tertiam, obedientiam erga ministerium uerbi. In his enim tribus continentur octo illæ quas posui.

Habemus in genere, quis sit bonus pastor, & quæ sint ueræ oues: nunc ea accommodemus ad exempla. Primum ad Christum summum pastorem & eius oues. Deinde ad alios uerbi ministros, qui sub Christo pastore, etiam dicuntur pastores.

Christus

Christus probat se bonum Pastorem esse ex eo, quod uitam suam ponat pro ouibus: is enim de cœlo descendit, ut quæreret quod perierat, ut sanaret quod lauguidum erat, & consolidaret uulnera ouibus à lupis inflicta. Hic præcessit oues doctrinæ puritate, uitæ innocentia & cruce: hic pascit oues saluifico pabulo Dei, id est, uerbo Euangelij: Hic oues errantes colligit: hic lupos pedo suo arcet. Breuiter nihil carius habet salute suarum ouium. Huius oues sunt Abel, Abraham, Isaac, Iacob, Dauid, Ioseph, Anna, Maria, Simeon & multi alij, qui relicto errore, uoci Christi præbuerunt aures, eum sequentes in doctrina, uita & cruce, quem etiam suo tempore sequentur in gloria. Si enim cum illo patimur, cum illo glorificabimur. Huius oues sunt hodie quotquot Euangelio credunt, & Christum uera confeßione & pietate colunt.

Quem autem fructum oues Christi à suo pastore, qui & ostium est & ostiarius, expectabunt, Christus ostendit, cum inquit: Per me si quis introierit, saluabitur et ingredietur et egredietur, & pascua inueniet. Hoc est, si quis relictis tenebris, me lucem secutus fuerit, ingredietur scilicet fide, & egredietur confeßione, pietate & caritate, & pascua inueniet, scilicet per uerbum uitæ in hoc mundo, & æternam beatitudinem in futura uita.

Deinde sunt boni Pastores omnes pij ministri uerbi, qui exemplum Christi in pascendis ouibus sequun-

sequuntur. Talis fuit Helias, talis Hieremias, talis Esaias, tales Apostoli, tales hodie omnes, qui Christum sincere prædicant, & oues præcedunt doctrina, uita, & cruce, qui lupos non fugiunt: sed arcent ab ouili Christi gladio spiritus & ardentibus precibus. Hi etiam habent proprias oues, eos qui eorum uocem audiunt, ac ipsos sequuntur in doctrina, pietate & patientia. Quid? an non oues ad solum Christum pertinent? Pertinent quidem. Quomodo ergo dicit eas pastorum esse qui eas pascunt? Sunt pastorum si curam spectes: solius uero Christi, si possessionem et uerum dominium. Is.n. suo precioso sanguine sibi oues suas acquisiuit. Verum quia nuper etiam audiuimus concionē de pastore & ouibus, nolo hic plura dicere: sed commendo uos omnes summo pastori nostro Iesu Christo, cui cum Patre & S. sancto sit honor & gloria in secula, Amen.

DOMINICA TRINITATIS, *Euangelium, Ioh. 3.*

ERat homo ex Pharisæis, Nicodemus nomine, princeps Iudæorum. Hic uenit ad IESVM nocte, & dicit ei: Rabbi, scimus quod à Deo ueneris Magister. Nemo enim potest hæc signa facere, quę tu facis, nisi fuerit Deus cum eo. Respondit Iesus, et dixit ei: Amen amen dico tibi: nisi quis natus fuerit è supernis, non potest uidere regnum DEI. Dicit ad eum Nicodemus: Quomodo potest

test homo nasci cum sit senex? Num potest in ventrem matris suæ iterum introire ac nasci? Respondit Iesus: Amen amē dico tibi, Nisi quis natus fuerit ex aqua & spiritu, non potest introire in regnum Dei. Quod natum est ex carne, caro est, & quod natum est ex spiritu, spiritus est. Ne mireris, quod dixi tibi. Oportet vos nasci è supernis. Spiritus vbi vult spirat, & vocē eius audis, sed nescis vnde veniat & quo vadat: sic est omnis qui natus est è spiritu. Respondit Nicodemus & dixit ei: Quomodo possunt hæc fieri? Respondit Iesus & dixit ei: Tu es ille Magister Israelis, & hæc ignoras? Amen amen dico tibi,

tibi, quod ſcimus loquimur, & quod vidi-
mus, teſtamur, & teſtimonium noſtrum non
accipitis. Si terrena dixi vobis, & non credi-
tis, quomodo ſi dixero vobis cœleſtia credi-
turi ſitis? Et nemo aſcendit in cœlum, niſi
qui deſcendit è cœlo, filius hominis, qui eſt
in cœlo. Et ſicut Moſes exaltauit ſerpentem
in deſerto, ita exaltari oportet filium homi-
nis, vt omnis, qui credit in eum, non pereat,
ſed habeat vitam æternam.

ENARRATIO TEXTVS.

*HOc feſtum merito noſtri ſymboli ſeu fidei Fe-
ſtum dici poterit. Eſt enim inſtitutum, ut do-
ceatur in Eccleſia de Deo, qui eſt unus & uerus
in eſſentia, trinus in perſonis, & de eius erga Ec-
cleſiam beneficijs. Nam poſtquam ſuperioribus do-
minicis de Chriſto, eiusq; beneficijs, de dilectione
Patris mittentis Filium in mundum, de miſsione
Spiritus ſancti ad confirmandum Chriſti Euange-
lium dictum eſt: commodum iudicauit Eccleſia hæc
omnia ſimul coniungere, & de ijs hoc die docere:
quo breuiter in memoriam, quæ fuſius declarata
ſunt, reuocentur. Proponit autē Eccleſia hunc tex-
tum Euangelicum, quem audiuiſtis, ſapienti conſi-
lio: Nam in eo beneficia Dei erga Eccleſiam pro-
ponuntur. Vt enim Pater Filium mittit, ut fiat ui-
ctima pro peccato, ita Spiritus ſanctus datur, qui
credentes ad uitam æternam regenerat. Eſt ergo*

ſumma

summa præsentis Euangelij, quod regenerati fide Christi sint hæredes uitæ æternæ, beneficio & merito Christi, quem Pater misit. Vt autem certum teneamus ordinem, in hac concione dicam

I. De noticia Dei.

II. De spirituali regeneratione.

III. De consolatißimo Christi dicto: Sicut Moses exaltauit serpentem in deserto: ita oportet exaltari Filium hominis &c.

DE PRIMO.

Cum noscere Deum sit uita æterna, operæpretium est, ut homines ad ueram noticiam Dei aspirent. Est autē noticia Dei duplex. Vna est gentilis, naturalis, & Philosophica, & hæc est imperfecta. Nam mundi sapientes, qui uerbo Dei non erant instituti, in quatuor errarunt. 1. in substantia. 2. in personis. 3. in prouidentia. 4. in uoluntate. Epicurei ab omnibus exploduntur, qui negarunt ullum Deum esse. Sapientes, qui unum Deum sunt confessi, errarunt in substantia: nam non putarunt hunc esse Deum, qui est Pater, Filius, & S. sanctus. Nec recte iudicarunt de personis. Prouidentiam Dei quidam sustulerunt, quidam uniuersalem negarunt: putarunt enim Deum maxima curare, non autem hæc terrena. Voluntatem Dei de gratuita misericordia ignorarunt prorsus: at quod punire uelit aliquando contumaces, propriæ conscientiæ testimonio admonebantur. Sed unde gentes hanc qualemcunq; noticiam Dei habuerunt: Dauid & Paulus

lus ex creatura eas hanc de Deo noticiam habuisse testantur. Paulus enim Rom. 1. ait: Id quod de Deo cognoscitur, manifestum erat ipsis: Deus enim eis manifestauit. Nam quæ eius sunt inuisibilia, dum per res creatas intelliguntur, ex creatione mundi peruidentur, æterna scilicet eius tum potentia, tum diuinitas, ad hoc, ut sint ipsi inexcusabiles. Dauid dicit: Cœli enarrant gloriam Dei, & opera manuum eius annunciat firmamentum. Hoc est, Cœlum quod uidemus ostendit Deum opificem. Summa autem cognitionis Philosophicæ de Deo huc redit. Primum homo res conditas contemplans huc perducitur, ut aliquem esse fateatur, à quo hæc omnia sint condita, & cuius uirtute administrentur cuncta: inde uero ad æternam eius potentiam ac diuinitatem peruehatur necesse est. Siquidem eum, qui omnia condiderit, rebus omnibus conditis antiquiorem, ac proinde æternum esse oportet: & incredibilis ista uis, quæ tantæ moli regendæ sufficiat, excellentior sit necesse est quauis alia etiam præstantißima uirtute. Idipsum autem est, quod Deum uocamus, qui rursus nisi unus sit, certe neq; is sit, qui omnia condiderit, neq; qui omnia administret, ac proinde nec æternus neque omnipotens, deniq; nec Deus fuerit. Hæc summa noticiæ Dei est, apud mundi sapientes: Cuius noticiæ usus est triplex. Primus, ut homines Deum ex creaturis agnoscant. 2. ut agnitum uenerentur. 3. ut non colentes Deum agnitum sint inexcusabiles. Primus & secundus propri-

us est finis noticiæ Dei. Tertius est accessorius hominum culpa. Altera noticia Dei est ex scriptura seu ex uerbo Dei, quæ noticia summatim in symbolo continetur Apostolico, quæ est, ut credamus esse unum Deum: ut credamus esse tres personas in una diuinitate: ut cognoscatur uoluntas Dei, & eius erga Ecclesiam beneficia: ut modus à nobis intelligatur, per quem beneficiorum sanctæ Trinitatis participes fieri possimus.

Verum ut hæc Dei noticia plenior à nobis haberi possit, quatuor membra de hac salutari Dei noticia proponam & explicabo: quorum primum erit confirmatio, quod tantum sit unus Deus. Secundum, ostensio quod sint tres personæ in una diuinitate. Tertium quid in singulis personis sit spectandum. Quartum, quinam sit salutaris usus noticiæ Dei.

PRIMVM, confirmatio petenda est ex testimonijs. Testimonia autem confirmantia unitatem Dei sumam ex Mose, Prophetis, Psalmis & Apostolicis scriptis. Moses Exod. 20. Deut. 5. ait: Ego Dominus Deus tuus, qui eduxi te de terra Ægypti, non habebis alios Deos coram me. Deut. 6. Audi Israël: Dominus Deus noster Deus unus est. Esaiæ 43. Ante me non est formatus Deus & post me non erit: Ego sum, ego sum Deus, & non est absq; me Salutare. 44. Ego primus & nouissimus, & absq; me non est Deus. Psalm. 18. Quis Deus præter Iehouah, & quis fortis præter Deum nostrum. Paulus 1. Cor. 8. scimus quod non sit alius Deus quàm unus. 1. Tim. 2. unus

est

est Deus. Hæc testimonia & multa alia, unũ esse Deum euidenter conuincunt, id quod etiam Catholica confitetur Ecclesia, dum ait: Credo in Deum unum.

SECVNDVM de personis: esse autem tres personas in una diuina natura, non multiplicata: sed una numero manente, ratio non capit: Quare potius hoc mysterium est uenerandum, quàm scrutandum. Hinc Bernardus: Scrutari hoc temeritas est, nosse uero uita est æterna. Et Salomon: scrutator maiestatis opprimitur à gloria. Quare hic rationem nostram sub uerbo Dei captiuam teneamus, & scripturæ testimonijs de tanto mysterio credamus. Cur autem Ecclesia credat tres esse personas in una diuina natura, hæc est ratio: Vnus tantum est Deus, quod iam multis testimonijs probatum est: Pater est Deus, Filius est Deus, Spiritus sanctus est Deus: ergo Pater, Filius et Spiritus sanctus unus est Deus. Quod autem Pater sit Deus, similiter filius & Spiritus sanctus, probatur quadrupliciter. 1. ex claris scripturæ uerbis. 2. ex operibus. 3. ex cultu qui debetur Patri, Filio & Spiritui sancto. 4. ex Ecclesiæ perpetuo consensu.

Clara scripturæ uerba sunt Matth. 3. Pater sonat de Cœlo: Filius stat in fluuio: Spiritus sanctus descendit, ut columba super Christum. 1. Iohan. 5. Tres sunt qui testimonium perhibent in cœlo, Pater, Verbum & Spiritus sanctus, & hi tres unum sunt.

Deinde idem opera ostendunt. Pater creat, Filius creat, & Spiritus sanctus creat: Pater iusti-

ficat, filius iustificat, & Spiritus sanctus iustificat: Pater omnia gubernat, filius omnia gubernat, & Spiritus sanctus omnia gubernat. Hæc opera creationis, iustificationis, & gubernationis Dei sunt propria. Quare cum hæc Patri, Filio & Spiritui sancto communiter tribuantur, diuinam eorum naturam fateri necesse est.

Idem confirmat & cultus. Pater inuocatur, filius inuocatur, Spiritus sanctus inuocatur: nunc autem solus Deus inuocandus est, & in solum Deum credere licet: Quare Pater, & Filius, & Spiritus sanctus Deus unus est.

Huc & testimonium Ecclesiæ pertinet: Hæc est autem fides Catholica, ut unum Deum in Trinitate, & Trinitatem in unitate ueneremur, non confundentes personas, nec substantiam diuidentes. Nam alia est Persona Patris, alia filij, alia Spiritus S.

TERTIVM de ijs quæ spectanda sunt in personis. In personis spectanda sunt quinq;. 1. essentia. 2. persona. 3. personalis distinctio. 4. opus. 5. uoluntas.

Essentia seu natura eadem est Patris, Filij & Spiritus sancti. Non est enim aliud Pater, aliud filius, aliud Spiritus sanctus: Nam una est diuina essentia & natura simplex, atq; ideo dicitur Pater esse in Filio & Spiritu sancto, Filius in Patre & Spiritu sancto, Spiritus sanctus in Patre & Filio.

ALTERVM, quod spectandum est in Trinitate, est persona, uidelicet quod alia sit persona Patris, alia Filij, alia Spiritus sancti. In hac persona-

rum

rum Trinitate, nihil est prius, nihil posterius, nihil maius, nihil minus: idq; nec tempore: quia omnes personæ sunt coæternæ: nec natura, quia omnes sunt unius & eiusdem essentiæ: nec dignitate, quia sunt coæquales: nec intellectu, quia simul intelliguntur.

TERTIVM, quod est spectandum in personarum Trinitate, est personalis distinctio. Hic primum obseruandum est, quomodo Deus à creaturis discernatur: Deinde quomodo personæ diuinæ à se inuicem distinguantur. Distinctiones, quibus Deus à creaturis distinguitur, sunt hæ. 1. in una & indiuidua natura non multiplicata, sunt tres personæ. 2. Deus est mens æterna. 3. Deus est creator. 4. Deus est in mundo & supra mundum. 5. Deus est in omni loco & in nullo loco. Hæ quinq; proprietates soli Deo competunt, & nulli creaturæ.

Personæ à se inuicem distinguuntur duplicibus proprietatibus, interioribus & exterioribus. Interiores sunt gignere, nasci, procedere. Solus Pater gignit filium: solus filius nascitur è Patre: Solus Spiritus sanctus procedit ab utroq;. Exteriores proprietates sunt mittere & mitti. Solus Pater mittit: Filius & Spiritus sanctus mittuntur, sed diuersimode. Filius missus assumsit humanam naturam, in qua uictima factus est: Mittitur Spiritus sanctus in corda, ut nouam lucem in cordibus incendat.

QVARTVM, quod in personis considerandum dixi, est opus Trinitatis. Hic obseruanda est regula Augustini: Opera diuinitatis ad extra sunt

indiuisa: sed seruata cuiusq; personæ proprietate. Pater creat, Filius creat, Spiritus sanctus creat. Pater regenerat, Filius regenerat, & Spiritus sanctus regenerat. Sed Pater creat per Filium, & res creatas Spiritus sanctus conseruat: Pater regenerat in Filio per Spiritum sanctum.

QVINTVM, quod considerandum in personis dixi, est uoluntas, quæ qualis sit docent 1. facta præterita & præsentia. 2. præcepta. 3. comminationes & promißiones legales. 4. promißiones Euangelij. 5. exempla. 6. ἀπροσωποληψία, seu quod non sit acceptor personarum. Hæc omnia simul docent, quod Deus irascatur peccantibus, & uelit eos punire, & quod uelit peccatum remittere omnibus ad mediatorem confugientibus, & dare eis uitam æternam, nulla nationum aut populorum habita ratione.

Iam usus restat qui est multiplex. Primum igitur hæc recte formabunt iudicium nostrum de Deo. Talem enim Deum agnoscere debemus, qualem se patefecit uerbo & testimonio, iuxta uersiculum: Ecce Deum credas quod de se prædicat ipse. Secundo hæc docent nos recte sentire de creatione, quæ est opus totius Trinitatis. 3. Recte sentire de reparatione generis humani, quæ est etiam opus totius Trinitatis, ut supra dictum est. 4. Hæc confirmant Articulos fidei nostræ de Deo & Trinitate. 5. Hæc nos ad recte inuocandum instruunt. Inuocatio enim in hunc solum Deum est dirigenda, qui est Pater,

Filius & Spiritus sanctus. 6. Nos hæc monent, ut solicite & sancte uiuamus, tanquam in Dei conspectu. Hæc sint de Deo & Trinitate dicta, quæ omnia in symbolo nostro breuiter indicantur.

DE TERTIO.

Nisi quis renatus fuerit ex aqua & spiritu, non potest intrare in regnum Dei. Hæc est secunda doctrina quam proposui, quæ ut melius intelligatur, duo sunt obseruanda. Primum cum quo loquatur Christus. Alterum quæ fuerit huius dicti occasio. Qualis autem fuerit cum quo locutus est Christus, exponit textus. Fuit uir honestus & nobilis: fuit princeps Iudæorum: fuit Pharisæus, qui uixit inculpate secundum legem. Occasio autem fuit hæc. Nicodemus uenit ad Christum nocte, qui ut Pharisæus iudicauit se iustum ex legis operibus, sacrificijs & sabbatismis: quare mirabatur Iohannem nouam doctrinam proponere de iusticia & Baptismo, quam ipse legis doctor ignorabat. Huius igitur iudicium præuenit Christus hoc dicto: Nisi quis natus fuerit denuo, non potest intrare in regnum Dei. Ad hæc uerba stupescit Nicodemus & ait: Quomodo potest homo cum sit senex iterum nasci? cui Christus: Amen dico tibi, nisi quis renatus fuerit ex aqua, & spiritu, non potest intrare in regnum DEI. Hic Christus dicit se non de carnali natiuitate, quemadmodum eam intellexit Nicodemus, loqui: sed de spirituali, quam necessari-

am esse eo probat, quod prior nostra natiuitas est immunda. Quod natum (inquit) est ex carne, caro est. Id est, quicquid nascitur in hac uiciositate naturæ, immundum & reum est, atq; ideo regni Dei non est capax. Huc addit modum regenerationis: Spiritus vbi vult spirat, & vocem eius audis, sed nescis vnde veniat, aut quo vadat: sic est omnis qui natus est ex spiritu. Hoc est, quemadmodum uentus tum primum sentitur, quando spirat, tametsi nemo nouit unde ueniat, aut quo uadat: ita spiritualis hæc regeneratio fit occulto quodam modo uirtute Spiritus sancti, quæ cum facta est, sentitur per noui hominis nouos motus

Verum ut hæc intelligamus, obseruanda sunt organa & instrumenta huius spiritulais natiuitatis. 1. Semen huius natiuitatis est uerbum Euangelij, quod annunciatur uoce ministrorum. 2. Spiritus sanctus, qui in prædicatione Euangelij est efficax, operatur fidem, qua & assentimur uerbo Dei, & statuimus, nobis Deum esse propicium propter filium, & simul innouat naturam ad nouam obedientiam. 3. Cum hæc beneficia accipiuntur fide, tanquam in agrum cordis, homo regenitus mox sentit in se motus Spiritus sancti: aqua foris adhibetur, tanquam sigillum internæ regenerationis, & testimonium collatæ gratiæ Christi. Huius regenerationis effectus conspiciuntur in mente, in affectibus, in uoluntate, in externis operibus. Nam mens luce Dei illustratur, affectus purgantur, uoluntas fit promta, & obedi-

obedientia noua omnium uirium incoatur: breuiter, qui credit regenitus eſt.

DE TERTIO.

Sicut Moſes exaltauit ſerpentem in deſerto, ita oportet exaltari filium Dei, vt omnis qui credit in eum non pereat: ſed habeat vitam æternam. *Hiſtoria exaltati ſerpentis in deſerto eſt in quarto libro Moſis cap. 12. quam figuram hic Chriſtus ad ſuam perſonam applicat, dicens:* Sicut Moſes exaltauit ſerpentem. *Hoc Chriſti dictum multa continet.* PRIMVM *enim aperte teſtatur, quod lex non tollat peccatum:* Nam ſi lex *tolleret peccatum, non opus eſſet expiatione per uictimam Chriſti.* Deinde *cur ſit datus* Meßias, *&* *cur filius* Dei *aſſumſerit humanam naturam indicat: datus eſt enim ut exaltaretur in cruce, & ita per eum ſalus mundo contingeret.* Præterea *oſtendit hoc dictum, Chriſti regnum ſpirituale eſſe & æternum. Tum docet qualis ſit iuſticia, qua conſiſtimus coram* Deo, *ſeu quomodo participes reddimur beneficiorum Chriſti, uidelicet cum credimus in Chriſtum exaltatum, id eſt, mortuum in ara crucis. Poſtremo dulciſsima eſt conſolatio hic propoſita, quod gratia hæc, quæ eſt in cœlum aditus offeratur omnibus:* Id *quod indicat uniuerſalis particula* OMNIS *qui credit.* Nos *igitur bonam ſpem concipiamus de ſalute, quæ omnibus offertur per* Ieſum *Chriſtum, cui cum* Patre *&* Spiritu *ſancto ſit honor in ſecula ſeculorum,* Amen.

DOMINICA PRIMA POST TRINITATIS, EVANGELIVM Lucæ 16.

HOmo quidam erat diues, qui induebatur purpura et byſſo, et epulabatur quotidie ſplendide. Erat autem quidam mendicus, nomine Lazarus, qui iacebat ad ianuam eius hulceroſus, cupiens ſaturari de micis, quæ cadebant de menſa diuitis. Sed & canes veniebant, ac lingebant hulcera eius. Accidit autem vt moreretur mendicus, & deportaretur ab Angelis in ſinum Abrahæ. Mortuus eſt autem & diues, ac ſepultus eſt, atq; in tartaro ſublatis oculis ſuis, cum eſſet in tormentis, vidit Abraham eminus, & Lazarum in ſinu eius. Et ipſe clamans dixit: Pater Abraham, miſerere mei, & mitte Lazarum, vt intingat extremum digiti ſui in aquam, ac refrigeret linguam meam, quia crucior in flamma hac. Dixit autem Abraham: Fili recordare, quod receperis bona tua in vita tua, & Lazarus ſimiliter mala. Nunc autem hic ſolatio fruitur, tu vero cruciaris. Et ſuper hæc omnia inter nos & vos hiatus ingens firmatus eſt, vt ij, qui volunt hinc tranſire ad vos, non poſſunt, neq; iſtinc huc tranſcendere. Ait autem: Rogo ergo te Pater, vt mittas eum in domum patris mei, habeo enim quinq; fratres,

tres, vt teſtificetur illis, ne & ipſi veniant in hunc locum cruciatus. Ait illi Abraham: Habent Moſen ac Prophetas, audiant illos. Ac ille dixit, Non Pater Abraham, ſed ſi quis ex mortuis ierit ad eos, reſipiſcent. Ait autem illi: Si Moſen & Prophetas non audiunt, neque ſi quis ex mortuis reſurrexerit, credent.

ENARRATIO TEXTVS.

A Dominica Aduentus huc uſque, propoſita eſt doctrina de ſingulis articulis fidei noſtræ: nunc in ſequentibus dominicis, uſq; ad Dominicam Aduentus, proponitur de miraculis Chriſti, & fidei natura ueriſq; fructibus: idq; ideo, ut miraculorum doctrina confirmetur Euangelij ueritas, & doctrina de fide, & fructibus eius nos ad bona opera excitemur. Docet autem Chriſtus de bonis operib quinq; modis. 1. Interdum enim ſimplici doctrina eſt contentus, ut cum dicit: Eſtote miſericordes: agite pœnitentiam: facite fructus pœnitentia dignos. 2. Interdum ſuum exemplum proponit, quod ſuos uult imitari, ut cum dicit: Diſcite à me quia mitis ſum & humilis corde. 3. Interdum proponit parabolas, ut de bono uillico, de uirginibus decem, de ſemine in terram iacto, quales multæ ſunt paßim in Euangelicis hiſtorijs. 4. Interdum minis utitur, ut cum dicit: Niſi abundauerit iuſticia ueſtra, plus quam ſcribarum & Phariſæorum, non intrabitis in regnum cœlorum. Item, uæ uobis Scribæ, Phariſæi, hypo-

critæ

critæ &c. 5. Interdum proponit præmia & pœnas in illustribus Exemplis, quemadmodum hoc Euangelio facit: Breuiter, nihil non agit Dominus, ut suos honestæ uitæ studiosos faciat.

Iam accedamus ad hodiernum Euangelium: Cuius summa est, quod Christus Dominus propositis duobus exemplis, dehortetur ab impietate & crudelitate aduersus pauperes, & exhortetur ad pietatem & constantiam in ferendis ærumnis huius uitæ. Nam ut diuitis Epulonis exemplo docet, quæ pœna maneat impios: ita pauperis Lazari exemplo hortatur ad pietatem & honestam uitam in timore DEI. Vsus ergo erit, ut diuites & crudeles erga suos proximos, uideant, tanquam in tabula, quas pœnas olim luent, si non resipiscant mature. Deinde, ut pauperes pij & afflicti in hac uita huius pauperis Lazari exemplo se erigant, & patienter expectent liberationem & beatam requiem, si in fide ad mortem perseuerauerint.

Loci tres:

I. Descriptio huius Epulonis, cum suis doctrinis.

II. Descriptio Lazari, cum suis consolationibus.

III. Dictum Domini: Habent Mosen & Prophetas.

DE PRIMO.

Homo quidam erat diues, qui induebatur purpura & bysso. In hoc primo loco quatuor sunt

ſunt obſeruanda: quæ ſunt, 1. generalis reprehenſio eorum, qui ſunt crudeles in pauperes. 2. cauſſa damnationis huius diuitis. 3. uerus uſus diuitiarum. 4. ſtatus animarum impiorum poſt hanc uitam.

PRIMVM ergo cum hic Epulo damnatur, in genere reprehenduntur omnes, qui ſunt duri in pauperes, & qui, cum ipſi affluunt diuitijs, nulla cura pauperum tanguntur, quales multi ſunt in mundo. Hæc reprehenſio etiam ad eos pertinet, qui neq; conſilio, neq; re miniſterium uerbi, aut egentia Eccleſiæ membra iuuant, quare unuſquiſque apud ſe cogitet, & huius Epulonis damnatione admonitus ſapere diſcat.

Cauſſæ damnationis huius Epulonis non ſunt diuitiæ & ſplendor ueſtium & deliciæ in cibis, modo temperatæ fuiſſent, quod ex ipſo Euangelio patet: nam pauper Lazarus in diuitis Abrahami ſinum receptus eſt. Si enim diuitiæ fuiſſent efficaces cauſſæ damnationis, damnatus fuiſſet & Abraham: damnatus fuiſſet Dauid, & multi reges, & alij qui diuites fuerunt. Verum diuitiæ, ſplendor & huiuſmodi alia, occaſio poſſunt eſſe damnationis, quando uidelicet, homines iſtis abutuntur in contumeliam Dei & contemtum proximi, in ſuperbiam & luxum. Sed quæ fuerunt cauſſæ damnati huius Epulonis? tria horrenda mala, quæ in textu diſerte notantur: quorum primum fuit ſecuritas carnalis, quæ habuit ſecum hæc mala, quod non egerit pœnitentiam, quod nullum ſenſum iudicij & iræ Dei habuerit,

habuerit, quod nulla cura officij tangeretur. Nam hæc perpetuo secum habet carnalis securitas. Alterum malum, propter quod damnatus fuit hic Epulo, erat luxus & crapula, quibus & corpora & animæ grauantur, ne quid poßint homines de rebus suæ salutis cogitare. Tertium malum, quod caussa fuit damnati Epulonis, erat neglectus Lazari, quæ res satis indicat, quod nullam fidem habuerit: ubi enim fides uera est, non potest in miseros & egenos esse crudelitas. Propter has tres caussas damnatus est Epulo, cuius Exemplo multi quotidie ad damnationem certam properant, qui suis diuitijs securitatem, crapulam & neglectum membrorum Christi fouent. Quare si nobis salus cordi est, mature resipiscamus, caueamusq; ne donis Dei in nostram perniciem abutamur.

TERTIO loco ex hoc exemplo colligendum est per contrarium, quis sit uerus usus diuitiarum, qui uerus usus in his quatuor est positus.

PRIMVS est, ut conferamus partem nostrarum facultatum ad conseruationem ministerij, quem usum confirmat primum finis hominis: est enim homo conditus, ut Deum agnoscat et celebret. Quare & bona quæ habet, ad istum finem referenda sunt. Deinde hunc usum confirmant sæpius repetita mandata Dei. Deus enim mandat, ut Ecclesiam nostris facultatibus iuuemus. Præterea hunc usum stabiliunt piorum regum & sanctorum exempla, qui nihil in uotis magis habuerunt, quam suis

diuitijs ministerium uerbi ornare, & conseruare. Contra hunc primum & pium diuitiarum usum peccant multi: inter quos sunt primum, qui suas diuitias conuertunt ad ruinam ministerij, quemadmodum multi tyranni olim & hodie faciunt. Deinde, qui auferunt bona Ecclesiastica & sibi occupant. Tum etiam, qui ex suis facultatibus nihil conferunt ad conseruandum ministerium uerbi. Præterea & illi, qui uel precibus, uel artibus alijs bona Ecclesiastica ad se honesto titulo transferunt, quasi essent Ecclesiæ ministri, cum sint prorsus canes muti, qui nec unquam seruierunt Ecclesiæ, aut Reipub. nec possunt unquam seruire, uentres pigri, & bestiæ inertes, qui tamen Prælati, Canonici & Vicarij & Abbates salutari uolunt.

SECVNDVS uerus & legitimus diuitiarum usus est, ut earum partem conuertamus ad conseruandam & ornandam Rempublicam, in qua uiuimus. Sunt enim Respublicæ Ecclesiæ hospitia: quibus etiam gratitudinem debemus, etiamsi alia commoda ad nos non peruenirent. Contra hunc usum multi peccant, ut sunt: qui iusta tributa non soluunt: qui iniusta exigunt: qui tributa non conuertunt ad rerumpublicarum conseruationem, sed ad luxum & crapulam.

TERTIVS usus rectus & legitimus diuitiarum est, ut unusquisq; suum statum honeste tueatur sine sordibus. Contra quem peccant primum, qui potationibus, commessationibus, uestibus suo

statui

ſtatui non conuenientibus ſuas res abliguriunt, quemadmodum multi faciunt. Deinde etiam auari, qui ſordibus ſuis oblectantur, & ſuum ſtatum honeſte, ut decet, non tuentur, qui & male ueſtiuntur, & male edunt, cum interim eorum pecunia ærugine corrumpatur in arca.

QVARTVS diuitiarum uerus uſus & legitimus eſt, ut partem aliquam in pauperes erogemus, & maxime, in eos, qui cum paupertate pietatem coniunxerunt. Eſt enim hæc potiſsima cauſſa, cur Deus ſinit eſſe pauperes inter nos, ut faciat periculum, an ipſius miſericordiam imitari uelimus, iuxta mandatum Chriſti: Eſtote miſericordes, ſicut Pater ueſter cœleſtis miſericors eſt. Cōtra hūc uſum etiam multi peccant cum hoc diuite Epulone, cuius olim in ſupplicijs erunt ſocij, qui ipſum magiſtrum crudelitatis erga egenos in hoc mundo ſint ſecuti.

QVARTVM ſequitur, quod in Epulonis exemplo conſiderandum dixi, uidelicet, qualisnam ſit ſtatus animarum eorum, qui ex hac uita ſine fide diſcedunt. Nam cum Chriſtus dicit, diuitem Epulonem apud inferos ſublatis oculis uidiſſe Abrahamum eminus, & petiuiſſe intingi extremum digiti Lazari in aquam, ad refrigerandam linguam ſuam, depingit tabulam, quæ ſtatum animarum impiorum poſt mortem repræſentant: in qua hæc notantur. 1. ſummus cruciatus & conſcientiæ perpetuus uermis. 2. memoria crudelitatis, quam exercuerant in miſeros. 3. uotum recreationis per eorum officia

in

in quos in hac uita crudeles erant. 4. quod non sit futurus finis tormentorum, & quod frustra expetatur ulla in tormentis refectio. Quod enim hic Dominus per colloquium Epulonis & Lazari depingit propter nostrum captum, id ipse Epulo in sua conscientia sensit, quam Dominus, qui omnia nouit, ignorare non potuit. Hæc igitur impietatis pœna ad seriam pœnitentiam inuitet, ne inuiti ad pœnam pertrahamur.

DE SECVNDO.

Et erat quidem mendicus nomine Lazarus, qui iacebat ad ianuam eius, vlceribus plenus, cupiens saturari de micis, quæ cadebant de mensa diuitis, & nemo dabat. *In hoc Lazari exemplo multa sunt obseruanda, unde nos & doctrinam & consolationem capere poterimus.*

PRIMVM *hic confirmatur concio Petri, qui dicit iudicium à domo Dei incipere: punit enim suos in hac uita Deus, ut tanquam freno quodam retineantur in officio. Si enim omnia succederent illis ex uoto, ebrij facti felici rerum successu, à pietate deflecterent ad impietatem. Vnde Moses de populo Iudaico dixit: Sedit populus manducare & bibere, & surrexit ad ludendum, hoc est, in idolatriam & alia scelera lapsus est. Quare memores simus dicti Pauli 1. Cor. 11. Cum iudicamur, id est, affligimur, à Domino corripimur, ne cum hoc mundo damnemur. Ad paternum igitur Dei animum respiciamus, quoties duris afficimur in hac uita, &*

cruce admoniti timeamus Deum pie & innocenter uiuendo.

DEINDE hoc exemplo Lazari docemur, non omnes coram Deo miseros esse, qui in hac uita sint calamitosi: nec econtra omnes placere Deo, qui in hac uita uidentur felices & beati. Lazarus in hac uita miser fuit: sed Deo erat carus. Epulo in hoc mundo felix: sed Deo displicebat. Quæ caussa? Lazarus timuit Deum ex uiua fide: Epulo autem Deum non timuit, fide enim uacuus erat.

TERTIO, in Lazaro uidemus exemplum prouidentiæ Dei. Iacet contemtus & spretus: uerum cum nunc absq; omni consolatione iaceret, uenerunt canes & linxerunt ulcera eius: quo significatur, quod Deus non sinat pios ita calamitatibus obrui, quin consolationes ærumnis admisceat. Neq; enim dubium est, quin prouidentia Dei factum sit, ut canes uenirent & lingerent ulcerosum, in maiorem damnationem diuitis Epulonis & familiæ eius. Nam familia Domini sui impietatem est imitata: textus enim dicit, & nemo dabat ei.

QVARTO obseruemus hic communem sortem piorum & impiorum. Moritur Epulo, moritur & Lazarus. Mors quidem utriq; est communis: sed non mortis euentus. Epulo enim per mortem ad miseriam transijt: Lazarus uero ad felicitatem peruenit.

QVINTO hic obseruetur in Lazaro Angelorum ministerium. Epulo uiuum Lazarum contemsit:

temsit: sed mortui animam Angeli deportant: qui in uita contemtus erat, in morte curatur & honoratur ab Angelis Dei. Neq; hoc in solo Lazaro accidit: sed quod de illo legimus, commune est omnibus. Nam ut piorum animæ Deo curæ sunt: ita à sanctis Angelis in portum salutis & felicitatis deportantur.

SEXTO in Lazari exemplo uidemus, qualis status sit animarum piorum post hanc uitam. Deportatur Lazarus in sinum Abrahæ. Quid est sinus Abrahæ? Sicuti Abraham ideo pater fidelium dictus est, quia penes ipsum depositum fuit æternæ uitæ fœdus, quod fideli custodia seruatum filijs suis primum, deinde cunctis gentibus quasi per manus tradidit: Filij eius uocantur, quicunq; eiusdem promißionis sunt hæredes: Ita post mortem dicuntur in eius sinum colligi, qui eiusdem cum eo fidei fructum percipiunt. Nam quemadmodum filij, dum uespere ab operibus diurnis domi congregantur, & ueluti in sinu paterno fouentur, ita pij post labores exhaustos in hac uita, post mortem colliguntur in beata requie, ubi bene & beate habent usq; ad resurrectionem mortuorum. Hic Abrahæ sinus uocatur etiam Paradisus, ut in illo Christi dicto ad latronem, Hodie eris mecum in Paradiso: ubi est iuxta Psalmum, Abundantia læticiarum ex uultu Dei, & perpetuæ iucunditates in dextera eius. Breuiter, Beati qui in Domino moriuntur, quia perpetuo cum Domino erunt, & perpetuo gaudio fruentur.

Porro quantum ad colloquium Abrahæ & Epulonis attinet, ſciendum eſt, quod iſta acciderunt ſpiritualiter. Ita enim apud ſe cogitauit Epulo in tormentis, & tale reſponſum accepit iſte in propria conſcientia.

SEPTIMO obſerua in Lazaro imaginem Eccleſiæ in hac uita. Eſt enim afflicta, & contemnitur à potentibus & diuitibus huius mundi.

DE TERTIO.

Habent Moſen & Prophetas, audiant illos. Hæc grauiſſima eſt admonitio inprimis utilis. Hoc enim dicto multi damnantur.

PRIMVM damnatur omnis, qui Moſen & Prophetas non recipit. Nam hi dati ſunt diuinitus, ut ad Deum nos ducant, et ſaluatis uitam monſtrent. Qui ergo hos nõ recipit, manet in ſua damnatione.

SECVNDO damnantur recipientes, ſed tamen pluris facientes humanas traditiones, & potius uitam inſtituunt iuxta præcepta hominum, quam iuxta præcepta Dei, contra apertum Dei interdictum. Ita enim ait apud Hieremiam cap. 22. In præceptis meis ambulate, & non in præceptis patrum ueſtrorum.

TERTIO damnatur hic Gregorius Papa, Anabaptiſtæ & alij Enthuſiaſtæ, qui nouas de cœlo reuelationes quærunt, ac magis fumis uicioſi & melancholici cerebri, quam uoci cœleſti credunt: imo relinquunt uerbum, & prorſus abijciunt.

QVARTO, diſcamus hinc magnifacere do-

ctrinam Mosi, Prophetarum & Apostolorum, quæ lucerna nobis erat ad æternam salutem, modo eius ductum sequamur: nullum enim habet mundus præstantius climodium, quam uerbum Dei. Hoc Dauid pluris fecit, quam aurum præstantissimum: hoc Lazarus in mundo pauper, diues erat coram Deo: hoc Iob in medijs ærumnis se erexit. Quare & nos, charissimi, amemus uerbum Dei, sciamus esse instrumentum, quo nobis offertur thesaurus omnium preciosissimus Christus Iesus, & per illum uita æterna, quam donet nobis Pater cœlestis per eundem Iesum Christum, cui honor & gloria in secula seculorum, Amen.

DOMINICA SECVNDA TRINITATIS, Luc. 14.

HOmo quidam apparauerat cœnam magnam, & vocauit multos, misitq́ seruum suum hora cœnæ, vt diceret inuitatis: Venite, quia iam parata sunt omnia. Et cœperunt simul omnes excusare. Primus dixit ei: Villam emi, & necesse mihi est exire & videre illam, rogo te, habe me excusatum. Et alter, dixit, iuga boum emi quinq́, & eo ad probandum illa, rogo te, habe me excusatum. Et alius dixit, Vxorem duxi, & ideo non possum venire. Ac reuersus seruus, renunciauit hęc Domino suo. Tunc iratus paterfamilias, dixit seruo suo: Exi cito in pla-

teas & vicos ciuitatis, ac pauperes ac debiles, claudosq́ & cœcos introduc huc. Et ait seruus: Domine, factum est, vt imperasti, & adhuc locus est. Et ait Dominus seruo: Exi in vias & sepes, & compelle intrare, vt impleatur domus mea. Dico enim vobis, quod nemo virorum illorum, qui vocati sunt, gustabit cœnam meam.

ENARRATIO TEXTVS.

Sicuti proximo Die Dominico impedimentum salutis esse contemtum proximi in Epulone ostensum est: ita in hoc Euangelio, aliud impedimentum cauendum docemur, ne uidelicet nostras possessiones & negocia, curasq; rerum mundanarum pluris faciamus, quam Euangelium Christi, neue sinamus nos commodis & uoluptatibus huius mundi impediri & occupari, quo minus ueniamus ad cœnam, ad quam per Euangelij prædicationem uocamur.

Porro occasio huius parabolæ, fuit uox cuiusdam Pharisæi in conuiuio, ad quod Christus erat inuitatus. Nam cum Christus pronunciasset, retributum iri in resurrectione iustorum ijs, qui sunt liberales erga pauperes, Pharisæus Christi sermonem approbaturus ait: Beatus qui comedit panem in regno Dei. Verum quia Christus huius Pharisæi, & maximæ partis gentis Iudaicæ mores peruersos & præposterum studium uidit: proponit hanc parabolum, in qua & Iudæorum iustam re-

iectionem, & gentium gratuitam receptionem pingit. Cuius parabolæ ſcopus & finis eſt, ne ſinamus huius uitæ res caducas nobis impedimento eſſe, quo minus in cœnam cœleſtem inuitati per Euangelium ueniamus.

Loci quatuor.

I. Magnitudo miſericordiæ Dei pingitur in hac cœna.

II. Ingratitudo mundi notatur in ijs, qui uocati recuſant uenire.

III. De coactione, quomodo cogat & per quos.

IIII. Comminatio pœnæ eorum, qui Euangelium non recipiunt.

DE PRIMO.

Quanta ſit miſericordia Dei erga genus humanum, multis indicijs oſtenditur. Nam non ſolum uox Dei, uerumetiam ingentia Dei beneficia erga totum mundum, & præcipue erga Chriſti Eccleſiam ineffabilem miſericordiam Dei teſtantur. Miſericordia (inquit Dauid) Domini plena eſt terra. Argumentum maximum huius miſericordiæ eſt datus filius, ut mundum in extremam miſeriam demerſum redimeret, idq; per ſuam mortem & paſſionem, quo homines ab hac miſeria liberati, donarentur æterna uita, quæ hic cœna magna dicitur, Et in Matthæo nuptiæ regis: ad quam cœnam magnam homines uocantur ex mera Dei miſericordia, quo in ea ſaturentur delicijs ſpiritualibus in omni æternitate. Matth. 22.

Verum ut nobis magis dulceſcant lauticiæ huius cœnæ, circumſtantias quæ in textu notantur proponam ſeorſum, & quid doctrinæ & admonitionis ex ſingulis petendum ſit, dicam.

PRIMA *itaq; circumſtantia in hac cœna ſpectanda, eſt de eo, qui ad hanc cœnam inuitat: nam inde eius æſtimatio dependet.* Quis *ergo inſtruit hanc cœnam?* Num Rex *aliquis mundanus?* Non: *Imo magnifacienda eſſet eius regis liberalitas, & laude extollenda miſericordia, qui miſeris & pauperibus regale conuiuium & magnifice inſtructum pararet. Sed quis eſt?* Deus pater *cœleſtis* Dominus *dominantium, &* Rex *regum, ſolus diues & lauticijs abundans.* H*æc circumſtantia bonitatis & miſericordiæ* Dei *clariſsimum teſtimonium eſt.*

SECVNDA *circumſtantia eſt, quod hic Paterfamilias* Deus *ad cœnam inuitet. Sed quid cœnæ nomine ſignificatur?* Ipſum Euangelium, *eaq; omnia, quæ cum* Euangelio *coniuncta ſunt: ut eſt ſalus & uita æterna.* Vide *quanta miſericordia hic relucet. Sed quæ ratio eſt appellationis?* Cur *hæc tanta bona cœna dicuntur?* Id *fit ſane non ſine magnis cauſis, quarum de numero ſunt tres præcipuæ.* PRIMA, *quia* Euangelium *æternum gaudium, & nunquam finienda bona promittit.* Vt *enim cœna in extrema diei parte apponitur:* Ita *bona, quæ* Euangelium *offert, poſt multos exhauſtos in ærumnis huius uitæ labores, credentibus ex mera* Dei *miſericordia donabuntur.* SECVNDA *cauſa eſt*

est, quia sicut uespera, quando cœna instrui solet, est finis diei: ita ætas, in qua per ministerium prædicationis omnes ad Epulas diuinæ cœnæ inuitantur, extrema est. TERTIA, quia Euangelium extrema uox Dei est in mundo, postquam nulla alia est expectanda: sicut cœna ultimum in die cibum proponit. Nunquam enim alia de cœlo sonabit uox Dei: sed hæc eadem Euangelij uox sonabit usq; ad iudicij extremi diem.

TERTIA circumstantia est in hac uoce MAGNA, qua commendantur nobis diuitiæ misericordiæ Dei: non enim Deus unum & alterum regem & sapientem inuitat ad suam cœnam: sed totum mundum. Non prætermittit pauperes, non diuites negligit, non nobiles excludit, non rusticos aut ciues à suo conuiuio arcet, non paruos contemnit, non magnos fastidit: sed omnes promiscue per orbem sparsos homines inuitat ad magnam illam cœnam: nam textus & magnam cœnam esse, & multos inuitatos testatur.

QVARTA circumstantia est de modo inuitationis. Modus exprimitur hisce uerbis: & misit seruum suum hora cœnæ, vt diceret inuitatis. Hic serui nomine intelliguntur Prophetæ, Apostoli & omnes pij Doctores, quos inde ab initio mundi misit Deus inuitatum ad hanc cœnam. Ad hanc cœnam ipse Deus Patriarchum Nohe inuitauit. Hic inuitatus reliquum mundum uice Dei uocauit. Deinde cum ob suam ingratitudinem mundus

diluuio perijsset, inuitatur uoce Dei Abraham ad hanc cœnam. Præterea cum mundi malicia creuisset super terram, unum populum peculiarem elegit Deus, in quo sæpe excitauit Prophetas, ut ad hanc cœnam inuitarent: idq; continuauit paterfamilias, donec proprium filium misit, Dominum nostrum Iesum Christum, quem inuitati suspenderunt in crucem. Qui excitatus à mortuis, misit Apostolos in uniuersum mundum, ut ad hanc lautißimam cœnam omnes gentes inuitarent.

QVINTA circumstantia est de hora cœnæ. Quæ nam est ista hora? Tempus gratiæ & tempus gloriæ. Tempus gratiæ, est quo annunciatur hominibus liberalitas & misericordia patrisfamilias, quod in tres partes distribuitur. In promißionem, exhibitionem, & tempus secutum exhibitionem. Promißionis tempus fuit inde ab Adam usq; ad Christum natum fere 4000. annorum. Deinde exhibitionis tempus erat, dum Christus ipse in carne hic in terris uersatus est, prædicauit, obtulit seipsum precium redemtionis pro inuitatis ad hanc cœnam. Tempus secutum exhibitionem est inde à mißione Apostolorum in mundum uniuersum usq; ad diem iudicij, in quo tempore & nos sumus, & inuitamur ad hanc cœnam uoce ministrorum uerbi. Tempus gloriæ est æternitas, quando in cœlesti gloria accubabimus non solum cum Abraham & Isaac: sed cum Deo Patre, Deo Filio, Deo S. sancto, & fruemur æterno gaudio & lætitia in Christo Iesu Domino nostro.

Sexta

SEXTA *circumstantia est inuitandi forma.* Venite (*inquit*) quia parata sunt omnia. *Hoc est, ut in* Baptistæ & Christi *inuitatione uidemus: Agite pœnitentiam & credite* Euangelio*: appropinquat.n.regnum cœlorum. Hæc inuitatio requirit pœnitentiam, hoc est, prioris uitæ mutationem, ut discedamus à malo & faciamus bonum & requirit fidem, id est, ut credamus hanc cœnam nobis apponi, non nostrũ ob meritum, sed ex mera misericordia propter* Filium, *qui nobis à* Deo *datus est sapientia, iusticia, sanctificatio, redemtio.* His.n.*donis & ueluti uestibus filij* Dei *in cœnam æternæ uitæ intrabimus.* Nam *sapientia sua* Christus *mentes nostras reformat: iusticia sua nos ornat, cum in eum credimus: sanctificatione sua nos purificat, ac tandem recipit in suum cœnaculum, ubi erit perpetua redemtio, gloria & felicitas.* Atq; *hactenus de primo loco, in quo commendatur nobis misericordia* Dei, *quæ est à progenie in progeniem super omnes timentes eum, ut uirgo mater* Domini *canit.*

DE SECVNDO.

Sed omnes cœperunt vno animo se excusare: *Recusarunt enim uenire ad cœnam hanc cœlestem.* Quemadmodum *enim sus pluris facit cœnum, in quo se commaculat, quam aurum aut preciosas gemmas: ita homines sordibus suis inuoluti fugiunt splendorem tantæ cœnæ.* Qua *in re tria deploranda sunt mala:* Miseria *generis humani, maxima ingratitudo, & corruptum iudicium.*

Miseria

Miseria est, quod peccatis & Maledictione oppreßi homines, non solum non eluctari de suis malis conantur, uerumetiam ipsis sordibus delectantur: tantum abest, ut remedium quærant. Atq; hoc est, quod Christus dicit: Nemo uenit ad me, nisi quem Pater traxerit. Ingratitudo est, quod homines inuitati ad gratuitam cœnam, id est, gratuitam liberationem à peccato, ab ira Dei, à maledictione legis, ab inferno, à Diabolo, ad remißionem peccatorem, ad fauorem Dei, ad iusticiam, ad cœlum, ad Deum, ut cum illo beati uiuant in omni æternitate, recusant tamen uenire. Quis hanc ingratitudinem satis deplorare potest. Corruptum iudicium est, quod homines pluris faciant finita bona, quam æterna: pauca, quam multa: caduca, quam firma: terrena, quam cœlestia: conseruantia hanc uitam ad modicum tempus, quam conseruantia animam & corpus in æterna uita. Stultusne iudicatur, qui præfert lutum auro? Sane stultißimus, ut qui nihil recte iudicare poßit. Multo stultior est, imo in infinitum stultißimus, qui præfert mortem uitæ, peccatum iusticiæ, infernum cœlo, Diabolum Deo: Breuiter, infinita mala infinitis bonis. Hoc nostrum corruptißimum iudicium agnoscamus, & petamus nostras mentes noua luce reformari, ut recte intelligamus, quæ uera bona sunt: ordinate appetamus, quæ recte iudicamus, & usq; ad finem perseueremus in quærendis ijs, quæ ordinate appetimus.

Postquam aũt hæc in genere dicta sunt, de miseria

ria generis humani, de ingratitudine summa & corruptißimo iudicio hominum: textum uideamus, quia uarios modos excusationis continet. Primum dicit: Et oēs cœperunt vna sententia recusare. Hoc est, maxima pars mundi ingrata contemsit gratuito oblatum beneficium. Primus ergo dixit: Agrum emi, necesse habeo exire & videre eum, rogo te, habe me excusatum. Hic describitur primum genus hominum excusantium se, quo sub genere oēs cōtinentur, qui potentia sua freti recusant uenire ad hanc præclaram cœnam. Neq; tamen potentia est efficax causa huius excusationis: sed occasio tantum in ijs, qui suam potentiam à Deo esse non agnoscunt, qui sua potentia nituntur, hoc est, baculo arundinis. Nam cum peccatum, mors, infernus, Diabolus inuadit, hominum potentia non ualet: hic .n. sola potentia ualet, nempe Euangelium Christi, quod Paulus definit esse potentiam Dei ad salutem omni credenti. Quod autem hæc potentia, & agrorum possesßio non sit efficax caussa recusatæ huius opiparæ cœnæ ostendunt exempla: potens fuit Dauid, & habuit agros plurimos: potens fuit & Nero, & habuit agros. Quorum ille inuitatus ad nuptias uenit, hic recusauit. Quare? Quia ille usus est potentia in gloriam Dei: hic eadem est abusus in sui interitum. Nam ea deceptus recusauit uenire ad hanc cœnam. Hic ergo monemur recte uti agris nostris, ne sint nobis impedimento, quo minus ad hanc cœlestem cœnam ueniamus: exempla omitto.

Alter

Alter uero dixit: Iuba boum emi quinq;, & proficiscor ad probandum ea; rogo te, habe me excusatum. *Hic describitur alterum genus hominum excusantium se, quo minus ad cœnam uenire poßint: sub hoc genere continentur diuites huius mundi. Quid? an diuitiæ sunt caussæ efficaces huius recusationis?* Nequaquam. *Fuit Abraham diues, fuit & Epulo diues, de quo nuper audiuimus: sed Abraham non impeditus est suis diuitijs. Nam pluris fecit hanc cœnam, quam terrenas diuitias. Contra, Epulo ebrius fuit suis diuitijs, atq; ideo uenire recusauit. Sunt enim diuitiæ, quando à malis poßidentur, ueluti esca, qua illecti capiuntur & necantur: Ideo Christus dicit eas spinas esse: & difficile pronunciat diuitem posse intrare in regnum cœlorum.* Plato Philosophus *recte dixit, diuitias cœcas esse sine prudentia, & acutum cernere, quando sequuntur prudentiam. Ita & nos possumus dicere, diuitias spinas esse sine* pietate, *& rosas quando pietatem sequuntur. Nam pij diuites suis diuitijs ueluti rosis quibusdam ornant ministerium uerbi, ornant Respublicas & propriam domum. Quicunque ergo huius mundi diuitias habet, det operam, ut earum administratrix sit pietas & caritas, ut in sanctis Patriarchis & regibus, alijsq; multis pijs & sanctis hominibus uidemus.*

Et alius dixit: duxi vxorem, propterea non possum venire. *Hic describitur tertium genus hominum recusantium uenire ad hanc cœnam, quo*

sub genere continentur omnes, qui huius mundi uoluptatibus dediti Euangelium Christi non curant. Ducere uxorem non est per se aut malum, aut causa recusationis: sed tantum occasio in quibusdam, qui non recte utuntur dono Dei. Abraham habuit uxorem & multi pij, qui tamen non propterea recusarunt obtemperare Euangelio: Quare coniuges dent operam, ut Christum secum habeant, caueant ne occasionem mali à bono sumant. Hactenus audiuimus tria genera hominum excusantium se, quod non uenirent inuitati ad hanc cœlestem cœnam: sed ex his intelligemus omnia, quæ hominibus impedimento sunt, cur Euangelio non auscultent.

DE TERTIO.

Seruus reuersus domum, nunciat patrifamilias quæ responderunt, & rursus missus multis collectis pauperibus & claudis, iubetur cogere homines, vt intrent, quo impleatur domus conuiuij. In hac coactione nobis proponitur summa consolatio. Deus enim non solū promittit, non solum inuitat multos, non solum mandat: sed cogit & compellit intrare ad suam cœnam. Sed quomodo compellit? Multis sane modis. Parentes in familia cogent suos domesticos, & disciplina domestica assuefacient eos, ut Christum audiant, pie & sancte uiuant. Hinc illud Pauli: Educate pueros & disciplina & correptione Domini. Magistratus similiter coget edictis, bonis ordinationibus, exemplo, sublatione Idololatriæ: quemadmodum Eze-

chias

chias & Theodosius fecerunt, qui instrumenta Idololatriæ sustulerunt. Omnium autem maxime ministrorum uerbi est cogere comminationibus & obiurgationibus, quemadmodum Christum, Prophetas & Apostolos fecisse legimus.

DE QVARTO.

Nemo virorum illorum, qui vocati fuerunt & recusarunt venire, gustabunt cœnam meam. *Hoc est, omnes contemtores Euangelij excludentur de uita æterna. Nam ira Dei manet in omnes, qui non credunt in Filium. Hæc summa est quarti loci.*

Cæterum usus totius hodierni Euangelij triplex est. Primus, ut considerata magnitudine misericordiæ Dei, gratias agamus per Iesum Christum. Secundus, ut caueamus, ne ullu prætextu nos subducamus ab obedientia erga Euangelium. Tertius, ne exemplo potentum, diuitum & uoluptariorum seducamur, & ruamus in proprium exitium: sed potius totis uiribus demus operam, ut in hanc cœlestem cœnam includamur, per Dominum nostrum Iesum Christum, cui cum Patre & Spiritu sancto sit honor & gloria in secula seculorum, Amen.

DOMINICA TERTIA
POST TRINITATIS, *Luc. 15.*

ACcedebant ad Iesum omnes Publicani & peccatores, vt audirent illum. Et mur

murabant Pharisæi ac Scribæ, dicentes: Hic peccatores recipit, ac cibum capit cum illis. Dicebat aũt ad illos Parabolam hanc dicẽs: Quis ex vobis est homo, qui habet centum oues, & si perdiderit vnam ex illis, nonne relinquit nonaginta nouem in deserto, & vadit ad illam quæ perierat, donec inueniat eam. Et cum inuenerit eam, imponit in humeros suos gaudens, veniensq; domum, conuocat amicos & vicinos, dicens illis: Gaudete mecum, quia inueni ouem meam, quæ perierat. Dico vobis, quod ita gaudium erit in cœlo super vno peccatore resipiscente, magis quã super nonaginta nouem iustis, qui non indi-

gent pœnitentia. Aut quæ mulier habens drachmas decem, si perdiderit drachmam vnam, nonne accendit lucernam, & vertit domum, quęritq́ diligenter, donec inueniat? Et cum inuenerit, conuocat amicas & vicinas, dicens: Gaudete mecum, quia inueni drachmam quam perdideram. Ita dico vobis, gaudium erit coram Angelis Dei, super vno peccatore resipiscente.

ENARRATIO TEXTVS.

Occasio hodierni Euangelij hæc est. Cum tanta esset bonitate Dominus noster præditus, ut neminem quantumuis afflictum & magnum peccatorem fastidiret, imo potius omnes ad se inuitaret, iuxta illud Matth. 11. Venite ad me omnes, qui laboratis & onerati estis, & ego reficiam uos: factum est, quod ipsi publicani, cognita hac misericordia & bonitate, ad eum uenirent, quo gratiæ omnib. liberalißime oblatæ participes fierent. Atq; ideo Christus non uoluit eos tantū uoce consolari, sed facto & conuersatione. Inuitatus proinde ab ijs uenit & comedebat cum illis: idq; ea de caussa, ut eos Deo Patri lucrifaceret, hoc est, cōuerteret eos à uijs suis peßimis ad ueram & salutarem pœnitentiam, quo à maledictionis reatu absoluti hæredes fierent uitæ æternæ per Iesum Christum. Hoc Christi factum obseruantes Pharisæi, ut erant superbi, tumentes sua Pharisaica, id est, falsa iusticia, murmurant, ac tacite Christum uiolatæ legis diuinæ accusant. Sed

quid

quid ad hæc Christus? utrosq; docet. Publicanos quidem, quod uenerit saluatum peccatores. Pharisæos uero, cur cum peccatoribus conuersetur: unde colligitur Christi regnum pugnare cum Pharisæorũ opinione & Satanæ regno. Nam ut Christi regnum est misericordia & remißio peccatorũ, adeo ut Angeli in cœlo gaudeant super singulis peccatoribus pœnitentiam agentibus: ita Satanæ regnum est crudelis immanitas & peccati inundatio quædam. Loci duo.

I. Murmur Pharisæorum, & cur Christus sit conuersatus cum peccatoribus.

II. Docetur parabolis duabus, cur Christus in hunc mundum uenerit, & quid nos facere oporteat, modo sanari uelimus.

DE PRIMO.

Appropinquabant ei publicani & peccatores, vt audirent eum, & murmurabant scribæ & Pharisæi, dicentes: hic peccatores recipit, & manducat cum illis. Hic proponuntur nobis duo hominum genera, & eorum diuersa studia. Vnum publicanorũ & peccatorum, qui Christum accedunt, ut illum audiant, & ad ipsius ouile aggregentur & saluentur. Postquam.n. audiuerunt Christum nullos peccatores reijcere: sed omnibus gratiam, modo pœnitentiam agere non recusarent, offerre, ipsum accedere non dubitarunt, spe magna salutis concepta. Alterum Pharisæorum & Scribarum. Hi Christi factum & misericordiam erga peccatores improbarunt, atq; ideo murmurarunt,

dicentes, hic peccatores recipit & manducat cum illis.

Porro huius Pharisaici murmuris plures sunt caussæ, quarum nonnullas recitabo, ut uideamus, quo spiritu sint locuti, nosq; caueamus, ne simili morbo laborantes, aliorum salutem impedire uideamur.

PRIMA ergo caussa est Diaboli inuidia, quæ propria est Diaboli & membrorum eius. Hæc enim eorum cordibus infixa efficit, ne uidere poßint, Christum & Publicanos una conuersari. Tanta enim inuidia erga Publicanos laborârunt, quod noluerint eos bonorum conuersatione emendari. Huius generis Pharisæi plures sunt hodie, quam qui Pharisæorum titulum agnoscunt.

SECVNDA caussa murmuris fuit intolerabilis superbia in Scribis & Pharisæis, qua ut canes Plublicanos spreuerunt, adeo ut cibum capere cum illis, aut domum eandem cum illis intrare recusarint.

TERTIA caussa murmuris fuit opinio iusticiæ & sanctitatis. Nam ut se iustos: tantum ex paternis obseruationibus & sacrificijs, reliquosq; ut iniustos contemserunt (ut ille qui ait: Non sum sicut cæteri peccatores, nec ut ille Publicanus, ieiuno bis in Sabbato &c.) ita eos, qui hanc sanctitatis laruam non habuerunt, strenue tanquam anathemata & res abominabiles aspernabantur.

QVARTA caussa fuit studium Christo infamiæ notam inurere. Nam uulgo persuadere conaban-

nabantur Christum talem esse, quales essent illi, cum quibus uersaretur.

QVINTA caussa fuit zelus legis diuinæ, sed falsus. Mandatum.n. legis suo murmuri prætexuerunt: lex enim præcipit Exod.23. ne conuersentur cum Insulis terræ. Item Exod.cap.34. præcipitur, ne unquam cum habitatoribus terræ illius amicitiam iungerent, ne ipsis foret in ruinam, hoc est, ne illorum praua corrupti consuetudine idolatræ efficerentur, & prophani legis diuinæ contemtores. Nam, ut Paulus inquit, modicum fermentum corrumpit totam massam, & ut est in uersiculo quodã: Morbida facta pecus totum corrũpit ouile. Vt una à liuore alterius liuorem contrahit: sic & malo consortio homines facile deteriores fiunt. Sicuti & Medea quodam in loco dicit: Malarum fœminarum ingressus me malam reddidit. Huc & illud Salomonis: Qui tetigerit picem, coinquinabitur ab ea. Item: Qui communicauerit superbo, induet superbiam. Et Syrac: Omnis homo sibi similem sociat. Huiusmodi scripturæ testimonia multa haud dubie congesserant Pharisæi, ut Christum infamarent.

Sed quid dicemus ad istas scripturæ sententias? pleræq; ex illis habent adiunctas caussas prohibitæ cum peccatoribus conuersionis, & ut summatim dicam, prohibent adiuncta scripturæ testimonia, ne infirmi, qui facile deteriores fieri poßint, conuersentur cum ijs, qui conuerti nolunt, sed potius in hoc totis incumbant uiribus, ut alios sibi nequitiæ

suæ socios adiungant. Primum non potuit Christo conuenire: non enim erat infirmus, ut peccatorum consuetudine contaminari posset, quare interdictum legis non in illum quadrat. Dicit.n diserte lex, unde reliqua dicta manant: ne forte peccare te faciant in me, si seruieris dijs eorum, quod tibi certe erit in scandalum. Alterum non conuenit in publicanos, quibus cum Dominus hic conuersatus legitur. Non enim Christum uoluerunt sibi suæ nequiciæ socium adiungere: uerum accedebant, ut audirent illum, & ex auditu fidem consequuti saluarentur. Cum ergo & Christus motus misericordia conuersetur cum illis, ut eos adducat in stabulum ouium, unde aberrârunt: & publicani sitientes salutem, cupiant subleuari ab onere peccatorum suorum, quod senserunt grauißimum esse, iniuste aduersus Christum murmurant: quos in uiam reuocare conatur propositis his parabolis: una de centum ouibus, altera de decem drachmis.

Iam ex ijs, quæ dicta sunt ad criminationes Pharisæorum, oritur quæstio. Nam postquam responsum est scripturas, quæ malorum consuetudinem damnant, ad infirmos pertinere, quæri potest, cum nos infirmi simus, quid nos facere oporteat, an omnino & perpetuo fugere debeamus Pharisæos. Ad hanc quæstionem respondeo. Sunt fugiendi, & non sunt fugiendi. Imbecilles qui conscij sunt suæ imbecillitatis, quod uidelicet sint faciles & proni ad lapsum, edocti propria experientia, ipsi fugient conuersa-

uersationem eorum, à quibus metuunt, ne illorum pice inquinentur & scabie inficiantur. Nam, ut dicit Iustinus martyr, mens hominis ex malorum consuetudine scabiem quandam sibi acquirit, & multis malis succis impletur. Hoc Patrumfamiliarum, magistratus, & ministrorum uerbi officium est, ut caueant, ne tales ferantur, quorum conuersatione simplices reddantur deteriores. Paterfamilias nullum seruum debet ferre in sua familia, qui pueris suis sit scandalo. Magistratus gladio coercebit blasphemos. Ministri uerbi obiurgationib. Primum castigabunt impuros: quod si nihil ista uia proficiunt, debent eos eijcere de Ecclesia per excommunicationem, ut pij & simplices sciant, quod sibi cauere debeant ab istorum conuictu. Quod autem huiusmodi fugiendi sint, docet & hoc pauli dictum, 1. Thessal. 2. Denunciamus autem uobis fratres per nomen Domini nostri Iesu Christi, ut subducatis uos ab omni fratre, qui inordinate se gerit, & non ex tradita doctrina quam accepit à nobis. Hoc ergo sit dictum infirmis, qui omnino sibi cauere debent ab improborum consortio. Verum quantum ad eos attinet, qui bene sunt instituti, & qui in officio sunt publico, quorum interest oues errantes ad Christum adducere, illi possunt, imo debent nonnunquam cum improbis conuersari: sicut Medicus conuersatur cum ægroto, non ut ipsius ægroti scabie inficiatur, sed ut sua arte & curandi peritia eum sanitati restituat. Ad eundem mo-

dum non modo licet, uerumetiam necessitas officij & fides in ministris uerbi requirit, ut improborum maliciam retegant, & sanent quantum quidem fieri potest: uerum si morbus fuerit incurabilis, sequentur medicorum exemplum, & quod curare non possint, amplius non curent: sed Deo totam rem cum dolore committant.

DE SECVNDO.

Quis ex vobis homo, qui habet centum oues &c. Hac parabola docet Christus duo. Vnum cur in mundum uenerit: Alterum quod ex priori pendet, cur conuersetur cum peccatoribus: unde sequitur confutatio murmurantium Pharisæorum. Cur in mundum uenerit, docet exemplo pastoris. Nam quemadmodum pastor in desertum uadit, ut quærat ouem amissam: ita Christus in mundum uenit, ut homines per peccatum in desertum abductos quærat. Deinde quia officium est Christi, quærere peccatores, ut reuocentur ad salutem, quod sane fieri non potest, quin cum eis conuersetur: hinc sequitur improbandum esse murmur Pharisæorum aduersus Christum, qui eum à legatione sua absterrere uoluerunt, ne sanarentur infirmi. Apte ergo alibi testatur: Non ueni uocare iustos, sed peccatores ad pœnitentiam. Hæc summa est parabolæ de ouibus: eandem rem proponit parabola de muliere quærente pecuniam amissam. Iam parabolam de ouibus particulatim uideamus, quo nobis fiat dulcior, perspecta Christi pastoris solicitudine pro nobis.

Homo ille habens centum oues Christus Iesus est, uerus pastor, qui animam suam pro ouibus posuit, Iohan. 20.

Per ouem errantem intelliguntur omnes, qui se in deserto uagari intelligunt, id est, agnoscunt se peccatores, & cupiunt recipi, sicut hi Publicani fecerunt. Agnouerunt se peccatores, audiuerunt famam de uero pastore, atq; ideo ab illo recipi uoluerunt, dum audiunt: Venite ad me omnes, qui laboratis & onerati estis, ego reficiam uos. Atq; ita textus nobis paradigma ouis errantis proponit in Publicanis, qui uocem Christi audientes ad ipsum ueniunt, ac suum errorem agnoscunt.

Per nonaginta nouem oues intellige omnes homines in mundo, qui cum hæreant in suis peccatis & damnatione: tamen hoc non animaduertunt, imo se iustos & beatos putant, atq; ideo Christum audire recusant. Putant enim se iustiores esse, quam ut Christo iusto opus habeant: Putant se magis sanos, quam ut Christum medici opera indigeant. Quod hi per nonaginta nouem oues intelligantur, ipse textus aperte conuincit. Nam nonaginta nouem oues conferuntur Scribis & Pharisæis, id est, hypocritis, qui se iustos gloriabantur. Habemus quis sit pastor, quæ sit ouis errans, & quæ nonaginta nouem non errantes: Iam uideamus. 1. Quando errare cœpit ouis. 2. Quando uenit pastor errantem quæsitum. 3. Quomodo inuentam reportet in stabulum, sanet & Pascat. 4. Quid acciderit inuenta oue.

Quando ergo errare cœpit ouis? Primum cum abducta est per lupum in desertum. Hoc est, cum Satan primos parentes à Deo abduxit. Deinde quoties reuocati homines à uijs suis peßimis sunt rursus insidijs Satanæ abducti ab ouili. Ita & hodie, quoties à recta salutis uia, uel in doctrina, uel in moribus flectimus, erranti oui comparamur.

Quomodo uenit Christus pastor quæsitum ouem errantem? Venit primum in Spiritu, idq; in sanctis Prophetis & Patriarchis, quoties eos excitauit, ut hominibus uiam salutis monstrarent. Sic uenit misso Mose, misso Helia, Helisæo, Isaia & alijs multis. Deinde uenit in carne, quando assumsit humanam naturam, & est pro nobis passus.

Quomodo quærit, quæsitam reportat in stabulum? Quærit errantem ouem prædicatione Euangelij, dum iubet prædicari Euangelium: & reportat in stabulum, quando credentes in Ecclesiam congregat. Subijt enim in desertum & inuentam ouem imposuit humeris, hoc est, credentes in se merito suæ crucis in Ecclesiam perduxit.

Quomodo reportatam ouem in stabulum sanat & pascit? Sanat omnes contritiones eius suo sanguine, dum credentes in se absoluit à reatu, et donat sua iusticia. Pascit, dum donat eos Euangelij pabulo, & eos fouet suo Spiritu. Hæc beneficia pastoris erga ouem errantem maxima sunt.

Sed quid accidit inuenta oue? Conuocat amicos & vicinos, dicens, Congratulamini mihi, quia

quia inueni ouem meam quæ perierat. Quid *autem hoc sit, exponit cum ait:* Dico vobis, quod ita gaudium erit in cœlo super vno peccatore pœnitentiam agente, plus quam super nonaginta nouem iustis, qui non indigent pœnitentia. Ecce *quid accidit quando peccator pœnitentiam agit. Ipsi Angeli Christo pastori congratulantur.* Gratulantur *aũt Angeli in cœlo propter tria.* Primum, *quia homines cum illis conditi sunt ad celebrandum* Deum, *quod non potest fieri ab illis, qui non agunt pœnitentiam. Illi enim omnes laudes* Dei, *quantum in se est, impediunt.* Deinde, *quia uident regnum augeri per accessionem nouorum ciuium.* Tertio, *quia nihil magis illis gratum est, quam si uideant regnum Satanæ aboleri, quod fit cum homines pœnitentiam agunt. Sed quinam sunt illi nonoginta nouem iusti, qui non indigent pœnitentia? an ullus igitur est absq; peccato? Certe nullus est sine peccato. Omnes enim aberrarunt & inutiles facti sunt. Sed peccatores sunt triplices. Sunt enim peccatores, qui se iustos esse putant, & propterea dicuntur non opus habere pœnitentia: quod sane de ipsorum de seipsis iudicio est intelligendum: nam reuera nullus est, qui non indiget pœnitentia.* De*inde sunt peccatores, qui sciunt se habere peccata, & nihilominus pergunt in peccatis, non morantes accusantem legem* Dei. *Sunt quoq; peccatores, qui agnoscunt peccatum, id est, oderunt peccatum, atq; ideo agunt pœnitentiam, & confugiunt ad*

ad Christum. Primum & secundum genus intelliguntur per nonaginta nouem: per tertium intelligitur una errans ouis. Nonaginta nouem non agentium pœnitentiam similitudinem referunt Scribæ & Pharisæi. Publicani referunt ouem illam unam errantem. Quid hic docemur? Maximam esse multitudinem eorum qui pereunt, & minimam esse quæ recipitur, id est, uix unum ex centum singulis. Hinc illa Christi querela: Multi sunt uocati, sed pauci electi, id est, probi, qui uocanti Christo per suum Euangelium obtemperant. Hoc in exemplis uidemus. Ante diluuium maxima pars mundi secuta est Caini nequitiam, adeo quod tantum 8. homines reperti sint iusti, qui per arcam saluati sunt. Deinde rursus per multos annos Melchizedech & Abraham soli fuerunt pij fere. Præterea ex magnis illis ciuitatib. Sodoma & Gomorra & alijs, solus Loth cum suis filiabus euasit, reliquis propter sua peccata incendio interemtis. Neq; aliter hodie fit: à plurimis contemnitur Euangelium, à paucißimis recipitur. Hoc ergo periculo admoniti agamus pœnitentiam, ne cum maxima parte ingratißimi mundi pereamus, Dominus clemens est ad nos recipiendos: Angeli expectant resipiscentiam: nostra propria salus agitur, quam Christus omnibus peccatoribus offert agentibus pœnitentiam, cui honor in secula, Amen.

DOMINICA QVARTA POST TRINITATIS, Luc. 6.

Estote

ESţote misericordes, sicut & Pater vester misericors est. Nolite iudicare,& non iudicabimini. Nolite condemnare,& non condemnabimini. Remittite, & remittetur vobis. Date & dabitur vobis. Mensuram bonam & confertam, & concussam atq; exundantem dabunt in sinum vestrum. Eadem quippe mensura, qua metimini, metientur alij vobis. Dicebat autem illis similitudinem: Nunquid potest cœcus cœcũ ducere? Nonne ambo in foueam cadunt? Non est discipulus supra magistrum suum, perfectus aũt omnis erit, si sit sicut Magister ipsius. Quid autem vides festucam in oculo fratris tui, trabem autem, qui in oculo proprio est, nõ animaduertis? Aut quomodo potes dicere fratri tuo: Frater sine eijciam festucam, quæ in oculo tuo est, ipse in oculo tuo trabem non videns? Hypocrita, eijce primum trabem ex oculo tuo, & tunc perspicies, vt eijcias festucam, quæ est in oculo fratris tui.

ENARRATIO TEXTVS.

HÆc Christi concio pertinet ad tertiam pœnitentiæ partem. Scitis.n quod sint tres partes: Contritio, Fides, & Noua obedientia. Contritio peccatum agnoscit, detestatur ac fugit: Fides ad Christum confugit, qui à peccato liberat, & credentes iustificat: Noua obedientia uersatur in quatuor, quæ sunt: pietas erga Deum, sanctimonia uitæ cuiusque

que

que apud sese, caritas proximi, & diligentia uocationis ad quam quisq; uocatus est. Cum autẽ hæ sint partes nouæ uitæ, proponit Christus in hoc Euangelio exhortationem ad caritatem erga proximum, quam hic per suas partes designat, & quoniam ueluti prima eius proles est misericordia erga proximum, hortatur ad misericordiam, per quam intelligit omnia officia, quæ nobis alij alijs in hac uita debemus. Quicquid enim alter alteri debet, cum soluerit, non amplius debet, excepta una caritate, quam non ita possumus reddere, quin semper simus debitores. Vnde Paulus Rom. 13. Nihil cuiquam debeatis, nisi mutuam dilectionem. Vt autem hoc Euangelium clarius intelligamus: Duo dicam.

I. Quæ sint dilectionis seu misericordiæ opera, quæ nobis hic commendantur.

II. Quæ sint rationes, quibus Christus nos hic hortatur ad præstandam misericordiam, id est, opera caritatis proximo.

DE PRIMO.

Estote misericordes &c. Cum filius Dei suos discipulos hortatur ad misericordiam, significat & quo affectu erga nos mutuo esse debeamus, & quod in hac uita ob multas infirmitates alij aliorum opera indigeant. Quod præceptum si hodie amplecterentur, quod Christiani dici uolunt, minus esset dissensionum & minus calamitatum. Volumus quidem omnes discipuli Christi dici: sed nemo uult facere quod præcipit. Famulus imperio sui heri obedit, ancilla

ancilla oculos suos habet intentos in matremfamilias: imo nemo est, qui non magis suis in mundo superiorib. auscultat, quam multi, qui Christiani dici uolunt, suo Christo Deo & saluatori obtemperant, qui pro illis pependit in cruce, & cœlum meruit. Sed quæ est caussa? quia uerbis tantum sunt Christiani, non corde. Qui enim uere Christianus est, nihil prius in uotis habet, quam ut Christo suo, à quo & nomen & salutem habet, obtemperet. Quare uos moneo, ut deposita illa carnali securitate Christo obtemperetis, & diligenter obseruetis ex hoc Euangelio, quæ officia à nobis erga proximos nostros requirat. In genere quidem requirit dilectionem, sicuti ait ad discipulos suos: Diligite uos inuicem, sicuti ego dilexi uos: in hoc cognoscent, quod discipuli mei sitis, si uos mutuo dilexeritis. Nihil aliud hic requirit, cum ait: Estote misericordes. Qui enim diligunt: misericordes sunt. Et qui sunt misericordes, diligunt: ita fons aquam, & aqua fontem ostendit. Verum ideo potius hoc loco Christus usus est misericordiæ uocabulo, quia indolem ueræ dilectionis monstrat.

Hæc misericordia, quæ ex dilectione proficiscitur, & à Christo suis discipulis in hoc Euangelio commendatur, quatuor partibus constat: quarum prima in ipso corde est, quæ est candor & Philanthropia quædam, qua & candide de proximo sentimus, & semper meliora de ipso speramus. Hunc candorem notat Christus per contrarij remotio-

motionem, cum inquit: Nolite iudicare. Hinc Apostolus 1. Cor. 13. Caritas non cogitat malum. Atq; hic sensus primæ partis misericordiæ est. Non est ergo quod quisquam hoc dicto, Nolite iudicare, existimet tolli uel iudicium de discrimine uirtutum & uiciorum in hominibus, uel officium Patrisfamilias, præceptoris, magistratus ciuilis & ministri uerbi, uel debitam fraternam correptionem, qua alius alium errantem in uiam ex mandato Christi reuocare debet: sed tantum libidinem animi, qua sumimus nobis officium male de alijs sentiendi contra caritatis regulam. Quantum enim ad iudicium attinet discriminis honestorum & turpium, regula est nobis Lex Dei firma & immota: Quicquid enim lex Dei dicit turpe aut honestum, id nos quoq; tale iudicare debemus. Qualis enim esset insensibilitas ista non discernere? Debemus ergo iudicare & discernere inter Neronis tyrannidem, & Fabricij clementiam: atq; ita de cæteris. Patresfamilias habent mandatum instituendi proles suas in disciplina & corruptione Domini. Item, Salomon uult parentes castigare suos pueros: Et Heli Sacerdos punitus est propterea, quod, cum uideret filios suos Ophni & Phinees male se gerere, cum in cultu diuino, nam meliores partes sacrificiorum furati sunt: tum in uita, nam libidine se contaminârunt, non eos iudicio paterno castigarit. Hinc manifestum est, quod dictum Christi non tollat patrumfamilias officium, quod sane exercere non pos-

sunt

Heli punit⁹

sunt sine iudicio, & discrimine recte & secus factorum. Præceptores præterea quid facerent sine iudicio? Alij enim discipuli sunt uerberibus cogendi, ut faciant officium: alijs sufficit admonitio: illorum quidem ignauia castiganda: horum uero industria est laudanda: Hic quæso non iudicio præditus esse debet Pædagogus pius? Neq; aliter de magistratu iudicandum est: Punire debet malos, & tueri bonos, quod sane fieri nequit sine iudicio: & Deus cum approbat magistratum, manifeste iudicium eius probat, cum sine iudicio magistratus tantum inanis sit titulus. Ministri uerbi alios recipient in Ecclesiam, alios excludent, an non illis conceditur iudicandi facultas? alios consolari debent, alios increpare: quod sane requirit magnum iudicium. Quantum ad fraternam castigationem attinet, manifesta est præceptio Christi Matth. 18. Si peccauerit frater tuus te conscio, uade & argue eum inter te & ipsum solum. An non hic cuilibet Christiano mandatur iudicandi officium? Ita sane est. Quare cum Christus dicit: Nolite iudicare, non tollit necessaria officia superiorum in hac uita, nec eneruat disciplinam Ecclesiasticam: sed tantum cohibet petulantiam hominum, qui uel corrupto iudicio, male de proximis sentiunt, uel citra fidem & caritatem ius censorium sibi in alios uendicant, quod uicium pleriq; cum insectantur in alijs, sibi impune permittunt. Vix ullus se iuste excusare potest.

SECVNDA pars misericordiæ, quam Christus

stus erga proximum requirit, notatur his uerbis: Nolite condemnare, quo dicto requirit, ut benigne & amanter de proximo loquamur, renunciantes turpißimo illi uicio, quo proni sumus de alijs male loqui, & eos innocenter condemnare: Breuiter uult Christus, ut uoce & lingua nostra quæramus proximi honestum nomen & incolumitatem. Pertinet quoq; hoc dictum ad priuatam condemnationem, qua alius alium ex malicia condemnat, non ad officia magistratus & ministrorum uerbi, qui Dei sententiam ex officio illis demandatam pronunciant sæpe in malos. Sic Petrus Ananiam & Saphyram, ut est in Actis Apostolorum, condemnauit: sic Paulus Alexandrum & Hymenæum: sic Christus pronunciauit sententiam damnationis in hypocritas, cum diceret: Væh uobis Scribæ, Pharisæi & Hypocritæ: sic cum condemnamus Antichristum, pronunciamus iudicium Dei in ipsum. Sed hic caueat unusquisq;, ne sine uerbo Dei ex petulantia potius quam uero iudicio condemnet.

TERTIA pars misericordiæ est, iniuriam ei qui nos offendit condonare. Hoc exigitur ex uerbo: Dimittite. Nam cum sint multæ mutuæ offensiones, quas si nobis inuicem non condonaremus, non posset ulla tranquillitas esse, Imo rumperetur uinculum humanæ societatis: Quam hoc officium sit necessarium omnibus pijs, ex precationis forma, quam Christus nobis præscripsit, facile est iudicare, illic enim iubemur orare: Dimitte nobis debita

nostra,

nostra, sicut & nos dimittimus debitoribus nostris. Hanc adiectionem, sicut & nos dimittimus debitoribus nostris, esse summe necessariam docet parabola de debitore decies mille talentorum Matth. 18. Simile est, inquit, regnum cœlorum homini regi, qui ponit rationes cum seruis suis. Quemadmodum enim hic rex supplici seruo condonauit totum debitum, gratis ex mera liberalitate: ita Deus pater, confugientibus in uera pœnitentia ad Christum, condonat gratis ex mera liberalitate omnia debita, id est, peccata. Verum sicut rex ille seruum ingratum & durum aduersus conseruos, reuocat ad pœnam, & quod antea supplicanti condonauit, iam à contumaci & duro in conseruos repetit: ita Deus Pater postquam recepit gementes in gratiam, uult nos imitari suum exemplum benignitate erga proximum, ut ipsi in nos peccanti condonemus, idq; exemplo Patris cœlestis.

Hic oritur obscura quæstio. Si condonandum est ijs, qui nos offenderunt, uidetur consequi, quod accusare quenquam ob factam nobis iniuriam non liceat: Ad hanc quæstionem sic respondeo. Distinguendum est inter ipsam accusationem, & id quod homines mali accusationi adijciunt. Accusare quidem per se non est uiciosum: nam Paulus 1. Cor. 16. permittit Christianis arbitros & iudicia. Deinde Euangelium non abolet politicam ordinationem. Præterea Deus in suo populo constituit iudices, qui caussam inter fratrem & fratrem iudica-

rent, quod ſane fieri non fuiſſet neceſſe, niſi licuiſſet accuſare. Certum eſt igitur, quod accuſare per ſe, modo læſus quis ſit, & iniuria affectus, non ſit interdictum Chriſtianis. Verum quantum ad id, quod homines accuſationi adijciunt, ut ſunt multi uicioſi affectus, intemperantia, ulciſcendi libido, inimicitia, pertinacia & ſimiles, ſciendum eſt, quod iſti affectus ſunt prorſus abijciendi, modo Chriſtianus eſſe uelit. Deinde diſcernendum eſt inter eum, qui læſit, ſeu rem tuam retinet, & deprecatur culpam, & reſtituit quod iniuria tenebat, & inter eum, qui te læſit & rem tuam retinet, & pergit lædere & rem tuam occupare. Vt illi deprecanti condones, Chriſti præceptum & caritas ſuadet: & hunc accuſes petendo non tam uindictam, quam magiſtratus defenſionem, Chriſtus permittit, & multi ſancti ſuis exemplis confirmant. Eſt præterea diſcernendum inter eum qui te ſolum offendit, & eum qui Deum offendit & Eccleſiam turbat. De illo intelligendum eſt Chriſti præceptum, non de hoc. Nam Caritas Dei & proximi requirit, ut quantum potes, tollas quæ cultum Dei impediunt, & ſcandalo ſunt Eccleſiæ. Breuiter, uera fides & caritas ſatis docebunt, quando accuſare ſit uicium, & quando recte factum.

QVARTA pars miſericordiæ ſignatur hiſce uerbis: Date & dabitur vobis. Hoc præcepto exigitur, ut indigenti proximo conſilio & opere adſimus. Conſilio, quoties illum à recto aberrare uidemus:

demus: opere uero aliâs dando eleemosynam largius, aliâs mutuando hilariter, etiamsi simile officium ab eo non expectemus. Nam mutuare cum expectatione alicuius officij uicißim præstandi uulgare officium est, etiam inter Ethnicos & peccatores, qui nondum sunt in familiam Christi per Euangelium uocati. Hactenus de misericordia, quam ex dilectione & Christi mandato debemus proximo, & de partibus eius, quæ sunt quatuor, uidelicet: bene sentire de proximo: bene de eodem loqui: erranti noxam condonare: & indigenti, consilio & opere adesse: nunc breuiter de secundo loco dicemus.

DE SECVNDO.

Quinq; argumentis utitur Christus in hac exhortatione, ad misericordiam, & ad ea officia, quæ sunt præstanda proximo, quæ nũc ordine recensebo.

PRIMVM uocatur his uerbis: Sicut Pater vester misericors est. Id est, exercendo misericordiam respicite ad Patrem uestrum cœlestem: debent enim parentum mores ac facta esse norma uiuendi filijs. Cum ergo uidemus Patrem nostrum cœlestem summe misericordem esse, decet ut eius imitemur exemplum. In hoc argumento plures circumstantiæ sunt perpendendæ. 1. quod Pater noster cœlestis sit omnipotens, nullius indigens, & tamen nobis miseris tantam præstiterit misericordiam. 2. quod nos simus miseri peccatores. 3. quod ille cœlestis Pater nos ex mera misericordia recipit in gratiam. 4. quod nos natura filij iræ eramus, Ephes. 2.

5. quod hæc sit eius uoluntas, ut filij ipsius effecti, paternum imitemur exemplum. 6. ut quemadmodum ille nobis benefecit gratis: ita & nos alijs gratis præstemus, quod nisi fecerimus, horribiliter peccamus. 1. contemnimus eius mandatum. 2. degeneramus ab ipso. 3. polluimus nos sceleribus, quæ sunt opera filiorum Satanæ. 4. abijcimus fidem. 5. proximus noster nostra culpa miser iacet, cuius miseria tangi deberemus. Hæc perpendant qui Christiani esse uolunt.

SECVNDVM argumentum sumitur ab utilitate, quæ ad nos ipsos uenit. Nolite, inquit, iudicare, & non iudicabimini: nolite condemnare, & non condemnabimini. Dimittite & dimittetur vobis: Date & dabitur vobis. Hic partes illas misericordiæ, quas requirit, promißionibus suis confirmat. Propositio officij est: Nolite iudicare. Promißio mercedis: seu confirmatio propositionis est: & non iudicabimini, & sic de alijs. Sensus ergo est. Qui candide de alijs sentit, is quoq; sentiet idem sibi ab alijs præstari: qui bene de alijs loquitur, idem expectabit ab alijs: qui condonat benigne, is inueniet facilitatem similem, si is aliquando offenderit: qui consilio & opere indigentibus adest, is uicißim indigens sentiet auxilium, idq; me efficiente. Verum contra: qui male sentit de alijs, idem expectabit: qui male loquitur, male audiat: qui iniuriam uindicat, iniuriam patietur: qui negat consilium & opem

opem indigenti, is quoq; indigens frustra opem ab alijs expectabit.

TERTIVM argumentum his uerbis proponitur: Nunquid potest cœcus cœcum ducere? Nonne ambo in foueam cadunt? quasi diceret, Quemadmodum se habet dux cœcus ad cœcum ducendum: ita se habet homo male docens & uiuens ad eos, quos doctrina & uita ducere deberet. Sed quando cœcus ducit cœcum, uterq; in foueam cadit: proinde qui perperam docet & male uiuit, & alijs & sibi occasio est lapsus: Vt igitur hoc malum uitetur, recte agendum est cum in doctrina tum in moribus.

QVARTVM argumentum signatur his uerbis: Non est discipulus supra Magistrum: perfectus autem omnis erit, si sit sicut magister eius. Boni discipuli exemplum sui magistri imitari debent. Proinde cum Christiani sint discipuli Christi, decet ut uita & moribus, quantum quidem id fieri potest, eum exprimant.

QVINTVM argumentum petitur à consideratione propriorum erratorum. Quid vides festucam in oculo fratris &c. Festuca in oculo fratris est erratum fratris leue: trabs in tuo est erratum magnum. Debet ergo unusquisq; sua potius uitia considerare, quam aliena, & prius ante suam ianuam, ut dici solet, purgare. Quod ut uere faciamus, donet nobis Christus, cui cum Patre & Spiritu sancto honor & gloria in secula, Amen.

DOMINICA QVINTA TRINITATIS, *Luc. 5.*

FActum est autem, cum turba immineret Iesu, vt audiret verbum Dei, & ipse stabat iuxta stagnum Genezareth, & vidit duas naues stantes ad stagnum, piscatores autem descenderant ex illis, & abluebant retia. Ingressus autem in vnam nauem, quæ erat Simonis, rogauit eum, vt à terra abduceret pusillum. Et sedēs docebat de naui turbas. Vt cessauit autem loqui, dixit ad Simonem: Duc in altum, & laxate retia vestra in capturam. Et respondens Simon dixit illi: Præceptor, per totam

totam noctem laborantes, nihil cepimus, tamen tuo iuſſu laxabo rete. Et cum hoc feciſſent, concluſerunt piſcium multitudinem copioſam. Rumpebatur autem rete eorum. Et annuerunt ſocijs, qui erant in altera naui, vt venirent & adiuuarent ipſos. Et venerũt, atque impleuerunt ambas naues, ita vt mergerentur. Quod cum videret Simon Petrus, accidit ad genua Ieſu, dicens: Diſcede à me Domine, quia homo peccator ſum. Stupor .n. circumdederat eum, & omnes qui cum illo fuerant, ſuper captu piſcium quem ceperãt: ſimiliter autem Iacobum & Iohannem filios Zebedæi, qui erant ſocij Simonis. Et ait ad Simonem Ieſus: Ne metuas, poſthac homines capies. Et ſubductis in terram nauibus, relictis omnibus, ſecuti ſunt eum.

ENARRATIO TEXTVS.

Occaſio huius Euangelij hæc fuit: Turba quidam uerbi Dei eſt ſecuta Christum quocunq; perrexit, ut ipſum audiret: in quem cum turba ueluti incumberet præ uiſendi & audiendi ſtudio, cogitur nauem Petri ingredi, atq; ex ea docere turbam. Verum ut ſuæ doctrinæ fidem faciat, iuſsit eis, ut retia demitterent, qui antea conqueſti erant, ſe tota illa nocte fruſtra laboraſſe: quod cum feciſſent, magnam multitudinem piſcium ceperunt, adeo ut ne duo quidem nauigia piſces caperent. Hoc miraculo confirmati ſpectatores, & doctrinam eius

receperunt, & ipsius diuinam potentiam agnouerunt. Et cum Petrus miraculo edoctus metueret, erigitur à Domino, & accipit promißionem, quod postea esset futurus piscator hominum. Hæc est summa præsentis Euangelij, quæ eo pertinet, ut non solum exemplo huius turbæ doceamur, primum quærendum esse regnum Dei: uerumetiam ut confirmemur de potentia Christi. Ostendit enim Christus, quod habeat curam suorum, declarat quod nemo quicquam in sua uocatione præstare poßit, nisi ipse laboranti adsit, ac operi ueluti manum adhibeat, quemadmodum dicit: Sine me nihil potestis facere. Et Psalmus ait: Nisi Dominus ædificauerit domum, frustra uigilat qui custodit eam.

Loci quatuor.

I. Neceßitas audiendi Verbum Dei commendatur in exemplo huius turbæ, quæ adeo auide Christum audiuit.

II. Imago Ecclesiæ, Doctorum & auditorum uerbi.

III. Miraculum præsens, & eius usus.

IIII. Exemplum Petri cum in captura piscium, tum in agnitione Christi imitandum.

DE PRIMO.

Factum est autem, cum turba irrueret ad eum, vt ipsum audiret. Exemplum huius turbæ docet, Euangelium auide audiendum esse. Neque enim adeo auide secuta fuisset hæc turba Christum, nisi eius doctrinam summe necessariam esse intellexisset,

lexiſſet. Sequitur ergo Chriſtum hæc turba, non ut obſeruet ipſum: non ut in uerbis comprehendat: non ut irrideat, quemadmodum Scribæ, Phariſæi & Hypocritæ fecerunt: ſed ut audiat uerbum Domini, & ſalutis pane ſaturetur. Eſt enim uerbum Dei panis cœleſtis, cuius dulcedo eſt ſupra mel & fauum, ut in Pſalmo dicitur. Concurrit igitur ad hæc uerba tanquam famelici ad eum, qui largam aliquam Eleemoſynam diſtribuit: Idq; non immerito. Quemadmodum enim corpus ſaturatur pane corporeo, quia eſt corporeum & ipſum: ita anima pane ſpirituali, qui eſt uerbum Dei, alitur: ipſa enim ſpiritualis eſt. Deinde ut appetitus cibi eſt ſignum ſanitatis, & faſtidium eiuſdem, ægrotantis & languentis corporis indicium eſt: ita appetitus uerbi Dei eſt animæ bene ſe habentis ſignum: & contra, uerbi Dei faſtidium arguit animæ languentis ægritudinem. Imitari ergo nos debemus (ſi nos uerbi Dei faſtidium capit) eos, qui corpore ægro ſunt. Vt enim illi Medicos conſulunt, ut dato pharmaco conualeſcant, & cibum appetant: ita nos (ſi uerbum Dei faſtidit & ad illud nauſeat anima noſtra) debemus Chriſtum Medicum quærere noſtris precibus, ut ille animas noſtras ſui uerbi, hoc eſt, panis ſalutaris capaces reddat, ne fame uerbi DEI deſtituti pereamus. Verbum enim Dei eſt cibus cœleſtis, hoc eſt, panis uitæ & potus, de quo qui bibet, non ſitiet in æternum. Iohan. 4.

medicina

metaphorice abhorrere aut cotemnere.

Cæterum ut cum hac turba poßimus esurire panem uitæ, & sitire potum cœlestem, cogitanda est huius cibi neceßitatis, qua perspecta, nemo non hunc cibum expetet, nisi qui suam salutem omnino non curat occœcatus & dementatus à Diabolo.

PRIMA neceßitas hæc est, quod necesse sit mori omnem animam, quæ ad finem usq; destituetur hoc cibo cœlesti. Nam primum uitam consequimur, quando ex uerbo fidem concipimus. Deinde uerbum est cibus fidei, quo ipsa alitur & nutritur. Hæc neceßitas confirmatur Domini dicto: Qui non crediderit, morietur. Fides enim aliunde non est, quam ex auditu uerbi, Rom. 10.

DEINDE sine hoc cibo manet homo sub ira Dei. Qui non credit (inquit Christus) ira Dei manet super eum.

PRÆTEREA hic cibus est, qui confortat ad uitam æternam. Hinc Paulus: Euangelium est potentia omni credenti ad salutem.

POSTREMO, ut uno uerbo dicam, uerbum Dei semen est incorruptibile, sicut Petrus Apostolus docet, quo regignimur & nascimur per gratiam filij Dei, qui antea propter primorum parentum peccatum & nostrum nati eramus filij iræ. Vt ergo natura nascimur filij iræ, id est, damnationis ad mortem æternam: Ita gratia per semen uerbi Dei nascimur filij gratiæ, id est, benedictionis ad uitam æternam. Qui enim credunt, sunt filij Abrahæ & hæredes promißionis. Proinde si salus animæ no-

mæ nostræ: si euasio mortis, iræ Dei, & damnationis: si dignitas, qua adoptamur in filios Dei, nos moueat, simus auidi uerbi Dei, illud audiamus & conseruemus, idq; non solum exemplo huius turbæ, uerumetiam totius Ecclesiæ, quæ nihil magis expetit, quam satiari hoc uerbo Dei.

DE SECVNDO.

Ascendens Iesus vnam nauim, in qua sedens docuit turbam stantem in littore. His uerbis pulcerrime pingitur status Ecclesiæ militantis & fluctuantis in hoc mundo: In qua pictura obseruanda sunt tria. Nauis ipsa: Christus sedens in naui: & turba stans in littore. Nauis ipsa adumbrat Ecclesiam: Christus notat omnes sinceros Doctores: Turba stans in littore significat uerbi auditores. Iam quemadmodum nauis in mari orta tempestate horribiliter concutitur: ita nihil in mundo magis concutitur quam Ecclesia: id quod totius mundi historia docet. Quam tristis fuit concußio huius nauis, quando Cain suum fratrem occidit. Deinde in Sodoma sanctus Loth: & Abraham in peregrinationibus suis. Præterea Ecclesia Dei quantum est concussa primum in Ægypto, & deinde 40. annis, ut taceam de persecutionibus quas Ecclesia perpessa est omnibus temporibus, sub iudicibus, sub regibus, in captiuitate Babilonica. Et ut omittam alia, de nostro tempore dicam, quantum concutitur Ecclesia ab ijs, qui uolunt ciues Ecclesiæ uideri: alij hæresibus, tanquam horrendis tempe-

Ecclesiæ hostes

tempestatibus ab ipso Diabolo emißis, in eam impetum faciunt. Quid non Sacramentarij, quid non alij sectarij Anabaptistæ, libertini faciunt, ut hanc nauiculam Petri euertant? Pontifices eam hæreseos condemnant: Iudæi derident: Turca aspernatur: ciuilis magistratus apud multos seditionis eam insimulat, quemadmodum in Historia impij Achab legimus, qui Heliæ sanctißimo Prophetæ hæc uerba obiecit: An non is es qui turbas Israël? Quid dicam de noua inuadendi Ecclesiam ratione, quam ipsi inuenerunt qui Euangelici esse & dici uolunt? Impie & sacrilege bona, quæ pertinent ad conseruandum ministerium uerbi, conuertunt in prophanos usus. Atq; adeo Satanas cum omnibus suis membris in hoc incumbit, ut fluctuantem Christi Ecclesiam euertat: sed fortior est Christus, quam ut portæ inferorum aduersus eum præualeant.

Ciuilis magistratus Ecclesiæ est etiam hostis

Euangelici bona ecclesiæ prophanant.

Dixi de Ecclesiæ fluctuatione: unde & quanta sint ministrorum uerbi pericula facile est intelligere. Vt enim Christus in naui sedet: ita & illi maximam periculorum molem sustinent, & multi ad grauißima rapiuntur supplicia. At turba stat in littore, hoc est, maxima pars auditorum sunt extra periculum: nam cum oritur aliqua tempestas, uel se occultant, uel prorsus discedunt. Hæc sint breuiter de concußione Ecclesiæ dicta.

DE TERTIO.

Et dixit Dominus ad Simeonem: Duc in altum, & demitte retia ad capturam. Tunc respon-

respondens Simeon, ait illi: Magister, per totam noctem laborantes nihil cepimus, tuo tamen iussu laxabo rete. Et cum hoc fecissent, concluserunt multitudinem copiosam &c. *Hæc descriptio miraculi est. Petrus desperans de piscibus, iussu Christi demittit rete, & cepit copiosam multitudinem, ita ut duo nauigia eos ferre non potuerint. Etsi autem hoc miraculum editum est, cum ad confirmandam doctrinam Christi, tum ad fidem spectatorum roborandam: tamen suo quodam modo ad nos quoque pertinet. Nam quicquid præscriptum est, in nostram doctrinam præscriptum est, ut per patientiam & consolationem scripturarum spem habeamus.* Dicam itaq; quomodo *nobis seruiat præsens miraculum.*

PRIMVM *certificabit nos hoc miraculum de ueritate* Euangelij: *est enim ueluti authenticum sigillum, quo Deus Pater Euangelium filij sui obsignat. Nam quidquid miraculorum Christus, Prophetæ, Apostoli unquam ediderunt, eo spectant, ut doctrinam confirment. Ita & in Marco & in Epistola ad Hebræos legimus. Marcus ait cap. 16. Dominus cooperatus est Apostolis, & confirmabat uerbum sequentibus signis. Ad Heb. 2. Doctrina salutis confirmata est Deo contestante signis & prodigijs, & uarijs efficacijs, & Spiritus sancti distributionibus.*

SECVNDO *hoc præsens miraculum conuincit, quod Christus non solum sit hominum ter-*

ræq; Dominus: sed etiam maris: unde fides nostra hanc concipiet fiduciam, ut statuat nihil uel in mari posse huic potenti Domino resistere, quin poßit suos potenter ab omni periculo eripere: sicuti Ionam Prophetam ex ore Cœti eripuit sua diuina uirtute. Non est igitur quod formidemus uel Diabolorum, uel hominum, uel mortis crudelitatem, modo uiua fide in Christum recumbamus. Vnde Iohannes: Hæc est uictoria, quæ uincit mundum, fides uestra.

Ad hæc docet præsens miraculum, unde laboris nostri benedictio & incrementum rerum prouematur. Petrus tota nocte laborauerat, sed frustra. Quare? quia benedictionem ex sua industria & non ex fonte benedictionis Christo quæsiuit: Verum postquam iussu Christi soluit retia, cepit magnam piscium multitudinem: quo docemur, quod omnis benedictio ex uerbo Christi pendeat. Contra hoc peccant quatuor genera hominum.

PRIMVM increduli, qui existimant omnem benedictionem pendêre ex proprio labore, aduersus quorum stulticiam Dauid cecinit Psalmum: Nisi Dominus ædificauerit domum, frustra uigilat qui custodit eam.

DEINDE impij, qui ex usuris & malis artibus, hoc est, ex benedictione Satanæ putant rerum & substantiarum prouenire incrementa: & profecto multi uidentur inde ditescere. Sed contra Salomon dicit: benedictio Domini diuites facit. Neq; enim

enim ſtatim aliquis recte diues dicitur, cum multa poßideat. Aliud eſt panis: aliud robur panis. Multi panem habent, & alia bona: quorum alij ijs uti non poſſunt, alij ijs ad luxum & ſuperbiam abutuntur: alij inde ſe quotidie ingurgitant: alij ſunt inſtrumenta libidinum, & tyrannidis exercendæ. Qualis, quæſo, hæc eſt benedictio? Contra pius qui mediocres habet facultates, ſuis rebus utitur in gloriam Dei, ſubſidium aliorum, & prædicat datorem bona conſcientia.

TERTIVM genus hominum, qui hic peccant, eorum eſt, qui poſtquam audierunt ex benedictione Domini rerum incrementa eſſe, fiunt remiſſiores, & negligunt ſuæ uocationis laborem, cum Dauid in Pſalmo contra dicat: Beatus uir qui timet Dominum, & in mandatis eius uolet nimis, labores manuum tuarum manducabis: Beatus es & bene tibi erit. Hic Dauid rerum ordinem præſcribit agendi. Primo loco eſt timor Dei. 2. deſiderium & ſumma uoluptas in Dei mandato. 3. labores uocationis commendantur. 4. additur promißio: & bene tibi erit. Hanc regulam ſi multi ſequerentur hodie, ſentirent Domini benedictionem. 3.

QVARTVM genus hic peccantium, eorum eſt, qui nec Deum inuocant, quando eius benedictione utuntur: nec eius auxilium implorant: nec agunt ipſi gratias pro ſua benedictione. 4.

Diſcamus ergo hic ex præſenti miraculo & laborandum eſſe, & laboris ſucceſſum & benedictio-

nem à solo Deo esse, in quocunq; statu aliquis fuerit. Si quis præsit alijs, ut magistratus, præfectus, paterfamilias, ita cogitet: laborem strenue in timore Dei: Deum colam, & inuocem, ut meis laboribus adsit. Colonus quando arat suum agrum, quando seminat, quando conuehit in horreum, Deum habeat præ oculis, sciat omnem benedictionem à Domino esse, illum inuocet, ut sibi laboranti adesse uelit, & benedictionem suam largiri. Ita etiam concionator faciat, doceat, admoneat, exhortetur: sed iussu Christi in timore Dei. Sed obijcies forte: ego officium facio, colo agros, prædico Euangelium, instituo familiam, sed frustra. Nullum habet successum mea industria. Disce hic à Petro quid tibi desit. Petrus laborauit frustra, donec assumsit Christum in nauem secum. Proinde tu exemplo Petri credito Christo, noli remissus esse, sed in nomine Christi laborato, & uidebis benedictionem Domini.

Sed uideo (ais) pessimos quosq; fortunatissimos esse, & contra pios sæpe uideo miserrimos? Respondeo. Respice finem. Quare hoc responsum Dauidis, quod est in Psalm. 36. obserua. Vidi (inquit) impium fortem & uirescentem, instar lauri uiridis, & transiui, & ecce non fuit, & quæsiui eum, & non est inuentus. Ita omnis gloria impiorum est ueluti fumus pertransiens. Contra qui timet Dominum non commouebitur in æternum: Exempla habemus. Vbi quæso nunc sunt Gigantes illi gloriosi? absorpti sunt diluuio. Vbi diues epulo? in tormentis iacet.

Contra, ubi Abraham? ubi Dauid? ubi pauper Lazarus. In cœlo, ubi uera beatitudine fruuntur: horum beatitudine inuitemur.

DE QVARTO.

Quod cum videret Simon, procidit ad genua Iesu, dicens: Exi à me Domine, quia homo peccator ſum. *Hic uide quid Petro & ſocijs eius acciderit ex iſta piſcium captura. Petrus timet horribiliter, & iubet Chriſtum à ſe exire. Quid? an non potius debuiſſet dicere: Mane apud me Domine, ut felix ſit nobis piſcatura? Petrus ut ſe peccatorem miſerum: ita Chriſtum ex miraculo iuſtum & diuina potentia præditum agnoſcit. Quare & ipſe ad genua procumbit. Cupiunt quidem homines Dei præſentiam, ſed mox ubi adeſſe intelligitur, conſcientia eos reos peccati peragente, fugiunt & timent, donec diuina uoce eriguntur, & ſentiunt contra peccati conſcientiam conſolationem: quemadmodum hic Dominus timentem erigit, dicens: Noli timere, ab hoc tempore homines capies. Hic non ſolum erigit Petrum, uerumetiam eum elegit in Apoſtolum, ut ſuo tempore uerbo prædicationis homines capiat. Nam ut piſces reticulo: ita homines uerbo prædicationis capiuntur, & de mari peccatorum in Eccleſiam Chriſti colliguntur, ut non moriantur: ſed ut æternum beati uiuant, per Chriſtum Ieſum Dominum noſtrum, cui honor, laus, & potentia in ſecula ſeculorum, Amen.*

DOMINICA SEXTA POST TRINITATIS, Matth. 5.

Dico vobis, Nisi abundauerit vestra iusticia plusquam scribarum & Pharisæorum, non potestis ingredi in regnum cœlorum. Audistis quod dictum sit veteribus, Non occides: quisquis autem occiderit, obnoxius erit iudicio. At ego dico vobis, quod quisquis irascitur fratri suo temere, obnoxius erit iudicio. Quicunq; vero dixerit fratri suo, Racha, obnoxius erit concilio. Quisquis autem dixerit, fatue, obnoxius erit gehennæ incendio. Itaq; si obtuleris munus tuum ad

aram, & illic recordatus fueris, quod frater tuus habeat aliquid aduersum te, relinque illic munus tuum coram Altari, & abi, prius concilieris fratri tuo, & tum veniens offer munus tuum. Habeto beneuolentiam cum aduersario tuo cito, dum es in via cum illo, ne quando te tradat aduersarius iudici, & iudex te tradat ministro, & in carcerem conijciaris. Amen dico tibi, non exibis illinc, donec persolueris extremum quadrantem.

ENARRATIO TEXTVS.

HIC textus est pars Concionis, quam habuit Christus in monte ad discipulos, quos recens elegerat, in qua, ut summatim dicam, eos docet, quod non soluendæ legis gratia uenerit: sed implendæ. Et quoniam Pharisæi legis interpretes peruerse & male legem Dei interpretati sunt. Christus eorum errorem corrigit, ac legem interpretatur. Illi enim legis doctrinam ad externa facta pertinere putarunt: contra, Christus ad intimos animorum recessus eam pertinere conuincit. Deinde præscribit Christus in eadem concione formam Eleemosynæ dandæ, ieiunij rationem, & precandi modum. Quæ omnia eo spectant, ut homines intelligant, quam procul absint à legis Dei perfectione, & quam necessarius fuerit Christi aduentus, in quem omnis qui credit, uindicatur à iure legis damnationis. Hæc sint dicta de summa concionis Christi, quam habuit in monte. Verum particula eius concionis,

quæ hoc die in Ecclesia proponitur, sicuti audiuistis, reprehendit Pharisaicam iusticiam, & proposito legis Quinto præcepto, ostendit quantum aberrarunt in interpretando legem Pharisæi. Nam ut hi putarunt satis esse hominem manu non occidere : ita Christus non solum reos huius legis pronunciat, qui homicidium externum committunt: uerum etiam omnes, qui cogitant aliquid aduersus proximum, sicuti mox audiemus. Loci duo:

I. De triplici iusticia, Pharisaica, Legali, & Christiana.

II. Explicatio Quinti præcepti.

DE PRIMO.

Nisi abundauerit iusticia vestra plusquã Scribarum & Pharisæorum, non intrabitis in regnum cœlorum. Vt hæc rite intelligamus, necesse est dicere de triplici iusticia: de Pharisaica, quam Christus hic reprehendit: de Legali iusticia, quam Deus sua uoce nobis commendat: & de Christiana iusticia, qua sola consistimus coram Deo.

Pharisaica iusticia describitur Matt. 15. cuius descriptionis hæc sunt peculiaria capita. PRIMVM accusant Christum: tantum abest, ut eum redemtorem agnoscant. DEINDE, omnia faciunt in hoc, ut spectentur ab hominibus: sunt hypocritæ, apparent foris religiosi & sancti: cum interim sint hostes Dei & omnium piorum, quos ut rabiosi canes insectantur. TVM, irrita faciunt præcepta Dei propter traditiones hominum. Nam in locum præcepto-

ceptorum Dei substituunt mandata hominum, ut Deus illis colatur, uelit nolit. Hæc maxima contumacia in Deum est. Nam hic non solum contemnitur Deus, et plus tribuitur humanæ stulticiæ, quã sapientiæ Dei: uerumetiam traditionibus humanis studium pietatis erga Deum aboletur, & opera caritatis extirpantur. ADHÆC, appropinquant Deo labijs, & cor eorum longe est ab illo. PRÆTEREA, dicuntur comedere domos uiduarum, dum eas sub sanctimoniæ specie auare ad se pertrahunt. HVC ACCEDIT, amant primos accubitus, qua re notatur eorum superbia. POSTREMO, claudunt regnum cœlorum ante homines, dum falsa interpretatione legis homines à fide Christi abstrahunt. Breuiter, sunt similes sepulcris dealbatis, ut Christus ait: foris enim apparent sancti, intus uero scatent impuris affectibus. Exemplum habemus in Pharisæo, qui ascendit in templum cum publicano, qui non solum gloriatus est de suis bonis operibus, ieiunio & decimis, uerumetiam proximo suo detraxit, ita apertè totam legem Dei primam & secundam tabulam transgressus, & nihilominus putauit se iustum, & suis operibus meruisse cœlum. Ex his quæ hactenus dicta sunt, hanc iusticiæ Pharisaicæ descriptionem possumus colligere. Iusticia Pharisaica consistit in externis moribus, uacans timore Dei & fide in Deum, quæ ut à Deo pro suis operibus cœlum expectat: ita ab hominibus larua fictæ sanctitatis laudem uenatur. Non est igitur mirum, quod Christus

dicat: Nisi abundauerit iusticia vestra plus quam scribarum & Pharisæorum, non ingrediemini in regnum cœlorum. Hæc sint dicta de Pharisaica iusticia: iam de legali iusticia pauca dicamus.

De legali iusticia quatuor dicã. 1. Quid sit. 2. An quisquam iustificetur lege. 3. Quis sit usus legis. 4. Quomodo lex credentib. in Christum sit abrogata.

Iusticia legalis est obedientia perfecta, pura & perpetua erga legem Dei: seu est perpetua & perfecta dilectio Dei & proximi. Ita enim Lex dicit: Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde, ex tota anima, ex omnibus uiribus, & proximum tuum sicut teipsum. Neq; enim lex Dei, quæ est regula iusticiæ legalis, requirit externam obedientiam tantum, sed ab omni homine requirit perfectam, puram & perpetuam obedientiam erga Deum, & simul promittit uitam & salutem obedientibus, & comminatur mortem æternam hanc obedientiam non præstantibus. Non est contenta externa larua, sed requirit cor purum, affectus congruentes cum lege Dei, uoluntatem promtissimam erga Deum. Deinde in omnibus uiribus, interioribus & exterioribus planam & perpetuam harmoniam congruentem ad uoluntatem Dei. Huiusmodi iusticiam à lege requiri patet ex interpretatione Christi & ex illo Pauli dicto: Lex est Spiritualis, ego autem carnalis: requirit ergo spiritualem obedientiam.

Habemus qualis sit legis iusticia: iam secundo

loco quæritur, an ullus in toto humano genere hac legali iusticia poßit iustificari. Ad quam quæstionem simpliciter respondeo, quod nemo unquam post lapsum Adæ exstiterit præter solum Christum, qui legis obedientia est iustus factus coram Deo, id quod quatuor rationibus confirmabo.

PRIMA: Natura humana est impura & peccati contagine fœdata, non ergo magis potest producere puram obedientiam erga Deum, quam turbulentus & fœdatus fons producat puram & limpidam aquam: & quam arbor putrida bonos fructus producat. Unde Iesa. 64. clamat, omnem iusticiam nostram esse similem impurißimo panno.

SECUNDA: Omnes homines experiuntur obedientiam, quam præstant erga legem Dei, habere quatuor conditiones cum lege Dei pugnantes. Primum enim hominum obedientia est temporanea, sed lex Dei requirit perpetuam. Deinde est contaminata. Impurum enim est cor hominis, unde proficiscitur. Tertio est imperfecta. Non enim præstatur iuxta exactam legis regulam. Quarto est fucata malis opinionibus.

TERTIA: Scriptura diserte pronunciat nullum iustum esse lege, ne unum quidem. Et Dauid inquit: si iniquitates obseruaueris Domine quis sustinebit? Item, Non iustificabitur in conspectu tuo (scilicet per opera legis) ullus homo.

QUARTA: Si iustificari possent homines ex operibus legis, non opus haberemus iusticia Christi.

Hinc Paulus Gal: 2. Si ex operibus est iusticia, Christus frustra mortuus est. Est enim ille mortuus propter peccata nostra, & excitatus propter iustificationem nostri. Hinc iam patet, quod nullus habeat eam iusticiam, quam lex requirit.

Iam sequitur tertia quæstio de usu legis, quis sit. Vsus legis diuinæ est triplex: scilicet externus, internum & spiritualis. Externus pertinet ad hunc extremum hominem, ut honeste in hac uita uiuamus, quem usum habet communem cum ciuilibus & humanibus legibus. Internus pertinet ad ueterem hominem: nam nobis lex reuelat iram Dei monstrato peccato. Spiritualis usus pertinet ad nouum hominem, ut fide incoemus obedientiam Deo præstare secundum suam legem, quantum quidem fieri potest in hac corruptione, quæ obedientia Deo grata est propter fidem in Christum.

Sequitur quarta quæstio. Cum .n. pia mens audit legem pronunciare maledictos omnes, qui non præstant legi perfectam obedientiam, incipit legis sententiam metuere. Hic proinde sciendum est, quod Dei lex sit pijs abrogata & prosus abolita, quantum quidem ad maledictionem attinet: Christus enim maledictionem legis in se pro nobis, modo in Christum credimus, recipit. Vnde Paulus: Christus factus est pro nobis maledictum. Et Ioh. 3. Omnis qui non credit in Filium, ira Dei manet super eum. Et in Epistola: Sanguis Iesu Christi emundat nos ab omni iniquitate, id est, à maledictione, quæ nobis

pro

pro iniquitate nostra deberetur. Atq; ita habemus breuiter dictum, quæ nam sit legalis iusticia: quod legis operibus nemo iustificetur: Quis sit legis usus: & quatenus lex Dei abrogata sit: Nunc de iusticia Christiana pauca dicenda sunt, ut intelligamus, qua in re Pharisaicæ præferenda sit.

Iusticia Christiana est obedientia Christi, credenti imputata. Iustus enim Euangelice is dicitur, cui Deus peccata condonat, & imputat iusticiam Filij sui, & acceptat gratis ad uitam æternam. Quicunq; enim credit in Christum, dum à reo fit non reus, & ab iniusto fit iustus ob Christi iusticiam sibi imputatam, dicitur iustificari. Quod autem iusticia Christi imputetur credenti, probatur multis scripturæ dictis. Qui credit in eum qui iustificat impium, imputatur fides eius ad iusticiam. Et Roma. cap. 5. Quemadmodum inobedientia unius hominis multi constituti sunt peccatores: Ita obedientia unius Iesu Christi multi constituentur iusti. 2. Corinth. 5. Eum qui non nouit peccatum, fecit peccatum, ut nos fieremus iusticia Dei in ipso. Quod autem ad hanc Euangelicam iusticiam non requirantur opera legis probant multa testimonia. Rom. 3. Arbitramur hominem fide iustificari absq; operibus legis. Et Galat. 2. scimus quod non iustificetur homo ex operibus legis, sed ex fide Iesu Christi, & nos in Iesum Christum credimus, ut iustificaremur ex fide, & non ex operibus legis. Hinc iam concluditur, quod iustificatio Christiana sic credentis

personæ in Christum, absolutio à peccato, imputatio iusticiæ Christi, & acceptatio ad uitam æternam gratis propter Christum.

Hæc breuiter sint dicta de triplici iusticia: nunc pauca addam de discrimine: & primum dicam quomodo Christiana iusticia differat à legali iusticia. Deinde quomodo à Pharisaica.

PRIMVM ergo discrimen inter legalem iusticiam & Christianam est, quod legalis ex operibus legis sit: Euangelica uero sine operibus legis. SECVNDVM, quod legalis sit operantis, & Euangelica sit credentis. TERTIVM, quod legalis non imputetur gratis, sed sit ex merito propriæ obedientiæ: Euangelica uero imputetur sine merito propriæ obedientiæ. QVARTVM, quod legalis sit formalis, ut quæ ex iustis actionibus hominis formetur: Euangelica uero imputatiua sit, cum iustæ Christi actiones credenti imputantur. Proinde iustificari dicitur legaliter, qui ab iniusto fit iustus ob suam iusticiam & legis impletionem, iuxta illud: Qui fecerit ea homo, uiuet in eis: Sed Euangelice iustificari dicitur, qui à reo fit non reus ob iusticiam Christi, quæ fide apprehenditur. Iusticia legalis est perfecta obedientia hominis erga legem Dei, sed Christiana seu Euangelica iusticia est obedientia Iesu Christi, imputata credenti. Iustus legaliter est, qui iuste agit iuxta legis sententiam: sed iustus Euangelice dicitur, cui Deus peccatum condonat, imputat iusticiam Christi, & acceptat

ad uitam æternam gratis propter Christum. Iustificatio legalis est approbatio hominis coram Deo ob integritatem & perfectionem suæ obedientiæ erga legem Dei: sed iustificatio Christiana seu Euangelica, est approbatio hominis coram Deo ob integritatem & perfectionem obedientiæ Christi erga Deum patrem.

Habemus discrimen inter iusticiam Christianam & legalem: nunc uideamus, quomodo Christiana iusticia Pharisaicam iusticiam excedat. Excedit autem Christiana iusticia Pharisaicam his quatuor: Caussa, qualitate, effectu, fine. Caussa Christianæ iusticiæ est Deus, Christi meritum & fides apprehendens oblatum beneficiũ: sed caussa Pharisaicæ iusticiæ est Hypocrisis hominis, ignorantia iusticiæ Dei & externa traditionum humanarum obseruatio. Qualitas iusticiæ Christianæ est in Christo obedientia & impletio legis: sed iusticiæ Pharisaicæ qualitas externa tantum larua est fictæ & mentitæ sanctimoniæ. Effectus iusticiæ Christianæ est nouitas spiritus, timor Dei, uera pietas, inuocatio, uera humilitas, patientia & incoata obedientia erga legem Dei, adeo quod fide iustificatus homo, nihil magis in uotis habeat, quam ut Deo obtemperet: Breuiter, summa eius uoluptas in lege Domini est, postquam scit damnationem sublatam esse Christi merito: sed iusticiæ Pharisaicæ effectus, est superbia, gloriatio coram Deo, superstitio, contemtus proximi. Breuiter, talis est fructus, qualis arbor.

Non

Non enim potest mala arbor bonum fructum facere. Finis iusticiæ Christianæ est habere pacem cum Deo, accessum ad Deum, gloriam Deo tribuere, & tandem uitam æternam consequi gratis propter Christum: sed finis Pharisaicæ iusticiæ est sibi ipsi laudem tribuere, Deo eripere, & apud homines gloriari, quam tandem sequetur horribilis pœna, nisi fiat ad Dominum conuersio. Hæc iam sint dicta de triplici iusticia & earum differentijs, quas tenere admodum utile est.

DE SECVNDO.

Quintum præceptum, non occides, interpretatur Dominus, ut Pharisæorum falsam interpretationem confutet. Illi tantum putauerunt externum homicidium prohiberi: At Christus penitius legem introspicit, & tria alia addit præter externum homicidium. Audiuistis (inquit) quod dictum sit antiquis: non occides, quisquis autem occiderit tenebitur iudicio, id est, quicunq; hominem occiderit, reus erit coram iudicio: loquitur enim hic de externo homicidio & eius pœna, quæ est damnatio ciuilis per legem. Iudicium dicebatur, in quo Triumuiri sedebant, quando causarum dijudicatio erat facilis. Qui enim externum homicidium manu perpetrauit, sententia legis reus erat mortis, quam sententiam pauci potuerunt pronunciare. Hic tantum loquitur de iudicio humano ex legis sententia. Iudicium enim spirituale satis notum fuit, quod erat maledictio. Sequitur interpretatio.

At ego dico vobis. Qui irascitur fratri suo, reus est iudicio. *Hic iram ponit inter genera homicidij. Hanc prohiberi quinto præcepto non animaduertunt Pharisæi. Quare dicit:* At ego dico vobis, *quasi diceret, Pharisæi uolunt, quod solus is uiolet quintũ præceptũ, qui manu sua occidit hominem: sed ego dico uobis, quod plus requirat ista lex. Nam prohibet etiam iram, quæ non proficiscitur ex iusta caussa, & tendit ad bonum finem.*

Deinde addit & aliud peccatum quinti præcepti: Et quicunque dixerit fratri suo Racha, *id est, qui ullo signo significat proximi contemtum, est reus coram concilio. Præterea qui dixerit fratri suo, fatue, reus est gehennæ, id est, qui conuicijs & contumelijs obruerit proximum, reus est legis diuinæ, atq; adeo obnoxius pœnis inferni. Breuiter, quinto præcepto prohibentur. 1. omnia cogitata, quibus male de proximo cogitamus. 2. omnia signa contemtus proximi. 3. omnia dicta acerba in proximum, ut conuicia, ludibria. 4. externum homicidium: Et contra, omnia opera mandantur, quæ cum his pugnant, ut candide iudicare de proximo, signis ostendere candorem erga proximum, bene loqui de proximo, & eius personam defendere & tueri aduersus iniuriam.*

Cæterum ut Christus ostendat, quam sit necessarius amor proximi, & quam sit perniciosa iniuria qua proximus afficitur, duo consilia, quæ argumenta continent, proponit.

Vnum ſumitur à damno, in quod incurrit homo iniurius proximo coram iudicio diuino. Alterum, à damno, in quod incidit coram iudicio humano, qui proximum læſit.

Prius ſic habet: Si obtuleris munus tuum ad altare &c. proponit exemplum, quod conueniebat iſti tempori & iſti populo, ſtante Republica Moſis. Eſt autem dicti huius hæc ſententia. Deus non iudicat tuum munus ſibi gratum & acceptum, ſi fratrem tuum odis: hoc eſt, nullus cultus Deo eſt acceptus, qui ab eo præſtatur, qui caritate erga proximum eſt uacuus. Sed quæ eſt huius Regulæ ratio? Deo nihil gratum eſt, quod ab eius hoſte proficiſcitur, ἄδωρα γὰρ τῶν ἐχθρῶν δῶρα. Iam autem Iohannes dicit: Si quis dixerit, diligo Deum, & odit fratrem, mendax eſt. Nam dilectionis Dei fructus perpetuus & naturalis eſt dilectio proximi. Qui (ait Dominus) diligit me, ſeruat mandata mea. Vbi ergo fructus hic non adeſt, arborem quoq; abeſſe certum eſt. Quicunq; ergo proximum non diligit, fruſtra ſacrificium offert.

Oratio in ſcriptura ſacrificium eſt: ſed fruſtra oras, ſi odis proximum. Gratiarum actiones ſunt uituli labiorum, quos ſi uis Deo placere, reconciliare prius cum proximo, & poſtea ex fide offerto. Crux eſt ſacrificium modo fide temperata fuerit. Nam ſine fide eſt iuſtum peccati ſupplicium. Sabbatiſmus eſt Deo gratus cultus: ſed contaminatur proximi odio. Eleemoſyna in ſcriptura dicitur ſacrificium boni

boni odoris: sed Paulus dicit: Si insumsero totam substantiam in pauperes, & caritatem non habeam, nihil sum. Atq; ita de omni opere, quod Deus requirit, iudicandum est. Hic unusquisq; seipsum examinet, & non adhibeat dolosam stateram.

SECVNDVM sic habet: Habeto beneuolentiam cum fratre tuo, cum adhuc in via es &c. Qui offendit & lædit proximum, incurrit in manus magistratus, & conijcietur in carcerem, unde non eximetur, donec pro damno satisfecerit. Quare ne hoc fiat, mature tibi reconciliandus est proximus. Cum itaq; sine caritate & frustra Deum colis, & in periculum coram Magistratu incidis consultum est, ut sis proximo carus. Huc accedit sententia Dei: Iudicium absq; misericordia sentiet, qui non fecerit misericordiam: Huc parabola pertinet de debitore, cui Dominus condonauit totum debitum, &c.

Cæterum Papistæ ex hoc loco suum purgatorium extruunt, de quo hodie in suis templis concionantur. Quibus respondeo.

I. In his uerbis nulla fit mentio purgatorij: sed carceris, in quem conijcitur à Magistratu, qui proximum læsit.

II. Quia confugiunt ad allegoriam, sciant se infirmo niti fundamento. Primum enim nulla allegoria est recipienda, nisi quæ expresso uerbo confirmari potest. 2. nulla allegoria quæ pugnat cum Analogia fidei est probanda. 3. nulla allegoria, in qua

uel est aliquid absurdi, uel ex qua aliquid absurdi sequitur, est admittenda. Huic proinde præcepto *cum nullus satis facere poßit, agamus pœnitentiam, confugiamus ad Christum, & Deinde conemur Deo iuxta hoc præceptum obedire, quantum fieri potest per auxilium Christi, cui gloria in secula seculorum, Amen.*

DOMINICA SEPTIMA POST TRINITATIS, *Mar. 8.*

IN diebus illis, cum turba admodum multa esset, nec haberent quod manducarent, accersitis ad se Iesus, discipulis suis, ait illis: Mise-

Misericordia tangor erga turbam, quia iam triduo manent apud me, nec habent quod edant, & si dimisero eos ieiunos in domum suam, deficient in via. Quidam enim ex eis è longinquo venerant. Et responderunt ei discipuli sui: Vnde istos quis poterit hic satiare panibus in solitudine? Et interrogauit eos: Quot panes habetis? Illi vero dixerunt: Septem. Et præcepit turbæ discumbere super terram. Et acceptis septem panibus, cum gratias egisset, fregit, deditq; discipulis suis, vt apponerent. Et apposuerunt turbæ. Et habebant pisciculos paucos, & cum benedixisset, iussit apponi & hos. Comederunt autem & saturati sunt, ac sustulerunt, quæ superfuerant fragmentorum septem sportas. Erant autem qui comederant ferme quatuor mille, & dimisit illos.

ENARRATIO TEXTVS.

HOc anni tempore proponitur istud Euangelium, *quia est meßis: idq; ideo, ut admoneamur, quod fruges & fructus terræ generentur* Dei *benedictione: unde admonebimur gratitudinis erga* Deum *pro isto munere. Statuere igitur abq; omni dubitatione debemus, quod* Deus *terræ nascentia nobis largiatur, ad huius uitæ sustentationem, quibus reuerenter uti debemus tanquam donis,* Dei *manu nobis porrectis & datis, idq; in* Dei *gloriam, proximi utilitatem & status nostri sustentationem.*

Porro summa Euangelij est, quod præterquam quod Christus hoc miraculo probet se uerum Meßiam esse præditum diuina potentia, etiam ostendat se habere curam eorum, qui se sequantur, iuxta promissionem ipsius: Quærite primum regnum Dei & iusticiam eius, & reliqua adijcientur uobis. Loci tres.

I. Sors eorum qui Christum sequuntur in hac uita.

II. Affectus Christi erga eos, qui se sequuntur.

III. Recta utendi Dei donis ratio.

DE PRIMO.

Cum turba multa esset, nec haberet quod ederet &c. In hac turba tanquam in tabula ostenditur nobis, qualisnam sit sors eorum, qui Christum sequũtur in hoc mundo Per multas enim tribulationes ad regni cœlestis possessionem peruenire oportet. Hæc turba uenit in desertum, ubi non est panis: sed fames, periculum, mors. Eandem fortunam experientur omnes, qui Christum sequi uolunt: ideo non frustra Christus iubet, ut qui uelit suus discipulus esse, abneget semetipsum, tollat crucem suam & se sequatur. Et Paulus: Omnes qui uolunt pie in Christo uiuere, persecutionem patientur. Verum sit Deo gloria, sors tamen nostra melior est, quam eorum, qui in mundo beati uidentur. Nam finis & exitus erit lætus: ideo Christus ait: Beati qui lugent, quia consolationem accipient.

Sed quæ caussa est, quod discipuli Christi in hoc mundo affligantur: hoc mirum non est. Quod præ-

ceßit

ceßit in capite, sequetur in membris, donec hic mundus steterit: idq; ideo, quia sunt in deserto, hoc est, in mundo inter membra Satanæ: quæ Christum & eius membra ferre non possunt. Id quod olim prædictum fuit: Semen serpentis mordebit calcaneum seminis mulieris, hoc est, Satan cum suo semine, persequetur Christum & eius membra. Nam ubi Satan uidet crescere Christi regnum, & suum destrui, fremit & irascitur, & tanquam saucius leo insurgit aduersus oues Christi, ut eas deuoret. Hoc est, quod Petrus dicit: Diabolus tanquam Leo rugiens circumit, quærens quem deuoret. Leo.n. amißis catulis & præterea famelicus, in quæuis quæ ei obuiam fiunt, insurgit, ut uastet, deuoret & perdat. Simile studium est Satanæ, quando uidet se suos catulos amittere, id est, eos, qui prius fuerunt sub eius potestate, conuerti ad Christum, armat suos satellites aduersus Ecclesiam, ut alij eam oppugnent Hypocrisi, alij Sophystica, alij tyrannide, alij scandalis & schismatibus: quemadmodum omnibus temporibus fecerat, & hodie non cessat: & si aliud non potest, conatur eam fame necare in deserto. Verum Christus contra regnum, quod suo sibi acquisiuit sanguine, fortiter tuetur, dat Spiritum sanctum, dat panem, excitat pios doctores, qui pabulo cœlesti eam pascant, & in medijs periculis adest opitulator: quemadmodum hæc præsenti facto declarat: usque adeo furiosus Satan & rabiosi hostes Ecclesiæ non præualebunt aduersus eum. Nam ipse excubias agit

ſuper Eccleſiæ, & eam ſtrenue tuetur. Nec eſt quod quiſquam aliter exiſtimet Chriſtum hodie affectum eſſe erga ſuam Eccleſiam, quam fuit erga hanc turbam. Tametſi enim non ſemper Eccleſiam ſuam uiſibilem miraculis defendit: tamen ſpiritualiter inuiſibiliterq́; non minora miracula hodie edit in gubernanda Eccleſia. Non eſt enim perſonarum apud ipſum reſpectus, ſed fidei & bonæ cauſſæ. An non magnum miraculum eſt, quod illum unicum uirum beatum Lutherum, Satan & totus mundus aduerſus ipſum armati, non potuerint pilum capitis eius mouere? An non magnum miraculum eſt hodie, quod Pontifex cum florentiſsima mundi parte non poßit ECCLESIAM abolere? Conatur quidem Papa curſum Euangelij flumine ſanguinis Martyrum impedire, ſed quo plures occiderit, eo plures quaſi ex eorum ſanguine naſcuntur, ſicut in Hiſpania & Gallia hodie uidere eſt.

Muniamus ergo nos contra furores Satanæ & potiſsimum contra ſcandalum deformitatis & paupertatis Eccleſiæ: nec deficiamus à Chriſto propter ulla terriculamenta Satanæ: nec abijciamus confeſſionem, etiamſi famen nos in hoc deſerto pati ſit neceſſe, nec ſinamus nos moueri eorum exemplo, qui propter perſecutionem: & famem diſcedunt à Chriſto, quemadmodum populus Iudaicus fecit, dum fame & perſecutionibus à uicinis hoſtib. premeretur. Ita enim Hieremiæ Prophetæ contumelioſe reſtiterunt, quemadmodum legitur Hier. 44. Sermonem,

quem

quem locutus es ad nos in nomine Domini, non audiemus ex te: sed faciendo faciemus omne uerbum, quod egreditur de ore nostro, ut sacrificemus reginæ cœli (id est,) Soli, & libemus ei libamina, sicuti fecimus nos & patres nostri in urbibus Iuda, & in plateis Ierusalem, & saturati sumus panibus, & bene erat nobis, malumq; non uidimus. Verum ex eo tempore, quo cessauimus sacrificare reginæ cœli, & ei libare libamina, indiguimus omnibus, et gladio & fame consumti sumus. Sed quid respondet illis Hieremias sanctus ille Propheta? Non ita est, inquit, sed propter abominationes uestras & multa scelera uos punit Deus, & quod nolueritis ambulare in præceptis Domini. Ad eundem modum hodie multos inuenies, qui ob famem, caritatem annonæ & alia incommoda, uolunt deficere à Christo & eius Euangelio. Dicunt enim, quando habuimus Missas, quando Monachos aluimus, quando sanctos inuocauimus, abundauimus omnibus bonis: sed postquam hæc noua doctrina uenit, plurima cum illa mala uenerunt: non est tantus timor Dei (inquiunt) minor est inter homines caritas: maiora & frequentiora dißidia: maior tyrannis: omnia cariora sunt: Ita se homines excusant, ne sequantur Christum. Sed si uis scire causas horum malorum, ego dicam. Seruus sciens uoluntatem domini (inquit Christus) uapulabit plagis multis. Nos scimus quod rectum est, & non facimus. Ideo Deus nos punit pluribus plagis. Deinde & aliæ sunt causæ,

Hierem: 44.

hodierna obiectio.

nempe tyrannis Diaboli, qui magis sæuit in Ecclesiam Christi, quam in alios cœtus mundi, idq; Deo permittente, ut probentur electi, id est, ut periculum faciat de ijs, qui uere Christo adhærent, & eum corde colunt & non labijs. Vos igitur adhortor propter Christum & propriam uestram salutem, ut malorum hominum blasphemis uocibus non permittatis uos corrumpi, ut à Christo deficiatis, propterea quod oporteat illum in desertum sequi, ubi est crux, ubi est fames, ubi sunt lupi, ubi mille mortis pericula: Imo potius mentes nostras in cœlum leuemus, ubi Christus sedet ad dexteram Patris in gloria cœlesti. Neq; enim alia uia nos in cœlum perueniemus quam ipse, qui est caput & nos membra. Is in hac uita famem & frigus & alia dura passus est: hæc & nos patienter feramus: quod si fecerimus, olim cum illo glorificabimur.

DE SECVNDO.

Et ait Dominus ad discipulos: Misereor super turba, quia ecce iam triduo sustinent me, nec habent quod manducent. Et si dimisero eos ieiunos in domum suam, deficient in via. His uerbis discribitur affectus Christi erga turbam se sequentem. Dolet corporis famem: multo magis putandus est dolere animæ famem: Nam ut anima corpore multo est nobilior: ita animæ fames multo est perniciosior. Quid facit ergo misericors Dominus? Corpus alit corporali cibo, animam spirituali: corpus pane terreno, animam pane cœlesti,

hoc

hoc est, uerbo Dei. Hic ratio nostra, quæ uult sapere in rebus diuinis, etsi stulta est, quærit: Quid? an non Christus est Deus? Cur igitur non statim edito miraculo illos pauit? aut sine pane illos sustentauit? Noluit ordinem naturæ sine magna causa mutare. Ordo autem diuinitus institutus est, ut quemadmodũ corpus pane: ita anima alatur & sustentetur uerbo Dei. Et hoc est, quod dicitur in Mose: Non in solo pane uiuit homo, sed ex omni uerbo, quod procedit ex ore Dei. Non ergo uult, ut aliquid contra hunc diuinum ordinem expectemus: sed ut ipsius diuina misericordia nitamur, expectantes ab eo auxilium in tempore oportuno. Hunc diuinum ordinem fanatici inuertunt. Scribitur de duobus Eremitis, qui, cum incidissent in latrones, nec haberent quod ederent, grauem famem sunt perpeßi: quorum tandem latrones miserti, panes eis præbuerunt comedendum. At illorum unus ait: non comedam, nisi panis mihi diuinitus detur. Alter accepit cum gratiarum actione & comedit: et paulo post, qui expectauit de cœlo panem, mortuus est fame: & alter euasit incolumis, qui non miraculum expectauit, sed tanquam ex manu Dei sumsit panem sibi à latronibus oblatum. Anabaptistæ hodie etiam hunc ordinem inuertunt. Christus iußit prædicari Euangelium, ut illo alatur anima tanquam pane spirituali: sed Anabaptistæ, contemto uerbo, nouas reuelationes expectant sine uerbo. Vnde fit, ut in laqueos Diaboli incidant, qui se conuertit in Angelum lucis, ut eos

præcipiet in damnatione. Vt ergo ordinem diuinitus institutum non inuerteret Christus, differt miraculum: Sed tandem uincit affectus, quem erga suos habet plusquam paternum. Nam qualis sit Christi affectus erga suos, non solum Euangelista in hoc Euangelio ostendit, cum dicit: Misericordia commoueor erga turbam: uerumetiam Propheta Iesaias cap. 49. pulcerrima figura ostendit: Nunquid (inquit) obliuisci potest mater infantis sui, ut non misereatur filij uteri sui? Et si illa oblita fuerit, ego tamen non obliuiscar tui. Ecce in manibus meis] descripsi te. Hunc affectum Christi erga suos etiam parabola de filio prodigo pingit. Quid dicam de similitudinibus & parabolis? Crux Christi ostendit, qualem Christus habuerit erga suos affectum. Adeo enim nos amauit adhuc hostes, quod ignominiosissimam mortem pro nobis redimendis subiret. Sed quo hæc spectant? Primum eo, ut induamus filialem affectum erga Deum Patrem & Dominum nostrum Iesum Christum. Deinde, ut agnito eius erga nos amore, nihil sit nobis in uita carius, nihil dulcius, nihil preciosius, quam eius uoluntati nos totos subijcere, ac ipsius uoci obtemperare: in qua re consistit perfectio Christiana in hac uita. Ita legimus patrem nostrum Abrahamum fecisse, qui postquam audisset à Domino: Ambula coram me, & esto perfectus, accipit mandatum, ut filium suum unigenitum Isaac, quem peperit ei Sara in senectute, mactaret. Sed quid ille? Mox uoluntati Domini

mini obediuit, & instructa lignorum strue filium mactare uoluit: sed Angelus Domini eum retraxit. Hoc facto Dominus ait ad Abraham: Iam scio quod times me. Videmus hic in Patre nostro Abraham, quo fuerit erga Deum obedientiæ studio, qui ne filio suo unigenito parcere uoluit: sed mactare ad mandatum Domini. Sed proh dolor, multos inuenies, qui ne unum quidem affectum iussu Dei clementißimi Patris iugulare uolunt, tantum abest, ut Patris Abrahæ exemplum imitari cupiant. Præterea affectus Christi paternus erga nos, debet nos admonere similis beneuolentiæ & amoris erga fratres. Exemplum dedi uobis (inquit) diligite uos inuicem, sicuti ego uos dilexi.

DE TERTIO.

Miraculum hoc præsens, quod Deus septem panibus & paucis pisciculis alit quatuor millia hominum, eo spectat, ut confirmet ueritatem Euangelij Christi, & augeat fidem turbæ præsentis, de quo plura iam non dicam: sed uolo nonnihil de modo recte utendi donis Dei loqui, quo nos excitemur ad gratitudinem erga Deum, & recte utamur benedictione Domini.

PRIMVM ergo hoc obseruandum est, quod in manibus Christi orantis & gratias agentis Patri cœlesti crescat panis: unde docemur omnem benedictionem à Domino esse, quemadmodum Paulus 1.Timoth. 4. docet, cum ait: Omnis creatura Dei bona est. Hic paululum subsiste, & cogita res

quas

quas habes, cibum & potum esse Dei creaturam, non tuam creaturam. Quare furem agis, si ab inuito quicq̃ abstuleris: quod facis quoties uteris creaturis Dei sine gratiarum actione & inuocatione Dei. Quicquid.n.habes tanquam tuum, alienum est & illicitum, nisi illud ab eo petas. Hinc est q̧ Christus doceat suos orare: Panem nostrum quotidianum da nobis hodie. Vide hic: Idem panis dicitur noster & Dei. Noster est, quando labore partus est iusto: Dei est, quia ipsius est creatura, qua non licet tibi uti, nisi antea eam ab ipso petieris. Propterea Paulus etiam addit: sanctificatur.n.per uerbum Dei & precationem. Sanctificetur, id est, eius usus sit nobis purus & licitus, ut ipsa creatura uti poßimus conscientia bona. Sed quomodo sanctificatur? per uerbum & precationem. Per uerbum quidem fidem intellige, quam uerbum requirit. Ex uerbo enim fide apprehensa duo profitemur nos credere. VNVM creata esse omnia hominum caussa à Domino pro immenso ac infinita sua sapientia. ALTERVM, nos ex eorum esse numero, qui ius illud iustæ in reliqua animantia dominationis in Adamo deperditum, per gratiam in Christo receperimus, ut hanc uitam tueamur, quam ipsius amplificandæ gloriæ impendamus. Hanc fidei profeßionem sequitur oratio, ut nobis det Dominus, ut bona conscientia dapibus ab ipsius manu acceptis cum omni timore ac reuerentia frui poßimus. Postremo gratiarum actione, repetitis etiam precibus, conuiuia

uiua nostra claudemus: ita nobis sanctificantur cibi. Verum ij, quibus non hoc pacto sanctificantur cibi, duplicem iniuriã faciunt. PRIMVM enim Deum spoliant suo honore, quẽ non inuocant & agnoscunt datorem omnium bonorum esse. DEINDE creatura Dei in uita abutuntur: unde Paulus dicit, creaturã uanitati subiectam esse. A qua uanitate Deus apud Oseam cap. 2. promittit se liberaturum creaturam. Etsi autẽ hæc, quæ iam dicta sunt, satis mouere nos possunt, ut recte utamur creaturis Dei exemplo Christi, tamen ut magis nostra socordia uincatur, rationes quasdam recitabo, quæ nos commouebunt.

PRIMA: ipse Christus, qui omnia condidit, petijt & egit gratias, quoties donis Dei fuit illi utendum: multo magis id nos decet facere, qui prorsus mendici sumus in conspectu Domini.

SECVNDA: pulli coruorum suo more inuocant, & Dominus eos pascit. Vnde Dauid dicit, Dominum dare escam pullis coruorum inuocantibus eum. Coruus enim pullos suos implumes non agnoscit pro suis, quare eos deserit: sed Dominus, ne pereant, uermiculis illos alit, donec nigrescant: tum enim mater redit, & agnitos alit.

TERTIA: Turcæ bis in die conueniunt ante prandium & cœnam, petituri benedictionem Domini, & nos Christiani negligimus.

QVARTA: Ethnici semper sua prandia inceperunt à sacrificijs & inuocatione, tametsi recte inuocare non potuerunt.

QVIN-

QVINTA: Ecclesia inde usq; ab initio mundi usura donis Dei, incepit à benedictione. Nihil enim inuocatione fuit illi frequentius. Nam precibus nostris Deum inuitamus ad nostra prandia, cui sit honor & gloria in secula seculorum, Amen.

DOMINICA OCTAVA POST TRINITATIS,

Matth. 7.

CAuete vobis a Pseudoprophetis, qui veniunt ad vos in vestitu ouium, sed intrinsecus sunt lupi rapaces. A fructibus ipsorum agnoscetis eos. Nunquid colligunt de spinis vuam, aut de tribulis ficus? Sic omnis

arbor bona fructus bonos facit: putris autem arbor fructus malos facit. Non potest arbor bona fructus malos facere, neq; arbor putris fructus bonos facere. Omnis arbor, quæ non facit fructum bonum, exciditur, & in ignem conijcitur, Igitur ex fructibus ipsorum agnoscetis eos. Non quisquis dicit mihi, Domine, Domine, introibit in regnum cœlorum, sed qui fecerit voluntatem Patris mei, qui in cœlis est.

ENARRATIO TEXTVS.

Occasio huius Euangelij *duplex fuit. Vna erat doctrina Christi, quam in 5.6.7. capite proposuit* Dominus. *Altera, falsorum doctorum apud Iudæos uanitas: qui partim deprauabant doctrinam Mosis & Prophetarum, partim abolebant. Mandat ergo omnibus* Dominus, *ut & discant, quæ recta sunt, & caueant à corruptelis falsorum doctorum.* Proinde hic Dominus Medicus *animarum, imitatur fideles corporum* Medicos. *Nam ut illi, postquam ueram medicinam tradiderunt, quæ noxia sunt cauenda docent: ita filius* Dei Saluator *ac* Medicus *noster, primo quidem loco præscribit animæ salutarem medicinam: postea uero, quæ cauenda sunt, monet. Summa autem huius* Euangelij *hæc est, quod ut fugiendi sint falsi* Prophetæ, *qui ex fructibus suis agnosci possunt: ita uera pietas non sit in uana religionis professione: sed in uera pœnitentia & conuersione.*

Loci

Loci tres.

I. Mandatum uitandi falsos Prophetas.

II. Falsorum Prophetarum descriptio.

III. Præmonitio Christi: Non omnis qui dicit mihi, Domine, Domine, intrabit in regnum cœlorum, sed qui facit voluntatem &c.

DE PRIMO.

Cauete à falsis Prophetis &c. Hoc mandatum Christi uniuersale est, quod ad omnes homines pertinet: quare diligenter perpendendum est & obseruandum. Verum in hoc mandato tria sunt spectanda: Necesßitas: obligatio: & usus, de quibus ordine dicam.

Necesßitas sane maior est, quàm uulgus intelligit. Nam Diabolus hostis Christi & humani generis inimicus, nihil non facit, ut uel regnum Christi prorsus aboleat, uel deformet scandalis. Ad quod utitur uarijs technis suo more. Aut.n.doctrinam sanam prorsus tollere conatur, quemadmodum in Turcia fecerat: aut eam corruptelis suis deprauare nititur, quemadmodum in Paradiso fecit, & postea omnibus temporibus: aut Sacramenta mutilat & peruertit, sicuti in Papatu & in multis locis fecerat: aut mores & uitam hominum, suo ueneno inficit. Scripturam igitur & sanam doctrinam inuadit, ut unum ad minimum ex his quatuor obtineat. 1. Vt persuadeat nobis, quod non simus curæ Deo. 2. Vt tentemus aliquid contra nostram uocationem

tionem facere. 3. Vt instituamus cultum contra mandatum Dei. 4. Vt omnia turpitudine & iniusticia inuoluantur. Quoduis horum effecerit hostis iste, homines captiuos tenet. Nam qui Dei prouidentiam negat, Epicurus damnatus est: qui uocationem suam fraudulenter obit, infideli deterior est: qui cultum instituit contra Dei interdictum, Deum contemnit, & est Diaboli potius, quam Dei seruus, qui uitam turpem uiuit, seruus est peccati, & stipendiarius mortis & Satanæ. Sed quid remedij est contra hæc mala? Doctrinæ puritas, & abstinere à falsis Prophetis. Doctrinæ enim puritas nos Deo esse curæ docet, adeo quod Dominus in numero habet omnes pilos capitis nostri: eadem nos retinet in inuocatione nostra: & formam ueram colendi Deum tradit: Præterea ueræ sanctimoniæ ac uitæ inculpate transigendæ regulam continet.

SECVNDVM, quod spectandum admonui in hoc primo loco, est obligatio. Quæri aũt potest, an hæc obligatio sit omnium, aut tantum gubernatorum Ecclesiæ. Multi enim putant se excusari, si eis obtemperent, qui habeant ordinariam uocationem: quibus Propheta Ezechiel cap. 3. imo spiritus Christi, qui in Ieremia loquitur, respondet his uerbis: Speculatorem dedi te domui Israel, & audies ex ore meo uerbum, & annunciabis eis ex me. Si ergo dixero ad impium, morte morieris, & non annunciaueris ei, nec locutus fueris, ut auertatur à uia sua impia & uiuat: ipse impius in iniquitate sua

morietur: ſanguinem autem eius de manu tua requiram. Si autem tu annunciaueris impio, & ille non fuerit conuerſus ab iniquitate ſua & uia ſua impia: ipſe quidem in iniquitate ſua morietur: tu autem animam tuam liberaſti. Hoc Prophetæ dictum ſatis oſtendit errare eos, qui putant ſatis eſſe, ſi ſuis parochis obtemperauerint, ſiue bene ſiue male doceant. Si ſic eſſet, Turcæ & ethnici eſſent ſaluandi, quorum multi ſuis obtemperarunt Doctoribus. Sciendum eſt igitur, obligari omnes, ut falſos Prophetas fugiant, tanquam ſuæ ſalutis peſtes. Nam mandatum Chriſti eſt manifeſtum, quod hic datur omnibus: loquitur enim turbis. Et Iohan. 1. Epiſtolæ 4. ait: Ne cuiuis ſpiritui credatis: ſed probate ſpiritus, an ex Deo ſint, quoniam multi Pſeudoprophetæ exierunt in mundum. Et Chriſtus dicit: Oues meæ uocem meam audiunt. Sed quid hic facit tyrannus Papa. Dicit ad ſe & ſuos raſos pertinere dijudicationem doctrinæ. Quid quæſo impudentius cogitari aut dici poteſt? an non hoc eſt ſponſæ Chriſti imperare, & dominium ſibi uſurpare in ſortem Domini, contra prohibitionem Petri Apoſtoli, cuius ſucceſſorem ſe eſſe gloriatur? Iohannes Baptiſta dicit ſe miniſtrum ſponſæ eſſe: ſed Papa uult ſponſæ dominari. Chriſtus cupit ſibi ſponſam ſeruari caſtam: ſed Papa eam nefando adulterio contaminat: proponit ei doctrinas dæmoniorum, quibus adulterari diſcit. Paulus dicit: Deſponſaui uos uni uiro, ut uos uirginem caſtam exhibeam Chriſto.

Christo. Hæc desponsatio fit per fidem purissimi & castissimi uerbi: Sed Papa, qui se Petri successorem gloriatur, hanc uirginem mille adulterijs conspurcat: quando eam abducit ab amplexu Christi sponsi ad idolatrias uarias & cultum sanctorum.

TERTIVM, quod spectandum proposui in hoc primo loco, est usus huius prohibitionis: Cauete à falsis Prophetis: qui usus sane est multiplex.

PRIMVM, enim hæc prohibitio monet fore in Ecclesia falsos doctores: quod Dominus etiam significauit parabola de homine mittente bonum semen in agrum, & inimico, qui uenit & in eundem seminauit zizania. Tanta enim est rabies Diaboli, ut nunquam quiescat, quin uerbum Dei corrumpere conetur: quod facere cœpit statim conditis primis parentibus in Paradiso: & hodie (proh dolor) in toto terrarum orbe grassatur. Hoc cum scimus, diligentiores nos esse & cautiores oportet.

SECVNDO, hæc prohibitio: Cauete à falsis Prophetis: excitare nos debet ad acrius ueræ doctrinæ studium: unde Paulus optat, ut Philippenses crescant in omni cognitione. Et Christus dicit: Scrutamini scripturas, & discite à me. Si uos manseritis in sermone meo, uerè discipuli mei estis, & cognoscetis ueritatem, & ueritas liberabit uos.

TERTIO, hæc prohibitio conuincit, quod Ecclesia & poßit deponere falsos doctores, & in

eorum locum substituere ueros doctores. Frustra enim iuberemur à falsis Prophetis abstinere, nisi eos deponere liceret ab officio & docendi munere, & ueros ministros in eorum locum substituere. Laudandi igitur sunt pij Reges & Principes, qui de reformatione Ecclesiarum & conseruatione ministerij uerbi sunt soliciti.

QVARTO ostendit & hæc prohibitio, quomodo sint accipienda uerba eorum qui docent. Si uera docent, audiendi sunt, non secus atq; Deus ipse. Ita.n.ait Dominus: Qui uos audit me audit, qui uos spernit me spernit. Si falsa docent, sunt non secus atq; Satan ipse fugiendi. Nam ut Satan Euam seduxit mala doctrina: ita qui falsa docent, homines à gratia Dei, imo à regno cœlesti deturbant, quemadmodum in Papatu factum esse nemo non nouit.

DE SECVNDO.

Qui ueniunt ad vos in vestitu ouium, sed intus sunt lupi rapaces. In huius loci declaratione quinq; ordine uidebimus. 1. Vnde ueniant falsi Prophetæ & quo. 2. Quæ sint illorum in scriptura appellationes: unde periculi magnitudo intelligi potest. 3. Quæ sit externa species falsorum doctorum. 4. Quodnam sit illorum studium, quæ intentio. 5. Quas habeant notas, unde à ueris Prophetis discerni queant.

Si quæris unde ueniunt & quo? breuiter respondeo: ueniunt à Satana excitati, idq; in uineam Domini, hoc est, in Ecclesiam. Exempla sunt multa. In

paruam

paruam illam Ecclesiam Adam, Euæ, Abelis, uenit falsus doctor Cain, qui armatus à Satana, proprium fratrem tandem propter diuersam religionem occidit. Deinde multi sunt secuti falsi Prophetæ usq; ad diluuium, quo & ipsi falsi doctores, et ipsorum discipuli sunt puniti. Mox à diluuio rursus Satan misit falsos Doctores in Ecclesiam, qui adeo uineam domini uastarunt, quod ueritas Dei solummodo manserit apud paucos quosdam de familia Sem. Sic & postea usq; ad Christum semper in Ecclesiam falsi doctores subintrarunt, & sæpißime penes ipsos fuit summa rerum administratio, cum politica tum Ecclesiastica. Resuscitato Christo, multi uenerunt falsi Prophetæ, & omnibus temporibus fuerunt plurimi. Papa tandem uerus Antichristus innumeros emisit hæreticos. Monachos potißimum, qui miserrime Ecclesiam Christi falsa doctrina lacerarunt. Et hodie paßim sunt falsi doctores. Breuiter, ubicunq; Christus suum bonum semen iacit in agrum, ibi Satan mox addit suum semen zizaniorum. Christus igitur non frustra hortatur, ut caueamus à falsis Prophetis.

Scimus unde ueniant falsi doctores & quo ueniant: iam ut periculi magnitudo perpendatur, quædam ex ipsorum nominibus recitabo. 1. uocantur generali nomine falsi Prophetæ, id est, tales qui uidentur esse ueri doctores, habentes ordinariam succeßionem & potestatem, & sunt nihilominus mendaces, ut qui in locum ueræ doctrinæ, Satanica

mendacia & humana somnia substituunt, quales in Papatu fuerunt multi. 2. A Iohanne Apostolo uocantur spiritus mali, tum q. à Satana, qui malus est, sint missi, tum quòd sint alijs occasio mali & damnationis. 3. A Iuda Apostolo uocantur nubes sine aqua, similes Cain, Balaam & Chore. Væh ipsis, inquit, nam uiam Cain ingreßi sunt, & de deceptione mercedis, qua acceptus fuit Baalam, effusi sunt, & contradictione Choræ perierunt. 4. Vocantur à Paulo canes, cum quia lacerant uerbum Dei, tum quia oues ab ipso ouili Christi arcent. 5. Vocantur mali operarij, quia male laborant, & finis laboris eorum est, cum ipsorum exitium, tum eorum damnatio, qui eis auscultant. 6. Vocantur ab Apostolo Iohanne Antichristi, non quod negant Christum, sed quia doctrinam Christi peruertunt, & uita sua Christo aduersantur. 7. A Paulo uocantur inimici crucis Christi, quia non tribuunt salutis principium, medium & finem unius Christi merito. In hoc Euangelio dicuntur lupi, sed habentes laruam ouium, hoc est, simulantes se homines mansuetos esse: sed fraudibus tamen occulte in ouile Christi instar lupi insilientes, lacerantes & occidentes oues Christi falsa doctrina, & simulata sanctimonia.

Sed quæ est externa species falsorum doctorum? Veniunt, inquit Christus, in vestitu ouium. Loquitur hic Dominus non in genere de omnibus malis doctoribus: sed tantum de uiuo genere. Nam quidam sunt, qui bene docent & male uiuunt: quidam qui

qui male docent, & male uiuunt: quidam qui male docent, & bene uidentur uiuere. De hoc tertio Prophetarum genere hic Dominus loquitur. Nam ex his maximum est periculum.

Quodnam est eorum studium? Hoc docet Christus pulcra imagine, cum eos dicit lupos esse. Vt lupus hoc studet, ut oues ob ouili auertat. Deinde ut abigat in siluam. Tertio, ut deuoret & perdat: ita falsi Prophetæ oues, id est, pios & mansuetos homines, fraudibus conantur abducere à uera Ecclesia, & abigere in desertum, ubi non est pabulum uerbi Dei, ut eis domimentur, & ad postremum trucident non tam corpora, quam animas. Quam hoc uerum sit, docet Turcia à suo malo Propheta decepta: docet Papatus ab Antichristo Romano in errorem præcipitatus: docent multæ nationes, quæ à Libertinis et Anabaptistis in horribiles furores sunt abductæ.

Sed dicis: quomodo possum ego rudis & imperitis in hac opinionum uarietate iudicare, qui sint ueri & qui falsi doctores? Vt poßimus iudicare & discernere inter pastorem & lupum, Christus nobis lupi notas monstrat, & suis proprijs notis falsos doctores delineat. Veniunt, inquit, ad vos in vestitu ouium. Videntur, si laruam externam respicis, sanctißimi, imo Angeli Dei: Verum si laruam detrahis, lupos agnosces, primum, quia non sono abducem Christi, imo alieno sono abducunt oues Christi à uero suo ouili in desertum, ut hominum con-

ſcientias occidant, & animas eorum perdant. Atq; hæc eſt una nota. Addit præterea & aliam, cum ait: à fructibus eorum cognoſcetis eos. Hic diligenter cauendum eſt, ne folia pro fructu agnoſcas. Mala interdum arbor habet ſpecioſa folia & rurſus bona nonnunquam fructum quidem copioſum habet, ſed folia non ita ſpecioſa. Sed quinam ſunt ueri Prophetarum fructus? Sunt triplices: Cultus, doctrina, mores conformes doctrinæ. Verus Propheta cultum, doctrinam, & mores habet iuxta præſcriptum uerbi Dei. Falſius Propheta habet cultum ab hominibus excogitatum, doctrinam humanarum traditionum, & mores externe quidem honeſtos, ſed meram hypocriſin redolentes.

DE TERTIO.

Non omnis qui dicit mihi, Domine Domine, intrabit in regnum cœlorum, ſed qui facit voluntatem Patris, mei qui in cœlis eſt, ipſe intrabit in regnum cœlorum. Hoc Domini dictum duplicem doctrinam continet: unam de damnandis, alteram de ſaluandis. Loquitur autem de ijs, qui in externa Eccleſiæ ſocietate ſunt: nam de alijs non dubium eſt, quin damnentur. Sed quinam damnantur? qui gloriantur de Chriſto, & non faciunt uoluntatem Patris cœleſtis. Quinam ſunt illi? qui iactant fidem quam non habent, id eſt, profitentur fidem ſine pœnitentia & pia uita: hos damnari pronunciat Chriſtus: neq; id mirum eſt. Nam huiuſmodi horribiliter peccant. Primum peccant menda-

mendacio, quia Deo mentiuntur. 2. Contumelia, quia abutuntur sanguine Christi effuso pro nobis, non ut indulgeamus omnibus furoribus libidinum & tyrannidis: sed ut deleatur peccatum, & Deo sanctificemur. 3. peccant furto, quia spoliant Deum suo honore. 4. homicidio, quia primum seipsos falsa persuasione, deinde & proximum occidunt malo exemplo. 5. Prophanant templum Spiritus sancti. Quinam saluantur? Qui faciunt uoluntatem Patris cœlestis. Verum hic multi impingunt. 1. Qui gentes saluari dicunt, qui honeste in mundo uiuunt: quos confutat hoc dictum: Qui non credit, ira Dei manet super eum. 2. Qui dicunt, suam regulam esse uoluntatem Dei, contra quos Christus dicit: Frustra me colunt docentes mandata hominum. 3. Qui dicunt, legem esse uoluntatem Dei: quod quidem uerum est: sed si, qui hanc uoluntatem facerent, saluarentur, tum nemo saluaretur. Quæ est ergo uoluntas, quam facientes saluantur? Christus respondet Iohan. 6. Hæc est uoluntas Patris, ut credant in eum quem misit ille. Sic enim dicit Dominus: Qui credit in Filium, habet uitam æternam. Hæc fides habet secum pietatem & caritatem germanos suos fructus, quos edunt pij per Iesum Christum, cui gloria in secula seculorum, Amen.

DOMINICA NONA POST TRINITATIS, Luc. 16.

IEsus dicebat ad discipulos suos: Homo quidam erat diues, qui habebat dispensatorem, & hic delatus est apud illum, vt qui dissiparet bona ipsius. Et vocauit illum, & ait illi: Quid hoc audio de te? Redde rationem dispensationis tuæ. Non enim poteris posthac dispensare. Ait autem dispensator intra se: Quid faciam, quia Dominus meus aufert à me dispensationem? Fodere non valeo, mendicare erubesco. Scio quid faciam, vt cum amotus fuero à dispensatione, recipiant me in domos suas. Conuocatis itaq; singulis debitoribus Domini sui, dicebat primo: Quantum debes Domino meo? At ille dixit: Centum batos olei. Dixitq; illi: Accipe cautionem tuam, & sede cito, & scribe quinquaginta. Deinde alteri dixit: Tu vero quantum debes? Qui ait: Centum coros tritici. Ait illi: Accipe cautionem tuam, & scribe octoginta. Et laudauit Dominus dispensarotem iniquum, quod prudenter fecisset. Quia filij huius seculi prudentiores sunt filijs lucis in natione sua. Et ego vobis dico, Facite vobis amicos ex mammona iniusto, vt cum defeceritis, recipiant vos in æterna tabernacula.

ENARRATIO TEXTVS.

HOrtatur Christus in hoc Euangelio suos discipulos ad beneficentiam erga proximum, idq;

idq; parabolico exemplo, cuius summa hæc est: Oeconomus alicuius hominis prædiuitis est solicitus, quid sibi amoto ab officio fiat: multo magis Christiani, qui sunt Oeconomi Dei in uarijs donis, debent esse soliciti, quid sibi eueniat, reddita ratione, id est, ubi ex hac uita excesserint. Verum ut Oeconomus quærit amicos in mammona iniquitatis, qui se amotum ab officio recipiant: Ita Christiani suis bonis & donis obstringant sibi pauperes, qui suo testimonio in æterna tabernacula se recipiant. Hæc Euangelij præsentis est summa: uerum ut nobis in instructionem uberiorem cedat, quatuor tractabo locos.

Loci quatuor.

I. Reprehensio abusus donorum Dei.

II. Beneficentiæ erga pauperes caussæ.

III. Querela, quod filij huius seculi sint prudentiores filijs lucis.

IIII. Vsus diuitiarum, & merita bonorum operum.

DE PRIMO.

Cum textus hic proponit nobis dispensatorem, qui dißipauit bona Domini sui, in uniuersum reprehenditur abusus donorum Dei. Nam quis est, qui donis sibi à Deo collatis non magna ex parte, abutitur? Hoc quale sit, aliquot exemplis declarabimus. Sapientia data est alicui, ut alios imperitos & rudes iuuet ac regat consilijs: sed nunc dolo & imposturis seruit. Diuitiæ conferantur ad Ecclesiæ membra fouenda; at nunc inutilibus pompis & sumti-

sumtibus impenduntur. Lingua concessa est homini, ut ea utatur ad docendum, quae honesta & pia sunt, & ad ferendum ueritati testimonium: sed nunc quid fit? maledictis, conuicijs, periurijs, obtrectationibus & blasphemijs ancillatur. Vires collatae sunt ad iusticiae & rerum bonarum defensionem: at nunc tyrannorum praesidia sunt, quibus utuntur ad euertendam ueritatem, ad euertendas honestas respublicas. Ad eundem modum alia dona Dei sunt magno abusu, qui abusus sane non aliunde proficiscitur, quam ex his fontibus.

PRIMVM, peccatum quod in nobis habitat huiusmodi germina producit, & quo minus fuerit spiritus imperio subactum, eo plura mala progignit. Est enim omnium malorum camarina profundißima, quae in totum in hac uita expurgari nequit.

DEINDE, ipse Diabolus aduersarius noster sitiens damnationem nostram, insidiatur hominibus, & quaerit mille perdendi uias, ut regno Christi in hoc mundo abolito, uel in angustißimum redacto, suum regnum stabiliat.

TVM, peßima mundi exempla, quibus incitamur ad imitationem. Mala enim consuetudo, ut quidam ait, pabulum est nequiciae. Et Paulus ait: Exiguum fermentum corrumpit totam massam.

ADHAEC, hoc malum etiam auget gubernatorum negligentia, qui homines non cogunt disciplina seueriori ad recte faciendum officium. Verum nos, qui Christiani dici gloriamur, deberemus

retime-

retineri in officio, harum rerum cogitatione.

PRIMVM mandatum Dei perpetuo nobis in animo fixum, commonefaceret nos de officio.

DEINDE, honestas ipsa & uirtutis decus nos extimularet, ne turpiter donis Dei abuteremur.

TERTIO loco rei dignitas stimulos adderet. Quid enim dignius filijs Dei est, quam ut se conforment ad exemplum clementißimi Patris.

QVARTO loco uocatio nostra. Sumus enim uocati ad sanctitatem, ut & nos sancti simus, & sanctus sit rerum, quas Dominus nobis conceßit, usus: hæc cogitare serio debemus.

DE SECVNDO.

Cum totum hoc Euangelium proponatur, ut nos ad beneficentiam ergo proximos nostros excitemur: dicam de beneficentia hæc ordine. Primum caussas recitabo, quibus ad beneficentiam nos excitari oporteat. Deinde de fructibus. Tum de beneficentiæ modo iuxta certas regulas.

Deus in lege magnam rationem uidetur proponere, cum dicit: Diligas proximum tuum ut teipsum. Quasi dicat: hæc una ratio est, cur nos mutuo diligamus, quod homo homini sit proximus. Cuius dilectionis pulcerrimum exemplum proponitur in Samaritano, qui hominem, qui inciderat in latrones, adeo solicite & diligenter curauit. Beneficentia igitur præstanda est homini ab homine, quia homo homini proximus est: idq; multis rationibus. 1. ratione creationis: idem enim Deus creauit nos homi-

Ciconia [handwritten marginal note, partly illegible]

homines. Nunc uidemus quanta sit in multis animantibus pietas, quæ se mutuis officijs iuuant & alunt, ut in ciconijs uidere est. 2. homo homini est proximus ratione similitudinis: nam omnes homines ad Dei similitudinem conditi sunt, & habent omnes eandem humanam naturam. 3. homo homini proximus est ratione communis uitæ & humanæ societatis. Atq; hæc triplex societatis ratio est nobis communis, non solum cum omnibus Christianis, uerumetiam cum omnibus in mundo hominibus, Ethnicis & Iudæis. Verum Christianus Christiano proximus est, primum ratione mystici corporis. Nam omnes qui in Christum credimus, Christum induimus, & eius membra sumus, & ipse caput nostrum, & uiuimus ex eodem spiritu Christi. Hæc sane societatis ratio merito nos ad mutua officia præstanda excitaret, si serio de hac societate & mystica coniunctione nostra in uno corpore cogitaremus, tum profecto, quemadmodum manus famulatur reliquis membris, & sibi & alijs: ita & nos propter hanc mysticam copulam, in uno corpore nos mutuis officijs prosequeremur. 2. Christianus Christiano est proximus ratione regenerationis, quia in filios Dei Patris renascimur. Cum igitur fratres uterini in hac uita sibi inuicem officia communicant, multo magis id nos decet, qui Deum communem Patrem interpellamus, & dicimus: Pater noster qui es in cœlis. 3. Christianus Christiano est proximus ratione uocationis: Nam ad unitatem spiritus in uinculo

culo pacis uocati sumus, Ephes. 4. 4. Christianus est Christiano proximus ratione futuræ gloriæ: nam omnes ex fide eandem immortalitatis gloriam expectamus, ubi socij erimus in omni æternitate, Deum unanimiter celebrantes.

Hæc sint dicta de causis beneficentiæ mutuæ inter homines: sed fines qui sunt? quatuor sunt præcipui. 1. gloria Dei. Hic finis merito filios Dei moueret ad beneficentiam. 2. subleuatio indigentis proximi, qui est caro nostra. 3. Exemplum, quo alij ædificentur & inuitentur ad similem beneficentiam. 4. præmium: nam Christus ait: qui dederit uni ex meis discipulis meo nomine haustum frigidæ aquæ, non perdet mercedem suam.

Verum quia de beneficentiæ modo quæri potest, de eo etiam nonnihil adijciam. Salomon Prouerb. 5 Bibe aquam de cisterna tua, & fluentia de medio putei tui, fontes tui deriuentur foras: sint tibi soli & non alienus tecum. Hic tria coniungit. Primum, ut ipse tuis bonis fruaris. Secundum, ut communices alijs. Tertium, ut sis ipse Dominus tuarum facultatum: non uno die omnia profundas. Breuiter, Verbum Dei, fides & caritas, ubi sunt, regulæ certissimæ esse possunt. Sed de hac re plura ubi de usu diuitiarum agetur.

DE TERTIO LOCO.

Filij huius seculi prudentiores sunt filijs lucis in generatione sua. Hæc est querela grauissima, quod filij huius seculi sit prudentiores fi-

lijs

lijs lucis in generatione ſua. Hoc eſt, homines pro-
phani magis ſunt ſoliciti pro acquirendis tempora-
libus, quæ tantum ſpectant ad præſentem uitam, idq́;
ad breue admodum tempus, quam Chriſtiani ſunt
ſoliciti pro bonis cœleſtibus acquirendis æter-
num duraturis. Hæc deploranda ſane cœcitas eſt.
Corpus curatur, anima negligitur. Quam uerum
hoc Chriſti dictum ſit quis non uidet? Da mihi ru-
ſticum, qui non magis eſt ſolicitus pro acquirenda
poſſeßione & alenda familia, quam Chriſtianus ali-
quis eſt pro acquirendis theſauris cœleſtibus. Mer-
cator nauigat mare, experitur multa pericula, ſæ-
pe damnum magnum facit, patitur frigus & æ-
ſtum, idq́; non una hora, non uno die, non uno anno,
ſed toto uitæ tempore, tantum ut terrenas corradat
poſſeßiones: at Chriſtianus uix patitur unius ho-
ræ moram, ut uerbum Dei audiat, ut Sacramento-
rum diſtributioni interſit. Multas horas conſu-
munt in nugamentis & fabulis: uix una hora, imo
uix minima horæ particula uacat Deum inuocare,
& cum Ieſu Chriſto in orationibus noſtris colloqui.
Sed quæ ſunt huius cœcitatis cauſæ? duæ ſunt præ-
cipuæ. Vna quæ & aliorum malorum cauſſa eſt, ui-
delicet corruptio humanæ naturæ, quæ facit ut ho-
mo ſit pronior ad malum, quam ad bonum. Altera
cauſſa huius cœcitatis eſt, quia bona terrena ſunt
ſenſibilia, & ideo fortius mouent animum, quia bo-
num non mouet niſi cognitum: unde Auguſtinus:
Inuiſa, id eſt, non uiſa diligere poſſumus, incognita
nequa-

nequaquam. Sensibilia autem sunt magis cognita, quam spiritualia, quia sensibilia sunt cognita per experientiam, spiritualia tantum per fidem. Quid ergo faciendum est? conabimur abundare in cognitione rerum cœlestium, quo etiam abundemus in eorum sensu. Quare Paulus optat Philippensibus, ut abundent in cognitione & sensu, ad hoc, ut sint sinceri & absq; offendiculo ad diem usq; Christi.

DE QVARTO.

Facite vobis amicos de mammona iniquitatis, vt cum defeceritis, recipiant vos in æterna tabernacula. Mammona iniquitatis dicitur, uel quia diuitiæ sunt irritamenta malorum, uel quia sunt falsæ & mendaces opiniones. Nam dici possunt mammona iniquitatis, quia iniuste sunt partæ: nam Eleemosyna ex iniuste partis Deo non placet. Porro duo sunt nobis hoc loco excutienda. Vnum, doctrina de diuitijs: Alterum, quid sit quod dicat: Cum defeceritis, recipient vos in æterna Tabernacula.

Elemosyna ex iniuste partis deo nõ placet.

Tametsi autem ante octo septimanas, cum Euangelium de Epulone & Lazaro explicarem, dixi nonnihil de diuitijs: tamen nunc breuiter integram doctrinam de diuitijs repetam. Nihil enim prohibet bonam cantilenam canere sæpius. Dicam autem de diuitijs tria.

PRIMVM, quænam rationes acquirendarum diuitiarum licitæ sint.

SECVNDVM, qualiter nos Deus erga diuitias uelit esse affectos.

TERTIVM, quis diuitiarum rectus & legitimus usus.

Quantum itaq; ad legitimas rationes acquirendi diuitias attinet, omnium primum incoandum est à regula Christi Matth. 7. Quærite primum regnum Dei & iusticiam eius. Prima igitur & præcipua cura esse debet animæ, ut illa sit in Deo diues. Deinde, quia hæc uita opus habet adminiculis, iuxta Dei ordinationem quæri possunt facultates, licetq; ijs, quæ ad uitam cultumq; necessaria sunt, quærendis operam dare, idq; non solum sanctorum exemplis: uerumetiam mandato Dei confirmatur. Deus enim benedictionem promittit pie laborantibus. Tertio, lucrum, quod nobis laborantibus accedit ex benedictione Dei, capiendum est, tanquam ex manu Dei: neq; malis artibus uti debemus, quibus facultates aliorum ad nos trahamus: fructum præterea laboris nostri tanquam iustam mercedem percipere licet. In contractibus absint fraudes & fallaciæ? aperte & simpliciter agamus omnia ea fidelitate, quam ipsi ab alijs uellemus requirere: sit labor legitimus in legitima uocatione, ut bona conscientia gloriari poßimus, nos in ullius fraudem nihil egisse.

Hactenus de recta ratione acquirendi diuitias: nunc quomodo affectos nos esse decet erga partas diuitias breuiter exponam. Singularis enim ars adhibenda est, ne diuitiæ partæ nobis in spinas & laqueos conuertantur. Quod ne fiat, Dauidis & Pau-

li se-

li sequamur consilia, quorum ille quidem Psalmo 6. ait: Si affluant diuitiæ, noli cor opponere. Hic uero 1. Tim. 6. Diuitibus in seculo præcipito, ne efferantur, neue sperent in diuitiarum incertitudine: sed in Deo uiuo. Estq; itaq; præcipuum, ne diuitiarum huius seculi cupiditate ducamur: ne ijs animum aut fiduciam adijciamus: eas à nobis abdicare simus parati, quoties & quando Deo libuerit: siue habeamus eas, siue ijs careamus, tanquam res caducas & fragiles reputemus: & solam benedictionem Dei omnibus rebus mundi anteferamus, absit fallax spes in incertas diuitias, absit superbia & contemtus pauperum, adsit spes in diuitiarum largitore, adsit pius humilisq; animus.

Atque ita habemus quomodo erga diuitias nos affectos esse oportet: Nunc pauca de uero diuitiarum usu adijciam. Dixi, cum Euangelium de Epulone tractarem, quadruplicem esse legitimum diuitiarum usum: quorum primus est, ut seruiant gloriæ Dei, promouendæ religioni & conseruando ministerio uerbi. Si enim nati sumus, ut Deum glorificemus, profecto huic rei, quicquid habemus, seruire debet. Secundus usus est, ut eas, in quibus uiuimus, respublicas iuuemus & ornemus nostris facultatibus. Qua de causa tributa hilari animo soluenda sunt. Tertius usus est, ut ipsi nos, pro conditione nostri status, honeste alamus: nostram familiam foueamus: ut domus nostra pro facultatum ratione honeste conseruetur, sine fœda

auaricia & stulta profusione. Quartus & postremus usus est, ut fontes nostri iuxta Salomonis consilium, deriuentur foras: hoc est, ut liberales simus erga pauperes: diuites in bonis operibus: quo multi nostris bonis gaudere poßint, nobiscum Deo Patri Domini nostri Iesu Christi gratias agentes, qui abunde suppeditat omnia. Contra hunc quadruplicem usum diuitiarum multi peccant, quemadmodum audiuimus in Euangelio de Epulone diuite & paupere Lazaro.

Dixi de diuitijs: Nunc restat explicare, quid sibi uelit dictum: Vt cum defeceritis, recipiant vos in æterna Tabernacula. Nonne solus Christus recipit credentes in cœlestia Tabernacula? quomodo ergo hic dicitur, quod pauperes, quos fecerimus nobis amicos de mammona iniquitatis, sint nos recepturi in æterna tabernacula? Primum, manifestum est, Christum hoc loco dirigere sermonem ad credentes. Nam in principio textus scribitur: Et dixit Iesus discipulis suis, id est, iustificatis & habentibus uitam æternam in Christo. Deinde manifestum est & hoc, quod uita æterna sit donum Dei per Christum Iesum: sequitur ergo alium modum esse, quo pauperes eos, qui in se liberales fuerunt, recipiant in uitam æternam, quam quo Christus recipit. Quomodo ergo recipient in æterna Tabernacula? testes & approbatores fidei nostræ: nam ex fructibus de fide iudicant, qua sola sciunt homines saluari. Eadem sententia alijs uerbis

bis sæpe in scriptura proponitur. Deus reddet unicuiq; iuxta opera sua, non quod opera mereantur cœlum: Sed quia sunt indicia fidei & timoris Dei: sicut contra, mala opera ex incredulitate proficiscuntur. Simus ergo memores huius dicti, & eo nos excitemus ad beneficentiam erga proximum, imitantes exemplum Christi saluatoris nostri: cui honor et gloria in secula seculorum, Amen.

DOMINICA DECIMA POST TRINITATIS, *Matth.7.*

ET vt appropinquasset Iesus ciuitati, videns eam, fleuit super illam, dicens: Si cognouisses & tu, & quidem in illo die tuo, quæ ad pacem tuam pertinẽt, curares. Nunc autem abscondita sunt ab oculis tuis. Quia venient dies in te, & circundabunt te inimici tui vallo, & cingent te, & coangustabunt te vndique, & solo æquabunt te, & filios tuos qui in te sunt. Et non relinquent in te lapidẽ super lapidem, eo quod nõ cognoueris tempus visitationis tuæ. Et ingressus in Templum, cœpit eijcere vẽdentes in illo, et ementes, dicens illis: Scriptum est, Domus mea domus precationis est, vos autem fecistis illam speluncam latronum. Et docebat quotidie in Templo. Principes autem Sacerdotum & Scribæ quærebant illum perdere &

primores plebis, nec inueniebant quid facerent. Totus enim populus pendebat ab ore eius, cum audirent illum.

ENARRATIO TEXTVS.

DVæ sunt partes huius Euangelij, quarum una docet, quid egerit Christus extra ciuitatem Hierusalem: Altera, quid postquam in ciuitatem est uentum, in Templo egerit. Extra ciuitatem ciuitatis futuram calamitatem deflet, & simul uaticinatur de totius urbis & populi interitu: qua re & suum affectum erga genus humanum ostendit, & quanta sit ira Dei in peccatores non agentes pœnitentiam clare indicat. Deinde ingressus Templum, reprehendit abusum templi: eijcit ementes & uendentes in templo: testatur templum esse domum orationis, id est, domum dicatam Deo & eius cultui: nec decere hanc domum prophanis negocijs prophanare. Sunt autem (ut dixi) duæ partes huius textus: Vna de fletu Christi, & uaticinio eiusdem, de uastatione urbis & interitu populi. Altera de facto Christi in templo. Sed hæ duæ partes plures in se locos & doctrinas continent, quare de ijs sigillatim dicam.

DE PRIMA PARTE.

Huius primæ partis loci sunt duo, qui sunt:

I. Vaticinium Christi contra ciuitatem Hierusalem, cum suis circumstantijs.

II. Huius partis usus in nostra Ecclesia.

DE

DE PRIMO.

In hoc primo loco multæ concurrunt circumstantiæ, quæ sunt: 1. affectus Christi erga genus humanum. 2. uaticinium ipsum. 3. tempus uisitationis. 4. unde poterant agnoscere tempus uisitationis. 5. Quare non cognouerint tempus uisitationis suæ. 6. pœna neglectæ uisitationis. 7. mora uisitationis.

PRIMA: Videns Christus ciuitatem, fleuit super illam. Hic Christi fletus illustre testimonium est misericordiæ Dei erga humanum genus. Nam non secus Dominus noster, quam pijssimus pater suorum liberorum, quos æque ac se diligit, perditionem deplorat. Quæ sane perditio habet nullam aliam caussam, quam ingratitudinem erga Euangelium. Qui enim fieri potuit, ut filius Dei, qui uerus homo natus in hoc fuit, ut sua uictima ab æterna damnatione genus humanum liberaret, non de tanta hominum ingratitudine doleret, quos ad salutem ab initio creauit, & postea mißis Prophetis & Apostolis ad pœnitentiam reuocauit.

SECVNDA: Quia uenient dies super te, & circundabunt te inimici tui vallo, & prement te vndique, & ad terram posternent te, & filios tuos qui in te sunt. Hic Christus uaticinatur de calamitate, quæ superuentura erat super Hierusalem: quæ quidem calamitas 40. anno postea ipsis contigit. Huius calamitatis historiam diuidam in tres partes, quarum prima erit aßignatio eorum, quæ contigerunt ante deuastationem

uerbis. Secunda enumeratio malorum, quæ in obsidione experti sunt ciues. Tertia, notatio calamitatis, quæ secuta est urbis direptionem.

Quid contigit ante deuastationem urbis? Multa sane, quibus Deus istum populum ad pœnitentiam reuocare uoluit, ut uaticinia, signa, prodigia, præsagia. Vaticinia, Vt hoc Christi uaticinium, de quo audiuimus, cuius & Zacharias cap. 12. meminit his uerbis: Et erit in die illa, ponam Ierusalem lapidem oneris cunctis populis. Omnes qui eleuabunt eam lacerando lacerabuntur, & colligentur aduersus eam omnia regna terræ.

Prodigia quoq; præcesserunt. Integro anno apparuit Cometa super ciuitatem Ierusalem, repræsentans ignitum gladium: Currus bellici & equites in cœlo uisi sunt concurrere.

Signa: Ianua templi noctu sponte aperta est: uox in templo audita est, migremus hinc, migremus hinc.

Præsagia: Homo plebeius, Iesus nomine, clamauit in plateis, uox ab occidente, uox ab oriente: qui quo magis castigabatur à Magistratu, eo magis clamauit. His uaticinijs, prodigijs, signis & præsagijs inuitauit Dominus populum Iudaicum ad pœnitentiam, sed frustra: quare secuta est grauißima pœna.

De pœna ergo dicamus. Primo die Azymorum incepit obsidio, & perdurauit usq; ad octauum diem septembris. Mox oritur in ciuitate intestina se-

ditio

ditio: qua amici & consanguinei se mutuis uulneribus trucidant: ex cadaueribus mortuorum oritur grauißima pestis, adeo ut ne mortui quidem sepeliri potuerint. Accedit fames, quæ tanta fuit, quod matres proprios liberos comederint: & ut de alijs rebus turpißimis taceam, in seditione ciuili, in qua conciderunt duo millia hominum, templum incenditur & penitus incendio uastatur: postea ab hostibus prima ciuitatis pars capitur: Deinde altera, tandem tota ciuitas uenit in hostium potestatem.

Post obsidionem tantus contemtus superati populi fuit, quod septem millia de nobilioribus & præcipuis sint deputata publicis & seruilibus operibus, & multi spectaculis publicis sint reseruati. Multitudo interfectorum præter illos, qui peste perierant in ciuitate, fuit nonaginta septem millium: qui erant infra annum 16. à militibus uenditi sunt. Honestæ matronæ & uirgines stupratæ sunt à militibus. Postea rursus sub Domitiano noua est orta persecutio, nam Domitianus inquirebat omnes, qui Dauidem uel Christum ulla propinquitate attigerunt. Hæc de pœna corporali secuta contemtum filij Dei sint dicta: cum qua coniuncta erat pœna spiritualis in conscientia, & tandem cruciatus æternus in inferno secutus est.

TERTIA: Si cognouisses & tu, & quidem in hac die. Tempus uisitationis est quo Deus uisitat, aliâs ad puniendum peccatores, aliâs ad benefaciendum pijs, idq́; multis modis. Verum po-

tißimum tempus uiſitationis miſericordiæ Dei, fuit tempus prædicationis Chriſti, quando & illos & totum mundum inuitauit ad pœnitentiam, offerens gratiam & uitam æternam pœnitentibus. De hoc tempore loquitur Dominus.

QVARTA: Vnde poterant Iudæi cognoſcere tempus uiſitationis ſuæ? Multa habuerunt præclara argumenta. 1. Miracula potentiam Chriſti manifeſtarunt. Si, inquit, mihi non creditis, credite operibus meis: illa enim de me perhibent teſtimonium. 2. Daniel hoc uiſitationis tempus apud Babylonios prædixit. 3. Iam translatum erat regnum Iuda, iuxta uaticinium Iacob, Gen. 48. Non auferetur ſceptrum de Iuda, donec ueniet Silo, id eſt, Semen mulieris, qui eſt Chriſtus Dominus. 4. Ne offenderentur paupertate Chriſti admoniti erant à Zacharia Propheta, qui cap. 9. ait: Ecce Rex tuus ueniet pauper. 5. Teſtimonium Iohannis de Chriſto 6. Vox Dei Patris ſuper Chriſtum in Baptiſmo & in monte. Hæc & multa alia poterant Iudæos certificare de Chriſti præſentia & tempore uiſitationis eius.

QVARTA: Sed quare non cognouerunt tempus uiſitationis ſuæ, qui adeo multis ſignis erant admoniti? Duo fuerunt uelamina: unum carnale, alterum ſpirituale. Carnale quidem, quia irretiti mundi uoluptatibus, illecebris, & curis, non poterant conſiderare ea, quæ ad animæ ſalutem ſpectant: ſed cogitârunt, ſicuti ſcribitur Sap. 2. Exiguum

guum, & cum tædio est tempus uitæ nostræ, & non est refrigerium in fine hominis, & non est, qui agnitus sit reuersus ab inferis. Venite fruamur bonis quæ sunt, & relinquamus ubiq; signa læticiæ, nam hæc est pars nostra. Sic irretitus fuit diues Epulo, quem quidam scribunt ciuem fuisse Hierosolymitanum: sic & ille qui dixit (cum iam horrea sua plena frugibus uideret) fruere nunc anima mea delicijs. Sed quid accidit illi? In medijs delicijs uocatus est ad pœnam. Spirituale uero uelamen fuit, de quo hic loquitur Christus. Et Paulus Rom. 1. Tradidit eos in reprobam mentem. Et Thess. 2. Dedit illis efficacem errorem, ut credant mendacio, qui ueritati noluerunt obedire. Atq; ita iustum est Dei iudicium.

SEXTA: Pœna neglectæ uisitationis, quæ est duplex: Carnalis & temporalis, Spiritualis & æterna. Ad pœnas temporales & carnales pertinet ista horrenda urbis uastatio: Item omnes calamitates in humano genere, quæ calamitates nos merito admonere deberent pœnitentiæ.

SEPTIMA: caussa dilatæ pœnæ. Hanc Paulus Rom. 2. explicat, dum ait, diuitias bonitatis Dei & longanimitatem inuitare ad pœnitentiam: Deus enim tardus ad iram, id est, ad uindictam, idq; ideo ut nos tandem agnitis peccatis nostris, ingemiscamus & confugiamus ad Christum uera fiducia.

DE SECVNDO.

Cum Paulus dicit, Omne quod scriptum est, in nostram doctrinam scriptum esse, uideamus quis sit huius doctrinæ usus. Pri-

Primum itaq; nos, qui in Christum credimus & sumus Ierusalem Dei sancta, audiamus uocem Christi deflentis peccata nostra, & discamus quomodo erga nos sit affectus. Deinde agnoscamus tempus uisitationis nostræ, quia nos uisitauit Deus in hoc regno mirabiliter. Primum suo uerbo: quod sane pure in omnibus Ecclesijs Daniæ proclamatur. Sed quia parum fuimus Euangelio obedientes, uisitauit nos bello, fame, peste & singulos uarijs modis. Verum si non egerimus pœnitentiam, idq; mature, uisitabit nos rursus bello, peste, fame, & tandem nos omnino delebit. Agamus igitur pœnitentiam: promittamus emendationem: amplectamur Euangelium Christi: breuiter, pie & sancte uitam instituamus, ut poßimus euadere in die iræ.

DE SECVNDA PARTE.

Et ingressus in Templum, &c. In hac secunda huius Euangelij parte sunt quatuor circumstantiæ potißimum obseruandæ.

PRIMA, impietas Pontificum. Templum Salomonis fuit ordinatum propter has causas: non ut exerceatur mercatura in eo: sed ut illic uerbum Dei doceretur, & in illud populus Dei conueniret & oraret: quemadmodum ipse Salomon inquit in dedicatione Templi: Quodcunque orauerit populus tuus in loco isto (id est, in templo hoc) exaudies in loco tabernaculi tui in cœlo, & cum exaudieris, propicius eris. Præterea fuit ordinatum lege, ut iuxta templum fierent mactationes secundum legem

gem. Contra hæc omnia fecerunt Pharisæi & Pontifices. Contemserunt enim uerbū Dei, exercuerunt prophanas mercaturas, imo, ut ipse Christus inquit: fecerunt ex templo Dei speluncam latronum. Trucidantur homines à latronibus, ut latrones occisorum bona ad se conuertant. Pontifices autem falsa doctrina ac praua interpretatione scripturæ multa hominum millia trucidârunt, dum illorum animas sacrilege priuarunt æterna beatitudine. Hinc satis liquet, quam fuerint ipsi pontifices impij in Deum: qui non solum ipsi contemserunt uerbum Dei: uerum etiam alijs occasio fuerunt contemtus, contumaciæ, & tandem perditionis.

SECVNDA, eiectio ementium & uendentium de Templo. Christus enim eijcit ementes & uendentes, idq; externa ui: quo facto, primum testatur se improbare impietatem Pharisaicam. Deinde declarat se uerum Regem & pontificem esse istius populi: Regem quidem, quod manum admoueat ad tollendam impietatem, quemadmodum Ezechias fecit, cum tolleret æneum serpentem propter idolatriam populi: Pontificem uero, quia ueram doctrinam defendit & reprehendit Pharisaicas corruptelas. Præterea hæc eiectio fuit paterna quædam admonitio de futura templi deuastatione, nisi resipiscerent. Ad hæc, facto hoc admonet de pœna, in quam incurrent omnes impij, qui abusi fuerint templo Dei, nimirum, quod à Christo aliquando sint è templo eijciendi. Hinc præterea

rea discant utriq;, magistratus dico & gubernatores Ecclesiarum. Illi quidem manu & externa ui tollere impietatis instrumenta: hi uero gladio spiritus, hoc est, uerbo Dei amputare omnem superstitionem, quantum quidem fieri potest. Sic fecit beatus Theodosius, qui omnes imagines & Idola de templis sustulit. Sic fecit pijssimus princeps Iohannes Fridericus dux Saxoniæ. Horum exemplum imitatus est sanctissimæ memoriæ Rex Daniæ Christianus, eius nominis tertius, cuius beneficio adhuc Scholæ & Ecclesiæ in hoc regno gaudent.

TERTIA est de templo Dei: quod est duplex, manufactum seu uisibile, et spirituale seu non manu factū. Vtrunq; est domus orationis. Domus mea, inquit Christus, est domus orationis. Vsus manu facti templi præcipue in his positus est. Primum, ut sit locus publicus, in quo doceatur & audiatur uerbum Dei. Deinde ut illic administrentur Sacramenta. Tum, ut illic conueniant pij, oraturi pro communib. necessitatibus. Postremo, ut sit locus, in quo fiat publica confessio religionis. Sed quid fit in Papatu? pro uerbo Dei traditiones hominum obtrudunt: Pro mysteriorum Dei distributione, sacrilegia horrendissima proponuntur: uenale habent cœlum: missam pro uiuis & mortuis iactant: spoliant Ecclesiam Sacramentis, contaminant sacramenta suis blasphemis additamentis: faciunt ex loco publicæ confessionis Euangelij, conciliabulum hypocritarum, qui conspirant aduersus Euangelium Christi. Hæc sint dicta

de

de manu facto templo. Non manu factum & spirituale templum est cum tota Catholica Ecclesia, tum singula eius membra. Ita enim Paulus ait scribens Corinthijs: Nescitis, quod templum Dei sanctum sitis uos? Imo Christus ipse architectus huius templi ait: Si quis sermonem meum audit, ad eum ueniemus, & mansionem apud eum faciemus. Proinde & tota Ecclesia, & singula eius membra templum Dei dicuntur & sunt. Huius templi fundamentum est filius Dei: fundamentum enim aliud nemo ponere potest, præter id quod positum est, quod est Iesus Christus Dominus noster. Hoc templum erigitur à filio Dei: ædificatur à Prophetis, Apostolis, ministris uerbi, à pio magistratu, à sanctis Patribusfamilias, prout Dominus singulis dederit ædificandi gratiam. Hoc templum purgatur & conseruatur sanguine CHRISTI. Huius templi ostiarius est Spiritus sanctus, quando precibus & fide ianua eius pulsatur. Neque hoc templum ociosum est. Nam in eo iugis est celebratio DEI, oratio perpetua, oblationes sanctæ, cultus DEI (ut uno uerbo dicam) indefessus: huic enim sancto usui dicatum est hoc sanctum DEI templum. Verum homines, qui indulgent suis libidinibus, suæ tyrannidi, usuræ, fraudibus, non solum hoc templum DEI prophanant, eiecto ostiario Spiritu sancto, expulso Christo architecto: uerumetiam fiunt templa Satanæ, in quibus sanguis CHRISTI contumelia afficitur: uerbum DEI ludibrijs exponitur: in locum

piarum

piarum precum succedunt inuocationes sanctorum, exercitationes, blasphemiæ, contumeliæ, &, ut uno dicam uerbo, laudes Satanæ illic personant.

Sed quid nos commouebit, ut templum Dei esse cupiamus? 1. Dignitas. Quæ enim maior gloria est, quam esse templum sanctæ Trinitatis? 2. Vtilitas: nam hoc pacto transitur à Satanæ delubro (ubi mera mors & damnatio regnant) ad domum Dei & æternam felicitatem. 3. Finis conditionis hominis. Conditi enim sumus, ut simus templa Dei. Contra, cogitandum est, quam indignum sit, & quam magnum sacrilegium, hoc templum sceleribus ullis contaminare. Proinde conandum totis uiribus est, ut præstemus Deo in suo templo uerum cultum, & offeramus sacrificia labiorum nostrorum, hoc est, gratiarum actionem, & thura cordis nostri, hoc est, fidem & innocentiam.

QVARTA, mundus longe aliter iudicat de ijs, qui templa Dei sunt, quam uerbum Dei. Mundus iudicat præclaros, potentes, sapientes, diuites in hoc templum recipi: sed contrarium docet uerbum Dei & monstrant exempla. Tametsi autem nullus reijcitur propter claritatem generis, potentiam, sapientiam, diuitias: tamen plerunq; fit, ut tales huius mundi negotijs impediti, minus de hoc spirituali templo cogitent. Exemplo sunt Cain & Abel. Deinde Esau & Iacob. Ita semper diligit Deus infirma huius mundi, ut quæ fortia sunt pudefaceret. Sed hoc nos non mouebit, Christus enim dicit: Noli

timere

timere pusille grex: placuit enim Patri dare uobis regnum, cui per Christum cum Spiritu sancto sit honor in secula seculorum, Amen.

DOMINICA VNDECIMA TRINITATIS, Lucæ 18.

IEsus dixit ad quosdam, qui in se confidebant, quod essent iusti, & aspernabantur cæteros, parabolam istam. Duo homines ascendebant in Templum, vt precarentur: vnus pharisæus, alter Publicanus: Pharisæus stans hac apud se orabat: Deus gratias ago tibi, quod non sim sicut cęteri homines, raptores, iniusti, adulteri, velut etiam hic Publicanus.

Ieiuno bis in Sabbato, decimas do omnium quæ posſideo. Et Publicanus procul ſtans ne oculos volebat ad cœlum attollere, ſed percutiebat pectus ſuum dicens: Deus propicius eſto mihi peccatori. Dico vobis, deſcendit hic iuſtificatus in domum ſuam magis quam ille. Quia omnis qui ſe excollit, humiliabitur, & qui ſe humiliat, extolletur.

ENARRATIO TEXTVS.

Occaſio huius Euangelij fuit, quod poſtquam Chriſtus docuiſſet de efficacia orationis & forma orandi, uoluit etiam illuſtria exempla proponere, in quibus & efficacis orationis & hypocriticæ oſtentationis naturam depingeret. Nam *cum nemo rite orare poteſt, niſi idem ſit prius iuſtus ex fide Chriſti, fit ut multi ſe iuſtos putent, & propterea ſe recte orare arbitrentur:* Quare *neceſſe fuit diſcernere inter uere iuſtos, & eos qui iuſticiam ſimulant.* Qui *enim uideri uolunt iuſti, & non ſunt tamen, illi nequaquam inuocant:* Ve*rum qui agnitis peccatis ſuis agunt ſeriam pœnitentiam, hi fide iuſti effecti, ſoli efficaciter & uere orare poſſunt.* Ea itaq; de *cauſa* Dominus *hic nobis proponit duas imagines: quarum una eſt hypocriticæ orationis: altera ueræ & piæ inuocationis.* Phari*ſæus, qui putauit ſe pium & iuſtum & non fuit, hypocriticam orationem nobis agnoſcendam præbet:* Contra, miſer Publicanus, *proſternens ſe coram* Deo *& agnoſcens ſuas ſordes, & nihilominus*

minus confugiens ad misericordiam, ueræ & salutaris orationis formam suo exemplo præbet.

Loci tres:

I. De iusticia Legis & Pharisaica uanitate.
II. De iusticia Christiano & uera pœnitentia.
III. Iudicium Christi de Pharisæo & Publicano.

DE PRIMO.

Dicebat ad quosdam qui in se confidebāt tanquam iusti &c. Hic necesse est dicere de legis iusticia: quæ sit: quis sit eius usus, finis & ius. Nam inde intelligemus quantum Pharisæi aberrent à uera iusticia.

Quæ est legis iusticia? Est perfecta obedientia omnium membrorum nostrorum interiorum & exteriorum erga legem Dei, cordis, affectuum, uoluntatis, oris. Breuiter, omnium potentiarum et uirium corporis & animi: quam obedientiam non oportet esse momentaneam, sed perpetuam: non inanem, sed perfectam & absolutam: non contaminatam, sed puram & castam: qualis ab Adam præstari potuit ante lapsum, & qualis à sanctis Angelis in cœlo præstatur. Quod talem deceat esse legis iusticiam, cum Moses, tum Christus docent his uerbis: Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo, ex tota anima tua, ex toto robore, & omnibus uiribus tuis, & proximum tuum sicut teipsum. Deinde, quia ipse purus, sanctus & castus est, nihil potest illi placere, nisi purum, sanctum & castum. Et qui hanc iusticiam præstant, soli habent promißionem legalem.

Sic enim Moses: Qui fecerit ea homo, uiuet in eis. Hanc obedientiam perfectam & perpetuam qualem Lex requirit, nullus homo, excepto solo Christo, unquam præstitit. Quare omnes, qui se hac legis iusticia iustos putant, non tantum cæci sunt & arrogantes: uerum etiam blasphemi in legem Dei, quam metiuntur suo modulo, & non uoce Dei. Quod autē nullus Legi Dei satisfacere poßit, nuper dixi, & nunc breuiter idem nobis in memoriam reuocabo. Primum, nostra membra interiora & exteriora, quibus exequi obedieniam erga legem deberemus, sunt mutila et horrenda quadam ataxia uiciata, ita ut nihil recte exequi poßint. Deinde Lex peccati tanquam fortißimus gigas nostra membra occupat, etiam quando renati sumus, ut non poßimus præstare quæ uolumus. Hinc diuus Paulus clamat: ô infelix ego homo, quis liberabit me de corpore morti obnoxio. Item alio loco: Velle quidem adest mihi, sed perficere non inuenio. Item: Non quod uolo bonum, hoc facio, sed quod non uolo malum, hoc ago. Ita regenerati promtam quidem uoluntatem habent, sed exequendi quod uolunt uiribus destituuntur, adeo domesticus noster hostis est importunus, & nos à bono retrahit. Quid dicemus ergo de illis, quorum uoluntas nōdum est reformata, quales sunt omnes, qui nōdum sunt regenerati? Huc accedit quod Lex Dei sit spiritualis: nos uero carnales. Ita enim Paulus iam fidelis dixit: Lex spiritualis, ego autem carnalis uenditus sub peccato. Hinc facile uidere est,

est, quod à nobis legi debita obedientia præstari non possit. Qui enim fieri potest, ut caro spiritualem iusticiam præstet? Multas alias & plures rationes nuper adduxi, quibus ostendi, neminem in hac uita perfectam legi obedientiam præstare posse. Quid ergo fiet? hic uocem legis primum audies. Quid illa dicit? Maledictus omnis qui non permanserit in omnibus, quæ scripta sunt in libro legis. Hic audis legis sententiam: Hæc legis uox te humiliet coram Deo & prorsus prosternet, ut agnoscas & fœditatem tui peccati, & iustam damnationem. Quid hic faciendum? Possumus ne hanc legis maledictionem declinare? non potes tuis uiribus: quare tibi uel pereundum est, uel quærendum remedium contra hanc legis damnationem: quod sane non est aliud, quam solus Iesus Christus, qui ideo uenit in mundũ, ut in se maledictionem legis reciperet, & omnes in se credentes liberaret à iure legis, id est, à damnatione, quam lex minatur transgressoribus suis. Hæc proinde maledictio extendit se ad omnes homines, qui non audiunt Christum, & uestiuntur eius iusticia, ut illa ornati appareant in conspectu Dei. Nam Christus est finis legis in iusticiam omni credenti, Rom. 10. Hæc de legis iusticia ideo à me dicta sunt, ut ostendam quam uani fuerint Pharisæi isti, qui se iustos confidebant, & aspernabantur cæteros tanquam prophanos & iniustos. Sed quænam causa est, quod hic Pharisæus cum sua turba confidat se esse iustum? cæcitas in causa fuit. Adeo enim

cæcus erat, quod non uiderit legis mentem, imo uelamen tantum Legis uidit, & non introspexit in legis adytum, quemadmodum textus huius Euangelij satis indicat, ait enim: Gratias ago tibi, quia non sum sicuti cæteri homines, raptores, iniusti, adulteri, aut sicut hic Publicanus. Literam igitur legis uidit, non spiritum, hoc est, tantum in externis operibus hæsit, non spiritualem, quem requirit lex, sensum considerauit.

Verum ut hæc nobis clarius ponantur ab oculos, uidemus. 1. qualia ipsius opera fuerint. 2. conferamus ea cum lege Dei. 3. colligamus inde quid illi defuerit. 4. quam multis peccatis reus constrictus fuerit, etsi se iustum coram hominibus uenditaret.

Opera huius Pharisæi fuerunt sine fide, profecta ex mera incredulitate & arrogantia. Iam cum scriptura aperte dicit: Sine fide impoßibile est placere Deo: quis tam amens est, ut istam externam laruam iusticiam uocet.

Opera quæ iactat conferamus cum lege Dei. Lex requirit puram obedientiam: hic ex impurissimo corde promit conuicia in Deum & in proximum. Lex iubet proximum diligere: is accusat, idq; corum tribunali Dei. Quid multis? Nil ex Dei præscripto fecerat. An non est magnum, non esse raptorem? non iniustum? non adulterum? ieiunare & dare decimas? ista quidem non sunt contemnenda. Sed hic Pharisæus bona, quæ fecerat, misere contaminauit philautia & superbia.

Quid

Quid ergo illi defuit? fons bonorum operum fides Christi, quæ per caritatem operatur. Vbi Autem hæc non est, quantumuis speciosum uidetur opus, Deo tamen gratum esse nequit: imo potius abominatio est coram Deo, præcipue, quia accedit opinio iustitiæ, sicuti uidemus in hoc Pharisæo.

Vidimus unde profecta fuerint opera huius Pharisæi, & quantum distent à legis iusticia, & quid illi defuerit: nunc quam grauiter peccarit, & quam iniustus fuerit uideamus. Primum ausus est Deum accedere & interpellare sine timore Dei, sine fide, sine pœnitentia, sine mediatore Christo, per quem solum patet aditus ad Patrem. Est ne hoc graue scelus? Imo hic totam primam tabulam uiolat, & tanquam pedibus conculcat. Deinde ausus est puluis & cinis gloriari coram Deo, cum tamen scriptum sit: Innocens coram te non est innocens, quanta quæso hæc superbia? Nónne, tametsi & Deum & homines despicit: se tamen iustum simulat? Tertio abusus est templo Dei, quod erat ordinatum ad deprecanda peccata publica & priuata. Sed quid hic facit è templo? prætorium in quo accusat alios. Quarto, totam secundam tabulam inuadit, & uiolat contra caritatis naturam, quæ peccata proximi aut curare, aut tegere solet, quid facit? Non sum, inquit, sicuti cæteri homines, raptores, iniusti, adulteri: imo hoc uidebatur ei parum. Quare cum in supremo loco templi esset, respicit à tergo & uidet miserum Publicanum orantem, quem mox, ubi eum

uidit, accuſat coram tribunali Dei. Neq; ſum inquit, ſicut iſte Publicanus. Hic ſi uere pius fuiſſet, gratulatus fuiſſet publicano cum Angelis Dei, qui gaudent in cœlo ſuper uno peccatore pœnitentiam agente. Verum cum accuſat pœnitentem, ſatis arguit ex quo ſpiritu loquatur. Debebat meminiſſe dicti Ieſu Syrach: Hominem auertentem ſe à peccato ne deſpexeris. Omnes enim in correptione ſumus, id eſt, obnoxij uarijs caſibus. Qui ſtat uideat ne cadat, inquit Apoſtolus. De ieiunio & decimis huius hypocritæ hoc tantum dico. Ieiunium, quo carnis ferocia domatur, eſt res non mala: uerum ſi ieiunas, ut merearis aliquid à Deo, tuum ieiunium ſit abominatio, Deus enim non uult coli humanis traditionibus: ſed iuxta legis ſuæ regulam. De decimis hæc dico, quod Deus ita ordinauit in ſua republica, ut ſacerdotes Leuitica tribus haberent unde uiuerent. Et Chriſtus dicit: Dignus eſt mercenarius mercede ſua: &, Non obligabis os boui trituranti.

DE SECVNDO.

Quemadmodum in Phariſæo uidimus, qualis ſit iuſticia Phariſaica: & eius uanitatem oſtendimus ex collatione ad legis iuſticiam: Ita nunc ſequitur ſecunda doctrina de iuſticia Chriſtiana, quæ nobis in hoc Publicano, tanquam in uiua quadam imagine repræſentatur. Verum quia ſcriptura duobus modis de uirtutibus docet, nimirum regula, & exemplo: uolo primum uidere, quid ſcriptura dicat de iuſticia Chriſtiana. Deinde idem oſtendam in

Publicani exemplo, ut ita regula confirmetur exemplo.

Quantum autem ad regulam iusticiæ Christianæ attinet, hæc sunt clara dicta. Paulus Rom. 3. Omnes peccauerunt & priuantur gloria Dei, iustificamur autem ipsius gratia, per redemtionem quæ est in Christo Iesu, quem proposuit Deus propiciatorium per fidem in sanguine eius. Mox in eodem capite: Arbitramur hominem iustificari fide absq; operibus legis. 2. Cor. 5. Eum qui non nouit peccatum, fecit peccatum, ut nos fieremus iusticia Dei in ipso. Rom. 5. Sicut unius hominis inobedientia multi sunt constituti peccatores: ita unius rursus obedientia iusti constituuntur multi. Et de Abrahamo: Credidit Abraham Deo, & imputatum est ei ad iusticiam. Et Dauid: Beati quorum remissæ iniquitates, & tecta sunt peccata. Huiusmodi sunt infinita dicta in scriptura de iusticia Christiana. Sed hæc pauca proposui, ut inde generalem doctrinam de iusticia Christiana colligam.

PRIMVM ergo ex his testimonijs colligitur, quod Christiana iusticia non sit ex operibus, tametsi iustificatus iam bene operari incipit. Hoc ergo primum tenendum est, quod opera excludantur ita, ut non sint huius iusticiæ causa: sed effectus & fructus, ut postea dicam. 2. ex his dictis colligitur quod Christiana iusticia nō sit obedientia in ipsis, sed in Christo. 3. quod hæc Christi obedientia donetur homini, ut ea, & non sua sit iustus. 4. quod quisquis

crediderit, huius iusticiæ Christi fiat particeps, ita ut illi imputetur tanquam sua. Christus enim est finis legis, in iusticiam omni credenti. 5. quod quia peccatores sumus, reconciliemur Patri per Christum, quem Pater proposuit propiciatorem. 6. quod pro peccatis credentium effusus sit sanguis Christi, ita ut iusticiæ Dei seu legis sit satisfactum. 7. ex his omnibus collectis efficitur, quod hæc iusticia Christiana constet absolutione à peccato, imputatione iusticiæ Christi, & acceptatione ad uitam æternam, gratis propter Christum. Hæc est summa doctrinæ Ecclesiæ Christi de Christiana iusticia: unde efficitur quod Christiana iustificatio sit absolutio à peccato, imputatio iusticiæ Christi, & acceptatio ad uitam æternam gratis propter Christum. Verum hoc præterea tenendum est, quod fides ipsa, qua iustificamur, sit efficax, & producat fructus Deo gratißimos per Iesum Christum. Vbi autem hic fructus non conspicitur, uix illic fides inuenitur. Nam cum credimus, simul renascimur in nouos homines, ut nouam Deo obedientiam præstemus.

Iam hanc ipsam doctrinam de Christiana iusticia uideamus in exemplo Publicani. Primum (ut textus ait) stetit à longo. Indignitate enim sua territus, non audebat cum Pharisæo in conspectum maiestatis diuinæ prodire. Sic & Petrus procidens ad genua Christi ait: Exi à me, quia homo peccator sum. Similiter & Centurio: Domine non sum dignus, ut intres sub tectum meum. Hæc trepidatio in con=

in conscientia hominis oritur ex noticia legis: ad huius normam cum homo sua facta examinat, cogitur exclamare, homo peccator sum. Deinde non audet leuare oculos. Hic notatur pudor Publicani ob turpitudinem peccati sui. 3. percutit pectus, quo significatur lucta cum diffidentia & desperatione. 4. cum inquit, Deus &c. significatur ad solum Deum confugiendum esse pro peccatis abolendis. Hactenus cum peccato, cum legis damnatione, cum diffidentia luctatus est: qua lucta uera contritio declaratur: Nunc sequitur quomodo sit eluctatus ab isto ueluti inferno. Nam cum dicit: Deus propicius esto mihi peccatori, erigit se fide contra desperationem. Nam hic animo recolit promißiones de Christo, quod Deus uelit esse peccatoribus propicius, qui agentes pœnitentiam in Christum uera fiducia confugiunt. Ille enim est propiciatio pro peccatis nostris. Cum ita se erigit, sibi peccatum, & Deo misericordiam tribuit, se ægrotum agnoscit, & Deum medicum: opponit misericordiam peccato: ac ita statuens Deum sibi propicium esse iustificatur sola fide. Ad eundem modum Daniel fecit: Tibi Domine iusticia, nobis autem confusio faciei.

Atq; ita ex hoc Publicano discere possumus primum rationem ueræ pœnitentiæ & iusticiæ Christianæ. Nam ut uera pœnitentia est uerus dolor ob peccatum: ita Christiana iusticia est absolui à peccato, cum Deum uera fiducia accedimus, sicuti su-

pra

pra dixit. 2. possumus ab illo discere, qualis debeat esse uera oratio. Debet enim ex intimo animo proficisci in timore Dei & niti propiciatione, quæ est in Christo Iesu. 3. debemus à Publicano discere submißè nos gerere cum coram Deo, tum coram hominibus.

Viuendum ne igitur est more Publicanorum? sane ita est, quatenus agunt pœnitentiam, quemadmodum hic fecit. Vt enim Pharisæus iste non est condemnatus propter externa opera honesta, quæ fecit: sed quia confidebat in opera: ita Publicanus hic non est laudandus ob peccata quæ fecerat: sed propter pœnitentiam, quæ secuta est: Imo habemus ab utroque quod utiliter discamus. Cum utroq; eundum est in templum: cum utroq; agendæ sunt Deo gratiæ: cum utroq; orandum est: A Pharisæo honesta externa opera facere: A Publicano animi pietatem & ueram fidem adferre discamus.

DE TERTIO.

Dico vobis: Descendit hic iustificatus in domum suam & non ille. Hic habemus iudicium Christi de Pharisæo & Publicano. Publicanus (inquit) descendens de templo, in domum suam redijt iustificatus fide. Pharisæus autem non redijt iustus, sed potius condemnatus. Hoc confirmat generali sententia: Quia omnis, qui se exaltat humiliabitur: & qui se humiliat exaltabitur. Pharisæus se exaltauit, existimans se iustum legis operibus, quæ nulla habuit: ideo humiliatus est sententia

tentia damnationis. Publicanus se humiliauit peccati confeßione, humili inuocatione, fiducia in misericordiam Dei per Christum: ideo exaltatus est gratia absolutionis & gloria beatitudinis. Huius exemplo ut & nos humiliemur faxit Christus, cui cum Patre & Spiritu sancto sit gloria in secula, Amen.

DOMINICA DVODECIMA TRINITATIS, *Marc. 7.*

IEsus rursum egrediens de finibus Tyri ac Sidonis, venit ad mare Galilææ, per medios fines Decapolis. Et adducunt ei surdum, impeditæq; linguæ, & deprecantur eum, vt imponat

vt imponat illi manum. Et cum apprehendisset eum de turba seorsim, misit digitos suos in auriculas eius, & sputo emisso, tetigit linguam eius, ac suspiciens in cœlum, ingemuit & ait illi: Ephata, quod est, aperire. Et statim apertæ sunt eius aures, & solutum est vinculum linguæ eius, ac loquebatur recte. Ac præcepit illis, ne cui dicerent. Sed quo magis ille eis præceperat, hoc potius amplius prædicabant, et supra modum stupebant, dicentes: Bene omnia fecit, & surdos fecit audire, & mutos loqui.

ENARRATIO TEXTVS.

HOc Euangelium continet unum ex miraculis Domini, quibus ipse ostendebat potentiam, uoluntatem & officium suum. Potentia ostenditur in eo, quod imperet omnibus rebus creatis, aliâs mari, aliâs uentis, aliâs Diabolis, aliâs morbis, ut hîc. Voluntas indicatur ex eius promtitudine ad iuuandum: est enim promtißimus ad opem ferendam omnibus inuocantibus se. Officium, quod sit saluator iuxta nomen suum, quod est Iesus. Hæc tria in singulis fere Christi miraculis conspiciuntur, quibus nos recte uti discamus. Potentia siquidem Christi Domini, aduersus mundi tyrannidem Sophisticam & hypocrisin, atq; adeo aduersus totum Satanæ regnum uti debemus. Voluntatis cognitionem opponamus aduersus carnis nostræ peruersam uoluntatem & iudicium. Officij cogitatione mu-

he muniamus nos aduersus omnes Antichristos, qui Christum suo officio spoliare uolunt. Hæc tria, ut in speculo quodam contemplari licet in præsenti Euangelio. Hic surdus & mutus tenetur captiuus à Diabolo: sed quid ad hoc Christus? Potentiam suam declarans, aperit aures eius, & linguam soluit inuito & repugnante Diabolo. Deinde, cum hunc calamitosum & miserum iuuat, ostendit se affici eius calamitate, atq; ita uoluntatem suam erga ipsum indicat. Postremo declarat officium, dum se promtum ad hunc iuuandum & alacrem exhibet. Significat enim hoc facto missum esse se, ut afflictos & calamitosos iuuet. Habemus quid Christus ostendat in suis miraculis: Iam summam præsentis Euangelij uideamus. Christus adductum surdum & mutum ad se sanat: quo facto significatur, quod Christus uenerit in mundum, ad iuuandos eos, qui ad se ueniunt, iuxta illud: Omnis qui inuocauerit nomen Domini, saluus erit. Loci tres:

I. Exemplum illorum, qui hunc surdum & mutum ad Christum portant.
II. Factum & miraculum Christi.
III. Fructus huius miraculi ad spectatores.

DE PRIMO.

Exiens iterum de finibus Tyri &c. Antequam ueniamus ad primam doctrinam, obseruanda est præsentis miraculi occasio, quæ fuit profectio Christi & locus profectionis.

Profectio ipsa indicat, quam sedulus Dominus in suo

in suo officio, & quam auide sitierit salutem nostram. Locus ostendit, quod etiam gentes uelit suorum beneficiorum fieri participes. Venit enim quærere quod perierat.

Iam primam doctrinam uideamus. Adducunt ei surdum & mutum; & deprecantur eum, ut imponat illi manus. Hic duo obseruanda sunt: Primum, quid faciant hi bauli. Deinde quid petant. Quid faciunt? Apportant ad Christum surdum & mutum. His paucis uerbis Christiana uita describitur: quam descriptionem recte intelligere nostra interest, ut possimus illorum exemplum dextre imitari. Primum enim Christum agnoscunt Messiam: Deinde fidem in ipsum habent: utrumq; declarant hoc facto. Nemo enim Christum accedit ut saluatorem, & eum inuocat, nisi qui in ipsum credit. Vt enim nemo credit, nisi qui audit: ita nemo inuocat, nisi qui credit, Rom. 10. Hac ratione fides concepta ex uerbo uitæ, est Christianorum salus.

Est ne ociosa nec fides? Non. Hic eius triplex fructus indicatur. Primus est confessio: nam hic suo facto & uoce confitentur Christum. Quemadmodum enim corde creditur ad iusticiam: ita ore fit confessio ad salutem. Secundus est inuocatio Christi. Sunt enim fides & inuocatio ita connexæ ut citius calorem ab igne separes, quam eas à se inuicem diuellas. Tertius fructus fidei est dilectio fraterna, quam hi bauli corde, opere, & ore declarant, hunc afflictum & miserum Christo apportantes.

Vides

Vides iam quales fuerint hi baiuli? uides ne totam uitam Christianam in illorum facto, tanquam in tabella depictam? Sed quare hoc factum & scriptum est? ut ego & tu habeamus exemplum pietatis erga Deum & caritatis erga proximum. Hæc est forma ueræ Christianæ uitæ. In Christum itaq; cum his nos credere oportet: Christum cum his confiteri necesse est: eundem cum his inuocare fides postulat: proximum præterea horum exemplo corde, ore & opere, diligere & iuuare decet. Quodnam, quæso, maius dilectionis opus, quam hominem captiuum sub Diaboli potestate, afflictum & miserum & coram hominibus spretum extremeq; contemtum, adducere ad Christum, & tantam curam pro aliena salute suscipere.

Hic discant diuites, pauperes, nobiles, ignobiles, ciues & rustici quid illos deceat, modo non frustra Christianum titulum iactare uelint. Vnusquisque pro ratione suæ functionis conetur quam plurimos Christo adducere, eum inuocare, & solicitudinem piam suscipere pro aliorum salute.

Hic oritur quæstio. Hic surdus fidem non habuit: non enim potuit uerbum audire, unde fides concipitur: sanatur tamen à Christo ob alienam fidem: uidetur ergo quod homo aliena fide saluari poßit? Respondeo, Christus aperit linguam muti, & inuocatus dat infirmo fidem, quam nactus infirmus sua propria, non aliena fide saluatur. Deinde discernendum est inter corporalia beneficia & salutem

æternam. Corporalia beneficia pij possunt etiam impijs à Deo impetrare: salutem autem non possunt ipsis impetrare, nisi ipsi quoq; prius fidem ex uerbo Dei conceperint. Nisi enim pij impetrare possent impijs beneficia corporalia, non posset stare mundus in hoc tantorum scelerum & scandalorum diluuio.

Hæc dicta sint de facto horum baiulorum & eius utili imitatione: iam quid à Christo petierint uideamus. Deprecabantur eum (inquit textus) ut imponat illi manum: nam per impositionem manuum obseruârunt Christum antea multis contulisse sanitatem. Verum ut istum ritum nos intelligamus, quatuor de impositione manuum sunt obseruanda.

I. Quam antiqua sit hæc consuetudo impositionis manuum.

II. Quorum fuerit alijs manum imponere.

III. Ad quid & in quem finem manus impositæ sint.

IIII. Quæ sit manus ratio symbolica.

Quantum ad antiquitatem ritus imponendi manus attinet, scriptura ostendit, quod à Patribus sit hæc cõsuetudo accepta. Legimus enim Gen. 48. quod Patriarcha Iacob manus imposuerit filijs Ioseph, Manasseh & Ephraim. Quæ consuetudo postea lege Iudæis commendata est: & peruenit hic ritus usq; ad tempora Christi, qui & ipso usus est, & usum illius ad Apostolos suos transmisit. Quod autem manuum impositione coniuncta fuerit oratio, patet

tet ex 19.cap.Matth. ubi scribitur, quod oblati sint pueri Christo, ut manus eis imponeret & oraret.

Habemus quam sit antiqua consuetudo manuum impositio: iam quorum fuerit alijs imponere manus uideamus: id quod ex facto Iacob & aliorum colligitur. Mos enim fuit, ut maiores minoribus, parentes liberis, sacerdotes populo manus imponerent. Fuit enim solennis ceremonia, quæ penes illos erat, qui præeminebant autoritate.

Sed quem in finem iste ritus institutus erat? quintuplex finis è scriptura colligi potest. 1. Quod benedicendi seu orandi causa factum sit, ut Matth. 19. & Marci 7. ostenditur. 2. Offerendi causa: solebant enim Sacerdotes manus imponere capitibus uictimarum. 3. Sanandi gratia, sicuti Christus sæpe suas manus imposuit sanaturus, qui sibi offerebantur. 4. Vt precando conferretur Spiritus sanctus, ut in Actis Apostolicis legimus. 5. In consecratione ministrorum uerbi manus imponebantur ijs, qui ordinabantur ad ministerium.

Iam de symbolo manuum nonnihil adijciamus. Qui benedixerunt impositis manibus, fungebantur uice DEI: manus significabant auxilium & fauorem DEI: impositio manuum significabat eum, cui imponebantur manus, esse sub fauore & protectione Dei, & benedici à Deo. In benedictionibus optabatur auxilium & fauor Dei: in sacrificijs hostiæ dicabantur Deo: in sanationibus manus DEI se exeruit, dum sanitati restituit sua poten-

tia ægrotos: similiter in donationibus S. sancti, manus significabant præsentiam Dei: in consecrationibus sacerdotum, hæc erat significatio impositionis manuum, quod qui ordinabantur, dicarentur Deo tanquam hostiæ, probarentur Deo & ordinarentur ad opus diuinum. Hæc sint dicta de primo loco, nempe de facto horum baiulorum, & impositione manuum: nos autem obseruemus breuiter, quid confirmet hic locus, quid confutet, & cuius nos moneat. Confirmat quod filij Dei spiritu Dei dicantur, & exerceant se pietate & caritate. Confutat eos, qui fidem inanem iactant sine uera pietate erga Deum, & caritate erga proximum. Monet nos, ut præstemus opera fidei interna & externa, modo uelimus inter filios Dei censeri.

DE SECVNDO.

Secunda doctrina, quam proposui, est de facto & miraculo Christi. Vt autem hoc factum intelligamus, quædam sunt de miraculis Christi obseruanda. Prophetæ, Christus & Apostoli ediderunt miracula, ut doctrinam, quam docuerunt, confirmarent à Deo esse, & ut homines conuicti miraculis de ueritate Dei, crederent & credentes saluarentur. Hos præcipuos fines fuisse miraculorum ostendit Iohannes Euangelista cap. 2. ubi ita ait: Hoc principium signorum fecit Iesus in Cana Galilææ, & manifestauit gloriam suam, & crediderunt in eum discipuli. Hic duo signantur fines: gloria Christi, & fides Apostolorum. Gloria autem Christi potentiam

diui-

diuinam, affectum erga genus humanum, & officium doctrinæq; ipsius certitudinem complectitur. Verum discernendum est inter Prophetas, Apostolosq; & Christum. Prophetæ & Apostoli non sua uirtute ediderunt miracula, sed diuina Christi uirtute, cuius spiritus per os eorum loquebatur. Christus uero sua propria potentia edidit miracula. Quare ut Prophetæ & Apostoli suis miraculis declarârunt se fuisse Christi seruos: ita Christus suis miraculis se Dominum & Deum ipsorum ostendit. Verum si quæris, cur hodie non etiam edantur miracula à ministris uerbi: scies quod miracula, postquam confirmarunt gloriam Christi, & ueritatem Dei, defuncta sint suo munere, quare non amplius sunt expectanda miracula, sed contenti esse debemus doctrina Prophetica & Apostolica, quam Deus olim multis confirmauit miraculis. Hæc sint de miraculis dicta in genere: Nunc ad hodiernum miraculum descendamus, in quo sunt multæ circumstantiæ obseruandæ, quarum singulæ singularem doctrinam & admonitionem continent.

PRIMA: Christus apprehendit eum de turba seorsim. *Sed quare hoc fecit? propter duo: scilicet tempus & significationem. Propter tempus quidem, quia nondum uoluit suum regnum propagari toti mundo. Nondum enim peregerat hostiam: nondum fregerat interstitium, quod erat inter Iudæos & gentes: quod postea factum est, quando armauit discipulos hoc mandato: Ite in mundum uni-*

uersum, prædicate Euangelium omnibus gentibus. Propter significationem uero, quia qui Christum desiderat medicum, debet à turba malignantium discedere. Nulla enim est consensio Christi cum Belial.

SECVNDA: Misit digitos suos in aures eius. Hoc sane non frustra factum est. Nam & eo signo declarauit precium carnis suæ, quam assumsit, ut eius uictima humanum genus restitueretur pristinæ sanitati, quam per peccatum amiserat, & significat suum uerbum nec audiri nec intelligi posse, nisi aures digito Christi aperiantur, id est, nisi Spiritus sanctus cordis nostri aures aperiat.

TERTIA: Et expuens tetigit linguam eius. Hoc symbolo significat & loquendi facultatem à se esse, & quod per media uelit in Ecclesia esse efficax.

QVARTA: Suspexit in cœlum. Hoc gestu significat suum animum ad patrem cœlestem eleuatum esse, quem precatus est non solum pro hoc: sed pro omnibus afflictis. Oratio enim nõ est tam oris sonus, quam cordis supplex eleuatio ad Deum: quæ cordis eleuatio symbolo oculorum suspicientium in cœlum significatur. Vnde Dauid: Ad te Domine leuaui oculos meos, qui habitas in cœlis. Cuius & nos monemur cum dicimus: Pater noster qui es in cœlis.

QVINTA: Ingemuit. Magnum certe necesse est esse, propter quod tantus heros ingemiscat. Non ergo solum in hunc mutum, quem unico nutu liberare à suo malo poterat, respexit: sed intuetur

tuetur in hæc quinq;. 1. peccatum, quod causa est omnium calamitatum in humano genere. 2. in tyrannidem Diaboli, qui ita oppresserat genus humanum: cum qua tyrannide se bellum initurum nouit. 3. in legis maledictionem, quam in se receperat, quo nos absoluamur à reatu. 4. in amarissimam suam mortem, quam erat perpessurus pro toto humano genere 5. in maximæ partis mundi ingratitudinem, præuidebat enim quod multi suum beneficium essent contemturi prorsus multi ignauia sua essent neglecturi: adeo ut minima pars mundi sua beneficia in salutem amplecterentur.

SEXTA: alloquitur hunc mutum & dicit: Ephata, hoc est, tu aperire. Non frustra hic Marcus Hebraica uoce usus est. Hac enim uoce primum indicat Christus, quæ sit sua diuina potentia, qui uerbo & imperat, & facit quæ uult: unde fides nostra non solum de diuinitate Christi confirmatur: uerumetiam omnes eos in tuto esse intelligit, qui sub eius imperio sunt, & se eius fidei committunt. 2. hac uoce indicatur, quanta sit uerbi Dei efficacia, præsertim ubi uera fide apprehenditur. 3. quod nemo saluari poßit sine Christi uerbo, quo imperat nobis, quæ decent à nobis fieri. 4. hoc mandato APERIRE significat, quod uoluntas hominis requiratur in salutis negotio, non quod uoluntas non reformata manu DEI poßit, aut uelit: sed ne, cum mouetur & formatur à Spiritu sancto, Spiriti sancto repugnet. 5. quod opus salutis sit to-

tum Christi, non hominis, quemadmodum Hebraicum uocabulum indicat.

SEPTIMA: Et statim apertæ sunt aures eius, & solutum est uinculum linguæ eius, & loquebatur recte. Hoc ipsum miraculum est & beneficium Christi erga hunc afflictum hominem. Quo miraculo indicatur, quod ad iussum Christi & ad prædicationem uerbi ipsius soluamur à catenis Diaboli, ne amplius illis constricti teneamur. Hoc miraculum, ut summatim repetam, confirmat quod Christus & poßit & uelit iuuare omnes afflictos, qui ad se afferuntur, & suam opem implorant, Destruit eorum errorem, qui Christum tanquam seuerum iudicem fugientes sanctos inuocant. Monet præterea nos, ut in calamitatibus constituti ad Christum solum fide & inuocatione fugiamus.

DE TERTIO.

Et præcepit illis ne cui dicerent: Quanto autem magis eis præcipiebat, eo magis prædicabant & admirabantur. Christus prohibet ne patefacerent hoc factum, huius mandato obtemperasse oportuit: Quare bonum, quod secutum est, non illorum inobedientiæ, sed Christi bonitati adscribendum est. Voluit enim hoc factum latere usq; ad suam resurrectionem.

Sed quis fructus manauit ex hoc Christi miraculo? Primum spectatores conceperunt fidem in Christum. Deinde prædicabant hoc factum & Deum glorificabant: quæ Dei glorificatio ultimus finis

nis est omnium operum Christi. Sed quid est Deum prædicare? Dei prædicatio oritur ex noticia Dei, quæ in his sita est: ut recte iudices de diuina substantia & diuinis personis, ut statuas eum fontem omnium bonorum: ut ad eum per Christum confugias in omni necessitate: ut palam tuam fidem cum his confitearis: ut tuo exemplo præluceas alijs, quo multi tuo exemplo moti ad Christum confugiant, cui cum Patre & Spiritu sancto sit honor in secula, Amen.

DOMINICA XIII.

TRINITATIS, Lucæ 10.

COnuersus Iesus ad discipulos seorsim, dixit: Beati oculi, qui vident, quæ vos videtis. Dico enim vobis, quod multi Prophetæ & reges voluerunt videre, quæ vos videtis, & non viderunt, & audire, quæ vos auditis, & non audierunt. Et ecce quidam legisperitus surrexit, tentans illum dicens: Magister, quid faciendo vitam æternam possidebo? At ille dixit ad eum: In lege quid scriptum est? Quomodo legis? ille respondens dixit: Diliges dominum Deum tuum ex toto corde tuo, & ex tota anima tua, & ex totis viribus tuis, & ex tota mente tua: & proximum tuum sicut te ipsum. Dixitque illi: Recte respondisti, Hoc fac & viues. Ille autem volens iustificare seipsum, dixit ad Iesum: Et quis est meus proximus? Respondens autem Iesus dixit: Homo quidam descendebat ab Hierosolymis in Hericho, & incidit in latrones, qui etiam despoliauerunt eum vestibus, ac vulneribus inflictis, abierunt semimortuo relicto. Accidit autem vt sacerdos quidam descenderet eadem via, visoque illo, præteriit. Similiter & Leuita, cum iret iuxta locum, cum accessisset ac vidisset eum, præteriit. Samaritanus autem quidam iter faciens, venit ad eum, & viso eo, misericordia motus est, & accedens obligauit vulnera eius, infundens oleum ac vinum, & imponens

ponens illum in suum iumentum, duxit in diuersorium, & curam eius egit. Et postero die egrediens, depromtos duos denarios dedit hospiti, & ait ei: Curam illius habe, & quodcunque præterea insumseris, ego cum rediero, reddam tibi. Quis ergo horum trium videtur tibi proximus fuisse illi, qui incidit in latrones? At ille dixit: Qui exercuit misericordiam in illum. Ait igitur illi Iesus: vade, & tu fac similiter.

ENARRATIO TEXTVS.

Duæ sunt partes huius Euangelij*: in quarum priori agit Christus cum suis discipulis de uera beatitudine, docetq́; in qua re ea consistit, nimirum in sui cognitione: in posteriori disputatur de recta uia uitæ æternæ, de lege* Dei*, de dilectione* Dei *& proximi: ubi paradigmate proposito docet, quis sit proximus habendus.*

Loci quatuor:

I. *Quæ sit uera beatitudo.*

II. *Quæstio* Legisperiti *de consequenda uita æterna, cum Christi responsione.*

III. *Summa capita legis diuinæ.*

IIII. De *parabola, qua docetur, quis sit nobis proximus.*

DE PRIMO.

Iesus conuersus ad discipulos seorsim dixit: Beati oculi qui vident quæ vos videtis: Dico enim vobis quod multi &c. *Hic docet*

Christus

Chriſtus quæ nam ſit uera beatitudo, & quodnam ſit uerum & ſolidum gaudium hominis in hac uita, uidelicet uidere filium Dei. Si ergo ſoli illi ſunt beati, qui filium Dei uident, ſequitur nullos ſuis operibus & meritis beatitudinem conſequi. Quare hæc Chriſti uiſio merito expetenda eſt.

Verum ſciendum, dupliciter filium Dei uideri, nempe in hac uita & futura. In hac uita uidetur tripliciter. 1. carnaliter tantum. 2. carnaliter & ſpiritualiter ſimul. 3. ſpiritualiter tantum.

Carnaliter tantum uidit maxima pars Iudaicæ gentis, quæ tamen damnata eſt: proinde carnalis Chriſti uiſio non eſt per ſe ſalutaris: imo cedit potius in maiorem damnationem. Herodes uidit Chriſtum, Pilatus ſimiliter, Iudas & Caiphas, & multi impij alij, quorum interitus docet non eſſe ſalutarem uiſionem Chriſti externam, ubi non eſt uera fides in Chriſtum.

Carnaliter & ſpiritualiter ſimul uiſus eſt Chriſtus à Magis, Maria, Simeone, Zacharia, Zachæo, Apoſtolis, & multis alijs, quorum uiſio fuit illis ſalutaris, quia non ſolum Chriſtum externis oculis uiderunt, ſed etiam lumine cordis: quod manifeſte conſpicitur in illa muliere, quæ Chriſti pedes lotos lacrimis ſuis abſterſit capillis, quæ à Chriſto audit, peccata ſua eſſe remiſſa, propter fidem quam in ipſum habuit. De hac uiſione præcipue loquitur hic Dominus, cum ait: Multi Prophetæ & Reges cupierunt videre quæ vos videtis, & non viderunt.

Spiri-

Spiritualiter tautum uidet Christum, omnis qui credit in eum: Ita enim Christus ipse interpretatur, cum dicit: Sicut Moses exaltauit serpentem in deserto: Ita oportet exaltari filium hominis, ut omnis qui credit in eum non pereat, sed habeat uitam æternam. Sic uidit Christum Abel in suo sacrificio: sic Abraham, de quo testatur Christus, dicens: Abraham uidit diem meum & gauisus est. Sic hodie nos Christum uidemus, quotquot in ipsum credimus. Quod autem, qui ita Christum uident, sint beati, testatur hoc dictum Domini ad Thomam: Beati qui non uiderunt & crediderunt. Nam in Euangelio ipsum uidemus, ubi facie ad faciem nobis apparet, ut in imaginem eius transformemur.

Hactenus de primo genere uisionis & eius partibus, quo Christus in hoc mundo uidetur? Altera uisio sequitur, quæ est in futura gloria, ubi illum perfectißime uidebimus, & perpetua læticia afficiemur, fruentes ipsius dulcißimo conspectu.

Sed qua de causa pronunciat beatos qui Christum uident? Primum, quia Christus est uerbum uitæ, sine quo nulla est salus expectanda. Hoc enim uitæ uerbum ab æterna morte liberat credentes. Nam ut qui Christum non uidet & potißimum oculis fidei, in carcere & sub manu Diaboli manet: ita qui Christum uidet, uictor est mundi, atq; omnium malorum, iuxta illud Iohannis: Hæc est uictoria, quæ mundum uincit, fides uestra. An non uidemus multos pios male in hac uita habere & rapi ad grauißima

uißima supplicia? Respondeo: Sunt beati propter euentum. Est enim futura lætißima liberatio ab omnibus malis, quibus pij obruuntur in hac uita. Ideo Christus dicit in Matthæo: Beati qui lugent, quoniam consolationem accipient.

DE SECVNDO.

Quidam legis interpres surrexit, tentans eum & dicens: Magister, quid faciendo, uitam æternam possidebo? Ille respondit: Diliges Dominum Deum tuum &c. Et ut in Matthæo habetur: Si uis ad uitam ingredi serua mandata. Vt hoc Christi responsum recte intelligamus, obseruandum est, esse duo genera hominum, cum quibus Christus agit. Quidam enim sunt hypocritæ: quidam agunt seriam potentiam. Hypocritæ superbi & tumidi opinione propriæ iusticiæ, putant se non opus habere Christo: atq; ideo eum persequuntur: nunc tentando illum: nunc calumniando ipsius doctrinam: nunc persequendo ipsum. Hi cum quærunt uiam salutis, monstrat eis legem, & dicit: Si uis ad uitam ingredi serua mandata. Qui uero pœnitentiam agunt, & quærunt à Christo salutis uiam, non mittuntur à Christo ad Legem & Moysen, sed ad se eos recipit, & iubet eos in se credere. Quod cum faciunt, donat eis suam iusticiam, ne maledictioni legis sint obnoxij Hoc exemplis illustrabimus. Pharisæus de quo nuper audiuimus, iustus sibi uisus est, sed iniustus à Christo est pronunciatus, eo quod legis iusticiam, quam iactita-

stituit, non habuit. Contra, Publicanus qui peccata sua secum in templum attulit, quæ illic deflet, & confugit ad misericordiam, iustus descendit in suam domum. Si iustus, uitæ quoq; æternæ hæres erat. Apud Matthæum interrogat Legisperitus Christum & dicit: Quid faciam ut poßideam uitam æternam? Respondit Christus. Si uis ad uitam ingredi serua mandata. Contra miser Latro peccator in cruce agit pœnitentiam, & ex fide inuocat Christum, cui Christus dicit: Hodie eris mecum in Paradyso, id est, in uita æterna. In hoc Euangelio accedit etiam Legis interpres, tentaturus Dominum & ait: Quid faciendo uitam æternam poßidebo? Cui Dominus respondit: Diliges Dominum Deum tuum, & proximum sicut teipsum. Quod perinde est, ac si dixisset: Si uis ad uitam ingredi, serua mandata. At mulieri peccatrici Lucæ 7. ait: Fides tua te saluam fecit. Atq; ita Christus cum duobus generibus hominum agit, pro quorum uarietate monstrat rectam in cœlum uiam.

Quare uiam per legem monstrat, cum nemo unquam per illam uiam poßit in cœlum uenire? Quia est uia rectißima in cœlum, iuxta illud: Qui fecerit ea homo, uiuet in eis. Hanc ergo monstrat Christus suis contemtoribus. Quicunq; enim Christum contemserit, aut peribit æternum, aut Legi satisfaciet, quod est illi impoßibile. Deinde est alia uia in cœlum, quæ tantum patet ijs, qui in Christum, qui est uia in cœlum, credunt.

DE

DE TERTIO.

Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo, & ex tota anima tua, & ex totis viribus tuis, ex tota cogitatione tua: & proximum tuum sicut te ipsum. *Hæc est summa Legis diuinæ & epitome Decalogi. In utroq; horum præceptorum quatuor sunt spectanda. 1. Affectus, qui ab homine requiritur erga Deum & proximum. 2. Obiectum, nempe Deus & proximus. 3. Causæ obedientiæ seu dilectionis Dei & proximi. 4. Modus dilectionis.*

Affectus, quem requirit Lex, est dilectio, quæ placere non potest, nisi sit sincera & careat omni hypocrisi. Nihil enim potest placere Deo quod est fucatum: quia ipse est absq; omni fuco, sanctus, purus & sincerus.

Obiecta, hoc est, res circa quas uersari debet affectus dilectionis, sunt Deus & proximus.

Causæ dilectionis Dei & proximi proponuntur in præcepto. Deus enim diligendus est, quia est Deus & Dominus noster: proximus uero, quia est proximus noster.

Modus dilectionis etiam exprimitur: Deus enim ex toto corde, ex tota anima, ex tota cogitatione est diligendus: proximus est diligendus, ut teipsum diligis. Verum, quæ breuiter notauimus, fusius sunt explicanda.

Dilectio seu caritas in genere est intimus affectus, rem quampiam amanter & beneuole complectendi,

ctendi, adeo ut animus eius studio ardeat, cupiatq; ei quam optime. Hæc caritas duplex est. Vna Dei erga creaturam. Altera creaturæ erga Deum, & alias res. Dei erga creaturam caritas rursus est duplex. Vna uniuersalis, qua complectitur omnem suam creaturam, eam sustentat & continet, ut suum statum tueatur: hæc caritas dicitur etiam uniuersalis misericordia. Altera est peculiaris, qua Deus ex intimo cordis affectu Ecclesiam suam caram habet in Filio: hac motus filium dedit, iuxta illud: Sic Deus dilexit mundum, ut Filium suum unigenitum daret: hac motus Spiritum sanctum donat: hac motus conseruat Ecclesiam: breuiter, hæc caritas facit, ut se totum suæ Ecclesiæ donet. Huius dilectionis Dei cogitatio consolabitur nos contra sententiam Legis, contra acerbitatem crucis, contra tentationes in mortis articulo. Hæc etiam dilectio Dei facit, ut Deus castiget suos filios & rursus afflictos sanet.

De caritate Dei erga creaturam dixi: Iam sequitur de caritate creaturæ erga Deum & homines, atq; res alias. Hæc caritas est affectus intimus, quo Deus diligendus est ab homine, & secundum Deum proximus, perinde ut nos ipsi. Est itaq; & hæc creaturæ caritas duplex. Vna qua Deum prosequimur: altera qua creaturam. Ea autem caritas qua creaturas complecti nos decet, plures habet gradus: quorum primus est, quo fratres necessitudine spiritus Christi nobis coniunctos diligimus.

Secundus, quo eos, qui aliqua neceßitudine carnali nobis deuincti sunt, prosequimur. Tertius, quo reliquos ignotos amamus. Quartus, quo inimicis benefacere laboramus. Quintus, quo reliquas creaturas singulas pro suæ dignitatis statu complectimur.

Quæ causæ sunt dilectionis Dei, seu cur Deum diligimus? Etsi satis ex præcepto cognosci potest, tamen altius causas repetam & distinguam. Dilectio itaq; hominis erga Deum. 1. accenditur ex memoria beneficiorum Dei erga nos, & ex cogitatione immensæ dilectionis ipsius, qua nos prosequitur. 2. augeri debet ex uiuo sensu fauoris Dei erga nos, quem omni momento experimur. 3. inprimis inflammari debet ex spe & fiducia promissorum bonorum. Hæ causæ sunt in uerbis his: Dilige Dominum Deum tuum. Est Dominus, id est, defensor: Deus, gubernator & saluator: Tuus, ut omnia bona ab eo expectes.

Habemus utcunq; qualis res sit dilectio DEI, qua homo Deum diligere debet. Deinde, & causas uidimus: sed modus dilectionis quis est? is in textu expressus est his uerbis: ex toto corde tuo, ex tota anima, ex totis viribus, ex tota cogitatione. Hæc uox TOTO tria significat, quæ coniuncta esse debent caritati hominis erga Deum. Primum, quod caritas hominum erga Deum debeat esse perfecta: Deinde pura: tum perpetua. Ex toto ergo corde Deum diligere dicuntur, qui perfecte, pure, & perpetuo ardent dilectione

Dei

Dei: ita ut illum solum timeant, in illum solum confidant, in solum spem collocent. Ex tota anima dicuntur diligere Deum homines, cum ipsorum uoluntas eius uoluntati diuinæ, perfecte, pure, & perpetuo in omnibus respondet: id quod precamur fieri, cum dicimus: Fiat uoluntas tua. Ex totis uiribus diligitur, cum omnia membra interiora & exteriora perfecte, pure, & perpetuo se ad obsequendum Deo conuertunt. Ex tota cogitatione diligitur, cum nullum interuallum sentitur, quo non diligitur Deus pure, perfecte & sancte. Hic modus est, solidæ dilectionis Dei, quæ in nullo mortalium unquam fuit post lapsum, nisi in solo Christo: licet quædam eius tenuia principia sunt in renatis. Cuius signa sunt quatuor.

PRIMVM, obedientiam erga Deum omnibus rebus mundi anteferre, iuxta illud: Qui diligit me, præcepta mea seruabit, & Pater meus diliget eum.

SECVNDVM, reuerenter in timore Dei sacra mysteria tractare.

TERTIVM, exemplo alios ad diligendum Deum inuitare.

QVARTVM, ipsum proximum propter Deum diligere. Vbi hæc quatuor concurrunt, illustria habes signa incoatæ caritatis erga Deum: quæ indies in renatis noua incrementa sumere debent.

Dixi de primo capite Legis, nempe de dilectione erga Deum: nunc de ſecundo dicam, uidelicet de dilectione proximorum. De qua hæc tria obſeruentur: Cauſæ dilectionis, modus, & ordo. Cauſæ duæ ſunt præcipuæ: Vna mandatum Dei: Altera natura, quia homo homini proximus eſt. Mandatum Dei eſt, ut diligamus alter alterum. Chriſtus præcipit: Diligite uos inuicem. Huic mandato non obedire grauiſſimum ſcelus eſt. Altera cauſa eſt natura, uidelicet quod homo homini ſit proximus, idq; multis modis: Ratione creationis: ratione ſimilitudinis: ratione regenerationis: ratione communis uitæ: & ratione futuræ gloriæ, de quibus coniunctionis gradibus nuper dictum eſt.

Quomodo eſt diligendus proximus? Reſpondet Dominus: Dilige proximum tuum vt teipſum. Quomodo autem quiſq; ſeipſum diligat, à ſeipſo diſcat.

Ordo dilectionis ante indicatus eſt, ut maxime diligantur, qui nobis ſpiritu Chriſti coniuncti ſunt. Deinde ſecundo loco, qui nos aliqua neceſſitudine carnali attingunt. Tertio, inimici etiam diligendi ſunt, quemadmodum Chriſtus docet Matth. 5. & Chriſtus hic paradigmate propoſito explicat: Hæc ſint dicta de legis duobus capitibus, quibus neminem plenam præſtare obedientiam poſſe manifeſtum eſt: & nuper quatuor rationibus oſtendi.

Neq; tamen ideo fruſtra hæc lex eſt propoſita. Primum enim hic docemur, qualis fuerit integer homi-

hominis ſtatus ante lapſum. Tum enim homo potuit huic legi ſatisfacere. Deinde hic intelligimus quanta ſit deprauatio naturæ, cum uidemus quam procul abſimus à perfecta legis obedientia. Tum monemur, ut cognita imbecillitate & immunditia noſtra confugiamus ad Chriſtum, qui eſt perfectio legis in iuſticiam omni credenti. Ad hæc, erudimur quis ſit finis legis, & quæ ſint ſumma capita religioſæ uitæ, in qua nos exercebimus. Poſtremo hinc admonemur, ut cogitemus, qualis ſit futura obedientia ſanctorum Angelorum & hominum in uita æterna.

DE QVARTO.

Ille aũt volens iuſtificare ſeipſum, dixit ad Ieſum: & quis eſt meus proximus? Cum hic Legis interpres aliud reſponſum accepiſſet quam expectauit, ne confuſus uideretur tacere, opinione iuſticiæ legis tumens quærit, quisnam ſit ſuus proximus: cui longe aliud reſponſum dat Chriſtus, quam expectauit: & ut eliceat confeßionem ab ipſo Legisperito, proponit longam parabolam, & ait: Homo quidam deſcendebat à Ieruſalem in Iericho &c. Sed cum omnis homo alteri ſit proximus, cur non ſimpliciter reſpondit: Homines omnes ſibi inuicem ſunt proximi? Hæc reſponſio uiſa fuiſſet & facilior & breuior? hoc fecit Dominus, ut corrigeret malam Phariſæorum & Legisperitorum interpretationem. Hi enim interpretabantur legem hoc pacto: Dilige amicum tuum, & odi inimicum tu-

um. Horum ergo iudicio, qui amici erant, sibi etiam proximi iudicabantur: quem errorem Christus Matth. 5. refutat, & docet inimicos etiam diligendos esse. Quia igitur de amicis conuenit inter Christum & Legisperitum, nam uterque confitebatur amicos diligendos esse: Christus conatur efficere, ut Pharisæus inimicos in numero proximorum confiteatur. Omnes enim homines aut amici, aut inimici nobis sunt. Amicos pro proximis habere fatetur Pharisæus. Verum quia de inimicis est quæstio, Christus proponit parabolam hanc de Iudæo & Samaritano, hoc est, de duobus, qui acerrimi hostes ex professione fuerunt. Iudæus enim extreme odit Samaritanum, & tanquam canem habebat: nec Samaritanus hoc ignorare potuit. Sed quid fit? Iudæus incidit in latrones, spoliatur, uulneratur, relinquitur semiuiuus: Venit hic Samaritanus post Iudæos, qui uulneratum præterierunt, & non moti sunt eius calamitate, & fert misero opem: præstat ei caritatis officia, imponit eum in iumentum suum, portat in diuersorium, habet eius curam: transigit cum hospite, ut illum amanter & bene foueat: promittit se soluturum, si quid ultrà in eius curationem exposuerit. Quis horum, *inquit Christus*, videtur tibi fuisse proximus illi: Leuita ne qui præterierat? an Sacerdos, aut hic Samaritanus? Respōdit Pharisæus: Qui fecit misericordiam in illum. Et ait illi Iesus: Vade & tu fac similiter. Fatetur Phari-

Pharisæus Samaritanum præstitisse saucio caritatis officia, ideoq; proximum eius recte dici. Vnde conficitur hæc responsio, quod omnis homo sit homini proximus. Verum ut deprimat supercilium Pharisæi, iubet illum ire & imitari Samaritanum: quo dicto ostendit, Pharisæum procul abesse à perfectione legis. Quare nos Samaritanum imitemur quantum possumus per Christi gratiam, cui cum Patre suo & Spiritu sancto sit honor, laus, & gloria in secula seculorum, Amen.

DOMINICA XIIII.
TRINITATIS, Lucæ 17.

FActum est, dum iret IESVS Hierosoly-

mam, transibat per mediam Samariam & Galilæam. Et cum ingrederetur quendam vicum, occurrerunt ei decem viri leprosi, qui steterunt procul intentaque voce dixerunt: Iesu præceptor, miserere nostri. Quos vt vidit, dixit illis: Ite ostendite vos sacerdotibus. Et factum est, vt inter eundum mundati sint. Vnus autē ex illis, vt vidit quod mundatus esset, regressus est, cum magna voce glorificās Deum. Et procidit in faciem ad pedes eius, gratias agens ei. Et hic erat Samaritanus. Respondens autem Iesus dixit: Non ne decem mundati sunt? Nouem autem illi vbi? Non sunt reperti qui redierint, vt darent gloriam Deo, nisi hic alienigena. Et ait illi: Surge vade, fides tua te seruauit.

ENARRATIO TEXTVS.

Summa huius Euangelij est, quod Christus sit uerus Messias, Deus & homo, qui sola sua potenti uoluntate potest iuuare quos uult, uult autem iuuare omnes, qui ad se confugiunt, quemadmodum horum decem leprosorum exemplum ostendit. Hos enim non contemnit, ut multi alij: sed suum paternum erga eos animum declarat, dum inuocantes sanat & liberat à morbo cum fœdissimo, tum contagiosissimo. Neq; aliter affectus est erga ullos, quam erga hos miseros, modo horum exemplo ipsius opem implorent. Discamus ergo & nos intuentes in hos leprosos, qualem habeamus Pontificem,

cem, nimirum non solum talem qui nostris afficiatur calamitatibus: uerum etiam eum, qui potenti sua uoluntate, quos suam sentit implorare opem, iuuari poßit, & ab omni miseria uindicare. Quemadmodum enim discedentes hos, imo iam absentes purgat: ita etiamsi coram non aspiciatur, iuuare potest: Quare accedamus ad eum firma fiducia in omnibus neceßitatibus nostris, certi, quod simus auxilium inuenturi in tempore oportuno: Hæc breuiter sint dicta de summa & usu huius Euangelij.

Loci tres:

I. De his decem Leprosis.

II. Cur eos mittat Dominus ad Sacerdotes.

III. De gratitudine huius Samaritani, & ingratitudine nouem reliquorum.

DE PRIMO.

In prima huius Euangelij doctrina, quam de leprosis proposui, hæc ordine dicam: quam contemti fuerint leprosi in populo Israelitico: quid horum factum nos doceat: quomodo multi spirituali lepra infecti opus habeant medico Christo: & quid ex Christi facto de ipsius affectu erga nos colligamus.

Leprosi apud Iudæos immundi habebantur, & indigni qui inter Israelitas uersarentur, idq; propter fœdißimum & contagiosißimum morbum, quo contaminati erant: & circumferebant ex mandato legis diuinæ signa opprobrij & luctus, quibus admonebantur suæ impietatis & flagitiorum, propter quæ in talem miseriam incidissent. Numerantur

tur autem in Leuitico quinq; notæ, per quas ab alijs hominibus dignoscerentur, ne ipsorum contagione polluerentur. Vna fuit, uestis dissoluta. Altera detectum caput. Tertia, os uelatum. Quarta, habitatio ab hominum consuetudine separata. Quinta, publica proclamatio, qua immundi proclamabantur, ut qui indigni essent, qui inter Israelitas conuersarentur. Hic facile est cogitare, in quanto dolore fuerunt, & quam misera fuit illorum conditio: tamen in his malis positi confugiunt ad Christum. Vnde nos remedia contra triplicem tentationem colligamus, quarum prima prouenit ex cogitatione miseriæ & fœditatis peccati nostri. Secunda, ex indispositione nostra, quod non simus satis compositi ad compellandum tantum Heroa, hoc est, Saluatorem nostrum Iesum Christum. Tertia manat ex cogitatione meritorum, quæ nulla habere nos animaduertimus. Exemplo enim horum leprosorum non sinamus nos his rebus absterreri, quo minus ad unicum nostrum medicum & saluatorem confugiamus.

Iam uideamus quid hi decem Leprosi fecerint. Cum ingrederetur (*inquit textus*) Dominus in vicum quendam, occurrerunt ei decem viri leprosi, qui steterunt à longe, & leuauerunt vocem, dicentes Iesu præceptor, miserere nostri. *Hic habemus exemplum in leprosis ueræ humiliationis, fidei, inuocationis & confeßionis.*

Quod stant à longe, humiliationis signum est: nam propter morbum suum, & morbi causam pec-

catum,

catum, se in animo prosternunt coram Deo, agnoscunt suam miseriam, peccati turpitudinem, iustissimam legis sententiam damnatoriam aduersus se: atq; ita uere humiliantur coram Deo: quæ humiliatio primus est gradus ad gloriam, sicut superbia primus gradus est ad ignominiam, quod & Dominus ipse testatur, cum ait: Omnis qui se exaltat, humiliabitur, qui autem se humiliat, exaltabitur. Horum ergo exemplum & nos imitemur, & nos prosternamus in uera pœnitentia coram Deo: quod si fecerimus, fiet nobis secundum Christi dictum: Qui se humiliat, exaltabitur.

Quod accedunt Christum, fidei testimonium est, quam ex auditu famæ ipsius habuerint: Audiuerunt enim absque omni dubio hanc dulcissimam uocem Christi, qua tam paterne omnes ad se inuitat, & omnibus suam gratiam offert: Venite ad me omnes, qui laboratis & onerati estis, & ego reficiam uos, & inuenietis requiem animabus uestris. Hanc uocem: Venite omnes qui laboratis, audiuerunt, & conceperunt spem, ut se non excluderet, qui se omnibus benigne offerret. Quare concepta fiducia, erigunt se & Christum accedunt. Horum exemplo, quo paterna promissio confirmatur, & nos excitemur ad bene sperandum de Christo in omnibus nostris ærumnis.

Huius fidei fructus sequitur inuocatio. Ita enim orant: Iesu præceptor miserere nostri. In hac sua ardentissima oratione, Primum agnoscunt se nulla

habere

habere merita: sed potius horrenda peccata. Nam qui dicit MISERERE, nullum iactat meritum, nullam sentit dignitatem, imo potius confitetur suam indignitatem, & se agnoscit indignum beneficio. Deinde in hac oratione agnoscunt Christum uerum Meßiam esse, uictorem mortis & omnium calamitatum: agnoscunt ipsum mitem & misericordem, qui afflictis non addit afflictionem, sed potius medetur afflictis & eos sanat. Hoc exemplum orandi & nos imitemur, & uere Christum talem cogitemus & inuocemus, qualem illum in hac sua oratione describunt.

Habemus etiam in his leprosis exemplum confeßionis, quæ nunquam potest ab oratione auelli, & sane confeßio Christi non carebat periculo eo tempore. Potentißimi enim & sapientißimi persequebantur Christum, & confeßionem eius prohibuerunt, quemadmodum legimus Ioannis 6. Vbi Pharisæi obiurgant cæcum, cui uisum restituerat Dominus, propterea quod Christum sit confessus. Verum nos imitemur exemplum horum leprosorum. Nam tametsi grauis uideatur afflictio, quæ propter confeßionem subeunda est: tamen salus, ad quam tendit confeßio, maior & certior est, quam ut ullis terriculamentis ab ea deficiamus.

Dixi de lepra corporali, & horum leprosorum laudabili facto: nunc breuiter lepram spiritualem describam, & eius remedia tradam. Lepra spiritualis est labes & contagio mentis, cordis & affe-

ctuum

ctuum hominis: ita ut nulla pars in homine sit pura & munda. Hæc lepra habet etiam notas suas, quarum prima est separatio à domesticis, Dei & cœtu sanctorum Angelorum & hominum. Secunda est caput detectum, hoc est, nuditas, à donis Spiritus sancti, plena opprobrio, de qua apud Ezechielem: Nuda eras & confusione plena. Tertia, est os uelatum, hoc est, fœdus halitus & spiritus pestifer peßimorum colloquiorum, quæ ex impuro proueniunt corde. Quarta, habitatio ab hominum consuetudine separata, qualis est diuitis Epulonis, qui habitat procul à beatorum domo. Quinta publica proclamatio, hoc est, legis maledictio, quæ publice proclamatur in omnes, qui non agunt pœnitentiam, hoc est, in spiritualiter leprosos.

Sed quid est remedij contra hanc lepram spiritualem? nulla humana arte est curabilis. Vnicus est medicus, qui eam purgare potest, qui est Iesus Christus: ad quem si leprosus uenerit, & se coram illo humiliauerit, inuocans eum & petens sanationem, mox hic sapientißimus medicus, sanguine suo primum abluit sordes huius spiritualis lepræ: deinde suo spirituali oleo fouet affecta membra, donec plene sanantur. Hic igitur adeundus est fidei pedibus: huius pharmacum, quod uoce Euangelij offertur, cordis ore, id est, fide recipiendum est: & ab eo impetrandum est oleum illud efficax, quo uires amissæ reparantur: atq; cauendum ita, ut hoc salutari pharmaco uerbi Dei, & oleo salutari

Spiri-

Spiritus sancti amißis, rursus in lepram incurramus: quod si fecerimus difficilior erit postea curatio. Nam postquam aliquis morbus nimis altas radices egit, maiori cum difficultate curatur.

DE SECVNDO.

Quos vt vidit, dixit eis: & Ite Ostendite vos sacerdotibus. Quos solo nutu abeuntes sanauit, hos ad sacerdotes mittit: qui tametsi improbi & auari erant, tamen ministerio fungebantur diuinitus instituto. Sed quare illos ad Sacerdotes mittit? multæ & magnæ causæ fuerunt.

PRIMA, Vt ita probaret fidem illorum, an suo uerbo & promißioni crederent. Solet enim Deus uarijs modis suorum in fide constantiam explorare: non quidem in eorum damnum aut malum: sed ut fides explorata, & ueluti igni tentationum decocta fiat probatior. Ita Abrahami fides est explorata, dum iubetur ire mactatum unigenitum filium: sic explorata fides mulieris Syrophœnissæ, & multa sunt exempla, ut Iob, Ioseph, Dauid & aliorum omnium.

SECVNDA, ut hoc suo facto ministerium publicum diuinitus ordinatum approbet. Habebant enim Sacerdotes mandatum cognoscendi & iudicandi de lepra: qui bene purgatos reciperent in cœtum publicum, alijs exclusis. Nam si secus fecißet, uideretur Mosaicam legem uiolare, ad quam non soluendam, sed implendam præstandamq; uenerat.

TER-

TERTIA, *quia Lex & Sacerdotium fuerunt testimonium de Christo, quemadmodum ipse ait: Lex & Prophetæ ferunt testimonium de me. Nam quod sacerdotibus iniunctum erat, ut iudicarent de lepra, accepta oblatione pro leprosi sanati purgatione, typus fuit uirtutis Christi, qui non solum de lepra iudicare, sed eam emundare potest: idq; proprij corporis uictima & preciso sanguine.*

QVARTA, *ut ex miraculo discerent sacerdotes uere aduenisse Meßiam. Sic enim prædixit Esaias, quod Christus suam præsentiam declararet stupendis miraculis, inter quæ etiam numeratur hoc, quod cæcos illuminaret & leprosos purgaret. Sacerdotes igitur, uiso hoc miraculo diuino, debebant ex prophetia Esaiæ conclusisse, Iesum filium Mariæ uerum fuisse Meßiam olim Patribus promissum, præsertim cum omnes Prophetiæ de aduentu Christi in hoc tempus collimarent.*

QVINTA, *ut sacerdotes hoc miraculo conuicti de Aduentu Christi ueri Meßiæ, mitterent suos auditores & populum ad Christum corporum & animorum medicum peritißimum: quod tamen non fecerunt, ne quid suo quæstui discederet. Habent multos æmulatores hoc tempore, præsertim in Papatu.*

SEXTA, *ut hi leprosi testimonio sacerdotum recepti, suam gratitudinem ostenderent erga Deum & ordinarium ministerium.*

Cæterum præter has ueras causas, propter

quas

quas misit Christus hos leprosos ad sacerdotes: Papistæ finxerunt aliam, nimirum, ut sacerdotibus confiteamur peccata nostra, enumeremus omnia peccata cum omnibus suis circumstantijs: quod sane impoßibile est. Textum proinde hunc detorquent Papistæ in peregrinum sensum, & sua allegoria fabricant laqueos, quibus miseræ conscientiæ horribiliter constringuntur. Atq; ita ex consolantißimo Euangelio conscientiarum carnificinam faciunt: Quid? Non ergo priuata confeßio est retinenda? Est sane: sed non propter hanc allegoriam: neque more Papistico, qui omnium peccatorum enumerationem tanquam iudices exigunt, & negant ullam fieri remißionem, si non fiat plena enumeratio peccatorum, quæ nemo, ut testatur Dauid, intelligit, tantum abest, ut ea quis enumerare poßit.

Sed quæ sunt causæ, cur retinetur confeßio auricularis in nostris Ecclesijs: Propter eius utilitates, quæ sunt maximæ.

PRIMA, ut in priuato isto colloquio instituantur rudes & ignari, qui opus habent instructione in Catechismo.

SECVNDA, ut in ea iuuenum et adolescentum exploretur profectus. Nam boni est pastoris non solum publice pietatis doctrinam tradere, uerum etiam eius officium requirit, ut Pauli exemplo domi experiatur, quousq; sui auditores in pietate profecerint. Nam in isto priuato colloquio segnes stimulis excitabit, eorum, qui multum profecerunt, diligen-

diligentiam laudabit & ad similem perseuerantiam excitabit.

TERTIA, in hoc priuato colloquio exigitur ratio fidei ab ijs, de quorum fide ac religione iuste potest haberi dubitatio.

QVARTA, in eo colloquio infirmæ conscientiæ doctrina, consilio & consolatione iuuantur, præsertim cum aliquo scrupulo conscientiæ perplexæ teneantur. Hi enim sibi recte consulunt, si ad suos pastores se recipiunt, ut erigantur ac consolationem capiant.

QVINTA, tametsi, qui uere in Christum credit, absolutus est à peccato: nam cum peccatum sit defectus à lege Dei & uoluntate, cum obligatione ad æternam mortem & damnationem, absolutus absq; dubio est omnis, qui credit promißioni gratuitæ, iuxta illud: Qui credit in filium, habet uitam æternam: ex quo sequitur, ueram absolutionem esse liberationem hominis credentis, ab obligatione ad æternam mortem & damnationem: tamen prodest etiam omnibus priuatim audire Euangelium, quo annunciatur ministri ore remißio peccatorum credentibus & hæreditas regni cœlorum. Nam tum demum aperitur regnum cœlorum, quando Euangelium prædicatum fide recipitur.

DE TERTIO.

Vnus autem ex illis videns quod mundatus esset, regressus est cum magna voce, glorificãs Deum, & cecidit in faciem ante Iesum,

gratias agens. In hoc Samaritano uidemus pulcerrimum gratitudinis & gratiarum actionis exemplum. Verum, ut nos eius excitemur exemplo, dicam nonnihil de uera gratiarum actione hoc ordine. Primum, quæ sit, & quas habeat causas. Deinde, quæ ad eam requirantur: & postremo, pro quibus rebus gratias nos agere oporteat.

Quantum ad primum attinet, uera gratiarum actio est agnitio & confeßio beneficiorum acceptorum, una cum gratitudine mentis & prædicatione bonitatis Dei. Hoc clare in Samaritano nostro apparet: agnoscit se mundatum à sua lepra: hoc publice confitetur: ac grata mente ad Christum redit, ei gratias pro beneficijs agens & prædicans eius bonitatem. Hæc uera gratiarum actio habet causas. 1. noticiam Dei benefacientis. 2. noticiam sui. 3. perceptum beneficium. 4. affectum ardentem fide & prædicatione Dei, quæ omnia uidemus in hoc Samaritano. Huc accedunt exempla, quæ ad hanc gratitudinem nos excitabunt.

Habemus quæ sit gratiarum actio, & quas habeat causas: iam quæ ad eam requirantur uideamus. Requiruntur autem duo. 1. uirtutes quæ nunquam à uera gratiarum actione separari poßunt: 2. legitimus modus gratiarum actionis. Virtutes præcipuæ sunt duæ: ueritas & iusticia: Veritas, ut candide & aperte agnoscit benefactorem Deum (ut hic Samaritanus facit) ita excludit hypocrisin et mendacium. Hypocrisin quidem, ut non ore tantum

agas gratias, ut Pharisæus fecit, sed mente & uoce simul. Mendacium quidem, ne Deo asscribas successum in rebus turpibus: ut si latro uellet Deo gratias agere pro optimo spolio, & adultera pro lepido amatore. Iusticia excludit superbiam & abusum rei: & econtra admonet gratitudinis, humiliationis & inuocationis.

Modus agendi gratias & huius Samaritani exemplo, & hoc Pauli dicto: Gratias ago Deo per Iesum Christum, satis indicatur. Cum enim ait Apostolus, per Iesum Christum, primum significat, quod in gratiarum actione fides debeat prælucere. Deinde, ut agnoscamus nos per Christum accepisse beneficium. Tum, ut omnia ad gloriam Dei referamus. Postremo, ut & sciamus nostram gratitudinem per Christum placere, & quod accessum habeamus ad Patrem per eundem Iesum Christum, ut pro acceptis beneficijs gratias agamus.

Iam quæstio sequitur, pro quibus sint agendæ gratiæ. Iob pro plagis acceptis agit gratias: hic Samaritanus pro plaga oblata agit gratias: Vnde sequatur, quod & pro malis & pro bonis sint agendæ gratiæ, sed diuersimode.

Pro malis quidem cum ages gratias, ut pro cruce & alijs ærumnis, quatuor facies. 1. onus premens admonebit te peccati & pœnitentiæ. Nam est testimonium iudicij Dei propter peccatum. 2. crucem & quamuis aliam calamitatem accipies tanquam optimi Patris uirgam erudientis te &

castigantis, ne cum immorigeris pereat. 3. pro hac paterna castigatione agas serio Deo gratias. 4. supplex petas aut liberationem à premente onere, aut mitigationem cum conditione non impeditæ gloriæ Dei & propriæ tuæ salutis.

Pro bonis ages gratias cum perpetua gratitudinis promissione. Hæc de uera gratiarum actione dicta sint. Sed proh dolor, unus ex decem rediјt, aliј nouem accepto beneficio abeunt ingrati. Vnde Dominus: Nonne decem mundati sunt, & nouem vbi sunt? non est inuentus, qui rediret et daret gloriam Deo, nisi hic alienigena. *Hic uides exemplum horrendæ ingratitudinis eorum, qui recens accepti beneficiј sunt obliti. Tales sunt pleriq; in mundo. Sed quid illis factum est? excussa fide, manserunt in damnatione, cum interim hic Samaritanus audit:* Surge, vade, quia fides tua te saluum fecit. *Hunc & nos sequamur ad nostrum saluatorem unicum, qui est Christus Dominus, cui cum Patre suo & Spiritu sancto sit honor, laus & gloria in secula seculorum, Amen.*

DOMINICA XV. TRINITATIS, *Matth. 6.*

NEmo potest duobus Dominis seruire. Aut enim hunc habebit odio, & alterum diliget: aut huic adhærebit, & alterum negliget. Non potestis Deo seruire, & mammonæ.

monæ. Propterea dico vobis, ne ſitis ſoliciti vitæ veſtræ, quid eſuri ſitis aut bibituri, neq; corpori veſtro, quibus indumentis vſuri. Nonne anima pluris eſt quam cibus, & corpus pluris quam indumentum? Vertite oculos ad volatilia cœli, quia non ſerunt, neque metunt, neque conuehunt in horrea, & Pater veſter cœleſtis alit illa. Nonne vos longe præcellitis illa? Quis autem ex vobis ſolicite cogitando, poteſt addere ad ſtaturam ſuam cubitum vnum? Ac de indumento quid ſoliciti eſtis? Cognoſcite Lilia agri quomodo creſcant, non laborant, neq; nent: attamen dico vobis, ne Salomonem

quidem in vniuersa gloria sua sic amictum fuisse, vt vnum ex his. Quod si gramen agri, quod hodie cum sit, cras in clibanum mittitur, Deus sic vestit, an non multo magis vobis id faciet, ô parum fidentes? Ne sitis igitur soliciti, dicentes, quid edemus, aut quid bibemus, aut quibus opriemur? Nam omnia ista gentes requirunt. Nouit enim Pater vester cœlestis, quod opus habeatis his omnibus. Quin potius quærite primum regnum Dei, & iusticiam eius, & hæc omnia adijcientur vobis. Ne sitis igitur soliciti in crastinum, nam crastinus dies curam habebit sui ipsius. Sufficit sua diei afflictio.

ENARRATIO TEXTVS.

Hoc Euangelium pars longæ istius concionis est, quam Christus habuit coram discipulis suis, Matth. 5. 6. & 7. cap. In qua parte auariciam & diffidentiam damnat, ut quæ stare non possunt cum cultu Dei. Nemo enim, *inquit*, potest duobus dominis seruire. *Deinde multis argumentis à prouidentia* Dei *sumtis, dehortatur à profana & Ethnica cura rerum huius uitæ, quæ cura partim oritur ex ignoratione prouidentiæ* Dei, *partim ab innata diffidentia. Postremo suis firmam et certam regulam præscribit.* Quærite primum regnum Dei & cætera adijcientur vobis. *Verum ne quis ignauiæ hoc dictum patrocinari existimet, addit*: Sufficit enim diei malicia sua.

Hæc

Hæc Euangelij summa est: nunc quosdam locos proponemus, qui sunt:

I. Sententia Domini: Nemo potest duobus dominis seruire.

II. Quanta sit prouidentia & cura Dei pro nobis.

III. Mandatum & promißio Christi: Quærite primum regnum Dei, & cætera adijcientur vobis.

DE TERTIO.

Nemo potest duobus Dominis seruire. Aut enim vnum odio habebit, & alterum diliget, &c. Per quos Dominos, quibus Christus dicit neminem seruire posse, intelligere debemus res duas, quæ ita sibi inuicem sunt aduersariæ, ut unà esse nequeant: sed ubi una earum fuerit, alteram cedere necesse sit. Qualia sunt, exempli gratia, uitia & uirtutes, cœlestia & terrena: caro & spiritus: uerus cultus Dei & idolatria, sub qua continetur auaricia: Deus & Diabolus. De quib. Paulus ita pronunciat: quæ est conuenientia Christi & Belial? Quod autem nemo poßit huiusmodi dominis seruire, in promtu est ratio: quia contraria imperant & exigunt à suis seruis: idcirco si huic obtemperas, mox facis contra alium, & contra. Populus Israel (sicuti habetur 3. Reg. 18.) uoluit domino uero Deo seruire & Baal simul: quorum errorem corrigens Helias Propheta, ait ad eos: Vt qui claudicatis in duas partes? Si Dominus est Deus, sequimini eum:

si autem Baal, sequimini eum, quasi diceret: Vos uultis duobus Dominis seruire, qui uobis contraria imperant, quod fieri non potest absq; alterius contemtu. Nam cum Baal colitis, Deum fœdo adulterio offenditis. Hoc uicium in eodem populo reprehendit Hoseas Propheta. Sed homines ita sibi consultum uolunt. Ethnici quidem Deum & Diabolum coluerunt: illum album, hunc nigrum pingentes: interrogati cur istud facerent, responderunt: Deum colimus, ut nobis benefaciat: Diabolum uero ueneramur, ne nobis male faciat. Ad eundem modum hodie quidam superstitionem Papisticam retinent magna ex parte, & nihilominus uerbum Dei & ueram religionem se amplecti simulant. Hodie nos auaritiæ & uentri seruire uolumus, & simul nos ueros Dei cultores esse gloriamur. Verum hoc fieri non potest. Qui Diabolum colit, Deo renunciauit: qui Papisticam idolomaniam amplectitur, fontem uerbi Dei turbauit: qui auariciæ seruit, Dei cultor esse nequit: id quod Dominus in hoc Euangelio potissimum monstrare constituit. Qui sic? Quia Paulus Timotheo scribens, ait: Qui uolunt ditescere, incidunt in tentationes & laqueos Diaboli, & desideria multa & inutilia & nociua, quæ mergunt homines in interitum & perditionem. Radix enim omnium malorum auaricia: quam quidem appetentes aberrarunt à fide & inseruerunt se doloribus multis. Hic Paulus graphice ingenium auariciæ depingit, cum qua ex diame-

diametro pugnat pietas & cultus Dei. Habent enim contrarios effectus. Qui auaritiæ seruit, incidit in laqueos Diaboli: qui Deo seruit, perrumpit laqueos Diaboli: Auaricia demergit hominem in interitum & perniciem, cultus Dei inde liberat: auaritia à fide abducit, cultus Dei in fide retinet: auaritia implicat hominem doloribus multis, cultus Dei hominem ad æterna gaudia introducit. Auaritia est radix omnium malorum, cultus Dei est fons omnium bonorum. Non igitur mirum est quod Christus dicat: Nemo potest Deo seruire & Mammonæ. Nam inter se pugnant & diuersa sectantur studia. Deus imperat, ut consulas commodis fratris tui: sed auaritia suadet, ut tibi uiuas, ut in diuite Epulone uidemus. Deus imperat, ut ex tuis facultatibus largiaris egenti: Mammon iubet, ut per fas & nefas rapias aliena. Deus uult, ut sis sobrius: Mammon imperat luxum & uoluptates. Verum hic notandum est, quod Dominus non neget aliquem posse habere diuitias, & simul seruire Deo. Nam Abraham habuit diuitias, Dauid, Ioseph in Ægypto, Ezechias, Iosias, Theodosius, Cornelius & multi alij, qui nihilominus Deo seruierunt. Quare? quia non seruierunt diuitijs, sed diuitiæ ipsis famulabantur. Ideo Dominus diserte dicit: Nemo potest seruire Deo & diuitijs. Seruire diuitijs quid est? Est cor apponere, ut Dauid loquitur: est per fas & nefas opes cumulare: est cum iniuria opes proximi retinere, & non iuxta Dei

consilium istas dispensare, est diuitiarum cumulandarum gratia à fide & timore Dei deficere, & uarias cumulandi diuitias uias quærere. Verum cum auaritiæ præcipua causa sit prophana solicitudo uentris, Christus istam causam conatur auellere. Imitatur enim peritos medicos, qui cum morbum aliquem curare instituunt, indicato morbi periculo radices & causas morbi prius expellere satagunt.

DE SECVNDO.

Ne sitis solliciti vitæ vestræ, quid manducetis, neque corpori vestro quid induamini. His uerbis Christus non prohibet piam & sanctam curam, sed Ethnicam & prophanam. Ne igitur quis putet hoc Domini dictum patrocinari socordiæ: dicam pauca (priusquam ad argumenta uenero, quibus nos Dominus uocare à prophana & illicita cura conatur) de cura licita & illicita. Necesse est enim hic cautum esse, & diligenter alteram ab altera distinguere. Nam ut nulla maior pestis est ueri cultus Dei, quam Ethnica & prophana cura & solicitudo: ita nihil magis optandum, quam ut unusquisque solicite ambulet coram Deo in uocatione sua. Sciendum est igitur triplicem esse curam: Vna prophana est & Ethnica: Altera necessaria & sancta, Tertia mixta ex illis. Media est non solum licita: sed sancta & necessaria, adeo ut qui hanc non habeat, inter filios Dei censeri nequeat.

Impia seu Ethnica & prophana solicitudo & cura

cura est, quæ oritur ex diffidentia & prouidentiæ Dei ignorantia. Hæc Ethnica cura in Euangelio hodierno uoce filij Dei damnatur, & interdicitur filijs Dei multis adhibitis argumentis, quemadmodum postea uidebimus. Hæc cura prophana et prohibita interdum carnis dicitur, cum quia ex carnis corrupto iudicio sine fide proficiscitur, tum quia scopum habet carnalem, nimirum præsentis uitæ quietem & securitatem.

Solicitudo, quam dixi necessariam, piam & sanctam, sine qua nemo potest censeri inter filios Dei, commendatur nobis scripturæ testimonijs, & multis sanctorum exemplis. Rom. 12. dicitur: qui præest, in solicitudine. 1. Tim. 5. Si quis suorum & maxime domesticorum curam non habet, fidem abnegauit, & est infideli deterior: Abraham, Isaac, Iacob piam suæ familiæ curam habuerunt: Ioseph in Ægypto septem annorum curam pie in se recepit ad imperium Pharaonis, postquam prædixisset de septem fertilibus annis, & alijs septem sterilibus, qui fertiles illos sequerentur: Daniel in Babylonia: pij Reges & Prophetæ in populo Dei non tanta gesserunt sine hac sancta cura. Paulus 2. Corinth. 11. Coloss. 2. Thess. 2. suam solicitudinem pro Ecclesia testatur: sic Reges pro suis regnis, Patresfamilias pro suis familijs: ministri uerbi pro suis auditoribus: præceptores pro suis discipulis, Breuiter, singuli in sua uocatione sanctam curam habere possunt, imo debent: si rite suo fungi offi-

gi officio uelint. Verum ne hæc sancta & necessaria cura ullo uicio contaminetur, sciendum est, quinq; ad eam requiri: quorum primum est mandatum Dei. Mens enim pia nihil aggredi debet sine mandato Dei. Honesta igitur erit uocatio, cuius pia & sancta cura esse debet. Deinde, cura illa sancta à fide proficisci debet. Nam sine fide Deo nihil placere potest. Tertia quia nisi Dominus custodierit ciuitatem, frustra uigilat qui custodit eam, adhibenda est inuocatio & gratiarum actio. Inuocatio quidem, qua auxilium Dei petamus: gratiarum uero actio, qua successum Deo tribuamus, & non nostræ prudentiæ aut dignitati. Est siquidem optimum remedium aduersus solicitudinis Ethnicæ tentationem, precibus ardentibus ad Deum confugere: id quod Paulus docet Philip.4. his uerbis: De nulla re soliciti sitis, sed in omni re per precationem & obsecrationem cum gratiarum actione, petitiones uestræ innotescant apud Deum. Quarto cura nostra principaliter debet tendere in gloriam Dei. Etsi enim nostræ domus incolumitas spectari potest: tamen principalis finis erit gloria Dei. Quinto, si parum cura nostra & labor uotis respondeat, submittamus nos paternæ uoluntati Dei in uero timore & humilitate, iuxta consilium Petri dicentis: Humiliamini sub potenti manu Dei, ut uos exaltet in tempore exaltationis, omnem solicitudinem uestram proijcientes in eum, quoniam ipsi cura est de uobis. Et Psal.54. Iacta super Dominum

minum curam tuam, & ipse te enutriet & non dabit in æternum fluctuationem iusto.

Mixta cura est, quæ partim pia apparet, partim prophana conuincitur: ut cum curamus quidem quæ officij nostri sunt, id quod Deus *à nobis serio requirit: sed propter innatam in nobis dubitationem de prouidentia* Dei *limites transgredimur, ac in officium* Dei *sacrilege irrumpimus: ut cum paterfamilias recte & pie instituit liberos, familiam suam curat, sed nimia trepidatio & anxietas, ad impatientiam impellit, quando uotis non respondet labor & cura ipsius. Iactet igitur plus hanc curam in* Dominum, *& strenue faciat officium, nec sinat suam piam curam* Ethnica *diffidentia conspurcari, quod abiecta* Ethnica *diffidentia & anxietate, pax nobis interne constet, ac erga homines simus modestiores & mansuetiores, cum quibus eidem* Domino *seruiamus, excusso iugo* Mammonæ *&* Ethnicæ *solicitudinis. Hæc dixi de triplici solicitudine, ut sciamus, à qua* Dominus *dehortetur nos in hoc* Euangelio. *Non enim dehortatur à pia & sancta cura, qualem & ipse omnium maxime sustinuit, sed à prophana &* Ethnica. *Quibus autem id faciat argumentis, id nunc ex textu uidebimus. Ponuntur autem hic ordine sex argumenta, quibus confirmatur prouidentia & cura* Dei *pro nobis, quare decet ut* Ethnicam *solicitudinem, quæ ex ignoratione prouidentiæ* Dei *proficiscitur, abijciamus.*

PRIMVM, Nonne anima plus est quam

esca, & corpus plus quam vestimentum? Hoc est, si Deus id quod maius est sine uestra cura dedit, quare non daret quod minus est: si ergo sine uestra cura dedit animam & corpus, quæ magna sunt, cur non daret uictum & amictum, quibus ista indigent, ut persistant & non collabantur, præsertim cum ipse hæc omnia in nostros usus condiderit.

SECVNDVM: Respicite volatilia cœli, quæ non serunt neque metunt, neq; congregant in horrea sua &c. Hoc est, Pater cœlestis alit aues cœli, quæ uobis longe sunt inferiores, si dignitatis gradum respicitis, cur non uos, quos ad imaginem suam creauit, aleret? Hoc argumento Dauid se consolatur, dum inquit: Qui dat escas pullis coruorum inuocantibus eum.

TERTIVM: Quis vestrum cogitans potest adijcere ad staturam suam cubitum vnum: & de vestimentis quid soliciti estis? Quasi diceret, uana ista solicitudo uestra est. Deus dat staturam corporis sine tua cura, cur non daret uestimentum sine prophana diffidentia de Deo, quasi is tibi adesse in tuo labore recusaret.

QVARTVM: Considerate Lilia agri, quomodo crescunt. Lilia in agris succum ex terra attrahunt, ita antea disponente Domino: & ita pulcre uestiuntur, adeo ut ne Salomon in omni gloria sua coopertus sit, sicut unum ex istis. Cum hoc Deus præstat Lilijs, quæ breui marcescent, & comburentur, cur non uos uestiret, quos ad æternam uitam creauit.

Quin-

QVINTVM: Hæc omnia gentes inquirunt. *Quasi dicat, uos olim more gentium ignari eratis prouidentiæ Dei & uacui fide: sed nunc scitis Deum curam pro uobis habere, cur igitur Ethnica diffidentia necessaria uitæ quæritis?*

SEXTVM: Scit Pater vester, quod his omnibus indigeatis. *Hæc diligenter nota. Non dicit: scit Deus tremendus Zelotes, conditor cœli & terræ uisitans iniquitatem in filios, sed dicit: scit Pater: cuius Pater? uester. Qualis? cœlestis. Hic quia cœlestis est, est & optimus, & omnipotens & sapientißimus: quia optimus, uult dare quæ bona sunt: quia omnipotens, potest quæ uult, dare: quia sapientißimus, nouit quomodo, quid, & quando dare conueniat.*

DE TERTIO.

Quærite primum regnum Dei, & iusticiam Dei, & cætera adiicientur vobis. *In hoc breui dicto Christi sunt duo, Mandatum & Promißio. Mandatum quidem est,* Quærite primum regnum Dei, & iusticiam Dei. *Promißio uero* & cætera adiicientur vobis. *Primo ergo loco mandatum uideam. Deinde promißionem.*

Mandatum est, ut quæramus regnum Dei & iusticiam Dei. Hic quæritur qualenam sit regnum Dei, & quæ Dei iusticia. Deinde, quis quærendi modus. Regnum Dei triplex in scriptura est, scilicet potentiæ, gratiæ & gloriæ. Potentiæ regnum non iubet nos quærere, sed gratiæ, unde est transi-

tus ad regnum gloriæ. Quodnam est regnum gratiæ? Est in quod ex mera gratia recipimur, dum credimus Euangelio. Nam Euangelium est ueluti præconis uox, quo inuitamur ad hoc regnum: de hoc loquitur Christus alibi: Regnum Dei inter uos est. Hoc ergo regnum est gratia Dei quam Euangelium Christi offert: promißio est ianua: introductor Spiritus sanctus, qui nos sanctificat & regenerat lauacro aquæ per uerbum. Breuiter, hoc gratiæ regnum est misericordia, remißio peccatorum, gaudium conscientiæ, liberatio à regno Satanæ. Quæ est iusticia Dei, quam iubet nos quærere? ea absq; omni dubio est noua uita & obedientia, quam Deus à filijs suis requirit.

Promißio est: & cætera adijcientur vobis, Hoc est, quæ pertinent ad huius uitæ sustentationem donabuntur uobis. At Paulus, id quod nemo dubitat, sedulo quæsiuit regnum Dei, qui tamen 2. Cor. 11. conqueritur, se fame & siti laborasse. Deinde sanctus Iacob laborat frumenti & aliorum uictualium inopia, adeo, quod cogatur cum tota familia ire in Ægyptum, ne cum suis fame pereat: uidetur ergo hæc Christi promißio uana esse. Respondeo. Promißio Christi non fallit: ueritas enim mentiri nequit. Nam Christus, qui est medicus noster, non ignorat quando apponenda & quando detrahenda sint remedia. Non tam nostram imprudentiam, quam suam sapientiam consulit. Hoc pro inde pro certo habeamus, quod suos non deseret. Quod autem nobis

aliquan-

aliquando necessaria desunt, multæ sunt causæ. 1. ut exerceamur patientia. 2. ut interdum nostra peccata istis plagis puniantur. 3. quia sæpe superflua quærimus, iuste & recte necessarijs caremus. 4. propter abusum rerum quas habemus. 5. quia non agimus gratias. 6. quia diffidimus Deo. 7. quia interdum bona, quæ accipimus, nostro studio & industriæ magis, quam Deo donanti asscribimus. Quare si uolumus benedictionem Domini, confiteamur & faciamus cum Propheta, qui ait: Tua sunt omnia Domine, & quæ de manu tua accipimus tibi reddimus. Hic ut fatetur Propheta omnia Dei esse: ita omnia in laudem Dei conuertit: quod ut nos quoq; faciamus, donet nobis Pater cœlestis, per Iesum Christum, cui gloria in secula seculorum, Amen.

DOMINICA XVI.

TRINITATIS, Luc. 7.

IEsus ibat in ciuitatem, quæ vocantur Nain, & ibant cum eo discipuli eius multi, turbaq; copiosa. Cum autem appropinquaret portæ ciuitatis, ecce defunctus efferebatur filius vnicus matris suæ. Et hæc vidua erat, & turba ciuitatis multa cum illa. Quam cum vidisset Dominus, misericordia motus est super eam, dixitq; illi: Noli flere. Et accesit, tetigitq; loculum. Porro qui portabant, substiterunt. Et ait: Adolescens tibi dico, surge,

& resedit qui erat mortuus, & cœpit loqui, & dedit illum matri suæ. Accepit autem omnes timor, & glorificabant Deum dicentes: Propheta magnus surrexit inter nos, & Deus visitauit plebem suam. Et exiit hic rumor in vniuersam Iudæam de eo, & omnem finitimam regionem.

ENARRATIO TEXTVS.

Paulus Apostolus scribens Romanis dicit: Quæcunq; scripta sunt, in nostram doctrinam scripta sunt, ut per patientiam & consolationem scripturarum spem habeamus: Quapropter cum legimus hodiernum Euangelium dulcißimum, sciamus quod non solum ad illam uiduam de Naim pertineat,

uerum-

nerum etiam ad totum genus humanum. Christus enim in hoc Euangelio testatur de sua diuina potentia, de affectu suo erga afflictos, & de officio suo. Primum siquidem testatur se Dominus omnipotentem esse, dum morti, quæ est aculeus peccati imperat. Deinde testatur suum affectum erga nos, dum huius mulieris ærumnis afficitur, testatur suum officium esse, ut destruat opera Diaboli. Ideo enim in mundum uenit, quemadmodum Moses, Prophetæ, ipse Christus & Apostoli testantur. Hæc in genere consideranda sunt in hoc Euangelio. Cæterum quo nos inde maiorem percipiamus fructum, tres locos proponam, quos in hac concione tractabo.

I. Qualis sit affectus Christi erga nos.

II. Præsentis miraculi declaratio cum suis circumstantijs.

III. Imago totius generis humani.

DE PRIMO.

Narrat Euangelista Historiam de quodam adolescente mortuo, cuius funus efferebatur, ut sepeliretur: quod cum uideret Dominus, misericordia motus est. Nam dum hanc afflictam mulierem intuetur, altius cogitat. Venit illi in mentem lapsus humani generis, tyrannis diaboli, calamitatum magnitudo, quibus humanum genus propter peccatum premitur. Cogitat suum officium esse, ut has munitiones Satanæ destruat. Vidit enim in hac muliere exemplum humanæ miseriæ, quæ ipsum de lapsu hominis & de suo officio admonuit.

Duo ergo ex hoc loco colligamus: Vnum, quales nos sumus: Alterum, qualis Christus ergo nos. Nos sumus reuera miseri, afflicti, & damnati, nec possumus nostris uiribus è tantis malis eluctari. Christus est Deus & homo: qui uenit, ut saluet quod perijt: qui hic suum affectum declarat erga genus humanum. Neque enim aliter affectus est erga nos, quam erga hanc uiduam. Afficitur huius calamitatibus, afficitur & nostris: hanc iuuat, uult & nos iuuare. Hoc est plane quod Apostolus dicit, Hebræis scribens: Habemus pontificem, qui condolere potest nostris infirmitatibus. Imo maiorem affectum erga nos habet, quam hæc uidua habet erga unicum suum filium, quem hic plorans comitatur ad sepulturæ locum. Ita enim Propheta ait: Nunquid potest mulier obliuisci infantis ueri sui, & si illa oblita fuerit, ego non obliuiscar tui.

Sed quæ causæ sunt huius ineffabilis dilectionis Christi erga nos, qui sumus multis sceleribus & sordibus defœdati? certe hic nullum est nostrum meritum, nulla ex nobis dignitas: sed sunt quatuor causæ, quibus filius Dei mouetur, ut tanta nos complectatur beneuolentia.

PRIMA est affectus paternus: nam ab ipso conditi sumus: Proinde iure creationis ipsius sumus. Et tametsi nos plenos sordibus & sceleribus nouit: tamen aliquid de suo in nobis adhuc reperit, nimirum quod simus ipsius creatura. Misereris omnium Domine (inquit Sapiens) & nihil odisti eorum quæ fecisti.

SE-

SECVNDA, *dignitas creationis: nimirum quod ad Dei imaginem conditi sumus, iuxta illud: Faciamus hominem ad imaginem & similitudinem nostram. Et quia hæc imago ex potißima sui parte abolita per peccatum erat, ipse Dominus uenit, ut eam rursus repararet: quod fit, dum in ipsum uera fide intuentes transformamur in imaginem Dei.*

TERTIA, *finis creationis. Creati enim nos sumus, ut simus templum Dei, Deum celebrans. Etsi autem hoc templum erat iam peccato prophanatum, tamen materia adhuc reliqua erat, ex qua Christus nouum templum extrueret.*

QVARTA, *destructio regni Satanæ, ad quod destruendum Dominus in mundum uenit, & huius destructionis specimen quoddam editum est hoc miraculo. Christus sæpe congressus est cum Satana, sæpe illum in fugam uertit: quem tandem uicit resurgens ex mortuis. Hæc uictoria Christi in extremo die cernetur perfecta, quando extremus hostium mors abolebitur. Hæ quatuor causæ mouerunt Dominum nostrum, ut assumta carne fieret homo: & in carne, hoc est, in humana natura, in anima & corpore pateretur pro humano genere.*

Tametsi autem hic Christi affectus nobis sæpe commendatur uerbo Dei, multis comprobatur miraculis atq; adeo obedientia ipsius filij Dei, qui obediens fuit Patri usq; ad mortem crucis: tamen tria sunt, quæ nobis aliud persuadere moliuntur:

Lex, conſcientia, calamitatum moles, qua obruimur in hac uita. Hæc enim nos à Chriſto abiectos clamitant.

Lex dicit: Maledictus omnis qui non permanſerit in omnibus, quæ ſcripta ſunt in libro legis: & nemo non eſt, qui ſe non uidet infinitis modis legem transgreſſum eſſe. Intueamur in Euam, quæ ob unum præceptum uiolatum maledictionis ſententiæ ſubiacuit. Quid nos quoties Deum offendimus?

Hanc Legis ſententiam confirmat conſcientiæ trepidatio, quæ eſt inſtar mille teſtium, ſicuti in Prouerbio dicitur: Conſcientia mille teſtes. Huc illud Poetæ: Conſcia mens, ut cuiq; ſua eſt, ita concipit intra Pectora pro meritis ſpemq; metumq; ſuis. Et diuus Bernardus ait: Mala conſcientia delictorum noſtrorum ipſa teſtis eſt, ipſa iudex, ipſa tortor, ipſa carcer, ipſa accuſat, ipſa iudicat, ipſa damnat. Quid quæſo grauius eſt, quam talem nocte dieq; ſuo geſtare in pectore teſtem. Huius conſcientiæ teſtimonio multi uicti ſibi ipſis uitam ademerunt, dum hanc accuſantem & teſtantem aduerſus ſe ferre non potuerunt.

Accedit moles calamitatum, quæ ſententiam legis & conſcientiæ confirmant. Contra has tres grauiſſimas tentationes, in uera pœnitentia opponamus Ieſum Chriſtum. Is uenit in mundum ut maledictionem legis tolleret, peccatum aboleret, omnes calamitates credentium in ſe, conuerteret in gloriam, ſed ita tamen, ut omnia ordinate fiant:

Eſt

Est hic desertum uastum, unde transeundum est nobis in patriam. Populus Israel non statim uenit in requiem promissam. Ioseph in Ægypto non sine carcere ad tantam dignitatem peruenit. Christus non sine cruce, morte & sepultura intrauit in gloriam. Quapropter & nos per crucem oportet intrare in gloriam. Ita enim Paulus ait: Si patiemur cum illo, etiam cum illo regnabimus. Qui certamen fugit, frustra coronam expectat. Nemo, inquit Apostolus, coronabitur, nisi qui legitime certauerit. Idem ait: Salui facti sumus spe. Opponamus ergo maledictioni legis Christum, qui pro nobis factus est maledictum. Opponamus conscientiæ accusanti Christum absoluentem à peccato. Si Filius uos (inquit) liberauit, uere liberi eritis. Opponamus præsentibus ærumnis crucem Christi & consilium Dei, qui uult nos esse conformes imaginis Filij sui. Breuiter, in uera pœnitentia & fide confugiamus ad Thronum gratiæ, Dominum nostrum Iesum Christum. In hoc uno inueniemus auxilium in tempore oportuno. Is enim ait omnibus in se credentibus; Noli timere pusille grex, quia placuit Patri dare uobis regnum. Atq; ita non sinamus ullam rem in cœlo, in terra, in inferno, persuadere nobis, quod Christus sit aliter affectus erga nos, quam fuit erga hanc uiduam. Proinde hinc discamus longe aliud DEI iudicium esse quam mundi. Deus & Mediator noster Iesus Christus non reijcit more mundi, calamitosos & mise-

ros, sed omnes recipit, quotquot ad se ueniunt, iuxta ipsius promissionem: Venite ad me omnes qui laboratis & onerati estis, & ego refocillabo uos, & inuenietis requiem animabus uestris. Præterea hinc discant uiduæ piæ, qualem habeant patronum, aduocatum, & consolatorem: Discant & hinc gubernatores Ecclesiarum, non auersari miseros & calamitosos: discant magistratus Christi exemplo, non spernere, non reijcere, non damnare miseros & calamitosos, sed eos amanter potius fouere & consolari. Deinde discamus nos mutuo caritatis affectu & officijs pijs prosequi. Hæc sint dicta de prima huius Euangelij parte: Sequitur secunda.

DE SECVNDO.

In præsentis miraculi declaratione multæ circumstantiæ sunt: quarum singulæ habent suam doctrinam, quare eas ordine cum suis doctrinis & admonitionibus recitabo.

PRIMA: Cum efferebatur funus, sequebatur uidua mater, & turba ciuitatis cum ea. Hic duo uidemus: quorum primum est, honor & pompa funebris. Honeste demortui corpus deducunt ad sepulturæ locum: sic & sancti Patres fecerunt. Abraham honorifice suam uxorem sepelijt. Ioseph cum magna turba deducit funus Iacob Patriarchæ. Iacob & Esau honorifice patrem Isaac sepeliunt. Breuiter, apud omnes pios magnus fuit honos sepulturæ: idq; propter spem resurrectionis corporum, & futuram immortalitatis gloriam.

Hoc

Hoc ſanctorum patrum exemplum imitatur eccleſia hoc tempore: tametſi multos inuenies, qui ſuos mortuos abijciunt tanquam cadauera porcorum. In noſtris funeribus huiuſmodi ſolennitas adhibetur: Pij præſentes ſequuntur funus: canitur: pulſatur: prædicatur aliquando.

Qui ſequuntur funus. 1. ſuum amorem teſtantur erga mortuum. 2. hoc facto edunt exemplum fidei ſuæ de reſurrectione mortuorum. 3. admonentur quod ſuo tempore (quando uiſum fuerit Domino) ſequantur, & his mundi calamitatibus per mortem ualedicant.

Deinde canitur, idq́; ut Pſalmis pijs conſolentur uiui, & ut agant Deo gratias pro eo qui mortuus eſt, ſi in confeßione uera deſceßit.

Pulſatur non ſolum, ut conuocetur populus ad deducendum funus: uerumetiam ut uiui admoneantur tubæ Dei, qua in extremo die omnes mortui excitabuntur.

Poſtremo prædicatur, ut qui deducunt funus, aliquid doctrinæ & conſolationis contra mortem ſecum domum reportent. Hæc breuiter ſint dicta de prima circumſtantia, & de pompa funebri, quæ apud nos ſeruatur.

SECVNDA, Dominus dicit viduæ: Noli flere. Hic quæritur, num liceat deflere mortuos. Exempla ſanctorum & ſcriptura fletum ſuper mortuos admittunt: Deut. ultimo totus populus in deſerto defleuit Moiſen mortuum: Abraham defle-

uit Saram uxorem suam: Ioseph uir sanctus multos dies defleuit patrem Iacob: Dauid luget filium Ammon: Israel Samuelem: Martha Lazarum. Ipse Dominus etiam defleuit Lazarum. Iesus Syracides capite 38. ait: Filij in mortuum produc lacrimas, & quasi dira passus incipe plorare, & ad iudicium contege corpus ipsius, & non despicias sepulturam ipsius. Sed Ieremias cap. 22. ait: Nolite deflere mortuos. Et Christus hic dicit mulieri, Noli flere. Has antilogias Paulus conciliat 1. Thes. 4. ubi ait: Nolite autem ignorare fratres de dormientibus, ut non contristemini, sicuti cæteræ gentes, quæ spem non habent. Prohibetur ergo luctus Ethnicus, qui nullam spem habet consolationis per resurrectionem mortuorum: & conceditur luctus moderatus, qualem habent, quibus consolatio est proposita.

Sed dicamus breuiter, postquam in consolationis mentionem incidimus, unde Christiani se consolari possunt in mortem suorum amicorum. 1. cogitent uoluntatem Dei cui obtemperandum est. 2. cogitent uniuersalem conditionem. Omnibus enim nobis semel moriendum est. 3. cogitent iusticiam Dei. Quid enim iustius, quam ut qui dedit uitam, rursus ad se eam recipiat & conseruet, quando uisum fuerit. 4. cogitent Dei sapientiam, qui nouit solus, nobisne magis expediat uiuere an mori. Multos enim è medio tollit, ne uel ipsi peiores fiant, uel plures ærumnas in hac mortali uita perpetiantur. 5. cogitent mortuum liberatum esse ab omni-

omnibus ærumnis huius uitæ. 6. cogitent fruſtra magnum luctum ſuſcipi pro ijs, qui luctu reuocari non poſſunt. Ita Dauid. 2. Regum. 12. ſe conſolatus eſt: luxit ægrotante puero, quo mortuo ſurrexit, ſe lauit & comedit. 7. cogitent immodice lugentem corpori ſuo nocere, & ita in Deum peccare. 8. cogitent non mortuo inuidendam immortalitatis beatitudinem. Beati enim, (ait ſcriptura) qui in Domino moriuntur. 9. cogitent reſurrectionem Chriſti & noſtram, quæ in extremo fiet die: Hæc enim cogitatio commune remedium eſſe debet non ſolum aduerſus dolorem, quem pro mortuis concipimus: uerumetiam contra omnes calamitates animi & corporis. Verum obijciet aliquis: Solatio uitæ ſum deſtitutus, ergo non ipſum qui mortuus eſt, ſed teipſum & iacturam, quam inde habes defles. Naturale eſt flere. Verum eſt: ſed uincat gratia naturam. Hæc ſint breuiter in hac ſecunda circumſtantia addita de conſolatione in morte carorum.

TERTIA: tangit Dominus loculum, in quo iacuit hic mortuus: quo tactu indicat ſuum corpus organum fuiſſe acquirendæ nobis uitæ & ſalutis.

QVARTA: loquitur adoleſcenti & ait: Tibi dico adoleſcens, ſurge. Ita etiam puellam excitauit, ut in Marco habetur: ſic & Lazarum quatriduanum, ut eſt in Iohanne. Hic docemur, quod & Chriſtus ſit potentior morte, & quod uerbum ipſius ſit uerbum uitæ & ſalutis.

Quin

QVINTA: *Mortuus surgit ad uocem Christi, & hoc mirandum est. Surrexit qui erat mortuus: cœpit mox loqui.* Et Dominus *dedit illum matri suæ.*

SEXTA: Accepit omnes timor, & glorificabant Deum dicentes: Propheta magnus surrexit in nobis, & Deus visitauit plebem suam, & exijt hic sermo in vniuersam Iudæam de eo. *Hic duplex fructus miraculi describitur. Vnus attingit præsentes auditores: alter manauit ad alios, ad quos huius miraculi rumor peruenit. Præsentes spectatores hinc fidem conceperunt, unde timuerunt* Deum, *uero cultu glorificarunt* Deum, *agnouerunt* Meßiam *uenisse, quem & confeßi sunt.* Deinde *hic rumor peruenit ad alios, qui fuerunt in* Iudæa *& finitima regione, qui & ipsi conceperunt fidem in* Meßiam: Et hodie *iste rumor ad nos uenit, unde agnoscamus Christum esse uerum* Meßiam, *esse potentiorem morte: concipiamus in ipsum fidem: prædicemus* Deum *corde, uoce, confeßione & moribus: ita futurum est, ut olim læti per ipsum ad æternam uitam excitemur.*

DE TERTIO.

Diuus Ambrosius imaginem Ecclesiæ *hic proponi dicit: quæ quia nostras conditiones pingit, digna est explicatione. Vidua, inquit, significat* Ecclesiam: *adolescens mortuus quemlibet peccatorem uiuentem sine pœnitentia:* Loculus *notat corpus peccati: Vidua lamentatur suum filium mortuum,*

hoc

hoc est, Ecclesia ob impœnitentiam sceleratorum lamentatur, & rogat Christum ut ipsos moueat & ad se pertrahat suo uerbo & spiritu. Christus igitur iubet, ut sistant baiuli. Peccator enim à quatuor baiulis gestatur ad infernum, qui sunt. 1. spes diuturnioris uitæ. 2. consideratio alienæ culpæ. 3. præsumtio diuinæ misericordiæ. 4. adulatio societatis prauæ. Si autē uis resurgere à morte peccati, necesse est ut audias Christum, qui iubet baiulos sistere. Primum ergo depones fiduciam longioris uitæ, quia uita incerta est, sicuti multorum experientia docet: & periculum in promtu est, ut uidere est in diuite Epulone. Deinde non debes alienam uitam tibi proponere imitandam: sed exemplo Abraham Deo te subijcies, confides in illum, emendabis mores, sciens quod errantium multitudo neminem sit excusatura in iudicio. Non iuuit Adam quod diceret: Mulier, quam dedisti mihi, dedit mihi de pomo. 3. depone præsumtionem misericordiæ Dei. Nam hæc præsumtio est magnus Dei contemtus, Rom. 2. 4. reijce adulatores, qui te ad mala solicitant. Quo facto recumbe in Christum uiua fiducia, & ipse te uiuificabit ad æternam uitam, quam donet nobis Christus, cui sit honor in secula, Amen.

DOMINICA XVII.

TRINITATIS, Lucæ 14.

ACcidit, vt introiret Iesus in domum cuiusdam principis Pharisæorum Sabbato

to ad capiendum cibum. Et ipsi obseruabant eum. Et ecce homo quidam hydropicus erat ante illum. Et respondens Iesus, dixit ad Legisperitos & Pharisæos, dicens: Num licet Sabbato sanare? At illi tacuerunt. Ipse vero apprehensum, sanauit eum ac dimisit. Et respondens ad illos dixit: Cuius vestrum asinus aut bos in puteum cadit, & non continuo extrahet illum die Sabbato? Et non poterant ad hæc respondere illi. Dicebat autem & ad inuitatos parabolam, intendens quomodo primos accubitus eligerent, dicens ad illos: Cum inuitatus fueris ab aliquo ad nuptias, ne accumbas in primo lo-

co,

co, ne quando honoratior te sit inuitatus ab illo, & veniens is, qui te & illum vocauit, dicat tibi, Da huic locum, & tunc incipias cum rubore extremum locum tenere. Quin potius cum vocatus fueris, vade accumbe in nouissimo loco, vt cum venerit qui te inuitauit, dicat tibi, Amice, ascende superius. Tunc erit tibi gloria coram simul discumbentibus. Quia omnis, qui se extollit, deijcietur, & qui se deijcit, extolletur.

ENARRATIO TEXTVS.

Occasio huius Euangelij fuit hæc. Christus à Pharisæo quodam ad prandium inuitatus, obseruatur à discumbentibus, idq; ideo, ut habeant quod accusent, uel in dictis uel in factis Christi. Hæc enim est improbitas mundi, ut quemadmodum uicia palliant uirtutum larua: ita honesta facta & ueram uirtutem infamia proscindere non uerentur. Tanta est malitia hominum. Verum Christus eorum improbitate nequaquam absterretur, sed obtinet antiquum, ac officium suum exerit in medio hostium, nobis relinquens exemplum, ut in rectè factis non desinamus progredi, etiamsi totum mundum nobis aduersum animaduerterimus. Miserum itaq; hunc Christus sanat, potentiam suam diuinam, promtißimam iuuandi uoluntatem erga miseros, & officium suum, ob quod in mundum uenerat, declarans. Deinde ueram Sabbatismi rationem explicat,

plicat, & facto suo ueluti definit uerum Sabbatismum. Quare ut simul arguit & Pharisæorum superbiam & in scripturis inscitiam: ita ad ueram humilitatem hortatur. Hæc de summa præsentis Euangelij. Loci autem sunt tres.

I. De Sabbato atq; eius ueris operibus.

II. De miraculo, quo confirmatur uerus usus Sabbati.

III. De uera humilitate.

DE PRIMO.

Cum Dominus Sabbato inuitatus esset à quodam Pharisæo, & offerretur hydropicus quidam ante illum, quærit ab illis, qui sibi plus alijs sapere uidebantur, nunquid liceat Sabbato curare. Ideo autem hanc quæstionem proponit, quia sicuti alias scripturas suis corruptelis, ita etiam Sabbatismum infecerant Pharisæi. Verum quia quæstio est de Sabbato, nos doctrinam integram de Sabbato proponemus, & quatuor ordine dicemus. 1. cur Deus Sabbatum instituerit. 2. quisnam sit uerus usus Sabbatismi Iudaici. 3. qualia nostra festa esse debeant. 4. de ueris Ecclesiæ ceremonijs & earum finibus.

Cur ergo Deus Sabbatum instituit? Quinq; causæ præcipue numerantur: quarum prima est, ut esset perpetuum symbolum quietis Dei post creationem mundi, quem sex diebus cum omnibus suis ornamentis & contentis creauit. Hæc causa aßignatur Genes. 2. ubi Moses ait, Dominum præcepisse Sabbatum sanctificari, quia eo die à creatione quieuit.

euit: ſeptimus dies eſt Sabbatum Domini: ſex enim dicbus fecit Dominus Deus cœlum & terram. Secunda cauſa inſtituti ſabbati fuit, ut eſſet figura & antitypon ſabbatiſmi Chriſti. Figurabat enim Sabbatum, quod Chriſtus uerũ Paſcha & noui cœli et nouæ terræ creator requieſceret in ſepulchro die ſabbati, & ageret uerum Sabbatiſmum. Quapropter ſeuere præcepit populo Iudaico ut Sabbatum obſeruarent. Et ſapientiæ ſuæ conſilio inſcrutabili ordinauit, ut Chriſtus uerus agnus Paſchalis in ipſo die Paſchatos mactaretur & occideretur, & proximum Sabbatum requieſceret in ſepulchro. Tertia, fuit etiam inſtitutum Sabbatum, ut eſſet ſymbolum promißionis. Promiſit enim Deus ſuo populo Sabbatiſmum, id eſt, requiem. Ieſai. 14. Et erit in die illa cum requiem tibi dederit Deus à labore tuo, & à confuſione tua, & à ſeruitute dura, qua antea ſeruiſti. Triplicem autem requiem expectabit populus Dei. Primam à labore præſentium ærumnarum in hac uita. Secundam à tentationibus, quibus nos propria concupiſcentia & Diabolus adoritur. Tertiam à ſeruitute diaboli, ut ille nunquam poßit nos redigere in ſuam ſeruitutem, & durum iugum. Quarta, ut eſſet certum tempus docendi, & diſcendi uerbum Dei, ſeu ut eſſet tempus, in quo fieret publica Religionis profeßio, in qua pij conſolationem caperent, & rudes erudirentur ad pietatem. Iſai. 58. Si uocaueris Sabbatum delicatum: tunc delectaberis ſuper Domino. Iob. cap. 22. Tunc ſuper omni-

 poten-

potentem delicijs afflues & eleuabis ad Deum faciem tuam. Non enim ad ludendum & potandum: sed ad laudandum & orandum Deum institutum est Sabbatum. Vnde Augustinus uere dicit, tali die minus malum esse arare, quam ludere. Quinta politica est, quae populo Dei Deut: 5. commendatur his uerbis: Obserua diem Sabbati, ut requiescat seruus tuus & ancilla tua & tu. Et postea: non facies in eo quicquam operis, tu, & filius, & filia tua, seruus & ancilla, bos & asinus, et omne iumentum tuum. Atq; ita habemus & ueras causas, et uerum usum Sabbati Iudaici. Etsi autem Iudaicū Sabbatum una cum alijs ceremonijs Mosis abolitum est & abrogatum, quantum ad septimae diei septimanae obseruationem attinet: tamen quantum ad usum attinet est perpetuum, utpote quod & iuris diuini & naturalis est. Vt enim Deus uult coli & suum uerbum sonare: ita natura dictat omnino necessarium esse, ut sit quodam tempus sacris rebus destinatum. Necesse est igitur certos ordinari dies, in quibus fiant publici congressus certis horis, & doceatur discaturq; uerbum Dei, quo omnia fiant in Ecclesia ordinate & decenter, ut Paulus Corinth. docet.

Porro in nostris festis duo sunt obseruanda: Vnum quid sit uitandum: Alterum: quid sit faciendum. Vitanda sunt tria. 1. Externus labor, idq; ideo, ut animus totus poßit uacare cultui diuino, hoc est, ut uacet audire uerbum, illud discere & meditari. proinde magistratus officium est curare, ne seruilibus

libus operibus impediatur cultus Dei isto tempore. Verum hic sciendum est, quatuor esse exceptiones, quae laborantes isto tempore excusant. 1. Necessitas: Nam & Dominus excusat discipulos suos uellicantes spicas die septimo Matth. 12. 2. Vtilitas Ecclesiae, sicut sacerdotes fecerunt in die sabbati omnia, quae in Ecclesia uidebantur necessaria, non impediti Sabbati religione. 3. Proximi utilitas & salus, quare & Dominus curat hunc hydropicum die Sabbati. 4. Superiorum autoritas, quibus obtemperandum est. Verum superiores caueant, ne se superiorem offendant, dum inferiores se nimium grauant.

Habemus quae sunt in nostris festis uitanda: nunc quid in illis faciendum sit uideamus. PRIMVM itaq; quoniam Iudaei occupati erant in mactandis sacrificijs & offerendis, mactemus & nos sacrificia propriorum corporum, & offeramus uitulos labiorum nostrorum: agamus seriam poenitentiam: glorificemus Deum corde, ore, confessione & moribus: offeramus thymiama cordis nostri, id est, fidem & spem: offeramus sacrificium beneficentiae quo sacrificij genere (ut inquit Apostolus ad Hebraeos) exhilaratur Deus: simus ad dandam Eleemosynam impigri: foueamus Ecclesiae imbecillia membra: sanemusq; ea quantum id fieri potest, idq; exemplo Christi aliorumq; sanctorum, qui se in ueris Sabbati operibus exercuerunt.

Restat ut nonnihil dicamus de ceremonijs. Ceremoniae sunt ritus & ordinationes ad regendam

Ecclesiasticam politiam institutæ. Hæ si sint licitæ (de impijs enim ceremonijs nihil dicam) aut habent apertum uerbum Dei, ut Baptismus & cœna Domini: aut faciunt reuera ad conseruandam doctrinam & politiam Ecclesiasticam, & sunt à Senatu Ecclesiastico ordinatæ, uel à pio magistratu. Hæ ceremoniæ duos habent fines. Sunt enim ordinatæ decori & ordinis gratia. Decori partes sunt duæ: Prior est ut excitemur ad pietatem illis adminiculis: Posterior, ut modestia & grauitas in pietatis tractatione eluceat. Ordinis partes sunt tres. PRIMA, ut præsidentes habeant certam regulam agendi. SECVNDA, ut auditores assuefiant ad obedientiam & disciplinam. TERTIA, ut bene composito Ecclesiæ statu paci & tranquillitati consulatur. Hæc sint breuiter de ceremonijs pijs dicta, & eorum finibus & finium partibus.

DE SECVNDO.

Secunda doctrina, quam proponit hoc Euangelium, est de miraculo, quo sanatus est hydropicus. In hoc Euangelio sunt quatuor obseruanda: Quæstio, sanatio, defensio facti, & usus.

Quæstio ab ipso Christo proponitur, an liceat Sabbato curare. Ad hanc nihil respondent Pharisæi. Si enim negassent licere, uisi fuissent crudeles in miserum hydropicum. Si affirmassent, transgressores legis se esse timuissent, Tacent igitur, ut explorent quid Dominus uelit facere. Si non sanasset, dixissent illum uel non potuisse, uel noluisse huic affli-

afflicto opem ferre. Si sanasset, putarent se habuisse iustam causam accusandi Christum, tanquam transgressorem Sabbati, adeoq; legis diuinæ contemtorem, Hic utrinq; est periculum. Sed Dominus non moratus illorum Sophisticam, apprehendit hunc miserum hydropicum, eum sanat intuentibus Pharisæis, atq; sanum dimittit. Quo facto, ut in principio dixi, declarauit potentiam, uoluntatem, & officium suum. Nunc sequitur tertio loco defensio facti. Cuius, inquit, vestrum bos aut Asinus in puteum cadit, & non extrahit illum die Sabbati. Quasi dicat, aut licet curare hominem in die Sabbati, aut non licet. Si licet: cur me obseruatis tanquam legis transgressorem, si hoc facio? Si non licet: cur Asinos & boues seruatis uos die Sabbati? quid illi contra? & non poterant (inquit Euangelista) ad hæc respondere. Sed quis usus est hydropici huius sanati à Christo? Duplex, Vnus generalis, de quo dixi, uidelicet ut hoc miraculo Christus ostenderet suam potentiam, uoluntatem, officium, ueritatem suæ doctrinæ, & inde fides in spectatoribus confirmaretur. Alter specialis. Nam hic hydropicus ex sua haud dubie intemperantia inciderat in hunc morbum. Quare & nos discamus, quod Christus non contemnit eos, qui se sua culpa coniecerunt in morbos, modo hunc hydropicum imitentur, ac patiantur se ab illo tangi & sanari, hoc est, si cordis affectu Christum accedant, si ipsius uerbo credunt, agunt pœnitentiam, agno-

ſcunt iuſtam iram Dei, propter Chriſti meritum precantur culpæ condonationem, & plagæ aut ſanationem, aut mitigationem.

DE TERTIO.

Dicebat autem ad inuitatos, qui primos accubitus elegerunt: cum inuitatus fueris ad nuptias &c. Vt hac parabola ſuperbiam damnat: ita ueram humilitatem, quæ eſt rariſsima uirtus, docet: de qua hoc ordine dicam. Primum, quid ſit humilitas. Deinde quot ſint eius genera. Tertio, quas habeat cauſas, cum efficientes, tum impedientes. Quarto loco quis ſit fructus & quæ præmia ueræ humilitatis.

Quantum ad primum attinet, ut ſciamus quid ſit humilitas, debemus uidere quos ſcriptura humiles uocet. Vocat autem Paulus humiles, quos Chriſtus uocat pauperes Spiritu, quales ſunt, qui omnis propriæ uirtutis, ſapientiæ & iuſticiæ fiducia exinaniti, quicquid boni eſt ad ſolum Deum referunt. Proinde humilitas eſt uirtus, qua ueriſsima noſtri agnitione nobis ipſis uileſcimus, omnis propriæ uirtutis, ſapientiæ, iuſticiæ fiducia exinaniti, nos coram Deo proſternimus, ac in eo ſolo omnia bona per Chriſtum quærimus. Illuſtre exemplum eſt in Magdalena, in latrone, in publicano, in Dauide & alijs multis ſanctis. Hæc uera eſt humilitas, de qua Chriſti promiſsio eſt intelligenda: Beati pauperes ſpiritu. Habemus quid ſit humilitas: iam quotuplex ſit uideamus. Eſt itaq; humilitas duplex: una, qua

coram

coram Deo nos prosternimus: altera, qua coram hominibus nos submittimus: sed cauendum est, ne superbia laruam humilitatis induat, quam si homo detrahere non potest, Deus certe eam pudefaciet. Sed illa larua omissa, dicamus de uera humilitate, quæ Deum & hominem respicit. Humilitas coram Deo est uerus timor Dei, ex agnitione nostræ infirmitatis & bonitate Dei erga nos natus: qualis fuit humilitas Manaßis in carcere, qui posteaquam genua corporis propter angustiam carceris flectere non potuit, flexit genua cordis. Ita Abraham se humiliauit, quando se puluerem & cinerem fatebatur. Vera humilitas coram hominibus est uera dilectio, qua nos nemini præferimus superbe, sed omnibus nos sincere accommodamus. Huius humilitatis exemplum maximum habemus in Filio Dei, cuius exemplum ut imitemur, monet Paulus Philip. 2. Ita humilis fuit beata uirgo, Anna prophetissa & multi alij.

Iam de causis, sicuti promisi, tertio loco, dicendum est, quæ sunt sanè multæ. PRIMA, Mandatum Dei. Primum enim præceptum requirit humilitatem erga Deum: tota secunda tabula requirit humilitatem erga hominem. SECVNDA, Exemplum Christi, unde Paulus Philip. 2. Hoc sentite in uobis, quod & in Christo, qui cum esset Deus, assumsit formam serui. TERTIA, Consideratio tui ipsius, quid fueris ante ortum, quid sis ab ortu ad occasum, quid futurus sis post hanc uitam.

Fuisti semen & sanguis in utero materno, iam es in deserto miserarium huius uitæ, & tandem esca eris uermium. QVARTA, quod bona, si quæ habes, non tua sint, sed Dei, tibi in aliorum bonum collata. Si ergo inde superbis, aut male eis uteris, pœnæ tibi horribiles metuendæ sunt. QVINTA, cogitatio quod Deus poßit tibi auferre quicquid habes donorum, si illis abusus fueris, & illi soli laudem non tribueris. SEXTA, quod multi qui minora dona uidentur habere, quam tu, sæpe utiliorem operam collocent Reipub. & Ecclesiæ, quam tu. Nam ut Deus est robur panis: ita uis, qua aliquid gratum illi fit. Atq; istæ sunt causæ sex, quæ coniunctæ ueram humilitatem efficiunt: quam impediunt duo mala: contentio & inanis gloria. Quare Paulus Philip. 2. ait: nihil ex contentione aut inani gloria, sed per humilitatem alij alios se ipsis existiment excellentiores. Qui enim contendendi libidine laborant, ut destituuntur caritate, ita uera humilitate sunt uacui: & ex diametro pugnat cum humilitate inanis gloria. Habemus iam, quid sit humilitas, quotuplex & quas habeat causas: nunc sequitur, quod quarto loco promißi me dicturum, de eius præmijs & germanis fructibus.

Qui uere humilis est, triplicem fructum, Primum coram Deo, secundum coram hominibus, tertium in se ipso, consequetur.

Coram Deo hic primus fructus est, quod uere humilis habeat Deum in se habitantem. Vnde Isai-

as 57. in sancto habitans, cum contrito & humili spiritu. Et 66. Ad quam respiciam, nisi ad contritum spiritu & trementem sermones meos. Luc. 2. Deus exaltat humiles. 1. Pet. 5. Deus superbis resistit, humilibus dat gratiam.

Coram hominibus percipit humilis hunc fructum. Quemadmodum superbus ab omnibus contemnitur: ita uere humilis ab omnibus honoratur: cum honestum nomen & fama comitatur.

In seipso hos percipit humilis dulcißimos fructus. 1. humilitas est mater pudicitiæ, & patientiæ. 2. est uia ad sapientiam, Prouerb. 11. Vbi est humilitas, ibi & sapientia. 3. est custos timoris Dei & fidei. 4. est opitulatrix inuocationis, & ueluti exauditionis in Domino conciliatrix. Psal. 101. Prospexit Dominus in orationem humilium 5. humilitatem gloria comitatur, Matth. 5. Beati pauperes spiritu, quoniam ipsorum est regnum cœlorum. Matth. 24. Qui se humiliauerit, exaltabitur. Prouerb. 29. Humilem spiritu suscipiet gloria, non quod humilitas ista mereatur: sed quod ista contingant humilibus propter humilitatem Christi, cui gloria in secula seculorum, Amen.

DOMINICA XVIII. TRINITATIS, Matth. 22.

CVm audissent Pharisæi, quod obturasset Iesus os Saducæis, conuenerunt in v-

num, & interrogauit eum vnus ex eis, legis doctor quispiam, tentans eum, & dicens: Magister, quod est mandatum magnum in lege? Ait illi Iesus: Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo, & in tota anima tua, & in tota mente tua. Hoc est primum & magnum mandatum. Secundum autem simile est huic: Diliges proximum tuum perinde atq; teipsum. In his duobus mandatis tota Lex & Prophetæ pendent. Congregatis autem Pharisæis interrogauit eos Iesus dicens: Quid vobis videtur de Christo? cuius filius est? Dicunt ei: Dauid. Ait illis: Quomodo ergo Dauid in Spiritu vocat eum Dominum? dicens:

dicens: Dixit Dominus Domino meo, ſede à dextris meis: Donec ponam inimicos tuos, ſcabellum pedum tuorum. Si ergo Dauid vocat eum Dominum, quomodo filius eius eſt? Et nemo poterat ei reſpondere quicquam, neque auſus fuit quiſquam ex eo die eum amplius interrogare.

ENARRATIO TEXTVS.

HOc Euangelium continet ſummam doctrinæ Chriſtianæ, uidelicet doctrinam legis & Euangelij: Phariſæus proponit quæſtionem de Lege, Chriſtus rurſus de Euangelio: ſed diuerſo conſilio. Phariſæus enim de lege interrogat tentandi & calumniandi cauſa: Chriſtus autem eo animo quærit de Euangelio, ut errantes Iudæos & Phariſæos deducat in ueram Legis & Euangelij cognitionem. Illi enim quia putarunt homines ex legis operibus iuſtificari, Euangelium contemſerunt, putantes non eſſe opus alia doctrina ad ſalutem conſequendam, quam legis, quorum errorem confutat Chriſtus. Vide hic Chriſti bonitatem: Tametſi Phariſæi ex malicia interrogant: tamen Chriſtus ex officio reſpondet, & tradit abſolutam doctrinam de Lege & Euangelio. Proinde ſumma Euangelij eſt, quod Chriſtus totam legem & Prophetas reuocet ad hæc duo capita, quæ ſunt dilectio DEI & dilectio proximi. Deinde de Meßia quærit, hoc eſt, de ſeipſo, ut oſtendat qualis ſit, nimirum Deus & homo,

homo, qui ideo promissus erat patribus, ut destrueret opera Diaboli, & benedicerentur in ipso omnes cognationes terræ, qui sacerdos effectus iram Dei placaret, soluto precio pro nobis. Loci tres:

I. De Saducæis, quibus Dominus os obstruxit.

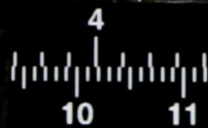
II. Quæstio de legis summa, & norma cultus (Dei.

III. Quæstio de Meßia.

DE PRIMO.

Pharisæi audientes, quod silentium imposuisset Saducæis, conuenerunt in vnum. Tametsi Pharisæi & Saducæi inter se aduersam religionem, & diuersas opiniones defendebant: Tamen in hoc conueniunt, quod utriq; se Christo opponant. Herodes & Pilatus fuerunt hostes: uerum in hoc conueniunt, quod ambo cupiunt Christum è medio sublatum. Ita impietas conspirat aduersus Christum & eius sanctum Euangelium. Quantum autem ad id, quod dicit Christum silentium imposuisse Saducæis, attinet, sciendum est, quod Saducæi, qui negarunt animas uiuere post mortem, & sustulerunt resurrectionem mortuorum, Christum impugnarunt, ut uel suæ sententiæ subscriberet, uel exponeretur ridendus rudi populo, qui ab istis doctoribus erat seductus. Adorti sunt ergo Christum hoc modo: si resurrectio mortuorum erit, multa incommoda, multa dißidia, & magnæ absurditates sequentur. Hoc ita probare conantur. Mulier quædam apud nos fuit, quæ nupserat septem uiris, uni post alterum: iam si futura est

ra est resurrectio mortuorum, resurget ista mulier, resurgent & septem mariti, quos habuit illa. Iam si unus ex illis ei adhæserit, alij mouebunt ei lites, si omnes simul cum illa una habitauerint, nihil erit mulieri molestius & uiris difficilius. Cum igitur hæc absurda sequerentur resurrectionem mortuorum, male asseritur resurrectio mortuorum. Hæc fuit eorum ratiocinatio, quorum officium erat recte populum instituere de spe uitæ æternæ, à qua perfide homines auocant, & tamen iusti uideri uolunt. Sed his Christus os obstruit, & ita silentium imponit, ut conuicti uerbis Christi, non habeant quod dicant. Hos ergo reprehendit, confutat & docet. Reprehendit quod ignorent scripturam & tamen uoluerunt esse scripturæ doctores. Confutat manifeste proposito exemplo: Deus est Deus uiuorum. Deus est Deus Abraham, Isaac, & Iacob: Ergo Abraham, Isaac & Iacob uiuunt. Sed si illi uiuunt: uiuunt, aut secundum corpora aut animas: non secundum corpora, quia illorum sepulcra nostis, igitur secundum animas, quas uos mori cum corpore falso dicitis. Nunc autem animæ uiuunt, ut suo tempore redeant in corpora, ut qui bona fecerunt in hac uita, mercedem recipiant, & qui mala, luant supplicia iusta. Hæc summa est confutationis. Quid docet? Duo. Vnum, quod mortui resurgant potentia & uirtute Dei, cui nihil impoßibile est. Potuit ex nihilo omnia creare, cur non poterit animas ad corpora reuocare, præsertim

ſertim cum illud & decreuerit & ipſius iuſticiæ & gloriæ interſit. Paulus Philip. 2. ait: Nos expectamus ſaluatorem de cœlo Chriſtum Ieſum, qui transfigurabit noſtra contemta corpora, ut fiant conformia glorioſo corpori ipſius, per eam potentiam, qua poteſt ſibi omnia ſubijcere.

Cum igitur ratio noſtra incipit diſputare de reſurrectione, opponamus illi quatuor. Decretum Dei, omnipotentiam Dei, iuſticiam, & gloriam Dei.

Decretum, quia ordinauit & propoſuit ſe uelle excitare mortuos. Hoc decretum, quia Deus eſt immutabilis, nunquam antiquabit. Et extant huius decreti quædam exempla. Chriſtus Dominus reſurrexit à mortuis: Enoch uiuus in cœlum translatus eſt: Helias in curru ardenti in cœlum uiuus ſubuectus eſt.

Omnipotentia opponatur rationi, quæ putat impoßibilem eſſe reſurrectionē mortuorum. Si enim non poßit facere quæ decreuit, non eſſet omnipotens. Si non omnipotens, neq; Deus dici poſſet.

Iuſticia eſt, ut reddat bene meritis præmia, & impijs ſupplicia. Iam uidemus quod in hac uita, pijs ut plurimum male ſit, impijs uero bene. Sed nunc cum iuſticia Dei requirat, ut bonis bene ſit, & malis male, & id non ſit in hac uita, neceſſe eſt aliam uitam reſtare, in qua Deus iuxta ſuæ iuſticiæ normam pijs uitam æternam, impijs uero infernales pœnas reddat.

Gloria

Gloria Dei etiam opponenda est Sadducæorum opinioni & rationi nostræ. Deus condidit hominem in suam gloriam, ut se perpetuo prædicet & glorificet: quod sane non fieri posset, nisi esset resurrectio mortuorum.

Præterea docet Christus Sadducæos de statu hominum post resurrectionem. Non erit illic usus coniugij, non erit procreatio sobolis, sed uiuent perpetuo in omni æternitate casti, sicut Angeli Dei. Quare non est metuendum bellum inter maritos multos, qui unam & eandem uxorem unus post alium in hac uita habuerunt. Hæc sint dicta de Sadducæis, confutatione errorum eorum, & confirmatione nostri de resurrectione mortuorum: cuius fidem in nobis confirmabunt, decretum Dei immutabile, potentia, qua sibi omnia subijcere potest, iusticia, qua reddit unicuiq; iuxta facta sua, gloria, quæ illi redditur à sanctis in omni æternitate.

DE SECVNDO.

Procedit Pharisæus, interrogat Christum quodnam sit summum legis præceptum. Dominus respondet: diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo, ex tota anima tua, & ex totis viribus tuis, hoc est maximum & primum mandatum. Secundum est huic simile: Diliges proximum tuum sicut teipsum, In his duobus mandatis tota Lex & Prophetæ pendent. *Id est, quicquid Prophetæ & Moses de uero cultu* DEI *docent, sub his*

duobus

duobus capitibus continentur. Cum nuper Dominica decimatertia Trinitatis & sæpe alias de lege Dei dixi, quæ sit: quis eius usus: quod nemo poßit ei satis facere: & quomodo pijs sit abrogata, nolo hic eadem repetere, sed duo dicam: Vnum cur Christus secundum mandatum de diligendo proximo, dicit simile esse primo, de diligendo Deo. Deinde, quia Christus dicit, totam Legem & Prophetas, in his duobus mandatis pendere, idq; ideo, quia quicquid Moses & Prophetæ docuerunt de cultu Dei, his contineatur: dicam pauca de uero cultu Dei, ut nobis certa eius ratio constet.

Quantum ad primum attinet, sciendum est, quod secundum præceptum de amando proximo non dicatur simile primo uel ordine, uel obiecto, uel gradu dilectionis. Nam ordine primum præceptum prius est. Obiectum primi præcepti est Deus, ut secundi præcepti obiectum est homo proximus. Gradus dilectionis requirunt, ut summum bonum maxime ametur: deinde reliqua quoq; suo ordine iuxta suæ dignitatis gradus. Non est ergo secundum primo simile ordine obiecti, aut gradu dilectionis. Quomodo ergo est simile? Primum affectu dilectionis, quia utrumq; requirit puram dilectionem. Deinde obligatione. Nam utrumq; nos obligat uel ad obedientiam, uel ad pœnam. Postremo consecutione obedientiæ. Qui enim dicit se diligere Deum & proximum suum odit, mendax est, ait Apostolus Iohannes: Hoc sit breuiter dictum, quomodo secundum

dum præceptum sit simile primo de diligendo Deo: nunc de uero cultu Dei dicam, quoniam de dilectione Dei & proximi præcepta, materiam cultus Dei continent.

Vt igitur doctrinam de uero Dei cultu melius intelligamus, quatuor, quæ ad eius explicationem faciunt, ordine dicam. 1. tradam regulam, ad quam exigendus & probandus est cultus Dei. 2. ostendam cultus Dei solidum fundamentum. 3. quodnam opus recte dici poßit cultus Dei aperiam. 4. indicabo, quinam homines uerum cultum Deo præstare poßint. His quatuor rite cognitis, constabit nobis quænam sit uera colendi Deum ratio.

Quantum ergo ad regulam cultus Dei attinet hoc statuatur pro generali & immota regula, quod nullus cultus Deo placeat, nisi quem ipse instituit. Hanc regulam non omnes recipiunt, quare nobis est firmis fundamentis munienda. Primum itaq; Deus apud Isaiam Prophetam, & Christus in Euangelio hanc regulam confirmat his uerbis: Frustra me colunt docentes doctrinas mandata hominum. Et Spiritus sanctus per os Pauli Coloß. 2. damnat omnem cultum, quem homines sibi fingunt. Et Dominus apud Ieremiam dicit: In præceptis meis ambulate. Deinde impoßibile est placere Deo sine fide. Cultus autem præstatur, ut placeat: quare ex fide fieri eum necesse est: ex fide autem fieri nequit, nisi habeat mandatum & manifestum uerbum. Fides enim ex uerbo pendet. His certißimis rationibus ita con-

firmatur regula cultus Dei, ut qui contradicere pergit, stultior esse uideatur, quam qui negat solem exortum esse, cum sit clarißimus dies. Hanc igitur regulam firmiter teneamus, nec sinamus eam à nobis extorqueri ulla sophistica.

Huius regulæ usus est multiplex. 1. hac regula stabilitur autoritas legislatoris. Vbi enim in respub. liberum est unicuiq; condere leges, uilescit autoritas superioris Domini. Hanc autoritatem sibi uendicat Dominus in præcepto primo, cum inquit: Ego sum Iehoua Deus tuus &c.

Secundus usus huius regulæ est, quod liberet hæc regula ab errore, ne erremus in colendo Deo.

Tertius est, quod impediat superstitiones et petulantiam hominum: in excogitandis nouis cultibus.

Hactenus de regula cultus Dei sit dictum, uidelicet quod nullus cultus Dei placeat, nisi quem ipse instituit, & de huius regulæ confirmatione usq;: nunc quod secundo loco proposui, breuiter dicam de fundamento cultus Dei.

Fundamentum autem hoc positum est cum in cognitione Dei uera, tum in cognitione nostri ipsorum. Cognitionem Dei consequimur uerbo & testimonio uerbo addito. Vtrumq; enim nos docet. 1. quod Deus sit fons omnis uirtutis, sapientiæ, iusticiæ & ueritatis: 2. quod illi omnis gloria tribuenda sit. 3. quod ad iuuandum sit promtißimus. 4. quod uelit omnes ad se confugere in quouis periculo. Cognitionem nostri consequimur ex duabus

rebus:

rebus: ex consideratione imaginis Dei, ad quam homo creatus est, & ex præsentium uirium nostrarum æstimatione. Consideratio imaginis deducit nos ad cogitationem finis, propter quem creati sumus homines rationales, monstratq; officium, in quo nos perpetuo occupari decet, nimirum ut referrmus imaginem Dei in omni sanctitate & puritate. Æstimatio præsentium uirium cogit nos fateri, quod nequaquam debitum officium præstare ualeamus. Pertinet igitur hæc duplex cognitio eo, ut Deo quidem omnem gloriam tribuamus: nobis uero omnem gloriandi materiam adimamus: monstratq; nobis hæc cognitio nostras sordes & imbecillitates. His ita explicatis de regula cultus Dei & eius uero fundamento: accedam ad illud, quod tertio loco proposui, & clare definiam quis sit cultus Dei.

Est itaq; cultus Dei opus mandatum à Deo, factum ex fide, in celebrationem gloriæ Dei principaliter. Hic primum indicatur, quæ opera sint cultus Dei, nempe sola illa, quæ Deus in lege sua præcepit, quemadmodum ex regula supra tradita clare liquet. Deinde additur fides, unde opus debet procedere. Est enim illa omnis operis boni effectrix: idq; ideo, quia nullum opus potest placere Deo, nisi prius persona placeat: placet autem persona fide. Sacrificat Cain: sacrificat Abel. Vterque habuit mandatum Dei: sed sacrificium Cain non fuit cultus Dei, sicut Abelis fuit. Quare? quia

Cain fidem non habuit, Abel uero habuit. Dant eleemosynam Cornelius Act. 9. & Pharisæus. Vterq; mandatum habuit: sed opus Cornelij fuit cultus Dei, quod ex fide profectum est. Pharisæi uero fuit abominatio, quia persona Deo non placuit. Duo rustici arant agros, hic Deo cultum tribuit arans in timore Dei, expectans benedictionem à Deo: Alter non placet, quia fide & timore Dei uacat. Vterq; tamen habet mandatum operis: In sudore uultus tui uesceris pane tuo. Ancillæ duæ præstant obedientiam suæ heræ forte in uerrendo pauimento, & ambæ habent mandatum Dei: sed illa, quæ fidem ad laborem affert, cultum Deo reddit: quæ uero fide destituitur, facit quidem quod debet ex officio, sed eius opus cultus Dei dici non potest.

Præterea opus mandatum, & ex fide factum, debet tendere in gloriam Dei principaliter. Hoc confirmatur Isaiæ testimonio: omnem qui inuocat nomen meum, in gloriam meam creaui eum, formaui eum, feci eum. Sed quid est Deum glorificare? Breuiter, est illi omnem gloriam tribuere, & eum corde, ore, confeßione & moribus celebrare.

Sequitur quod quarto loco me dicturum promisi, scilicet quinam poßint Deo uerum cultum præstare. Hoc tametsi ex superioribus colligi potest, tamen illud hic breuiter dicam. Illi soli Deum colere possunt, qui habent ad illum accessum: soli autem filij Dei habent ad illum accessum: Quare illi possunt soli Deo uerum cultum præstare. Sunt

autem

autem filij omnes, qui credunt in nomen eius, Ioha. 1. & hi per fidem acceſſum habent ad Patrem. Rom. 5. Et ea de cauſa Chriſtus docens ſuos orare, iubet dicere: Pater noſter qui es in cœlis, ſignificans tantum filios inuocare poſſe. Hæc de uero cultu Dei ſint dicta, cuius ſumma continetur dilectione Dei, & dilectione proximi: nunc reſtat ut dicam de tertia doctrina.

DE TERTIO.

Quid vobis (inquit) videtur de Chriſto, cuius filius eſt? Dicunt ei, Dauidis eſt filius. Phariſæi putarunt ſe iuſtos eſſe Lege: quod ſi uerum fuiſſet, fruſtra Chriſtus promiſſus fuiſſet. Sic enim Paulus Galat. cap. 2. ait: Si iuſticia eſt ex Lege, Chriſtus fruſtra mortuus eſt. Quærit igitur Dominus de Meßia, id eſt, Chriſto, ut ea mentione excitet eos ad agnoſcendum & meditandum finem legis, & cogitandum cur Meßias eſſet promiſſus. Quod ſi recte feciſſent, ita fuiſſent ratiocinati: Meßias eſt promiſſus, ut tollat peccatum, ſicut ipſe Iſaias teſtatur: Ipſe languores noſtros tulit. Gen. 15. In ſemine tuo benedicentur gentes. Ergo neceſſum eſt, ut non tantum ſit homo filius Dauid: uerumetiam Deus Dominus Dauidis, quemadmodum & Pſalmus teſtatur: Dixit Dominus Domino meo. Ex hac ratiocinatione & recte de Lege & recte de Chriſto iudicaſſent, & Chriſtum ut uerum ſaluatorem fuiſſent amplexi, cui ſit honor in ſecula ſeculorum, Amen.

x 3 DOMI-

DOMINICA XIX.

POST TRINITAT. *Matth. 9.*

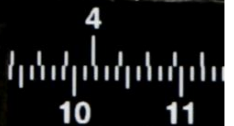

IEsus ingressus nauem, traiecit, ac venit in suam ciuitatem. Et ecce, adduxerunt illi paralyticum in lecto decumbentem. Cumq́ vidisset Iesus fidem illorum, dixit paralytico, Bono animo esto fili, remittuntur tibi peccata tua. Et ecce quidam è scribis dicebant intra sese, hic blasphemat. Et cum vidisset Iesus cogitationes illorum, dixit: Quare vos cogitatis mala in cordibus vestris? Vtrum enim est facilius dicere, Remittuntur tibi peccata, an dicere, Surge & ambula? Vt autem scia-

tis, quod potestatem habeat filius hominis in terra remittendi peccata, tunc dicit paralytico: Surge, tolle tuum lectum & abi in domum tuam. Et ille surrexit, abiitque in domum suam. Turbæ vero quæ viderant, admiratę sunt, & glorificauerunt Deum, qui dedisset potestatem hominibus.

ENARRATIO TEXTVS.

HOc Euangelium continet unum ex miraculis, quibus Dominus suam potentiam, uoluntatem & officium testatur, & simul confirmat suæ doctrinæ certitudinem. Narratur enim in præsenti Historia, quomodo Christus paralyticum sanet, quod factum non excipiunt auditores eodem modo. Pharisæi enim blasphemant: turba uiso miraculo admonetur de præsentia Dei: confirmatur de Christi doctrina: unde non solum timorem & fiduciam concipit, uerumetiam ueros edit fidei fructus & prædicat bonitatem Dei. Est proinde hoc Euangelium, ueluti pictura quædam, in qua regnum Christi in hoc mundo depingitur, in quo sunt, qui infirmos ad Christum deducunt. Sunt etiam qui murmurant, ut Pharisæi omnibus temporibus. Sunt quoque qui uere timent Deum, eumque ob sua facta glorificant. Inter hos uarios auditores stat in medio Christus, recipit ad se uenientes, neminem ob miseriam contemnit, sanat uulnera, remittit peccata, ac suo Spiritu sancto ueluti balsamo preciosissimo, liuores nostros mitigat & sanat. Hæc summa & hic

ſcopus eſt hodierni Euangelij, quod docendi cauſa in tres diuidam locos.

I. De ijs qui hunc paralyticum in lecto iacentem ad Chriſtum portant, ut ſanet ipſum.

II. Murmur Phariſæorum accuſantium Chriſtum, & eius defenſio.

III. Miraculorum Chriſti finis & uſus.

DE PRIMO.

Et aſcendens Ieſus in nauiculam &c. Hic omnium primum animaduertenda eſt occaſio miraculi hic à Domino editi. Chriſtus, inquit, aſcendit in nauiculam, transfretauit & uenit in ſuam ciuitatem, id eſt, Capernaum. Illic enim frequentius erat. Quæ cauſa fuit huius profectionis? fuerat in terra Geraſenorum, ubi dæmoniacum curauit, & cum dæmones peterent, ut ſibi liceret in porcos intrare, Dominus annuit, & ita grex porcorum ruit in mare præceps & ſuffocatus eſt. Hoc cum uiderent incolæ, uenerunt ad Ieſum rogantes ipſum, ut à ſe diſcederet. Pluris enim ſuos fecerunt porcos, quam Chriſtum cum ſuo Euangelio: qui ſane hodie multos ſocios habent, quos iure uocare poſſumus Geraſenitas. Duo ergo hic obſeruentur: Vnum, quod nobis uitandum proponitur. Alterum, quod omnibus pijs imitandum commendatur. Vitanda eſt ingratitudo Geraſenorum, qui pluris petaſonem, quam ſalutem fecerunt. Quorum ſimiles maxima pars eorum eſt, qui Chriſtiano nomine gaudent. Imitanda nobis proponitur induſtria Chri-

Christi, qui quamuis occasionem nactus, pomeria sui regni dilatare studuit. Vt enim hac sua profe- ctione ostendit, quantum hominum sitiat salutem: ita nobis omnibus commendat suo exemplo in officio diligentiam.

Iam sequitur prima huius Euangelij pars. Et ecce offerebant ei paraliticum in lecto iacentem, & videns Iesus fidem illorum, dixit paralytico: Confide fili, Remittuntur tibi peccata tua. In hac prima huius historiæ parte habemus quatuor, quæ obseruare utile fuerit. Primum exemplum baiulorum. 2. Paralyticus ipse. 3. respectus Christi in fidem eorum. 4. quomodo excipitur paralyticus à Christo.

In baiulis ex certis indicijs prodit se illorum fides, quæ ita ardet ubicunq; uere est, ut nullis cineribus eius flamma suffocari poßit. Hæc fides uel inde concepta erat, quod ipsum docentem & sonantem prius uiderant, uel ex fama, quæ ad eos peruenerat de factis Iesu, summa est, quod sibi persuaserint, quod afflictos reciperet & iuuaret. Hæc uiua horum baiulorum fides quintuplicem fructum edit: quorum primus est confeßio Christi, quam tum confiteri in tanta hostium rabie fuit arduum & rarum. Secundus, inuocatio, quæ non magis abesse potest à fide, quam calor ab igni. Omnia enim uota credentium, quæ nunquam intermittuntur, sunt inuocationes. Tertius, fortitudo animi, quod se exposuerint periculo uitæ propter confeßionem

Christi: Nam Pharisæi, Scribæ & præcipui homines in isto populo persequebantur omnes, qui Christo aliquid honoris tribuerent. Quartus, dilectio proximi, qua sincere proximum suum complexi sunt. Quintus, labor & molestia propter salutem proximi. Nam non solum portant illum, quod fuit caritatis intimæ: uerumetiam cum recta ad Christum propter turbam uenire non possent, ascendunt tectum, & per tabulatum demittunt languentem: quod factum non caruit periculo.

Quid nos hinc discemus? Cum his baiulis uel inuito mundo confitemur Christum: inuocemus ipsum, cum pro nobis ipsis, tum pro alijs: exponamus nos periculo propter ueritatem Euangelij, si res ita postulauerit: intime diligamus proximum, non solum affectu, sed opere etiam, & nullos detrectemus labores, modo eis prodesse ualeamus.

ALTERVM, quod in hac prima parte obseruandum dixi, est ipse paralyticus, in quo tria sunt obseruanda. Morbus, morbi causa, & quod se ad Christum portari uoluerit. Morbus fuit paralysis, quæ est ubi alterum latus aut dextrum, aut sinistrum sensum ac motum perdit. Morbus sane grauißimus, quo totum officium hominis impeditur. Causa morbi duplex: Vniuersalis, quæ est peccatum originis in omnibus hominibus: & specialis, quæ ortum habuit uel ex intemperantia, uel à grauiori aliqua perturbatione animi. Quod autem se ad Christum portari uoluerit, significat se fidem

habere

habere in Christum, quemadmedum & ipsi qui illum portarunt.

Hoc exemplum paralytici imitemur & nos. Morbum nostram internum & externum agnoscamus, peccatum nostrum fateamur, & cum hoc paralytico sinamus nos ad Christum unicum medicum portari.

TERTIVM, quod in hac prima parte considerandum admonui, est, quod Iesus uiderit fidem illorum, hoc est, baiulorum & paralytici. Vnde hæc discamus: primum, quo sit erga nos Christus affectu. Non enim aliter est erga nos quam erga hunc paralyticum affectus. Nam non est personarum acceptor Dominus. Deinde, quod Christus non tam magnitudinem peccatorum respiciat, quam fidem. Hæc impetrat à Christo salutaria animæ & corpori. Quamuis autem existimem hunc paralyticum aliquam scintillulam fidei habuisse: tamen non repugno, si quis dicat baiulos habuisse fidem & non ipsum paralyticum. Non est enim insolens, beneficia corporalia, imo etiam spiritualia, impetrari aliena fide. Vt enim aliquis sua sapientia potest efficere, ut alius euadat sapiens: ita qui credit, sua fide potest alijs fidem impetrare. Verum sicut nemo est sapiens aliena sapientia, sed sua: ita nemo saluatur aliena fide, sed sua propria. Hic ergo discamus & orare pro alijs, ut gratia Dei in illis augescat, & petere ab alijs, ut suis nos precibus Deo commendent. Multum enim ualet deprecatio iusti.

Quar-

QVARTVM, quod in hac prima parte spectandum proposuit, est modus, quo hunc paralyticum excepit, qui hisce uerbis exprimitur: Confide fili: remissa sunt tibi peccata tua. Hic duo perpendantur: Vnum cur ita exceperit hunc afflictum, alterum excipientis oratio.

Hic paralyticus petit liberationem à morbo corporis: cur ergo dicit, remissa sunt tibi peccata tua? Magnæ sunt profecto & graues causæ.

PRIMA est, ut doceat morbos stipendia peccati esse, ut Paulus dicit: stipendium peccati mors. Et Christus Iohan. 5. dicit cuidam quem sanauerat: Ecce sanus factus es, caue ne post hac pecces, ne quid deterius tibi eueniat. Et 1. Cor. 11. Propter irreuerenter usurpatam Domini Cœnam, multi fuerunt mortui & multi infirmi.

SECVNDA, ut doceat unde sit incoanda curatio corporis, nimirum ab animo, cuius maculæ prius sunt expurgandæ, quam adhibeas corporis medicinam. Seruemus igitur hunc in nostris morbis curandis ordinem. Primum agnoscamus morbum: Deinde agamus pœnitentiam, et petamus propter Christum remißionem peccatorũ: tum utamur medijs ordinatis in timore Dei, & cum gratiarum actione: & agnoscamus medicum ministrum Dei esse, qui uice Dei manum nobis curandis adhibet.

TERTIA, ut hac oratione Pharisæos arguat qui nec de sua persona, nec officio sincere iudicarunt. Semper enim sunt, qui in operibus Dei quærunt

runt

runt, quod cauillentur, quod nos monebit, ne officium nostrum minus diligenter obeamus.

QVARTA, ut hanc occasionem nactus, plenius doceret de sua persona, affectu ergo homines, & officio ad quod erat à Patre in mundum missus.

Iam expendamus orationem Domini. Ait enim paralytico: fili confide, remittuntur tibi peccata tua. Hæc uerba filij Dei sunt, quare diligenter sunt expendenda. Hæc uox FILII opponenda est desperationi, quam ei morbus præsens persuadere uoluit. Vox CONFIDE opponenda est maledictioni, quam mala conscientia misero conata est persuadere. PECCATA, inquit, TVA. Hic gratia superabundat peccatum. Vox REMITTVNTVR opponenda est summo satisfactionis meritorum & iusticiæ legis. Remittuntur, inquit, peccata: beneficium gratiæ huic misero uoce sua accommodat. Habemus ergo hic doctrinam salutis, remißionis peccatorum, iustificationis & adoptionis. Hæc enim beneficia perpetuo cohærent ita connexa, ut à se inuicem diuelli nequeant. Fidem requirit: credenti remittit peccatum: absolutum à peccato optat in filium, & ut iustum acceptat, quem iustificauit etiam glorificabit, collata æternæ salutis beatitudine. Nec est alia ratio ulla consequendi salutem, quam quæ in hoc exemplo nobis commendatur. Paralyticus tria facit, agnoscit peccatum suum: agnoscit se iuste puniri ob peccatum confidit in filium Dei. Christus rursus tria: Remittit pec-

tit peccatum, adoptat in filium, et acceptat ad uitam æternam. Tu hoc exemplum imitare. Agnosce serio peccatum: agnosce iustum Dei iudicium: & confidito in filium, & uere senties, quod Christus sua beneficia sit tibi collaturus. Hæc sint de prima huius Euangelij doctrina dicta: sequitur secunda.

DE SECVNDO.

Et ecce quidam de Scribis dixerunt intra se, hic blasphemat. Et cum vidisset cogitationes eorum, dixit: vt quid cogitatis mala in cordibus vestris? Hic Scribarum murmur & Christi responsio docent, quomodo regnum Christi & Satanæ inter sese concurrunt. Habemus hic duo: quorum alterum est accusatio scribarum accusantium Christum: Alterum est Christi iustißima defensio. Accusatio scribarum hæc fuit. Iste blasphemus est. Quare? quia dicit se remittere peccata, quod solius Dei est. Est enim usu scripturæ blasphemia, creaturæ tribuere, quod est Dei proprium: Iam dimittere peccatum est Dei proprium, quod uel ex Isaia constat, ubi Dominus per os Prophetæ ait: Ego sum, ego sum, qui iniquitates tuas deleo propter me, & peccatorum tuorum non recordabor ultra. Hinc iam immota consequentia existimant se concludere Christum blasphemum esse hoc: modo Quicunq; sibi tribuit quod Dei est proprium, est blasphemus: iste Iesus sibi tribuit, quod est Dei proprium. Igitur iste Iesus est blasphemus. Et profecto uera fuisset ratiocinatio, si Christus

ſtus fuiſſet ſcribis ſimilis, hoc eſt, ſi merus homo eſ-
ſet & non Deus. Videte quæſo quanto ſunt noſtri
Papiſtæ & Monachi deteriores his ſcribis. Scribæ
uerbo Dei edocti, defenderunt hanc propoſitio-
nem: Nemo poteſt remittere peccatum niſi ſolus
Deus. Verum Papiſtæ remiſsionem peccatorum
tribuunt ſanctorum meritis, miſsis & indulgen-
tijs: quæ non communicant gratis, ſed uendunt ma-
gna pro pecunia. Mirabile ſane mercatorum ge-
nus. Vendunt quod non habent: uendunt fumos
uerborum & accipiunt aurum, ementibus promit-
tunt cœlum, ſed conferunt infernum.

Sed quid dicemus de miniſtris uerbi? Remit-
tuntne illi peccatum? Non remittunt ipſi, ſed an-
nunciant remiſsionem peccatorum omnibus, quos
inuenerint ſimiles huic paralytico eſſe, non dant
de ſuo, ſed offerunt alienum mandato Chriſti, offe-
runt remiſsionem peccatorum uoce Euangelij. Qui-
cunq; hanc uocem fide recipiunt, remiſsionem pecca-
torum accipiunt abſq; omni dubio. Dicit enim Chri-
ſtus: qui uos audit, me audit.

Sed quid Chriſtus ad hanc accuſationem facit?
viſis cogitationibus eorum dixit, Quid co-
gitatis mala in cordibus veſtris? Quid eſt fa-
cilius dicere: Remittuntur tibi peccata tua, an di-
cere, ſurge & ambula? Hic Chriſtus tria facit. 1. ui-
det cogitationes eorum, quod eſt ſolius Dei. Vnde
ſcribæ debebant cogitaſſe, quod Chriſtus plus eſſet,
quam merus homo, nemo enim hominum poteſt al-
terius

terius scire cogitationes. Solus .n. spiritus Dei scrutatur profunda cordium. 2. arguit eos. Quid, inquit, cogitatis mala in cordib. vestris? quasi diceret: Vos de me peruerse cogitantes peccatis. Notemus ergo, quod malæ cogitationes sint peccata. 3. signo uisibili confirmat occultam suam diuinitatem, quasi diceret: uos dicitis: Qui tribuit sibi quod est solius Dei, est blasphemus. Nomine enim Dei & famæ nocet. Hoc sane uerum esse fateor. Sed quod me Deum esse non creditis, erratis: quare uos blasphemi estis, non ego. Vt autem hoc ostendam, & conuincam me uerum Deum esse, hunc paralyticum solo nutu sano: quod sane diuinæ est potentiæ. Si hoc possum diuina potentia, cur non etiam peccata remitterem? Quis potest morbum penitus tollere, nisi qui morbi causam tollit? Iam uestris oculis uidetis me morbum tollere: Cur non etiam creditis me posse auferre peccatum morbi causam: ita Christus ad facta sua prouocat, quæ de ipso testimonium ferunt. Ita enim apud Iohannem dicit: Si mihi non creditis, credite operibus meis, quæ testimonium perhibent de me. Ex hac ergo secunda doctrina tria discamus. 1. perpetuam pugnam esse inter regnum Christi & Satanæ: semper enim murmurat Satan & uarias technas excogitat, ut Christi regnum inuadere poßit, iuxta illud: Tu insidiaberis calcaneo eius. 2. Christum sua sapientia & potentia superare potentiam & consilia Satanæ, iuxta illud; non est sapientia, non est consilium aduersus

ſus Dominum.3.ut nos ei ſubijciamus,et eum uerum Deum agnoſcamus & confiteamur cum omnibus, qui in uera pœnitentia ad illum confugiunt.

DE TERTIO.

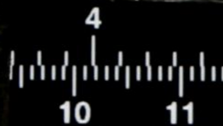
Videntes autem turbæ timuerunt & glorificarunt Deum. *Hic habemus effectum & fructum huius miraculi apud ſpectatores, quem fructum* Euangeliſta *ſua hiſtoria ad nos transfert. Sæpe de miraculis Chriſti dictum eſt, ideo hic pauca dicam. Chriſtus hoc miraculo confirmauit ſuam diuinam potentiam, ſuam paternam uoluntatem erga homines, ſuum officium, quod eſt ſaluare, ad quod eſt miſſus, & ueritatem ſuæ doctrinæ obſignauit tanquam authentico ſigillo & regio.* Deinde *in auditoribus concepta eſt fides, timor* Dei *è fide manauit, & ex fide* Deum *glorificauerunt corde,uoce,confeßione & moribus.* Hinc ergo *& nos iſta quatuor de Chriſto colligamus,ac una cum his ſpectatoribus concipiamus fidem, timeamus* Deum*,glorificemusq; eum, qui eſt laudandus in ſecula ſeculorum,* Amen.

DOMINICA XX.

POST TRINITAT. *Matth. 22.*

SImile factum eſt regnum cœlorum homini regi,qui fecit nuptias filio ſuo. Et emiſit ſeruos ſuos,vt vocarent inuitatos ad nuptias,et nolebant venire:Rurſum emiſit alios ſeruos,dicens,Dicite inuitatis: Ecce prandiũ

y meum

meum paraui, tauri & altilia mea mactata ſunt, & omnia parata, venite ad nuptias. Illi autem neglexerunt & abierunt, alius in villam ſuam, alius vero ad negociationem ſuam. Reliqui vero tenuerunt ſeruos eius, & contumelijs affectos occiderunt. Rex autem cum audiſſet, iratus eſt, & miſsis exercitibus ſuis, perdidit homicidas illos, & ciuitatem illorum ſuccendit. Tunc ait ſeruis ſuis: Nuptiæ quidem paratæ ſunt, ſed qui inuitati erant, non fuerunt digni. Ite ergo ad exitus viarum, & quoſcunq; inueneritis, vocate ad nuptias. Et egreſsi ſerui eius in vias, congregauerunt omnes quotquot inuenerunt, malos pariter ac bonos, & impletæ ſunt nuptiæ diſcumbentibus. Ingreſſus autem Rex, vt videret diſcumbentes, vbi vidit illic hominem non veſtitum veſte nuptiali, ait illi: Amice quomodo huc intraſti, non habens veſtem nuptialem? At ille obmutuit. Tunc dicit Rex miniſtris: Ligatis pedibus, & manibus eius, mittite eum in tenebras exteriores, ibi erit fletus & ſtridor dentium. Multi enim ſunt vocati, pauci vero electi.

ENARRATIO TEXTVS.

QVod Chriſtus perpetuo facit, id etiam in hodierno Euangelio facit. Nam ut bonus & fidelis Pater ſuos liberos ad uitam honeſtam hortatur, idq; uarijs modis: Ita Chriſtus Dominus & Pa-

& Pater futuri seculi non una uia contentus est, sed multas tentat, quò suos in officio retineat. Alias enim id agit blandis uerbis, ut cum apud Matth. 11. Venite ad me omnes, qui laboratis & onerati estis, & ego reficiam uos. Alias paternis promißis, ut cum dicit: qui uenerit ad me, dabo illi aquam uiuam. Alias muneribus, cum præsentia confert beneficia. Alias minis, ut cum dicit Marci 12. Veniet & perdet colonos istos, & dabit uineam suam alijs. Ad eundem modum in hoc Euangelio, partim minis agit, proposito paradigmate. Minatur enim extrema ijs, qui recusauerint ad suas uenire nuptias induti ueste nuptiali: partim promißionibus, quod uenientes & ornatos ueste nuptiali uelit magnifice excipere & bene tractare. Proinde huius Euangelij summa est, quod Christus requirat à suis uitam adeo sancta uocatione dignam, & minetur ijs horrenda supplicia, qui in Ecclesia uixerint sine pœnitentia & sanctificatione, quæ uestis illa nuptialis est, quam hic sponsus requirit. Loci tres:

I. Explicatio parabolæ nuptiarum.

II. Reprehensio eius, qui in nuptijs sedet sine ueste nuptiali.

III. Querela Christi: Multi sunt uocati, pauci electi.

DE PRIMO.

Simile factum est regnum cœlorum homini Regi. Vt autem, nobis fiat dulcius præsens Euangelium, similitudines huius partis uideamus, quæ sunt multæ.

PRIMA: Regnum cœlorum hoc loco significat Ecclesiam congregatam uoce Euãgelij, quod à Petro uocatur gens sancta et regium sacerdotium, genusq; electum.

SECVNDA: homo rex significat Deum Patrem cœlestem, quem Paulus Regem Regum & Dominum dominantium appellat.

TERTIA: regis filius est Dominus noster Iesus Christus, de quo inquit: Hic est filius meus dilectus, in quo mihi complacui. Hunc filium Dauid sponsum nominat ornatum decoro sancto.

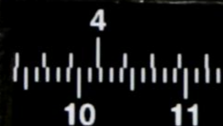
QVARTA: huic filio pater nuptias fecit, quando nostra causa eum nasci uoluit ex beata uirgine, qui tanquam sponsus, ut loquitur Dauid, de thalamo suo procedit. Hic Ecclesiam sibi tanquam sponsam adiunxit, & eam sibi desponsauit, iuxta hoc Hoseæ Prophetæ dictum: Sponsabo te mihi in sempiternum, & sponsabo te mihi in iusticia & iudicio, & in misericordia, & in miserationibus, & sponsabo te mihi in fide, & cognosces Dominum. Hæ nuptiæ, quantum ad humanum genus attinet, incoatæ sunt per sponsalia, mox creatis primis hominibus. Deus enim dum condidit hominem ad sui Cognitionem & amorem, dum ornauit primos parentes iusticia originali, impressa eis imagine Dei, hæc sponsalia celebrauit: Verum hæc sponsalia mox sunt uiolata artibus Satanæ, qui hominem ad nefarium adulterium pellexit ut deficeret, à suo uero sponso, ad turpissimum adulterum diabolum: quam

iniuriam

iniuriam sponsus contemtus, ultus est, dum adulteram nudam statuit, ablata imagine regis & detractis ornamentis nuptialibus. Sed ô admirandam bonitatem sponsi, sponsam sibi ademtam & fœdißime pollutam, redimere statuit: atq; ita statim spem huius redemtionis facit Pater sponsi data promißione seminis: tandem quando uenit plenitudo temporis, emittit Pater suum filium, natum ex Maria uirgine, factum sub lege, ut sponsam, quæ sub maledictione Legis erat, redimeret: quod factum est, quando seipsum precium statuit, quo redemta est & erepta è manibus adulteri Satanæ.

Quantum autem ad singulos homines attinet, initiantur per fidem & baptisma, quemadmodum ipse sponsus ait: Desponsabo te mihi in sempiternum, & desponsabo te mihi in iusticia & iudicio & misericordia & miserationibus, & desponsabo te mihi in fide, & cognosces Dominum.

In hac desponsatione duo in uniuersum spectanda sunt: Vnum est pactio sponsi & eius promißio: Alterum pactio sponsæ, qua ipsa obligatur suo sponso. In pactione sponsi sunt tria. 1. beneuolentia & amor sponsi gratuitus, quo ipsam sponsam absq; omni eius merito complectitur. 2. significatio durationis coniugij inter Christum sponsum & Ecclesiam sponsam. Desponsabo te mihi, inquit, in perpetuum. Manet igitur perpetuus Ecclesiæ sponsus. 3. Enumeratio dotum, quas suæ sponsæ largitur sponsus Christus, & numerantur hic quatuor: Iusticia, iudicium,

pietas & miseratio. Iusticia propria sponsam suam ornat, dum remißis peccatis, illi suam imputat obedientiam, qua sponsa decora apparet, & pulcra in conspectu Patris sponsi. Iudicio eam ab iniuria uindicat, tuetur, ac errantem in uiam reuocat. Pietate, hoc est, uera storga coniugali eam amplectitur. Est enim pietas hic caritas ex intimis animi receßibus promanans. Miserationibus eandem prosequitur, dum quotidiana condonat errata, & eius calamitatibus afficitur. Hæc quatuor sunt in pactione sponsi. Verum in pactione à parte sponsæ duo sunt: Agnitio beneficij cum celebratione Dei, & fides qua recumbit sponsa in sponsi pectus, & ab eo omnia bona promissa absq; omni diffidentia expectat. Ex hac mutua pactione, nos doctrinam, consolationem & fiduciam concipiamus, ne fracti illis aduersis ab hoc sponso deficiamus, qui suam sponsam nunquam deserit, nisi illa prior fidem coniugij perfidè uiolauerit. Deinde hic etiam discimus, quod quicunq; fidem Christi non habeat, non sit Christi, sed eis nefario adulterio pollutus. Hinc patet, quam uere dixerit Iohannes in sua Apocalypsi: Beati qui ad cœnam agni uocati sunt.

QVINTA: Qui nã sint inuitatores ad has magnificas nuptias obseruandum est. Primum itaq; Deus æternus sponsi pater sua uoce ad has nuptias inuitat. Deinde multi sancti Patres ante diluuium. Post diluuium Nohæ, Melchizedech: Ioseph & Moses in Ægypto: sancti Prophetæ & reges in terra Canaan,

naan: Daniel in Iudæa. Post hos uenit Paranymphus Iohannes Baptista, & digito monstrauit sponsum, qui et ipse cum Apostolis clamauit & inuitauit ad has nuptias, dicens: Venite, omnia parata sunt.

SEXTA: Apparatus nuptialis est considerandus. Vt enim in nuptijs hominum mactantur tauri, oues, boues & feræ: Ita hic quoq; nuptiarum apparatus instituitur splendidißimus. 1. panis non corruptibilis, sed uiuus de cœlo nobis apponitur, de quo qui ediderit non esurit in æternum. 2. potus adest aquæ uitæ. Ita enim ipse sponsus ait: Si quis biberit ex aqua, quam ego dabo, non morietur. 3. corpore suo & sanguine fatigatos nos refocillat sponsus. 4. ornat nos suis uestibus, dum ipsum per Baptismum induimus. Ita enim S. sanctus ait per os Pauli: Quotquot baptisati sunt, Christum induerunt. 5. bellaria sunt fructus de arbore uitæ, unde uires sponsa habitura est, ut nunquam moriatur.

SEPTIMA: Illi autem, inquit textus, recusarunt uenire. Quid? Quæ est hæc ingratitudo? Inuitati nolunt uenire? Quid impediuit eos? 1. Hospes illorum domesticus peccatum inhabitans. Hic hospes suis illecebris detinet eos, quo minus ad has nuptias inuitati ueniant. 2. hostis sponsi, hoc est, diabolus uias occupat omnes, & intercludit uarijs modis accessum ad nuptias. 3. negocia uaria. Alius enim uillam, alius boues, alius uxorem, alius aliud curat: Reliqui uero tenuerunt seruos eius & occiderunt. Hoc uerißimum esse docet mundi historia.

Ad has nuptias inuitauit Abel, ſed Diabolus emiſſo ſuo ſatellite Cain, ipſum occidit. Ad has centum & uiginti annos inuitauit Nohe, ſed ab inuitatis deriſus contemnitur. Ad has Ioſeph in Ægypto inuitauit, ſed ab impudica adultera accuſatus in carcerem conijcitur. Ad has inuitauit Moſes, ſed multa patitur ab inuitatis. Ad has nuptias inuitant Patriarchæ & reges ſanctiſsimi, ſed illorum uox ſpernitur. Tandem uenit Paranymphus ipſe Ioannes, ſed ab Herode trucidatur. Ad has inuitat ipſe Sponſus filius Dei, ſed in patibulo crucis ſuſpenditur. Ad has inuitant Apoſtoli, & deinde omnes pij miniſtri uerbi, quos Diabolus adortus, partim Sophiſtica, partim tyrannide, partim hypocriſi necare contendit. Adeo maxima pars mundi ingrata recuſat ad has filij Dei nuptias uenire.

OCTAVA: Quid rex ad hæc? Primum iraſcitur, quod ſane non mirum eſt. Vidit enim ſe contemni & ſuas nuptias ab ijs, qui quicquid habent boni, uelint nolint, ei acceptum ferre coguntur. 2. punit corporaliter: id quod mundus ingratus, quem per diluuium occidit Dominus, expertus eſt. Hoc Sodomiticum incendium teſtatur: hoc excidium Hieroſolymitanum cōuincit. 3. punit ſpiritualiter in hac uita tenebris et ignorantia, poſt mortem æternis ſupplicijs. Exempla huius pœnæ ſunt Græcia, Turcia, Italia, et maxima florentiſſimaq; pars totius orbis terrarum. Hoc ſerio, ſed fruſtra reſipiſcens in inferno teſtatur diues ille Epulo, qui illis æternis pœnis cruciatur.

NONA: *An rex nuptias, quas instituerat, propter hominum ingratitudinem intermittit? Minime, sed ait seruis suis: Nuptiæ quidem paratæ sunt, sed qui erant inuitati, non erant digni.* Hoc etsi de *ingratitudine totius mundi intelligi potest: tamen potißimum Christus hic agit de Iudæorum ingratitudine, quibus hac oratione comminatur exclusionem à nuptijs filij Regis.*

Ite ergo ad exitus viarum, & quoscunque inueneritis, vocate ad nuptias. *En liberalitatem huius regis. Iubet ad nuptias filij inuitare omnes absq; conditione gentis & personarum. Loquitur enim de uocatione gentium ad Euangelium. Et diligenter obseruandum est, quod dicit: quoscunq; inueneritis uocate ad nuptias. Sed quando hoc dictum est ministris sponsi? Quando Christus dixit: Ite in mundum uniuersum, & prædicate Euangelium omni creaturæ, qui crediderit & baptisatus fuerit, saluus erit, qui uero non crediderit, condemnabitur.*

DECIMA: *& egreßi serui eius in uias, congregauerunt omnes quos inuenerunt, bonos & malos, & impletæ sunt nuptiæ discumbentibus. Hoc factum est post diem Pentecostes, postquam armati fuerunt Apostoli Spiritu sancto, & deinde usq; in hunc diem per Euangelij ministros.*

DE SECVNDO.

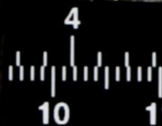
Intrauit autē Rex, vt videret discumbentes, & vidit hominem non vestitum veste nuptiali, & dicit ei: Amice, quomodo huic

intrasti, non habens vestem nuptialem? Hic locus primum docet, quod in cœtu Ecclesiæ uisibili debeant mali commixti esse bonis, usq; ad extremum diem: id quod etiam parabola de zizanijs docet. Nec est speranda talis in Ecclesia hac uita, qualem Anabaptistæ fingunt. Est enim Ecclesia persimilis agro, in quo crescit cum zizanijs triticum. Quemadmodum enim triticum ibi manet triticum, etsi plurimum zizaniæ subinde oriatur: ita Ecclesia sancta manet, tametsi quædam habeat putrida membra. Sunt quidem Ecclesiæ membra, quotquot profitentur Christi religionem: sed alia sunt uiua, alia mortua. Viua sunt, qui uiuam habent fidem: Mortua sunt, qui religionem profitentur sine uiua in Christum fiducia. Qui autem sunt extra uisibilem Ecclesiæ cœtum, hostes doctrinæ, nec uiua nec mortua membra sunt.

Sequitur, quod rex ingressus uiderit hominem non indutum ueste nuptiali. Quænam est ista nuptialis uestis? Hoc necessarium est scire, ut nuptiarum Christi dulcedine perpetuo frui liceat. In extremo die in conspectu huius regis stabunt duo genera hominum, quorum alij recusarunt uenire ad has nuptias, quales sunt Turcæ, & Impij Iudæi, & multæ prophanæ gentes hodie. Horum neminem habere uestem nuptialem manifestũ est, quarum tamen multi ciuilem honestatem amant. Quare ista externa ciuilitas Aristidis, Fabricij, Fabij Maximi, Catonis, nequaquam est uestis ipsa nuptialis, quam hic requi-

rit

rit. Alij uenerunt ad nuptias, hoc est, ad prædicationem Euangelij se in externum Ecclesiæ cœtum receperunt. Verum hi non sunt unius generis. Quidã cum suis operibus fidunt, & putant suam turpitudinem tectam uestitu operum suorum. An hic uestis nuptialis est? nequaquam: nam excluduntur à nuptijs: Nemo autẽ qui uestem nuptialem affert, à nuptijs excluditur. Alij nulla habent opera nisi mala: sed gloriantur de fide, & iactant se fideles esse, & hanc suam uanam gloriationem existimant uestem esse nuptialem, sed frustra. Dicit enim Dominus de talibus hypocritis: Non omnis qui dicit mihi, Domine, Domine, intrabit in regnum cœlorum: Sed qui Patris mei uoluntatem facit, qui in cœlis est. Alij uere credunt, hoc est, qui mortificant carnem & uiuunt Spiritu, agunt pœnitentiam & innocentiam meditantur. Hi soli uestem nuptialem habent. Siue ergo fidem uiuam siue significationem dixeris uestem nuptialem, non erraueris. Nam uocatio ad nuptias ut fidem, ita sanctificationem ueram requirit. Quod autem hæc sit uestis nuptialis in Abele, Abrahamo, Magdalena & alijs multis sanctis apparet. Neq; mirum est, huiusmodi uiuam fidem uestem nuptialem esse. Nam qui credit, eius peccatum remissum est, & ira Dei ablata est, is filius Dei est. Nam scriptum est: dedit potestatem filios Dei fieri, quotquot credunt in Nomen eius. Qui credit in eum, habet uitam æternam. Deinde credenti imputatur iusticia Christi, qua homo ornatus

apparet

apparet iuſtus in conſpectu Dei. Verum hic cauendum eſt, ne laruam aliquam pro uera ueſte ſumas, id eſt, ne inanem fiduciam pro uera & uiua fide iactes. Si uis ergo eius notas habere, ſcito has eſſe. Vbicunq; eſt uera fides, ibi ſimul adeſt pœnitentia, uerum odium peccati, ueri terrores, rurſus conſolatio in corde accenſa per Spiritum ſanctum, ſtudium gloriæ Dei promouendæ inter homines, officia caritatis, ſeu, ut uno uerbo dicam, uera ſanctificatio, quæ non eſt aliud, quam ſeparatio à prophanitate mundi per mortificationem carnis, & applicatio ad Deum per uiuificationem ſpiritus. Hæc ſanctificatio ubicunq; eſt, in perpetua lucta eſt poſita. Nam caro militat aduerſus ſpiritum. Sanctificatio hæc non uno perficitur momento: ſed toto uitæ tempore creſcit: id quod uita ſanctorum facile docere poteſt. Hæc ſint dicta de ueſte nuptiali.

Sed quid quæſo fiet eis, qui hanc ueſtem non habent? Hoc textus his uerbis docet: ligatis manibus & pedibus eius, mittite eum in tenebras exteriores, ibi erit fletus & ſtridor dentium. Tenebræ exteriores notant ſupplicia & triſticias, quæ ſunt extra regnum Dei, nempe in inferno. In has tenebras miſſus eſt diues Epulo, & omnes, quotquot ueſte nuptiali non inueniuntur induti eo conijcientur.

DE TERTIO.

Multi ſunt uocati, pauci uero electi. Hoc Chriſti dictum duo continet, nempe prædicationem miſericordiæ & bonitatis Dei (qui omnes uocat ad

nuptias

nuptias filij ſui. Neq; ullos uocare putandus eſt, quos non uult intereſſe nuptijs filijs ſui) & querelam de ingratitudine maximæ partis totius mundi. Multi ſunt (inquit) uocati. Iuſsit enim ſponſus, ut Apoſtoli irent in orbem uniuerſum & uocarent ad nuptias hos omnes, & ut ſupra dixit: Vocate ad nuptias quoſcunq; inueneritis. Sed pauci ſunt electi, id eſt, pauci habent ueſtem nuptialē. Electi enim dicuntur, quia ab alijs ſegregati ſunt, & præ alijs ſunt eximij. Ideo Petrus dicit, Chriſtianos electos eſſe in ſanctificationem ſpiritus, id eſt, ut ſpiritu ſint ſancti. Deus uult quidem omnes homines ſaluos fieri, ut Paulus docet, & parabola hæc oſtendit, imo Chriſti uox Matth. 11. hoc conuincit: Venite ad me omnes qui laboratis & onerati eſtis, ego reficiam uos. Hoc dictum opponamus omnibus hoſtibus gratiæ Dei. Si ergo Deum reſpicis, Deus uult omnes homines ſaluos fieri, & ad cognitionem ueritatis peruenire, & uocat omnes promiſcue ad nuptias filij ſui. At ſi homines reſpicis, pauci ſint electi, id eſt, pauci auditum Euangelium fide recipiunt & ſpiritu ſanctificantur. Quare cauſa damnationis non eſt in Deo: ſed in nobis ipſis quærenda eſt. Quoties uolui (inquit Chriſtus) congregare filios tuos, & noluiſti? Ecce duo hic habes: Chriſtus uoluit. Ieruſalem noluit. Monemur proinde hoc dicto, quod non ſatis ſit audire Euangelium: ſed obtemperare Euangelio oportet. Nam ideo prædicatur, ut Petrus docet, ut mortificemur ſecundum carnem, & uiuamus ſecundum ſpiritum.

Hæc

Hæc sint dicta de hodierno Euangeliô: ex quo discamus Deum nos non ad perditionem, sed ad beatitudinem creasse, & omnia quæ ad ueram beatitudinem spectant gratis præparasse. Deinde quod qui damnantur, sua damnentur culpa, ut qui nolint Euangelio obtemperare. Quare si nobis salus curæ est, induamus uestem nuptialem, & meditemur ueram sanctificationem per Iesum Christum Dominum nostrum, cui cum Patre & Spiritu sancto sit honor in secula seculorum, Amen.

DOMINICA XXI. POST TRINITAT. Iohan. 4.

ERat quidam regulus, cuius filius infirmabatur Capernaum. Hic cum audisset, quod Iesus aduenisset à Iudæa in Galilæam, abijt ad eum, & rogabat eum, vt descenderet ac sanaret ipsius filium, siquidem is agebat animam. Dixit ergo Iesus ad eum: Nisi signa & prodigia videritis non creditis. Dicit ad eum regulus: Domine descende priusquam moriatur filius meus. Dicit ei Iesus: Vade, filius tuus viuit. Credit homo sermoni, quem dixerat ei Iesus, & ibat Iam autem eo descendente, serui occurrerunt ei, & nunciauerunt, dicentes: Filius tuus viuit. Sciscitatus est ergo horam ab eis, in qua melius habuisset. Et dixerunt ei: Heri hora septima reliquit eum febris. Cognouit ergo pater, quod illa hora erat, in qua dixisset sibi Iesus: filius tuus viuit. Et credidit ipse, & domus eius tota. Hoc iterum secundum signum edidit Iesus, cum venisset à Iudæa in Galilæam.

ENARRATIO TEXTVS.

HOc Euangelium docet nos, quo sit in omnibus huius uitæ calamitatibus fugiendum: nimirum ad omnis salutis & felicitatis fontem Iesum *Christum: quod etiam* Isaias *monet cum ait:* Hauri*etis aquas de fontibus saluatoris.* Ad *hunc fontem non pedibus sed affectibus: non ratione, sed fide accedendum est.* Docet *præterea hoc* Euangelium, *quam promtus sit Christus ad iuuandum, qui nul-*

lum,

lum, qui ad se, uenit, dimittit sine consolatione. Non enim aliter est affectus erga quenquam, quam erga hunc regium uirum & aulicum de aula Herodis: quem non solum uerbo consolatus est, uerumetiam miraculo eum iuuit. Summa propterea Euangelij in illud Ioëlis dictum includitur: omnis qui inuocauerit nomen Domini, saluus erit. Loci tres.

I. De humanis calamitatibus, earum causa & remedio.

II. De increpatione, qua Christus hunc regium increpat.

III. Veræ fidei natura & indoles.

DE PRIMO.

Erat aulicus quidam, cuius filius infirmabatur. Hic mœstus pater & ægrotus filius mundi calamitates nobis ob oculos ponunt: quæ sicuti sunt pœnæ peccatorum: ita etiam ueluti conciones quædam sunt iudicij diuini, quibus ad pœnitentiam inuitamur, sicuti hic aulicus mœstus propter filij morbum sentit suum peccatum, & illud deplorat. Huc pertinet illud Isaiæ: Angustia erit illis disciplina. Verum ut bonitatem Dei erga nos consideremus melius, dicam quibus modis Deus potissimum soleat nos ad pœnitentiam inuitare: sunt autem præcipui sex modi.

PRIMVS: proponit doctrinam legis, qua tanquam in tabula pingit peccata nostra: ostendit mẽtis cæcitatem: dubitationem de prouidentia Dei, de promissionibus & comminationibus: ostendit affe-

ctuum

ctuum impuritatem: oſtendit cordis fœtorem, uoluntatis auerſionem à Deo, & omnium uirium ataxiam. Deinde in ſecunda legis tabula, iniuſticiam noſtram erga homines & impuritatem affectuum noſtrorum, adeo ut ſi quid iuſti in tota noſtra uita antequam ad Chriſtum conuerſi fuerimus appareat, id ſit non ſecus, quam pannus tabe & impurißimo ſanguine fœdatus: id quod Iſaias conqueritur his uerbis: omnis iuſticia noſtra tanquam pannus ſordidißimus. Has noſtras ſordes ideo nobis lex proponit, ut earum fœtore admoniti agamus pœnitentiam, & diſcedamus à uijs noſtris peßimis.

SECVNDVS: magnitudo calamitatum internarum, quas nemo ſatis deſcribere & deplorare poteſt, neq; ullius hominis tanta calamitas unquam fuit, quin aliquis noſtrum poßit in eam incidere, ſicuti pie monet Ambroſius, cum ait: aut ſumus aut fuimus, aut poſſumus eſſe quod hic eſt. Quanta fuit calamitas Adam, qui non ſolum uidit unum filium alterum occidere: uerumetiam uidit nongentis annis triſtißimos nepotum ſuorum lapſus? Quantus fuit cruciatus in animo Dauidis, cum ſtupra filiarum, fatricidia filiorum uidit? quid dicam de paucis? omnes homines morſum ſerpentis ſentiunt, qui morſus alio non ſpectat, quam ut inde cognoſcamus iuſtißimum iudicium Dei, & confugiamus ad ueniam per ueram pœnitentiam, Manaſſe rabioſe inſurrexit aduerſus Eccleſiam Dei 25. annis, & ſe horrendis modis contaminauit: nec unquam cogi-

Ambroſius.

tasset de agenda pœnitentia, nisi in Babylonicum carcerem fuisset abductus, ubi angustia carceris dedit illi intellectum. Ibi enim ex calamitatum magisterio doctus, flectit genua cordis, & ueniam peccatorum supplex petit, quam & impetrat.

TERTIVS: proponit nobis Deus aliena exempla, tragicos lapsus & multorum horrenda supplicia, ut illis admoniti agamus pœnitentiam. Omnes enim lapsus hominum, qui in historijs sacris & prophanis proponuntur, eo pertinent, ut nos cautos reddant. Cain lapsus in peccatum obrutus est æternis pœnis: Saul deficit à Deo, & non reuersus est per pœnitentiam, sed est ira Dei oppressus. Multi hodie ab Euangelio deficientes, incidunt in laqueos diaboli: unde nunquam extricare se possunt. Quare horum horrendis lapsibus & tristißimo supplicio admoniti, agamus mature pœnitentiam, ne Deus iratus nos abijciat: & simus memores dicti Poetæ: Felix, quem faciunt aliena pericula cautum.

QVARTVS: concionatur aliquando Deus per tempestates, terræmotum, horrendos aspectus in cœlo, quales uisi sunt ante destructionem Ierusalem: ut cometæ instar gladiorum, quales uidit hæc ætas permultos, quorum admonitu nisi egerimus pœnitentiam, in pœnas incidemus grauißimas. Hoc anno, qui est à natiuitate Christi 1561. uisus est in cœlo uir cruci affixus, habens in capite coronam spineam. Pluit sanguis, & alia multa quotidie conspiciuntur. Quoties ergo offeruntur nobis huius-

huiusmodi uisa cœlestia, sciamus Deum inuitare nos ad pœnitentiam his symbolis suæ iræ. Cum autem Dominus dicit: nolite à signis cœli metuere, uult ut agamus pœnitentiam, ne mala, quæ minantur signa, nos obruant. Nam omnibus pœnitentibus cooperantur in salutem.

QVINTVS: proponitur nobis mors filij Dei, in qua Deus ostendit maximam suam iram aduersus peccatum: & simul inuitat ad pœnitentiam. Is enim in cruce expandit brachia sanguine madida, & inuitat totum mundum ad pœnitentiam, & offert gratiam omnibus pœnitentiam agentibus. Quicunq; ergo differt pœnitentiam, contemnit filium Dei, suo tempore pœnas horrendas luiturus.

SEXTVS: incertus uitæ huius exitus. Vita enim nostra similis bullæ est, & flori, qui est in agro, qui hodie floret, cras in ignem mittitur. Huius uitæ imbecillitatem proponit nobis etiam diuus Iacobus. Vidimus multos, qui sine pœnitentia uixerant, subitanea morte tolli, adeo ut locus ad pœnitentiam non sit illis relictus. Securis (inquit Iohannes) ad radicem arborum posita est. Et Salomon dicit: si ceciderit arbor ad austrum aut ad aquilonem, in loco, in quem ceciderit ipse arbor, ibi erit, id est, talis iudicaberis, qualem te in hora mortis inuenerit iustus iudex.

Ecce quot modis Dominus nos ad pœnitentiam inuitat. Ipse ait: Nolo mortem peccatoris, sed ut conuertatur & uiuat. Hanc suam uoluntatem de-

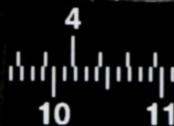
clarat, cum tot modis adeo paterne ad pœnitentiam inuitat: quæ sane ad pœnitentiam inuitatio ad omnes spectat.

Sed Paulus dicit, Deum non multos sapientes secundum carnem, non multos potentes, non multos præclaro genere natos elegisse: sed idem dicit: Deus uult homines omnes saluos fieri. Quomodo ergo non elegit? Dicitur Deus eos non eligisse, non quia non uoluit eorum salutem, sed propter euentum, hoc est, quia sapientia huius mundi, potentia & claritas generis multos inescat & abstrahit ab obedientia Euangelij. Dauid fuit diues & potens: fuit etiam diues & potens Nero: quorum ille non est inescatus suis diuitijs & potentia, ut deficeret ab Euangelio: hic uero qui pluris fecit præsentem fortunam, quam futuræ uitæ gloriam, à diuitijs suis damnationis materiam sumsit. Isaac fuit claro genere natus, fuit & Ismael clarus: sed non utriq; fuit par studium: Ismael enim claritate sui generis contentus promißiones spreuit: contra, Isaac fide promißionis iustificatus & saluatus est. His exemplis clare docetur, quod Dominus neminem abijciat propter dona, quæ in ipsum cumulauit. Nam potentiæ, diuitiæ, claritas generis, bona Dei dona sunt, quibus qui recte utitur felix est: Qui uero male, sua culpa uertit sibi dona Dei in damnationis instrumenta. Consilium ergo pauli amplectamur, modo nobis salus curæ est. Is enim ita dicit 1. Cor. 7. Qui utuntur hoc mundo, sint tanquam non utentes: Vult Christiani

stiani hominis animum rebus terrenis non occupari, ut nos à uia recta uitæ abducant. Sic nos uult uiuere, quasi singulis momentis migrandum sit ab hac uita. In omnibus ergo rebus præsentis uitæ corda habeamus erecta ad meditationem uitæ cœlestis. Huc illud Pauli: quæ sursum sunt quærite, ubi Christus sedet ad dextram Patris.

DE SECVNDO.

Dixit Iesus ad eum: Nisi signa & prodigia videritis, non creditis. Hic Christus increpat aulicum, & uirum qui fuit in magna dignitate & singulari autoritate apud Herodem, quod tamen raro fecit Christus, præsertim cum homines tristes petentes opem ad se uenirent. Hinc nos discere debemus, non esse adulatores aulæ & dicere placentia: sed exemplo Christi ulcus tangere, ut dolor sentiatur, ut postea felicior cura adhiberi poßit. Quantum autem ad hanc Christi increpationem attinet, sciendum est, quod increpet Deus alias ut Iudex, alias ut Pater, ut sit alia increpatio iudiciaria, alia paterna. Iudiciaria, qua ut Iudex increpat impœnitentes, ut Scribas, Pharisæos, Hypocritas, qualis illa apud Matthæum, Væ uobis scribæ, Pharisæi & Hypocritæ. Hæc horrenda est comminatio æternæ damnationis, cui subiectus est totus mundus, qui contemnit Euangelium, iuxta illud: Qui non credit, iam iudicatus est. Hæc increpatio nos merito mouere debet, ut fugiamus peccata, ne incidamus in manus Dei uiuentis, & nostra culpa ab-

iecti æternum pereamus. Hic leuemus oculos, ac mores mundi uideamus.

Multi alieni à pietate uideri non uolunt, sed spe diuturnioris uitæ procrastinant pœnitentiam. Multi decipiuntur stoicis imaginationibus & dicunt: si sum prædestinatus ad uitam æternam, non est quod ego magnopere sim solicitus: siue bene siue male agam, Deus decretum suum propter mea scelera non mutabit. Hæc horrenda est blasphemia. Primum, quia hoc horrendo dicto Deo fit summa iniuria, qui neminem uult damnari, sed saluari, idq; per salutem, id est, Iesum Christum, quem fide amplecti oportet. Non iußit Dominus prædicari Euangelium huic uel illi, sed omnibus promiscue, & addit conditionem: Qui crediderit, saluus erit, qui non crediderit, condemnabitur. Hoc Dei decretum nullum fatum mutabit. Proinde sic sentiendum est: ut quemadmodum Hector apud Homerum ait: Hoc augurium optimum est pugnare pro patria: ita fatum minime fallax est Euangelio credere, modo salutem uelis.

Alij, qui audiunt misericordiam magnam esse, uolunt peccare: & quando illis uisum fuerit pœnitentiam agere. Hæc cogitatio multos prostrauit & prosternit hodie. Paulus dicit: Ne seducamini: Deus non irridetur. Quicquid seminauerit homo hoc & metet.

Alij multitudinem peccantium sibi proponunt. Ij (inquit) non minus salutem suam uellet, quam ego:

go: Deus non tantam multitudinem perdet. Sed uide quid acciderit in diluuio. Christus spiritu per os Nohæ prædicauit spiritibus, hoc est, illis quorum animæ nunc sunt in carcere: sed maxima pars orbis terrarum Christi spiritum concionantem audire recusauit, adeo quod tantum octo homines seruati sint. Nihil hic iuuit malorum multitudo. Quinq; ciuitates, quarum capita fuerunt Sodoma & Gomorra, uocem Loth contemserunt. Quid iuuit illos multitudo? Nonne ad unum omnes perierunt excepto uno uiro Loth, cum duabus filiabus? Quare caueamus, ne nos turba peccantium à pœnitentia impediat: fugiamus impiorum uoces, qui nos ad peccandum inuitant, meminerimus dicti Christi qui mentiri nequit: nisi pœnitentiam egeritis, omnes similiter peribitis.

DE TERTIO.

Et credidit homo sermoni, quem dixit ei Iesus, & ibat. Hic primum obseruandū est, quod Christus non reiecerit hunc alienum, propterea quod ipsius fides erat infirma. Reprehendit quidem fidei imbecillitatem, sed non abijcit. Non enim arundinem fractam diminuit Dominus, nec linum fumigans extinguit, sed potius sanat & excitat. Discipulos obiurgat ob uacillantem fidem, sed non eos tanquam indignos à se repellit. Nouit enim quæ sint imbecillitates nostræ: nouit, quantis arietibus concutiatur fides nostra, nouit, quod in omni homine sit dubitatio horribilis.

expositio ..iye.

Sed Philippus dicit Eunucho petenti baptiſmum: ſi perfecte credideris. Ergo ſi baptiſmus conferri nequit ſine perfecta fide, neq; alia beneficia ſunt expectanda. Hic ſunt duæ quæſtiones: Vna de dubitatione: Altera de perfectione fidei. Quantum ad dubitationem, ita reſpondeo: Fides eſt firma & infirma: ſed ſecundum diuerſa principia. Si enim carnem reſpicis, ſubinde ſuboriuntur dubitationes. Sara, cui promiſſum fuit ſemen, riſit, & ex carnis ſenſu magnam dubitationem habuit. Sic Abraham & multi ſancti, quoties carnis ſenſu tanguntur, dubitare nonnihil incipiunt. Caro enim perpetuo aduerſatur ſpiritui: nec eſt quod quiſquam tantum robur fidei expectet, quin ſubinde carnis arietibus concutiatur. Verum ſi ſpiritum reſpicis, fides firma eſt, nihil ambigit. Abraham, inquit Paulus, non hæſitauit diffidentia, eo quod fuerit effœtus, & uxor Sara fuerit ſterilis & natura & ætate, ſed dedit gloriam Deo, qui præſtare poſſet quod promiſerat.

Quomodo perfecta eſt fides? nonnè quotidianis incrementis indiget? Eſt perfecta fides, et tamen indiget quotidianis incrementis. Perfectam habuit fidem qui dixit: Credo DOMINE, ſed auge fidem meam. Hoc pulcerrima hac ſimilitudine oſtendi poteſt: Puer recens natus eſt homo perfectus. Vir adultus eſt homo perfectus. Ita eſt cum fide. Fides eſt perfecta, quæ Chriſtum perfectum recipit et apprehendit, ſed opus habet quotidianis incrementis, quo abſoluta fiat ſuis partibus. Sicut puer etſi perfe-

ctus

ctus est homo: tamen uictu & alimento indiget, quo iustam quantitatem acquirat: ita qui credit, opus habet perpetua meditatione uerbi Dei, opus habet pane cœlesti, opus habet potu spirituali, quo indies noua incrementa accipiat: id quod in Apostolis uidemus. Petrus fidem habuit, quando dixit: quo ibimus, uerba uitæ habes. Verum hæc Petri fides maiores uires habuit, & ueluti adulta fuit die pentecostes, quando spiritum Christi uisibiliter nactus prodijt in medium, & Christo una concione tria millia hominum adduxit. Ita in cæteris quoq; crescere debet fides: Cuius si substantiam respicis, statim ubi concepta fuerit ex uerbo, est perfecta: si uero quantitatem, quotidianis incrementis augescit.

Quantum autem ad actiones fidei attinet, pulcerrime ostenduntur in hoc aulico. Primum etenim urget fides hunc aulicum, ut in suis calamitatibus ad Christum confugiat, tanquam ad uerißimum & peritißimum medicum omnium morborum & calamitatum. Deinde eum impellit, ut Christum inuocet petatq; ab eo auxilium. Ad hæc facit, ut non statim Christum deserat: ubi ad primam petitionem non impetrat quod uult: sed ut urgeat Christum precando: ut non sinat se asperiori responso terreri ab eo, quem unicum saluatorem agnoscit. Hoc enim dum fit, impetrat à Christo quod uult: unde crescit magis, & fit ad petendum alacrior et ardentior, & edit fructus confeßionis et glorificationis, sicuti hic dicitur: & credidit ipse, & domus eius tota.

Hinc ergo sex fidei proprietates colligere licet, quas habet perpetuas.

PRIMA, fides nos ad Christum in nostris calamitatibus petitum auxilium impellit: non nouit sanctos quos inuocet, sed solum Christum, quem agnoscit unicum Mediatorem esse inter Deum & hominem.

SECVNDA, ubi Christum accessit, eum inuocat, non sua dignitate, sed eius clementia & misericordia freta.

TERTIA, non si mox non impetrauerit ociosa quiescit et despondet animum, sed in orando perseuerat.

QVARTA, impetrat quod uult: uult autem quod in Dei gloriam cedere potest.

QVINTA, postquam impetrauit quæ uoluit, magis crescit, & iustam quantitatem accipit.

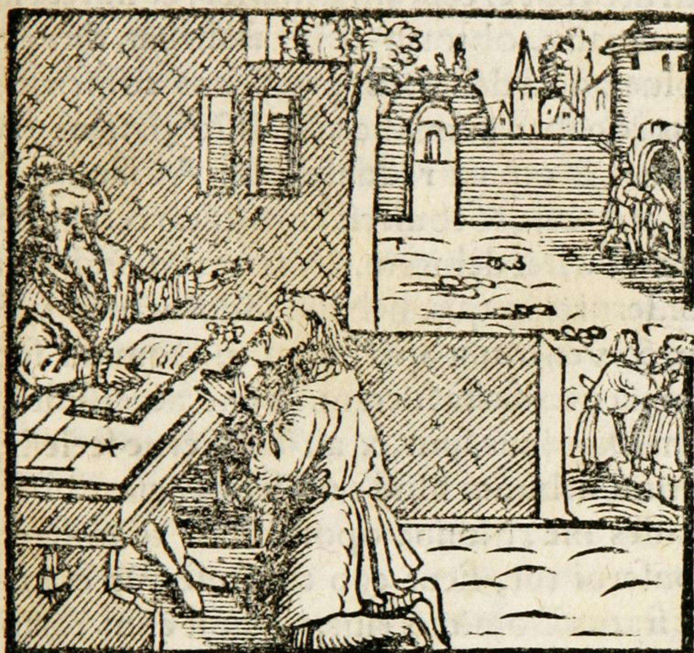
SEXTA, edit fructum confessionis & prædicationis Dei. Et diligenter obseruanda est hæc clausula: Credidit ipse, & domus eius tota. Simile refert Lucas de Cornelio. Hinc ergo discamus nostram familiam ad pietatem assuefacere, simus ei typus & forma doctrinæ, rudes instituamus, delinquentes corripiamus, desides excitemus: Breuiter, omnia faciamus, ut quod sunt familiæ, tot sint & Ecclesiæ. Verum qui nullam curam familiæ habent, ut pie instituatur, fidem quidem iactare possunt: sed tantum fumum fidei habent, & non ueram fidem, quæ perpetuo frugifera est per Iesum Chri-

Christum Dominum nostrum, cui laus & gloria in secula seculorum, Amen.

DOMINICA XXII.

POST TRINITAT. *Matth. 18.*

ASsimulatum ex regnum cœlorū homini regi, qui voluit conferre rationem cum seruis suis. Et cum cœpisset conferre, oblatus est ei vnus, qui debebat ei decem millia talentorum. Cæterum cum is non esset soluendo, iussit eum Dominus venundari & vxorem eius & liberos, & omnia quæ habebat, ac fieri solutionem. Procidens autem seruus ille, adorabat eum, dicens: Domine esto pa-

tiens

tiens erga me, & omnia tibi reddam. Misertus autem Dominus serui illius, absoluit eum, & æs alienum remisit ei. Egressus vero seruus ille, inuenit vnum de conseruis suis, qui debebat ei centum denarios, & iniecta in eum manu, obtorto collo trahebat, dicens: Solue quod debes. Et procidens conseruus eius, rogabat eum dicens: Esto patiens erga me, & omnia reddam tibi. At ille nolebat, sed abijt, & coniecit eum in carcerem, donec redderet debitum. Porro cum vidissent conserui eius quæ fiebant, indoluerunt valde, & venerunt, aperueruntq; Domino suo omnia quæ facta fuerant. Tunc accersiuit illum Dominus suus, & ait illi: Serue sceleste, totum debitum illud remisi tibi, cum obsecrasses me, Nonne oportuit & te misereri conserui tui, sicut ego tui misertus eram? Et iratus Dominus eius, tradidit eum tortoribus, quousq; redderet totum quod debebatur sibi. Sic & Pater meus cœlestis faciet vobis, si non remiseritis suo quisq; fratri de cordibus vestris delicta illorum.

ENARRATIO TEXTVS.

Occasio huius Euangelij fuit interrogatio Petri, qui Christum interrogat, quoties remittat peccanti aduersus se fratri, an usq; septies. Huic Dominus respondet. Non dico tibi usq; septies, sed ad septuagies septem, scilicet peccata. Septuagies

septem sunt 490. quo numero significatur, quod fratri resipiscenti toties condonabimus offensam, quoties in nos peccauerit. Posuit enim numerum finitum pro infinito. Verum quia hoc durum uidebatur Petro, Dominus proponit parabolam, cuius hæc est sententia. Deus pater cœlestis condonat nobis sæpißime contra se peccantibus: Quare nos quoq; fratribus resipiscentibus, qui nos læserunt, condonabimus. Pertinet igitur hoc Euangelium ad tertiam partem pœnitentiæ, uidelicet ad nouam uitam ex fide degendam: cuius nouæ uitæ quædam pars est, mutua erratorum quæ incidunt condonatio. Quo autem hæc parabola clarius intelligi possit, rerum collationem instituam hoc modo: Quemadmodum homo prædiues creditor habet se ad debitorem pauperrimum, sed humiliantem se, prosternentem se coram creditore, & petentem ueniam: sic se habet Deus erga peccatores humiliantes se in uera pœnitentia coram Deo prosternentes se, & petentes remißionem peccatorum propter Christum. Sed creditor diues humilianti se debitori debitum condonat. Ergo Deus pœnitenti ex misericordia condonat omnia sua peccata. Iam sicut Deus se habet erga peccatores sæpißime aduersus se delinquentes: sic habebit se Christianus erga fratres seu conseruos suos in se delinquentes. Proinde ut Deus condonat gratis nobis errata nostra: Ita & nos offensas, quibus læsi sumus à fratribus, remittemus. Verum contra, quemadmodum creditor habet se

bet se aduersus eum debitorem, cui condonauit prius debitum, & postea eum crudelem deprehendit aduersus fratrem suum: sic se habet Deus erga eos quos receperat prius in gratiam: & postea deprehendit crudeles erga proximum suum. Sed creditor huiusmodi ingratum hominem reuocat ad rationes reddendas. Ergo & Deus reuocat ad seuerum iudicium, qui fuerant duri erga proximos. Proinde, condonandum est proximo, quotiescunq; aduersos nos peccauerit. Loci tres.

I. Vera agendi pœnitentiam ratio.

II. Commendatio misericordiæ Dei erga peccatores.

III. Officia mutua Christianorum condonare et condonari.

DE PRIMO.

Parabola creditoris & debitoris pulcherrimam agendæ pœnitentiæ rationem proponit, qua non est alia illustrior in toto nouo testamento: Quare omnes eius circumstantias perpendamus: Quis sit creditor: Quando exigat rationem: Cur debeamus: Quantum debeamus: Quid faciendum ubi urgeatur ratio: Quomodo satisfiat iusticiæ Dei, quæ efflagitat, ut soluatur quod debetur.

Quis est creditor? Deus Rex cœlestis. Is nos donauit multis bonis: formauit nos ad suam imaginem, dedit lucem in mente, rectitudinem in corde & uires interiores & exteriores, quibus potuimus ei obedientiam præstare.

An non

An non hæc sunt abolita per peccata primorum parentum? Verum quidem hoc est: sed dona, quæ contulit Adam, ad totam eius posteritatem pertinebant. Cum ergo ille noster parens amisit dona, & se & nos secum in mortem coniecit, proinde recte repetit à nobis Deus, quod in nostro parente amisimus: imo multis modis nos auximus debitum, ut eius summa ita magna sit facta, ut nemo poßit eam soluere, etiamsi se & sua omnia uendat.

Quando hic creditor exigit rationem? Etsi autem perpetuo nos huius debiti admonet: tamen potißimum rationem exigere putandus est, Primum, quoties nostra conscientia peccati nos coarguit, & ueluti nos ad tribunal Dei prouocat. Deinde, quando S. Spiritus in ministerio legis uenit, & arguit peccatum, & prouocat ad pœnam, nisi fiat solutio. Præterea, quando signa iræ Dei conspiciuntur, uel in cœlo, uel in terra. Ad hæc, cum cruce aut morbo uexamur, quæ sunt ueluti ministri Dei, qui nos ad soluendum debitum urgent.

Sed cur peccata uocantur debita? Quoniam quemadmodum debita ciuilia obligant ad solutionem: ita peccata ad satisfactionem pœnæ, nisi fiat solutio.

Cur debemus? hoc iam dictum est. Debemus enim tantum, quantum apud parentem nostrum Adam deposuit, quod totum amisimus, & insuper nouis debitis nos onerauimus, quotidianis transgreßionibus aduersus Dei sanctißimam legem, illius in nos iram prouocantes.

Quanta

Quanta est debiti summa? Respondet creditor, quod debeas decem millia talentorum, & quod tu non habeas obulum, tantum abest, ut tantum debitum unquam soluere poßis. Decem præcepta continent debiti partes. Exigitur à te timor Dei, dilectio, fiducia, patientia, in primo præcepto: quia hanc obedientiam non præstitisti & soluisti, debes pœnam. Ita examinandum est debitum in singulis præceptis primæ & secundæ tabulæ: unde magnitudo debiti colligenda est.

Sed quid hic faciendum est? Imitari debemus exemplum huius debitoris, qui se prosternit coram suo creditore, se humiliat, petit ueniam, quam & consequitur. Hoc est, Agnoscamus peccati magnitudinem: dolebimus ex corde, quod non reddiderimus quod debuimus: & confugiemus fiducia Christi ad Patrem cœlestem, petentes ueniam & condonationem debiti: quod cum fecerimus, habemus promißionem, quod uelit nos, condonato toto debito, in gratiam recipere. Hoc clare in præsenti miraculo indicatur: cuius rei nunc aliquod exempla proponam ad nos excitandos.

Mulier peccatrix. Luc. 7. agnoscens suum debitum, confugit ad gratiam, & uiua fiducia recumbit in Christum, quam Dominus mox pronunciat consecutam esse condonationem debiti. Ita enim ait: Remissa sunt ei peccata multa. Sed ibi additur: quia dilexit multum. Christus non eam dicit debito satisfecisse dilectione: sed postquam nacta est solu-

tionem,

tionem debiti, dilexit: id quod Christus aperte proposita hac parabola indicat. Nam cum Pharisæus offenderetur, quod Christus non reijceret hanc mulierem, tanquam peccatricem, & ministerium eius non improbaret tanquam impurum, ita eius peruersum iudicium corrigit. Duo debitores (inquit) erant cuidam creditori: unus debebat denarios quingentos, alter quinquaginta. Cum autem illi non essent soluendo, condonauit utrisq;. Horum igitur dic uter plus diligit? Respondens Pharisæus dixit, existimo quod is cui condonatum plus est. At ille dixit ei: recte iudicasti: & conuersus ad mulierem, dixit Simoni: uides hanc mulierem? Ingressus sum in domum tuam, aquam pedibus meis non dedisti, hæc autem lacrimis rigauit pedes meos, & capillis capitis sui extersit, Osculum mihi non dedisti, hæc aūt non intermisit deosculari pedes meos. Oleo caput meum non unxisti, hæc autem unguento unxit pedes meos: Cuius rei gratia dico tibi, quod remissa sunt peccata eius multa: nam dilexit multum. Cui enim paululum remittitur, paululum diligit. Dixit autem ad eam: remissa sunt tibi peccata tua. Hic aperte uidemus, quod nacta remißionem debiti dilexerit. Nam remißionem peccatorum debet noua obedientia sequi, quæ dilectionis nomine hic significatur.

Videamus quoq; exemplum Dauidis, in quo conspiciuntur hi duo motus, quos in peccatrice uidimus: ingens pauor et consolatio. Nam cum à Pro-

pheta Nathan arguitur de rapta coniuge alterius, & de nece mariti, existunt in Dauide horrendi pauores propter magnitudinem debiti sui, quales pauores sæpe describit: Non est pax oßibus meis à conspectu peccatorum meorum. Agnoscit iram Dei aduersus peccatum: dolet propterea quod offendit Deum: metuit se abijci à Deo, sicuti ante uiderat horribiliter abijci Saulem: deniq; metuit æternas & præsentes pœnas. Hic fuisset dolore extinctus, nisi audiuisset consolationem à Propheta, uice Dei: Non morieris, Dominus abstulit peccatum tuum. Hac audita consolatione accenditur in eo fides, quæ apprehendens absolutionem, incipit intueri misericordiam Dei, & in mediatore acquiescit.

Nuper audiuimus pulcherrimum exemplum in Publicano, qui adeo agnouit magnitudinem sui debiti, quod nec oculos leuare sit ausus: tamen audita misericordiæ Dei magnitudine, erigit se fide & precatur: Deus propicius esto mihi peccatori: atq; ita totius debiti gratuitam remißionem accepit.

Hæc exempla nobis proponamus, quæ clare monstrant nobis pœnitentiæ & remißionis peccatorum doctrinam: quod remißio peccatorum sit debiti gratuita condonatio, quæ illi contingit qui agit pœnitentiam, & confugit ad misericordiam Dei propter Christum. Etsi autem hæc remißio omnino gratuita est, si nos respicimus: tamen si Christum respicimus, qui pro peccatis nostris horrenda sustinuit supplicia, facta est Deo sufficiens pro debito nostro solutio.

Note-

Notemus proinde REMISSIONIS uocem, quæ uel unica multiplicem in se continet doctrinam. Primum destruit doctrinam Monachorum de satisfactionibus. Nam si salus contingit per remissionem debiti iuxta Euangelium, quis furor est dicere, salutem contingere propter satisfactionem debiti. Nam remißio & satisfactio ita inter se pugnant, ut eidem nequaquam conuenire poßint. Deinde, omnia merita humana euertit. Quomodo enim quod gratuitum est, ex merito esse potest? Aperte Paulus inquit: Ei qui operatur, merces confertur non ex gratia, sed ex debito: ei uero qui non operatur, sed credit in eum, qui iustificat impium, imputatur fides eius ad iusticiam. Quemadmodum & Dauid inquit: Beati quorum remißæ sunt iniquitates, et quorum tecta sunt peccata. Tertio, euertit remißionis nomen compensationem, quam Papistæ docent, quæ compensatio debet fieri, ut docent, per peregrinationes, ieiunia, eleemosynas. Ignem quoq; purgatorij extinguit. Si enim est remissum debitum, cur punitur debitor. Postremo remißionis uox ianuam gratiæ miseris peccatoribus aperit, in agone mortis salutis est portus, & omnis consolationis fons. Hæc sint dicta de primo loco.

DE SECVNDO.

Quia hic textus de parabola creditoris, quanta sit dilectio & misericordia DEI erga genus humanum, indicat, nonnihil de ea dicam. Est autem duplex Dei misericordia. Vniuersalis una, qua si-

nit solem suum oriri super bonos & malos: & peculiaris, qua, ut carißimus Pater, Ecclesiam filij sui complectitur: de qua Christus Ioh.3. Sic Deus dilexit mundum, ut filium suum unigenitum daret, ut omnis qui credit in eum non pereat, sed habeat uitam æternam. Nullo maiori testimonio potuit cœlestis pater suam erga nos declarare misericordiam, quam quod dederit filium, qui nos à commerita damnatione per mortem suam redimeret, & daret uitam æternam. Quoties igitur audimus nominari misericordiam Dei, hæc cogitemus:

I. Cogitabimus quanta sit miseria generis humani priusquam in gratiam recipiatur. Iacet genus humanum prostratum & uulneratum à Diabolo, eius ueneno insuper infectum, nihil spirat præter peccatum, propter quod æternis pœnis est obnoxium.

II. Huius miseriæ causæ sunt cogitandæ, quæ sunt cum peccata primorum parentum, tum nostræ propriæ sordes. Etsi enim illorum lapsu obnoxij sumus sententiæ damnationis: tamen quotidie nouis peccatis obligamur ad grauiores pœnas.

III. Philanthropia Dei & clementia erga genus humanum est cogitanda. Apparuit, inquit Paulus, Philantropia & benignitas Dei salutaris omnibus hominibus. Quæ potuit maior Philanthropia esse, quam quod nos non abiecerit propter tantam turpitudinem & fœditatem?

IIII. Cogitandum est Antilytrō, hoc est, uictima

filij,

filij, qua succurritur miseriæ humanæ & peccatum aboletur. Eum qui non nouit peccatum fecit peccatum, ut nos fieremus iusticia Dei in ipso, 2. Cor. 5.

5. Cogitanda est uia, per quam nos uenire possumus in possessionem misericordiæ Dei: illa uia monstrata est in primo loco, quæ nulla est alia, quam uera pœnitentia.

6. Cogitandum est, quousq; se diuina misericordia extendat, quod non ad paucos quosdam pertineat, uel ad homines unius ætatis: sed promiscue ad timentes eum. Ita.n.canit beata uirgo edocta spiritu Christi, quem conceperat iam ex S. spiritu: Misericordia Dei à progenie in progeniem timentibus eum, id est, omnibus qui agunt pœnitentiam.

7. Cogitanda est perpetua gratitudo in tota uita, ut Deum pro tanta misericordia glorificemus corde, ore, confeßione & moribus.

8. Cogitandum est, ut soliciti simus in tota nostra uita regenda, ne nostra culpa tantum bonum omittamus, quemadmodum hic debitor fecit.

DE TERTIO.

Tertiam doctrinam proposui de mutua condonatione erratorum, quæ incidere solent. Nam hæc coniuncta est cum fide remißionis peccatorum. Sunt autem duo cum fide remißionis peccatorum coniuncta, nempe gratia & donum. Gratia est ipsa iustificatio, qua hominibus credentibus imputatur iusticia Christi remißis peccatis: de hac dictum est in primo loco. Donum est ipsa donatio spiritus sancti,

qua homo sola fide iustificatus simul regeneratur, sanctificatur, hoc est, mortificatur carne & uiuificatur spiritu. Mortificatur caro, quando aboletur peccandi consuetudo: uiuificatur spiritus, quando nouam obedientiam Deo præstare incipimus. Huius uiuificationis quædam particula est condonatio mutua, qua alij alijs peccata & offensas condonant. Quam sit hæc condonatio necessaria, hodiernum Euangelium apertißime ostendit, sicuti in præfatione dixi. Christus iußit nos precari: Dimitte nobis debita nostra, sicut nos dimittimus debitoribus nostris. Vult enim Christus nos imitari Patris sui exemplum.

Verum sunt duo genera hominum, qui nos offendunt: quidam offendere pergunt & non petunt condonationem: quidam, postquam senserunt se offendisse, mox supplices ueniam petunt. Quantum autem ad illos attinet, qui pergunt offendere, offensas remittas hoc modo. Deposito uindictæ affectu eum amare non desines, quin etiam beneficium rependes loco iniuriæ, quamuis de illo, ut meretur, sinistre sentis. Nam cum Deus hostibus nos bene uelle iubet, non ideo protinus exigit, ut probemus in ipsis quæ ipse damnat: sed tantum animos nostros uult esse purgatos. At quantum ad illos attinet, qui postquam læserunt, mox ueniunt & deprecantur ueniam, debemus nos fratres in gratiam recipere, ut de ijs recte sentiamus, simulq; persuasi deletam coram Deo esse peccati eius memoriam.

Porro

Porro ſciendum eſt, quod duplex offenſio contingit inter fratres: una læditur frater à fratre: Altera læditur Eccleſia, ſcandalo uidelicet, cum quis male uiuit & agit, etiamſi noſtræ perſonæ aut rebus nullam inferat iniuriam. Ita læſit inceſtuoſus ille Eccleſiam Chorinthiacam, quem reſipiſcentem in gratiam recepit. Hæc condonatio ſeu remißio eſt duplex: odium aduerſus eum depones: Deinde confugientem ad gratiam recipies, & tanquam fratrem illum complecteris, quem antea fugiſti, ne ipſius maculis te inuolueres. Hæc ſint breuiter dicta de tertio loco, qui requirit mutuam condonationem incidentium erratorum inter homines, idq; exemplo Patris cœleſtis, qui tantum debitum nobis condonauit propter Chriſtum, cui gloria in ſecula ſeculorum, Amen.

DOMINICA XXIIII. POST TRINITAT. *Matth. 22.*

ABeuntes Phariſæi, conſilium cœperunt, vt illaquearent Ieſum in ſermone. Et ad illum mittunt diſcipulos ſuos cum Herodianis, dicentes: Magiſter, ſcimus quod verax ſis, & viam Dei in veritate doceas, neq; cures quenquam, non enim reſpicis perſonam hominum. Dic ergo nobis, quid tibi videtur? Licet cenſum dare Cæſari, an non? Cognita autem Ieſus malicia eorum, ait: Quid me

tentatis hypocritæ? Ostendite mihi numisma census. At illi obtulerunt ei denarium. Et ait ad illos: Cuius est hæc imago & subscriptio? Dicunt ei: Cæsaris. Tunc ait illis: Reddite ergo, quæ sunt Cæsaris, Cæsari, & quæ sunt Dei Deo. Et his auditis, mirati sunt, & omisso eo abierunt.

ENARRATIO TEXTVS.

Consilium sanctorum patrum, qui hoc Euangelium in Ecclesia proponendum iudicarunt, fuit, ut extaret doctrina in Ecclesia de discrimine spiritualis regni Christi, & regnorum mundi. Deinde ut scirent pij, quatenus obediendum sit politico magistratui.

Occasio

Occasio autem huius Euangelij, fuit malicia Pharisæorum, qui iuxta uaticinium Dauidis consilia inierunt aduersus Dominum & aduersus Christum eius, quo ipsius regnum euertant, & suam superstitionem stabiliant.

Versatur autem totum Euangelium in hac quæstione: Iuréne populus Dei externo & politico magistratui esse subiectus, & ei tributa dare et obedire debeat. Christus ad hanc quæstionem ita respondet: Ecclesia ijs omnibus, quibus est subiecta, obedientiam debet. Cum ergo populus Iudaicus & Deo subiectus sit, nam ab eo in peculiarem populum est electus, & Cæsari, qui armis eum subiecit, Deo reddere quod illi debetur, & Cæsari quæ sunt Cæsaris debet. Hoc responsum eo pertinet, ut doceat Ecclesiam suam debere subiectam esse magistratui ciuili, atq; tributa soluere, & tantisper obedire, donec aliquid contra uerbum Dei & legem naturæ præcipiat. Loci duo.

I. De hypocrisi & usitata ingratitudine erga bene meritos.

II. De quæstione Pharisæorum et de magistratu.

DE PRIMO.

Tunc abeuntes Pharisæi consilium inierunt, vt caperēt eum in sermone. Hostes Christi fuisse Pharisæos, testatur tota Euangelica historia. Et tametsi nec in doctrina quicquam, nec in uita erat, quod poterant reprehendere: tamen omnes quærunt occasiones, ut innocenti sint molesti, eumq;

traducant, tanquam qui male doceret & male uiueret. Hoc perpetuum fuit hypocritarum studium in mundo. Exemplum habemus in Ecclesia Dei hoc die. Monachi & Pharisæi Papistici bene norunt nostram doctrinam, quam docemus, ex Mose, Prophetis & Apostolorum scriptis desumtam esse, nec aliquid habent, quod iure reprehendere poßint in multorum piorum ministrorum moribus: tamen uarias excogitant calumniandi artes mille uias quærunt ad abolendum Euangelium, potius uiderent Turcam regnare, quam Euangelij puritatem conseruari. Vnde tanta rabies? unde hæc malicia? sunt satellites Satanæ, quare non est mirum, si in castra Christi irrumpere conantur. Deinde hactenus fuerunt in magno precio, & salutabantur sanctißimi patres: nunc autem detecta illorum hypocrisi uilescunt, & illorum superstitie explosa contemnitur. Totas igitur uires intendunt, ut cursum Euangelij cadaueribus & sanguine sanctorum intercludant. Sed Deo sit Gratia, Ecclesia Christi est ædificata super firmißima rupe, ut portæ & consilia uiresq; inferorum aduersus eam præualere nequeant. Hoc proinde cum sit perpetuum, non est mirandum, quod hi Pharisæi suo faciant more.

Videamus ergo quibus artibus Christi regnum inuadant. Euangelista noster quatuor illis tribuit artes, quibus utuntur prius quam manum admouent. Primum consilium: Consilium, inquit, inierunt. Est enim consilium actionis fundamentum. Conueniunt

unt ergo, conferunt sua nefaria consilia, & quo quisq; sit in consultando nequior, eo maiorem laudem reportat. Hoc longe ante præuidit spiritus Christi in Dauide, quemadmodum habemus in 2. Psalmo. Quare fremuerunt gentes & populi meditati sunt inania. Vere inania, quia Dominus fatuabat consilia eorum. Deinde notatur hic, quo omnia ipsorum consilia tendebant. Vt (inquit Euangelista) caperent eum in sermone. Vt ita captus exponeretur ludibrio populi: infamaretur eius doctrina: uilesceret autoritas: utq; ad extremum raperetur ad supplicium, ut contumeliosus in Deum, hæreticus & maleficus. Vides scopum consultationis Pharisæorum. Tertio loco sequitur, qualenam inuenerint consilium. Placuit istis bonis consiliarijs, ut mitterent suos discipulos cum Herodianis. Astute admodum, ut haberent præsentes testes, qui possent ipsum apud Herodem traducere, si quicquam dixisset, quod alias minus placuisset. Hos discipulos egregie hypocrisi instruxerunt, ut essent ad fallendum magis idonei. Nulli enim citius fallũt, quam qui cum externam sanctitatem & comitatem simulant, occulte fallere instituunt. Quarto describitur horum hypocritarum oratio in hunc modum: Magister, scimus quod verax sis, & viam Domini vere doceas, & quod non sit tibi cura de aliquo. Hoc est principium orationis illorum: quod sane, si uerba spectes, aptißimum est. Continet enim duo: Primum, agnoscunt eum magistrum, deinde

deinde tribuunt ei uirtutes, quas habere oportet fidelem doctorem. Cum eum uerbis agnoscunt Dominum, uolunt non hostes, sed amici, imo discipuli uideri, qui magno discendi desiderio teneantur. Cum tribuunt ei uirtutes, quas uerus doctor habere debeat, fraudulenter se insinuant Domino, ut nihil sibi ab illis periculi esse credat. Sed nullum est consilium, nulla prudentia aduersus Dominum. Sed quaenam sunt illae uirtutes, quas Christo tribuunt? PRIMA est ueritatis studium: Scimus (inquiunt) quod verax sis. SECVNDA, certitudo doctrinae: & viam Dei (inquiunt) in veritate doceas. TERTIA est constantia & animi fortitudo: & non (inquiunt) est tibi cura de aliquo: Quare? Quia non respicis personam alicuius (& haec est quarta uirtus) Non enim (inquiunt) respicis personam hominum. Hae quatuor uirtutes sunt magnae, & requiruntur ab omnibus Dei ministris.

Veritatis studiũ facit, ut excussis ignorantiae tenebris, ueritas illucescat. Certitudo doctrinae facit, ne uariae doctrinae uentis, & rumorum uanitate fluctuemus. Constantia & animi fortitudo inuictum in officio reddit. Quod non personas hominum respiciat, Doctor efficit ut ueritas non metu aut alia re supprimatur. Has uirtutes Dominus Iohanni Baptistae tribuit: & quod fuerit eis uere praeditus ostendit effectus: Nam cum Herodes accepisset per uim uxorem fratris sui Philippi, audacter illi restitit, non ueritus personam, quam sustinuit,

nuit Herodes. Dicit enim: Non licet tibi habere uxorem fratris tui: propter quod paulo post raptus est ad supplicium. Huiusmodi uirtutes habuit & Helias, qui impio regi restitit, & aperte illi in os dixit: Tu perturbas Israel, & domus patris tui. Verum hoc qui non faciunt, uerius mercenarij dicendi sunt, quam ueri pastores. Hactenus de machinis Hypocritarum aduersus Christum.

DE SECVNDO.

Quæstio sequitur, qua ita putant se Christum posse constringere, ut non habeat quo euadat. Licet (inquiunt) censum dare Cæsari an non? Hic putarunt quod necessario & simpliciter alterum ex his duobus esset responsurus, licere, aut non licere. Si dixisset licere: turbam offendisset, quæ inuita istud onus sustinuit, ac ita habuissent accessum ad ipsum perdendum, deficiente ab eo turba: At si dixisset non licere: aderant Herodiani, qui mox illum tanquam seditiosum rapuissent ad pœnam. Quid ergo ad hanc quæstionem Dominus? Duo facit, Primum obiurgat eos, Deinde soluit quæstionem. Cognita, inquit Euangelista, Iesus nequicia eorum, ait: Quid me tentatis hypocritæ? Hic experiuntur uerum esse, quod illi antea adulandi gratia dixerant: non respicis personas hominum. Quæstionis solutionem hoc pacto instituit: Ostendite mihi numisma census: at illi obtulerunt ei denarium. Cuius est imago hæc (inquit) & superscriptio? Dicunt ei, Cæsaris. Tunc ait illis:

Red-

Reddite ergo quæ sunt Cæsaris, Cæsari, & quæ sunt Dei, Deo. *Quæstio soluta est, ita ut nec ueritatem tacuerit Dominus, nec ansam calumniandi habuerint Pharisæi. Quare confusi mirati sunt & abierunt. Adeo nullum consilium, nulla prudentia ualet contra Dominum.*

Sed quid hæc Christi responsio nos docet? Primum discernit inter regnum Cæsaris & Dei, id est, inter regna mundi & Ecclesiam. Deinde distinguit inter personas, quæ his diuersis regnis præsunt. Tum docet obedientiam præstandam esse in utroq; regno, hoc est, ut Deo suus cultus tribuatur in spirituali suo regno, & Politico magistratui debita præstētur officia. Hoc loco dicendum esset, quid Deo debeatur, & quid politico Magistratui: uerum quia sæpius alias dictum est de cultu Dei, hic de magistratu dicam, quo admoneamur, quam pie nos de magistratu sentire oporteat. Dicam igitur quinq; de magistratu. 1. unde, et quid sit. 2. quæ conditiones boni magistratus esse debeant. 3. quod officium, quiq; fines sint administrationis politicæ. 4. qualenam magistratus ius existat in subditos & subditorum bona. 5. quid magistratui suo debeant subditi.

PRIMVM, *quod proposui, nempe unde & quid sit magistratus, Paulus Rom. 13. declarat, ubi docet magistratum à Deo esse. Non enim (inquit) est potestas nisi à Deo, quæ uero sunt potestates, à Deo sunt ordinatæ. Quod quidem de iure imperij intelligendum est, non de confusione, quæ sæpe in* impe-

imperijs propter scelera hominum cernitur, Dum itaq; boni magistratus præsunt, Deum ueluti propinquum nobis cernimus, & nobis eorum, quos constituit, manu imperantem. Contra cum impij magistratus præsunt, impietas quædam à Diabolo & praua uoluntate imperantis est: sed Deus iratus laxat frena Tyrannis & impijs, ut ita ingratitudinem hominum ulciscatur.

Habes unde sit magistratus: quid autem sit idem Paulus definit: nempe quod sit ordinatio Dei subditis in bonum, dum honorantur boni, & puniuntur mali corporalibus pœnis.

SECVNDVM, quod proposui, fuit de conditionibus boni Magistratus, quæ Mosis 12. quatuor recensentur, nimirum ut Iudex seu magistratus sit sapiens, Timens DEI, uerax ac minime auarus. Sapientia gubernet actiones ne in administratione per errorem peccet, ac peruertat iudicium. Timor Dei efficit, ut Deum respiciat in omnibus causis, caueatq; ne quicquam committat, quo illum offendat. Veritas monet, ne falsas legum interpretationes & sycophantias admittat. Odium auariciæ sinceritatem in iudicando conseruat. Vbi enim munerarij iudices sunt, actum est de æquitate. Nam si personæ acceptio corruptio est iudicij, ut nullus sit æquitati locus, profecto auaricia efficit, ut iudex potius personam quam causam intueatur. Quisquis igitur magistratu fungens precio ducitur, æquum & bonum perspicere non potest.

Munere

Munere enim excæcantur oculi sapientum & peruertuntur uerba iustorum. Hinc est quod auari iudices furum socij dicantur ab Isaia.

TERTIVM, quod proposui de Magistratu, fuit de eius officio, de quo nunc agam. Ostendam autem magistratus officium cum ex testimonijs scripturæ, tum per exempla illustrium hominum, qui magistratu cum laude functi sunt. Officium magistratus in genere est, ut sit custos diuinæ legis, hoc est, ueræ religionis conseruator. Hoc autem officium tum demum exercet pius Magistratus, cum exemplo Dauidis, Iosiæ, Ezechiæ tollit idolatriam & idolatriæ occasionem: ut Ezechias æneum serpentem diminuit: Iosias templum purgauit à uarijs idolis: Moses uitulum confregit: Dauid exhortationibus populum ad uerum cultum Deo præstandum adduxit. Nam si Magistratus à Deo ordinatus est, ut sit minister Dei homini in bonum, debet utique, quæ homini noxia uidet, pro uiribus amoliri, ne reipublicæ bonum & ciuium salus impediatur. Deinde curabit magistratus exemplo Iosiæ, ut uera religio proponatur, conseruetur & propagetur, impijs doctrinis abolitis. Quanquam autem distincta sunt officia magistratus ciuilis, & ministerium uerbi: tamen in hoc conuenire possunt & debent, ut gloriam Dei & salutem generis humani simul quærant, sed seruata utriusq; legitima ratione: hoc est, ut magistratus ciuilis edicto & gladio, minister autem uerbi doctrina, exhortatione, obiurgatione

&

& comminatione, impietatem tollere, & gloriam Dei quærere conentur. Præterea quia religio ſine docentibus & diſcentibus conſeruari nequit, Magiſtratus officium eſt ſcholas erigere, ſtipendijs conſeruare, ut docentes & diſcentes pietatis ſtudijs incumbere poßint. Adhæc Ezechiæ & regis Niniuæ exempla commonefaciant magiſtratũ, ut uel præſentem, uel imminentem iram Dei ſolennibus ad Deum precibus, ueraq; ad Dominum conuerſione auertere ſtudeant. Atq; hæc quidem ad eam partem legis referenda ſunt, quæ ad religionem potißimum ſpectat. Quantum autem ad externum politicum ſtatum attinet, idem officium eſt magiſtratus boni in ſua republica, quod honeſti patrisfamilias in ſua domo, nimirum ut quemadmodum pater liberos diſciplina regit, caſtigat contumaces, bonos honore afficit, largitur præmia, breuiter in hoc totus incumbit, ut ſua familia quam optime conſtituta uideatur: ita magiſtratus in ſua republica facere debet, ut uere Pater patriæ dici poßit.

Verum ſi quis officia magiſtratus numerata ſibi cupiat, is ſciat primum magiſtratus officium eſſe ſtudium pacis, ut in tranquillitate Deum colamus abolitis ſuperſtitionibus, quæ ueram religionem corrumpunt, ac pietati ueræ ſunt impedimento. Secundum magiſtratus officium eſt, ut ſinguli ſua officia recte faciant, quod fieri non poteſt, niſi ubi legum maneat autoritas & executio. Leges enim ferre, quas executio non ſequitur, rerumpublica-

rum pernicies est: quare ut honestas leges magistratui ferre licet, ita caueat oportet, ne in contemtum ueniat, quod fit, quando non sequitur executio. Tertium officium est, ut puniat sontes, & insontes tueatur iuxta legum præscriptum, & prudentem moderationem. Ex his facile est colligere, quinam sint fines magistratus, nimirum quod sit ordinatus propter Deum ad Ecclesiæ & rerumpublicarum utilitatem: quare recte dicitur, quod gubernatio, religio, & propria domus principi curæ esse debeant.

QVARTVM, quod promisi me dicturum, est de iure magistratus in subditos & subditorum bona. Xenophon Philosophus hanc legem tradit magistratui: Regula regi non affectus, sed lex esse debet. Vnde sequitur, tantum iuris magistratum habere in subditos et illorum bona, quantum leges consentientes Decalogo & legi naturæ permittunt. Habet igitur ius iuxta quartum præceptum imperare subditis, necessaria officia, cum ad publicam incolumitatem, tum ad singulorum utilitatem facientia.

Restat quod quinto loco proposui de officio subditorum erga magistratum. Potest autem officium subditorum erga magistratum ad quatuor capita reuocari, ut primum sit, iuxta quartum præceptum, honorare magistratum, hoc est, suspicere & reuereri ipsum tanquam ministrum & legatum Dei: ita ut ipsum honores, timeas, candide de ipso iudices, errata in meliorem partem accipias, non cum uulgo magistratui detrahas. Nam id se-

uere prohibetur uerbo Dei: Principi populi tui ne maledicas. Maledictionis uoce omnes calumniæ & obtrectationes intelliguntur. Secundum, edictis parere cum in tributis dandis, tum in alijs quoq; rebus, quatenus per religionem & legem naturæ liceat. Huc illud Pauli pertinet: Admoneto illos, ut principibus & potestatibus subditi sint, ut magistratib. pareant, ut ad omne opus bonum sint parati. Tertium, orare pro magistratu. Adhortare, inquit paulus, ut fiant deprecationes, obsecrationes, interpellationes, gratiarum actiones pro omnibus hominibus, pro regibus, & omnibus in eminentia constitutis, ut placidam, & quietam uitam degamus, cum omni pietate & honestate. Quartum, non irrumpere in partes officij magistratus: sed magistratui cognitionem deferre, si quid ad reipublicæ salutem pertinere uideatur. Hæc sint dicta de magistratu. Deus det nobis gratiam, ut & Deo uerum cultum & magistratui nostro debita præstemus officia per Iesum Christum Dominum, cui gloria in secula seculorum, Amen.

DOMINICA XXIIII.

POST TRINITAT. Matth. 9.

PRimas quidam venit, & adorauit Iesum dicens: Filia mea modo defuncta est, sed veni & impone manum tuam super illam, ac viuet. Et surgens Iesus secutus est eum, ac discipuli eius. Et ecce, mulier quæ sanguinis

profluuio laborauerat duodecim annos, accedens à tergo, tetigit fimbriam veſtimenti illius, dixerat enim intra ſeſe: Si tantum tetigero veſtimentum illius, ero ſalua. At Ieſus conuerſus, vt vidit illam, dixit: Confide filia, fides tua ſaluam te fecit. Et ſalua facta fuit mulier à tempore illo. Et cum veniſſet Ieſus in ædes primatis, vidiſſetq́ tibicines & turbam tumultuantem, dicit illis: Secedite, non enim mortua eſt adoleſcentula, ſed dormit. Et deridebant illum. Cum autem fuiſſet eiecta turba, introgreſſus tenuit manum illius, & ſurrexit adoleſcentula. Et emanauit rumor hic in totam terram illam.

ENAR-

ENARRATIO TEXTVS.

IN hoc Euangelio clarißime describitur, quomodo Dominus noster opem ferat suæ Ecclesiæ subiectæ cruci. Quemadmodum enim Christus saluator noster erga hunc primatem & hanc afflictam mulierem est affectus: sic etiam est affectus erga me et te, adeoq; omnes, qui horum, hoc est, huius primatis & huius mulieris exemplo ad ipsum confugiunt, iuxta illud uaticinium Ioelis de Christo: Omnis qui inuocauerit nomen Domini, saluus erit. Cum hoc uaticinio & Christi uerba & facta consentiunt. Verba sunt: Venite ad me omnes, qui laboratis & onerati estis, ego uos reficiam. Facta multa occurrunt: Cæcos sanat, leprosos purgat, hunc Iairum et hanc mulierem exaudit, & se implorantibus fert opem. Hæc est ergo summa huius historiæ, quod Dominus duo edat miracula: sanat mulierem, quæ duodecim annos laborauerat morbo: excitat huius Iairi filiam, quæ defuncta erat: utroq; facto suum erga omnes animum declarat. Loci tres:

I. Exemplum huius mulieris, eius conditio, fides, inuocatio & sanatio.

II. Exemplum Iairi & excitatio puellæ mortuæ.

III. Derisio qua Christus ridetur ab hostibus suis.

DE PRIMO.

Etsi primo loco fit mentio principis Iairi, qui uenit ad Christum: tamen prius dicam de hac muliere patiente fluxum sanguinis, quia ponitur in medio historiæ de principe hoc. In hac itaq; mulie-

re quatuor sunt nobis perpendenda. 1. conditio eius. 2. fides. 3. inuocatio. 4. eiusdem à morbo, quo laborauit, sanatio: quorum singula singularem doctrinam & admonitionem continent.

Conditio mulieris fuit. 1. fuit mulier simplex & timida. 2. duodecim annos fluxum sanguinis passa fuit, unde facile cogitare est, quam fuerit exhausta & imbecillis. Qui uno mense tam graui morbo laborat, satis miser & afflictus est, quid dicemus de hac, quæ tot annis est uexata? 3. addit Marcus, quod multa passa sit à medicis, quorum alij alijs pharmacis miseram excarnificarunt. Huc accedit, quod iam suas facultates consumserat: unde in hoc grauißimo morbo ad mendicitatem erat redacta: neq; tanti sumtus quicquam profuerunt, imo quotidie fuit deterius. Morbum hunc corporis morsus conscientiæ acerbiorem fecerat: Nam cum scriptura dicat, eum qui peccat contra Dominum, incidere in manus medici, quid aliud potuit cogitare, quam Deum se abiecisse. Hæc fuit huius mulieris conditio dura satis: morbus corporis, mala conscientia, mendicitas, contemtus. An propterea est abiecta coram Deo? An propterea Christus eam reiecit? Nequaquam. Venit enim propter afflictos: uenit propter peccatores. Nos ergo huius mulieris exemplo admoniti, erigamus nos in nostris calamitatibus, agnoscamus iustam iram Dei aduersus nos propter peccata. Audiuimus quæ fuerit conditio huius mulieris, sequitur fides.

Acceſsit retro, & tetigit fimbriam veſtimenti eius, ſi tetigero (cogitat) tantum veſtimenti fimbriam eius, ſalua ero. Hæc uox ſatis declarat, qualis fuerit eius fides. Certo ſibi perſuaſit, quod ſi tantum tangeret fimbriam ueſtimenti illius, conſequeretur ſalutem. Vnde tanta fides? Ex uniuerſali promißione, quam ſibi accommodauit. Nouit abſq; dubio hanc Chriſti promißionem: Venite ad me omnes &c. Hic primum tribuit Chriſto laudem ueritatis. Deinde generale dictum ſibi accommodauit hoc modo: Omnes uocat ad ſe, omnibus promittit opem, uult omnes laborantes reficere: Ego ſum in numero laborantium, ego ſum ex ea turba, quam totam ad ſe uocat: uere igitur ſtatuo, quod me uelit iuuare. Videmus quomodo hæc mulier fidem excitauit: Iam hoc ad nos accommodemus.

Quoties te premit crux interne uel externe, agnoſce iſtam crucem eſſe ueluti concionem quandam, qua tua miſeria & damnatio tibi ob oculos ponitur, Deinde uerbum promißionis & exempla intuere, & cogita Deum non eſſe acceptorem perſonarum: ſed uelle omnium miſereri in Chriſto Ieſu. Hac fiducia Chriſtum inuoca: & ſtatue illum te uere uelle exaudire & dare quod petis, niſi uenenum petieris, id eſt, niſi petieris id, quod tibi non ſit utile, ſeu quod impediat gloriam Dei: & hoc dictum: Venite ad me omnes, tibi applica: quod cum feceris, conſolationem ſenties.

Verum iſta mulier habuit Chriſtum præſentem,

 quem

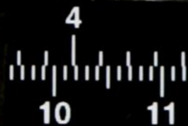
quem oculis uidit: à me procul abest. Ista tentatio est carnis, contra quam primum opponito promissionem Christi: Ego ero uobiscum usq; ad consummationem seculi. Deinde, quod Dominus Thomæ dixit: Beati qui crediderunt & non uiderunt. Præterea, quod Christus non sit acceptor personarum: & in aliquot exemplis declarauit, cum hic esset præsens in carne, quomodo uellet agere cum reliquis se inuocaturis.

At sum peccator magnus? Credo: sed Christus uenit in mundum peccatores saluos facere. Ita dicit primum ipse: Non ueni ad uocandum iustos, sed peccatores ad pœnitentiam. Hoc Paulus repetens ait: Certus sermo & omni approbatione dignus, quod Christus Iesus uenit in hunc mundum saluos facere peccatores, Item, Apparuit gratia salutaris omnibus hominibus. Deinde intueamur exempla misericordiæ Dei. Adam coniecerat totum mundum in damnationem, sed agit pœnitentiam & recipitur: Paulus persecutus est Ecclesiam Christi, Petrus negauit Christum, Manasses se horrendis idololatrijs, & copioso sanctorum sanguine polluerat: sed resipiscentes in gratiam sunt recepti. Qua re declaratur: quam uerum sit dictum illud apud Prophetam: Viuo ego, nolo mortem peccatoris, sed ut conuertatur & uiuat. Huc illæ Christi asseuerationes: Amen amen dico uobis: qui credit in me, non peribit, sed habebit uitam æternam: Has sententias & hæc exempla opponito cogitationi de

de peccatorum magnitudine, & ſcito miſericordiam excedere peccatum, & gratiam abundare ſupra delictum.

At neſcio an ſim prædeſtinatus? Hæc grauißima eſt tentatio ab ipſo Satana profecta. Quis eſt lapſus? Adam cum ſua poſteritate: nam fuimus in illo tanquam in maſſa communi humani generis. Quis accepit promißionem? Non ne Adam? Ergo quemadmodum lapſus es in Adam: ita cum eodem es promißionis particeps, modo promißionis uerbo fidem abhibere uelis. Deinde clarum eſt Pauli dictum: Deus uult omnes homines ſaluos fieri, & ad cognitionem ueritatis uenire. Huc facit, quod Chriſtus mandatum uniuerſale dat ſuis diſcipulis: Ite in mundum uniuerſum, prædicate Euangelium, qui crediderit & baptizatus fuerit, ſaluus erit. Qui uero non crediderit, condemnabitur.

At fides eſt donum Dei, quod dat quibus uult? Vide quam multa caro inuenit, quibus ſibi ipſi uiam ad ſalutem intercludit? fides eſt donum Dei, ſed hoc modo confertur. Proponit tibi uerbum, huic ut credas iubet, & in cogitatione uult eſſe efficax: Sed tu caue, ne cum Iudæis reſiſtas S. ſancto, quod Stephanus ſuis obiecit. Chriſtus cum uideret ciuitatem Ieruſalem, & cogitaret de eius uaſtatione, flens dixit: Quoties uolui te congregare, ſicut gallina colligit pullos ſuos, & noluiſti. Ecce Chriſtus uult, nec aliud uult quam Pater. Quid uoluit? congregare filios Ieruſalem ad ſuum ouile: ſed Ieruſalem

noluit, decepta à suis seductoribus, falsis Prophetis, & inescata diuitijs, potentia, uoluptatibus & curis huius mundi, noluit Christo suo Pastori obedire. Quare ut iusto Dei iudicio: ita propria culpa perijt. Promißionibus igitur diuinis, eisq; uniuersalibus freti, & confirmati exemplis, cum hac muliere in doloribus & cruce confugiamus ad Christum, ita futurum est, ut inueniamus auxilium in tempore oportuno. Fidem huius mulieris uidimus: nunc, quod tertio loco in hac muliere spectandum dixi, uideamus, uidelicet qualis fuerit huius mulieris inuocatio.

Sed tacet, loquitur apud se, tangit tantum fimbriam uestimenti Iesu. Nulla hic auditur oratio. Verum quidem est: nulla orantis uerba hic recitantur, sed sunt hic orationis signa & orationis effectus. Signa sunt quod accedit, tangit fimbriam, & apud se cogitat de eius clementia, & intimo cordis uoto misericordiam sibi præstari expetit. Hoc uotum non secus quam ardentißimas preces exaudiuit Christus. Effectus sunt consolatio & sanatio.

De Moise etiam legimus, quod cum labia non uiderentur mouere, tamen audit à Domino, quid clamas ad me? unde docemur, quod oratio, quæ nubes penetrat, non sit labiorum motus, non sit uerborum βαττολογία & multiloquium: sed potius supplex animi eleuatio ad Deum, qua fide Christi aliquid à Deo petitur. Hoc etiam confirmatur Dauidis testimonio, qui ait: Ad te Domine leuaui animam meam.

Porro,

Porro, quia nullus cultus maior est, quam recte Deum inuocare, & oporteat pios perpetuo in hoc cultu occupari, uolo breuiter quædam de recta inuocatione dicere. Dixi paulo ante, quid sit oratio: nunc quas conditiones perpetuo habere debeat ostendam. Sunt autem quinq; perpetuæ conditiones & ueluti proprietates piæ orationis, quæ sunt. 1. quomodo noster animus compositus esse debeat ad orandum. 2. quid nos ad orandum impellat & urgeat. 3. quis sit à nobis inuocandus. 4. quo fundamento freti prodeamus in Conspectum Dei oraturi. 5. quid sit petendum, & quando cum conditione, & quando sine conditione.

PRIMA: Animus noster in hunc modum compositus esse debet. Primum exuenda est omnis cogitatio propriæ gloriæ, sicut hæc mulier nihil nisi sordes in se agnouit. Deinde inopia sentiatur, quam sane maximam hæc afflicta mulier sensit. Tum in uera pœnitentia homo se prosternat coram Deo, idq; potius animo quam corpore. Id hanc mulierem fecisse inde apparet, quod à tergo accesserit. Postremo, certa fide ad orandum incendatur animus. Nam nisi quis certam fidem attulerit, uerba fundit potius quam precatur. Huiusmodi etiam fidem hanc mulierem ad Dominum attulisse, ex superioribus manifestum est.

SECVNDA: Causæ, quæ nos ad orandum impellent, sunt multæ. Hæc mulier absq; dubio cogitauit de mandato Dei, in quo serio à nobis hunc cultum

cultum requirit. Deinde promißiones non ignorauit, alioqui tanta fiducia ad orandum non prodiisset, Quicquid (inquit Christus) petieritis in nomine meo, Pater dabit uobis. Sensit præterea & Diaboli tyrannidem & suam inopiam, unde mota auxilium quærit ab eo, qui solus iuuare potest. Considerauit quoq; exempla: uidit Iairum Dominum inuocasse pro filiæ ualetudine, & multa alia exempla cogitauit. His multis causis ad deprecandum est excitata. Proinde & nos erigamur ad Deo hunc cultum inuocationis præstandum, 1. mandato Dei. 2 promißionibus. 3. cogitatione tyrannidis Diaboli. 4. sensu propriæ miseriæ & inopiæ. 5. sanctorum exemplis.

TERTIA: Quis inuocandus? solus Deus, qui est Pater, Filius & Spiritus sanctus: nec Angeli, nec homines sunt inuocandi. Hoc enim æternum Dei mandatum est: Inuoca me in die tribulationis. Item Dominum Deum tuum adorabis, & illum solum coles. Inuocare enim creaturam summa est idolatria, propter quam mundus horribiliter punitur, quia talis idolatria in Deum summa blasphemia est.

Sancti non invocandi.

QVARTA: Iure quæritur, quo fundamento nixi prodeamus in conspectum Dei. Nam si nos intueamur, confusio facies nostræ nos precando absterret. Deinde scriptura dicit, Deus peccatores non exaudit. Certum est, quod nemo fretus sua dignitate poßit orare. Quare quærendus est ille unus

Media-

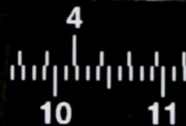
Mediator inter Deum & hominem Christus Iesus, qui se pro nobis interpellatorem offert, dum ait: Quicquid petieritis patrem in nomine meo, dabit uobis. Huius ergo dignitate habemus accessum ad Deum patrem.

QVINTA: Quid orandum sit. Triplicia sunt precanda & triplicia deprecanda. 1. gloriam Dei sanctificari inter homines precabimur. 2. salutem animæ. 3. necessaria ad præsentis uitæ conseruationem: & contra deprecabimur. 1. quicquid impedit gloriam Dei. 2. quicquid aduersatur nostræ saluti. 3. quicquid nobis in hac uita molestum est. Hæc statuamus nos impetraturos, & præsertim quæ primo & secundo loco ponuntur. Tertij generis bona & mala deprecari oportet cum conditione non imminutæ gloriæ Dei, aut impeditæ nostræ salutis.

3a. precanda, et 3a. deprecanda.

QVARTVM, quod proposui de hac muliere, est eius sanatio: in qua quid Christus dixerit & egerit, & quid illi acciderit dicendum est. Quid dixit Christus? Confide filia: fides tua te saluam fecit. Et hoc cum diceret, diuina sua uirtute mulierem sanauit. Quid accidit mulieri? & salua facta mulier ex illa hora. Hic habemus multa. 1. quod qui credunt adoptantur in filios, iuxta illud: Dedit potestatem, ut filij Dei fierent, quotquot credunt in nomen eius. 2. qualis sit affectus Christi in afflictos. 3. quod fides quoduis à Deo impetret. 4. quod Christus hic declarat suam diuinam potentiam, ostendit uoluntatem, monstrat officium, ac ueritatem Euan-

geli

gelij confirmat. De his propter temporis breuitatem plura non dicam.

DE SECVNDO.

In hoc Iairo primate habemus etiam exemplum fidei, inuocationis, confeßionis & spei. Ecce princeps accessit. Hic habes fidem: Et adorauit eum. Habes fidei fructum inuocationem. Hæc duo confeßionem continent. Domine, inquit, filia mea modo defuncta est: sed veni, & impone manum tuam super eam & viuet. Ecce quanta cum spe precatur. Nos ergo ex hoc discamus, in nostris neceßitatibus Christum accedere, illum ex fide inuocare, confiteri, & certo statuere, nos ab illo impetraturos, quæ nobis salutaria sunt. Sed quid facit Christus? Sequitur illum, & cum uenisset Iesus in domum principis, & uidisset tibicines & turbam tumultuantem, dicebat: Recedite: & eiecta turba, dixit puellæ: Puella surge: & surrexit puella, & exijt hæc fama per vniuersam terram illam. Quia circumstantiæ huius exempli congruunt fere cum exemplo mulieris, sufficiant hac uice, quæ de muliere dixi.

DE TERTIO.

Cum Christus diceret: puella non est mortua, sed dormit, deridebant eum. Hic tria intueamur. Primum, quod mundus non solum sit ingratus erga Christum benefactorem: uerumetiam derideat ipsum. Quare hoc? quia cæcus est mundus, & ideo de Christi doctrina & factis non potest recte iudicare,

care. Animalis homo non percipit ea, quæ sunt spiritus Dei. Caro non nisi carnem sapit. Sapientia carnis inimicitia est cum Deo. Nisi ergo cum mundo uelimus errare & fieri derisores, audiamus Euangelium, quo mens rectius de operibus Dei instruatur. Secundum, quod hic non solum intueri: sed etiam mirari oportet, est, quod Christus nihilominus pergat in suo sancto proposito. Non absterretur uel summa ingratitudine mundi, ut suam Ecclesiam deserat. Dominatur in medio inimicorum suorum. Tertium, quod hic obseruare decet, est Christi exemplum. Si ergo deridemur propter confeßionem, intueamur filium Dei, & contemnamus istos derisores, qui sunt Diaboli moriones. Non malicia mundi nos turbabit, sed exemplum filij Dei nos consolabitur, qui nobis adest iuxta suam promißionem: Ego ero uobiscum usq; ad consummationem seculi. Huic nostro unico Mediatori, una cum Patre & Spiritu sancto, sit honor & gloria in secula seculorum, Amen.

DOMINICA XXV.

POST TRINITAT. *Matth. 24.*

CVM videritis abominationem desolationis, quæ dicta est à Daniele Propheta, stantem in loco sancto, qui legit, intelligat. Tunc qui in Iudæa sunt, fugiant ad montes; qui in tecto, non descendat, vt tollat quicquā de domo sua; & qui in agro, non reuertatur,

vt tollat vestes suas. Væ autem prægnantibus & lactantibus in illis diebus. Orate autem, vt non fiat fuga vestra hieme neque Sabbato. Erit enim tunc afflictio magna, qualis non fuit ab initio mundi, ad hoc vsque tempus, neque fiet. Et nisi decurtati fuissent dies illi, non fieret salua omnis caro. Sed propter electos decurtabuntur dies illi. Tunc si quis vobis dixerit: Ecce hic Christus, aut illic, nolite credere. Surgent enim Pseudochristi, & Pseudoprophetæ, & dabunt signa magna & prodigia, ita vt in errorem inducantur (si fieri possit) etiam electi. Ecce prædixi vobis. Si ergo dixerint vobis. Ecce in deserto est, nolite exire: Ecce in penetralibus, nolite credere. Sicut enim fulgur exit ab oriente & apparet vsque ad occidentem, ita erit aduentus filij hominis. Vbicunque enim fuerit cadauer, illic congregabuntur Aquilæ.

ENARRATIO TEXTVS.

HÆc Domini concio continet insignem admonitionem, admodum hoc periculoso tempore necessariam: nam cum Paulus dicit: Quæcunque scripta sunt, in nostram doctrinam scripta sunt, non est quod putemus hæc propter solos Iudæos dicta & scripta esse: sed potius propter nos, qui iam uiciniores sumus extremo diei, quam Iudæi fuerunt. Est autem hæc concio & plena terrore & consolantißima, Nam si impios & non agentes pœniten-

tiam

tiam respicis, nulla concio magis terribilis esse potest: illis enim horrendas pœnas comminatur: Sin autem ad pios & agentes pœnitentiam respicis, concio hæc plena est consolatione. Nam his ab omnibus ærumnis liberationem permittit. Cum hæc, inquit, uideritis leuate capita uestra, quia appropinquat redemtio uestra. Porro occasio huius concionis, fuit discipulorum Christi interrogatio duplex, qui sumta occasione ex prædictione uastationis urbis Ierusalem, de qua in hoc ipso capite præcedit uaticinium, quæsiuerunt primum quando id fieret. Deinde de signo aduentus Domini quærunt. Ad has quæstiones respondet Dominus, non ut eorum carnale desiderium expetebat: sed prout ipse sciuit eorum instructioni ad salutem utile esse. Summa huius concionis est, quod Christus prædicit tempus uastationis Ierusalem, & monstrat aduentus sui signa ad iudicium. Loci duo:

I. Responsio Christi & eiusdem prædictio.

II. Huius doctrinæ usus.

DE PRIMO.

Responsio Christi habet duas partes, in quarum priori respondet ad primam interrogationem, uidelicet qua interrogarunt discipuli, quando Ierusalem uastaretur: in posteriori ad secundam interrogationem, in qua quærunt discipuli de aduentu Christi ad iudicium.

Prior pars continet signa, quæ præcedent uastationem urbis Hierosolymitanæ, quæ multa hic

enumerantur, non solum in textu, quem audiuistis, sed etiam in principio huius capitis.

PRIMVM signum est, quod ueniant Pseudochristi, hoc est, homines uani qui mentiantur se Meßias & saluatores esse: id quod etiam accidit. Nam tres præcipui nobiles fuerunt unus post alium, qui magnam multitudinem hominum post se traxerunt. Teudas, uir quidam Ægyptius, & Simon Magus. Teudas, Cuspio administrante rempublicam, suasit populo, ut acciperent substantias suas, & se sequerentur ad Iordanem. Illic enim se recepit suo nutu diuisurum aquas, ut ipsi sicco pedibus transirent, & ita asserta libertate seruitutem Romanorum declinarent. Cui obtemperans stulta turba ad Iordanis ripam, cum frustra expectaret miraculum, est trucidata. Ægyptius ille suis sequentibus salutem & requiem promisit. Verum illi quoq; delusi suæ temeritatis iustas dedere pœnas. Simon Magus, qui cum à Petro pecunia non posset emere donum conferendi uisibiliter Spiritum sanctum, & audiuisset à Petro: Pecunia tua sit tecum in maledictionem, excogitauit aliam uiam, quam Diabolicis artibus fucauit, & pietatis laruam eam induit: dixit igitur se uirtutem Dei esse, cuius præstigijs multi decepti sunt. Quare autem id Deus permiserit, Paulus ad Thess. respondet: quia non uoluerunt credere ueritati, dedit eis Deus efficacem illusionem, ut crederent mendacio. Hac pœna digni sunt, qui ad claram Euangelij lucem sponte cæ-

te cæcutiunt. Deinde admonitionem continet textus. Ita enim ait Christus: uidete ne quis uos seducat, multi uenient in nomine meo, dicentes ego sum Christus. Hæc horribilis Iudaici populi pœna nos admoneat timoris Dei, & reuerentiæ erga Euangelium Christi.

SECVNDVM signum, quod præcedet uastationem urbis Ierusalem. Audituri estis (inquit) bella & rumores bellorum. Huiusmodi bella multa præcessisse uastationem Ierusalem testātur historiæ. Primum 2000. ob petulantiam militis illudentis genitalibus Iudæorum occisi sunt. Deinde latrones publicè grassabantur, qui gladios sub pallijs tectos gestantes, quosuis obuios trucidarunt. Adhæc Cæsareæ sunt trucidati 2000. Scytopoli tredecim millia. Ascaloni 2500. Ptolemaide uiginti millia. Alexandriæ quinquaginta millia. Damasci decem millia trucidati sunt. Ecce quam uera fuerit prædictio Christi, & quam grauiter punitus sit populus Iudaicus ob suam ingratitudinem. Quid dicam de fame, de pestilentia, & terræmotu, quæ contigerunt iuxta Christi uaticinium? Hæc omnia peccata istius populi monstrant, sed fuerunt tantum præludia quædam ad illa mala, quæ secuta sunt.

TERTIVM signum, persecutio discipulorum. Inuisi (inquit) eritis cunctis gentibus propter nomen meum. Hæc persecutio incepit à nece sanctißimi Stephani, & postea quotidie magis ac magis creuit. Fuit autem discipulorum Christi affli-

ctio quadruplex. 1. corporum. Nam alij flagellabantur: alij crucifigebantur: alij alio supplicij genere afficiebantur. 2. afflictio fuit ex scandalo defectionis ab Euangelio. Multi enim persecutionum acerbitate fracti defecerunt ab Euangelio cum summo dolore discipulorum Christi. 3. afflictio discipulorum Christi fuit à Pseudoprophetis, quorum plurimi fuerunt isto tempore, de quibus Epiphanius scribit: ut Simoniani, qui Simonis Magi sectatores fuerunt: qui Simon postea in medio urbis Romæ collapsus interijt. Hos sequuntur Menandriani, Menandri sectatores. Saturniliani sequaces: Basiliani, qui Basilidem quendam imitabantur: Nicolaitæ, qui Nicolai, qui erat unus de septem Diaconis, turpitudinem sectati sunt: Gnostici, quorum infiniti fuerunt furores: taceo Ebionem & Cerinthum, qui naturæ diuinæ in Christo hostes fuerunt. Ecce quam multa agmina falsorum doctorum habuerunt, qui simplicitate Euangelij filij Dei contenti esse noluerunt. Quarta afflictio discipulorum fuit petulantia, contumacia & ingratitudo totius populi.

QVARTVM signum, & prædicabitur regni Euangelium in uniuersa terra in testimonium omnibus gentibus. Hoc factum esse testatur Paulus, cum ait: An non audiuerunt? atqui in omnem terram exiuit sonus eorum. Hactenus de signis præcedentibus uastationem Ierusalem: nunc in textu typus uastationis signatur: Cum videritis abominationem desolationis, quæ dicta est à Daniele

Prophe-

Propheta, ſtantē in loco ſancto. Tunc qui in Iudæa ſunt, fugiant ad montes. *Quaſi diceret, Tunc ipſe exercitus, qui uaſtaturus eſt Ieruſalem, appropinquabit. Hæc abominatio fuit ſcelerum & idolatriæ populi Iudaici, quo totus fere iſte populus erat infectus. Abominatio quidem dicitur propterea, quod Deo, ut res fœdißima, diſplicuit. Deſolationis abominatio dicebatur propter pœnam quæ ſecuta eſt: quæ pœna fuit deſolatio & uaſtatio populi Iudaici.*

Hactenus de prima reſponſione ad priorem diſcipulorum quæſtionem de uaſtatione Ieruſalem: ſequitur reſponſio ad ſecundam interrogationem, quæ fuit de Chriſti aduentu, in qua quatuor ſunt ſpectanda. Primum, quod iubeat cauere ſigna falſa. Si quis vobis dixerit: Ecce hic Chriſtus aut illic, nolite credere. *Alterum, quod admoneat diſcipulos, ne per oſcitantiam ſuæ admonitionis obliuiſcantur.* Ecce, *inquit,* prædixi vobis: *quaſi diceret. Velim uos perpetuo huius meæ prædictionis memores eſſe, ne exemplo aliorum obliti mei, abijciatis confeßionē. Tertium, quod aduentus ipſius non ſit futurus in angulis mundi aut in deſerto: ſed quod ſit conſpicuus toti terrarum orbi.* Sicut, *inquit,* fulgur exit ab oriente, & apparet vſq; ad occidentem: ita erit & aduentus filij hominis. *Non eſt ergo quod credatis illis, qui uenient & mentientur Meßiæ nomen. Quartum, eſt electorum collectio ad Chriſtum:* Vbicunq;, *inquit,* fuerit cada-

uer, illuc congregabuntur & aquilæ, Hoc est, *quemadmodum Paulus interpretatur: cum Christus ad iudicium uenerit, obuiam rapiemur Christo in aerem, & sic cum eo perpetuo erimus.*

DE SECVNDO.

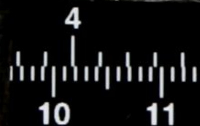
Cum ista, quæ contigere Iudæis, signa sint eorum, quæ contingent in extremis diebus, in quos nos incidimus ante aduentum Christi, par est ut aspiciamus ea, quæ nostro seculo fiunt, ut uideamus quomodo cum istis congruant. Inter signa supra audiuimus primum, quod essent uenturi, qui se Meßiam esse fingerent, cui simile ante paucos annos in Germania accidit. Nam quidam Hollandus Dauid Georgius nomine finxit se Christum, qui multos seduxit, qui postea mortuus, & deinde effossus & combustus est. Fuerunt & alij tum ex Iudæis, tum ex alijs, qui male cum suis sectatoribus perierunt. Deinde quantum ad bella attinet et rumores bellorum, Turcia docet et aliæ multæ nationes, quam istud signum bene in hoc seculum quadret, & certe metuenda sunt adhuc grauiora. Tum quanta sit persecutio Ecclesiæ in multis regnis, in Turcia, in Græcia, in Italia, Hispania, Hollandia, quotidiani rumores ad nos allati docent, Multæ subinde oriuntur sectæ, maxima est ingratitudo mundi erga Euangelium, & corruptißimi sunt plerorumq; mores. His accedit et quartum signũ aduentus Domini ad iudiciũ, quod prædicetur Euangelium in uniuerso fere orbe terrarum. Etsi autem id publice non fiat ubiq; in publico loco: tamen

men in omnibus regnis mundi sunt aliqui, qui Euangelium audiunt. Cur prædicatur? nobis in testimonium: idq; dupliciter. Testimonium enim salutis est, si Euangelio credimus: testimonium iustæ nostræ damnationis erit, si fuerimus Euangelio increduli. Vsus iam colligamus prædictionis Christi.

PRIMVS est, de quo iam dixi, uidelicet, quod ista omnia contigerunt nobis quoq; in doctrinam, ut inde cogitemus, quid immineat ingratißimo mundo ante aduentum Domini ad iudicium.

SECVNDVS: Hæc nobis ob oculos ponunt magnitudinem & fœditatem peccatorum nostrorum, & sunt ueluti præludia pœnarum, quas sustinebunt, qui non egerint pœnitentiam.

TERTIVS: Admonemur hic, quæ ultio illos manet, qui sanguine sanctorum se polluunt. Qui uos persequitur, inquit Christus, me persequitur. Quare? Quia propter Christi Euangelium & eius confeßionem ista fit persecutio. Nunc lætantur quidam aduersarij Christi cum malefecerint: Verum futurum est, ut satis acerbas luant pœnas effusi sanguinis fidelium, qui de terra clamat ad Deum, & expetit uindictam, quam iustus iudex reddet illis tempore suo, iuxta illud: Mihi uindicta, & ego retribuam, tempore oportuno labetur pes eorum. Dominus differt pœnam, & iuxta diuitias bonitatis suæ & longanimitatis inuitat ad pœnitentiam. Non enim delectatur in perditione peccatorum, sed mauult omnes resipiscere & uiuere, quemadmodum

ipse apud Prophetam testatur his uerbis: Viuo ego, dicit Dominus, nolo mortem peccatoris, sed ut conuertatur & uiuat. Verum qui hac bonitate diuina abutitur, thesaurizat sibi iram in die iræ.

QVARTVS usus huius prædictionis est, quod admoneat nos pœnitentiæ. Christus, cum quidam sibi referrent, quomodo Pilatus miscuisset sacrificia Iudæorum sanguine, et quod turris Siloe collapsa 13. uiros occidisset, ait: Nisi pœnitentiam egeritis, omnes similiter peribitis. Nam asseuerat hoc non tantum factum esse propter eos, qui istic perierunt, sed etiam propter alios, qui eorum casu admoniti resipiscerent. Multo magis calamitas populi Iudaici nos admonebit pœnitentiæ, præsertim cum causa non sit dissimilis. Illi enim potissimum puniebantur propter religionis contemtum. Quid quæso hic non est simile? Quare admoniti casu Iudaici populi mature resipiscamus, ne prius opinione nostra incurramus in manus Domini uiuentis.

QVINTVS usus, quod ex persecutione Ecclesiæ, quæ tum fuit maxima, discere debeamus, quod ciues regni Christi in hoc mundo non debeant florere, & externo imperio mundi gaudere. Vt enim Ecclesia Christi non est affixa certo loco, ita ipsius gloria & decus partim in conscientia piorum est, partim in expectatione reuelationis Iesu Christi est posita.

SEXTVS usus est, ut ciuibus regni Christi nos adiungamus, non persecutionum mole abster-

gloria & decus ecclesiæ { in conscientia piorum et expectatione reuelationis iesu christi.

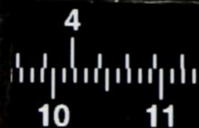
riti à confeßione. Tametſi enim omnes, qui pie in Chriſto uolunt uiuere, patiuntur perſecutionem: tamen Chriſtus eos beatos eſſe pronunciat, quia præſentem afflictionem ſequitur gloria, ad quam nulla patet uia, niſi per crucem.

SEPTIMVS, ut incommodo Iudæorum & damno ſimus cautiores. Ne igitur erremus cum Iudæis, ſequamur lucernam uerbi Dei. Hæc enim nos ſola tutos ab errore facere poteſt. Lucerna, inquit Dauid, pedibus meis uerbum tuum, & lumen ſemitis meis. Et Paulus uult nos uerbum Dei prætendere tanquam facem ardentem.

OCTAVVS, ut admoneamur, ut ſuperemінentibus malis opponamus uerbum Dei, quod eſt turris fortißima. Ita enim Salomon inquit: Turris fortißima nomen Domini, ad quam confugiet iuſtus & ſaluabitur. Hi in curribus (inquit Dauid) hi in equis, nos autem in nomine Domini inuocabimus. Eſt autem nomen Domini ſupplex oratio, quæ ex uera Chriſti fiducia proficiſcitur, quæ fiducia eſt uictoria mundi. Ita enim ait Apoſtolus: Hæc eſt uictoria, quæ uincit mundum, fides ueſtra. Quare ſic? Quia Chriſtum inuocat mundi uictorem, Chriſtum præſentem habet, contra quem portæ inferorum nihil poſſunt. Oremus ergo, ne uel mens phanaticis opinionibus inuoluatur, uel fiducia labaſcat in tantis tumultibus.

nomen domini.

NONVS, ut muniamus nos etiam aduerſus ſcandala, quæ ſunt plurima futura: quæ cum uene-

rint, meminerimus dicti Chriſti: Ecce prædixi uobis. Neq; ſcandala illa ſunt futura eiuſdem generis. Alia enim erunt ſcandala perſecutionis, alia paucitatis confitentium Chriſtum: alia defectionis. Multi enim prorſus in iſtis malis, quæ uentura ſunt, renunciabunt Chriſti nomini eiuſq; Euangelio, et rurſus ſe ſubijcient Satanæ: multi erunt autores diuerſarum ſectarum in iſto exiguo cœtu, qui Chriſtum confitebuntur. Contra hoc muniri nos uult Chriſtus: & quia mala præſcita minus nocent, uoluit Chriſtus ſuam Eccleſiam de his præmonitam eſſe.

DECIMVS, ut uos uiuentes in timore Dei, expectemus aduentum Domini noſtri Ieſu Chriſti, qui nobis plenam redemtionem afferet: quæ redemtio eſt ueluti omnium beneficiorum Chriſti finis, ad quam alia beneficia deſtinantur. Eſt enim hic ordo beneficiorum Chriſti, qui 1. Cor. 1. deſcribitur his uerbis: Chriſtus factus eſt nobis ſapientia à Deo, iuſticia, iuſtificatio, & redemtio, ut qui gloriatur, in Domino glorietur. Sapientia nobis eſt, cum nobis reuelat uoluntatem Patris in Euangelio. Iuſticia, quando credentibus in Euangelio ipſius iuſticia nobis imputatur. Sanctificatio fit nobis, quando iuſtificati donamur S. ſancto, cuius uirtute iam nouam uitam meditamur. Tandem erit nobis redemtio, quando perfecta ſalus nobis per ipſum continget, cui cum Patre & Spiritu ſancto ſit honor, laus & gloria in ſecula ſeculorum, Amen.

IN

IN FESTO PVRIFICATIONIS MARIÆ, EVANgelium *Lucæ* 2.

POſteaquam completi fuiſſent dies purgationis eorum ſecundum Legem Moſi, adduxerunt eum Hieroſolymam, vt ſiſterẽt eum Domino, ſicut ſcriptum eſt in lege Domini, Omne maſculinũ adaperiens vuluam, ſanctum Domino vocabitur, & vt darent hoſtiam, ſecundum quod dictum eſt in lege Domini, par turturum, aut duos pullos columbarum. Et ecce, homo erat Hieroſolymis,

mis, cui nomen Simeon, & homo iste iustus & pius, expectans consolationem Israel, & spiritus sanctus erat super eum. Et respõsum acceperat à Spiritu sancto, non visurum se mortem, nisi prius videret Christum Domini. Et venit per spiritum in templum. Et cum inducerent puerum Iesum parentes, vt facerent secundum consuetudinem Legis pro eo, ipse quoq; accepit eum in vlnas suas, & laudauit Deum, ac dixit: Nunc dimittis seruum tuum Domine, secundum verbum tuum in pace. Quia viderunt oculi mei salutare tuum, quod parasti ante faciem omnium populorum. Lumen ad reuelationem gentium, & gloriam plebis tuæ Israel.

ENARRATIO TEXTVS.

IN hoc festo tractatur pars historiæ Christi, uidelicet quomodo sit oblatus in templo iuxta legem: & quomodo Simeon uir iustus agnouerit Iesum Mariæ filium uerum Meßiam esse, idq; ex instinctu Spiritus sancti, à quo responsum acceperat, se non moriturum, priusquam uiderent oculi eius Christum Dominum: quem cum uidisset, accepit eum in ulnas suas, benedixitq; ei: quo facto, carmine suam gratitudinem erga Deum ostendit. Debemus autem hic reuocare in memoriam, quæ hactenus audiuimus de Christo, ut eius perpetuam historiam cognoscamus. Audiuimus itaq; primum de natiuitate eius gloriosa, quod natus sit in Bethlehem. Secundo, de

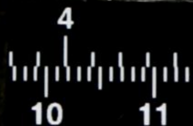
do, de eius circumcisione, quod octauo die sit circumcisus, Tertio, quomodo à Magis sit agnitus & honoratus. Iam sequitur eius oblatio in Templo, quæ oblatio secundum Legem contigit, exactis sex septimanis ab eius natiuitate. Loci tres.

I. Oblatio Christi in Templo.
II. Simeonis descriptio & benedictio.
III. Simeonis carmen.

DE PRIMO.

Deus in ueteri Testamento uarios offerendi ritus ordinauerat, idq; non ut sacrificandi opere iustificarentur homines coram Deo: Si enim sanguis taurorum & hircorum abolere potuisset peccatum, Christus non uenisset in carnem, ut sui corporis uictima peccatum expiaret: sed fuerunt aliæ causæ, quarum de numero sunt hæ:

PRIMA, ut isto exercitio gentium idololatria impediretur. Nam cum omnes homines etiam barbarißimi tangantur quadam religionis reuerentia, uolunt suo iudicio ritus colendi Deum instituere: uerum quia nullus Deo placet, nisi quem ipse instituit, ordinauit ipse Deus per Moysen uarios cultus, ut multitudine rituum, quos Deus ordinarat, impediretur populus Iudaicus ab idololatria, & seruiret uni Deo, qui eos de terra Ægypti eduxerat, infinitaq; alia beneficia spiritualia & corporalia præstiterat.

SECVNDA, ut interna pietas his externis adminiculis exerceretur. Neq; enim ista externa sacrifi-

crificia per se cultus erant, sed tantum ueri cultus excitamenta: id quod ex Esaia patet, ubi Dominus externa sacrificia abominatur sine interna animi pietate.

TERTIA, ut essent publica testimonia gratiarum actionis, quibus populus iste & excitaretur & confirmaretur, testareturq; palam se hunc Deum colere, qui eos in terram Canaan introduxisset, & miraculose in deserto pauisset.

QVARTA, ut hoc pacto confirmaretur ministerium uerbi: ut ministri cultus Dei, & sacerdotes haberent quo alerentur. Qui seruit, inquit Paulus, altari, uiuat de altari. Et Christus: Dignus est operarius mercede sua. Hanc consuetudinem retinuerunt in Ecclesia olim, quando ad uerbum audiendum & ad celebrationem Sacramentorum conuenerunt. Pij contulerunt pro modo suarum facultatum aliquid ad ministros uerbi & pauperes alendos: quæ contributio collecta uocabatur. Hinc & decimandi ratio fluxit.

QVINTA, ut istæ oblationes ueteres essent umbra futuræ uictimæ Christi, & ueluti præludium, quo admonerentur de uenturo Christo. Hoc pij bene intellexerunt, Abel, Nohe, Abraham. Non enim putarunt se suis uictimis abolere peccatum & mortem: sed confisi sunt uictima Christi, cuius uirtute & ipsorum peccata sunt expiata. Abel, cum suas uictimas mactaret, sic cogitauit. 1. uidens sanguinem uictimæ, cogitauit de peccato generis humani,

mani, quod pœnam æternam meruerat. 2. prospexit ad significatum. Nam suam uictimam cogitauit figuram esse promißi Seminis, hoc est, Christi, qui sua uictima esset peccatum expiaturus. 3. hac cogitatione fides Abelis confirmabatur, & crescebat, qua & coram Deo iustificatus est, & placuit Deo. 4. hanc fidem sequebatur gratiarum actio, & uitæ nouitas. Hoc pacto offerentes Deo placuerunt. Hoc sit dictum de sacrificijs ueteris testamenti in genere: nunc de ea sacrificiorum forma dicam, cuius in hoc Euangelio fit mentio.

Prole nata duplex præceptũ erat positum. Vnum de matre, quot septimanis extra cœtum hominum esse deberet. Alterum de puero nato. De matre hoc præceptum erat, ut nata mascula prole, extra cœtum esset 37. dies: sed nata fœmella, duplicabatur numerus. Nam tum extra cœtum publicum esse debuit 74. dies. Id quod non factum fuit propter mulieris indignitatem, sed propter duas alias causas, nempe neceßitatem & significationem. Neceßitas fuit, ut isto pacto consuleretur mulieris sanitati, quæ post dolores partus habet opus quiete, quo uires colligere poßit: & deberent pij mariti imbecillitatis uxorum isto tempore rationem habere: & mulieres etiam oporteret cum propter se, tum propter alias hanc naturæ legem seruare. Significatio fuit, ut ista exclusio significaret, omnes natos ex Adam propter peccatum, in quo nascuntur, exclusos esse à Deo, & ideo opus habere expiatoria Christi uictima.

Alte-

Alterum præceptum erat de nato puero, idq; duplex. Vnum generale, Alterum de primogenitis.

Generale erat mandatum, ut expletis diebus, quibus mulier excludebatur à cœtu Ecclesiæ, offerrentur sacrificia siue pro filio, siue pro filia quocunq; ordine nati essent. Hoc sacrificium primum admonebat, quod pueri nati essent peccatores, et ideo opus haberent mundatione et remißione peccatorum. Deinde, ut isto pacto consecrarentur Deo. Tum, ut parentes scirent, se pueros generare Deo, & non sibi, aut Satanæ. 4. propter significationem, nimirum ut essent typi offerendi Christi.

Speciale mandatum erat de primogenitis, tam in hominibus, quam in iumentis, ut offerrentur Deo. Primum in memoriam istius magni beneficij, quod Dominus, reseruato populo Israelitico, percusserit primogenita Ægypti ab homine usq; ad pecus. Deinde propter significationem, uidelicet quod unigenitus Dei & primogenitus Mariæ, olim esset offerendus pro nobis liberandis ab Ægypto peccatorũ. Hoc sit dictum de lege & eius significatione: nunc ad oblationem Christi ueniamus.

Lex iubet, ut omne primogenitum aperiens uuluam, conceptum ex uirili semine isto pacto offeratur: Sed Christus non erat ita humano more conceptus, sed de spiritu sancto erat conceptus, & natus de castißima uirgine: ergo non erat obligatus lege, ut more aliorum primogenitorum offerretur in Templo. Respondeo: Christus etiam erat liber, ne

conci-

conciperetur & nasceretur homo, & postea circumcideretur & pateretur: sed qui liber fuit, factus est omnium seruus, ut omnes liberos faceret: Siue, ut Augustinus ait: Deus est factus homo, ut homines Deos faceret. Paulus dicit, eum factum esse sub Lege, ut eos qui sub Lege erant redimeret. Ideo hic primogenitus etiam in templo offerri uoluit.

Sed quando fuit primogenitus? nemo unquam talis extitit primogenitus. 1. fuit primogenitus diuina sua natura: erat enim filius Dei æternus. Ego, inquit, hodie genui te. 2. humana natura fuit primogenitus Mariæ. Nullum enim ante illum genuerat, neq; post genuit. 3. gratia, Primus enim homo natus est, qui Deo oblatus per se placuit. 4. uirtute, quia est primogenitus mortuorum. 5. ut per ipsum nos noui homines nascamur.

Præterea obseruandum est, quod Maria obtulerit duos pullos columbarum, quo eius significatur paupertas. Nam ditiores agnum offerebant. Nos hinc discamus non pudere nostræ paupertatis, Christus pauper nasci uoluit, ut nos diuites faceret, modo ipsius diuitias grata mente accipere uoluerimus.

DE SECVNDO.

Et ecce homo erat in Ierusalem, cui nomen Simeon. Hic habemus primum descriptionem Simeonis, & deinde eius benedictionem. Primum prædicatur ob iusticiam. Ita enim inter suos uixit, ut ab omnibus uir bonus & iustus sit ha-

bitus, Non uult hæc Euangelista, quod fuerit ita iustus, ut non opus habuerit aliena iusticia: Nam in suo carmine fatetur Christum suum esse saluatorem, sed quod uixerit inculpate inter homines & honeste, ut qui nemini male fecerit, sed omnibus pro uiribus bene fecerit. Qui talis est, à Cicerone, imo ab omnibus, iustus dicitur. 2. Prædicatur ob pietatem: timuit enim Deum. Timoris nomine totus cultus Dei intelligitur. Qui enim Deum timet, ut caueat omnia quibus ipsum offendi nouit: ita facit quicquid illi gratum senserit. Hic timor ex fide ortum habet. Alius timor Dei est sine fide, qui non est cultus Dei: talis est in omnibus impijs. Semper enim metuunt aduersus se iudicium Dei: qui potius uellent Deum non esse, quam propter sua scelera puniri. Talis non fuit timor, qui in Simeone prædicatur. Nam sequitur, quod expectauerit consolationem Israel, quo dicto ostenditur, quod ardenti affectu expectauerit Christi aduentum. Sciuit enim uaticinia Iacob & Danielis in istud tempus respicere. Quare ardentius expectauit & cupiuit sibi uitam prorogari, donec præsentem Christum uideret. Neq; mirum est, eum tanto affectu expectasse Christum. Nam erat, ut inquit Euangelista, plenus Spiritus sancti. Talis fuit hic sanctus uir.

Sed quodnam fuit præmium huius pietatis? Accepit responsum à Spiritu sancto, ut non uideret mortem, priusquam uideret Christum Dominum: cuius impulsu uenit in Templum. Sed quid illic fecit?

uit? cum parentes Ioseph & Maria introducerent puerum, accepit eum in ulnas, & laudauit Deum. Iam habet hic sanctus senex, quod adeo ardenter postulauit, & fert Christo testimonium, publice profitetur hunc Iesum Christum esse, qui Patribus erat promissus.

Habemus quæ Simeonis fuerit pietas: nunc ipsum nobis proponamus. Primum senes, deinde & alij discant ab illo timere Deum: discant iuste & sancte inter homines uiuere: discant Christum recipere in ulnas suas, hoc est, in corda sua: hunc prædicent, laudent, confiteantur: quod si fecerint, olim cum Simeone mercedem copiosam in cœlis accepturi sunt.

DE TERTIO.

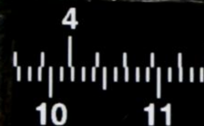
Sequitur canticum Simeonis. Nunc dimittis seruum tuum Domine, secundum verbum tuum in pace. Hoc canticum multis seculis in Ecclesijs cani solitum est, & nos, quando funera sepeliuntur, illud ipsum canere consueuimus. Continet enim doctrinam de Christo, & docet unde summa consolatio sit petenda, maxime cum ex hac uita nobis discedendum erit. Quo autem hoc carmen melius intelligamus, illud diuidam in duas partes: in quarum priori sibi gratulatur senex Simeon: in posteriori Christi regis beneficia erga totum mundum breuißime complectitur.

Prior pars est: Nunc dimittis Domine seruum tuum, secundum verbum tuum in

 pace.

pace, quia viderũt oculi mei salutare tuum. Hic Simeon senex sibi gratulatur, quod corporeis oculis uiderat Christum, quemadmodum responsum acceperat à Spiritu sancto. Etsi enim prius illum uidit oculo fidei, sicut de Abrahamo ait Dominus: Abraham uidit diem meum & gauisus est: tamen quia acceperat à Spiritu sancto promißionem, ut Christum præsentem corporeis oculis uideret ante obitum, ualde hoc intuitu est delectatus, & magno fidei robore nunc petit liberationem, ut aggregetur ad patres suos in pace. Sed uide, accepit promißionem, ut uideret Christum domini. Hic offertur infans pauper, nulla externa species hic apparet, nisi contemta. An hac externa specie offenditur? non. Quem uidit minimum corporeis oculis, hunc uidit maximum fidei luminibus: quem in forma serui aspexit oculo corporis humilem, hunc nouit Regem regum & Dominum dominantium esse. Neq; ignorauit Prophetiam Zachariæ de illo, qui ait: Ecce Rex tuus uenit pauper. Sciuit eum non uenire, ut occuparet regna mundi, sed ut regnum Dei daret credentibus. Hinc & nos discamus scripturis credere, & Christum & ipsius Ecclesiam intueri, non tantum oculis corporeis, sed multo magis oculis fidei. Sed quoniam petit se iam dimitti, ut hanc ærumnosam uitam morte commutet, satis ostendit Christi regnũ non esse huius mundi, sed æternum, quod in pace conscientiæ positum est. Quasi diceret: Da mihi nunc, ut in pace & feliciter

liciter moriar. Hinc doctrinam & consolationem hauriamus. Doctrinam quidem, quod uisio Christi spiritualis, quæ fit per fidem, facit, ut lætus hominis sit exitus ab hac uita, quia qui Christum ita uidet ante mortem, quam sequatur lucem ad uitam habet. Qui sequitur me (ait Dominus) non ambulat in tenebris. Contra, qui Christum non uidet, à morte præsentis uitæ transit ad æternas tenebras. Consolationem uero, quia qui Christum uident in articulo mortis, habent quo se consolentur: sciunt se iam dimittendos esse in pace: sciunt se non ituros ad tenebras, sed ad gaudium æternum. Latro quia non solum in cruce uidit Christum oculis corporeis miserrime afflictum, sed etiam eundem oculis uidit uictorem mortis, audiuit à Domino: Hodie mecum eris in paradiso. Sic Stephanus moriturus uidit Christum & summa cum uoluptate animi & gaudio Domino dixit: In manus tuas Domine commendo spiritum meum. Ad hunc modum & tu, cum iam morbus te grauat, fide aspice Christum saluatorem, & ab illo pete, ut te in pace dimittat, id est, sinat ab hac uita discedere, & in requiem omnibus fidelibus promissam intrare. Hæc cogitatio faciet, ut hunc mundum & præsentis uitæ calamitates, fortiter contemnamus, & mentem nostram consolemur spe salutis, quam nobis promisit qui mentiri nequit. Sequitur altera pars Cantici.

Quod parasti ante faciem omnium populorum, Lumen ad reuelationem gentium,

& gloriam plebis tuæ Israel. *Hic breuiter duo indicantur: Vnum quæ sint beneficia Christi. Alterum, quibus destinata sint illa beneficia. Beneficia sunt, salus, lumen, gloria. Sine Christo ergo mundus in damnatione, tenebris & ignominia hæret, idq; propter peccatum: Nam Christus damnationem tollit, & reddit salutem: tenebras aufert, & effundit lumen: ignominiam amouet, & gloriam tribuit. Quanta quæso sunt hæc? sane nemo ea satis æstimare potest.*

Sed quibus beneficia illa destinata sunt? omnibus populis, Iudæis & gentibus: uerum fide sunt accipienda. Offeruntur enim uniuersaliter omnibus: ea est enim inscrutabilis Dei bonitas, sed additur conditio: qui crediderit, hic saluus erit, qui non crediderit, condemnabitur. Quare nos, si hæc bona cupiamus cum Simeone, hunc Iesum saluatorem & Dominum in ulnas cordis nostri recipiamus, firma fiducia in illum recumbentes. Huic nostro saluatori sit honor & gloria in secula seculorum Amen.

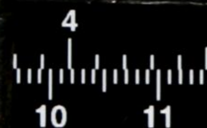
IN FESTO ANNVNCIATIONIS MARIÆ, Luc. 1.

IN mense autem sexto, missus est Angelus Gabriel à Deo in ciuitatem Galilææ, cui nomen Nazareth, ad virginem desponsatam viro, cui nomen erat Ioseph, de domo Dauid, ac nomen virginis Maria. Et ingressus

Angelus ad eam dixit: Aue gratiosa, Dominus tecum, benedicta tu inter mulieres. Illa vero cum vidisset, turbata est super oratione eius, & cogitabat, qualis esset salutatio? Et ait Angelus ei: Ne timeas Maria, nacta es enim gratiam apud Deum. Ecce concipies in vtero, & paries filium, & vocabis nomen eius IESVM. Is erit magnus, & Filius altissimi vocabitur. Et dabit illi Dominus Deus sedem Dauid patris ipsius, regnabitque super domum Iacob in æternum: & regni eius non erit finis. Dixit autem Maria ad Angelum: Quomodo erit istud, quandoquidem virum non cognosco? Et respondens Angelus, dixit ei: S. sanctus superueniet in te, & virtus altissimi obumbrabit tibi. Quapropter & quod nascetur sanctũ, vocabitur filius Dei. Atque ecce, Elizabeth cognata tua, & ipsa concepit filium in senectute sua, & hic mensis est sexus illi, quæ dicebatur sterilis: Quia non erit impossibile apud Deum omne verbum Dixit autem Maria: Ecce ancilla Domini, fiat mihi secundum verbum tuum. Ac discessit ab illa Angelus.

ENARRATIO TEXTVS.

HOc festum continet historiam conceptionis Iesu Christi, quæ nunciatur uirgini ab Angelo Dei. Olim enim 3960. anno ante hanc conceptionem promisit Deus Semen mulieris, quod con-

triturum erat caput serpentis, id est, quod demoliturum erat opera Diaboli, peccatum & mortem. Huius promißionis memor Deus mittit Angelum suum ad castißimam uirginem, cui annunciat, quod sit conceptura ex Spiritu sancto sine uirili semine, & paritura filium, qui sit futurus saluator mundi. Hæc summa est historiæ, cuius sunt quinq; præcipua membra, quæ sunt:

I. Descriptio Legationis.
II. Salutatio Angelica.
III. Consolatio turbatæ uirginis.
IIII. Expositio legationis.
V. Conceptionis ratio.

DE PRIMO.

In descriptione huius Legationis plures sunt obseruandæ circumstantiæ, quarum singulas seorsim considerabimus, quo aliquid doctrinæ ad nos confirmados inde hauriamus.

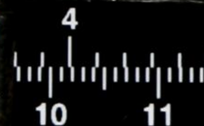
PRIMA: tempus est. In mense, ait, sexto, scilicet à conceptione Iohannis Baptistæ, qui iuxta uaticinia Prophetarum erat futurus præcursor Domini, ut pararent homines uiam regi suo aduenienti. Et fuit 20. annus, postquam sceptrum ablatum est. Nam ita à Iacob Patriarcha prædictum erat: Non auferetur sceptrum de Iuda, donec ueniat Silo, id est, mulieris Semen, quod promissum erat primis Parentibus. Hæc igitur temporis circumstantia conuincit, hunc filium uirginis uerum Meßiam esse. Nam eo tempore est natus, quo eum

eum nasciturum prædixit Spiritus Dei in Prophetis. Deinde, quantum ad diem attinet, hoc est memorandum, quod in eundem anni diem incidit mactatio Agni Phase, Conceptio Christi, & Paßio eiusdem: quo die etiam putant sancti patres, Adamum fuisse creatum: Hæc commendant nobis ueritatem promißionum diuinarum. Distulit diu Deus mittere filium post factam promißionem, sed tamen mansit uerax in suis promißis. Promisit se Filius uenturum ad iudicium, sed differt: ueniet tamen, ubi ei placitum fuerit.

SECVNDA: legatus est Angelus Gabriel. Quare? Primum, ut seruaretur diuina ordinatio. Nam ut antea Deus solitus erat mittere Angelos, qui hominibus nunciarent uoluntatem Dei: ita nunc mittitur Angelus, ut seruiat saluti hominum. Hoc enim Angelorum officium esse docet Apostolus ad Hebræos cap. 1. Deinde, quia Angelus malus primæ perditionis fuit causa, conueniebat, ut bonus Angelus reparandæ salutis primus esset nuncius. Tertio, hoc quoq; uirgini castißimæ conueniebat, ut ad eam castißimus mitteretur legatus.

TERTIA: quod hic legatus à Deo missus sit. Imperatorum & regum legati auide expetuntur, ut sciatur quid tanti principes uelint. Ecce hic summus, qui mittit, imperator, & magnus, qui mittitur, legatus. Quare merito in admirationem excitari debemus.

QVARTA: locus, ad quem mittitur, signa-

tur. Mittitur enim, in ciuitatem Galilææ, cui nomen Nazareth. Hoc ideo factum est, quia ita prædictum fuit. Deinde, Deus ostendit se quæ humilia sunt in terra respicere. Quare non est, quod quisquam se abiectum putet, propterea quod uel pauper uel abiectus sit in terra.

QVINTA: ad quam personam mittitur, nempe ad uirginem desponsatam uiro. Debuit quidem Christus à uirgine concipi, & à uirgine nasci, iuxta uaticinia Prophetarum. Quatuor enim hominum in mundum propagationes fuerunt. 1. fuit solius Adam, qui ex limo terræ formatus est. 2. fuit solius Euæ, quæ è costa Adam ædificata est. 3. fuit solius Christi, qui ex purißima uirgine natus est. 4. communis est omnium aliorum hominum, qui ex seminibus maris & fæminæ nascuntur.

Conceptus est igitur & natus ex uirgine Christus. Primum, quia si ex uiri & mulieris semine fuisset natus, in peccatis fuisset conceptus & natus. Sed decuit eum, qui uenit, ut tolleret peccatum, absq; peccato esse. Deinde, uaticinijs debuit satisfieri. Gen. 3. dictum erat, Semen mulieris conteret caput serpentis. Gen. 49. Non auferetur sceptrum de Iuda, donec ueniat Siloh, id est, eius scilicet mulieris filius. Esa. 7. Ecce, ait, uirgo prægnans pariet filium. Præterea, conueniebat ita fieri propter significationem spiritualis regenerationis, quæ non ex uoluntate carnis, neq; ex uoluntate uiri, sed ex Deo est. Vnde Augustinus: Oportebat ca-

put

put nostrum insigni miraculo secundum corpus nasci de uirgine, ut significaret sua membra secundum spiritum nascitura.

Quod autem hæc uirgo fuerit uiro desponsata, habuit etiam suas causas. Nam & hac ratione matrimonij dignitas commendatur, & consultum est pudiciciæ & famæ uirginis, imo etiam datus est custos uirgini, qui eius curam haberet.

SEXTA: quod Ioseph fuerit de domo Dauid: idq; ita conueniebat, primum propter oracula. Fuit enim prædictum, ut Christus adueniens nasceretur de prosapia Dauidica: id quod ipsis Scribis & Pharisæis ignotum erat.

DE SECVNDO.

Secundum membrum huius Euangelicæ historiæ est salutatio Angelica, quæ est: Aue gratia plena, Dominus tecum, benedicta tu in mulieribus. Hic cogitemus de Eua prima parente & sanctißima uirgine matre IESV, & obseruemus, quam diuersas uoces audiuerint. Eua audiuit: Multiplicabo ærumnas tuas. Ærumnæ autem maledictionis signa sunt ante fidem. Maria audiuit: χαῖρε, id est, gaude. Et causam addit: plena es gratia, id est, Deus te in gratiam recepit, & delegit te unam ex toto humano genere, cui singulare præstabit beneficium. Dominus est tecum, hoc est, tu habes Deum protectorem & saluatorem. Benedicta tu inter mulieres, hoc est, quemadmodum Eua erat maledicta inter mulieres,

res, imo omnes mulieres erant maledictæ propter illam: ita tu benedicta es ex dono & fauore Dei. Tibi enim tanta cōtigit felicitas, ut Seminis promißi mater sis futura. Hæc est sententia salutationis, unde facile est colligere, quam stulti sunt, qui hinc uolunt facere precationem, qua inuocant beatam uirginem contra manifestum uerbum Dei: quibus hoc dictum uolo hoc tempore: maledictus omnis, qui inuocat creaturam, & qui detorquet scripturæ uerba ad stabiliendum horrendam idolatriam, in contemtum filij Dei, in ignominiam sanctißimæ uirginis, & in sui certißimam perniciem. Quando docetur in Ecclesia de uera inuocatione, etiam ostenditur, quod inuocatio sanctorum sit cultus Diabolicus, in Ecclesiam à Diabolo inuectus.

DE TERTIO.

Audita hac insolita salutatione, turbatur, & apud se cogitat, qualisnam sit ista salutatio. Cui Angelus: Ne timeas Maria, inuenisti enim gratiam apud Deum. Vide hic quid faciat uerbum Dei. Primum terret, deinde consolatur. Ne timeas, inquit, quasi dicat: non uenio, ut tibi aliquid triste annunciem, non uenio prædicaturus iram Dei aduersus te. Nam inuenisti gratiam apud Deum. Hic habemus firmam doctrinam, quod sola gratia Dei timorem expellat. Reliqua omnia adiunctum habent timorem. Amici adiunctum timorem habent, ne nos deserant, cum maxime eis opus habeamus: sanitas timorem habet ne perdatur: diuitiæ

diuitiæ non poßidentur sine metu, nam amitti possunt, & amissæ dolorem relinquunt: potentia timet, ut quæ à superiori uincatur: sola gratia Dei timorem expellit. Qui in hac est, ipse potest & in uita & in morte libere insultare Diabolo, & omnibus eius artibus. Hæc gratia quia poßidetur fide, augetur pijs exercitijs, nobis omnibus operæprecium est cauere, ne eam nostra culpa amittamus. Ea enim amissa, nihil est reliquum præter turbationem conscientiæ & maledictionem.

DE QVARTO.

Ecce concipies in vtero & paries filium, & vocabis nomen eius Iesum. Hæc propositio legationis est, cuius sensus est: ego ex mandato Dei tibi denuncio, quod sis iam mater futura, & filium paries, quem uocabis Iesum. Hic haud dubie castissima uirgo cogitat de promisso Semine: audit sibi nomine Dei denunciari, quod sit paritura filium, quem Iesum appellare iubetur. Hoc nomen IESVS quod Saluatorem significat, intellexit opponi maledictioni & morti, in quam primi parentes ob suam transgreßionem inciderant. Hoc nomen solet fusius explicari die Circumcisionis: quare nunc ad reliqua pergo.

Hic erit (inquit) magnus. Vere magnus, utpote filius altißimi: uere magnus, qui potentem Satanam uinceret: uere magnus, qui maxima daret: uere magnus, cuius regnum æternum. Dabit illi (inquit) Dominus Deus sedē Dauid patris sui,

&

& regnabit in domo Iacob in æternum, & regni eius non erit finis. *Hanc descriptionem si obseruemus, quatuor de Christo hic dici inueniemus. Primum enim eius ueram humanitatem indicat, cum dicit illum nasciturum ex uirgine. Deinde eius diuinitatem non tacet. Dicit enim* Filius altissimi vocabitur. *Filius altißimi est eiusdem naturæ cum altißimo. Tertio, cum addit,* hic erit magnus, *significat unionem personalem. Etsi enim est Deus & homo: una tamen persona est, non duæ. Quarto loco notatur eius officium, quod sit* IESVS & REX, *qui regnabit in æternum. Quomodo de Christo dici potuit, quod esset habiturus sedem Patris sui, cum ipse dicit,* Regnum meum *non est ex hoc mundo, quemadmodum etiam euentus declarauit: & Dauidis regnum fuit politica administratio in Iudæa? Vmbram regni tenuit Dauid: hic eius filius ueritatem regni occupat. Regnum Dauidis fuit figura & umbra Christi, & ideo unum regnum dicitur utrumq;, quia illud est umbra, hoc est ueritas eiusdem regni. Deinde, mos scripturæ est, diuina externis rerum imaginibus depingere, ut nostræ infirmitati seruiat collatio.*

DE QVINTO.

Dixit aũt Maria ad Angelum: quomodo fiet istud, quoniam virum non cognosco: *quasi diceret: Quomodo possum absq; uiro grauida fieri corporaliter (ut tu dicis) cum nondum*

cognouerim uirum. Sciuit castissima uirgo ordinem diuinitus sancitum esse, ut homines conciperentur ex semine uirili & muliebri: neq; contrarium exemplum uidit aut audiuit post creationem primorum parentum. Quare hoc suæ rationis iudicium & experientiam in ordine diuinitus sancito secuta, quærit: quomodo fiet istud? quoniam uirum non cognosco, an aliquo insolito more hic fiet conceptus? Et respondens Angelus, dicit ei: Spiritus sanctus superueniet in te, & uirtus altissimi obumbrabit tibi. Ideoq; & quod nascitur ex te sanctum, vocabitur filius Dei. Hic modum conceptionis declarat Angelus, & causam conceptionis transfert à natura ad Deum naturæ opificem. Quasi diceret: Non concipies ex uirili semine, sed ex tuo semine solo nascetur tibi filius, idq; operante non natura sed gratia. Spiritus enim sanctus sua diuina uirtute faciet, ut ex tuo semine nascatur uerus homo. Hinc Augustinus: Per gratiam Dei, seu potentiam Dei, & operationem Spiritus sancti, de carne uirginis assumtum est, quod Verbo est unitum: idq; ideo; quia si ex uirili semine fuisset, cum omnibus natis in Adam immundus extitisset. Quod autem ex carne natum est, caro est, mendacium est, uanitas est, Iohan. 2. Nunc autem per Christum oportuit fieri gratiam & ueritatem. Non igitur potuit de uiro concipi, sed oportuit id fieri occulta quadam Dei uirtute: quo omnis peccati purus & sanctus,

nos quoq; purificaret & sanctificaret, futurus Patri hostia sancta & incontaminata. Deinde de Spiritu sancto conceptus est, ut sciamus, quod quicquid filius loquatur, esse ipsissimam patris uoluntatem. Est enim Spiritus sanctus amor Patris & filij substantialis. Præterea, quia Spiritus sanctus est spiritus sanctificationis & purificationis. Hic enim ex sanguine, quem purificauerat, Christi corpus ædificauit, ut esset mundum & immune ab omni peccato, ut supra quoq; dictum est. Hæ causæ fuerunt & sunt, quod non decuerit Christum nasci ex uiri semine, sed per efficaciam Spiritus sancti. Id Angelus insinuat cum dicit: ideoq; quod nascitur ex te sanctum, filius Dei vocabitur.

Etsi autem beata uirgo his uerbis Angeli fidem habuit: tamen ut sit confirmatior uirginis fides, addit ei signum quo certificatur. Et ecce, inquit, Elizabeth cognata tua, & ipsa concepit filium in senectute sua, & hic mensis est sextus illi, quæ vocatur sterilis: quasi diceret: Tu apud te ratiocinaris contra naturæ legem & ordinem diuinitus institutum fieri, ut uirgo concipias & uirgo parias: sed ego tibi aliud ostendam, quod etiam est contra naturæ ordinem, Elizabeth cognata tua est sterilis natura & ætate: natura quidem, quia tot annis uixit cum marito sine prole, adeo quod in eius ignominiam sterilis sit uocitata: ætate uero, quod iam excesserit annos pariendi, etiamsi maxime olim fuisset fæcunda. Verum hic sextus mensis est

est à quo concepit, ita Deo ordinante & uolente. Quare hoc signo te confirmes, uere futurum esse, ut tu quoq; parias.

Vide hic consuetudinem in Deo, qui nunquam nudo uerbo agit cum homine, sed semper signum aliquod externum addit, quo nostræ imbecillitati magis se accommodet, dum suam uoluntatem menti per uerbum, & sensibus per signa externa uerbi signacula offert ueluti spectandum. Sic nobis per Euangelium hodie suam patefecerat uoluntatem, quam externis signis obsignat, Baptismo & Cœna Dominica.

Verum in hoc colloquio Angeli cum uirgine obseruandum est dictum, quo ait: Non erit impossibile apud Deum vllum verbum. Hoc uerbum & hæc uox Angeli duo continet. Primum, ueritatem & certitudinem promissorum diuinorum obsignat. Deinde monet nos, ut potentiam Dei opponamus omni carnis sensui & iudicio, & statuamus Deum ueracem esse, etiamsi tota rerum machina aliud nobis persuadere moliretur, utq; dicamus cum uirgine: fiat secundum uerbum tuum: uerbo uoluntatem reuelas: potentia uoluntatem adimples, ut tibi soli sit gloria. Peccatores, deploras tuam miseriam, sed audi uerbum uoluntatis: Nolo mortem peccatoris. Item: Omnis qui inuocauerit nomen Domini saluus erit. Include in hoc uerbo & uoluntatem & potentiam Dei, cui nihil resistere potest. Quando uicinus morti tri-

staris, confugito ad Christum & audi uerbum: Beati qui in Domino moriuntur. In hoc uerbo coniunge uoluntatem & potentiam Dei, & certo statuito mortem tibi fore uiam ad beatitudinem: idq́; per Christum Iesum Dominum nostrum, cui cum Patre & Spiritu sancto sit honor, laus & gloria in secula, Amen.

IN FESTO IOHANNIS BAPTISTÆ, *Lucæ 1.*

ELizabethæ impletum est tempus pariendi & peperit filium. Et audierunt vicini & cognati eius, quod magnifice Dominus misericordia sua vsus esset erga illam, & gratulabantur ei. Et factum est in die octauo, venerunt ad circumcidendum puerum, & vocabant eum nomine patris sui Zachariam. Et respondens mater eius, dixit: Nequaquam, sed vocabitur Iohannes. Et dixerunt ad illam: Nemo est in cognatione tua, qui vocatur isto nomine. Innuebant autem patri eius, qui vellet vocari eum. Isq́; postulatis tabellis scripsit, dicens: Iohannes est nomen eius. Et admirati sunt vniuersi. Apertum est autem os eius ilico, & lingua eius, & loquebatur laudans Deum. Et peruasit timor omnes vicinos eorum, & per omnem montanã regionem Iudæis diuulgabantur omnia verba hæc, & posuerunt omnes, qui audierant,

In corde suo, dicentes : Quidnam puer hic erit? Et manus Domini erat cum illo. Et Zacharias pater eius repletus est spiritu sancto prophetauitq́, dicens : Laudandus Dominus Deus Israel, quia visitauit & fecit redemtionem populo suo. Et erexit cornu salutis nobis in domo Dauid pueri sui. Sicut locutus est per os sanctorum, qui à seculo fuerunt Prophetarum suorum: Fore vt seruaremur ab inimicis nostris, & de manu omnium qui oderunt nos. Vt vteretur misericordia erga patres nostros, ac memor esset testamenti sui sancti. Præstaretq́ iusiurandum, quod iurauit ad Abraham patrem nostrum, ac daret nobis. Vt sine timore, de manu inimicorum nostrorum liberati seruiremus ipsi cum sanctitate & iusticia coram ipso, cunctis diebus vitæ nostræ. Et tu puer Propheta altissimi vocaberis, præibis enim ante faciem Domini ad parandum vias eius. Ad dandam scientiam salutis populo ipsius, per remissionem peccatorum eius. Per viscera misericordiæ Dei nostri, quibus visitauit nos oriens ex alto. Vt illucesceret his, qui in tenebris & vmbra mortis sedebant, ad dirigendos pedes nostros in viam pacis. Puer autem crescebat, & corroborabatur spiritu: & erat in desertis, donec veniret dies, quo ostendendus erat apud Israelitas.

ENARRATIO TEXTVS.

ETsi autem prophana idolatria est inuocare sanctos, id quod à Papistis in sanctorum festis factitatum est: tamen aliquod sanctorum festa retinere est perutile, idq́; multis de causis. Prima, utile admodum est, ut cognoscatur historia Ecclesiæ: nam inde doctrinam, confirmationem & consolationem petere possumus, Secunda, dulce est cogitare beneficia Dei erga Ecclesiam, unde singularis fructus pijs accedit pectoribus. Tertia, ut gratiæ Deo agantur pro beneficijs DEI erga Ecclesiæ membra. Quarta, ut perpensis uarijs sanctorum casibus, obfirmemus animos nostros aduersus præsentes & futuros casus, quos experiri necesse est. Quinta, ut sancti sint nobis in pœnitentia, & uita, cultu, confeßione, constantia, patientia & alijs uirtutibus, quasi exemplaria, ad quæ nostram uitam formemus. Sexta, ut pijs suspirijs sanctorum expetamus consortium. Hæ & aliæ graues sunt causæ, cur sanctorum festa quædam in Ecclesia retinemus. Vtinam non abuterentur multi sanctorum festis & alijs, ad suas uoluptates & insanias: quemadmodum hoc festo præcipue multi abusi sunt in Papatu, dum in nocturnis saltationibus, amatorijs corollis, perpotationibus, ne dicam alia turpiora, hoc festum celebrarunt, quo non Deo, eius Angelis, & sanctis placuerunt, Sed Satanæ seruierunt in contumeliam Dei, Angelorum & sanctorum. Hæc sint breuiter dicta de festis sanctorum, & eorum

recto

recto usu: de hoc festo unum tantum locum tractabo, nempe historiam Iohannis, unde aliquot admonitiones extruam.

DE HISTORIA IOHANNIS BAPTISTÆ.

IN Historia Iohannis Baptistæ hæ perpendantur circumstantiæ: Parentes, conceptio, natiuitas, educatio, uocatio, officium, de Iohanne testimonium Christi, mors, & ea, quæ circa mortem & post mortem contigerunt.

Parentes Baptistæ fuerunt Zacharias sacerdos uir sanctus, & inculpatæ uitæ, & Elizabeth mater fuit, ut ætate prouecta: ita pietate eximia. De utrisq; ita testatur Euangelista Lucas cap. 2. Erant iusti ambo coram Deo, incedentes in omnibus mandatis & iustificationibus Domini irreprehensibiles, & non erat illis filius, eo quod esset Elizabeth sterilis, & ambo processissent in diebus suis. Hæc descriptio continet, qua fuerint pietate parentes Iohannis, qua uixerint innocentia, & quod iam senium adepti solatio senectutis destituti fuerint, eo quod Elizabeth sterilis fuerit, non solum natura, dum adhuc iuuencula erat: uerumetiam ætate, cum iam anus esset facta. Verum contra naturæ cursum & sterilitatis incommodum tandem consequuntur, quod magno desiderio à Deo petiuerant. Hæc proinde circumstantia de parentibus Iohannis multa docet. 1. quod preces piorum tandem exaudiantur. 2. quod ab officio non sit disceden-

dum, propterea quod diutius differri postulata uidentur. Est enim pulsandum, donec nobis gratiæ ostium aperiatur. 3. quod afflicti in fide manentes & innocentiam tuentes, tandem consolationem consequantur. 4. quod qui matrimonio sunt copulati, debeant in timore Dei uiuere, & irreprehensibiles esse. 5. quod ministri uerbi & ipsorum uxores debeant alijs prælucere in omni genere uirtutum. Vt enim Zacharias maritus officij dignitatem ornauit sanctitate uitæ: ita Elizabeth uxor sanctam uitam & inculpatam degit. Sciuerunt enim se in eum dignitatis locum euectos esse, unde ipsorum uita alijs magis conspiceretur. Vtinam non essent multi, qui Zachariam prædicant & non Zachariam uiuunt: uerum hi suum inuenient iudicium.

SECVNDA circumstantia est conceptionis, in qua plura sunt consideranda. Nam primum conceptio Zachariæ patri fungenti suo officio in Templo prædicitur ab Angelo: quod cum non credit senex effœtus, mutus efficitur in pœnam suæ incredulitatis: Hic primum se offert officium sanctorum Angelorum, qui sunt nuncij Dei, & ministri Ecclesiæ Dei, ut eam defendant, & seruiant iuxta Dei uoluntatem: Sed de Angelis dicenda sunt plura die Michaelis. Deinde, hic obseruetur, quod Deus soleat exaudire eos, qui officio suo rite fungentes ex fide inuocant. Qui enim officio commisso non recte, quantum potest, fungitur, fide uacuus est, & orare nequit. Quare nos Zachariæ exemplum

plum sequentes, & rite fungamur nostro munere, & ardenter Deum inuocemus, ut nostris necessitatibus succurrat. Est enim suarum promissionum memor. Præterea hic docemur, quod Dei actio, & consilium non impediatur, impedimentis naturæ. Etsi enim Zacharias erat effœtus: Elizabeth sterilis & natura & ætate: Dei tamen consilium procedit, & Elizabeth concipit iuxta decretum Dei. Hinc regulam generalem extruamus, uidelicet quod nihil decretum & consilium Dei impedire possit. Decreuit mortuos excitare, sed naturæ hoc uidetur fieri non posse. Cui hic magis credendum, naturæ ne an uoci Dei? Deo reddatur ueritatis laus, & certo statuamus, quod qui omnipotens est, ueritas & uerissima omnipotentia, uelit & possit præstare quicquid decreuit. Concipit ergo sterilis, & effœtus senex fit Pater aduersante natura, sed mandante naturæ autore, quem puer in utero matris agnouit, quando adueniente Maria post conceptionem ad uocem Angeli, in utero exaltauit in testimonium, quod DEVS recipiat infantes, & uelit ab eis coli, iuxta Psalmum: Ex ore infantium & lactentum perfecisti tibi laudem. Verum de hac re plura dicenda sunt die Visitationis beatæ uirginis.

TERTIA circumstantia est natiuitatis, de qua in hunc modum Lucas: Vocabis, inquit Angelus ad Zachariam, nomen eius Iohannem, & erit gaudium tibi & exultatio, & multi in

natiuitate eius gaudebunt:& cum natus esset Iohannes, vicini quod acciderat Elizabeth audientes, prædicarunt misericordiam Dei & congratulati sunt Elizabetæ. *Hæc circumstantia admonet nos gratitudinis ergà* Deum *pro acceptis beneficijs: admonet nos congratulationis, ut congratulemur illis, quibus* Deus *benefacit: admonet nos officij piorum parentum, ut nostros infantes* Deo *commendemus: admonet nos gaudij, quod ex benedictione* Domini *percipimus, & illud ad* Dei *gloriam referamus.*

QVARTA *circumstantia est educationis Iohannis, de qua* Euangelista: Puer crescebat & confortabatur spiritu,& erat in deserto, vsq; in diem ostensionis suæ ad Israel. *Et cum in deserto esse, ut narrat* Matthæus, *habebat uestimentum, de pilis* Camelorum, *& zonam pelliceam circa lumbos suos. Esca autem eius erant locustæ & mel siluestre.* H*æc est educationis satis asperæ descriptio. Quia enim arduum erat futurum ipsius officium, non in delicijs erat educandus, sed potius erat assuefaciendus laboribus ab initio. Nam, ut ille inquit, à teneris assuescere multum est.*

Sed quid nos hinc discemus? Monasticen ne? *nequaquam. Quidnam igitur? tria hinc discere debemus: sobrietatem, obedientiam erga* Deum, *& assuefactionem. Sobrietas enim & continentia hoc* Iohannis *exemplo non solum futuris ministris uerbi, uerumetiam omnibus* Christianis *commendatur.*

Deinde

Deinde, obedientia erga Deum in nostra uocatione commendatur nobis. Non enim putandum est, quod Iohannes hoc opus & uiuendi genus elegerit, tanquam sanctius esset in deserto uiuere, quam in theatro hominum: sed uocationi obtemperandum putauit. Assuefactio præterea commendatur nobis hoc exemplo, ut durioribus assueti, non frangamur laborum mole, si quando duriora ferenda sunt. Delicate educati effœminati redduntur, ut ad nihil præclare agendum sint idonei, quemadmodum experientia in multis docet. Zona pellicea circa lumbos eius, symbolum erat certaminis, quod illi futurum erat in officio suo cum Scribis, Pharisæis, Herode & alijs regni Christi hostibus.

QVINTA circumstantia est uocationis Iohannis. De hac circumstantia ita scribit Lucas: Factum est uerbum Domini super Iohannem Zachariæ filium. Hoc uerbum fuit uocationis, qua diuinitus uocatus est ad ministerium. Hic nobis commendatur modestia, ut exemplo Iohannis expectemus uocantis uocem, siue Dei sine medijs, quod olim sæpius fiebat: qua ratione sunt uocati Prophetæ, Apostoli, & alij interdum: siue Dei per media, hoc est, per homines, penes quos ius est uocandi ad aliquod ministerium in Republica siue Ecclesia. Contra hoc modestiæ exemplum peccant curiosi, qui sine uocatione rumpunt in officia, per fenestras potius & tectum, quam per ostium. Huiusmodi sunt, qui uel per amicos, uel per munerum

largitionem aucupantur officia Ecclesiastica, idq; non ut Deo seruiant, & Ecclesiam ædificent, sed ut suo uentri consulant, quæ res non bene cedere solet.

SEXTA circumstantia est officij, de qua Lucas hoc modo: Et uenit in omnem regionem Iordani finitimam, prædicans baptismum pœnitentiæ in remißionem peccatorum, sicuti scriptum est in libro Esaiæ: Vox clamantis in deserto, Parate uiam Domini, & rectas facite semitas eius &c. Habemus officium Iohannis, uidelicet ut baptizet & prædicet pœnitentiam, ut paret uiam Domino, ut Christum Dominum monstret.

Quia autem primus Dei minister fuit, qui baptizauit ex mandato Dei, Baptista dictus est: quia prædicauit pœnitentiam, Propheta est dictus: quia Christum monstrat, Elias est uocatus, ut spiritu Eliæ ueniens Domino uiam pararet: In huius officio multæ uirtutes lucent: ut constantia, fortitudo, confeßio, crux, defensio ueritatis, ardor & studium propagandi Regni Christi. Herodem non timuit, Pharisæos non est reueritus, sed officium constantißime tuebatur usq; ad mortem.

SEPTIMA circumstantia est testimonij Christi de Iohanne. De hac circumstantia scribitur Matthæi 11. ubi Iohannes coniectus in uincula mittit duos discipulos ad Iesum, ut quærerent, num is sit, qui uenturus sit, an alius sit expectandus. Verum post responsum Christi, subijcitur testimonium Christi de Iohanne. Quid existis, inquit, in desertum

tum uideret? num arundinem? uerum quia hic Christi præconium de Iohanne declaratum est tertia Dominici Aduentus, nolo de ea plura dicere.

OCTAVA circumstantia est de morte Iohannis, & de ijs quæ circa mortem & post mortem contigerunt. In morte: occasio, causa, mortis genus & exemplum Iohannis.

Occasio fuit hæc: Herodes accepit fratris sui uxorem, qua usus est ut sua. Hoc quia Iohannes uidit esse contra Legem Dei, & naturæ honestatem, dicit Herodi: Non licet tibi habere uxorem fratris tui: quod cum ægre tulisset Herodes, mittit Iohannem in carcerem. Herodes ante hoc Iohannis factum amabat Iohannem: Habuit illum pro Propheta Dei: usus est interdum eius consilio: sed postquam à Iohanne taxari cœpit ipsius incestus & impura uita, ex amico fit inimicus Herodes: Iohannes in carcerem tanquam maleficus conijcitur. Huius Herodis exemplum multi hodie imitantur. Complectuntur ueros Dei seruos, donec non offendant, donec uicia non carpant: sed mox ubi morbum indicauerint, ut phrenetici in medicos manus inijciunt.

Causa mortis fuit iuramentum Herodis. Nam cum Herodes in conuiuio uidisset filiam Herodiadis saltantem, adeo placuit Herodi puellæ saltatio, quod iurarit se daturum quicquid peteret etiam ad dimidium regni. Puella hoc audito, currit ad matrem, interrogat quid petat. Mater, quæ Iohannem odio prosequebatur propter reprehensam eius libidinem,

dinem, iubet ut petat caput Iohannis Baptiſtæ, quod & impetrat. Nam mox miſſo carnifice obtruncatur Iohannes, & caput illius puellæ traditur. Habemus cauſam mortis Iohannis & mortis genus. Ecce hic ad puellulæ petitionem iugulatur maximus ille heros, quo non fuit inter natos mulierum maior, iuxta Chriſti teſtimonium. Hæc ſane ſors eſt Eccleſiæ. Hic uidemus Chriſti regnum ſanguine parari & ſanguine ſeruari.

Exemplum hoc Iohannis omnibus ſinceris Chriſti miniſtris imitandum eſt, ut uidelicet eligant potius mortem, quam ut ad peccata hominum conniueant: certi quod is, qui Iohannis ſanguinem tanquã oblationem gratiſsimam ſuſcepit, etiam ſui curam in medijs flammis ſit habiturus: cui ſit honor, laus, confeſsio & gloria in ſecula ſeculorum, Amen.

IN FESTO VISITATIONIS MARIÆ, Lucæ 1.

EXurgens autem Maria in diebus his, abijt in montana cum feſtinatione, in ciuitatem Iuda, & intrauit in domum Zachariæ, ac ſalutauit Elizabeth. Et factum eſt, vt audiuit ſalutationem Marię Elizabeth, ſalijt infans in vtero eius. Et repleta eſt Spiritu ſancto Elizabeth, exclamauitq; voce magna, & dixit: Benedicta tu inter mulieres, & benedictus fructus ventris tui. Et vnde hoc mihi, vt veniat

niat

niat mater Domini mei ad me? Ecce enim, vt facta eſt vox ſalutationis tuæ in auribus meis, exultauit præ gaudio infans in vtero meo. Et beata quæ credidiſti, quoniam perficientur ea, quæ dicta ſunt tibi à Domino. Et ait Maria: Magnificat anima mea Dominum. Et exultauit ſpiritus meus, in Deo ſeruatore meo. Quia reſpexit ad humilitatem ancillæ ſuæ, ecce enim ex hoc beatam me dicent omnes generationes. Quia fecit mihi magnifica qui potens eſt, & ſanctum nomen eins: Et miſericordia eius in progeniem & progeniem, timentibus eum. Præſtitit robur per brachium ſuum, diſperſit ſuperbos cogitatione cor

dis

dis ipſorum. Detraxit potentes de ſedibus, & erexit humiles. Eſurientes impleuit bonis & diuites dimiſit inanes. Suſcepit Iſrael puerum ſuum, vt memor eſſet miſericordiæ. Sicut locutus eſt ad patres noſtros, nimirum Abraham, & ſemini eius in æuum. Manſit autem Maria cum illa circiter menſes tres, & reuerſa eſt in domum ſuam.

ENARRATIO TEXTVS.

CVR *feſta de ſanctis inſtituta ſint in Eccleſia cum alias, tum ipſo die Iohannis Baptiſtæ dictum eſt. Summa autem eo redit, ut habeamus exempla pœnitentiæ, & miſericordiæ Dei, ſeu ut explicatius dicam. Primum, ut cum illis lapſis non deſperemus de uenia, ſed aſpiremus ad gratiam, ſeriam pœnitentiam peccatorum exemplo ſanctorum agentes. Deinde, ut fidem illorum imitemur: quemadmodum Paulus monet, Abrahami fidem nobis commendans: Rom: 4. Tum, ut mores ſanctorum exprimere conemur honeſte, pie, & iuſte uiuentes, & abnegantes omnem impietatem & mundanas concupiſcentias, ut Paulus ad Titum docet.*

In hunc uſum & hoc feſtum inſtitutum eſſe cogitemus, non ut ſanctam uirginem inuocemus, quod impia eſt idolatria, ſed ut habeamus, quo & animum noſtrum, & uitam informemus ad pietatem & uirtutem exemplo huius, caſtiſsimæ uirginis.

Summa

Summa autem huius Historiæ est, quod Maria uirgo, postquam & se cognouit ex Spiritu sancto concepisse, & sciuit Elizabetham cognatam iam in sua senectute prægnantem esse, proficiscitur ad suam cognatam Elizabeth, eam salutat, atq; ita colloquuntur de eo quod acciderat, & se mutuo confirmant. Quo facto, Maria, ut suæ gratitudinis erga Deum signum ederet, Psalmum componit, & canit in laudem Dei. Loci duo.

I. *Historia uisitationis.*

II. *Canticum uirginis.*

DE PRIMO.

In Historia uisitationis quatuor præcipuæ sunt spectandæ circumstantiæ, quæ sunt:

1. *Mutuum officium uirginis & Elizabethæ.*
2. *Salutatio uirginis.*
3. *Elizabethæ testimonium de fide uirginis.*
4. *Miraculum infantis in utero matri gestientis.*

Prima Circumstantia.

Exurgens Maria in diebus illis, abijt in montana cum festinatione in ciuitatem Iuda, & intrauit in domum Zachariæ. *Beata uirgo fructum suæ fidei pulcherrimum edit, nempe caritatis erga proximum. Illa enim cum iuuencula esset, anum Elizabetham non contemnit, sed cum festinatione accedit, ut eam iuuet & consoletur, sic cogitans: Ecce cognata mea est senio confecta: præterea etiam, quod natura denegatum*

fuit,

fuit, miraculo est fœcunda facta, eget proinde mea opera: uolo itaq; ad eam proficisci, ut mutuis nos consolemur colloquijs, & ut ei ministrem.

Hinc iuuenculæ Matronæ discant, quomodo eas affectas esse erga grandæuas deceat. Maria etsi maioribus donis erat ornata, quam nulla fœminarum in mundo fuit: non tamen inde superbit: non cogitat, egóne tantis donis ornata seruirem isti anui? sed potius, quod quo maior sit, & præstantiorib. donis pollens, eo magis ad seruiendum alijs sit obnoxia. Ioseph tametsi somniauit solem & Lunam & undecim stellas se adorare, quo somno significabatur, quod parentes ipsius & fratres aliquando ipsum essent ut Dominum ueneraturi: non tamen inde superbit, sed seni parenti seruit, & est obediens iuxta regulam Syracidæ: Quanto maior es, eo magis te ipse humilia in omnibus, & coram Deo inuenies gratiam: congregationi pauperum affabilem te facito, & seniori humilia animam tuam. Qui iuxta hanc regulam & Mariæ exemplum uitam instituit, uberrimum reportabit fructum. Primum enim inueniet gratiam apud Deum: nam ut Deus superbis resistit: ita humilibus dat gratiam. Deinde, inueniet gratiam apud homines. Vt enim omnes oderunt superbos, ita humiles & affabiles amore prosequuntur. Præterea, meretur ut ipse senex effectus honoretur à iunioribus. Vt enim iustum iudicium Dei est, ut qui iuuenis senes contemsit, ipse senex contemtibilis fiat: ita iusticia Dei est, ut qui iu-

uenis reueritus est senes, & eos in honore habuit, senex honoretur & ametur à iuuenibus.

Discant & hinc uirgines nostræ, non circumcursitare per alienas domos, non ocio indulgere, sed cum festinatione pie & modeste res suas agere: nisi potius placuerit ipsis Dinæ imitari exemplum, quæ ignominiam domum secum tulit, quam beatæ uirginis, quæ decus & perpetuum honestatis testimonium secum reportauit. Olim nullus thesaurus pudentia uirginibus erat carior: at nunc & uestibus & gestibus omnem impudicitiam produnt multæ, quarum pleræq; iustas suæ impudicitiæ pœnas luunt.

Secunda Circumstantia.

Secunda circumstantia est salutationis. Nam ingressa domum uirgo mox salutat Elizabetham. Salutatio amica humanitatis, humilitatis, & beneuolentiæ est testimonium. Salutandi forma apud Iudæos usitata fuit: Pax tibi: et pax huic domui, quæ salutandi forma de multis rebus nos admonet. Primum enim hæc salutandi ratio est confeßio, qua omnem pacem, omnem fortunam, adeoq; omnia prospera à Deo esse confitemur. Secundo est petitio. Qui enim sincero corde dicit: Pax tibi, perinde est, ac si diceret: te Pater cœlestis oro, ut huic tuam largiare pacem: hunc tua protectione munias aduersus Satanam Ecclesiæ tuæ hostem implacabilem. Tertio, salutatio est adhortatio, qua hortamur quem salutamus, ut Deum inuocet, ut se, suam domum, liberos

&c. tueatur. Quarto, salutatio & pacis precatio est significatio quædam, quod hostes habeamus, qui nobis perpetuo struunt insidias: unde monemur, ne stertamus, sed uigilemus, ne incautos nos opprimant. Quinto, pia salutatio est gratiarum actio. Nam cum precamur alijs à Deo pacem, publice agnoscimus Deum esse autorem pacis, quem hac confeßione prædicamus. Discamus ergo ab hac uirgine mutuis salutationibus nos inuicem excipere.

Tertia Circumstantia.

Tertia circumstantia est testimonium Elizabethæ de fide uirginis. Et repleta est S. sancto Elizabeth, & exclamauit voce magna ac dixit: Benedicta tu inter mulieres, & benedictus fructus ventris tui &c. Beata es quæ credidisti, quoniam perficientur ea, quæ dicta sunt tibi à Domino. Elizabeth impletur S. sancto, à quo certificatur de conceptione uirginis. Nam cum contra naturam sit uirginem gestare uterum, oportuit autorem naturæ doctorem esse gratiæ & doni quod contigit præter naturam. Deinde ut edocta erat à Spiritu sancto, fidem uirginis prædicat, cum ait: Beata es quæ credidisti: quæ breuis sententia plura docet. Primum enim inquit, omnes esse miseros qui sunt sine fide. Deinde docet, quod credentibus contingat beatitudo uera, quæ est in Christo Iesu beatitudinis fonte uberrimo. Tertio, indicat quis sit fructus fidei, cum ait: Quoniam perficientur ea, quæ dicta sunt tibi à Domi-

nō, quasi dicat: Etiamsi omnium hominum experientia reclamat, etiamsi natura negat, etiamsi ratio contra statuit: tamen perficietur quod tibi à Domino dictum est, uidelicet quod uirgo paries Filium iuxta Dei uerbum. Hinc discamus & nos, quæ sit ueræ fidei indoles, & exemplo uirginis uerbo Dei adhibeamus fidem, etiamsi tota rerum natura contrarium polliceri uideatur.

Quarta Circumstantia.

Ad salutationem uirginis exultat puer in utero matris: & gestu quodam adesse significat in utero uirginis Meßiam. Hoc sane magnum miraculum fuit, quod puer nondum in mundum editus, naturæ reparatorem agnouerit. Quo miraculo & fides Elizabeth ac Mariæ confirmatur, & bonitas Dei erga infantes declaratur, qui olim promisit Abrahamo, quod uellet ipsius Deus esse, & seminis eius in sempiternum: in cuius promißionis certitudinem legem sanxit, ut infans octo dierum circumcideretur: quæ promißio, cum ad nos pertineat, impie & impudenter faciunt Anabaptistæ, qui nolunt Christianorum infantes baptizari, hoc est, nolunt eos obsignatione gaudere, qui gratiæ cœlestis iuxta promißionem sunt hæredes. Anabaptistæ ita aiunt: Qui audit & credit baptizandus est: Infans uero non audit nec credere potest: Quare nullo pacto est baptizandus. Sed falluntur miseri. Sic potius deberent colligere: Infantes Christianorum habent promißionem; igitur hæc promißio est

ipsis baptismo obsignanda, sicut infantibus Iudæorum obsignata fuit circumcisione. Promißionis uerbum offert gratiam: Promißionis Sacramentum obsignat gratiam & symbolo docet: quemadmodum die Cœnæ Dominicæ dictum est. Proponamus igitur nobis Iohannem, qui in utero matris plenus Spiritu sancto hæres est gratiæ communis omnibus infantibus, qui habent promißionem.

Sed dicunt: hoc erat miraculum. Fateor fuisse miraculum, & sane magnum miraculum, sicuti omnia opera Dei in Ecclesia sunt miracula. Verum hoc adeo, quod hoc ipsum miraculum docet nos, quod pueri poßint esse capaces Spiritus sancti. Si sunt capaces Spiritus sancti: si sunt filij Abrahæ: si sunt secundum promißionem hæredes: si Christus eos recipi mandat: cur non baptizandi? Præsertim cum baptismus istarum rerum sit quædā obsignatio.

DE SECVNDO.

Maria audita oratione Elizabethæ de beneficio sibi facto, uidelicet quod esset Mater Meßiæ futura, sui animi gratitudinem erga Deum declarat, quem celebrat in hoc Psalmo, cum propter ingens illud beneficium, quod sibi contingit, tum propter misericordiam, potentiam & ueritatem, quæ exercet erga homines, dum timentes se misericordia in gratiam recepit, contumaces iuste punit, & quod olim promisit Patribus, iam tandem uere complet. Vsus huius Psalmi est, ut cognita misericordia Dei credamus: ut cognita potentia timeamus: cogni-

ta ue-

ta ueritate ſperemus, ac expectemus cum patientia, quæ Deus nobis ex gratia promiſit. Miſericordiam opponamus peccato: potentiam tyrannidi diaboli: ueritatem tentationibus omnibus, quas caro uel Satan ſuggerit. Atq; his de cauſis Eccleſia uetus ordinauit, ut quotidie in cœtu piorum caneretur hoc uirgineum carmen. Nunc ſingulos uerſus breuiter explicemus.

1. Magnificat anima mea Dominum.
2. Et exultat ſpiritus meus, ſuper Deo ſaluatore meo.
3. Quia reſpexit me humilem ancillam. ecce enim ex hoc beatam me dicent omnes generationes.

Hoc eſt: Ego *magnifice* Deum *prædico, & tota gaudio perfundor, idq; ſuper* Deo *ſaluatore meo. Is enim meum gaudium, qui mihi tantam præſtitit ſalutem.* Is *reſpexit & gratuito fauore complexus eſt me humilem & uilem ancillam, quæ iam ſpreta, uilis, inſtar uilium ſeruulorum uixi: atq; ita reſpexit, ut non poſthac uilem & contemtam, ut antea, ſed beatam me prædicent omnes ætates: cui tanta gratia facta eſt, ut ſim mater futura* Meßiæ, *qui Saluator eſt meus & omnium in ſe credentium.*

Ex Mariæ *exemplo hoc diſcamus. 1. agnoſcere noſtram uilitatem, & proſternere nos coram* Deo *in uera pœnitentia. 2. agnoſcere beneficia* Dei *erga nos. 3. prædicare* Deum *ob ſua beneficia. 4. alios ad gratitudinem noſtro inuitare exemplo.*

4. Quia magnifice mecum egit potens il-
le, cuius sanctum est nomen.

Nulla hic iactat merita pudica uirgo, nihil suis tribuit uiribus, sed omnia accepta fert Deo, qui solus potens est, & cuius solius nomen sanctum existit, ut quod summam mereatur reuerentiam. Deus enim quoties nominatur, debet ob sanctitatem prædicari, quæ relucet in omnibus operibus eius, in ingenti misericordia, in iusto iudicio, in potentia & ueritate, quemadmodum particulatim uirgo in suo exponit Psalmo:

5. Et cuius misericordia in omnes ætates
parata est timentibus ipsum.

Hic uersus tria docet. Primum quod Deus sit misericors. Secundum, quam late se extendat Dei misericordia. Tertium, quibus illa infinita contingat misericordia. De Dei misericordia multa sunt illustria dicta & exempla. Ero (inquit) Deus tuus & seminis tui usq; in seculum. Item: Ego sum Deus faciens misericordiam. Et apud Esaiam: Ego adsum, quia misericors sum Dominus Deus tuus. Et Syracides: Pius & misericors est Deus, & remittet in die tribulationis peccata. Hinc Paulus Deum uocat Patrem misericordiarum, inquiens: Benedictus Deus & Pater Domini nostri Iesu Christi, Pater misericordiarum, qui consolatur nos in omni tribulatione nostra. Exempla huius declaratæ misericordiæ sunt plurima, quorum summum est, quod Filium suum unigenitum dederit, ut saluetur

mundus

mundus per ipsum. Huc illud: Sic Deus dilexit mundum, ut Filium suum unigenitum daret, ut omnis qui credit in illum non pereat, sed habeat uitam æternam. Imagines huius misericordiæ sunt, filius prodigus, Samaritanus, ouis perdita.

Quam late se extendit hæc Dei misericordia? Respondet Virgo: In progenies progeniorum, hoc est, in omnes ætates, in omnes nationes, iuxta illud: Misericordia Dei plena est terra. Huc illud Psalmi: misericordia Domini à seculo usq; ad seculum. Iusticia Dei Adam miseriæ subiectus est cum tota sua posteritate. Misericordia Dei Adam gratiæ particeps factus cum sua posteritate, modo illi sua culpa non accersiuerint sibi iudicium. Huc illud Esaiæ: Dedi te in lucem gentium, ut salus sis mea usq; ad extremum terræ. Et Simeon: Lumen quod parasti omnibus populis.

Quibus contingit ista Misericordia? Respondet Maria: timentibus eum. Hoc ipsum Dauid hisce attestatur uerbis: Misericordia Domini à seculo usq; in seculum super timentes eum. Et rursus: Prope timentes eum salutare ipsius. Vbi ergo timor Dei uerus, illic & misericordia Dei locum habet.

Sed quis est iste timor Dei? Est uera pietas & religio, qua sunt præditi, qui in Christum firma recumbunt fiducia. Est autem hic diligenter obseruandum inter causam misericordiæ, & qualitatem eorum quibus contingit. Causa nulla est præ-

ter εὐδοκίαν paternam in dilecto, ſicuti ipſe ait: Hic eſt Filius meus, per quem placatus ſum. Qualitas eorum, quibus miſericordia contingit, non eſt meritum, ſed nota filiorum Dei, qui fide ſunt effecti filij, iuxta illud: Dedit poteſtatem, ut fierent filij Dei, quotquot credunt in nomine eius. Fide ſola naſcimur filij Dei, ſed filij Dei effecti debemus, ut filios Dei decet, in omni pietate & innocentia, & alijs uirtutibus uiuere, quas beata Virgo hic timoris uocabulo complectitur.

6. Fecit potentiam in brachio ſuo, diſperſit ſuperbos mente cordis ſui.

7. Depoſuit potentes de ſede, & exaltauit humiles.

8. Eſurientes impleuit bonis, & diuites dimiſit inanes.

Prædicat iudicium Dei in ſuperbos, & miſericordiam in humiles. Exempla infinita præbet ſacra hiſtoria & quotidiana experientia.

9. Suſcepit Iſrael puerum ſuum memor miſericordiæ ſuæ.

10. Sicuti locutus eſt Patribus noſtris, Abrahamo & ſemini eius in æternum.

Hoc eſt: Promißionem miſericordiæ compleuit Deus miſſo Filio. Eſt igitur uerax & ob ueritatem celebrandus: cui ſit laus, confeßio, & gloria miſericordiæ, potentiæ, iuſticiæ, ueritatis in ſecula ſeculorum, Amen.

IN

IN FESTO MICHAELIS, EVANGELIVM

Matth. 17.

IN illo tempore, acceſſerunt diſcipuli ad Ieſum, dicentes: Quis eſt maximus in regno cœlorum? Et accerſitum ad ſe puerum, Ieſus ſtatuit in medio illorum, & dixit: Amen dico vobis, Niſi conuerſi fueritis, & efficiamini ſicut pueri, non ingrediemini in regnum cœlorum. Quiſquis igitur demiſerit ſemetipſum, ſicut eſt puer iſte, hic eſt ille maximus in regno cœlorum. Et qui receperit puellulum talem in nomine meo, me recipit. Qui

autem offenderit vnum de pusillis istis, qui in me credunt, expedit ei, vt suspendatur mola asinaria in collum eius, ac demergatur in profundum maris. Væ mundo ab offendiculis. Necesse est enim vt veniant offendicula, veruntamen væ homini, per quem offendiculum venit. Quod si manus tua, vel pes tuus obstaculo est tibi, abscinde eum, & projce abs te: Bonum est tibi ad vitam ingredi claudum aut mutilum, potius quam duas manus, vel duos pedes habentem, mitti in ignem ęternum. Et si oculus tuus offendit te, erue eum, et projce abs te: Bonum est tibi, vt luscus intres in vitam potius, quam vt duos oculos habens, mittaris in gehennam ignis. Videte ne contemnatis vnum ex pusillis. Dico enim vobis, quod Angeli eorũ in cœlis, semper vident faciem patris mei, qui in cœlis est. Venit enim filius hominis seruare quod perierat.

ENARRATIO TEXTVS.

HOC festum in Ecclesia ideo ordinatum & receptum est, ut discamus beneficia Dei erga nos, qui dederit nobis Angelos custodes. Quare de Angelis potißimum hoc die docenda est Ecclesia. Verum, quia Euangelica lectio, quæ hodie tractari solet, continet singulares doctrinas: uolo primum textum Euangelij explicare. Deinde nonnulla de Angelis dicere.

Occa-

Occasionem huic Euangelicæ lectioni præbuit arrogantia discipulorum Christi, qui postquam Christus sui abitus mentionem fecisset, contendunt de primatu, quos Christus ab errore reuocat, & statuit puerum in medio eorum, dicens: Nisi fueritis sicut pueri, non intrabitis in regnum cœlorum. Dehortatur præterea à scandalo, & commendat nobis pueros, ut eos in Ecclesiam recipiamus, scientes talium esse regnum cœlorum. Loci quatuor.

I. Disputatio Apostolorum de primatu & eorum reprehensio.

II. Admonitio de cauendo scandalo.

III. Mandatum Christi de recipiendis pueris.

IIII. Angelorum natura & officium.

DE PRIMO.

Discipuli accedunt Iesum dicentes: Quisnam maximus est in regno cœlorum? Hic primum obseruanda occurrit cæcitas discipulorum Christi, non intelligentium adhuc, qualenam sit Christi regnum. Somniabant fore ciuilem administrationem, in qua Christus, ut summus Monarcha, Discipuli uero ipsius sub eo, tanquam duces, dominarentur toti terrarum orbi: ideo quærunt, quisnam illorum sit futurus summus, & à Christo proximus. Adeo stupenda cæcitas eorum mentes fascinauerat.

Deinde licet hic uidere uirus diaboli, quod fuit etiam efficax in illis Dei organis, nempe discipulis Christi, qui erant destinati Apostoli & legati re-

gis

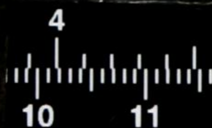
gis Christi in spirituali eius regno. Quid facit? te-terrimo uicio superbiæ eos commaculat, adeo ut iam de primatu disputent, hoc est, quisnam eorum sit aliorum futurus Dominus.

Quid Christus facit ad hanc discipulorum suorum stultam arrogantiam? Potuit sane iuste eos reijcere, ut superbos & minime idoneos, qui suo spirituali regno administrando præficerentur: hoc tamen non facit, sed eos paterne admonet, & ut corrigit errorem: ita superbiæ uicium seuere taxat. Ita enim ait: Et cum aduocasset puerulum Iesus, statuit eum in medio eorum, & dixit: Amen dico vobis, nisi conuersi fueritis & fiatis vt puerulí, nequaquam ingrediemini in regnum cœlorum. Hic exemplo & doctrina docet, quales uelit habere administratores sui regni. Vult æqualitatem, quantum quidem ad animorum affectionem attinet: non uult, ut unus alterum tanquã ex alto despiciat: sed ut amanter sint erga se inuicem affecti, mutuis se prosequentes officijs: non uult ut more gentium alij alijs superbe dominentur in spirituali suo regno. Nam de regnis politicis alia ratio est. Deinde, hic facit discrimen inter suum regnum & imperia mundana. Qui summus est in regnis mundi, is ab omnibus uult coli & ministrari. Contra, qui uult hic summus esse, debet omnium esse minister, non uerbis, ut Papa, sed reuera, ut Paulus, Petrus, Apostoli, & alij sinceri Euangelij præcones. Ita maximus in Ecclesia Christi est, qui maxime

xime ſeruit, minimus uero qui minime dominantur. Vt autem Chriſtus ſuos diſcipulos ab iſta arrogantia reuocet, addit ſeueriſsimam comminationem dicens: Niſi fiatis vt pueruli, non ingrediemini regnum cœlorum. Sed quid eſt quod uelit Dominus ſuos diſcipulos eſſe ſimiles puerulis? an non Paulus ſecus docere uidetur, cum Corinthijs in hunc modũ ſcribat: ne ſimus pueri ſenſibus? Chriſtus uult nos eſſe pueris ſimiles: Paulus uult nos eſſe pueris diſsimiles. Vtrumq; uerum eſt: Debemus eſſe pueris ſimiles, & rurſus debemus eſſe pueris diſsimiles.

Pueris ſimiles eſſe debemus, primum uera humilitate & abnegatione noſtri ipſorum, ſicuti Dominus ait: Quiſquis dimiſerit ſeipſum, ſicuti eſt puerulus iſte. Eſt igitur omnis ſuperbia deponenda illi, qui uult Chriſti diſcipulus eſſe. Huc illud Chriſti: Qui uult me ſequi, abneget ſemetipſum, hoc eſt, qui uult meus diſcipulus eſſe, humiliter de ſe ſentiat, nihil ſibi arroganter tribuat. Deinde, pueris ſimiles erimus in meritorum ratione. Vt enim pueri non poſſunt aduerſus parentes de ſuis gloriari meritis: Ita nec diſcipuli Chriſti coram Domino ulla merita iactare debent, ſed fateantur ſe infantes, qui ſine paterna cura nihil poſſent. Tertio ſimiles erimus pueris affectu. Quemadmodum enim pueri ſe totos paternæ curæ committunt: ita diſcipuli Chriſti ſe totos in Chriſti fidem conijciant, ab eo omnia ſalutaria expectantes. Quarto, ſimiles erimus pueris obediendi ſtudio.

Pueri

Pueri boni non disputant, quale sit quod mandat pater: sed quid, & eius uoluntatem agendi regulam sequuntur, sicuti Abraham fecit, qui ad mandatum Dei paratus erat ad mactandum filium unigenitum. Non cogitauit Abraham: quid hoc opus Deo proderit? mors filij mei mihi molestißima quidem est, & Deo nihil confert. Sed hoc potius, Tu mi Deus hoc mihi mandas: tuam igitur uoluntatem agendi regulam sequar, & tibi morem geram. Postremo pueris similes esse debemus malicia, hoc est, ut infantes malis artibus non student, non auare colligunt, non turpem libidinem sectantur: ita discipuli Christi à malo abstinebunt.

Dißimiles autem debemus esse pueris. Primum, ne pueriliter desipiamus, absurda sectantes, ut pueri faciunt, sensibus nondum firmatis. Deinde, ne imbecilles in fide simus, sicuti pueri, qui per ætatem non possunt res spirituales capere. Tertio, ne indulgeamus lusibus carnalium affectuum. Quarto, ne instar puerorum in doctrina pietatis incerti & inconstantes fluctuemus, & ne, ut Paulus inquit, circumferamur quouis uento doctrinæ: sed sanctam exhibeamus infantiam, ad quam hortatur nos Petrus, cum ait: quasi modo geniti infantes &c. 1. Pet. 2.

Huc & præmium ueræ humilitatis apponit, cum ait: Quisquis exceperit vnum puerulum talem in nomine meo, me recipit. Hoc diligenter expendatur. Primum, Christus hoc dicto uult, ut o-

ut omnes pueros amanter complectamur, idq; ipsius nomine. Deinde testatur quicquid in nomine suo collatum fuerit pijs, id ita se æstimare, ac sibi ipsi collatum esset. Quem non excitaret hæc promißio ad humanitatis officia erga suos, & maxime erga membra Ecclesiæ Christi? Ab altera parte admonet de pœna quam luent, qui ullos in Christum credentes contemserint. Qui, inquit, offenderit vnum ex paruis istis, qui in me credũt, præstiterit ei, vt suspendatur mola asinaria in collum eius, vt demergatur in profundo maris. Deberet uel hæc comminatio retinere nos in officio, ne tam faciles essemus ad offendendos alios. Sed de hoc loco sequitur.

DE SECVNDO.

Væ mundo à scandalis. Necesse est enim vt veniant scandala: veruntamen væ homini per quem scandalum venit. Hoc Christi dictum tria habet. Primum est prædictio, quod mundus sit futurus plenus scandalis. Secundum est indicatio subobscura causarum scandalorum. Tertium est comminatio pœnæ, quam luet autor scandali.

PRIMVM nos docet, admonet, confirmat. Docet quid sit euenturum, hoc est, quod mundus sit futurus plenus scandalis. Deinde, quod ista scandala secum sint allatura hominibus VÆ, hoc est, pœnas, sub quibus homines super se VÆ clamabunt præ angustijs. Est autem Væ, ut Basilius ait: θρηνῶδες ἐπίφθεγμα, hoc est, flebilis acclamatio, quæ

tio, qua ſuum dolorem teſtantur, qui ſub cruce gemunt. Tum quod Eccleſia non ſit futura tranquilla in hac uita: ſed cum maxime quieta uidebitur, ſubito excitabuntur tempeſtates, quibus mirum in modum concutietur. Erit Eccleſia in mundo ſimilis Halcyoni aui, quæ in mari oua parit, & pullos nutrit. Hæc nunquam ſibi polliceri poteſt unum tranquillum diem, ſed ſe in omnem euentum parat: tranquillo mari cum ſuis pullis gaudet: obortam tempeſtatem perfert fortiter, ſperata tranquillitate animum alens. Sic Eccleſia eſt in mundo ut in mari, in quo gignit ſibi liberos. Hæc nunquam ſecura eſſe poteſt à tempeſtatibus mundi, quæ ſunt falſi Prophetæ, Diabolus, propria caro, praui hominum mores & exempla. Hæ tempeſtates cum in Eccleſiam ingruunt, debet ipſa parata eſſe in omnem euentum: ſed tandem omnia ſuperabit per uictorem mundi Ieſum Chriſtum, quem cum fide apprehendimus, & nos uictores mundi euadimus, iuxta illud: Hæc eſt uictoria, quæ uincit mundum, fides ueſtra. Quare hæc uincit mundum? quia Chriſtum habet.

Deinde, admonet nos hoc dictum Chriſti, ne uel ipſi autores ſcandalorum ſimus dicto aut facto, uel ſinamus nos abduci ſcandalis, ac rurſus relabamur in priſtinas tenebras, ac à Chriſto ſaluatore turpiter deficiamus: ſicuti multis hodie accidit, ubi ſophiſtæ & tyranni pro ſua libidine omnia ſurſum ac deorſum uerſant.

Tertio

Tertio, hoc dictum Christi nos confirmat in fide Christi. Nam cum uidemus euentum prædictioni respondere, certificamur de Euangelio, & confirmatur fides, ne cum maxima parte mundi confessionem abijciamus.

SECVNDVM, quod habet dictum Christi, est indicatio subobscura causarum scandali: Necesse est, inquit, vt veniant scandala. Sed unde illa necessitas? à Deo ne? Nequaquam. Deus enim non est autor malorum, nec delectatur scandalis, sed irascitur autoribus scandali, sicuti pœnæ ostendunt. Vnde ergo? num S Diabolo? uere à Diabolo. Nihil enim is aliud molitur, quam ut Christi Ecclesiam scandalis in doctrina, moribus, in cruce euertat. Hic sibi adiungit Sophistas, Hypocritas, & tyrannos mundi, quos excitat, ut nihil intentatum relinquant, quod faciat ullo modo uel ad euertendam, uel lacerandam Ecclesiam: id quod historia Ecclesiæ docet, ante diluuium, post diluuium, in Ægypto, in deserto, in uarijs persecutionibus sub iudicibus, regibus, & ducibus, in captiuitate, post captiuitatem usq; ad Christum exhibitum. Deinde post Christum historia Ecclesiæ infinita testimonia habet scandalorum, quibus Satan Ecclesiam Christi horribiliter inuadit.

TERTIVM, quod Christi dictum habet, est comminatio pœnæ, quam autores scandalorum sustinebunt. Væ homini (inquit) illi per quem scandalū venit. Significat ergo fore, ut quia alij

sunt scandalo, grauißimis puniatur pœnis. Nec est dubium, quin de pœnis æternis loquatur.

Cæterum, ut diligentius caueamus, ne fiamus autores scandali, breuiter dicam, quænam scandalorum genera sint cauenda, quæ à suis causis differentias accipiunt. Vnum genus scandali est, quod oritur ex mala doctrina, seu ex corruptelis doctrinæ Ecclesiæ. Qui hoc pacto alijs est scandalo, diabolum patrem suum imitatur, qui primos homines hoc genere scandali euertit, Gen. 3. Alterum genus scandali est, quod oritur ex malis moribus, hoc est, cum alij in te respicientes tuos malos mores induunt. Qui ita scandalo est hominibus, regnum Satanæ extruit, & demolitur Christi regnum: quare summopere cauendum est. Quotus quisq;, quæso, hic non dat scandalum? Siue ad clerum, siue ad populum, siue ad magistratum, siue ad subditos respicis, uides omnia plena scandalis morum, adeo ut non frustra Christus dixisse uideatur: Væ mundo à scandalis.

Tertium genus scandali oritur ex abusu rerum, quæ sua natura sunt indifferentes, quod cauendum est, ne offendantur infirmi. Obstinati & impij sunt contemnendi, idq; Christi exemplo. Plura de scandalis alias diximus.

DE TERTIO.

Videte ne contemnatis vnum ex pueris his. Dico enim vobis, quod Angeli eorum in cœlis semper vident faciem Patris mei, qui

in cœlis est. Hic Christus nobis pueros commendat ne illos ullo pacto offendamus: & rationem subnectit: quia Angeli eorum vident faciem Dei patris, qui in cœlo est, hoc est, cum tanta cura Deus pueros complectatur, ut eis Angelos custodes dederit, non decet, ut nos inhonoremus. Hic obseruemus, quod pueri habeant Angelos custodes, qui eos aduersus Satanam tuentur. Deinde, excitemur ad gratitudinem erga Deum pro tanto beneficio. Tum studeamus pijs moribus eos retinere. Postremo caueamus ne ulla impietate aut turpitudine illos à nobis arceamus, qui in cœlo gaudent piorum sanctitate & uitæ puritate.

DE QVARTO.

Quartum, quod proposui, fuit de Angelis de quorum natura & officio pauca dicam, ut cum sciamus quales custodes habeat Ecclesia, tum intelligamus in quanto uersemur periculo.

Angelus est creatura Dei, spiritualis, intelligens, potens, condita in ministerium Dei & Ecclesiæ: à quo suæ conditionis fine quidam defecerunt, & facti, sunt hostes Ecclesiæ, quidam autem non defecerunt, sed manserunt in sua innocentia, in qua Deo & Ecclesiæ seruiunt. De quibus Epistola ad Hebræos ita ait: Nonne omnes sunt ministratores spiritus, qui ministerij causa mittuntur propter eos, qui hæredes erunt salutis. De malis Dominus ait, quod Satan cum suis sit mendax & homicida ab initio. Et Petrus dicit: Diabolus sicut Leo cir-

cumit, quærens quem deuoret. Hinc *facile est intelligere, quod* Ecclesia *in mundo sit ueluti ciuitas, quam ut* Angeli *boni intus defendunt: ita mali foris oppugnant. Cum igitur in tanto uersamur discrimine, rogemus* Deum, *ut suis nos* Angelis *tueatur, cui laus, honor, & potestas in secula seculorum,* Amen.

IN FESTO OMNIVM SANCTORVM, Matth. 5.

CVm vidisset IESVS turbas, ascendit in montem, & cum consedisset, accesserunt ad illum discipuli eius, & postquam aperuisset os suum, docebat illos, dicens: Beati pauperes spiritu, quoniam illorum est regnum cœlorum. Beati qui lugent, quoniam ipsi consolationem accipient. Beati mites, quoniam ipsi hæreditatem accipient terræ. Beati qui esuriunt & sitiunt iusticiam, quoniam ipsi saturabuntur. Beati misericordes, quoniam ipsi misericordiam consequentur. Beati mundi corde, quoniam ipsi Deum videbunt. Beati pacifici, quoniam hi filij Dei vocabuntur. Beati qui persecutionem patiuntur propter iusticiam, quoniam illorum est regnum cœlorum. Beati estis, cum probra iecerint in vos homines, & insectati fuerint, & dixerint omne malum verbum aduersus vos mentientes propter me: Gaudete

&

& exultate, quoniam merces vestra multa est in cœlis.

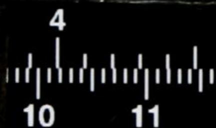
ENARRATIO TEXTVS.

Festa de sanctis in Ecclesia instituta sunt non sine grauißimis causis, quas ordine recensebo, ut in nostrum commodum sanctorum festis uti poßimus. Prima, ut cognoscatur Ecclesiæ historia. Id enim ualde utile est: nam & inde Ecclesiæ statum, & quos habuerit defensores & hostes Ecclesia intelligimus.

Secunda, ut cogitentur beneficia Dei erga Ecclesiæ membra. Paulus ex persecutore factus est Apostolus. Petrus, qui Dominum suum negârat, in gratiam est receptus, Magdalena peccatrix pro filia agnita est, dum in Christum fide recumbit. In mortis articulo Christus se contemplandum præbuit Stephano: atq; ita in singulis sanctis Dei singularia beneficia uidere est.

Tertia, ut consideratis hisce Dei beneficijs erga sanctos, nos agamus Deo gratias, quod in miseros peccatores conuertentes se ad Dominum per ueram pœnitentiam, fuerit adeo misericors, & eos in gratiam receperit, & tot ornauerit beneficijs, ac spiritu suo in hoc deserto rexerit.

Quarta, ut uarij sanctorum casus perpendantur & conferantur cum periculis nostri temporis. Vt olim pij opprimebantur ab impijs: ita & hodie. Olim sancti gaudebant sub pijs gubernatoribus, & interdum iugum grauius tyrannorum experiri coge-

gebantur: ita & hodie. In his casibus uarijs debemus nos erigere exemplo sanctorum.

Quinta, ut sanctos imitemur in pœnitentia, uita, cultu, confeßione, constantia, patientia, & alijs uirtutibus. Debent ergo sancti nobis esse ueluti exempla regulæ uitæ nostræ. Verbum Dei requirit pœnitentiam, cultum Dei, confeßionem, patientiam: sed sancti Dei huius uerbi exempla suppeditant.

Sexta, ut pijs suspirijs sanctorum expetamus consortium, quo liberati tandem ex his angustijs, beati uiuamus cum Christo in omni æternitate: qua de causa Christus pronunciat suos discipulos beatos, etiamsi uarijs ærumnis in hac uita affligantur. Et huc pertinet hodiernum Euangelium de beatitudinibus uarijs, sicuti nunc audiemus: singulas ergo beatitudines ordine declaremus. Locus unicus.

De beatitudine discipulorum Christi.

Beati pauperes spiritu, quoniam ipsorum est regnum cœlorum. Hoc uersu ostendit Christus primum gradum ad summas opes. Summæ opes sunt poßeßio regni cœlorum & æternæ uitæ. Gradus autem est ad has opes primus paupertas spiritus, quia contriti & contusi sentimus nos omnis iusticiæ esse inopes.

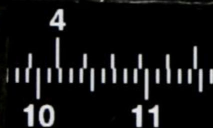
Quid? an non hæc paupertas nos excludit è regno cœlorum? Sicut recte dicitur: primus gradus est ad sanitatem nouisse morbum, quia qui morbum nouit, quærit conueniens remedium: ita primus gradus est ad opes cœlestes paupertas spiritus, quia

qui

qui hanc ſentit, quærit opes aliunde. Et ſicut morbus ſua natura gradus eſt ad mortem, niſi ſuccurrat medicus: ita hæc paupertas recta ad infernum mitteret, niſi Chriſtus ſuas opes nobiſcum communicaret. Non ergo diuitiæ nobis contingunt ſpirituales merito paupertatis, ſed beneficio regis cœlorum, ad quem implorandum nos cogit ſenſus ſpiritualis huius paupertatis. Senſus ergo huius loci eſt, nihil eſſe, cur illi ſe infelices eſſe putent, qui reuera ſentiunt in animo, ſe eſſe omnis iuſticiæ inopes, cum iſte ſuæ inopiæ ſenſus ſit primus gradus, quo ad ſummas opes, id eſt, in regnum cœlorum aſcenditur, non quidem per ſe & ſua natura, ſed quia cogit nos illum quærere, qui ſolus uia eſt in cœlum.

Qualis autem ſit paupertas ſpiritualis, ex collatione facilius intelligi poteſt. Vt enim paupertas mendicitatis eſt non ſolum ſumma inopia, uerumetiam eius publica profeßio: ita paupertas ſpiritus eſt non ſolum ſumma opum cœleſtium, hoc eſt, iuſticiæ, ſanctitatis, & innocentiæ inopia: uerumetiam eius profeßio coram Deo, à quo petimus ut propter Chriſtum noſtræ ſuccurrat inopiæ: Hæc ergo paupertas ſita eſt in uera pœnitentia & expetitione opum cœleſtium.

Monachi abuſi ſunt hoc loco. Nam ex eo docuerunt, paupertate, id eſt, mendicitate homines mereri regnum cœlorum, cum Paulus aperte dicit, Rom. 6. Donum Dei eſt uita æterna per Ieſum Chriſtum dominum noſtrum. Si donum eſt gratui-

tum, certe non comparatur paupertate, quæ ſane ſua natura nihil meretur, ſed eſt pœna, cuius cauſa eſt partim prodigalitas, partim pigritia.

Beati qui lugent, quoniam ipſe conſolationem accipient. Hæc mirabilis eſt concio. Pronunciat beatos lugentes: cum nihil magis felicitati repugnet quam luctus: uerum Chriſti dictum intelligendum eſt non de luctus tempore, ſe de euentu: Nam ita ait: quia conſolationem accipient, ſcilicet finito in hoc mundo luctu. Hic luctus cauſam habet partim ſpiritus paupertatem, partim ærumnas præſentis uitæ, quæ nos tanquam igni quodam excoquunt & explorant, & quaſi ſtimulis nos excitant ad expetendum æternum gaudium, quod omnes lacrimas abſterget. Non ergo luctus per ſe cauſa eſt felicitatis, ſed quia compellit nos ad Chriſtum, qui eſt autor omnis conſolationis.

Huc proinde Pauli dictum pertinet: Gloriamur in tribulationibus, quia operantur patientiam: patientia probationem: probatio ſpem, ſpes autem non confundit, quia Deus nos diligit. Hinc facile intelligi poteſt, Chriſtum non loqui de quouis luctu, ſed de luctu, qui eſt ſecundum Deum, non de luctu mundi.

Beati mites, quoniam ipſi hæreditatis iure terram poſsidebunt. Mites ſunt placidi, manſueti, faciles, humani, qui ſuos affectus mitigant: qui læſi faciles ſunt ad condonandam iniuriam: qui malunt rem perdere quam contendere. Hæc uirtus manſuetudo è timore Dei et uera humilitate na-

ſcitur,

ſcitur, quam Chriſtus ſuis commendat, dicens: Diſcite à me, quia mitis ſum & humilis corde. Regula eſt: Diſcipuli Chriſti mites eſſe debent. Exemplum regulæ eſt Chriſtus. Vult enim ut hanc uirtutem meditantes ſe intueamur. Non dicit Dominus: diſcite à me mortuos ſuſcitare, dæmones effugare, ſuper mare ſiccis pedibus ambulare, 40. dies & noctes ſine cibo uiuere, ſed hic dixit: diſcite à me, quia mitis ſum, & humilis corde. Hæc humilitas habet ſecum germanam dilectionem, de qua Dominus: in hoc cognoſcent omnes, quod mei diſcipuli ſitis, ſi uos mutuo dilexeritis.

Sed quid promittitur mitibus? beatitudo, idq; propter euentum: nam hæreditatis iure terram poſſidebunt, non quod in terra ſimus uicturi, ſed propter typum. Terra enim olim promiſſa patribus, fuit typus & figura regni cœlorum, atq; ideo ueritas umbræ nomen accepit.

Hoc loco qui abutuntur ad ſtabiliendum dogma de merito, ac ſi noſtris uirtutibus mereri cœlum poſſemus, ſtulti ſunt, non animaduertentes Chriſti uerba. Dicit enim eos poſſeſſuros iure hæreditatis terram. Vbi eſt illud hæreditatis ius? Nonne ideo hæredes ſumus, quia in Chriſto gratis adoptati per fidem? nonne Paulus dicit: Vita æterna eſt donum Dei per Ieſum Chriſtum Dominum noſtrum. Aliud eſt loqui de cauſis ſalutis, aliud de nouis qualitatibus eorum, qui hæredes ſunt ſalutis.

Beati qui eſuriunt & ſitiunt iuſticiã, quo-

niam ipsi saturabuntur. *Christiani in hac uita nunquam ita ex fontibus salutis hauriunt aquam, quin magis sitiant, quos hic consolatur Dominus, promittens fore, ut tandem saturentur: ex qua saturitate se felices profitebuntur. Quisquis esurit & sitit iusticiam, duo optat. Primum ut publice glorificetur Deus recta doctrina, sancta uita, & confessione. Deinde, ut priuatim singuli agnoscant Deum, fidem Christi concipiant, impleantur S. sancto, ac sancta puraq; uita iusticiam Dei meditentur. De hac satietate loquitur Dauid, quam tum demum fore dicit, cum apparuerit gloria eius. Ibi enim (ut est in Apocalypsi) sancti non esurient neq; sitient amplius.*

Beati misericordes, quoniam ipsi misericordiam consequentur. *Hic nobis commendatur misericordia erga miseros. Vult enim Christus suos discipulos, non tantum tangi proprijs malis, uerum etiam affici aliorum miseria: quod sane est ueræ caritatis officium. Neq; Christus tantum requirit, ut condoleamus ærumnis & miserijs aliorum: sed opus simul requirit: uult ut miseris manus auxiliatrices porrigamus. Ne autem hominum ingratitudine frangantur, adiungit promissionem. Promittit enim fore, ut qui misericors fuerit in proximum, misericordiam rursus consequatur: idq; non solum apud Deum, uerumetiam apud homines. Deus promittit misericordibus misericordiam, & facit etiam, ut inueniamus misericordiam apud homines, dum illorum animos flectit ad benefaciendum nobis.*

Beati mundo corde: quoniam ipſi Deum uidebunt. *Mundities cordis hic nobis commendatur, quæ opponitur duobus maximis uicijs, aſtutiæ & libidini. Cum opponitur aſtutiæ, eſt ſimplex candor, quo agimus cum hominibus ſincere & aperte ſine obliquis fallendi artibus. Hoc ergo Chriſti dictum aduerſatur iudicio plerorumq; hominum. Pleriq; enim tum demum ſe beatos putant, quando alios aſtute circumuenire poßint ac fallere: unde & prudentiæ laudem & lucrum uenantur, & fauorem magnorum hominum aucupantur. Verum Chriſtus non uult, ut ſui diſcipuli ita agant, ſed ut potius ſint contenti ſimplici candore, ut cor, manus, lingua quam optime conſentire uideantur. His promittit, ut Deum uideant, in cuius uiſione ſumma eſt ſita fœlicitas. At cum mundities cordis opponitur libidini, eſt uera caſtitas, quam Paulus ſanctitatem uocat, cum inquit: Præſtate ſanctitatem, ſine qua nemo uidebit Deum. Vt enim Deus abominatur libidines: ita ſumme delectatur caſtitate fidelium.*

Beati pacifici: quoniam ij filij Dei uocabuntur. *Hic magnam & raram uirtutem ſuis diſcipulis commendat Chriſtus. Pacifici ſunt, qui paci & tranquillitati faciendæ & conſeruandæ ſtudent. Hi quia diuerſum ſtudium à filijs Satanæ habent, filij Dei uocabuntur, ut qui Dei Patris exemplo pacis & tranquillitatis ſunt autores, et multos ſuo hoc pacis ſtudio iuuant & oblectant. Quemadmodum*

enim

enim Balsamum preciosum integram domum sua replet fragrantia: ita unus uir pacis studiosus magnum cœtum dißidentem in concordiam reducere potest. Non ergo immerito Dauid concordiæ & pacis studium celebrat, ita canens: Ecce quam bonum & quam iucundum, habitare fratres in unum. Sicut unguentum optimum super caput defluens super barbam, barbam Aaron, quod defluit per oram uestimentorum eius. Sicut ros Hermon, qui descendit super montes. Vt enim rore terra fœcunda redditur benedicente Domino: ita ubicunq; sunt multi pacis studiosi, fœcundæ sunt & felices politiæ, Ecclesiæ & œconomiæ. Contra ubi non est pacis studium, illic ariditas & siccitas, hoc est, summa miseria.

Beati qui persecutionem patiuntur iusticiæ causa, quoniam ipsorum est regnum cœlorum. Quia maxime concutit infirmorum animos scandalum persecutionis, ualde commode suos de cruce admonet, ut non fracti persecutionum acerbitate abijciant confeßionem: sed potius propositum regnum cœlorum intueantur: cuius potiundi desiderio magis contendant per tribulationes multas introire in regnum cœlorum. Imitemur ergo eorum exempla, qui dum currunt in stadio, respiciunt ad præmium, quod ab Aganothete propositum est, & ita alacres properant, donec ad metam uentum fuerit: ita uult suos facere Christus: non uult segnitiam, sed infatigabile currendi studium, donec ad metam regni cœlorum perueniant.

Deinde, cum Christus hic unam persecutionis causam ponit, nempe iusticiam, uult ut ita uitam instituamus, ne pati cogamur nostra culpa, seu propter nostram iniusticiam. Tum enim persecutio est iusta pœna, non testimonium defensæ iusticiæ & ueritatis. Et Petrus monet, Ne patiamur ut iniusti, sed ut iusti, idq́; exemplo Christi, Prophetarum, Apostolorum, & multorum martyrum.

Beati eritis, cum conuiciati fuerint vobis, & vos persecuti fuerint, & dixerint quiduis mali aduersus vos, mentientes mea causa. *Exponit quid sit pati persecutionem propter iusticiam,* Si conuiciati vobis (*inquit*) fuerint iniuste, si persecuti vos fuerint odio Euangelij, Si dixerint omne malum mentientes. *Nam si uerum dixerint, non eritis beati. Si propter peccata uestra persecutionem patiemini, non continuo eritis felices. Nam causa (ut inquit ille) facit martyrē, non sanguis.*

Gaudete, *inquit*, & exultate, quoniam merces vestra multa est in cœlis. *Merces est compēsatio obedientiæ erga Deum in persecutione præstitæ. Non hoc dicto significat Dominus, nos cruce mereri cœlum, quia cœlum est filiorum hæreditas: sed potius nos ad ferendam crucem extimulat, proposita Patris clementia, qui nobis compensationem laborum, quos sustinemus in hac uita, pollicetur, quæ compensatio in cruce fundata est D. N. Iesu Christi, cui una cum Patre & S. sancto sit honor, potestas, et gloria in secula seculorum,*

AMEN.

WITEBERGÆ

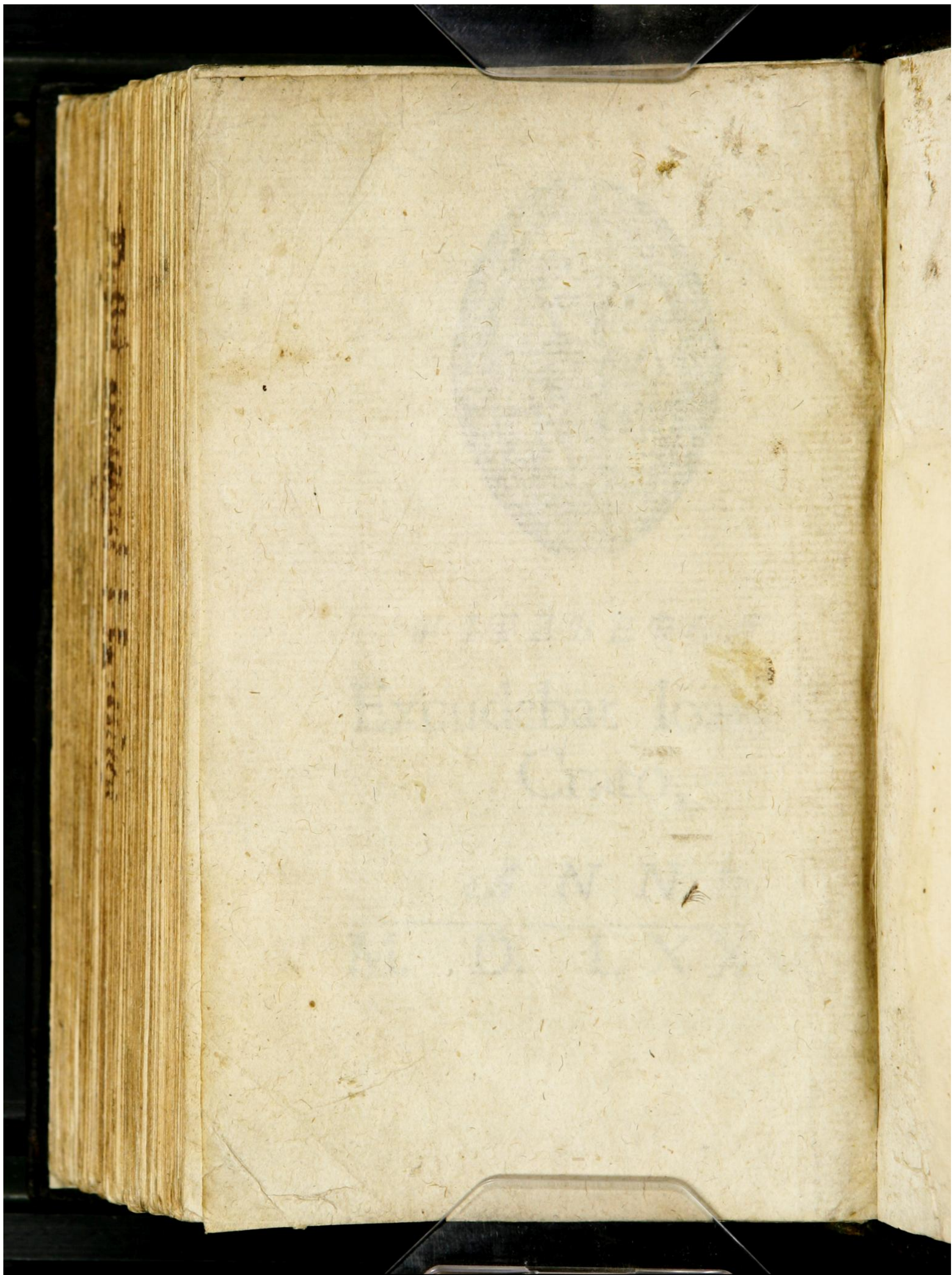
Excudebat Ioannes Crato,

ANNO

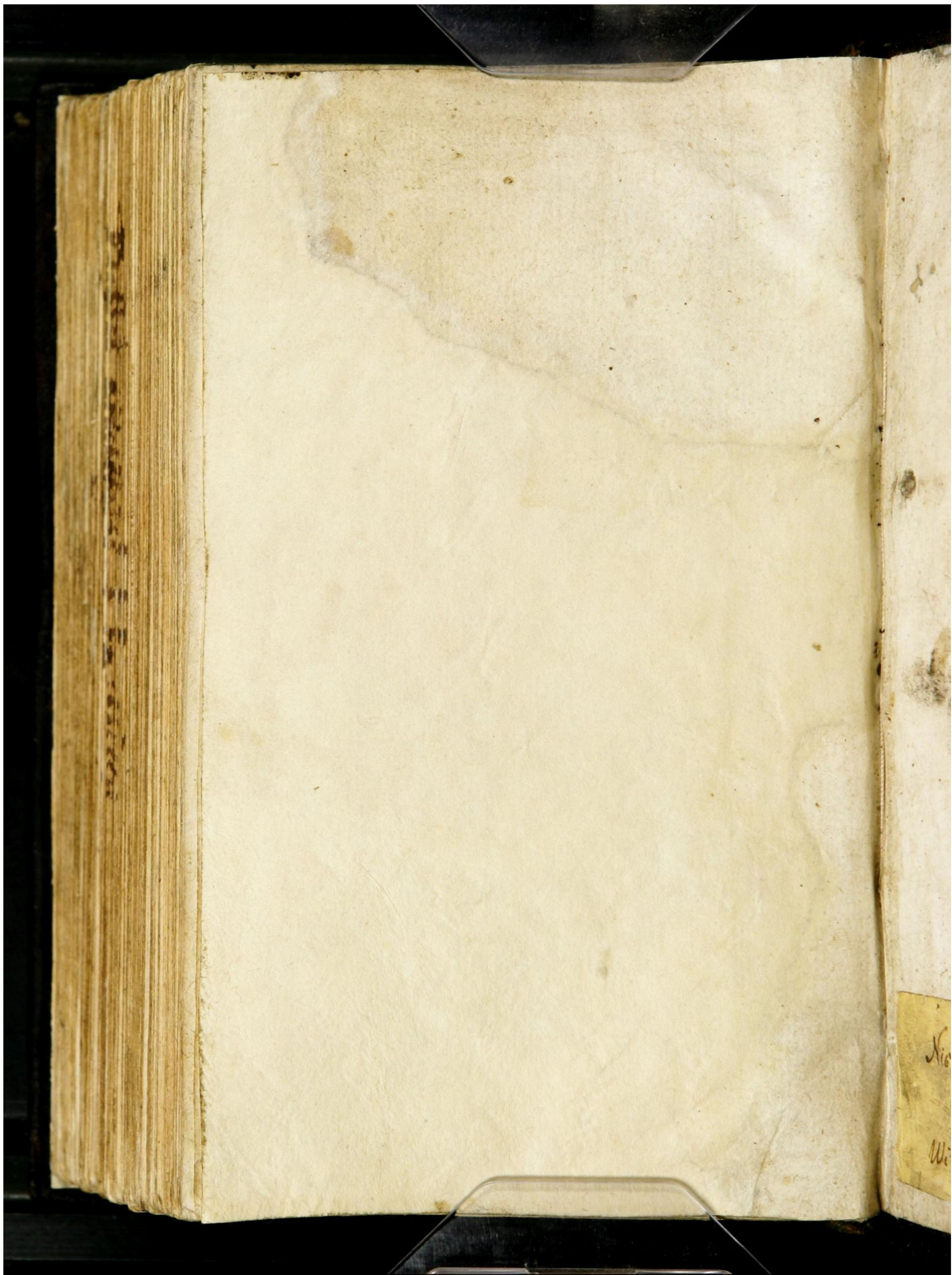
M. D. LXXII.

4
10
11

4
10
11

Nic. Herringii
Postilla
Witeb. 1572.

B. DALL 1982